

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

นางพรพรรณ สวัสดิสิงห์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Inheritance of Thai Ways for Human Development based on
H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's Principles

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2018
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
โดย	นางพรพรรณ สวัสดิสิงห์
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิทย์ เรืองรอง

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิทย์ เรืองรอง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นชนก โควินท์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติลิก)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.อรสุดา เจริญรัถ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พรพรรณ สวัสดิสิงห์ : การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (Inheritance of Thai Ways for Human Development based on H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's Principles) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.หทัยรัตน์ ทับพร, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ผศ. ดร.อัศวินธ์ เรืองรอง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) วิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 3) นำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ การศึกษาเฉพาะกรณี และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า

1. พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริประมวลเป็นองค์ความรู้วิถีไทยได้ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความหมายวิถีไทย 2) ประเภทของวิถีไทย 3) คุณค่าและบทบาทของวิถีไทย 4) การสืบทอดวิถีไทย และ 5) การพัฒนา มนุษย์ด้วยวิถีไทย

2. โรงเรียนกรณีศึกษา 3 แห่ง คือ 1) โรงเรียนพระดาบส 2) โรงเรียนบ้านคอนนมหาวิน (ตชด. บำรุงที่ 1) และ 3) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงชาย-พะเยา มีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวิธีการหลากหลาย ครอบคลุมวิถีไทยทุกประเภท ผู้รับการสืบทอดโดยตรงคือนักเรียนและโดยอ้อมคือครอบครัวและคนในชุมชน เน้นการพัฒนาระดับปัจเจก ทั้งพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา

3. แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 1) สร้างทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทย 2) อนุรักษ์ครุต้นแบบ 3) เสริมทักษะการสืบทอดวิถีไทยแก่ผู้สอน 4) ไม่ลดทอนวิชาเกี่ยวกับวิถีไทย 5) พัฒนาสื่อที่ใช้ในการสืบทอดวิถีไทย 6) สร้างครูจากผู้เรียน 7) อนุรักษ์ศิลปป็นต้นแบบ 8) รัฐควรสนับสนุนผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับวิถีไทย 9) ยกย่องผู้ให้การสืบทอด 10) ส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่านและการแพร่กระจายของหนังสือโดยเฉพาะพระราชนิพนธ์ 11) ส่งเสริมให้ครอบครัวสืบทอดวิถีไทย 12) ส่งเสริมคนไปแหล่งเรียนรู้วิถีไทย 13) เลือกรีวิวและสื่อในการสืบทอดวิถีไทยให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน โดยมีรูปแบบการสืบทอดผ่านการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ปัจจุบันที่สร้างผลสัมฤทธิ์ในการสืบทอดวิถีไทยคือ ทัศนคติและการเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทย ความร่วมมือกันทุกภาคส่วน และนโยบายรัฐบาล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา พัฒนศึกษา

ปีการศึกษา 2561

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5684220527 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORD: H.R.H. PRINCESS MAHA CHAKRI SIRINDHORN, DEVELOPMENT, THAI WAYS, ROYAL INITIATIVES

Pornpan Svastisinha : Inheritance of Thai Ways for Human Development based on H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's Principles. Advisor: Asst. Prof. HATAIRATH TUBPORN, Ph.D. Co-advisor: Asst. Prof. Akhawit Ruengrong, Ph.D.

The objectives of this study were: 1) to study the Thai Ways body of knowledge for human development based on H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's initiatives.; 2) to analyze the inheritance of Thai ways for human development based on H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's initiatives.; and 3) to present the guidelines for the inheritance of Thai ways for human development based on H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's initiatives. This study was conducted in the form of qualitative research consisting of content analysis, expert interview, case study, and focus group discussion. The results found that:

1. Certain statements, according to H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's writings, were shown to reflect the royal initiatives that could be organized into 5 issues relating to the Thai Ways body of knowledge: 1) meaning of Thai ways 2) types of Thai ways 3) values and roles of Thai ways 4) inheritance of Thai ways 5) human development by means of Thai ways.

2. Three case-study schools—Phradabos School, Ban Don Maha Wan School (BPP. Area 1), and Chiang Rai-Phayao Vocational and Border Patrol School—were found to employ different methods of the inheritance, encompassing all types of Thai ways. Those with direct inheritance were the students, and indirect were their families and the community, concentrating on the development at the individual level, including theoretical knowledge, moral education, physical education, and practicum through formal, non-formal, and informal education.

3. The guidelines for the inheritance of Thai ways for human development based on H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn's initiatives involved: 1) building a positive attitude towards the inheritance of Thai ways. 2) preserving the role model teachers. 3) improving the skills of the inheritance of Thai ways. 4) maintaining the number of courses regarding Thai ways. 5) developing the instructional media used for the inheritance of Thai ways. 6) building teachers from learners. 7) preserving the role model artists. 8) providing governmental support for people whose work concerned the inheritance of Thai ways. 9) commending people contributing to the inheritance of Thai ways. 10) promoting the reading culture and the distribution of books, particularly the royal ones. 11) encouraging families to practice the inheritance of Thai ways. 12) motivating people to visit Thai ways learning resources centers. 13) choosing the methods and media for the inheritance of Thai ways in accordance with the current context by means of formal, non-formal, and informal education. The factors contributing to the success of the inheritance of Thai ways were attitudes as well as appreciation of Thai ways, cooperation from all parties concerned, and government policies.

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Development Education

Academic Year: 2018

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ขอพระราชทานพระราชวโรกาสกราบถวายบังคมทูลขอพระยกุลบาทสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยความซาบซึ้งและสำนึกในพระกรุณาหาคิคุณเป็นล้นพ้น ที่ทรงพระกรุณาพระราชทาน พระราชานุญาตให้อัญเชิญพระราชนิพนธ์มาประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

กราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.หทัยรัตน์ ทับพร และ ผศ.ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูง ผู้ที่คอยชี้แนะ ตักเตือน และให้สติ ด้วยความเมตตา ความกรุณา และความปรารถนาดีต่อศิษย์ อย่างประเสริฐ แม้จะต้องเหนื่อยยากลำบากทั้งกายและใจ ปิยาจารย์ทั้งสองมีเคลละความพยายามและยังคงมุ่งมั่นและ ผลักดันศิษย์ไปสู่ ณ ฝั่งฝัน จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้

กราบขอบพระคุณ รศ.ดร.กรรณิการ์ สัจกุล ประธานกรรมการ ผศ.ดร.ชื่นชนก โควินท์ ผศ.ดร. เพ็ญอรุณ ปรีดีติติก และดร.อรสุตา เจริญรัฐ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาช่วยพิจารณา ตรวจสอบ และ ให้คำแนะนำ ด้วยความเมตตาและปรารถนาดี จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณบูรพาจารย์แต่กาลก่อนและคณาจารย์ทุกท่านในสาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชา อบรมบ่มเพาะ และหล่อหลอมจนผู้วิจัยพอจะมีฐานความรู้ นำมาใช้ประโยชน์ได้ ณ กาลปัจจุบัน รวมถึงท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีปทุม ดร.รัชนิพร พุกยาภรณ์ พุกกะมาน ที่ กรุณาเมตตาและให้โอกาสผู้วิจัยลาศึกษาขณะทำงานอยู่

ขอบพระคุณกัลยาณมิตรในชีวิต ดร.อาทิตยา จารุจินดา คุณภัทรพร วีรวรรณ คุณกัลยา คงอนุมัติ ผู้ไม่เคย ห่างแม้ในช่วงชีวิตต้องผจญกับความลำบาก และ ดร.ศรัณยพงศ์ โชติวรรณ นิสิตร่วมรุ่นดุขภูมิจิตตสาขาพัฒนศึกษา มิตรแท้ที่หายาก ผู้อารีและปรารถนาดีต่อกันเสมอ ขอขอบคุณ คุณปรเมศวร์ ชรอยนุช คุณมณีนีรัตน์ เกตุไสว และคุณ ปัทมา สุขศรี ปิยมิตรที่ช่วยเหลือหลายขั้นตอนในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านสำหรับความร่วมมือ และความช่วยเหลืออย่างเอื้อเฟื้อ จนผู้วิจัยได้รับข้อมูลอันเป็นประโยชน์มาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ขอแสดงความ ขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่มอบทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแก่ผู้วิจัยในการดำเนินงาน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายขอกราบรำลึกถึงพระคุณบุพการีของผู้วิจัย และคุณแม่ของสามี ด้วยความกตัญญูทเวทิตาทุกท่าน ได้เมตตา กรุณา และให้โอกาส จนผู้วิจัยได้อยู่ ได้มี และได้เป็น ณ กาลปัจจุบัน ขอขอบพระคุณเป็นพิเศษแด่คุณพี่ทั้งสองของสามีที่เอื้ออารีแบ่งเบาภาระและอำนวยความสะดวกหลายประการ จนผู้วิจัยสามารถศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง และบุคคลที่แสนพิเศษ คุณรังษิเทพ สวัสดิสิงห์ สามีผู้เสียสละและอดทนยิ่งต่อความเหนื่อยยากนานปีการ แบกรับภาระ อันหนักหนาของครอบครัวโดยมีเคยกล่าวถ้อยคำอันโกลดทอนกำลังใจของผู้วิจัย โดยเฉพาะการช่วยดูแลเอาใส่ใจบุตร ทั้งสอง จนบางวาระผู้วิจัยสามารถวางภาระครอบครัวและใช้เวลาที่มีอย่างเต็มที่ในการศึกษาจนผ่านพ้นทุกกระบวนการ ความซาบซึ้งใจมีมากมายจนมิอาจจะแทนค่าได้เพียงคำว่าขอบคุณ และมีอาจจะบรรยายได้หมดสิ้นเพียงหน้ากระดาษ แผ่นนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ด
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย	7
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	7
1.4 ขอบเขตการวิจัย	8
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	13
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดและวิถีไทย.....	15
2.1.1 การสืบทอด	15
2.1.2 วิถีไทย	22
2.1.3 การสืบทอดวิถีไทย.....	58
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพระอัจฉริยภาพในงานพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	61

2.2.1 พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	64
2.2.2 พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับ การ สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	70
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและวิถีไทยกับการพัฒนาคนุชย์	78
2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนา.....	78
2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนุชย์.....	84
2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนุชย์ด้วยวิถีไทย	89
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	94
2.4.1 งานวิจัยในประเทศ.....	94
2.4.1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวพระราชดำริ.....	94
2.4.1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี	96
2.4.1.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทย.....	101
2.4.1.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคนุชย์ด้วยวิถีไทย	105
2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ.....	109
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	112
3.1 ขั้นตอนที่ 1 การการวิเคราะห์องค์ความรู้วิถีไทยจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	113
3.2 ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ลักษณะการสืบทอดตามแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการ พัฒนา คนุชย์.....	116
3.3 ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนว พระราชดำริใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	117
บทที่ 4 องค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	120
4.1 ความหมายวิถีไทย.....	121

4.2 ประเภทของวิถีไทย.....	125
4.2.1 วิถีไทยด้านค่านิยม.....	128
4.2.2 วิถีไทยด้านความเชื่อ.....	145
4.2.3 วิถีไทยด้านศิลปะ.....	156
4.2.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต	178
4.2.5 วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี.....	181
4.3 คุณค่าของวิถีไทย	183
4.3.1 คุณค่าของวิถีไทยด้านจริยศาสตร์.....	184
4.3.2 คุณค่าของวิถีไทยด้านสุนทรียศาสตร์.....	186
4.4 การสืบทอดวิถีไทย	188
4.4.1 ผู้ให้การสืบทอด.....	189
4.4.2 วิธีการสืบทอด	193
4.4.3 สารที่สืบทอด.....	199
4.5 การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย	207
4.5.1 พุทธิศึกษา.....	209
4.5.2 จริยศึกษา.....	210
4.5.3 หัตถศึกษา	212
4.5.4 พลศึกษา.....	215
บทที่ 5 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	221
5.1 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนพระดาบส	223
5.1.1 การสืบทอด	223
5.1.1.1 ผู้ให้การสืบทอด.....	223

5.1.1.2	วิธีการสืบทอด.....	226
5.1.1.3	สารระที่สืบทอด.....	228
5.1.1.4	ผู้รับการสืบทอด.....	247
5.1.2	การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์.....	247
5.2	การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปราภฏ ฌ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ร.ร.ตชด. บำรุงที่ 1).....	249
5.2.1	การสืบทอด.....	249
5.2.1.1	ผู้ให้การสืบทอด.....	249
5.2.1.2	วิธีการสืบทอด.....	251
5.2.1.3	สารระที่สืบทอด.....	252
5.2.1.4	ผู้รับการสืบทอด.....	268
5.2.2	การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์.....	269
5.2.2.1	พุทธศึกษา.....	269
5.2.2.2	จริยศึกษา.....	270
5.2.2.3	หัตถศึกษา.....	270
5.2.2.4	พลศึกษา.....	270
5.3	การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปราภฏ ฌ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เขียงราย-พะเยา.....	271
5.3.1	การสืบทอด.....	271
5.3.1.1	ผู้ให้การสืบทอด.....	271
5.3.1.2	วิธีการสืบทอด.....	274
5.3.1.3	สารระที่สืบทอด.....	275
5.3.1.4	ผู้รับการสืบทอด.....	289

5.3.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์.....	290
5.3.2.1 พุทธิศึกษา	291
5.3.2.2 จริยศึกษา	291
5.3.2.3 หัตถศึกษา.....	292
5.3.2.4 พลศึกษา.....	292
5.4 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง.....	292
5.4.1 การสืบทอด	292
5.4.1.1 ผู้ให้การสืบทอด.....	292
5.4.1.2 วิธีการสืบทอด.....	294
5.4.1.3 สารที่สืบทอด.....	295
5.4.1.4 ผู้รับการสืบทอด	308
5.4.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์	308
5.4.2.1 พุทธิศึกษา.....	308
5.4.2.2 จริยศึกษา.....	309
5.4.2.3 หัตถศึกษา.....	309
5.4.2.4 พลศึกษา.....	309
บทที่ 6 แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	312
6.1 ปัจจัยการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	314
6.1.1 ปัจจัยภายใน.....	314
6.1.2 ปัจจัยภายนอก.....	319
6.2 รูปแบบการสืบทอด.....	324

6.2.1 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึษาในระบบ.....	325
6.2.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการศึษานอกระบบ	329
6.2.3 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึษาตามอัยาศัย	330
6.3 องค์ประกอบในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	332
6.3.1 ผู้ให้การสืบทอด.....	332
6.3.2 วิธีการสืบทอด.....	333
6.3.3 สาระที่สืบทอด.....	333
6.3.4 ผู้รับการสืบทอด.....	334
บทที่ 7 สรุป อภึปรายผล และข้อเสนอแนะ	336
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	336
7.1.1 องค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	336
7.1.1.1 ความหมายของวิถีไทย	336
7.1.1.2 ประเภทของวิถีไทย	336
7.1.1.2.1 วิถีไทยด้านค่านิยม.....	337
7.1.1.2.2 วิถีไทยด้านความเชื่อ.....	337
7.1.1.2.3 วิถีไทยด้านศึลปะ.....	338
7.1.1.2.4 วิถีไทยด้านการดำรงชึวิต	338
7.1.1.2.5 วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี.....	338
7.1.1.3 คุณค่าของวิถีไทย	339
7.1.1.3.1 คุณค่าของวิถีไทยด้านจรัยศาสตร์.....	339

7.1.1.3.2	คุณค่าของวิถีไทยด้านสุนทรียศาสตร์	339
7.1.1.4	การสืบทอดวิถีไทย	339
7.1.1.5	แนวทางการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย	340
7.1.2	การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	340
7.1.2.1	การสืบทอดวิถีไทยในโรงเรียนกรณีศึกษา.....	341
7.1.2.1.1	ผู้ให้การสืบทอด.....	341
7.1.2.2.2	วิธีการสืบทอด.....	341
7.1.2.2.3	สาระที่สืบทอด	343
7.1.2.2.4	ผู้รับการสืบทอด	346
7.1.2.3	การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา	347
7.1.3	แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	349
7.1.3.1	ปัจจัยการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	349
7.1.3.1.1	ปัจจัยภายใน.....	349
7.1.3.1.2	ปัจจัยภายนอก.....	349
7.1.3.2	รูปแบบการสืบทอด	350
7.1.3.2.1	แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการศึกษาในระบบ	350
7.1.3.2.2	แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการศึกษานอกระบบ.....	350

7.1.3.2.3 แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการศึกษาตามอัธยาศัย	350
7.1.3.3 องค์ประกอบการศึกษาสืบทอด	350
7.1.3.2.1 ผู้ให้การสืบทอด.....	351
7.1.3.2.2 วิธีการสืบทอด	351
7.1.3.2.3 สารที่สืบทอด.....	351
7.1.3.2.4 ผู้รับการสืบทอด.....	351
7.2 อภิปรายผลการวิจัย	352
1. วิถีไทยท่ามกลางยุคโลกาภิวัตน์	352
2. คุณค่าของวิถีไทยที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม	354
3. “อนุรักษ์เพื่อพัฒนา” พระอัจฉริยภาพล้ำเลิศแห่งองค์วิเศษศิลป์	355
7.3 ข้อเสนอแนะ	358
7.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำวิถีไทยไปใช้ในการพัฒนามนุษย์	358
7.3.1.1 การศึกษาในระบบ.....	358
7.3.1.2 การศึกษานอกระบบ	358
7.3.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย.....	358
7.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป.....	359
บรรณานุกรม.....	362
ภาคผนวก.....	384
ภาคผนวก ก หนังสือพระราชานุญาต	385
ภาคผนวก ข ข้อความสะท้อนการปรากฏของวิถีไทยในหนังสือเรื่อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กวีศรีประชา	388
ภาคผนวก ค รายชื่อพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ อัญเชิญมาศึกษา.....	482

ภาคผนวก ง ตัวอย่างข้อความสะท้อนการปรากฏของวิถีไทยจากพระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	519
ภาคผนวก จ ชื่อเรื่องพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏข้อความสะท้อนวิถีไทย	539
ภาคผนวก ฉ ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ	563
ภาคผนวก ช ประเด็นการสนทนากลุ่ม.....	565
ภาคผนวก ซ การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนพระดาบส.....	567
ภาคผนวก ฌ การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด. บำรุงที่ 1).....	569
ภาคผนวก ฎ การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย - พะเยา..	571
ภาคผนวก ฏ การสนทนากลุ่ม	573
ประวัติผู้เขียน.....	575

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริประเพณีวิถีไทย .	126
ตารางที่ 2 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภท ค่านิยม	128
ตารางที่ 3 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภท ความเชื่อ	146
ตารางที่ 4 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภท ศิลปะ	157
ตารางที่ 5 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภท วิถีชีวิต.....	178
ตารางที่ 6 แสดงข้อความสะท้อนการปรากฏของวิถีไทยในหนังสือเรื่อง.....	390
ตารางที่ 7 แสดงรายชื่อพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	483
ตารางที่ 8 แสดงตัวอย่างข้อความสะท้อนการปรากฏของวิถีไทยจากพระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	520
ตารางที่ 9 แสดงชื่อเรื่องพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ ปรากฏข้อความสะท้อนวิถีไทย	Error! Bookmark not defined.

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	12
ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการสืบทอด	21
ภาพที่ 3 การลงพื้นที่ วันที่ 8 – 18 มกราคม 2561	568
ภาพที่ 4 การลงพื้นที่ วันที่ 20 – 25 มกราคม 2561	570
ภาพที่ 5 การลงพื้นที่ วันที่ 24 มกราคม 2561 และ วันที่ 5 – 6 มีนาคม 2562 ณ โรงเรียน ตชด. อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา อ.เชียงของ จ.เชียงราย.....	572
ภาพที่ 6 การสนทนากลุ่ม ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 30 ตุลาคม 2561....	574

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยพัฒนาโดยมุ่งเน้นความทันสมัยตามแนวคิดตะวันตกมาเนิ่นนาน นับตั้งแต่ช่วงระยะเวลาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 (พ.ศ. 2504-2539) ปรากฏทั้งผลดีและผลเสียต่อประเทศ ผลดีของการพัฒนาแบบทันสมัยคือการเพิ่มความสามารถของมนุษย์ในการผลิต การบริโภค การติดต่อสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการจัดการในระบบที่ซับซ้อน ส่วนผลเสียของการพัฒนาแบบทันสมัยคือการทำให้เกิดการแย่งชิงและสงคราม ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยและระหว่างประเทศจนกับประเทศรวย การทำลายสิ่งแวดล้อม วิกฤตการณ์ทางสังคม และวิกฤติมนุษย (ประเวศ วะสี, 2543: 3-4) คนไทยตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ละเลยการให้ความสำคัญทางด้านจิตใจ ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและปัญหาทางสังคมตามมา ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นต่อเนื่องมานับตั้งแต่ที่มีการพัฒนาประเทศ (ปรัชญา เวสารัชช์, 2556: 322) **สมมุติฐานที่ว่าการพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบโลกตะวันตก เพื่อนำไปสู่ความมั่งคั่งกำลังถูกตั้งข้อสงสัยว่าไม่ใช่ “คำตอบสุดท้าย” ไม่ใช่สิ่ง ‘การพัฒนา’ และ ‘ความทันสมัย’ คนยุคใหม่เริ่มตระหนักว่า “**
”เดียวกัน(ชนิตา รัชชพลเมือง, 2557: 216 (ที่ผ่านมาสังคมไทยนำแนวคิดการพัฒนาและวัฒนธรรมจากประเทศตะวันตกเข้าสู่ประเทศอย่างหลากหลายเพราะเชื่อว่าวิธีดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่แท้จริง แนวคิดดังกล่าวมิใช่การพัฒนาอย่างยั่งยืนอีกต่อไป ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดการปรับแนวคิดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนา และชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมเป็นเรื่องจำเป็น ”คน“ เพราะเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของตนเอง แนวความคิดนี้ปรากฏมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ดังข้อความที่ปรากฏในเป้าหมายมิติหลักว่า คนไทยที่มีความเป็นไทย“
”คือคุณลักษณะหนึ่งของการเป็นคนไทยที่สมบูรณ์(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ,2559: 20) หลายภาคส่วนให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคนในชาติให้กลับมาเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของวิถีไทยมาระยะหนึ่งแล้ว แต่น่าสังเกตว่าการนำแนวคิดเรื่องวิถีไทยมาปฏิบัติทำให้เป็นรูปธรรมยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดอย่างแพร่หลายนักแม้ในปัจจุบัน สังคมไทยกำลังอยู่ในยุคของโลกไร้พรมแดน วัฒนธรรมต่างชาติเลือนไหลสู่ประเทศไทยได้อย่างง่ายดาย คนไทยจำนวนมากโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาอย่างหลากหลาย พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยไม่พิจารณาถึงความ "ควร" หรือ "ไม่ควร" "เหมาะสม" หรือ "ไม่เหมาะสม" ที่แย่ยิ่งกว่าคือเด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยปฏิเสธ

วัฒนธรรมรากเหง้าของตน "วัฒนธรรมและค่านิยมที่ดั้งเดิมซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันของสังคมไทยเริ่มเสื่อมถอย โดยเฉพาะเยาวชนที่ชื่นชมวัฒนธรรมแบบใหม่ ยอมรับวัฒนธรรมไม่พึงประสงค์มากขึ้น ขณะนี้วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่น้อย ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง" (พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, 2555:11) การเลื่อนไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยผ่านสังคมยุคดิจิทัลโดยที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อวิกฤตค่านิยม ทักษะคนดี และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559:12)

ปัจจุบันด้วยพิษของโลกาภิวัตน์และโลกของการแข่งขันและการทำงานให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่แย่งเวลาในการที่จะปลูกฝังสิ่งดีงามเหล่านี้ไป เกิดการหลงลืมคำว่า "มารยาท" และได้เกิดการทำอะไรต่างๆ ที่ยึดตนเองเป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึงคนในสังคมรอบข้างว่าเขาจะรู้สึก อยุ่อย่างไรกับสิ่งที่ตนเองกระทำ กล่าวง่าย ๆ ว่า "ไม่เอาใจเขามาใส่ใจเรา เพราะ ไม่ใช่เรื่องของเรา เรื่องของเรา คือ เราต้องสบาย ต้องได้ ไม่ต้องเสีย หรือต้อง สำเร็จ" จึงทำให้สังคมเกิดความสับสนว่า "สิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควร ทำ" "สิ่งใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม" "สิ่งใดถูกกาลเทศะหรือไม่ถูก กาลเทศะ" บางคนก็กล่าวไปจนถึงการมีสมบัติผู้ดี จึงทำให้เกิดความขัดแย้ง กันในสังคม ความอคติต่อกันทำลายบรรยากาศดี ๆ ของการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้สังคมรอบข้างไม่น่าอยู่...

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พรทิพย์ เกษุรานนท์, 2555)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรพบุรุษไทยได้รังสรรค์วิถีอันมีลักษณะโดดเด่นจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาติ วิถีไทย " " คือลักษณะที่สามารถจำแนกชนชาติไทยให้แตกต่างจากชนชาติอื่น จนกลายเป็นรากเหง้าของความเป็นไทยซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติ เพราะเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนรากฐานตนเอง มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว จากการศึกษาพบว่าความหมายของคำว่า วัฒนธรรมเชื่อมโยงกับความเกี่ยว "วิถีไทย" อย่างชัดเจน "วัฒนธรรม" และ "วิถีชีวิตไทย" "วิถีชีวิต" ถ้อยคำต่อไปนี้ ได้แก่

“อนึ่ง...คำที่เกี่ยวข้องโยงใยกับคำว่า วิถีชีวิต ก็คือคำศัพท์ วัฒนธรรม วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของหมู่คณะหรือกลุ่มชนกลุ่มหนึ่ง เป็นแบบอย่างมาตรฐานเดียวกันที่สมาชิกในกลุ่มสังคมนั้นรู้ เข้าใจ และ ยอมรับใช้ร่วมกัน”

ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย: 2552

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552: นิยามศัพท์)

แม้มีการใช้ถ้อยคำที่หลากหลายเกี่ยวกับวิถีไทย เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อของงานวิจัย ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้คำว่า “วิถีไทย” ซึ่งหมายรวมถึง “วิถีชีวิตไทยวัฒนธรรมไทย” และ ”วโลลักษณะ น้อยพยัคฆ์ (2558) กล่าวพอสรุปได้ว่า จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีผู้ศึกษาเรื่องนี้ น้อยมาก อาจเป็นเพราะว่านักวิจัยไทยส่วนใหญ่เห็นว่าเรื่องคนไทยเป็นเรื่องที่คนไทยเข้าใจกันดีอยู่แล้วจึงอาจมองข้ามไป

บุคคลต้นแบบในประวัติศาสตร์โลก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผู้ซึ่งได้รับการเทิดพระเกียรติทั่วทั้งสากลให้เป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา ยังทรงให้ความสำคัญในเรื่องวิถีไทย ด้วยว่าวิถีไทยเป็นต้นเหตุทั้งองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญทั้งปวง และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้คนไทยดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป ดั่งเนื้อความที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทที่ได้อัญเชิญมาต่อไปนี้

“งานด้านการศึกษา ศิลป และวัฒนธรรมนั้น คืองานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุทั้งองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป ”

(พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2513)

แม้ในกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสระลึกถึงพระราชดำริหรือพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อจะสืบทอดต่อไป ดังนี้

“การปฏิบัติตามหรือการระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ ระลึกถึงพระราชดำริ หรือพระราชปณิธาน ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนี้ จะเป็นพระ เป็นแสงสว่างที่คุ้มครองหรือแนะนำพวกเราต่อไป ”

(พระราชดำรัสใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสคณะรัฐมนตรีใหม่ เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2559)

บุคคลสำคัญอีกพระองค์หนึ่งที่ทรงสนพระทัยและทรงให้ความสำคัญในเรื่องวิถีไทยอย่างจริงจัง คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ทรงมีพระจริยวัตรงดงามยิ่ง ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้มีวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอดจนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน ใน พ.ศ. 2528 รัฐบาลประกาศให้วันพระราชสมภพเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย ใน พ.ศ. 2531 พระองค์ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญาว่า “เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” และใน พ.ศ. 2546 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติถวายพระสมัญญา “วิศิษฏ์ศิลปิน” (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549: 155, 199)

พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และผลแห่งการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับวิถีไทยข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทุกพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องวิถีไทยมาเนิ่นนาน **ด้วยว่า วิถีไทย“ เป็นอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความงดงามแห่งวิถีชีวิตของคนไทยมาเนิ่นนาน เป็นมรดกที่มีค่าของชาติ เป็นรากเหง้าที่ทำให้คนไทยมีความภาคภูมิใจ เป็นทุนทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติ ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน** ปัจจุบันสังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นไทยมากขึ้น หลายภาคส่วนได้นำวิถีไทยมาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนา กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) โดยเป็นการรวมพลังจากทุกภาคส่วนตามยุทธศาสตร์ประชารัฐซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานว่า **ปรากฏข้อความในส่วนของเป้าประสงค์ ระบุว่า ”คนไทยทุกคนก็คือประชาชนของชาติ“**

สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม คนไทยปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางศาสนา ที่ตนนับถือ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ **ธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย** และอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในประเทศไทย ประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก อย่างยั่งยืน

(กระทรวงวัฒนธรรม, 2559: 3)

นอกจากนี้ในภาคการศึกษาก็ได้มีการนำวิถีไทยมาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้วยเช่นกัน “การศึกษาคือเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนามนุษย์” (พระธรรมปิฎก, 2543) หากมนุษย์ได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมย่อมนำไปสู่การพัฒนาตน สังคม และประเทศชาติ การตื่นตัวในการพัฒนาคนโดยใช้การศึกษาทำให้เกิดการเรียนรู้ “รากเหง้า” ของคนไทยได้รับความสนใจมาระยะหนึ่งแล้ว เราควรพัฒนาคุณลักษณะของเด็กไทยให้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพของสังคมไทย ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยหลักการ วิธีการ หรือ รูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับลักษณะของคนและสังคมไทย (ทิตินา แคมมณี, 2536) ข้อความดังกล่าวแสดงถึงการให้ความสำคัญเรื่องการรักษาเอกลักษณ์ของชาติท่ามกลางสภาพการณ์โลกปัจจุบัน ดังนั้นการรณรงค์อนุรักษ์วิถีไทยจึงมีความสำคัญ

กรรณิการ์ สัจกุล (2545) ได้แสดงทรรศนะไว้พอสรุปได้ว่า คนไทยบางคนยังมีความเข้าใจผิดในเรื่องอนุรักษ์วิถีไทย โดยเข้าใจว่าเป็นการย้อนกลับไปใช้ชีวิตแบบที่เคยเป็นในอดีต อันที่จริงแล้วการรณรงค์อนุรักษ์วิถีไทยนี้มีความหมายว่าให้พยายามรักษาสมดุลอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยปฏิบัติและสืบทอดเพื่อมุ่งไปสู่การผสมผสานเอกลักษณ์ทางวิถีไทยให้เข้ากับการปรับเปลี่ยนของโลกที่ทันสมัยที่เรียกกันว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” (กรรณิการ์ สัจกุล, 2545) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปาฐกถาพิเศษเรื่อง “แนวโน้มนโยบายการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า” มีประเด็นเกี่ยวข้อง ดังนี้

...แนวโน้มนโยบายการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้าจะมีหลายอย่าง ดังนี้ ประการแรก ความรู้เป็นสากล คือความรู้ที่จะสามารถเปรียบเทียบกันได้ทั้งโลก ประการที่ 2 ความรู้ที่เป็นมาตรฐานระดับประเทศ ที่เราจะกำหนดว่าคนไทยควรต้องรู้อะไร ประการที่ 3 ความรู้ท้องถิ่นที่ทำให้เรารู้ความเป็นมาและศักยภาพของ ท้องถิ่น ที่สำคัญ คือจะต้องสามารถโยงความรู้ทั้ง 3 ระดับนี้ให้เข้ากันได้... ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการศึกษา หรือการสร้างความรู้ขึ้นขมคิดพัฒนาวัฒนธรรม ระดับนานาชาติ ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ก็มีความสำคัญยิ่ง จะช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจและก็สร้างความสามัคคีในสังคมทุกระดับ...

แนวโน้มนโยบายการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า: 2542
(เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2559: 834-835)

ปาฐกถาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริเรื่องการนำ “วิถีไทย” มาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อพัฒนาคน และเห็นได้ชัดเจนเมื่อพบว่าสถาบันการศึกษาที่ดำเนินงานตามโครงการพระราชดำรินำเรื่อง “วิถีไทย” มาบรรจุเป็นส่วนหนึ่งในการหล่อหลอมผู้เข้ารับ

การศึกษาให้พัฒนาตน เพื่อดำรงชีวิตได้เหมาะสมในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน **แนวคิดการพัฒนาบนพื้นฐานวัฒนธรรมตนให้สอดคล้องกับยุคสมัยมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในสังคมไทย** บทความเรื่อง “Teaching and Learning about the World in the Classroom: Development Education in Culturally Diverse Settings” กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับสภาพการณ์ของโลกศตวรรษที่ 21 ในบริบทสังคมไฮเปอร์แลนด์ซึ่งมีการครอบงำทางวัฒนธรรม สื่อมีอิทธิพลทำให้สังคมเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความไม่เท่าเทียมกัน ผู้เขียนเสนอแนวคิดเพื่อการพัฒนาที่สมดุลว่าควรผสมระหว่างแนวคิดพื้นฐานตะวันตกและความเป็นอัตลักษณ์ ประเด็นสำคัญคือบูรณาการโลกาภิวัตน์กับความเท่าเทียมกันของคนในสังคม (Matthias Fiedler, 2008) สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาบนพื้นฐานความแตกต่างในวัฒนธรรมของท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ (David Gruenewald และ Gregory Smith, 2008 อ้างใน ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 2554) ที่ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง Placed – Base Education in the Global Age : Local Diversity ว่า **ทั่วโลกกำลังตระหนักถึงผลกระทบจาก กระแสโลกาภิวัตน์ต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น** และระบบนิเวศน์ในโลกยุคหลังสมัยใหม่ การศึกษาต้องมีบทบาทส่งเสริมความสำคัญของท้องถิ่นโดยต้องอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างสรรค์วิถีชีวิตของคนและท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องปกป้องคนและท้องถิ่นจากวิถีหรือลัทธิใด ๆ ที่จะทำให้คนและท้องถิ่นเสื่อมสลาย เช่นเดียวกับ (คณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์”, 2541) มีทรรศนะว่า **การธำรงรักษาเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยคือรากฐานการศึกษาที่จะช่วยรักษาความงดงามของวิถีชีวิตแบบไทย ทั้งนี้ต้องไม่ทิ้งความเป็นจริงการแข่งขันในประชาคมโลก** เช่นเดียวกับ (จรัญ โฆษณานันท์, บรรณาธิการ, 2543) ที่มีทรรศนะว่าการศึกษาควรสร้างให้เด็กไทยมีคุณลักษณะ “วิถีชีวิตไทย ความคิดกว้างไกลเป็นสากล”

ข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดข้างต้นเกี่ยวกับ “พื้นฐาน” และ “รากเหง้า” ของบรรพบุรุษไทย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ล้วนเป็นหลักฐานที่สามารถยืนยันได้ว่าแม้ว่าหลายภาคส่วนจะให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคนในชาติให้กลับมาเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของวิถีไทย แต่คนสังคมไทยปัจจุบันยังไม่เห็นคุณค่าและไม่ตระหนักในคุณค่าของวิถีไทยซึ่งเป็นรากเหง้าของตนเท่าที่ควรจะเป็น คนในสังคมไทยจำนวนมากโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนไทยผู้ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตยังยึดถือและเกาะกระแสความนิยมวิถีจากสังคมอื่นจนกลายเป็นผู้มีรสนิยมนอก และมองข้ามความสำคัญของวิถีไทยและปฏิเสธรสนิยมไทยอย่างชัดเจน หากทุกภาคส่วนดูตาย คนไทยในอนาคตอาจไม่หลงเหลือมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าและความภาคภูมิใจที่เคยมีมาแต่บรรพบุรุษ สังคมไทยอาจตกอยู่ในภาวะแห่งการฟุ้งเฟ้อและการตามอย่างจนไม่อาจยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ประเทศไทยอาจตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบบนเวทีโลก ความเสียเปรียบนี้อาจส่งผลเสียในหลากหลายภาคส่วน อาทิ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทำให้สังคมไทยขาดโอกาสในการพัฒนาอย่างเหมาะสมบนรากฐานของตน และท้ายที่สุดอาจนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่มี

ความสมดุลและไม่มีคามยั่งยืนในระยะยาว

ในฐานะที่ผู้วิจัยมีโอกาสศึกษาศาสตร์แห่งการพัฒนา จึงมีความคิดเห็นว่า รายละเอียดทุกประการที่ได้นำเสนอ ล้วนเป็นเหตุและปัจจัยอันควรที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการคิด พินิจ พิจารณา ถึงการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาประเทศชาติ จึงสนใจที่จะศึกษา “การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ” เพราะหากคนไทยตระหนักในคุณค่าความสำคัญของการสืบทอด “วิถีไทย” ปัญหาดังกล่าวข้างต้นอาจจะเบาบางลงหรือหมดไป และผู้วิจัยเห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็น “เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” พระองค์ทรงให้ความสำคัญเรื่องนี้อย่างยาวนานและต่อเนื่อง ประชาชนไทยควรรับทราบถึงแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยที่พระองค์ทรงรับเป็นพระราชภาระ และได้ทรงพระวิริยะอุตสาหะบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในข่ายแห่งพระราชภาระนี้เพื่อปวงชนชาวไทยมาเนิ่นนาน ในการนี้ผู้วิจัยจะศึกษาหาองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยจะวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทย และนำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ หากผู้วิจัยสามารถดำเนินการงานวิจัยเรื่องนี้จนสำเร็จลุล่วงได้ อาจจะยังผลให้คนในสังคมไทยเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทย นำมาซึ่งการแพร่กระจายของรสนิยมไทย และกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมมีคุณค่า เอื้อให้เกิดการพัฒนาบนรากฐานของตน ลดการตามอย่าง ลดการพึ่งพา อารังความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ที่งดงามและความมีศักดิ์ศรีของคนไทย อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งระดับปัจเจก สังคม และประเทศชาติในที่สุด

1.2 คำถามการวิจัย

- 1.2.1 องค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีว่าอย่างไร
- 1.2.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีว่าอย่างไร
- 1.2.3 แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทำได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.3.2 เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.3.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัย 4 แบบ ได้แก่ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสัมภาษณ์ (Interview) การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในการนี้ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านเวลา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้จะศึกษาพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เฉพาะที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาไทยที่มีชื่อเรื่องไม่ซ้ำกัน และหากปรากฏชื่อเรื่องซ้ำเนื้อเรื่องต้องแตกต่างกัน พระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาศึกษามีปรากฏทั้งที่เป็นรูปเล่มในแต่ละเรื่องและปรากฏเป็นเรื่องประกอบในเล่มซึ่งหนึ่งเล่มมีหลายเรื่อง ครอบคลุมทั้งพระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว พระราชนิพนธ์ร้อยกรอง และพระราชดำรัสที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ 5 ประเภทตามที่จำกัดไว้ในขอบเขต ไม่รวมพระราชนิพนธ์ที่มีชื่อบุคคลอื่นร่วมดำเนินการพระราชนิพนธ์แปลจากภาษาต่างประเทศ พระราชนิพนธ์หนังสือภาพ และพระราชนิพนธ์สมุดบันทึกภาพ **รวมพระราชนิพนธ์ที่นำมาศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 333 เรื่อง** (ภาคผนวก ค) สรุปภาพรวมได้ดังนี้

- 1) พระราชนิพนธ์ทั่วไป จำนวน 6 เรื่อง
- 2) พระราชนิพนธ์วิชาการ จำนวน 6 เรื่อง
- 3) พระราชนิพนธ์บทกวี จำนวน 19 เรื่อง
- 4) รวมพระราชนิพนธ์ จำนวน 255 เรื่อง
- 5) บทเพลงและบทกวีพระราชนิพนธ์ บทเพลงจำนวน 45 เรื่อง และบทกวี จำนวน 2 เรื่อง

1.4.2 ขอบเขตด้านเวลา

งานวิจัยนี้วิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้การศึกษาเฉพาะกรณีด้วยวิธีการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง จากสถาบันที่มีชื่อปรากฏเป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาคนุชย์ผู้ด้อยโอกาส และเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเป็นลำดับแรกจาก

โรงเรียนที่มีการจัดตั้งขึ้นในหลายเขตพื้นที่ โรงเรียนที่มีลักษณะตรงตามเกณฑ์การเลือกพื้นที่ในการวิจัยมีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่

1.4.2.1 โรงเรียนพระดาบส ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยจะผู้วิจัยจะลงพื้นที่ ณ โรงเรียนนรณศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลระหว่างช่วงเวลา วันที่ 8-18 มกราคม 2561

1.4.2.2 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด. บำรุงที่ 1) ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยจะผู้วิจัยจะลงพื้นที่ ณ โรงเรียนนรณศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลระหว่างช่วงเวลา วันที่ 20-25 มกราคม 2561

ขณะลงพื้นที่ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำต่อเนื่อง (Snowball Sampling Technique) เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ที่ราบสูง ที่พัฒนานักเรียนชนเผ่าร้อยละ 100 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เคยเสด็จเยี่ยมถึง 6 ครั้ง ผู้วิจัยจึงสนใจลงพื้นที่ศึกษาเพิ่มเติม ณ โรงเรียนดังกล่าวเพิ่มเป็นแห่งที่ 3 ได้แก่

1.4.2.3 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย - พะเยา ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยจะผู้วิจัยจะลงพื้นที่ ณ โรงเรียนนรณศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลระหว่างช่วงเวลา วันที่ 24 มกราคม 2561 และวันที่ 5-8 มีนาคม 2562

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวพระราชดำริวิถีไทย หมายถึง แนวคิดทางด้านวิถีไทยที่ปรากฏผ่านข้อความในพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

วิถีไทย	หมายถึง	ความเป็นอยู่ที่ดีงามแบบไทยโดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแสดงถึงความเจริญและความมีศักดิ์ศรีของคนไทย ซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์ปรากฏในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ การดำรงชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ตลอดจนศิลปะต่าง ๆ
---------	---------	---

การสืบทอด	หมายถึง	กระบวนการเรียนรู้ที่มีการถ่ายทอดวิถีไทยที่มีความเป็นอัตลักษณ์ รับและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ดำรงคงอยู่ต่อไป
คุณค่า	หมายถึง	คุณลักษณะทางจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์บนรากฐานของวิถีไทยที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม
องค์ความรู้วิถีไทย	หมายถึง	ความรู้เกี่ยวกับวิถีไทยที่ได้รับจากกระบวนการศึกษาค้นคว้าผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปจนได้เป็นสาระหลักของแนวคิดเกี่ยวกับพระราชดำริวิถีไทย ประกอบด้วย ความหมาย ประเภท คุณค่าของวิถีไทย การสืบทอดวิถีไทย และการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย
พระราชนิพนธ์	หมายถึง	พระราชนิพนธ์ภาษาไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง จำนวน 5 ประเภท ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิถีไทย ได้แก่ พระราชนิพนธ์ทั่วไป พระราชนิพนธ์บทกวี พระราชนิพนธ์วิชาการ รวมพระราชนิพนธ์ และบทเพลงพระราชนิพนธ์

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มุ่งศึกษาหาองค์ความรู้ด้านวิถีไทยจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาว่าแนวพระราชดำริวิถีไทยที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์มีอะไรบ้าง โดยศึกษาจากพระราชนิพนธ์ในพระองค์ทั้งหมด 5 ประเภท รวมจำนวนทั้งสิ้น 333 เรื่อง ซึ่งจะนำมาพิจารณาพร้อมกับแนวคิดเรื่องคุณค่าอันประกอบด้วยจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ จากนั้นจะใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ท่าน เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ห่องค์ความรู้วิถีไทย

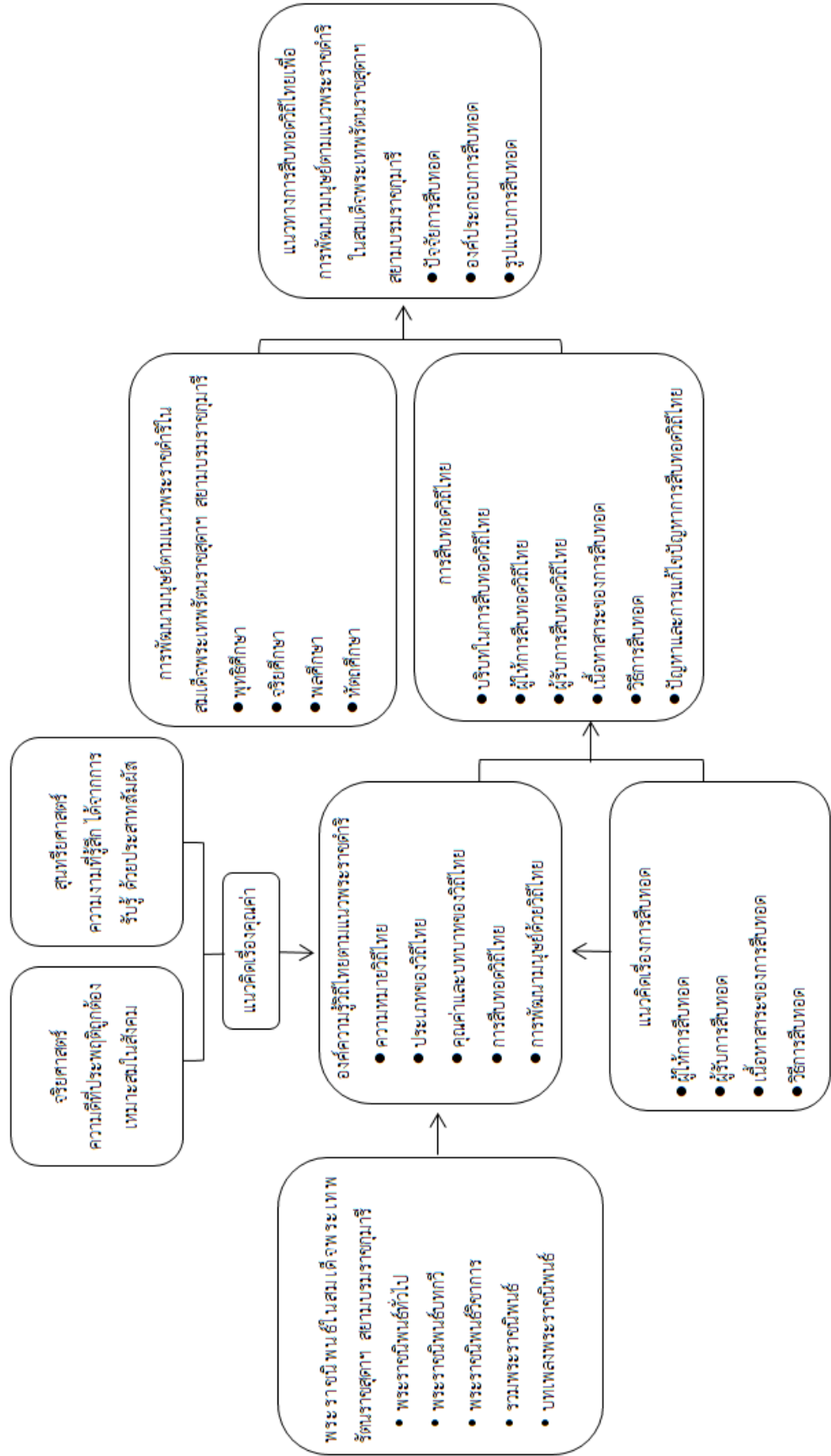
เพื่อการพัฒนามนุษย์ในประเด็น ความหมายวิถีไทย ประเภทของวิถีไทย และคุณค่าและบทบาทของวิถีไทย การสืบทอดวิถีไทย และการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย

จากนั้นผู้วิจัยจะศึกษาการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ โดยศึกษาจากวิธีการศึกษาเฉพาะกรณีในโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด. บำรุงที่ 1) และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ตามที่ได้ให้ข้อมูลไว้ในขอบเขตการวิจัย เมื่อได้ข้อมูลผู้วิจัยจะนำมาพิจารณารายละเอียดและวิเคราะห์หาข้อสรุปในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ จากนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยจะศึกษาหาข้อสรุปองค์ประกอบที่เอื้อให้เกิดการสืบทอด ได้แก่ ปัจจัยการสืบทอด องค์ประกอบการสืบทอด รูปแบบการสืบทอด โดยการศึกษาจากการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 8 ท่าน งานวิจัยนี้จะศึกษาการพัฒนาคนด้วยวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมุ่งหวังให้มนุษย์สมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านร่างกาย ปัญญา และจิตใจ ด้วยพุทธศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา ครอบคลุมคุณค่าทั้งจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปเป็นแผนภาพของกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.7.1 เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 ภาคการศึกษาปลาย ปการศึกษา 2558 ผู้วิจัยได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ระดับคุณวุฒิบัณฑิตเรื่อง “การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” (INHERITANCE OF THAI WAYS FOR HUMAN DEVELOPMENT BASED ON H.R.H.PRINCESS MAHA CHAKRI SIRINDHORN'S PRINCIPLES) ตามมติเวียนคณะกรรมการบริหารคณะครุศาสตร์ ครั้งที่ 17/2559 ดังนั้นชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์และการนำเสนอข้อมูลในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงใช้ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”

1.7.2 จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่ามึพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏซ้ำในแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏลักษณะการซ้ำซ้ำซ้ำเนื้อหา และซ้ำปีที่พระราชนิพนธ์ 2) พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏลักษณะการซ้ำซ้ำซ้ำ แต่ไม่ซ้ำเนื้อหา และไม่ซ้ำปีที่พระราชนิพนธ์ ผู้วิจัยจึงขออนุญาตอ้างอิงพระราชนิพนธ์ที่ได้ั้ญเชิญมาประกอบงานวิจัยนี้ โดยการระบุข้อมูล 2 ส่วนคือ 1) ชื่อเรื่องของพระราชนิพนธ์และปีพุทธศักราชที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ และ 2) ที่มาแหล่งข้อมูลที่ปรากฏพระราชนิพนธ์ที่นำมาเป็นตัวอย่ง โดยผู้วิจัยจะอ้างอิงที่มาของแหล่งข้อมูลล่าสุด ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนและเพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่จะสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในพระองค์ในโอกาสต่อไป

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ได้้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีไทยจากแนวพระราชดำรินที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.8.2 วงการศิลปวัฒนธรรมและผู้สนใจสามารถนำผลการศึกษาครั้งนี้ไปปรับปรุงและพัฒนาเพื่อสร้างความตระหนักในคุณค่าของอัตลักษณ์ความเป็นไทยให้เกิดแก่คนในชาติ

1.8.3 วงการพัฒนามนุชย์และสถาบันการศึกษาสามารถใช้ผลการศึกษาเป็นข้อมูลเพื่อบริหารจัดการ กำหนดแนวทางดำเนินงานแก้ไขปัญห และพัฒนามนุชย์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.8.4 ผู้ที่สนใจสามารถนำข้อมูลที่ศึกษาได้ในครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องในโอกาสต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องดังกล่าว ผลการศึกษาปรากฏเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการศึกษา 4 หัวข้อ ได้แก่

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดและวิถีไทย

2.1.1 การสืบทอด

2.1.1.1 ความหมายการสืบทอด

2.1.1.2 กระบวนการสืบทอด

2.1.2 วิถีไทย

2.1.2.1 ความหมายของวิถีไทย

2.1.2.2 ความสำคัญของวิถีไทย

2.1.2.3 ประเภทของวิถีไทย

2.1.2.3.1 วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม

2.1.2.3.1.1 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

2.1.2.3.1.2 วิถีไทยด้านศิลปะ

2.1.2.3.2 วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นนามธรรม

2.1.2.3.2.1 วิถีไทยด้านความเชื่อ

2.1.2.3.2.2 วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

2.1.2.3.2.3 วิถีไทยด้านค่านิยม

2.1.2.4 คุณค่าของวิถีไทย

2.1.2.4.1 คุณค่าของวิถีไทยด้านจริยศาสตร์

2.1.2.4.2 คุณค่าของวิถีไทยด้านสุนทรียศาสตร์

2.1.3 การสืบทอดวิถีไทย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพระอัจฉริยภาพในงานพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.2.1 พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.2.2 พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับกรสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและวิถีไทยกับการพัฒนาคนุชย์

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนา

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนุชย์

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนุชย์ด้วยวิถีไทย

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยในประเทศ

2.4.1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวพระราชดำริ

2.4.1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.4.1.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทย

2.4.1.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคนุชย์ด้วยวิถีไทย

2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แต่ละหัวข้อปรากฏรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดและวิถีไทย

ชนแต่ละชาติล้วนมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่าง จนสามารถจัดกลุ่มและแยกแยะได้ ไม่เว้นแม้แต่ชนชาติไทยที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์หลายสิ่งหลายอย่างอันมีลักษณะโดดเด่นจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชนชาติ “วิถีไทย” คือลักษณะหนึ่งที่สามารถจำแนกชนชาติไทยให้แตกต่างไปจากชนชาติอื่น นับว่าเป็นมรดกที่มีคุณค่ายิ่งที่ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนไทยในชาติจนถึงปัจจุบัน

2.1.1 การสืบทอด

คนไทยมองวิถีไทยในทรรศนะชาตินิยมโดยู้สึกว่าวิถีไทยเป็นของคนไทยเท่านั้น ไมู่้สึกต้องการรักษาสืบทอด และเสริมสร้าง ด้วยซาบซึ้งหรือเห็นดีเห็นงามในความปรารถนาองแต่อย่างใด ความสับสนเกี่ยวกับวิถีไทยจึงเกิดขึ้น ในที่สุดจะรักษาไว้ไม่ได้ ดังนั้นการส่งเสริมและการสืบทอดวิถีไทยจะต้องทำให้คนไทยได้รับความรู้ที่มีรสนิยมสูง มีจิตวิญญาณ มีความรักสวয়รักงาม และให้เห็นความประณีตต่างๆ ซึ่งในความเป็นจริงจะต้องู้จักเลือกสรรและพิจารณาว่าสิ่งใดควรรักษาไว้สิ่งใดควรจะเข้าพิพิธภัณฑ์ (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2521) วิถีไทยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ตัวของคนไทยซึ่ง

ไม่มีในสังคมของชนชาติอื่น อาทิ การมีจิตใจ ที่เอื้ออาทรต่อกัน ความมีน้ำใจ ความอดทน คนไทยบางคนยังมีความเข้าใจผิดในเรื่องการรณรงค์อนุรักษ์วิถีไทย โดยเข้าใจว่าคงจะให้คนไทยได้ย้อนกลับไปใช้ชีวิตแบบที่เคยเป็นในอดีต อันที่จริงแล้วการรณรงค์อนุรักษ์วิถีไทยนี้มีความหมายว่า ให้พยายามรักษาสมดุลอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยปฏิบัติและสืบทอดเพื่อ มุ่งไปสู่การผสมผสานเอกลักษณ์ทางวิถีไทยให้เข้ากับการปรับเปลี่ยนของโลกที่ทันสมัยที่ เรียกกันว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” (กรรณิการ์ สัจกุล, 2545)

2.1.1.1 ความหมายการสืบทอด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2541 ได้ให้ความหมายว่า “สืบทอด หมายถึง การรับช่วงปฏิบัติต่อ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1199) อมรา พงศาพิชญ์ (2547) ได้อธิบายเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ต้องมีการเรียนรู้และการถ่ายทอดเพื่อให้คนรุ่นหลังเกิดการเรียนรู้ระบบสัญลักษณ์ของสังคม การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม บางลักษณะมีการปรับเปลี่ยนตามกาลเวลา แต่ค่านิยมและหลักใหญ่ที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมจะยังไม่เปลี่ยน (อมรา พงศาพิชญ์, 2547: 31-32) ขณะที่ (มัทนียา พงศ์สุวรรณ, 2553) ได้กล่าวถึง “การสืบทอด” ไว้พอสรุปได้ว่าหมายถึงวิธีการสืต่อความฉลาดรอบรู้ ซึ่งเกิดจากกระบวนการคิด พิจารณา แสวงหาองค์ความรู้ที่บรรพชนไทยได้สะสมไว้ มากล้นกรอกร่วมกับปรีชาญาณที่เป็นสากล กลมกลืนกันเป็นหลักการและแนวปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ แล้วนำมาใช้อย่างเชื่อมโยง สอดคล้องกับ (อุทัย ปัญญาโกญ, 2547) ที่กล่าวไว้พอสรุปใจความได้ว่า การสืบทอดวัฒนธรรม หมายถึง ผลของการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ เห็นคุณค่าวัฒนธรรม นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อรักษาวัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่และสืบทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป และเผยแพร่สู่สังคมให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง ขณะที่ (รจนา สุนทรานนท์, 2549: 36) ได้กล่าวว่า “การสืบทอด หมายถึง การรับช่วงปฏิบัติต่อเช่น สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับ (พระมหาวีระยุทธ ประสาทนอก, 2551) ที่แสดงทรรศนะว่า “การสืบทอด หมายถึง การสื่อความหมายของภูมิปัญญาที่ถูกสั่งสมไว้และสืบทอดจาก คนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีผู้ถ่ายทอดเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน” เช่นเดียวกับ (ริสสวัณ อรชุน, 2553) ที่กล่าวไว้ว่า “การสืบทอด หมายถึง การปฏิบัติจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งปฏิบัติ ติดต่อกันมา ถ่ายทอดติดต่อกันมา ตลอดจนมีการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหาย” โดยสรุปการสืบทอดวิถีไทย หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มีการถ่ายทอดวิถีไทยซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์ โดยการประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ดำรงคงอยู่ต่อไป

การสืบทอดวิถีไทยมีความเชื่อมโยงกับเรื่องของ “เวลา” จากอดีตสู่ปัจจุบันและโยงไปถึงอนาคต พระธรรมปิฎกได้อธิบายว่า เป็นเรื่องของการย้อนลงไปในความเป็นมาเพื่อหาเหตุปัจจัยในอดีตมี 2 ด้าน ได้แก่ การสืบสาวในเชิงประวัติศาสตร์เพื่อหาความเป็นมาในอดีตว่าวิถีไทยนั้นมีที่มาอย่างไร อีกด้านหนึ่งคือเนื้อหาสาระของวิถีไทยนั้นคืออะไร หากชนชาติใดมีความรู้และความเข้าใจใน

เรื่องราวฐานและที่มาในทางประวัติศาสตร์ของวิถีชีวิตตนแล้ว คนชาติแล้วก็มีหนทางที่จะทำให้ตน สังคม และประเทศชาติ เจริญงอกงามได้ การสืบทอดนั้นคือการเชื่อมโยงเวลาต่อไปข้างหน้า จากปัจจุบันสู่ออนาคต ซึ่งเมื่อเราสืบสาวได้ดีแล้วหนทางที่จะสืบทอดย่อมดีด้วย การสืบทอดนั้นต้อง สืบทอดด้วยปัญญาอย่างมีวิธีการ โดยการจัดสรรปรุงแต่งที่สืบมาจากเดิมให้มีรูปแบบสอดคล้องกับ สภาพยุคสมัยปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนที่ดำเนินชีวิตอยู่ โดยเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ โยงสิ่งที่สืบจากอดีตให้เป็นประโยชน์กับปัจจุบัน โยงสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันให้พร้อมที่จะ งอกงามต่อไปในอนาคต และโยงสิ่งที่ตนมีให้หน้าขึ้นชมแผ่ความนิยมกว้างออกไปในโลก องค์ประกอบ สำคัญในการเชื่อมโยงที่ขาดไม่ได้คือ “สติปัญญา” เพราะจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ เดิมและมีความชัดเจนในสภาพปัจจุบัน เพื่อรักษาเนื้อหาสาระนั้นไว้ให้คงอยู่ได้และ สื่อสารนั้นให้ ปรากฏแก่ปัจจุบัน ซึ่งสติปัญญาจะเกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งมาจากการได้รับการศึกษา ดังนั้นการศึกษาจึงมี ความสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทย เพราะว่าการศึกษาก็จะเป็นเครื่องมือที่ทำให้วิถีไทยดำรงสืบต่อไป และสืบทอดไปในลักษณะที่ดงามถูกต้อง (ป.อ. ปยุตโต, 2537) ผู้รู้หลาย ท่านได้แสดงทรรศนะไว้อย่าง หลากหลายเกี่ยวกับบทบาทของการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอด วิถีไทย (กรรณิการ์ สัจกุล อ่างใน สุจิตรา สุคนธ์ทรัพย์, 2540) แสดงทรรศนะไว้ว่า ภารกิจหลักของการศึกษาคือการถ่ายทอด วัฒนธรรม มีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาวัฒนธรรม ดังนี้ 1.ช่วยจรรโลงวัฒนธรรมในส่วนที่ดงามเพื่อ เป็นสมบัติแก่พลเมือง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็น เอกลักษณ์ที่เด่นของชาติ 2.ช่วยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในส่วนที่ควรแก่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้ดีขึ้น 3.ทำหน้าที่สืบทอด วัฒนธรรมให้ยืนยงต่อไป 4. การศึกษาทำหน้าที่ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามแก่พลเมือง ซึ่งทรรศนะ ดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต , 2539) ที่ว่า “การศึกษาทำหน้าที่ดำรงรักษาและสืบทอดศิลป วิทยาการ หรือจะเรียก ว่าวิชาการตลอดจน วัฒนธรรมให้แก่สังคม” นอกจากนี้ เอกวิทย์ ณ ถลาง ยังได้กล่าวถึงประเด็น การศึกษากับการสืบทอด วัฒนธรรม ไว้อย่างสอดคล้องอีกว่า

...การศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามก็ตีการใช้การศึกษาเป็น มรรคไปสู่ผลดังกล่าวนี การศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่ให้ความรู้ความคิดที่จะให้ทันกับ การเปลี่ยนแปลงของโลก แต่ต้องให้คุณธรรม ศีลธรรม เพื่อเป็นสติเหนี่ยวรั้งมิให้ผู้มี ความรู้เอาเปรียบผู้ไม่มี มิให้ผู้มีอำนาจและมีความสามารถฉวยโอกาส ธรรมชาติมาบำรุงบำเรอความสุขตัวเองเกินขอบเขต และเพื่อให้ผู้มีปัญญาทั้งหลาย เข้าใจความเป็นมนุษย์ เข้าใจธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้ ผสมกลมกลืนกับ สิ่งแวดล้อมทั้งกายภาพของสังคมอย่างเหมาะสม พร้อมกันนั้น ก็ให้เข้าถึงศิลปะอัน มนุษย์สร้างสรรค์เพื่อกล่อมเกลาจิตใจให้มีสุนทรียภาพสมกับความเป็นมนุษย์ที่เจริญ

แล้วการใช้การศึกษาเพื่อสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยจึงมี
รายละเอียดเนื้อหาสาระและวิธีการเป็นอันมาก...

(เอกวิทย์ ณ ถกลาง, 2536)

พรรณณะของผู้รู้เกี่ยวกับบทบาทของการศึกษากับการสืบทอดวิถีไทยข้างต้นกล่าวไว้อย่าง
สอดคล้องกันว่า "การศึกษามีหน้าที่และบทบาทสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทย" การถ่ายทอด
วัฒนธรรมนี้ ระบบการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียนทำหน้าที่ได้ดีที่สุด ซึ่งการศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่
จะต้องถ่ายทอดและบำรุงรักษาวัฒนธรรมในอดีตเท่านั้น แต่จะต้องสร้างให้สมาชิก ของสังคม
ตระหนักถึงปัจจุบันและอนาคต นั่นคือการศึกษาเป็นตัวการที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ ๆ ได้
(ชนิตา รัศมีพลเมือง, 2526)

กล่าวโดยสรุป การศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทย และการสืบทอดวิถีไทย
เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเรื่องของระยะเวลา อดีต ปัจจุบัน และ อนาคต ซึ่งการสืบทอดวิถี
ไทยนี้ ไม่ใช่จะพิจารณาเพียงว่าวิถีไทยเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทยที่ควรรักษา
ไว้ไม่ให้สูญหาย โดยรักษาไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงเพื่อให้คงรูปแบบวิถีปฏิบัติเช่นเดิมเท่านั้น แต่การ
สืบทอดวิถีไทยนี้จำเป็นต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่า
ความดีความงามของวิถีไทยอย่างแท้จริง อันจะทำให้คนไทยภูมิใจ ในความเป็นไทย โดยนำไป
ประพฤติปฏิบัติเพื่อรักษาไว้ให้ดำรงคงอยู่จากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ต้อง รู้จักสืบทอดวิถีไทยโดยคงความ
เป็น เอกลักษณ์ให้ผสมผสานเข้ากับการปรับเปลี่ยนของโลกในยุค ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้
เกิดประโยชน์แก่คนที่ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม สำหรับงานวิจัยนี้ การสืบทอดวิถีไทย หมายถึง
กระบวนการเรียนรู้ที่มีการถ่ายทอดวิถีไทยโดยการประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้
ดำรงคงอยู่ต่อไป เป็นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกับเวลา จากอดีต สู่ปัจจุบัน และโยงไปถึงอนาคต

2.1.1.2 กระบวนการสืบทอด

การสืบทอดและการส่งเสริมวิถีไทยมีหลักในการปฏิบัติ พระธรรมปิฎกได้แสดงพรรณณะไว้ว่า
หลัก 3 ประการที่ควรกระทำ ได้แก่ 1) สร้างความภาคภูมิใจในให้แก่คนไทย เพื่อให้เห็นคุณค่าของ
วิถีไทยที่มีมาแต่เดิม 2) เชื่อมประสานระหว่างวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและวิถีชีวิตแบบใหม่ที่เป็นผลมาจาก
ความทันสมัยให้มีความประสานสอดคล้อง เพื่อประโยชน์และความเจริญงอกงามของสังคม
อย่างแท้จริง 3) พัฒนาสติปัญญาสู่สัจธรรมที่เป็นรากฐานของวิถีไทย รู้และเข้าใจเหตุผลว่าทำเพื่อ
อะไร (ป.อ. ปยุตโต, 2541) พรรณณะดังกล่าวสอดคล้องกับพรรณณะของ (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช,
2525) ที่ได้อธิบายไว้ว่า การศึกษาเป็นการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรมมีหลักอยู่ 3 ประการ คือ
ประการแรก ต้องสอนให้เด็กเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมเสียก่อนว่ามีความสำคัญต่อชีวิตต่อ ชาติ

อย่างไร ต้องชี้ให้เห็นความสำคัญและต้องชี้ให้เห็นปรัชญา ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความเข้าใจ มีความรักใน วัฒนธรรมมากขึ้น ประการที่สอง ต้องชี้ให้ทราบว่าสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรมไปทำไม ประการ ที่สาม สืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรมอย่างไร สรุปได้ว่า การสืบทอดวิถีไทย มีหลัก 3 ข้อ ที่ควร ปฏิบัติโดยมุ่งตอบคำถาม ดังนี้ 1) วิถีไทยว่าสำคัญ ต่อชีวิตอย่างไร 2) สืบทอดไปทำไม 3) สืบทอดและ สร้างเสริมอย่างไร การสืบทอดวิถีไทยมีบทบาทสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทยในหลายรูปแบบและ หลายมิติ ทั้งนี้ต้องพยายามรักษาสมดุลและให้เกิด ความผสมผสานความเป็นเอกลักษณ์ให้เข้ากับการ ปรับเปลี่ยนของโลกที่ทันสมัย

การสืบทอดวิถีไทยนั้นประกอบด้วย 5 ส่วน 1) การสืบทอดต้องมีสิ่งที่ต้องสืบทอด 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่หนึ่งคือความรู้ที่มองเห็นเปรียบเสมือนระดับกิ่งก้านดอกใบที่จะแตกกิ่งก้านออกดอก ระดับที่สองคือลำดับต้นคือคุณค่าและหน้าที่ของวัฒนธรรม ระดับรากคือสิ่งที่อาจมองไม่เห็นซ่อนอยู่ ได้แก่ความเชื่อข้อห้ามข้อปฏิบัติความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2) เส้นทางการสืบทอดนอกจาก สิ่งที่จะ สืบทอดแล้ว ยังต้องมีวิธีการหรือกระบวนการสืบทอดซึ่งแต่เดิมจะมี 2 ทาง คือสอนลูกหลานได้แก่การ เล่าให้ฟัง การอบรมสั่งสอน และการพาทำคือการทำให้ดูสาธิต แต่ปัจจุบันมีการ เพิ่มเส้นทางที่เด็ก หรือผู้เรียนอยากรู้อะไรให้ถาม เพื่อเป็นทางเลือกในสิ่งที่สนใจในการถ่ายทอดสิ่ง ไตสามารถมีได้หลาย ทาง 3) การสื่อสารพื้นฐานตามหลักการสื่อสารนั้นมีส่วนประกอบ 4 ด้าน คือ ตัวสาร ผู้ส่งสาร ช่องทางหรือสื่อ และผู้รับสาร ซึ่งประกอบทั้ง 4 ต้องสมบูรณ์ 4) การสืบทอดต้อง เลือกเนื้อหาที่จะมา ใช้สอนว่าผู้เรียนไปเพื่ออะไร 5) การสร้างตลาดผู้ส่งสารต้องมีความรู้ครบถ้วน ในขณะที่ผู้รับสารต้องม ีความรู้บ้างหรือมีความรู้ร่วมจึงจะสื่อกันเข้าใจและเห็นคุณค่าที่แท้จริงเกิดการสืบทอดและรักษา วัฒนธรรมต่อไปได้อีก การรักษาวัฒนธรรมไว้นั้นต้องมีทั้งการอนุรักษ์และ การปรับปรุงยุคที่ที่ต้องรู้ว่า สิ่งใดคือแก่นที่ต้องอนุรักษ์ ส่วนใดเป็นกระพี้ที่ปรับได้บ้าง สิ่งใดเป็น เปลือกที่ปรับเปลี่ยนได้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ , 2549)

วิธีการสืบทอดนี้ เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้กล่าวถึงวิธีสืบทอดภูมิปัญญาไทยว่ามีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ 1) การลองผิดลองถูกแล้วสั่งสมความรู้เอา 2) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ศิษย์ต้องอาศัยการ สังเกตและจดจำเอาเอง 3) การสาธิตวิธีการและการบอกเล่า 4) การสร้างองค์ความรู้ไว้เป็น ลายลักษณ์ เมื่อสั่งสมความรู้และประสบการณ์ที่ได้จะมีการบันทึกความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สื บทอดกันมาทั้งบนศิลา ใบลาน สมุดข่อย สมุดไทยจนกระทั่งสมุดกระดาษ 5) การเรียนรู้ โดยพิธีกรรม โดยพิธีกรรมเป็นการต่อยอดความเชื่อที่สั่งสมมา 6) การใช้คำสอนทางศาสนาเป็นตัว หลักให้คนปฏิบัติ 7) การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างคนในสังคมต่างวัฒนธรรม 8)การผลิตซ้ำทาง วัฒนธรรมเราเอาวัฒนธรรมความเชื่อมาจรรโลงปัจจุบันโดยที่เราอาจไม่ทราบที่มาและความหมายเดิม แต่สิ่งนั้นช่วยจรรโลงสังคมได้ เช่น เรื่องของความเชื่อการบวชป่านามาใช้การสืบทอด ชะตาแม่น้ำ 9) วิธีครู พักลักจำมาจากการเรียนรู้แล้วยังสังเกตจดจำนำมาสานต่อให้คงอยู่ขึ้นอีก เนื่องจากบางสิ่งไม่

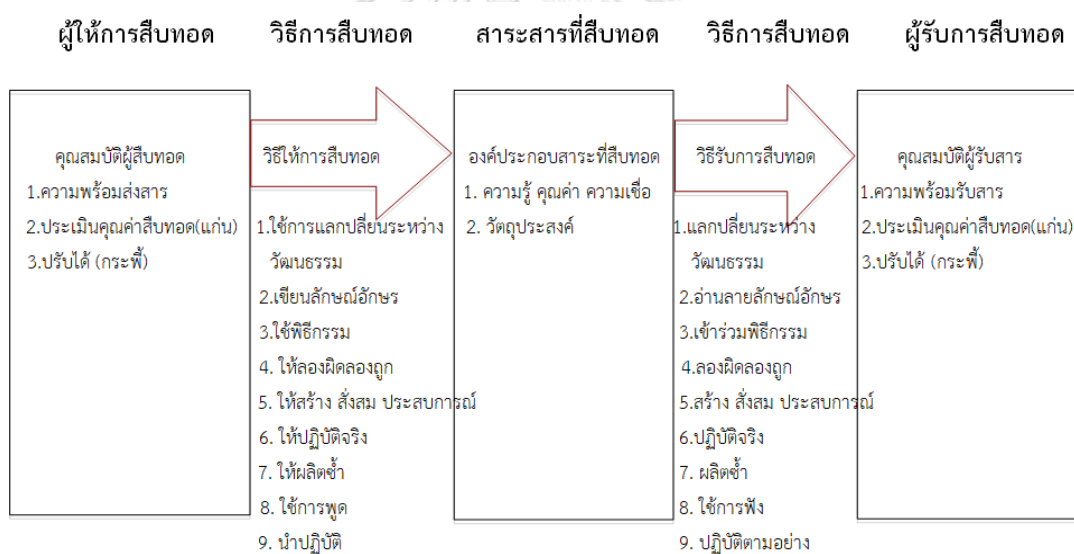
สามารถสอนได้โดยตรงอยู่ที่การสังเกต จดจำ และหมั่นฝึกฝน เป็นความสามารถของศิษย์ในการเรียนรู้การสอนดังกล่าว พบว่าการศึกษาของไทยแต่เดิมนั้นมิได้เป็นการสอนหนังสือเท่านั้น แต่เป็นการสอนคนไปพร้อม ๆ กันด้วย กระบวนการสอนในบริบทของไทยมี กระบวนการคือการสั่งสอน การฝึกฝน การอบรมบ่มนิสัย และยังใช้ทั้งรูปแบบที่ใช้ลายลักษณ์ อักษรและไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร แต่ถ้าพิจารณาจากลักษณะการสอนของคนไทยนั้น จะเป็นแบบ ไม่ใช้ลายลักษณ์อักษรมากกว่า เพราะมิได้เป็นการสอนหนังสือเท่านั้น แต่เป็นการสืบทอด ภูมิปัญญา ที่ต้องซึมซับ บ่มเพาะ พัฒนาจิตใจไปพร้อม ๆ กัน (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2545)

ข้อมูลที่ได้นำเสนอข้างต้น สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า การสืบทอดมรดกประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด ผู้รับการสืบทอด สาระสารที่สืบทอด และ วิธีการสืบทอด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549) ที่ได้ระบุว่า การสื่อสารมีองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ตัวสาร และช่องทางหรือสื่อ มีการให้รายละเอียดแต่ละส่วนประกอบ โดยกล่าวถึงคุณสมบัติของคู่สื่อสารในประเด็นความพร้อมในการสื่อสาร การประเมินคุณค่า และความสามารถพิจารณาว่าส่วนใดคือส่วนสำคัญที่ควรสืบทอดต่อไป หรือส่วนใดสามารถปรับเพื่อความเหมาะสม ส่วนตัวสารได้ให้รายละเอียดเรื่ององค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้ คุณค่า และความเชื่อ ภายใต้วัตถุประสงค์ของสารนั้น สุดท้ายได้กล่าวถึงช่องทาง หรือสื่อโดยเรียกว่าเส้นทางการสืบทอด ซึ่ง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2545) กล่าวถึงโดยใช้คำว่าวิธี สืบทอด ซึ่งมีถึง 9 วิธีการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สิ่งสม ประสบการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ ซึ่ง 2 ข้อสุดท้ายคือ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตามรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่าทั้งนักปราชญ์สองท่านคือ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2545) และ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549) คิดเห็นในประเด็นนี้ตรงกัน

กระบวนการสืบทอดประกอบ ด้วยองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด ผู้รับการสืบทอด เนื้อหาสาระการสืบทอด และวิธีการสืบทอด โดยกระบวนการจะเริ่มต้นจากผู้ให้การสืบทอด ซึ่งต้องมีคุณสมบัติความพร้อมในการให้การสืบทอดโดยมีความรู้เรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี และสามารถประเมินได้ว่าสิ่งที่จะสืบทอดนั้นสำคัญหรือไม่ และมีคุณค่าสมควรสืบทอดหรือไม่ จากนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของวิธีการสืบทอด ซึ่งมีทั้งหมด 9 รูปแบบ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยน ระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้างสิ่งสมประสบการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตาม หรือ การสาธิตให้ดูให้ทำตาม ซึ่งเมื่อผู้ให้สืบทอดมีคุณสมบัติครบถ้วน และได้ดำเนินการตามคุณสมบัตินั้นแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการพิจารณาวิธีการสืบทอด ทั้งนี้ต้องพิจารณาให้ดีเพราะหากเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับบริบทในการสืบทอดและบริบทสังคม จะยังผลให้การสืบทอดนั้นสัมฤทธิ์ผลประสบความสำเร็จได้

โดยง่าย ทั้งนี้ต้องพิจารณาเป็นพิเศษโดยเฉพาะเรื่องผู้รับการถ่ายทอดว่าเป็นอย่างไร เหมาะแก่การเลือกใช้วิธีการสืบทอดรูปแบบไหน เมื่อกระบวนการสืบทอดโดยใช้รูปแบบวิธีการสืบทอดเกิดขึ้นแล้ว จากนั้นผู้ให้การสืบทอดจะส่งสาระสารที่สืบทอดไปยังเป้าหมายหลักของการสืบทอด ในที่นี้คือผู้รับการสืบทอดนั่นเอง สาระสารที่สืบทอดนี้จะประกอบไปด้วย ความรู้ คุณค่า และความเชื่อ ภายใต้วัตถุประสงค์ของสารนั้น ทั้งนี้ผู้รับการสืบทอดจะได้ รับสาระสารที่สืบทอดผ่านวิธีการสืบทอดที่ผู้ให้การสืบทอดเลือกใช้และเช่นกันตัวผู้รับการสืบทอดจะต้องมีคุณสมบัติในเรื่องความสามารถในการรับการสืบทอด และสามารถประเมินได้ว่าสิ่งที่ได้ รับสืบทอดนั้นสำคัญหรือไม่มีส่วนใดบ้างที่ไม่ใช่ส่วนสำคัญสามารถนำมาปรับให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นหรือประเมินแล้วเห็นว่าสาระที่ได้รับสืบทอดนั้นมีคุณค่าสมควรสืบทอดต่อไป รายละเอียดทั้งหมดดังที่กล่าวมาแล้วสามารถสรุปนำเสนอเป็นภาพแสดงกระบวนการสืบทอด ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการสืบทอด

หมายเหตุ

แผนภาพแสดงกระบวนการสืบทอดนี้ดัดแปลงมาจากข้อมูลของ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549) และ เอกวิทย์ ฦ กลาง (2545)

แผนภาพแสดงกระบวนการสืบทอดข้างต้น สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า การสืบทอดมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด ผู้รับการสืบทอด สาระสารที่สืบทอด เรื่องที่ควรพิจารณาในการสืบทอดทอดนั้นคือ สาระใดมีคุณค่าควรนำมาสืบทอด ส่วนใดคือ “แก่น”

ที่ควรสืบทอดต่อไป และส่วนใดคือ “กระพี้” ที่สามารถปรับเพื่อความเหมาะสม เพื่อวิถีไทยจะได้ ยืนยงคงอยู่ท่ามกลางบริบทสังคมปัจจุบันต่อไป แผนภาพแสดงกระบวนการสืบทอดดังกล่าว ดัดแปลงมาจากแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดของกาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549) และ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2545) เนื้อหาที่ปรากฏในแผนภาพมีความครอบคลุมและเหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”

2.1.2 วิถีไทย

วิถีไทยเป็นเอกลักษณ์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความงดงามแห่งวิถีชีวิตของคนไทยมาเนิ่นนาน ทั้ง ความงามที่เป็นรูปธรรมซึ่งสัมผัสได้ด้วยตา และความงามที่เป็นนามธรรมซึ่งสัมผัสได้ด้วยใจ วิถีไทย เป็นมรดกที่มีค่าของชาติ เป็นรากเหง้าที่ทำให้คนไทยมีความภาคภูมิใจ เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่จะ ช่วยพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติ ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2.1.2.1 ความหมายของวิถีไทย

วิถีไทยคือลักษณะเฉพาะของคนไทยที่สามารถจำแนกชนชาติไทยให้แตกต่างจาก ชนชาติ อื่น วัลลภลักษณ์ น้อยพยัคฆ์ (2558) ได้กล่าวพอสรุปได้ว่า จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่ามีผู้ศึกษา ในเรื่องนี้้น้อยมาก อาจจะเป็นเพราะว่านักวิจัยไทยส่วนใหญ่เห็นว่าเรื่องคนไทย เป็นเรื่องที่คนไทย เข้าใจกันดีอยู่แล้วจึงอาจมองข้ามไป

“วิถีไทย” หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย จึงเป็นแหล่งรวม ความรู้ในเรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ภูมิปัญญาไทย การประเพณีปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน” (ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ และคณะ, 2555: 7) ความหมายข้างต้นสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่มีการสืบทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนมาเนิ่นนาน หลายสิ่งได้รับการยอมรับ เป็น ค่านิยม ความเชื่อ และหลายสิ่งได้รับการยึดถือเป็นจารีตประเพณีของท้องถิ่นหรือของแผ่นดิน ซึ่งสิ่ง เหล่านี้เองรวมเรียกว่า ‘วิถีไทย’” (กรมศิลปากร, 2547: คำนำ) ขณะที่ สมชาย วิริยะยุทธกร และ คณะ (2553) ได้กล่าวว่า วิถีไทย หมายถึง การใช้แนวทางความเป็นไทย โดยการถ่ายทอดศิลปะ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่ดีงามแบบไทย (สมชาย วิริยะยุทธกร และคณะ, 2553) และเมื่อนำคำว่า “วิถีไทย” มาพิจารณาความหมายโดยการแยกคำศัพท์เป็นคำว่า “วิถี” และคำว่า “ไทย” ปรากฏ รายละเอียดของการให้คำนิยาม ดังนี้

“คำว่า วิถีไทย มาจากคำศัพท์ วิถี (สาย แนว ถนน หรือทาง) ประกอบคำ
ว่า ไทย คำศัพท์ วิถีไทย จึงมีความหมายว่าแนวทางความเป็นไทยมีความหมาย
โดยนัย คือ การดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมไทย ตลอดจนการพัฒนาประเทศบน
พื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่ปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพ การณ์เปลี่ยนแปลง
ในแต่ละช่วงสมัย”

(สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย, 2554)

นอกจากนี้ยังมีการจำกัดความคำว่า “วิถีไทย” ที่ปรากฏจากบุคคลสำคัญของประเทศและ
นักวิชาการมากมาย ปีพุทธศักราช 2558 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดปีท่องเที่ยววิถี
ไทยเป็นปีแรก ใช้ชื่องานเป็นภาษาอังกฤษว่า “Discover Thainess 2015” โดยเน้น “ความเป็นไทย”
(Thainess) ซึ่งหมายถึง วัฒนธรรมไทย หรือ Thai Culture โดยทุกสิ่งที่มีในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น
คน ประเพณี วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม ธรรมชาติ ภาษา การแต่งกาย ที่ส่งมอบจากรุ่นสู่รุ่น หรือ
ปรับปรุงให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งอาจจะมีในลักษณะที่เป็นแบบดั้งเดิม
(Traditional) และแบบ ร่วมสมัย (Contemporary) (บรรณาธิการ, TAT Review Magazine,
2015) ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี ทรงร่วมงาน World Travel
Market 2014 เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2557 ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร เพื่อ
ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถีไทย 2558 ในครั้งนี้ทรงมีพระราชดำรัสในงานว่า “วิถีไทย ก็คือ
วิถีชีวิตของคนไทย” (ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตน ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี, พระราชดำรัส,
2557) ในขณะที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2535) ปรากฏข้อมูลพอสรุปได้ว่า วิถีไทย
หรือ แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยมีส่วนประกอบ 2 ส่วนหลัก ได้แก่ วิถีชีวิตไทยในชนบท และ
วิถีชีวิตไทยในตัวเมือง ซึ่งแต่เดิมมีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม
มีการทำงานรวมกลุ่ม พึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติและเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติมีศูนย์รวม คือวัด ซึ่งปัจจุบัน
วิถีชีวิตไทยใน ชนบทกำลังเปลี่ยนแปลงก้าวเข้าสู่วิถีชีวิตไทยในเมืองไปทุกขณะ วิถีชีวิตไทยในตัวเมือง
คือการที่ คนไทยในเมืองพยายามปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ในสังคมที่มีความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่า
จิตใจ ทำให้แนวคิดค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิม โดยมุ่งให้อยู่รอดในสังคมเมืองได้ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะมี
การแบ่งแยกวิถีไทยในชนบทและวิถีไทยในเมืองอย่าง ชัดเจน แต่ยังคงมีลักษณะร่วมที่มีได้จำกัด
อยู่เฉพาะสังคมเมืองหรือชนบทเท่านั้น นั่นคือความเชื่อ และค่านิยมในการยกย่องสรรเสริญผู้
มีความสามารถ ความสุภาพเรียบร้อย ความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณ การอ่อนน้อมถ่อมตน
ความเกรงใจ และการมีกิริยามารยาทงดงาม รวมถึงในทฤษฎีของต่างชาติ Cultural Information
for the Traveler (2014) ได้กล่าวถึง วิถีไทย (Thai Life) พอสรุปได้ว่า คนไทยมีเอกลักษณ์ของ
ความเป็นไทยที่ชัดเจนในเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์และ วัฒนธรรม คนไทยมีความภาคภูมิใจในความเป็น

ไทยและให้ความสำคัญชาติ ศาสนา และ สถาบันพระมหากษัตริย์ วิถีชีวิตแบบไทย ถูกกำหนดโดย วัฒนธรรมไทย เช่นเดียวกับ People and way of life (2014) ที่ปรากฏข้อความที่ กล่าวถึงวิถีไทย (Thai Life) พอจับใจความได้ว่า คนไทยมีความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตที่เป็นมรดกแห่งชาติของตนเอง มีความเอื้ออาทร และมีความ เอื้อเฟื้อต่อบุคคลอื่น ในขณะที่ พิญช์สินี ชมภูคำ (2553) กล่าวพอสรุป ได้ว่า วิถีไทย หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ ประพฤติปฏิบัติ การศึกษาอบรม การสืบทอดหรือสื่อสารกัน ที่ประกอบด้วย วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ส่วน คณิงนิจ อนุโรจน์ (2551) วิถีไทย คือการยึด แนว เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยความพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันมาใช้ในการ วางแผน ดำเนินการทุกขั้นตอน มีความอดทน อดกลั้น ซึ่ง ชลอ รอด รวย (2551) ได้กล่าวว่า วิถีไทย หมายถึง แนวทางความเป็นไทย สื่อนัยถึงการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมสำหรับ ประเทศไทย ตลอดจนการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่สอดคล้องกับการเคลื่อนไหว ของสังคมไทยในกระแสความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะมีมากหรือน้อยตามสถานการณ์ ใน แต่ละช่วงสมัย นอกจากนี้ยังมี เรื่องคุณค่าของประเทศไทยจากการ รับรู้ของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่ปรากฏอยู่ในดัชนีนิพนธ์เรื่อง ‘Value Dimensions of Thailand as Perceived by UK Tourists’ (2007) ที่มีรายละเอียดพอ สรุปได้ว่า คุณค่าที่เกิดจากวัฒนธรรมไทย ในการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ที่ต่างวัฒนธรรม จากงานวิจัย ‘Psychology of Thai People : Values and Behavior Patterns’ (Komin, 1990) พบว่าคนไทย มีค่านิยมทางสังคมหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) การเห็นความสำคัญของตนเองสูง (Ego Orientation) ซึ่งจะรวมถึงความเกรงใจ การรักศักดิ์ศรี และไม่ชอบคนอื่นมาวิจารณ์ 2) การมีความ กตัญญูรู้คุณ (Grateful Relationship Orientation) โดยเคารพเชื่อฟัง ผู้อาวุโส บุญคุณต้องทดแทน และ 3) การมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ราบรื่น (Smooth Interpersonal Relationship Orientation) ซึ่งค่านิยมประการที่ 3 นี้ เป็นค่านิยม สำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยมีมิตรไมตรีกับ คนทั่วไปและคนต่างชาติ นอกจากนี้ค่านิยมที่ทำให้ประเทศไทยน่าเที่ยวอีกประการหนึ่ง คือ คนไทย รักความสนุกสนาน รักความ เป็นอิสระ อาจสรุปได้ว่า “สำหรับคนไทยแล้ว โลกนี้ไม่ใช่โลกของตนเอง หรือชีวิตของตนเอง แต่เป็นโลกที่คนไทย มีจิตสำนึกว่า โลกนี้รวมถึงคนอื่นช่วยเหลือคนอื่นและเกรงใจ คนอื่น แต่ในขณะที่เดียวกันต้องไม่เสีย ความเป็นตัวตน” (Komin, 1990: 140)

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า “วิถีไทย” เกี่ยวโยงสัมพันธ์กับหลายถ้อยคำ ซึ่งคำว่า “วิถีชีวิต ไทย” คือคำหนึ่งที่มีการนำมาใช้ในเพื่อจำกัดความด้วย ทิศนา แคมมณี และคณะ (2536) ได้ อธิบาย ไว้ว่า “วิถีชีวิตไทย หมายถึง การดำเนินชีวิตในบริบทของสังคมไทย อันได้แก่การดำเนินชีวิตตามหลัก ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย” (ทิศนา แคมมณี และคณะ, 2536) ซึ่งสอดคล้อง กับ อำไพ สุจริตกุล และคณะ (2531) ที่ได้กล่าวว่า “วิถีชีวิตไทย หมายถึง การดำเนินชีวิตของคน ไทย ซึ่งประกอบด้วย การมีคุณธรรมตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา การปฏิบัติตัวตามวัฒนธรรมไทย

และการมีสำนึกในความเป็นไทย” (อำไพ สุจริตกุล และคณะ, 2531: 11) ในที่นี้ไม่ว่าจะใช้คำว่า “วิถีไทย” หรือ “วิถีชีวิตไทย” ล้วนสรุปได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งหมายถึงการดำเนินชีวิตของคนไทยในบริบทสังคมไทยอันเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2546) ยังได้แสดงทรรศนะไว้ว่า

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายถึงรวมถึงความเชื่อ ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ปรัชญา ศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อ ๆ มา เป็นเรื่องการเรียนรู้จากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถ้าสิ่งใดดีก็เก็บไว้ ในลักษณะนี้วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดงออกที่เจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

(สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2546: 1)

ข้อมูลที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้นพอจะนำมาประมวลความได้ว่าวิถีชีวิตหมายถึงภาพรวมของรูปแบบในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลที่เป็นไปตามสภาพสังคม ซึ่งหากบุคคลนั้นแวดล้อมด้วยสังคมใด ภาพรวมของรูปแบบในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นย่อมเป็นไปตามสภาพสังคมนั้น เช่น คนไทยที่อยู่ในสังคมไทยย่อมมี “วิถีชีวิตไทย” หรือ “วิถีไทย” นั่นเอง นอกจากนี้เมื่อพิจารณาคำว่า “วิถีชีวิต” พบว่า Webster’s New World Dictionary (1994) ได้จำกัดความไว้พอสรุปได้ว่า วิถีชีวิตหมายถึง ภาพรวมในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลซึ่ง สะท้อนให้เห็นลักษณะ ตลอดจนค่านิยมของบุคคลนั้น เช่นเดียวกับที่ WHO. Health Education Unit (1986) ที่ได้นิยามไว้พอประมวลความได้ว่า วิถีชีวิต หมายถึง รูปแบบของการประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคลซึ่งเลือกที่จะแสดงออกโดยเป็นไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ จากคำนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า วิถีชีวิตคือภาพรวมในการดำเนินชีวิตของแต่ละ บุคคลซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะและค่านิยมของบุคคล โดยเป็นไปตามบริบทของสังคมนั้นๆ จากการศึกษาพบว่านิยามความหมายของ “วิถีไทย” มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับถ้อยคำต่อไปนี้ ได้แก่ “วิถีชีวิต” “วิถีชีวิตไทย” และ “วัฒนธรรม” อย่างชัดเจน

“อนึ่ง...คำที่เกี่ยวข้องโยงใยกับคำว่า วิถีชีวิต ก็คือคำศัพท์ วัฒนธรรม วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของหมู่คณะหรือกลุ่มชนกลุ่มหนึ่ง เป็นแบบอย่างมาตรฐานเดียวกันที่สมาชิกในกลุ่มสังคมนั้นรู้ เข้าใจ และ ยอมรับใช้ร่วมกัน”

ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย: 2552

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552: นิยามศัพท์)

จากข้อมูลที่ศึกษาไม่ว่าผู้รู้แต่ละท่านจะเรียก “วิถีชีวิตไทย” หรือ “วัฒนธรรมไทย” ล้วนมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันทางความหมายจนสามารถสรุปความได้ว่ามีความหมายเดียวกันกับ “วิถีไทย” นั่นเอง เมื่อวัฒนธรรมไทยคือวิถีชีวิตของคนไทยหรือในที่นี้คือ “วิถีไทย” เป็นมรดกที่มีค่าของชาติ เป็นทุนทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยในการพัฒนาคน สังคม และ ประเทศชาติ ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน ตามพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ผู้ใดรักชาติวัฒนธรรม ผู้นั้นรักชาติ” (สมพร เทพสิทธา, มปป.)

สำหรับคำว่า “วัฒนธรรม” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542 (2546) ได้จำกัดความว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงาม แก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ส่วนพระราชบัญญัติวัฒนธรรมพุทธศักราช 2485 ให้คำนิยามว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้า ของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการ หมายถึง พฤติกรรมและ สิ่งที่คนในหมู่ ผลิต สร้างขึ้นด้วยกัน เรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่ง เอกวิทย์ ณ ถลาง (2549) แสดงทรรศนะไว้ในหนังสือ “ศักราชในทวิวิถี” มีข้อความว่า “วัฒนธรรมโดยแก่นแท้คือวิถี ชีวิตโดยรวม” ขณะที่ สุพิศรา สุภาพ (2528) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ใน สังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการใน การปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจน ความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ นอกจากนี้ ทักษิณทร์ ทับพร (2549) ได้แสดง ทรรศนะไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ซึ่งสมาชิกในสังคมเดียวกันเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน อันได้ แก่ ภาษา ขนบ ธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ ดังนั้นวัฒนธรรมไทยจึงเป็นวิถีชีวิต ที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร สืบทอด และปรับปรุงจนถือกันว่าเป็นสิ่งดีงาม นอกจากนี้ สุพิศวง ธรรมพันทา (2532) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมไทยนั้นมีการสร้างสมมานานสะท้อนให้เห็น วิถีชีวิตของคนไทยปัจจุบัน ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากรากฐานของปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยม สถาบัน ขนบธรรมเนียมประเพณี และ ศิลปกรรม ของชนรุ่นบรรพบุรุษ รวมถึง สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) ที่ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็น แบบแผนประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่ง ความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ยอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ขณะที่ เสาวณีย์ จิตต์หมวด (ม.ป.ป.) ได้กล่าวโดยเชื่อมโยง ความคำว่า วัฒนธรรมกับวิถีชีวิตว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (Way of life) หรือ รูปแบบแห่ง พฤติกรรม (Behavior patterns) และบรรยายผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ ขึ้น ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา ภาษา กฎหมาย การปกครอง ศิลปวิทยาการ เครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ ซึ่งมีการส่งต่อและสืบทอด

ติดต่อกันมา รวมถึง สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (ม.ป.ป.) ที่ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม คือ แนวทางแห่งการ แสดงออกวิถีชีวิตทั้งปวงซึ่งอาจเริ่มจากเอกชนหรือคณะบุคคลคิดขึ้นหรือกระทำขึ้นเป็นต้นแบบ แล้วต่อมากลุ่มส่วนใหญ่ของกลุ่มชนยอมรับมาสืบทอด จนกระทั่งสิ่งนั้น ๆ ส่งผลให้เกิดเป็นนิสัยใน การคิด การเชื่อถือ และการกระทำของคนส่วนใหญ่ แห่งกลุ่มชน นั้น ๆ ส่วน ลักขณา ดาวรัตนหงษ์ (2551) ได้นิยามความหมายซึ่งได้ระบุขอบเขต ของศาสตร์เฉพาะ โดยการกล่าวว่า “วัฒนธรรม” โดยทั่วไปมีความหมายหลากหลายมาก สำหรับวิชามานุษยวิทยา วัฒนธรรม คำนี้หมายถึง วิถีชีวิต และ A.L. Krober และ Clyde Kluckhonn (1952) อ้างใน พรสวรรค์ สุวรรณศรี (2547) แสดง ทรรศนะเกี่ยวกับข้อสรุปที่ได้จาก การสำรวจงานเขียนทางด้าน มานุษยวิทยาว่านักมานุษยวิทยาได้ให้ ความหมายของวัฒนธรรม ต่างกันกว่าร้อยความหมาย โดยส่วนใหญ่แล้วคำจำกัดความของวัฒนธรรม มักจะเน้นถึงระบบ ความเชื่อ (belief system) และ ค่านิยมทางสังคม (social values) วัฒนธรรม มิใช่พฤติกรรม ที่สังเกตเห็นได้แต่เป็นกระบวนการความเชื่อและค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลัง พฤติกรรมของ มนุษย์ วัฒนธรรมคือกฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ วัฒนธรรมก็คือ วิถีชีวิต (way of life) ของคน ในสังคม คำนิยามคำว่า “วัฒนธรรม” สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือค่านิยมวัฒนธรรมที่เป็นจริง (realist) และค่านิยมวัฒนธรรมที่เป็นอุดมคติ (idealist) วิธีการศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นจริงเป็นการสังเกตอาการที่ปรากฏให้เห็นพฤติกรรมและ ผลผลิตของพฤติกรรม ส่วนวิธีการศึกษาวัฒนธรรมอุดมคติเป็นวิธีการศึกษาที่พยายามทำความเข้าใจ ว่าเจ้าของวัฒนธรรมมีความคิดเกี่ยวกับค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมของเขาอย่างไร กล่าวโดย สรุปคือ วัฒนธรรมที่นิยมตามความเป็นจริงเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ ส่วนวัฒนธรรมอุดมคติเป็นสิ่งที่ผู้ ศึกษาต้องสรุปเอาเอง (พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547)

ข้อมูลข้างต้นที่นำมาแสดงเพื่อสื่อให้เห็นถึงความหมายของ คำว่า “วิถีไทย” ซึ่งเป็นรูปแบบ การดำเนินชีวิตของคนไทย โดยมีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมที่แสดง ออกถึงความเป็นไทย ทั้งเรื่อง แบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องกิริยา มารยาท ขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย ค่านิยมแบบไทย ตลอดจนลักษณะนิสัย ซึ่งมีการให้รายละเอียดโดย ใช้ถ้อยคำที่แสดงให้เห็นลักษณะ ดังกล่าวอย่างเด่นชัด เช่น ความเอื้ออาทร การอ่อนน้อมถ่อมตน หรือ ความสุภาพเรียบร้อย เป็นต้น ทั้งนี้ได้รับการสืบทอดและส่งสมมาจากบรรพบุรุษไทย ซึ่งมี ความเป็นเอกลักษณ์อันนำมาซึ่งความ ภาคภูมิใจตั้งแต่คนในอดีตจนถึงคนปัจจุบัน แม้จะมีการใช้ถ้อยคำที่หลากหลายเกี่ยวโยงกับวิถีไทย เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อของงานวิจัยผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า “วิถีไทย” ซึ่งหมายรวมถึง “วิถีชีวิต ไทย” และ “วัฒนธรรมไทย”

ข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “วิถีไทย” หมายถึง การดำเนินชีวิตที่แสดงออกถึงความเป็น คนไทยทั้งกายและใจ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อาทิ การมีจิตสำนึกในความเป็นคนไทยที่ แสดงออกได้ด้วยการเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี

และศิลปะไทยด้านต่าง ๆ ความประเพณีปฏิบัติ กิริยา มารยาท อุปนิสัย ตลอดจนการใช้ภาษา ทั้งนี้ยังคงสืบทอดและสั่งสมในรูปแบบที่ดั้งเดิม มีความเป็นอัตลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจจากบรรพบุรุษไทย โดยปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน การสรุปความหมายของวิถีไทยข้างต้นเป็นการสรุปความหมายจากการศึกษาคำจำกัด ความในลักษณะทั่วไป ความหมายที่ปรากฏจึงกว้างและครอบคลุมหลากหลายลักษณะในการดำเนินชีวิต ซึ่งการจะกำหนดขอบเขตให้มีความเฉพาะเจาะจงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ประกอบกับงานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลที่ผ่านมา พบว่าพระองค์มีพระราชจริยวัตรและทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีไทยอย่างหลากหลายและกว้างขวางจนเกินจะประมาณได้ ทำให้ผู้วิจัยเกรงว่าตนจะไม่สามารถดำเนินการศึกษาได้ครอบคลุมและรอบคอบ ในการนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาความหมายของคำว่าวิถีไทยในลักษณะที่มีความเฉพาะเจาะจงยิ่งกว่า โดยจำกัดขอบเขตการนิยามความหมายเพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินงานวิจัยได้เฉพาะเจาะจงและชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นงานวิจัยเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงขอจำกัดขอบเขตของการศึกษาความหมายของคำว่า วิถีไทย โดยจะศึกษาความหมายของคำว่าวิถีไทยตามพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทยในพระองค์ และวิถีไทยตามที่คุณประพันธ์ได้ถ่ายทอดลงในเนื้อหาบทประพันธ์ในหนังสือเรื่อง **“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กวีศรีประชา” (2537)** มาพิจารณาประกอบการนิยาม **“วิถีไทย”** ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย ปีพุทธศักราช 2537 ได้มอบหมายให้กรมศิลปากรและกระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานโครงการร้อยกรองหนังสือเรื่องดังกล่าว เพื่อจัดพิมพ์ในวโรกาสทรงเจริญ พระชนมายุ 40 พรรษา ปีพุทธศักราช 2538 โดยหนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือรวมผลงานกวีร่วม สมัยและกวีพื้นบ้านทั่วประเทศจำนวน 102 คน ซึ่งทุกท่าน เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีไทยเป็นอย่างดีไม่ว่าโดยตรงก็โดยอ้อม กวีแต่ละท่านประพันธ์บทร้อยกรองขึ้นด้วยความจงรักภักดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้เป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าอาณาประชาราษฎร์และบรรดากวีที่วราอาณาจักร และเพื่อให้มีวรรณกรรมที่ล้ำค่าไว้เป็นสมบัติของแผ่นดินสืบไป ทั้งนี้เนื้อหาในหนังสือมีการกล่าวถึงวิถีไทยซึ่งเป็นมรดกของชาติในแง่มุมที่พระองค์ทรงพระวิริยะ อุตสาหะ อุปถัมภ์บำรุง อนุรักษ์ส่งเสริม และฟื้นฟูมรดกของชาติทุกสาขา โดยปรากฏคำประพันธ์หลากหลายประเภท อาทิ กลอนลำ กลอน ลำตัด กลอน สักวา กลอนสุภาพ คำวซอ โคลงสี่สุภาพ เพลงพวงมาลัย เพลงเหย่ย เพลงแหล่ เพลง อีแซว (กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2538: คำนำ) ซึ่งประพันธ์แต่ละประเภทล้วนมีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชจริยวัตร พระราชดำริ และ พระราชกรณียกิจในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงบำเพ็ญเพื่ออุปถัมภ์ ฟื้นฟู อนุรักษ์ และส่งเสริม

วิถีไทย อย่างชัดเจน ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำบทประพันธ์ของ สำเนา จันทร์จรูญ ผู้ได้รับคัดเลือกกว่ามีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาศิลปะ (ดนตรีและนาฏศิลป์) ปี พ.ศ. 2532 มาประกอบข้อสรุป ดังนี้

...คนยุคก่อนของไทยทำนสรสรรค์สร้าง	ศิลปะงามส้างอย่างมีศิลป์
ประเพณีวัฒนธรรมลือรบิด	ทั่วเขตแคว้นธานีรินทร์แลงามตา
มีสถาบันชาติศาสน์กษัตริย์	คนมีศีลมีสัตย์เพราะศาสนา
ภาษาไทยการแต่งกายและจรรยา	ศิลปกรรมเลิศล้ำค่าไม่รองใคร
คนไทยมีวิถีทางชีวิต	อบอุ่นจิตดีกว่าชาติไหนไหน
การเคารพนบไหว้แบบอย่างไทย	นอบน้อมต่อผู้ใหญ่ตงดงาม
วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งบอกชี้	ชาติเรามีความเจริญอย่าเหยียดหยาม
ไปเห็นดีของชาติอื่นก็ทำตาม	แล้วหมางเมินมองข้ามของดีไทย
สมเด็จพระเทพฯ ทรงเอื้อและเกื้อกูล	มิให้วัฒนธรรมเสื่อมสูญสุดแก้ไข
ด้วยพระองค์ทรงมองเห็นการณ์ไกล	อนุรักษ์คงไว้คู่แผ่นดิน
ศิลปการบรรเลงดนตรีไทย	พระทรงบรรเลงได้อย่างมีศิลป์
เสียงซอหวานซาบซึ้งตรึงใจจินต์	เพริศพิไลทั่วถิ่นแดนโลกา
ระนาดเอกรระนาดทุ้มนุ่มเสียงใส	ลูกหลานไทยใฝ่ใจกันทั่วหล้า
สมเด็จพระเทพทรงนำปวงประชา	ให้หันมาฝึกฝนดนตรีไทย
ทรงนิพนธ์วรรณกวีศรีอักษร	กาพย์กลอนฉันทิโคลงจรโรลงไสว
ทรงเป็นเอกกวีศรีวิไล	จารึกไว้สง่าแคว้นทั่วแดนดิน
ทรงเป็นครูหมู่ทหารชำนาญกิจ	สอนสาธิตศิษย์กำแหงแกร่งดั่งหิน
รู้ของชาติศาสตร์อุดมสมดังจินต์	ทรงยลยินภาวการณ์ทหารไทย
ทรงส่งเสริมการประเลงเพลงพื้นบ้าน	เพลงพื้นเมืองนิทานเล่าขานไซ
ทรงชักชวนผู้เฒ่าผู้เยาว์วัย	ให้ใฝ่ใจฟื้นฟูเพลงบรรเลงกลอน
สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นเทพแท้	อุดมการณ์แน่วแน่ดจดังสิงขร
เป็น "กวีศรีประชา" สถาวร	ถวายพระพรของพระองค์ทรงพระเจริญ

(กรมศิลปากร, 2532: 95)

ข้อความที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ทรงอุปถัมภ์ ฟื้นฟู อนุรักษ์ และส่งเสริมวิถีไทย โดยมีข้อมูลปรากฏความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตคนไทย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ในที่นี้กล่าวถึงเรื่องความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความสามัคคี ความกตัญญูทตเวที ความเมตตากรุณา

ความมีกิริยามารยาท ศิลปะต่าง ๆ ทั้งวรรณศิลป์ ดุริยศิลป์ นาฏศิลป์ และหัตถศิลป์ ข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายของวิถีไทยปรากฏรายละเอียดการศึกษาตามตารางแสดงการปรากฏของวิถีไทยจากหนังสือเรื่อง “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กวีศรีประชา” (ภาคผนวก ก)

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า วิถีไทยมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนไทยในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งในเรื่องปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพและศิลปะการแสดงที่มีความแตกต่างกันตามบริบทของสังคม โดยแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันและการยอมรับความแตกต่างของแต่ละบริบทภายใต้ความเป็นวิถีไทยในภาพรวม หนังสือเรื่อง “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กวีศรีประชา” ปรากฏข้อมูลที่สามารถนำมาจัดลักษณะการปรากฏ ของวิถีไทยได้ 5 ลักษณะ ได้แก่ การดำรงชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ตลอดจนศิลปะต่าง ๆ ทั้งนี้พิจารณาข้อมูลได้จากตารางสรุปการปรากฏของวิถีไทยในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละลักษณะจะมีรายละเอียดแยกเป็นส่วนประกอบย่อยได้ดังนี้

1. การดำรงชีวิต ประกอบด้วย การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม
2. ความเชื่อ ประกอบด้วย ความเชื่อแบบดั้งเดิม ความเชื่อแบบผสมผสาน ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในพุทธศาสนา
3. ขนบธรรมเนียมประเพณี ประกอบด้วย วิถีปฏิบัติที่สั่งสมกันมา ประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนไทย
4. ค่านิยม ประกอบด้วย ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความสามัคคี ความกตัญญูทวดเวทิตความเมตตากรุณา ความมีกิริยามารยาท
5. ศิลปะ ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณศิลป์ ดุริยศิลป์ นาฏศิลป์ และหัตถศิลป์

ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษาทั้งหมดเพื่อเชื่อมโยงกับความหมายของวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นการอนุমানจากองค์ประกอบอันหลากหลายที่มีความเกี่ยวข้องกับพระองค์ ได้แก่ เนื้อหาในเอกสารที่เกี่ยวข้องสาระในพระราชนิพนธ์ในพระองค์ พระราชกรณียกิจ พระจริยวัตรในพระองค์ งานวิจัยเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยจะนำความหมายที่ประมวลความได้เป็นกรอบในการศึกษางานวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ “วิถีไทย” หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดีงามแบบไทยโดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแสดงถึงความเจริญ และความมีศักดิ์ศรีของคนไทย ความเป็นอัตลักษณ์ปรากฏในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนศิลปะต่าง ๆ

2.1.2.2 ความสำคัญของวิถีไทย

จากการศึกษามีผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งเทียบเคียงได้กับวิถีไทย ดังนั้นผู้วิจัยขออนุญาตนำแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรมมา กล่าวถึงดังต่อไปนี้ ฦรงค์ เส็งประชา (2531) ได้กล่าวถึงประเด็น วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและกำหนด ความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งนำเสนอรายละเอียดในเรื่องที่วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความ เจริญก้าวหน้าและความเสื่อมถอยของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ เป็นเช่นไร ดังรายละเอียด

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของ สังคม และขณะเดียวกัน วัฒนธรรมยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนใน สังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและต่อความ เจริญก้าวหน้าของประเทศชาติมาก หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดีงามที่เหมาะสม แล้วสังคมนั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามหากสังคมนั้นมี วัฒนธรรมที่ล้าหลังมีแบบของพฤติกรรมที่ไม่ดี มีค่านิยมที่ไม่เหมาะสม ก็ยากที่จะ เจริญก้าวหน้าและในที่สุดก็อาจสูญสิ้นความเป็นชาติได้ เพราะถูกรุกรานทาง วัฒนธรรม

(ฦรงค์ เส็งประชา, 2531: 16-17)

เมื่อวัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญและมีคุณค่ามากมายหลายประการ ประการสำคัญคือการสร้างความเป็น ระเบียบเรียบร้อยและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์ ดังที่ พรสวรรค์ สุวรรณศรี (2549) ได้กล่าวไว้ว่า

วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันของสังคมมนุษย์ (Culture in an organization and unity of society) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงต้องสร้างข้อตกลง กฎ และระเบียบขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ควบคุม สังคมมนุษย์ได้กำหนดบรรทัดฐานของสังคมต่าง ๆ เช่น วิถีประชา (Folkways) ประเพณี(Mores) กฎหมาย (laws) ค่านิยม (values) และ ความเชื่อ (beliefs) เป็นต้นซึ่งเป็นวัฒนธรรมลักษณะหนึ่งซึ่งใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต โดยกำหนดบทลงโทษไว้หากไม่ปฏิบัติตามดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องบังคับและ ควบคุมบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติเป็นระเบียบเดียวกันหมดและขณะเดียวกันก็สร้าง ความรู้สึกชัดเจนเกี่ยวกับความเป็นกลุ่มพวกเดียวกันของพวกเขาจากคนกลุ่มอื่น

(พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2549: 21)

สุพิศวง ธรรมาพันทา (2532) ได้กล่าวถึงประเด็นของความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ดังนี้

วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต

(Culturre reveals man's intelligence in leading ways of life) เนื่องจาก ลักษณะทางกายภาพของมนุษย์ไม่เอื้ออำนวยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่าง สมบูรณ์ แม้เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างปกติ จากอดีตกาลมนุษย์ยุคแรก รู้จักปรับใช้สิ่งแวดล้อมด้วยเทคนิคง่าย ๆ แล้วอาศัยกระบวนการทางสังคมถ่ายโยง ระบบความรู้ความคิดไปสู่ชนรุ่นต่อ ๆ มา ฉะนั้นในทุกวันนี้มนุษย์จึงเพียรพยายาม สร้างสรรค์ปรุงแต่งวัฒนธรรมด้วยสติปัญญาอันปราดเปรื่องเพื่อให้สามารถ ตอบสนองต่อความปรารถนาที่ลึกซึ้งและซับซ้อนยิ่งขึ้นทุกที

(สุพิศวง ธรรมาพันทา, 2532: 6-7)

ขณะที่ วราคม ที่สุกะ (2544) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เป็นลักษณะเด่นประจำชาติหรือประจำหมู่คณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เป็นลักษณะเด่นประจำชาติหรือประจำหมู่คณะ

วัฒนธรรมในสังคมหนึ่งย่อมมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมสังคมหนึ่ง ผู้คนในสังคม หนึ่งย่อมมีบุคลิกภาพเฉพาะตัวไม่เหมือนบุคลิกภาพของคนในสังคมอื่น ตัวอย่างเช่น คนไทยย่อมไม่เหมือนกับคนชาติอื่น ที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่าคนไทยได้รับการอบรมสั่ง สอนและเจริญเติบโตในสิ่งแวดล้อมของสังคมไทย ในขณะที่คนชาติอื่นก็มีวัฒนธรรม ของตนเอง ได้รับการอบรมบ่มนิสัยและเจริญเติบโตอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบนั้น ข้อเท็จจริงนี้บอกเราว่า การทำ การพูด การคิด ที่เรียกรวมกันว่าพฤติกรรมทางสังคม นั้น ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมของสังคม ถ้าเราใช้หมายถึงลักษณะนิสัย เฉพาะบุคคล เรียกว่า บุคลิกภาพ ถ้าหมายถึงบุคลิกภาพของสังคม ก็เรียกว่า สัญลักษณ์ประจำชาติ ลักษณะประจำชาติก็ส่งผลเป็นเอกลักษณ์ของชาติ จึงเห็นได้ ว่าการที่ชาติหนึ่ง ๆ มีเอกลักษณ์ของชาติของตน เป็นผลมาจากการมีวัฒนธรรม เฉพาะของตนเอง

(วราคม ที่สุกะ, 2544: 68)

เนื้อหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นการนำเสนอข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวเนื่องกับความสำคัญของวิถีไทย นอกจากนี้ยังมีมุมมองของนักมานุษยวิทยาที่กล่าวถึงสรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวิถีไทยได้ 6 ประการ ได้แก่

1) วิถีไทยเป็นความคิดร่วม (Shared ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมคนที่ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้บริบทสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเดียวกัน โดยสามารถคาดคะเนพฤติกรรมผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องต้องกันกับผู้อื่น เช่น ค่านิยมในสังคมไทยในเรื่องการเคารพนับถือผู้อาวุโส เมื่อเด็กพบผู้ใหญ่ที่ตนรู้จัก เด็กทราบดีว่าตนควรยกมือไหว้เพื่อทักทายและแสดงความเคารพ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็สามารถคาดคะเนได้ว่าเด็กจะไหว้ตนและตนควรจะรับไหว้

2) วิถีไทยเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ทีละเล็กทีละน้อย จากการเกิด และเติบโตในสังคมแห่งหนึ่ง วิถีไทยเปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ได้รับการถ่ายทอดจาก คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (enculturation) ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และประสบการณ์ต่างๆ ที่ มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม ซึ่งมนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนควรมีพฤติกรรม เช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ พฤติกรรมเช่นไรที่คนยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง มนุษย์จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่สังคมยอมรับมาเป็นของตน

3) วิถีไทยมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิด มาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญลักษณ์ไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น สัญลักษณ์สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ “ภาษา” ซึ่งเป็นเครื่องสื่อความหมายระหว่างกันและกัน นอกจากนั้น ภาษา และระบบสัญลักษณ์อื่นๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ อย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังคนรุ่นหลังต่อไป

4) วิถีไทยเป็นองค์รวมความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้วิถีไทยมีหน้าที่สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนเพื่อให้สังคมทำงานไปอย่างมีระบบ นอกจากนั้นวิถีไทยยังช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้าน เทคโนโลยีเพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

5) วิถีไทยคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่ รอบตัวเรา ตัวอย่างเช่น มนุษย์แห่งหนทั่วโลกพยายามกำหนดนิยามความหมายของชีวิต และกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต อาจจะออกมาในรูปของความเชื่อทาง ศาสนา พิธีกรรม เทพปกรณัม จักรวาลวิทยา เป็นต้น เมื่อมนุษย์ในสังคมแห่งหนึ่งพยายามกำหนด นิยาม

ความหมายของอำนาจ กระบวนการกำหนดความหมายดังกล่าวก็ย่อมกลายเป็นการสร้าง “แนวความคิด” พื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองของสังคมนั้น ในกระบวนการกำหนด นิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ นี้เองมนุษย์ได้สร้าง “สถาบัน” หรือ “องค์กร” ขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่รองรับการตีความดังกล่าวข้างต้น เช่น เมื่อมีการกำหนดนิยามความหมายของอำนาจ ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงหรือการตีความใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบเนื้อหาของสถาบันสังคมตามไปด้วย

6) วิถีไทยมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีสาเหตุหลายจากประการ เช่น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) โดยความคิดและค่านิยมที่มาจากสังคมอื่นมีอิทธิพลก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวิถีชีวิตของเรา หรือวิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป วิถี ชีวิตก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งหากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็วไปจนกระทั่งวิถีชีวิตและประเพณีปฏิบัติเปลี่ยนแปลงตามไม่ทัน อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า” (Culture lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้น เกิดความรู้สึกแปลกแยก (alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกสลายไป (ยศ สันติสมบัติ, 2540)

การกล่าวถึงลักษณะของวิถีชีวิตตามทรรศนะของนักมานุษยวิทยามีความแตกต่างจากการมองของ ประเวศ วะสี (2537) เพราะท่านมีความคิดเห็นว่าวิถีชีวิตมีลักษณะสำคัญ 8 ประการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) มีความหลากหลายกระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่อำนาจรัฐและอำนาจเงินพยายามรวมศูนย์และทำลายความหลากหลายของวิถีชีวิต ซึ่งมีลักษณะหลากหลายไปตามชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อคุณค่าของวิถีชีวิตก็ต้องส่งเสริมความเป็นตัวเองของชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการกระจายอำนาจและส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย เรื่องประชาธิปไตยจะมีแต่การเลือกตั้งเท่านั้นก็หาไม่ ต้องส่งเสริมความหลากหลายและการกระจายอำนาจ ซึ่งสังคมที่เน้นวิถีชีวิตจะมีลักษณะเช่นนั้น การเห็นคุณค่าและส่งเสริมวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

2) กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ถ้าอยากพูดเรื่องการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ก็ต้องคิดว่าการแข่งขันที่เราเอาชนะได้ง่ายคือ แข่งขันจากจุดแข็งของเราเอง ถ้าแข่งขันในจุดแข็งของคนอื่นก็ยากที่จะชนะ ทุนและเทคโนโลยี ไม่ใช่จุดแข็งของเรา จุดแข็งของเราที่คนอื่นไม่มีคือวิถีไทย ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจกับวิถีไทยให้เชื่อม ต่อกัน เรื่องกระจายรายได้พูดกันมานานแล้วแต่ไม่มีมาตรการ และถ้าคิดจากมุมมองเศรษฐกิจ ก็คิดไม่ออก เพราะเศรษฐกิจรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจุกรายได้สูง วิถีไทยมีบทบาทสำคัญใน การกระจายรายได้ ความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจกับวิถีไทยมีดังต่อไปนี้ 1) อาชีพของชาวบ้าน 2) ศิลปวัตถุและศิลปกรรม 3) อาหารไทย 4) สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย 5) ข้าวของเครื่องใช้แบบชาวบ้าน 6) การท่องเที่ยว 7) ความเป็นชุมชน โดยสรุป

ถ้านิยมไทยจะก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนไทยอย่างมหาศาล นักเศรษฐศาสตร์น่าจะเข้ามาคำนวณมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการ “นิยมไทย” เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้และเกิดจิตสำนึก

3) ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น วิถีไทยคือภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีรากย้อนไปไกล หากเห็นคุณค่าชุมชนและท้องถิ่นย่อมมีศักดิ์ศรี ในสภาพที่อำนาจรัฐและอำนาจเงินรวมศูนย์ ชุมชนท้องถิ่นจะไม่มีศักดิ์ศรี เป็นเพียงบ้านนอกหรือบริวารของกรุงเทพฯและกรุงเทพฯ ต่างเป็นบริวารของลอนดอน นิวยอร์ก โตเกียว ฯลฯ การที่ผู้คนจะมีความสุขจะขึ้นอยู่กับเงินอย่างเดียวก็หาไม่ แต่ขึ้นกับศักดิ์ศรีด้วย ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรีคนทั้งประเทศก็จะมีเกียรติ มีความสุข เป็นการเปิดทางเลือกกว้างขวางอยู่ให้คนลดความเครียดและความขัดแย้งในสังคมลง

4) ความเป็นบูรณาการ ปัญหาของการพัฒนาเกิดจากการคิดและกระทำแบบแยกส่วน และนำไปสู่ปัญหาต่างๆ วิถีไทยเป็นเรื่องของความเชื่อมโยงอย่างเป็นบูรณาการทุกมิติ วิถีไทยเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคมไทยที่มีความเชื่อและระบบคุณค่าและการปฏิบัติเป็นทั้งเรื่องของเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไปหมดเป็นเรื่องเดียวกัน

5) สร้างความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และความสมดุลยั่งยืน เพราะความเป็นบูรณาการและความที่มีรากลึกยาวนาน วิถีไทยจึงมีลักษณะประสานหรือมีความบรรสานสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ ทั้งหลายทั้งปวงตามธรรมชาติ ธรรมชาติหมายถึงความหลากหลายและทั้งหมด (holism) ความหลากหลายและความ เป็นทั้งหมดก่อให้เกิดความสมดุล เมื่อสมดุลก็ยั่งยืน สังคมแต่เดิมซึ่งดำเนินไปตามพื้นฐานวิถีชีวิตจึงมีความยั่งยืน แต่การพัฒนาในปัจจุบันแบบแยกส่วนได้ก่อให้เกิดความไม่บรรสานสอดคล้อง (dysharmony) และความไม่ยั่งยืน

6) มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้งซึ่งการพัฒนาทางวัตถุไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ วัดวาอาราม และสถาน ที่อันศักดิ์สิทธิ์ไม่มีความสำคัญเท่าบาร์ ไนต์คลับ อาบอบนวดเข้ามาประชิดโบสถ์ ประชิดพระเจดีย์ เป็นต้น วิถีไทยคำนึงถึงเรื่องจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้งสุนทรียกรรมให้ความสุขทางจิตใจ ศาสนาที่ประชาชนยอมรับนับถือและปฏิบัติก็เป็นวิถีปฏิบัติซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าอันสูงส่งลึกซึ้ง เป็น การยกระดับจิตใจให้สูง การเป็นมนุษย์ต้องมีจิตใจสูงใช้จะมีเพียงแต่วัตถุวัฒนธรรมจึงเป็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์

7) ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม ต้นเหตุของความเสื่อมเสียทางศีลธรรมอยู่ที่อำนาจในสังคมไม่ได้ดุล ต้องส่งเสริมให้สังคม เข้มแข็งจึงจะถ่วงดุลอำนาจและฟื้นฟูบูรณะศีลธรรมได้ วิถีไทยเป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็ง ของสังคม เพราะมีชุมชนท้องถิ่น ความเป็นชุมชนต้องมีองค์กรชุมชน การมีองค์กรชุมชนทำให้ ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

8) เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม เมื่อวิถีไทยมีลักษณะทั้ง 7 ประการดังกล่าวข้างต้น คือ เป็นเรื่องของการส่งเสริม ประชาธิปไตย เป็นเรื่องของเศรษฐกิจแบบกระจายรายได้ เป็น

เรื่องส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่นเป็นเรื่องบูรณาการที่ก่อให้เกิดความบรรสานสอดคล้องและสมดุล เป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง และเป็นเรื่องของการสร้างความเข้มแข็งให้สังคม จึงเป็นการผดุง ศีลธรรม ซึ่งศีลธรรมเป็นเรื่องของความถูกต้องทั้งหมดทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม จิตใจ และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องวิชาการจริยธรรมเท่านั้น วิถีไทยเป็นเรื่องของวิถีชีวิต ทั้งหมด จึงมีความสำคัญต่อการผดุงศีลธรรมของสังคม

รายละเอียดข้างต้นล้วนแสดงให้เห็นว่า ลักษณะต่างๆ ของวิถีไทยมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของสังคมไทยอย่างแยกออกจากกันได้ยาก ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วิถีไทย และสังคมเป็นสิ่งคู่กัน หากสังคมมนุษย์ปราศจากแบบแผนการประพฤติปฏิบัติอันเป็น วิถีชีวิตที่ดำเนินมาแต่ดั้งเดิมแล้ว สังคมมนุษย์คงจะไม่สามารถดำรงอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ ข้อมูลและรายละเอียดข้างต้นช่วยสนับสนุนความเชื่อของผู้วิจัยที่ว่าวิถีไทยเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมไทยเข้มแข็ง มีความภาคภูมิใจและยืนหยัดได้อย่างมีศักดิ์ศรี วิถีไทยที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานั้นมีทั้งวิถีไทยที่เป็นการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับรูปธรรมและมนุษย์กับนามธรรม งานวิจัยนี้ให้ความสนใจการสืบทอดวิถีไทยทั้งสองประเด็น โดยเฉพาะวิถีปฏิบัติระหว่าง “มนุษย์กับมนุษย์” ที่เกิดขึ้น ในสังคมทั้งนี้เพราะมีความมุ่งหวังว่า หากมนุษย์ในสังคมมีวิถีการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อกันแล้ว สมาชิกในสังคมไทยย่อมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

ยศ สันติสมบัติ (2540) และ ประเวศ วะสี (2537) ต่างแสดงทรรศนะเกี่ยวกับความสำคัญของวิถีไทยให้ประจักษ์ รายละเอียดบางหัวข้อเมื่อตีความแล้วจัดได้เป็นทรรศนะเดียวกัน บางหัวข้อต่างทรรศนะแต่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ผู้วิจัยพอจะประมวลความได้ดังนี้ วิถีไทยเป็นเรื่องของคนและบริบทในชุมชน ที่มีความคิดร่วม (Shared ideas) โดยมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งมนุษย์กำหนดนิยามความหมาย มีค่านิยมกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมคนเพื่อผดุงศีลธรรมและทำให้เกิดความเข้มแข็งของสังคม มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) วิถีไทยอันเป็น “มรดกทางสังคม” เป็นองค์รวมความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งเป็นการส่งเสริมศักดิ์ศรีทำให้มีการพัฒนาจิตใจ วิถีไทยมีการปรับเปลี่ยนตามเวลา มีการบูรณาการเพื่อความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และหากคนไทยนิยมไทยจะทำให้คุณค่าเกิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดข้างต้นเห็นได้ชัดว่าวิถีไทยมีความสำคัญต่อคนไทย สังคมไทย และชาติไทย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาเป็นแนวทางในการหาข้อสรุปความสำคัญของวิถีไทย ซึ่งได้ 4 ประการ ดังนี้

1) วิถีไทยสำคัญต่อความมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรีของคนไทย

เอกลักษณ์เป็นลักษณะเด่นประจำบุคคล ประจำสังคม หรือประจำชาติ เป็นลักษณะโดดเด่นที่ทำให้สามารถแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างพวกได้ อาทิ วิถีปฏิบัติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม หรือศิลปะ มนุษย์ในแต่ละสังคมย่อมมีเอกลักษณ์ของกลุ่มตนที่แสดงให้เห็นว่าแตกต่างจาก

มนุษย์ในสังคมอื่น ๆ ผู้คนในสังคมหนึ่งย่อมมีเอกลักษณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวไม่เหมือนกับผู้คนในสังคมอื่น ๆ วิถีไทยเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติจากบรรพบุรุษไทยอันแสดงให้เห็นถึงความมีเอกลักษณ์ที่งดงามอย่างโดดเด่น ทำให้คนไทยมีศักดิ์ศรีในความเป็นคนไทยดำรงคงอยู่ด้วยความมีเกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งตน บนรากเหง้าที่บรรพบุรุษสั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน นำความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นคนไทยให้เกิดแก่ประชาชนไทยทั้งปวง

2) วิถีไทยสำคัญต่อความสามารถในการดำรงชีวิตของคนไทย

เนื่องด้วยมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ในทุกสถานการณ์ แม้เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ อาจจะต้องด้วยลักษณะทางกายภาพหรือบริบทรอบตัวมนุษย์ จึงทำให้มนุษย์ต้องรู้จักปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และมีกระบวนการทางสังคมถ่ายทอดความรู้ความคิดหรือวิธีการจากรุ่นสู่รุ่น ความสามารถในการดำรงชีวิตของมนุษย์จึงพัฒนาขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดในสังคมปัจจุบัน มนุษย์เพียรพยายามที่จะพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิตของตน โดยมีการสร้างสรรค์ปรุงแต่งวิถีปฏิบัติด้วยสติปัญญา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการดำรงชีวิตที่ลึกซึ้งและซับซ้อนยิ่งขึ้น

3) วิถีไทยสำคัญต่อความสงบสุขสังคมมนุษย์

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ดังนั้นวิถีไทยจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ดำรงชีวิตของคนไทยอยู่อย่างสงบสุขในสังคม ด้วยความเชื่อ ค่านิยม หรือขนบธรรมเนียมประเพณีอันจะมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือหลักธรรมทางศาสนา ทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนควรมีวิถีปฏิบัติเช่นไร ดำเนินชีวิตอย่างไรในสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์อยู่ในกรอบของวิถีที่ควรจะเป็น นำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม

4) วิถีไทยสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคม

วิถีไทยมีความดีและความงามที่เป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าอย่างยิ่ง หากคนไทยมีรสนิยมชื่นชมความดีความงามแบบไทย จะทำให้รสนิยมไทยนั้นแพร่กระจาย กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่อาจเพิ่มคุณค่าตามความนิยม ยังผลต่อพฤติกรรมของคนไทยในฐานะปัจเจกลดการตามอย่าง ลดการพึ่งพา ส่งผลให้เกิดมูลค่าซึ่งเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจ นำมาซึ่งการพัฒนาบนรากฐานตนเองด้วยภาคภูมิใจในความมีเอกลักษณ์ที่งดงามอย่างมีศักดิ์ศรี ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบอย่างแท้จริง เพราะจะเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ในที่สุด

2.1.2.3 ประเภทของวิถีไทย

จากการเชื่อมโยงความหมายของถ้อยคำในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สรุปข้างต้นว่าวิถีไทยหรือวัฒนธรรมไทยได้มีการนำมาใช้ในความหมายเดียวกัน ดังนั้นการจะนำรายละเอียดประเภทของวิถีไทย ผู้วิจัยจะขออนุญาตนำเนื้อหาในส่วนของประเภทวัฒนธรรมมาประกอบ การแบ่งประเภทของวิถีไทย

หรือวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นของผู้รู้แต่ละท่าน ดังเช่น พระยาอนูมานราชชน (2531) วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ 2) วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม (พระยาอนูมานราชชน, 2531: 34) การแบ่งลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้ถ้อยคำที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้นเพื่อให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างคำว่า “วัตถุ” และ “จิตใจ” ซึ่งมีลักษณะของความเป็นรูปธรรมและนามธรรมแฝงอยู่ การจัดประเภทของวัฒนธรรมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อความที่ปรากฏแผนแม่บท วัฒนธรรมแห่งชาติ 2550 – 2559 ระบุว่า วัฒนธรรมมี 2 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมปรากฏในรูปแบบที่สัมผัสได้ ซึ่งมีลักษณะเป็นวัตถุที่จับต้องได้ และ 2) วัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: 12-13) การแบ่งวัฒนธรรมในลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้ถ้อยคำที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้นเพื่อให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างคำว่า “วัตถุ” และ “จิตใจ” ซึ่งมีลักษณะของความเป็นรูปธรรมและนามธรรมแฝงอยู่ ดังนั้นเมื่อวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ และ 2) วัฒนธรรมทางจิตใจ จากการศึกษาและพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าวิถีไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท เช่นกัน ได้แก่ 1) วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกทางกาย และ 2) วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความรู้สึทางด้านจิตใจ ผู้รู้อีกท่านหนึ่งมีความเห็นต่างจึงได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท แต่ยังคงเรียกชื่อบางประเภทเหมือนกัน ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2531) นักสังคมวิทยาได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมทางแนวความคิด (Ideas Thinking) 2) วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน Norms Doing) และ 3) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Having) ผู้รู้ทั้งสองท่านข้างต้นต่างมีความคิดเห็นต่างกันใน การจัดประเภทของวัฒนธรรม ขณะเดียวกันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยตรงได้ระบุว่า วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) คติธรรม 2) เนติธรรม 3) วัตถุธรรม และ 4) สหธรรม

จากการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ไม่ว่าจะแบ่งออกเป็นกี่ประเภทก็ตาม เมื่อได้พิจารณารายละเอียด ผู้วิจัยสรุปได้ว่าวัฒนธรรมสามารถแบ่ง ออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ในที่นี้อาจเรียกได้ว่าเป็น วัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม และ วัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นนามธรรม 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพกายเพื่อให้ได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบายในการครองชีพ วัฒนธรรม ประเภทนี้ ได้แก่ สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่าง และสิ่งอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องมืออาวุธยุทโธปกรณ์ที่เป็นเครื่องป้องกันตัว จัดอยู่ในประเภทนี้ 2) วัฒนธรรมทางจิตใจ หมายถึงรวมถึงสิ่งที่ทำปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญาและศาสนา และจรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมายและระเบียบ ประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกทางจิตใจให้งอกงาม หรือ สบายใจ วัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ ย่อมเกี่ยวพันและ เหลื่อมล้ำกันอยู่

อย่างที่กล่าวไว้ว่า “สุขกายสบายใจ” ซึ่งถ้าขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่สมบูรณ์ หรือหนักไปในประเภทใด ประเภทหนึ่งก็เกิดความไม่สมดุลกัน เจริญไปในทางวัตถุเกินไป แต่ทางจิตใจไม่เจริญไปตาม ในที่สุดก็กลับเป็นหายนะธรรมเจริญไปในทางจิตใจเกินไป แต่ทางวัตถุไม่เจริญตามก็เป็นเรื่องของฤษีซีเปลือยชนิดหนึ่งที่ตัดขาดจากสังคม เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ จึงต้องมี ส่วนสัมพันธ์ตามส่วนที่ควรกัน อันอยู่ในดุลพินิจของสังคม (เสฐียรโกเศศ (นามแฝง), 2524) สำหรับประเภทที่สองนี้ ผู้รู้บางท่านเรียกว่าวัฒนธรรมทางแนวความคิด หรือ วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน วัฒนธรรมทางแนวความคิด (Ideas Thinking) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อ หรือ ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ เช่น ความเชื่อว่าตายแล้วเกิด การทำบุญทำ บาป การเชื่อถือโศกกลาง ส่วนอีกประเภทหนึ่ง คือวัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms Doing) ได้แก่ ระเบียบแบบแผน หรือประเพณี ที่บุคคลในสังคมยึดถือ หรือกฎหมายที่ใช้ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย 1) วิถีชาวบ้าน (Folkways) คือ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมควรจะปฏิบัติ เช่น การบวชของลูกชาย เมื่ออายุครบ 20 ปี เพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการติฉินนินทา 2) จารีต (Mores) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติตามหากฝ่าฝืนถือเป็นการกระทำผิดทางศีลธรรม สังคมอาจรังเกียจและอาจถูกตัดออกจากสังคม เป็นต้นว่า การเลี้ยงดูพ่อแม่ ทอดแทนเมื่อท่านแก่เฒ่า และเราอยู่ในสภาวะที่รับผิดชอบได้ 3) กฎหมาย (Laws) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตามหากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ เช่น การหยุดรถเมื่อมีสัญญาณไฟแดงตามจราจร (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2531)

เพื่อความเชื่อมโยงสอดคล้องกับการจำกัดความคำว่า “วิถีไทย” ตามรายละเอียดที่ได้ นำเสนอมาข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปว่าในงานวิจัยนี้ **วิถีไทยมี 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม และ 2) วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นนามธรรม** ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.1.2.3.1 วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม

วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดสามารถใช้ประสาทสัมผัสทางกายรับรู้ได้ วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมนี้มีความสัมพันธ์กับการแสดงออกทางกายมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของวิถีปฏิบัติ ประกอบด้วย วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต และ ศิลปะวิถีไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1.2.3.1.1. วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

การดำรงชีวิตของคนไทยมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในแต่ละภูมิภาค ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศ ชาติพันธุ์ และบริบทของสังคม จึงทำให้ประเทศไทยมีประชากรที่มีความหลากหลายในการดำรงชีวิต ลักษณะสังคมดังที่กล่าวมานี้ คือลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัดเจนในสังคมไทย “พหุวัฒนธรรม คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ซึ่ง ได้แก่ การดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน ที่มีความเหมือนและความต่างจากวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยเน้นการยอมรับซึ่งกันและกัน” (สิริวรรณ ศรีพหล, 2555: 4) การดำรงชีวิตของคนไทยที่มีความแตกต่างหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม ย่อมทำให้เกิดอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน อาทิ การประกอบอาชีพ ประเพณี วิถีปฏิบัติ หรือแม้แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ไขปัญหาในชีวิตของตนเอง หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สังคม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น” (เสรี พงศ์พิศ, 2536: 147) สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ศักยภาพของมนุษย์ในการปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้อย่างราบรื่น” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2535: 6) การอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อกันไป นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในรากเหง้าและความมีอัตลักษณ์ของคนในชุมชน การที่คนไทยอยู่ร่วมกันในสังคมที่แม้จะมีวิถีปฏิบัติที่แปลกแยกแตกต่างท่ามกลางอัตลักษณ์ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย คนไทยยังคงยอมรับและเคารพในความหลากหลายของคนแต่ละพื้นที่โดยปราศจากปัญหา สังคมไทยจึงเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความยืดหยุ่นสูง มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน

2.1.2.3.1.2 วิถีไทยด้านศิลปะ

“ศิลปะ คือ ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏในสุนทรียภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ ความมีอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2541: 26)

งานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับวิถีไทยดังนั้น ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศิลปะไทยเป็นสำคัญ ศิลปะไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่คนไทยภาคภูมิใจยิ่ง ศิลปะคือความงดงามที่สืบทอดกัน มายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีพัฒนาการบนพื้นฐานของความเป็นไทย ศิลปะคือสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ผลงานของมนุษย์จนเกิด ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดุริยางศิลป์ และนาฏศิลป์

2.1.2.3.1.2.1 จิตรกรรม

“จิตรกรรม หมายถึง การกระทำลงพื้นระนาบ 2 มิติที่เป็นแผ่นกระดาษ ผืนผ้าใบหรืออื่น ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ระบาย ชูต ชีด พ่น ฯลฯ โดยการนำเอาธาตุต่าง ๆ ทางทัศนศิลป์เข้ามาใช้บนระนาบ 2 มิติ ที่รองรับนั้นอาจจะก่อตัวให้เป็นระนาบ ๆ ไปจนเกิดเป็นลักษณะ 3 มิติ” (ทวีเดช จิวบาง, 2539: 12) สอดคล้องกันกับ บันเทิง พาพิจิตร ที่ได้กล่าวว่า “จิตรกรรม เป็นศิลปะ

เกี่ยวกับการวาดเขียน ระบายสี ให้เกิดเป็นภาพหรือลวดลาย จิตรกรรมไทยนิยมภาพที่ไม่มีแรงเงา เป็นภาพแบน ๆ ศิลปะคล้าย ๆ ของอินเดีย ลังกา ดังจะพบได้จากภาพตามผนังโบสถ์ มักจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา” (บันเทิง พาพิจิตร, 2549: 6) สรุปได้ว่า จิตรกรรม เป็นผลงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการ ชีตเขียน การวาด และระบายสี เพื่อให้เกิดภาพ เป็นงานศิลปะที่มีสองมิติ นิยมเป็นรูปแบบไม่มี ความลึกหรืออนุหนา

2.1.2.3.1.2.2 ประติมากรรม

“ประติมากรรม เป็นงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการปั้น แกะสลัก หล่อ ทูบ ตี เคาะ ให้เกิดเป็นรูปร่าง ประติมากรรมที่นิยมได้แก่ พระพุทธรูป ประติมากรรมเพื่อการตกแต่ง ได้แก่ ซอฟ้า และบัวปลายเสา เป็นต้น” (บันเทิง พาพิจิตร, 2549: 6) ขณะที่ ประเสริฐ ศิลรัตน์ ได้แสดงทรรศนะว่า “ประติมากรรม เป็นศิลปวัตถุที่มีรูปลักษณะ 3 มิติ สามารถให้ความรู้สึกในความงามและความประทับใจจากการดูและการสัมผัสได้จริง ประติมากรรมมีตัวตนให้ผู้ชมสามารถจับต้อง สัมผัสและดูได้ทุกด้าน ความงามในประติมากรรมจึงเกิดขึ้นจากการรับรู้ คล้ายดังรับรู้จากประสบการณ์จากธรรมชาติ ซึ่งต่างไปจากจิตรกรรมที่สร้างภาพลวงตา ลงบนพื้นระนาบ 2 มิติ แต่ให้เห็นหรือให้ความรู้สึกเป็น 3 มิติ” (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2528: 101) นอกจากนี้ บุญเยี่ยม แยมเมือง ยังได้กล่าวว่า “ประติมากรรม คือ งานศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้น แกะสลัก หรือการหล่อ และสร้างเป็นรูปเคารพต่างๆ ตามความเชื่อความศรัทธาของแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น ศาสนาพุทธ สร้างพระพุทธรูป ศาสนาพราหมณ์สร้างรูปเทพเจ้า ศาสนาคริสต์สร้างรูปพระเยซู เป็นต้น” (บุญเยี่ยม แยมเมือง, 2537: 22) เมื่อประมวลความแล้ว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประติมากรรม เป็นผลงานศิลปะเป็นศิลปวัตถุที่มีรูปลักษณะ 3 มิติ โดยใช้วิธีการ การปั้น การแกะสลัก การหล่อ หรือการประกอบเข้าเป็นรูปทรง สามมิติ ซึ่งมีแบบอย่างเป็นของไทยโดยเฉพาะ

2.1.2.3.1.2.3 สถาปัตยกรรม

“สถาปัตยกรรม ทางทฤษฎีนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ และวิธีการในการก่อสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่ใช้เป็นอาคารที่พักอาศัย อาคารสาธารณะหรือแม้แต่สิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมและจิตนิยม” (สมภพ ภิรมย์, 2533: 62-82) ขณะที่ ไพโรจน์ แสงจันทร์ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “สถาปัตยกรรม หมายถึง เป็นผลผลิตของมนุษย์ที่ต้องการตัดแปลงสภาวะแวดล้อม เพื่อรับใช้การดำรงชีวิตทั้งกาย จิตใจและยังแสดงออกถึงความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของสังคมมนุษย์ด้วย โดยเริ่มจากส่วนที่ใกล้ตัว อันหมายถึงที่อยู่อาศัย จนกระทั่งขยายวงกว้างออกไปเป็นกลุ่มคนหรือสังคมที่ใช้สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งรองรับกิจกรรมทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์ได้ร่วมกันกระทำขึ้นนั่นเอง” (ไพโรจน์ แสงจันทร์, 2536: 2) และบันเทิง พาพิจิตร ได้กล่าวว่า

“สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะการออกแบบก่อสร้าง สถาปัตยกรรมไทยมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะต้งจะพบเห็นได้จากปราสาทราชวัง วัด โบสถ์ วิหาร” (บันเทิง พาพิจิตร, 2549: 6) โดยสรุปสถาปัตยกรรม เป็นผลงานศิลปะการออกแบบก่อสร้างที่ต้องการดัดแปลงสภาวะแวดล้อมให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในแต่ละสังคม อาทิสถาปัตยกรรมไทยจะมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์แบบไทย

2.1.2.3.1.2.4 วรรณศิลป์

พระราชดำรัสตอนหนึ่งซึ่งพระราชทานเนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีพระราชทานรางวัลประกวดอ่านทำนองเสนาะปีที่ 11 ฉลอง 700 ปีลายสือไทย พ.ศ. 2526 ว่า

“...ภาษา นอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อสาร แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของชนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอารยธรรมและเอกลักษณ์ประจำชาติด้วย ไทยเราเป็นชาติที่มีภาษาและอักษรไทยใช้มากกว่า 700 ปีแล้ว ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชนจึงควรภูมิใจและช่วยกันผดุงรักษามรดกทางวัฒนธรรม อันเป็นศิลปะสมบัติทางปัญญาอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้อุตสาหะสร้างสรรค์ขึ้นไว้นี้ให้เจริญมั่นคงสืบไป

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชดำรัส, พิธีพระราชทานรางวัลประกวดอ่านทำนองเสนาะปีที่ 11 ฉลอง 700 ปีลายสือไทย พุทธศักราช 2526)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาไทยและวรรณกรรมไทยคือมรดกอันล้ำค่าของชาติจากบรรพบุรุษไทย อันแสดงให้เห็นถึงความมีเอกลักษณ์ที่งดงามอย่างโดดเด่น นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง

2.1.2.3.1.2.5 ดุริยางคศิลป์

ดุริยางคศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่วาดด้วยเรื่องการบรรเลงขับร้อง (ดุริยะ และคีตะ) เป็นส่วนหนึ่งแห่งงานจิตรศิลป์ (fine art) ที่วาดด้วยเรื่องของความไพเราะด้วยรูปลักษณ์ลีลาของทำนอง คุณภาพของเสียงความกลมกลืนระหว่างเสียงดนตรีที่สอดประสานกันอย่างลงตัว แบ่งออกเป็นสี่ประเภทอันได้แก่ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า

(สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555: 1)

2.1.2.3.1.2.6 นาฏศิลป์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า นาฏศิลป์ หมายถึง “ศิลปะแห่งการละคร หรือ การฟ้อนรำ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 576) การให้ความหมายข้างต้น สอดคล้องกับคำกล่าวของ หลวงวิจิตรวาทการ ที่ว่า “นาฏศิลป์กล่าวอย่างกว้างขวางมีอยู่ 2 ชนิด คือ การแสดงเรื่อง เช่น ละครชนิดหนึ่ง และการแสดงบทฟ้อนรำหรือเรียกว่าระบำอีกชนิดหนึ่ง” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2507: 13) ส่วนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2555) ได้กล่าวถึงความหมายของนาฏศิลป์ ดังนี้

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะการแสดงประกอบดนตรี เช่น ฟ้อน รำ ระบำ โขน ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีชื่อเรียกและลีลาท่าทางการแสดงที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ของแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ศาสนา ภาษา นิสัยใจคอ ของผู้คนตามสภาพแวดล้อมนั้น ๆ

(สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555: 1)

โดยสรุป นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการแสดงที่มี 2 ลักษณะ คือ ละคร และการฟ้อนรำ นาฏศิลป์ไทยมีความงามที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ อันมีลักษณะจำเพาะจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ได้แก่ ความงาม ความไพเราะ และความอ่อนช้อย

2.1.2.3.1.2.7 หัตถศิลป์

หัตถศิลป์ หมายถึง “ศิลปะในการผลิตสิ่งของต่าง ๆ ด้วยมือ โดยเน้นเรื่องความงามเป็นหลัก” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1281) งานหัตถศิลป์เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ต้องใช้มือทำ อาทิ งานถักทอ งานแกะสลักไม้ งานเครื่องปั้นดินเผา รวมถึงงานช่างสิบหมู่ของไทย

2.1.2.3.2 วิถีไทยที่มีลักษณะเป็นนามธรรม

ส่วนวิถีไทยที่มีลักษณะเป็นนามธรรม มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกและสำนึกซึ่งเกี่ยวข้องกับ “จิตใจ” ได้แก่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมไทยที่ไม่สามารถแสดงออกให้เห็นได้ทางกาย ได้แก่ ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความสามัคคี ความกตัญญูทวดเวที ความเมตตากรุณา ความมีกิริยามารยาท ความซื่อสัตย์ และการเห็นความสำคัญของการศึกษา

2.1.2.3.2.1 วิถีไทยด้านความเชื่อ

“เชื่อ” หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 372) ขณะที่ในหนังสือศิลปะและวัฒนธรรมไทย (2548) ปราบกัญคำนิยามว่า “ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้อง กับสภาพแวดล้อมแต่ละท้องถิ่น” (วิมล จิโรจพันธ์ , ประชิต สกฤษณ์พัฒน์ และ อุดม เขยกิจวงศ์, 2548: 51) จากคำนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า ความเชื่อแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาก่อให้เกิดแรงผลักดันให้คิดและปฏิบัติ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการตามสัญชาตญาณของมนุษย์ ความเชื่อของคนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม “ความเชื่อดั้งเดิมนั้นมักเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ขวัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ” (นฤมล หิญาธิระนันท์, 2541:6) ผลการศึกษาสอดคล้องกับทฤษฎีของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2536) ที่สรุปได้ว่า ความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทย มีลักษณะความเชื่อที่ปะปนกันอยู่ ประกอบด้วย ความเชื่อในรูปแบบของศาสนา ทั้ง ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ รวมถึงความเชื่อในเรื่องผี (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2536: 21-34) ความสอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ ที่กล่าวไว้ว่า

“คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาซึ่งเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย ก่อนนั้นคนไทยนับถือศาสนาพราหมณ์และนับถือผีซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาจึงมีการผสมผสานกัน ดังจะเห็นได้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน คือ มีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่วัด มีพิธีกรรมทางพราหมณ์ เช่น การตั้งศาลพระภูมิ การบายศรีสู่ขวัญ มีพิธีกรรมทางผี เช่น การทำบุญบ้าน การเลี้ยงผี เป็นต้น”

(เสรี พงศ์พิศ, 2538: 14)

คนไทยมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเป็นผู้สามารถสร้าง ผู้สามารถดับบันดาล และผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ ผู้สามารถอำนวยพรได้ ตลอดจนเป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ที่ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้ ทั้งร้ายและดี

บรรพบุรุษของเรานั้นมีความชำนาญอย่างยิ่งในการ “เสกเป่า” สิ่งของทุกอย่างให้มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาด้วยการจัดให้มี “ผี” ประจำขึ้นมา เช่น แม่หัวบันได แม่เตาไฟ แม่ย่านางหัวเรือ ฯลฯ

(กาญจนา แก้วเทพ, 2560: 284)

ความเชื่อดั้งเดิมสามารถทำให้คนในสังคมไทยมีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้สึกได้ถึงการมีที่พึ่งทางใจ แต่บางครั้งความเชื่อดั้งเดิมบางประการอาจทำให้เกิดประเด็นที่ต้องมีการนำมาพิจารณาให้ลึกซึ้ง โดยเฉพาะความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับศาสนา ซึ่งดูเหมือนจะกลมกลืนและแยกจากกันได้ยาก จนอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อดั้งเดิมนั้นจัดเป็นศาสนาหนึ่งในสังคม “ศาสนาเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตอีกเรื่องหนึ่ง สังคมมนุษย์ทุกสังคมจะต้องมีศาสนา เรื่องของศาสนาจึงเป็นเรื่องควบคู่มากับสังคมมนุษย์

ความเชื่อดั้งเดิมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับศาสนาจนบางครั้งกลมกลืนจนแยกออกจากกันได้ยาก ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะขอเสนออิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีผลต่อความเชื่อของคนไทย ซึ่งเป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้วิถีไทยมีความเชื่อแบบผสมผสาน ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่ไม่มีความศรัทธาเป็นผู้ออกตั้ง ปัจจุบันเรียกว่าศาสนาฮินดู จากหลักฐานที่เป็นศิลาจารึก ปรากฏข้อมูลว่าคนไทยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์มาตั้งแต่ประมาณมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมาเนิ่นนานแล้วก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ของคนไทยในสังคมแล้ว จะเห็นว่ามียุทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูอยู่มาก ศาสนาพราหมณ์ฮินดูได้แพร่มายังดินแดนแถบนี้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 ในช่วงเวลาดังกล่าวได้ปรากฏหลักฐานที่เป็นจารึกเป็นภาษาสันสกฤต และทมิฬ ที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจารึก ภาษาสันสกฤตที่พบในประเทศไทยมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา (จารึกในประเทศไทย, 2529: 4)

(บำรุง คำเอก, 2558 เข้าถึงจาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/45461/37604>)

ความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทยอย่างโดดเด่นคือความเชื่อที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ **ความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งมีผลต่อการนำความเชื่อนั้นไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต**

การกระชับความเชื่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันและระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทำให้หลักธรรมคำสอน

และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของศาสนาได้รับการเคารพนับถือและปฏิบัติตาม **ความเชื่อ**
ในศาสนาแสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้นับถือศาสนานั้นซึ่งมี
กฎหรือบัญญัติที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันเป็นแนวทาง

(เสรี พงศ์พิศ, 2538: 16)

กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงหลักธรรมทางศาสนา จะได้รับการยอมรับและปฏิบัติ ทำให้
 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์อยู่ในกรอบของวิถีที่ควรจะเป็น นำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม

2.1.2.3.2.2 วิธีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

“ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติและการกระทำกิจกรรมที่สืบทอด
 ต่อ ๆ กันมาในวิถีชีวิตและสังคมของชุมชนนั้น ๆ ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับ
 เทศกาล ประเพณีเกี่ยวกับวงจรชีวิต และประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน” (กระทรวงวัฒนธรรม,
 กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559: 16) ขณะที่ พระยาอนุนามานราชชน มีทรรศนะว่า “ประเพณี หมายถึง
 ความประพฤติที่คนในส่วนร่วมถือธรรมเนียมหรือระเบียบแบบแผนสืบทอดกันมานานจนลงรูปเป็นพิมพ์
 เดียวกัน” (อนุนามานราชชน, 2515: 23) การให้คำนิยามข้างต้นสอดคล้องกับทรรศนะของ
 สุพัตรา สุภาพ ที่เห็นว่า “ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าดีกว่าถูกต้องกว่า หรือ
 เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมและมีการปฏิบัติสืบทอด ต่อ ๆ กันมา” (สุพัตรา สุภาพ, 2536:
 107) สรุปความโดยรวม ขนบธรรมเนียมประเพณี คือ วิธีการประพฤติปฏิบัติที่คนในสังคมยอมรับ
 และทำสืบทอดต่อกันมาในสังคมนั้น ๆ จนเป็นแบบแผนจากรุ่นสู่รุ่น โดยอาจเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับ
 วงจรชีวิต การทำมาหากิน และเทศกาลต่าง ๆ **ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น**
จะดำรงคงอยู่ต่อไปได้ท่ามกลางสภาพบริบทของสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนาและแปรเปลี่ยนไป
คนในชุมชนและสังคมจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน โดยต้องให้ความสำคัญและตระหนักใน “แก่น”
หรือ “คุณค่า” ที่เป็นรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ๆ เพื่อสืบทอดและรักษาไว้ต่อไป
ทั้งนี้อาจมีการแปรเปลี่ยนหรือปรับรายละเอียดให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาวการณ์ปัจจุบัน

2.1.2.3.2.3 วิธีไทยด้านค่านิยม

“ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนในสังคมให้คุณค่าและใช้เป็นเกณฑ์สำหรับเลือกที่จะประพฤติ
 ปฏิบัติหรือไม่ประพฤติปฏิบัติ และใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี” (กระทรวงศึกษาธิการ,
 สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552: 26) คำจำกัดความนี้มีความสอดคล้องกับทรรศนะของ
 สุพัตรา สุภาพ ที่กล่าวว่า “ค่านิยม คือ สิ่งในกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ
 นำกระทำ นายก้อย หรือเห็นว่าถูกต้อง” (สุพัตรา สุภาพ, 2536: 22) ซึ่งมีความหมายเป็นไปใน

แนวทางเดียวกับการให้คำนิยามว่า “ค่านิยมเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสังคมถือว่าเป็นคุณค่าแบบอย่างพฤติกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับวัตถุ หรือมิใช่วัตถุก็ได้ ค่านิยมในสังคมต่าง ๆ จะผิดแผกกันไป เป็นต้นว่า ไทยมีค่านิยมเรื่องความกตัญญู ในขณะที่สังคมอื่นอาจจะมี” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524: 366) เมื่อประมวลความโดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า “ค่านิยม คือ สิ่งที่คนในสังคมนั้น ๆ ให้คุณค่าว่าเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาและถือเป็นแบบอย่างที่ควรประพฤติปฏิบัติ” จากการศึกษาเรื่องค่านิยมที่สังคมต้องการปลูกฝังให้สมาชิกของสังคมยึดถือและปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ค่านิยมเหล่านี้ ได้แก่ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู ความเมตตากรุณา การมีกิริยาเรียบร้อย การเห็นความสำคัญของการศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอนำเสนอข้อมูลรายละเอียดค่านิยมแต่ละประการดังนี้

1. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นการแสดงออกถึงคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองดีของชาติ ชำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรีทธา ยึดมั่น ในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:10) เป็นค่านิยมอันพึงประสงค์ของสังคมไทย เพราะจะทำให้ คนไทยมีจิตสำนึกในความรักชาติยังผลให้ชาติไทยมีความมั่นคง ยืนยง และดำรงต่อไปได้ ค่านิยมในเรื่องการมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้คนไทยมี จิตสำนึกในความรักชาติ ยังผลให้ชาติไทยมี ความมั่นคง ยืนยง และดำรงต่อไปได้

2. ความสามัคคี

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระมหากษัตริย์ไทยรัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสามัคคีที่พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ 2532 มีเนื้อความว่า

"...ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียว กับความรักใคร่เพื่อแผ่ช่วย เหลือกันฉันทิตที่พี่น้องสอง ประการนี้ คือ คุณลักษณะสำคัญของไทย ที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองอยู่รอดเป็นอิสระ และเจริญมั่นคงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน..."

(พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร, พระราชดำรัส, วันที่ 1 มกราคม 2532)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 ให้คำจำกัดความว่า สามัคคี หมายถึง “ความพร้อมเพรียงกัน,” (ราชบัณฑิตยสถาน 2542: 1178) ความสามัคคีเป็นค่านิยมที่จะนำมาซึ่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติ อันมีผลต่อการดำรงคงอยู่ของชาติไทยต่อไป

3. ความกตัญญู

ความกตัญญูเป็นค่านิยมที่สำคัญและจำเป็นต่อสังคม ราชบัณฑิตยสถานได้ให้จำกัดความว่า “กตัญญู หมายถึง รู้อุปการะที่ท่านทำให้ (ผู้) รู้คุณ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539: 5) ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้กล่าวถึงความหมายของ “กตัญญู” ไว้ว่าคือ ความรู้และการยอมรับในบุญคุณของผู้ที่มีอยู่เหนือตน เรียกว่า “กตัญญูตา” (กตัญญู) การพยายามตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า “กตเวทิตา”(กตเวทิต) คนที่รู้บุญคุณเรียกว่าคนกตัญญู คนที่ทำตอบแทนเรียกว่าคนกตเวทิต “กตัญญูกตเวทิตา” หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำต่อให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้และอยู่ได้ด้วยความสะดวก (พุทธทาสภิกขุ, 2536: 2) ความกตัญญูนั้นไม่ได้มีเฉพาะต่อสิ่งมีชีวิตที่เป็นธรรมชาติ มนุษย์ และสัตว์ เท่านั้น แต่ความกตัญญูยังสามารถมีต่อสิ่งไม่มีชีวิตได้ด้วย อาทิ สิ่งของ เครื่องใช้ สถานที่” (พระเทพวิสุทธิเวที (ปัญญานันทภิกขุ), 2536: 6-7) ความกตัญญูเป็นวิถีปฏิบัติที่งดงาม มีคุณค่า และแสดงถึงความมีอารยะ “คนกตัญญูกตเวทิต ย่อมทำอะไรได้หลายอย่างและในที่สุดก็เป็น สัตบุรุษ ความหมายของคำว่าสัตบุรุษนี้ คือเป็น ผู้มีความสงบหรือทำความสงบ ส่วนตัวก็มีความสงบ ผู้อื่นก็พลอยได้รับความสงบ บ้านเมือง หรือโลกนี้ก็พลอยได้รับความสงบจากสัตบุรุษ” (พุทธทาสภิกขุ, 2555: 3-4) ความกตัญญูจึงนับว่าเป็นหนึ่งในค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ควรนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้คงอยู่ในสังคมต่อไป

4. ความเมตตา กรุณา

ความเมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดีมีเมตตริต้อง การช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข คำว่า กรุณา คือ ความสงสาร คือ อยากจะ ช่วยเหลือผู้อื่นพ้นทุกข์ในใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง (พระธรรมปิฎก, 2545: 20) การมีเมตตา กรุณา เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล โอบอ้อมอารี ในลักษณะสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ความเมตตาเป็นรากฐานของธรรมทั้งหลาย คนเมื่อมีเมตตา ก็ย่อมมีความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน จึงไม่ เบียดเบียนทำร้ายกันในทุกรูปแบบ เมื่อคนเราไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน สังคมก็สงบสุข (พิน ดอกบัว, 2542: 297) ค่านิยมของคนไทยในเรื่องความเมตตา กรุณาเป็นลักษณะที่ดีงามและทรงคุณค่า ควรนำมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและรักษาลักษณะที่ดีงามและทรงคุณค่านี้ไว้ให้คงอยู่ในสังคมต่อไป

5. ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริต คือคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้อง ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทาง กาย วาจา ใจ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 19) ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณลักษณะ เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงประพฤติปฏิบัติอย่าง ตรงไปตรงมา ทั้งกายวาจาใจ ต่อตนเองและผู้อื่นโดยมีพฤติกรรมการแสดงออกดังนี้ไม่สลับปลับ กลับกโลกพูดความจริงไม่คดโกงไม่หยิบของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาตไม่ทุจริตในการสอบ ยอมรับผิดเมื่อทำความผิดไม่ถือเอาของของผู้อื่นมาเป็นของตนไม่ประพฤติตนเป็นคนหน้าไหว้ หลังหลอกไม่ปลอมแปลงเอกสารและไม่นำสิ่งของส่วนรวมไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว (อรพินทร์ สันติชัยอนันต์, 2549: 68) ประมวลความได้ว่า **ความซื่อสัตย์สุจริตคือความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรง และจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ** คำนิยมวิถีไทยในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตเป็นลักษณะที่ดั่งามและทรงคุณค่า ควรนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้คงอยู่และสืบทอดให้คงไว้ในสังคมไทยต่อไป

6. ความมีกิริยามารยาท

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ “มารยาท” หรือ “มรรยาท” ไว้ว่า เป็นคำที่มีใช้ในภาษาไทยได้ทั้งสองคำ หมายถึง กิริยาอาการที่ควรประพฤติปฏิบัติอย่างมีขอบเขตหรือมีระเบียบแบบแผนอันเหมาะสมแก่กาลเทศะและสังคม ได้แก่ การยืน เดิน นั่ง นอน การแสดงความเคารพ การรับและการส่งของ ส่วนมารยาทไทยเป็นการเจาะจงชี้แจงให้ทราบถึงขอบเขตหรือระเบียบแบบแผนแห่งการประพฤติปฏิบัติแบบไทยที่บรรพบุรุษได้พิจารณากำหนดขึ้น และดัดแปลงแก้ไขให้สืบทอดกันมา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539:1) ขณะที่ ฟิ้น ดอกบัว ได้แสดงทรรศนะว่า “ชาติไทยได้ชื่อว่าเป็นชาติที่มีมารยาทงดงามที่สุดในโลก ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของไทยได้วางแบบอย่างมารยาทไว้เหมาะสม แบบอย่างมรรยาทของชาติไทยเป็นหลักการที่ไม่ล้ำสมัย จึงปฏิบัติได้ทุกโอกาส ทุกสมัย และทุกสถานที่ นำไปปฏิบัติในสังคมชาติอื่นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม” (ฟิน ดอกบัว, 2542: 83) คำนิยมวิถีไทยเรื่องความมีกิริยามารยาทคุณค่ายังแสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีและความมีรากเหง้าที่งดงามของคนไทยอย่างมีเอกลักษณ์ จึงควรสืบทอด คำนิยมวิถีไทยในเรื่องนี้ให้มีคุณค่างดงามและสืบทอดต่อไป

7. การเห็นความสำคัญของการศึกษา

การเห็นความสำคัญของการศึกษา คือการเห็นว่าการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะ ความรู้และสรรพวิชาที่จะเป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีพต่อไปเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องสั่งสมไว้ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตหรือใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือกล่าวได้ว่าเป็นการใฝ่เรียนรู้ “การใฝ่เรียนรู้ เป็น

คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 29) การเห็นความสำคัญของการศึกษาถือว่าเป็นลักษณะที่ดีและมีประโยชน์ต่อการพัฒนา ทั้งในระดับปัจเจก สังคม และประเทศชาติ จึงนับว่าเป็นหนึ่งในค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาค่านิยมวิถีไทยสามารถนำมาจัดประเภทตามหน้าที่และบทบาทได้ 2 ลักษณะคือ 1) ค่านิยมในฐานะบุคคล ได้แก่ ค่านิยมในเรื่อง ความกตัญญูกตเวที ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีกิริยามารยาท และการเห็นความสำคัญของการศึกษา 2) ค่านิยมในฐานะพลเมืองของชาติ ได้แก่ ค่านิยมในเรื่อง ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และ ความสามัคคี เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าหากบุคคลใดมีความประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมในสังคม ทั้งในฐานะบุคคลและฐานะพลเมืองของชาติ บุคคลนั้นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมพึงประสงค์ และมีส่วนช่วยให้สังคมเกิดการพัฒนา อันจะนำไปสู่การพัฒนาชาติอย่างแน่นอน

งานวิจัยนี้มีความสนใจจะศึกษาวิถีไทยที่เป็นรากเหง้าของบรรพบุรุษ โดยจะศึกษาวิถีไทย ทั้งรูปธรรมและนามธรรม วิถีไทยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมของบุคคลในสังคมไทยที่ควรประพฤติ และมารยาทที่บุคคลพึงปฏิบัติในสังคมไทย เพื่อที่จะสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับบุคคลอื่น ได้อย่างมีความสุข

2.1.2.4 คุณค่าของวิถีไทย

คุณค่า หรือ คุณวิทยา (Axiology) เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ซึ่งศึกษาถึงคุณค่า อุดมคติของความจริง ความดี ความงาม คุณค่า หมายถึง “คุณสมบัติที่ได้จากการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความงามเป็นค่าทางศิลปะ ความดี เป็นค่าทางจริยธรรม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543: 104) คุณค่าคือลักษณะที่พึงปรารถนา พึงพอใจ พึงประสงค์สิ่งใดที่ตอบสนองความปรารถนาได้นั้น จัดว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ดังนั้นคุณค่าจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ความปรารถนาของมนุษย์ได้รับการตอบสนองให้เต็มสมบูรณ์ (ชัยวัฒน์ อุตพัฒน, 2527: 165) “คุณค่า” มีลักษณะเป็นนามธรรม การรู้สึกรับรู้ซึ่งในคุณค่าต่าง ๆ นี้เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์ มนุษย์เท่านั้นที่จะเข้าใจและซาบซึ้งได้ (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2540: 68) ทฤษฎีคุณค่ามีเป้าหมายที่สำคัญคือ การแสวงหา “คุณค่าในตัวเอง” (Intrinsic Value) ได้แก่ สิ่งที่ไม่ได้มีคุณค่าเนื่องจากสามารถเป็นเครื่องมือ (Means) ที่จะนำไป สู่สิ่งที่มีคุณค่าอื่นๆ ซึ่งเป็นเป้าหมาย (Ends) ในตนเอง กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า สิ่งที่มีคุณค่าใน ตนเอง คือสิ่งที่ผู้แสวงหามิต้องตั้งคำถามกับตนเองว่า จะแสวงหาสิ่งนี้เพื่อให้ได้สิ่งใดต่อไป การให้คุณค่าสิ่งต่าง ๆ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ คุณค่าภายใน (Intrinsic Value) และ คุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณค่าภายใน (Intrinsic Value) สิ่งที่มีคุณค่าภายใน หมายถึง สิ่งที่อยู่ในฐานะที่เป็นเป้าหมายในตัวเอง ไม่ได้เป็นที่ต้องการเพราะว่าสิ่งนั้นจะช่วยนำไปสู่สิ่งอื่นได้

2. คุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) สำหรับสิ่งที่มีคุณค่าประเภทรูปนี้ เพราะว่าเป็น วิธีที่นำไปสู่สิ่งอื่น ๆ ไม่ได้ เป็นเพราะว่าสิ่งเหล่านี้มีค่าในตัวเอง เช่น เงินไม่มีค่าในตัวเอง หากไม่สามารถใช้เงินซื้อของได้ เงินก็เป็นแค่เศษกระดาษจะเห็นได้ว่าสิ่งที่มี คุณค่าภายนอก ขึ้นกับ สิ่งที่มีคุณค่าภายใน (วิทย์ วิศทเวทย์, 2535)

1. คุณค่าภายใน (Intrinsic Value) สิ่งที่มีคุณค่าภายใน หมายถึง สิ่งที่อยู่ในฐานะที่เป็นเป้าหมายในตัวเอง ไม่ได้เป็นที่ต้องการเพราะว่าสิ่งนั้นจะช่วยนำไปสู่สิ่งอื่นได้

2. คุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) สำหรับสิ่งที่มีคุณค่าประเภทรูปนี้ เพราะว่าเป็น วิธีที่นำไปสู่สิ่งอื่น ๆ ไม่ได้ เป็นเพราะว่าสิ่งเหล่านี้มีค่าในตัวเอง เช่น เงินไม่มีค่าในตัวเอง หากไม่สามารถใช้เงินซื้อของได้ เงินก็เป็นแค่เศษกระดาษจะเห็นได้ว่าสิ่งที่มี คุณค่าภายนอก ขึ้นกับ สิ่งที่มีคุณค่าภายใน (วิทย์ วิศทเวทย์, 2535)

คุณค่า แบ่งได้ 2 สาขา ได้แก่ จริยศาสตร์ (Ethics) และ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) (สุโขทัยธรรมธีราช, 2525: 227)

งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้พระราชนิพนธ์เป็นฐานข้อมูลหลัก พระราชนิพนธ์เป็นถือเป็นผลงานทางด้านวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมคือการศึกษาสังคม เจตนา นาควัชระกล่าวไว้ว่า “วรรณกรรมเป็นสิ่งผูกพันกับสังคม และเป็นสมบัติร่วมของทุกยุคทุกสมัยทุกถิ่น การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องควบคู่กับสังคม ซึ่งเป็น แหล่งกำเนิดของวรรณกรรม ผู้ประพันธ์ได้แสดงความคิดปรัชญา ตลอดจนความจริงในสังคมด้วย ความสนใจและความรับผิดชอบ วรรณกรรมจึงมีอิทธิพลต่อสังคม รวมทั้งพลังในสังคมมนุษย์ด้วย” (เจตนา นาควัชระ, 2521: 13 -17) คำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับทรรศนะที่ว่า วรรณกรรม สังคม และผู้เขียนต่าง มีความสัมพันธ์กัน นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม สังคม ผู้เขียนต่าง มี 3 ลักษณะได้แก่ 1) วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม 2) สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน และ 3) วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2523: 6 -10) วรรณกรรมที่เกิดจากผู้แต่งที่มีพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณ นับเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าเอนกอนันต์ต่อมนุษยชาติ ผู้วิจัยเชื่อว่าผู้ใดได้อ่านวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในพระองค์ ย่อมได้รับประโยชน์ล้ำค่าจากการอ่านนั้น

งานวิจัยนี้ศึกษาคุณค่าที่ปรากฏพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยผู้วิจัยจะใช้คุณค่าวิถีไทยทั้งสองประเภทเป็นกรอบในการศึกษา ได้แก่ 1) คุณค่าทางจริยศาสตร์ คือศาสตร์ที่ศึกษาในเรื่องความดีของมนุษย์และ 2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ศึกษาในเรื่องความงามทั้งศิลปะและธรรมชาติ

2.1.2.4.1 คุณค่าของวิถีไทยด้านจริยศาสตร์

“จริยศาสตร์” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม มีการให้ความหมาย 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่กล่าวอ้างถึงศาสนา คือ "จริยธรรม" แนวทางที่อ้างถึงการประกอบอาชีพหรือภาระที่รับผิดชอบ คือ "จรรยาบรรณ" (Code of Ethics) และแนวทางที่เน้นการพิจารณาคุณค่า การกระทำของมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดต่อไปนี้

1. "จริยศาสตร์" หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิต หรือเป็นวิถีทางของการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ ตามแนวความหมายนี้ มักจะอ้างถึงศาสนาต่างๆ ซึ่งแต่ละศาสนาจะมีข้อกำหนดว่า “จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์” แนวทางการประพฤติปฏิบัติเพื่อไปให้ถึงจุดมุ่งหมายของชีวิต ในภาษาไทยเรียก "จริยศาสตร์" ในความหมายนี้ว่า "จริยธรรม"

2. "จริยศาสตร์" หมายถึง ประมวลเกณฑ์ความประพฤติเฉพาะกลุ่มอาชีพหรือบุคคลใน สถาบันต่างๆ เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าดำรงไว้ซึ่งเกียรติคุณในอาชีพ และให้เป็นที่ยอมรับไว้วางใจจากสังคม ในภาษาไทยเรียก "จริยศาสตร์" ในความหมายนี้ว่า "จรรยาบรรณ" (Code of Ethics)

3. "จริยศาสตร์" ในฐานะที่เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา จัดอยู่ในสาขาย่อยที่เรียกว่า คุณวิทยา (Axiology) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า (Value) ประเภทของคุณค่า สภาวะการมีอยู่ของ คุณค่าและเกณฑ์ที่เกี่ยวกับคุณค่า จริยศาสตร์เป็นแขนงที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของการ กระทำของมนุษย์ว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร และแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตมนุษย์

(Mary Hesse, 1976 อ้างใน พระสุริยัญ ชูช่วย, 2545)

จริยศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความประพฤติดี ความประพฤติ (conduct) ในทางจริยธรรม ศาสตร์แตกต่างกว่าคำว่าพฤติกรรม (behavior) ความประพฤติจะเป็นพฤติกรรมที่ผู้กระทำมีโอกาสเลือกการกระทำของตนเองเป็นการตัดสินใจโดยเสรีถ้าความประพฤตินั้นมีมโนธรรมเข้าแทรกจะเป็นความประพฤติดี มโนธรรม (conscience) หมายถึง ความสำนึกดี ชั่ว ในการที่จะต้อง ตัดสินใจเลือกวิถีทางเฉพาะหน้า (กีรติ บุญจื้อ, 2538) จริยศาสตร์ (ethics) คือ สาขาปรัชญาที่ว่าด้วยการแสวงหา

ความดีสูงสุดของชีวิต มนุษย์และการแสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรถูกหรือผิด ควร หรือไม่ควร (พระราชวรมณี. (ประยูร ธมมจิตโต), 2532) ความประพฤติที่ **คนในสังคมยอมรับว่าดี** เรียกว่า “จริยธรรม” สมพร เทพสิทธา (2542) กล่าวว่า “จริยธรรม เป็นการประพฤติในทางที่ดงามที่แสดงออกจากคุณธรรมที่อยู่ในใจเห็นและวัดได้” (สมพร เทพสิทธา, 2542: 2) การให้ความหมายข้างต้นสอดคล้องกับ สุตตฎา สุทธิ (2545) ที่กล่าวว่า “จริยธรรม หมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติ อันเป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน” (สุตตฎา สุทธิ, 2545: 16) ขณะที่ ดวงเดือน พันธุนาวิน (2544) ได้กล่าวถึงผลของการมีและไม่มีจริยธรรม ประกอบการอธิบาย ดังข้อความ จริยธรรม เป็นลักษณะพฤติกรรมที่สังคมพึงประสงค์ ส่วนมากเกิดความพอใจในการกระทำนั้น ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนลักษณะพฤติกรรมที่สังคมไม่พึงประสงค์ สังคมจะรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง อาจมีการลงโทษของผู้กระทำพฤติกรรมนั้น (ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2544: 2) การสร้างจริยธรรมคือการสร้างสิ่งที่พึงประพฤติปฏิบัติ มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม เป็นหลักหรือกรอบที่ทุกคนกำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ เรียบร้อย สงบ ร่มเย็น ในสังคม

จริยศาสตร์เป็นวิชาที่กล่าวถึงแนวทางการประพฤติที่เหมาะสม กิริยาที่ควรประพฤติ มีเนื้อหาเกี่ยวกับความประพฤติที่เป็นมาตรฐานการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความประพฤติ โดยเริ่มศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับคุณประโยชน์ ความดี ความชั่ว การแสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นคุณค่า ควรสร้างขึ้น การประพฤติอย่างไรจึงเป็นการประพฤติดี มีความหมายสำหรับชีวิต 1. สำนักทาง จริยธรรมของมนุษย์ (moral consciousness) ครอบคลุมเรื่อง ความถูกต้อง (rightness) ความผิด (wrongness) มโนธรรม (conscience) พันธะทางศีลธรรม (moral obligations) สิทธิและหน้าที่ (right and duty) มาตรฐานที่ใช้เป็นหลักในการวินิจฉัย คุณค่าของพฤติกรรม (moral standards) ความเจริญก้าวหน้าทางจริยธรรม เป็นต้น 2. จริยทฤษฎี ได้แก่ แนวความ คิดอันเป็นจริยปรัชญาต่างๆ 3. การวิเคราะห์ประเพณี กฎ ศีลธรรมของบุคคล สังคม และสถาบันทางสังคมต่างๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ และสิ่งที่ควรเป็น ความนึกทางจริยธรรม สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ 1. จริยธรรมระดับประเพณีในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคม ประเพณี ธรรมเนียม และพฤติกรรมของกลุ่ม จึงมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกด้านจริยธรรมของสมาชิกแต่ละคน ธรรมเนียมและพฤติกรรมทั้งหลายจะหล่อหลอมความนึกคิดของ สมาชิกแต่ละคนอย่างไม่รู้ตัว ประเพณีจึงเป็นแกนกลางของจริยธรรม ถูก-ผิด ดี-ชั่ว ควร-ไม่ควร อยู่ที่ประเพณีที่เคยประพฤติปฏิบัติกันมา จริยธรรมระดับประเพณีเป็นจริยธรรมเฉพาะกลุ่ม ผู้นำ จริยธรรม ได้แก่ คนเฒ่าคนชรา พระหรือหัวหน้ากลุ่ม ผู้นำเหล่านี้จะเป็นผู้สอนคนรุ่นหลังให้ ปฏิบัติตาม 2. จริยธรรมระดับมโนธรรม จริยธรรมระดับนี้เป็น reflective morality คือการที่บุคคล จะทำดีละเว้นความชั่ว เกิดจากภายในจิตใจของเขาเองไม่ใช่เกิดจากอำนาจภายนอก เช่น ประเพณี กฎหมาย หรือคำสั่งรเสริญ แต่เป็นการเลือกอิสระ (free

choice) ของแต่ละบุคคล เป็นความเห็นดีเห็นชอบส่วนตัวของเขาเอง สถาบันทางจริยธรรม (บุญมี แทนแก้ว, 2539)

สถาบันที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม มีดังนี้ 1. สถาบันครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นสถาบันมูลฐานของรัฐและเป็นสถาบันแห่งแรกของทุกชีวิตที่มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่เป็นเวลานาน สมาชิกครอบครัวโดยเฉพาะบุตรธิดาจะได้รับการศึกษาแบบอรูปนัย (informal) จากผู้นำครอบครัวด้านคุณธรรมต่างๆ เช่น การเสียสละ การประนีประนอม โปร่งตรง ฯลฯ คุณธรรมเหล่านี้เด็กจะได้เรียนรู้โดยการซึมซับที่ละเล็กละน้อยโดยไม่รู้สีก ครอบครัวจึงเป็นศูนย์กลางสำคัญอันดับแรกในการอบรมสั่งสอน รับผิดชอบและถ่ายทอดคุณงามความดีในสังคมส่วนรวม ครอบครัวจึงมีใช้สถานที่สำหรับกินอยู่หลับนอนเท่านั้น แต่รวมไปถึงการถ่ายทอดระเบียบวินัยและคุณธรรมอื่นๆ อันจะช่วยสร้างมนุษย์ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม 2. สถาบันการศึกษาทุกระดับมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาบุคคลให้มีความ เจริญทางด้านความรู้ และมีความประพฤติดี สถาบันการศึกษาจึงเป็นสถานที่อบรมจริยธรรมให้แก่ บุคคลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม 3. สถาบันศาสนา สถาบันศาสนาเป็นสถาบันจริยธรรมโดยตรง เราจะพบว่าในสังคมไทย วัฒนธรรม ประเพณี และคุณธรรมต่างๆ ที่คนไทยยอมรับนับถือมาจาก ศาสนาเป็นส่วนใหญ่ 4. รัฐ เป็นสถาบันที่เป็นผู้นำของประชาชนในหลายๆ ด้าน หน้าที่สำคัญของ รัฐคือการสร้างและรักษา ระเบียบกฎเกณฑ์ให้ความปลอดภัย ความยุติธรรม และสร้างความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ให้แก่ประชาชน ในแง่ของจริยศาสตร์ รัฐเป็นวิถี (means) มิใช่ผลในตัวเอง เป็นวิถีของความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งถือว่าเป็นจุดหมาย (end) อย่างหนึ่งของรัฐ หน่วยหลักทาง จริยธรรมคือประชาชนแต่ละคน รัฐมีอยู่เพื่อประชาชน จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า จริยศาสตร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคุณวิทยาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคุณค่าความประพฤติของมนุษย์เป็นการศึกษาใน เรื่องของคุณประโยชน์ ความดี ที่ควรมี ชุมชนและสังคม (น้อย พงษ์สนิท, 2527)

คุณค่าวิถีไทยด้านจริยศาสตร์มีบทบาทต่อการปลูกฝังจริยธรรม การสร้างจริยธรรม คือการสร้างสิ่งที่พึงประพฤติปฏิบัติ มีพฤติกรรมที่ดีงามต้องประสงค์ของสังคม เป็นหลักหรือกรอบที่ทุกคนกำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ เรียบร้อย สงบ ร่มเย็น ในสังคม

2.1.2.4.2 คุณค่าของวิถีไทยด้านสุนทรียศาสตร์

คำว่า “สุนทรียศาสตร์” เป็นศัพท์ใหม่ซึ่ง โบมการ์เต็น เป็นผู้บัญญัติ (Alexander Gottlieb Baumgarte, 2305 อ้างใน ทวีเกียรติ ไชยงยศ, 2538) โบมการ์เต็น มีความสนใจในปัญหาเรื่องของความงามนี้มาก เขาได้ลงมือค้นคว้ารวบรวมความรู้เกี่ยวกับความงามที่กระจัดกระจายอยู่มา ไว้ในที่เดียวกัน เพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับความงามให้มีเนื้อหาสาระที่เข้มแข็งขึ้น แล้วตั้งชื่อวิชาเกี่ยวกับความงามหรือความรู้ที่เกี่ยวกับความรู้สึกทางการรับรู้ว่า Aesthetics โดยบัญญัติจากรากศัพท์ภาษา

กรีกซึ่งหมายถึง ความรู้สึกทางการรับรู้ หรือการรับรู้ตามความรู้สึก (Sense perception) สำหรับ ศัพท์บัญญัติภาษาไทยก็คือ “สุนทรียศาสตร์” (ทวีเกียรติ ไชยยงยศ, 2538)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้นิยามว่า สุนทรียศาสตร์ ว่าเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความงามและสิ่งทีงามทั้งในงานศิลปะและในธรรมชาติ โดยศึกษาประสบการณ์คุณค่าความงาม และมาตรฐานในการวินิจฉัยว่า อะไรงาม อะไรไม่งาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532) การให้ความหมายข้างต้นมีความสอดคล้องกับ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2518) ที่กล่าวว่า

คำว่า สุนทรียศาสตร์ หมายถึงคำ Aesthetics ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นปรัชญาแขนงหนึ่งที่ว่าด้วยความงาม หรือศิลปะ หรือเป็นวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับความงามของธรรมชาติและศิลปะ เดิมที่ท่าน ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้บัญญัติศัพท์เรียกว่า ลาวณียวิทยา แทนคำว่า Aesthetics ในภาษาอังกฤษเป็นคนแรก แต่คำนี้ไม่ติดในภาษาไทย ทั้ง ๆ ที่คำศัพท์บัญญัติคำนี้ มีความไพเราะ และมีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษมาก ต่อมาท่านศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชธน จึงได้บัญญัติ คำว่าสุนทรียศาสตร์ขึ้นแทนอีกคำหนึ่ง และได้นิยมใช้คำนี้กันมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

สิ่งที่เรียกกันว่า สุนทรียภาพ หรือศาสตร์ที่เรียกกันว่า สุนทรียศาสตร์นั้น พวกกรีกสนใจศึกษามานานแล้วตั้งแต่สมัยของเพลโต สิ่งที่น่าสนใจกันสมัยนั้นได้แก่ ศิลปะคืออะไร ความงามคืออะไร คุณค่ากับความงามสัมพันธ์กันอย่างไร เหล่านี้เป็นต้น

(ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2518: 192)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันระหว่างถ้อยคำคือ “สุนทรียศาสตร์” และ “สุนทรียภาพ” ซึ่งทั้งสองคำเป็นถ้อยคำที่ใช้ในการพิจารณาความงามเช่นเดียวกัน “สุนทรียภาพ หมายความว่า คุณค่าที่ได้จากการดู การฟัง การจับต้อง เป็นคุณค่าที่ปรากฏในผลงานซึ่งเกิดจากการปฏิบัติจริง” (สุชาติ สุทธิ, 2540: 32) “สุนทรียภาพ หมายถึง ความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่มีความงามความไพเราะและความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของความงาม อันจะก่อให้เกิดประสบการณ์ และถ้าได้ผ่านการศึกษาอบรมจนเป็นนิสัยจะกลายเป็นรสนิยม” (ชัยชาญ จารุกัลล์, ม.ป.ป.: 17) ซึ่งสิ่งที่มีความงามความไพเราะนั้นโดยมากจะเป็นศิลปกรรมอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์

ศิลปกรรมนั้นทั้งหลายอันเป็นผลงานของมนุษย์ เช่น ภาพวาดที่สวยงามของจิตรกร เสียงดนตรีอันไพเราะของคีตกวี บทกลอนที่ไพเราะของกวี รูปปั้นหรือรูปแกะสลักอันมีชีวิตชีวาของประติมากร รูปแบบอาคารอันงามสง่าที่สถาปत्यกร

ออกแบบ ทำร้ายรำอันอ่อนช้อยของตัวละคร หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องเรือน เครื่องแก้ว และถ้วยชามรามไท หรือโบราณวัตถุต่าง ๆ ศิลปกรรมดังกล่าวก็มีลักษณะอย่างหนึ่งร่วมกันอยู่ จึงทำให้มันมี**ลักษณะร่วมดังกล่าวคือ สุนทรียภาพ ได้แก่ความงาม ความไพเราะ หรือลักษณะอันสุนทรนั่นเอง**

(ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2518: 193)

“ลักษณะอันสุนทร” หรือเรียกกันได้ว่า “สุนทรียภาพ” ซึ่งหมายรวมถึง “สุนทรียศาสตร์” ถ้อยคำดังกล่าวคือการพิจารณาในเรื่อง “ความงาม” ที่สัมผัสได้จากสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกายทั้งสิ้น

งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้พระราชนิพนธ์เป็นฐานข้อมูลหลัก พระราชนิพนธ์เป็นถือเป็นผลงานทางด้านวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมคือการศึกษาสังคม ประเด็นนี้เจตนา นาควัชระ กล่าวไว้ว่า “วรรณกรรมเป็นสิ่งผูกพันกับสังคม และเป็นสมบัติร่วมของทุกยุคทุกสมัยทุกถิ่น การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องควบคู่กับสังคม ซึ่งเป็น แหล่งกำเนิดของวรรณกรรม ผู้ประพันธ์ได้แสดงความคิด ปรัชญา ตลอดจนความจริงในสังคมด้วย ความสนใจและความรับผิดชอบ วรรณกรรมจึงมีอิทธิพลต่อสังคม รวมทั้งพลังในสังคมมนุษย์ด้วย” (เจตนา นาควัชระ, 2521: 13 -17) คำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับทรรศนะที่ว่า วรรณกรรม สังคม และผู้เขียนต่าง มีความสัมพันธ์กัน นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม สังคม ผู้เขียนต่าง มี 3 ลักษณะได้แก่ 1) วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม 2) สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน และ 3) วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2523: 6 -10) วรรณกรรมที่เกิดจากผู้แต่งที่มีพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณ นับเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าเอนกอนันต์ต่อมนุษยชาติ ผู้วิจัยเชื่อว่าผู้ใดได้อ่านวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในพระองค์ย่อมได้รับประโยชน์ล้ำค่าจากการอ่านนั้น

สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ของการรับรู้ความงามของศิลปะโดยเฉพาะ มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้มนุษย์มีความซาบซึ้ง และชื่นชมในความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น (อารี สุทธิพันธ์, 2535)

ความหมายของสุนทรียศาสตร์ได้ว่า สุนทรียศาสตร์ เป็น การศึกษาคุณค่าศิลปะ เป็นปรัชญาว่าด้วยความงามหรือสิ่งสวยงามมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด ของมนุษย์ ซึ่งโดยมากจะ ก่อให้เกิดความรัก ความอ่อนโยน จรรโลงใจแก่ผู้ได้พบเห็น นอกจากนั้น ศิลปะจะแสดงให้เห็นถึง ความคิดนิสัยใจคอของผู้เป็นเจ้าของศิลปะนั้นๆ (น้อย พงษ์สนิท, 2527)

สุเมธ เมธาวิทย์กุล (2534) กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้เรื่องความงามโดย เฉพาะความงามตามแนวสุนทรียศาสตร์ คือ ความงามภาวะที่มีความเด่นชัด หรือปรากฏ ชัดเจนของสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เรามีการรับรู้หรือมีอารมณ์ต่างๆ เกิดขึ้นในจิตใจเรา หรือความงาม คือ ภาวะที่ปรากฏตัวให้

เด่นชัดของศิลปกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะหรือภาวะใดๆ ก็ตาม คุณสมบัติเกี่ยวกับสิ่งที่มีความหมายกว้าง แต่จะรวมถึงความมีเอกภาพ (harmony) ความระเบียบในตัวเอง (regularity) และความสง่างามเด่นชัด (repase) 1. ส่วนที่เป็นสุนทรียะ ได้แก่ วัตถุ สิ่งของที่เกิดขึ้นธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งประกอบ ด้วยโครงสร้างรูปทรงต่างๆ เช่น รูปทรงของต้นไม้ ภูเขา น้ำตก และรูปทรงที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารบ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ผลงานศิลปะ เมื่อมนุษย์ได้พบเห็นวัตถุสุนทรียะนี้จะได้รับประสบการณ์สุนทรียะ ตามศักยภาพของแต่ละคน บางคนอาจชื่นชม บางคนอาจสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะให้ผู้อื่นรับรู้ ด้วย 2. ส่วนที่เป็นความรู้สึกลสุนทรียะ ได้แก่ ความรู้สึกตอบสนองหลังจากที่ได้รับประสบการณ์ สุนทรียะแล้ว ความรู้สึกที่เป็นสุนทรียะเป็นลักษณะนามธรรมเข้าใจยาก ภาษาที่สามารถสื่อความรู้สึกนี้ได้ เช่น พอใจ จับใจ ประทับใจ ชาบซึ้ง เป็นต้น 3. ส่วนที่เป็นความคิดรวบยอด คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคล ผู้ที่ได้รับความรู้สึกลและประสบการณ์สุนทรียะแล้ว จะสามารถสร้าง ความคิด และสรุปได้ว่าสิ่งที่รับมานั้นมีแนวคิดอะไรบ้าง ก่อให้เกิดความสำนึกอย่างไร

สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์อันว่าด้วยปัญหาเกี่ยวกับความงามและการตัดสินคุณค่าของ ความงาม เรียกว่าทฤษฎีที่ว่าด้วยคุณค่าว่า "คุณวิทยา" (Axiology) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่แยกไปกล่าว ถึงปัญหาเกี่ยวกับคุณค่า (values) และการตัดสินคุณค่าความงามนี้เป็นทั้งจิตวิสัย (Subjective) และวัตถุวิสัย (Objective) ในแง่จิตวิสัยนักปรัชญาบางท่านเชื่อว่าความงามขึ้นอยู่กับจิตตำแหน่ง แห่งที่ของมันอยู่ที่จิตของแต่ละบุคคลที่รับรู้มัน ความงามไม่มีในสิ่งแวดล้อม มีอยู่ในจิตเท่านั้น มันเป็นสิ่งที่มีความจริงอยู่ในจิต ดังนั้นปรัชญาเมธีกลุ่มนี้จึงถือว่าความงามเป็นจิตวิสัย ในแง่วัตถุวิสัย นักปรัชญาบางท่านเชื่อว่าความงามขึ้นอยู่กับวัตถุ มันอยู่ในสิ่งทั้งหลาย สามารถมีอยู่ในวัตถุ ตลอดไปโดยไม่อาศัยจิตจะรับรู้หรือไม่มันก็คงอยู่อย่างนั้น จึงเรียกความงามเป็นวัตถุวิสัย (บุญย์ นิลเกษ, 2523)

อาจจะกล่าวได้ว่าทฤษฎีคุณค่าอันประกอบด้วยจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์เป็นหลักการสำคัญที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยเฉพาะเยาวชนไทย เพื่อก่อให้เกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของความเป็นไทย ทั้งในด้านคุณค่าทางความประพฤติที่ดี และคุณค่าทางความงามที่สะท้อนออกมาทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ และจิตสำนึกของคนไทย ดังที่ มอร์แรน (Moran, 2001) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนวัฒนธรรมมีเป้าหมายตั้งแต่ ระดับความรู้ และทักษะทางวัฒนธรรมขึ้นไปจนถึงเป้าหมายขั้นสูงของการสร้าง ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในแง่มุมต่างๆ อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนวัฒนธรรม

ส่วนใหญ่มักจะติดอยู่ที่ระดับของการให้ข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ มากกว่าการสร้างความตระหนัก และเห็นคุณค่าวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง

(หทัยรัตน์ ทับพร, 2549)

คุณค่าทางด้านจริยศาสตร์ และคุณค่าทางด้านทางสุนทรียศาสตร์ มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างจริยธรรมและความซาบซึ้งในคุณค่าของวิถีไทย ทั้งที่เป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ด้วยกายและนามธรรมที่สัมผัสได้ด้วยใจ ข้อเสนอแนะสอดคล้องกับคำกล่าวของ หทัยรัตน์ ทับพร (2549) ที่ว่า

ทฤษฎีคุณค่าอันประกอบด้วยจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์เป็นหลักการสำคัญที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล โดยเฉพาะเยาวชนไทย เพื่อก่อให้เกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของความเป็นไทย ทั้งในด้านคุณค่าทางความประพฤติที่ดี และคุณค่าทางความงามที่สะท้อนออกมา ทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ และจิตสำนึกของคนไทย

(หทัยรัตน์ ทับพร, 2549: 76)

การจะทำให้คนไทยเกิดความซาบซึ้ง ตระหนัก และเห็นคุณค่าของมรดกจากบรรพบุรุษคือ “วิถีไทย” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตามวิถีชีวิตไทย ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม น่าจะเป็นเรื่องที่ดีที่งามสอดคล้องตามแนวคิดบทบาทและคุณค่าในวิถีไทย ทั้งทางด้านจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ ผู้วิจัยคาดว่าหากทำได้สำเร็จน่าจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อการพัฒนาคน สังคม และ ประเทศชาติในอนาคต

2.1.3 การสืบทอดวิถีไทย

“วิถีไทย” คือมรดกของชาติที่มีคุณค่ายิ่งซึ่งมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีต มีลักษณะเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่งสามารถเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทของสังคมได้ตลอดเวลา วิถีไทยใดที่สอดคล้องกับสัจธรรมและจริยธรรมของสังคมมักจะมีคามมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย มนุษย์ในสังคมมักจะทราบว่าลักษณะวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมของคนในสังคมที่ ตนอยู่นั้นเป็นอย่างไร และมนุษย์ได้มีการกำหนดและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือ ไม่ใช่วัตถุ อาทิ พฤติกรรม ระบบความคิด ระบบความเชื่อ ซึ่งปรากฏทั้งทางด้านกายภาพและ ด้านจิตใจ โดยใช้เป็นสัญลักษณ์และแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อนำมาเป็นสื่อกลางในการสืบทอด วิถีปฏิบัตินั้นให้แก่คน

รุ่นต่อไปในสังคม วิถีไทย เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทย ทั้งยังเป็นเครื่องวัดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าของประเทศ

“การศึกษา” เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการถ่ายทอด ปรับปรุง และพัฒนาวิถีไทย ในประเด็นนี้มีผู้รู้หลายท่านแสดงทรรศนะไว้ตรงกันดังนี้ (กรรณิการ์ สัจกุล, 2537) แสดงทรรศนะไว้พอสรุปได้ว่าการศึกษามีบทบาทต่อการสืบทอดวิถีไทยและส่งเสริมพัฒนาวิถีไทย ดังนี้ 1) การศึกษาช่วยจรรโลงวิถีไทยส่วนที่ดิงามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของชาติเพื่อให้เป็นสาธารณะสมบัติ 2) การศึกษาช่วยปรับเปลี่ยนส่วนที่ควรให้ดีขึ้น 3) การศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดวิถีไทยให้คงอยู่ต่อไป 4) การศึกษาทำหน้าที่ปลูกฝังวิถีไทยอันดิงามให้แก่พลเมือง ทรรศนะข้างต้นสอดคล้องกันกับทรรศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2539) ที่ได้กล่าวพอสรุปได้ว่า การศึกษามีภาระหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือการดำรงรักษาและถ่ายทอดศิลปวิทยาการหรือจะเรียกว่าวิชาการตลอดจนวิถีไทยให้แก่สังคม ซึ่งทำให้มนุษย์มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองสืบมา นอกจากนี้ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2536) ยังได้กล่าวถึงหน้าที่ของการศึกษากับการถ่ายทอดวิถีไทย สรุปสาระได้ ว่า ภาระหน้าที่ของการศึกษานั้นไม่ได้ให้เฉพาะความรู้ ความคิด ที่จะทำให้คนมีความเท่าทันกับ การเปลี่ยนแปลงของโลกเท่านั้น แต่การศึกษาต้องให้คุณธรรม ศีลธรรม เพื่อเป็นสติเหนี่ยวรั้ง มิให้ผู้มีความรู้เอาเปรียบผู้อื่น หรือทำการสิ่งใดเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น และต้องการศึกษา ยังต้องสืบทอดและพัฒนาวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัยอีกด้วย โดยสรุปแล้วภารกิจที่สำคัญของการศึกษาประการหนึ่งคือ การสืบทอดรูปแบบวิถีชีวิต และรูปแบบของวิธีการประพฤติปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับจากคนสังคมว่าสมควรและเหมาะสม ซึ่งทรรศนะข้างต้นกล่าวถึงการศึกษาในบริบทของสังคมไทย ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าภาระที่สำคัญของการศึกษาอีกประการหนึ่งคือการสืบทอด “วิถีไทย”

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการช่วยถ่ายทอดและสืบทอดวิถีไทยและความเป็นไทย ซึ่งไม่ได้เฉพาะแต่การศึกษาในระบบเท่านั้น การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ล้วนมีอิทธิพล และสามารถส่งเสริมการถ่ายทอดและสืบทอดวิถีไทยได้ด้วยกันทั้งสิ้น สำหรับประเด็นนี้ (ชนิดา รักษ์พลเมือง, 2526) ได้กล่าวว่า “การถ่ายทอดวัฒนธรรมนี้ระบบการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียนทำหน้าที่ได้ดีที่สุด การศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่จะต้องถ่ายทอดและบำรุงรักษาวัฒนธรรมในอดีตเท่านั้น แต่จะต้องสร้างให้สมาชิกของสังคมตระหนักถึงปัจจุบันและอนาคต นั่นคือการ ศึกษาเป็นตัวการที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ ๆ ได้” คำกล่าวนี้สอดคล้องกับทรรศนะของ หทัยรัตน์ ทับพร (2549) ที่ว่า “กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมและความเป็นไทยนี้อาจเกิดขึ้นได้ทั้งโดย การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย” (หทัยรัตน์ ทับพร, 2549)

ปัจจุบันสังคมไทยยังขาดความเอาจริงเอาจังและยังไม่ได้ใช้วิธีที่เห็นผล ทำให้วิถีไทยบางอย่างของไทยถูกละเลย โดยเฉพาะวิถีไทยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทย อาทิ การเคารพผู้อาวุโส ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจ มีการพยายามรักษาสมดุลให้ผสมผสานระหว่าง

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เข้ากับการปรับเปลี่ยนให้ทันโลกทันสมัย (กรรณิการ์ สัจกุล, 2545) วรรณคดีข้างต้นสอดคล้องกับ (ทีศนา แคมมณี, 2536) ที่กล่าวว่า “ดังนั้นเราจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก และกำหนดทิศทางของสภาพสังคมที่พึงปรารถนาของประเทศเราและพิจารณา คุณลักษณะของเด็กไทยของ เราที่จะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในอนาคต การพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพจำเป็น ต้องอาศัยหลักการ วิธีการ หรือรูปแบบต่างๆ ที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของคน และ สังคมไทย ซึ่งมีความเหมาะสมกับ วิถีชีวิตไทย ” ดังนั้นการสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมกับยุคสมัยจึงมีรายละเอียด เนื้อหาสาระและวิธีการเป็นอันมาก

ประเด็นข้างต้นได้รับความสนใจและถูกกล่าวถึงมาเป็นระยะ (คณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์”, 2541) แสดงวรรณคดีไว้ว่า การธำรงรักษาเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย คือรากฐานการศึกษาที่จะช่วยรักษาความงดงามของวิถีชีวิตแบบไทย แต่ทั้งนี้ต้องไม่ทอดทิ้งความเป็นจริงของการแข่งขันในประชาคมโลก สอดคล้องกับ (จรัญ โฆษณานันท์, บรรณาธิการ, 2543) ที่กล่าวว่า การศึกษาควรสร้างให้เด็กไทยมีคุณลักษณะ “วิถีชีวิตไทย ความคิดกว้างไกลเป็นสากล” แม้ในปัจจุบันสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเข้ามาบริหารประเทศ โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ยังคงสานต่อแนวคิดผ่านการประกาศนโยบาย “ค่านิยมหลัก 12 ประการ” ได้แก่ 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม 3) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม 5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม 6) มีศีลธรรมรักษาความสัตย์หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน 7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง 8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออม ใฝ่ใฝ่เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมี ความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี 11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของ ส่วนรวมและของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) นโยบายค่า นิยมหลัก 12 ประการที่ คสช. ได้ประกาศมาออกนั้น ล้วนเกี่ยวข้องกับ เรื่องของ “พื้นฐาน” และ “รากเหง้า” ของบรรพบุรุษไทยทั้งโดยตรงและโดยอ้อมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ทรงสนพระทัยเรื่องนี้เป็นอย่างจริงจัง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชายิ่งใน วิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม ทรงได้รับการปลูกฝังแต่ทรงพระเยาว์ว่าศิลปวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีของบ้านเมืองที่สะท้อนความคิดความเชื่อ ภูมิปัญญาและวิถี ชีวิตของสังคม และช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของสังคม จึงทรงหมั่นศึกษาค้นคว้า และทรงงานทางด้านนี้ด้วยพระวิริยะอุตสาหะ แม้จะเป็นพระราชกรณียกิจที่ทรง สำราญพระราชหฤทัยส่วนพระองค์ แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือ พระราชประสงค์ที่จะ ส่งเสริมและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้เป็นสมบัติของชาติและเป็นรากฐานหนึ่ง ของแผ่นดิน ด้วยพระราชกรณียกิจและ พระอัจฉริยภาพอันโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ แก่ประชาชนทั่วหล้า **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรง เป็นพระรัตนศิลปิน เสาหลักแห่งศิลปวัฒนธรรม**

(สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549)

“การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” เป็นการศึกษาเพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ตามแนวพระราชดำริ การศึกษาเรื่องดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการ ตามกระบวนการที่เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานมีแบบแผนที่ถูกต้องและควร จะเป็นการทำให้คนไทยยอมรับและตระหนักในคุณค่าของวิถีไทยพร้อมที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติทั้งหมดทั้งปวง อาจจะ เกิดขึ้นอย่างไร้คุณค่าและไม่มีความจริงจังยั่งยืน หากว่าคนไทยไม่รู้จัก ไม่เข้าใจ ไม่ตระหนัก และไม่รู้จัก ถึงคุณค่าของ “วิถีไทย” อย่างจริงจัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพระอัจฉริยภาพในงานพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระอัจฉริยภาพล้ำเลิศยิ่งในงาน พระราชนิพนธ์ พระราชนิพนธ์ในพระองค์ล้วนมีส่วนช่วยในการพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นกวีผู้ทรง รังสรรค์ “วิจิตรถนอมณี” แก้ววรรณศิลป์ไทย พระราชนิพนธ์พระอัจฉริยะแห่ง วรรณศิลป์ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวนมากมาย ด้วยทรงเป็นกวีตั้งแต่แรกเริ่มในพระชนม์เยาว์วัย และได้ทรงฝึกฝน ศึกษาตาม ครรลองแห่งประพันธ์ศิลป์ และทรงใช้วรรณศิลป์นี้สร้างคุณประโยชน์แก่

ประเทศชาติ สมควรแก่หน้าที่แห่งปราชญ์ของแผ่นดินตามครรลองจารี อันสืบเนื่อง
ในสยามประเทศมาพระราชทานแก่พสกนิกรไทย

(ประพจน์ อัครวิรุฬหการ และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549:140)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงสน
พระทัยการอ่านการเขียนหนังสือ และเริ่มทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์
“พระองค์ใส่พระทัยในเรื่องของภาษาและวรรณคดีเป็นอย่างมากจนได้ สมญานามว่าเป็นกวี ทรง
เชี่ยวชาญในด้านภาษาเป็นอย่างยิ่ง” (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 88)

คนส่วนใหญ่มักจะมีความสามารถเฉพาะทางที่จะเป็นกวี เป็นนัก เขียน
หรือนักแปล อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่สำหรับ “สมเด็จพระเทพรัตน ราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี” ทรงเป็นข้อยกเว้น งานพระราชนิพนธ์ที่ทรงเริ่มต้นมาแต่
ทรงพระเยาว์ตราบจนปัจจุบัน เป็นประจักษ์พยานถึงความเป็นกวี นักเขียน และ
นักแปลของพระองค์ ซึ่งไม่เพียงได้รับการยกย่องในหมู่ กวี นักเขียน นักแปล
เท่านั้น ยังเป็นที่ชื่นชอบของผู้่านชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก เพราะ
พระราชนิพนธ์บางเรื่องได้รับการตีพิมพ์มากกว่า 30 ครั้ง บางเรื่องเป็นหนังสืออ่าน
นอกเวลาในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน บางเรื่องมีผู้นำไปถ่ายทอดเป็น
ภาษาต่างประเทศหลายภาษาด้วยกัน

(ญาดา อารัมเษช อารัมภีร, 2558: คำนำ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจุบันทรงเป็นนักเขียนที่โลกรู้จักและคนไทยต่างเทิดทูน ทรงเป็นนักเขียนกิตติมศักดิ์ที่ทรง
พระปรีชาเป็นที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง

ถนนวนหนังสือของ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”
มิได้ต่างจากนักเขียนส่วนใหญ่ที่เริ่มต้นด้วยการอ่าน ทั้งนี้เพราะ “การอ่าน” เป็น
บันไดขั้นแรกของนักเขียนเป็นการลงทุนทางปัญญาที่คุ้มค่าเพราะกำไรที่ได้มาคือ
“ความรู้” อันหาค่ามิได้ ด้วยมิใช่เป็นเพียง “ความรอบรู้” ด้านวิชาการเท่านั้น แต่
เป็น “ความรู้เท่าทัน” สิ่งทั้งปวงบนพื้นฐานแห่งความคิด และวิจารณ์ญาณอัน
เหมาะสม การที่ทรงโปรดปรานการอ่านหนังสือมาแต่ทรงพระเยาว์นั้นเป็นผล
จากที่ทรงได้รับการปลูกฝังพระอุปนิสัยรักการอ่านตั้งแต่มีพระชนมายุเพียงไม่กี่
พรรษา ยิ่งไปกว่านั้นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังทรงเปิดโลก

หนังสือของพระราชธิดา ใ้กว้างไกลขึ้น ทำให้ทรงมีโอกาสคุ้นเคยกับหนังสือประเภท “วรรณคดี” คลังแห่งจินตนาการและภาษาวรรณศิลป์ที่งดงามด้วยเสียง คำและลีลาซึ่งด้วยความหมาย. เมื่อประสานกับพระปรีชาสามารถด้านการประพันธ์ ก็ทำให้เกิดพระราชนิพนธ์หลากหลายประเภท สมบูรณ์ด้วยสาระและศิลปะการประพันธ์อย่างแท้จริง

(ญาดา อารัมภเวช อารัมภีร์, 2549: 16-17)

ด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระมารดาผู้เปี่ยมด้วยพระปรีชายิ่งในการหล่อหลอมให้พระองค์ทรงเป็นผู้ที่ใฝ่รู้และรักการอ่านมาตั้งแต่เยาว์ พระองค์จึงทรงมีพระอัจฉริยภาพล้ำเลิศในงานพระราชนิพนธ์ ทรงพักผ่อนพระอิริยาบถโดยการอ่าน และสะสมหนังสือโปรดการอ่านหนังสือและการเขียนมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ การอ่านนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พระองค์ทรงรอบรู้ในสรรพศาสตร์ ทรงมีห้องสมุดส่วนพระองค์ที่จัดเก็บหนังสือหลากหลายประเภท ทั้งที่ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เลือกซื้อและที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย

การอ่านจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ทรงรอบรู้ในสรรพศาสตร์ในการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม โปรดที่จะใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการซื้อหาหนังสือมากกว่าสิ่งอื่นและเมื่อรวมกับหนังสือที่ทรงรับการทูลเกล้าถวายจึงทรงมีหนังสือมากมาย สามารถจัดเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ที่อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา

(มูลนิธิศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ในพระราชานุอุปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2558: 75) CHULALONGKORN UNIVERSITY

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นตัวอย่างแห่งนักเรียนผู้ใฝ่ศึกษาทั้งปวง” (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549:120) พระองค์ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในการอ่านประกอบกับพระอัจฉริยภาพและพระวิริยะจึงก่อให้เกิดพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วร้อยกรองจำนวนมาก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดการอ่านเป็นที่ยิ่ง เพื่อแสวงหาปัญญาความรู้ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้ในการทรงงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยมิได้คำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบากแต่อย่างใด ความใฝ่พระราชหฤทัยในการอ่านประกอบกับพระอัจฉริยภาพในการประพันธ์

และความวิริยะหมั่นฝึกฝนการเขียน ก่อเกิดเป็นพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วร้อยกรอง
หลากหลายรสเพิ่มสีสันภูมิปัญญาแต่งการอักษรไทย

(ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2558: คำนำ)

พระราชนิพนธ์คือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณ
ในพระองค์ทางด้านศิลปะการประพันธ์ สุนทร อมรวิวัฒน์ ที่ได้กล่าวว่า

“ประจักษ์พยานอันเด่นชัดที่แสดงถึงพระปรีชาญาณและความรู้อันเป็น
เลิศทางอักษรศาสตร์ก็คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้
ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมากทั้งร้อยแก้วและร้อย
กรอง อันนับเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศชาติได้โดดเด่น”

(สุนทร อมรวิวัฒน์, 2532: 75)

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นับว่าเป็นสมบัติทาง
วัฒนธรรมที่มีค่ายิ่งของประเทศชาติ พระองค์ทรงแสดงให้เห็นว่า “กวีและปราชญ์เป็นรัตนอัน
ประเสริฐทรงคุณค่าประดับแผ่นดิน” ตามที่ ประพจน์ อัครวิรุฬหการ และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา
(2549) ที่ได้กล่าวไว้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงแสดงให้เห็น
ประจักษ์ว่า กวีและปราชญ์นั้นเป็นรัตนอันประเสริฐ ทรงคุณค่าประดับแผ่นดิน
และ “การประดับแผ่นดิน” นั้น มิได้เป็นการประดับอันฉาบฉวย เพื่อความงามอัน
เป็นเปลือกนอกบอบบาง หากเป็นความงามกอปรด้วยพลาญภาพแห่งปัญญา
ประณีต อันเอื้อต่อประโยชน์ของมนุษย์ทั้งปวงอย่างถาวรยืนนาน

(ประพจน์ อัครวิรุฬหการ และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549:153)

2.2.1 พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

“นิพนธ์” หมายถึง “เรื่องที่แต่งขึ้น” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 589) เรื่องที่แต่งขึ้นนี้อาจ
ปรากฏเรื่องราวเป็นงานเขียนประเภทต่าง ๆ อาทิ นิทาน บทความ สารคดี บทกวี บทเพลง
“พระราชนิพนธ์” เป็นนามราชาศัพท์ จึงหมายถึง เรื่องที่แต่งขึ้นจนปรากฏเป็นงานเขียน
ประเภทต่าง ๆ พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจึงหมายถึง เรื่อง
ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แต่งขึ้นจนปรากฏเป็นงานเขียนประเภทต่าง ๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดการอ่านหนังสือ และการเขียน ตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ ประกอบกับพระปรีชาด้านอักษรศาสตร์ และภาษา ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เป็นเหตุให้ทรงเริ่มงานพระราชนิพนธ์ ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรองมากมาย งานพระราชนิพนธ์ที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ได้แก่ หนังสือพระราชนิพนธ์ ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ งานพระราชนิพนธ์บทกวี และงานพระราชนิพนธ์แปลเป็นต้น นอกจากนี้ทรงมีผลงานพระราชนิพนธ์ประเภท หนังสือเป็นจำนวนมากแล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์บทความและคำนำด้วย โปรดการเขียนบทกลอนตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ ซึ่งในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทำนองสำหรับเพลง "รัก" และ ครูดนตรีได้ร่วมกันแต่งทำนองถวายเป็นบทเพลงไทยสากลหลายบทเพลงด้วยกัน นอกจากนี้แล้วยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องสำหรับเพลงไทยเดิมด้วย

(กองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2558: ออนไลน์)

พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีหลากหลาย ทั้งประเภทบทความ เรื่องสั้น ความเรียง คำนำ บทกวี บทเพลง เรื่องแปล และสารคดี เป็นต้น รวมทั้งพระราชนิพนธ์ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ซึ่งเปรียบเสมือน “บันทึกการเดินทาง” ที่ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจะทรงมีผลงานพระราชนิพนธ์ ประเภทหนังสือ เป็นจำนวนมากแล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์บทความ และคำนำด้วย บทความและ คำนำที่พระราชทาน เพื่อใช้ประกอบหนังสือ ตามที่มีผู้ขอพระราชทานนั้น ได้มีการรวบรวมจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม อาทิ หนังสือมณีนพอยร้อยแสง : รวมพระราชนิพนธ์ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่รวบรวมบทพระราชนิพนธ์ หลากหลายประเภท เช่น สารคดี บท พระราชทานสัมภาษณ์ บทเพลง รวมถึงข้อสอบวิชาเรียงความสมัยทรงศึกษาในโรงเรียนจิตรลดา

สารคดีท่องเที่ยวเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ เช่น เกล็ดหิมะในสาย หมอก ทรศนะจากอินเดีย มนต์รักทะเลใต้ ประเภทวิชาการและประวัติศาสตร์ เช่น บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ กษัตริยานุสรณ์ หนังสือสำหรับเยาวชน เช่น แก้วจอมแก่น แก้วจอมชน หนังสือที่เกี่ยวข้องกับพระบรมวงศานุวงศ์ไทย เช่น สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์กับพระราชกรณียกิจพระราชจริยาวัตรด้านการศึกษา ประเภทพระราชนิพนธ์แปล เช่น หยกใสร่ายคำ ความคิดคำนึง เกี้ยวแก้วประกาย กวี และหนังสือทั่วไป เช่น นิทานเรื่องเกาะ (เรื่องนี้ไม่มีคดี) เรื่องของคนแขนหัก เป็นต้น และมี ลักษณะการเขียนที่คล้ายคลึงกับพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ในพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ นอกจาก

จะแสดงพระอารมณ์ขันแล้ว ยังทรงแสดงการวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ต่าง ๆ เป็นการแสดงพระมतिส่วนพระองค์

นอกจากนี้ ยังมีผู้ขอพระราชทานพระราชนุญาต นำบทพระราชนิพนธ์ประเภทต่างๆ ทั้งเรื่องสั้น บทกวี สุตตรอาหาร รวมทั้ง พระราชดำรัส บทบรรยาย หรือปาฐกถา ที่ทรงแสดงในโอกาสต่างๆ ไปตีพิมพ์เผยแพร่ ในหนังสือ และวารสารเป็นจำนวนมาก เช่น พระราชนิพนธ์ บทความ เรื่อง "เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย" พิมพ์เผยแพร่ในสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ กว่า 14 ครั้ง พระราชนิพนธ์บทกวี "เดินตามรอยเท้าพ่อ" ก็ได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้ง และตีพิมพ์ในหนังสือ ต่าง ๆ มากมาย สำหรับพระราชนิพนธ์ "สายธารแห่งสำนึก" และ "รำลึกถึงเทวาลัยอักษร" นอกจากจะตีพิมพ์ในหนังสือ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ยังได้รับการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตในเว็บไซต์ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย

พระองค์โปรดการเขียนบทกลอนตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ บทกลอนเหล่านี้ ได้แก่ รักแลจันทร์ ชายทะเลพัทธยา และกลางพนา เป็นต้น ซึ่งในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทำนองสำหรับเพลง "รัก" และครูดนตรีได้ร่วมกันแต่งทำนองถวายเป็นบทเพลงไทยสากลหลายบทเพลงด้วยกัน นอกจากนี้แล้ว ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทร้อง สำหรับเพลงไทยเดิมด้วย เช่น บทร้องสำหรับ เพลงเต่าเต๋ เพลงปลาทองเถา และ เพลงตับชมสวนขวัญ เป็นต้น (กองราชเลขาฯ ในการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ออนไลน์, 2558)

นอกจากพระนาม "สิรินธร" แล้ว พระองค์ยังทรงใช้นามปากกาในการพระราชนิพนธ์หนังสืออีก 4 พระนาม ได้แก่ "ก้อนหินก้อนกรวด" เป็นพระนามแฝงที่ทรงหมายถึง พระองค์และพระสหาย สามารถแยกได้เป็น "ก้อนหิน" หมายถึง พระองค์เอง ส่วนก้อนกรวดหมายถึง กุณฑิกา ไกรฤกษ์ พระองค์มีรับสั่งถึงพระนามแฝงนี้ว่า "เราตัวโตเลยใช้ว่า ก้อนหิน หวานตัวเล็กเลยใช้ว่าก้อนกรวด รวมกันจึงเป็น ก้อนหิน-ก้อนกรวด" นามปากกานี้ทรงใช้ครั้งเดียวตอนประพันธ์บทความ "เรื่องจากเมืองอิสราเอล" เมื่อปี พ.ศ. 2520 "แวนแก้ว" เป็นชื่อที่พระองค์ทรงตั้งขึ้นเอง ซึ่งพระองค์มีรับสั่งถึงพระนามแฝงนี้ว่า "ชื่อ แวนแก้วนี้ตั้งเอง เพราะตอนเด็ก ๆ ชื่อลูกแก้วตัวเองอยากชื่อแก้ว ทำไมถึงเปลี่ยนไปไม่รู้เหมือนกัน แล้วก็ชอบเพลงน้อยใจยา นางเอกชื่อ แวนแก้ว" พระนามแฝง แวนแก้วนี้ พระองค์เริ่มใช้เมื่อปี พ.ศ. 2521 เมื่อทรงพระราชนิพนธ์และทรงแปลเรื่องสำหรับเด็ก ได้แก่ แก้วจอมชน แก้วจอมแก่น และขบวนการนกนางเขน "หนูน้อย" พระองค์มีรับสั่งถึงพระนามแฝงนี้ว่า "เรามีชื่อเล่นที่เรียกกัน ในครอบครัวว่า น้อย เลยใช้นามแฝงว่า หนูน้อย" โดยพระองค์ทรงใช้เพียงครั้งเดียวในบทความ เรื่อง "ปองที่รัก" ตีพิมพ์ ในหนังสือ 25 ปีจิตจรดดา เมื่อปี พ.ศ. 2523 และ "บันดาล" พระองค์มีรับสั่งถึงพระนามแฝงนี้ว่า "ใช้ว่าบันดาลเพราะคำนี้ผุดขึ้นมาในสมอง เลยใช้เป็นนามแฝง ไม่มีเหตุผลอะไรในการใช้ชื่อนี้เลย" ซึ่งพระองค์ทรงใช้ในงานแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยที่ทรงทำให้สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา

วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ. 2526

จากการศึกษาข้อมูลของกองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีพบว่า งานพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีที่เป็นหนังสือมีทั้งสิ้น 7 ประเภท ได้แก่ 1) พระราชนิพนธ์ทั่วไป 13 เรื่อง 2) พระราชนิพนธ์บทกวี 7 เรื่อง 3) พระราชนิพนธ์แปล 9 เรื่อง 4) พระราชนิพนธ์วิชาการ 12 เรื่อง 5) พระราชดำรัสที่จัดพิมพ์เป็นหนังสือ 18 เรื่อง 6) ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ 54 เรื่อง และ 7) รวมพระราชนิพนธ์ 17 เรื่อง นอกจากนี้ยังมีพระราชนิพนธ์บทกวีและบทเพลง 48 เรื่อง พระราชนิพนธ์บทความ 68 เรื่อง พระราชนิพนธ์คำนำ 38 เรื่อง (กองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2560: ออนไลน์) รายละเอียดทั้งหมดปรากฏในตารางแสดงประเภท รายชื่อ และจำนวนพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี (ภาคผนวก ข)

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยกรองร้อยแก้วในหนังสือเล่มใหญ่เล่มเล็กที่จัดพิมพ์เผยแพร่แล้วจำนวนมาก บางเล่มมีการพิมพ์หลายครั้ง บางครั้งมีการเปลี่ยนรูปเล่มและเปลี่ยนปก บางเล่มมีเนื้อหาบางส่วนที่ดึงมาจากพระราชนิพนธ์เล่มอื่น

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ 2551) มีการพิมพ์พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งเล่มใหญ่เล่มเล็กออกมาสู่ตลาดหนังสือ ทุกปีที่สำคัญคือนอกจากการพิมพ์ซ้ำเล่มเดิมแล้ว เกือบทุกปีจะมีการพิมพ์หนังสือเล่มใหม่ออกมา เล่มใหญ่บ้างเล็กบ้าง บางปีมีหนังสือใหม่พิมพ์ออกมาหลายเล่ม บางปีก็มีน้อย มีอยู่เพียงปีเดียวที่ไม่มีการพิมพ์หนังสือใหม่ เพียงแต่พิมพ์ซ้ำหนังสือเล่มเดิม คือปี พ.ศ. 2527 อักษรานานาที่ทรงเรียงร้อยทั้งร้อยกรองร้อยแก้วประกายอยู่ในหนังสือเล่มใหญ่เล่มเล็กที่จัดพิมพ์เผยแพร่แล้วรวม 127 เล่ม ในหน้าปก 160 กว่าปก เพราะบางเล่มมีการพิมพ์หลายครั้ง บางครั้งมีการเปลี่ยนรูปเล่มและเปลี่ยนปก ในพระราชนิพนธ์ 127 เล่มนั้น มีอยู่ 10 เล่มนี้มีเนื้อหาบางส่วนที่ดึงมาจากพระราชนิพนธ์เล่มอื่น

(ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2558: 52-53)

ขณะเดียวกัน หนังสือเรื่อง “60 พรรษา สมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักประพันธ์” (2558) ในเนื้อหาเรื่อง “พระปรีชาญาณด้านวรรณกรรมในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี” ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในพระองค์ว่า

“พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งกวีนิพนธ์ บทเพลง นิทาน สารคดี เรื่องสั้นแปล นวนิยายแปล กวีนิพนธ์แปล และบทละคร แปล รวมแล้วมากกว่า 100 เล่ม ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้ประมวลผลงาน พระราชนิพนธ์ที่มีเลขที่คำขอแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์แล้ว นับถึงปี พ.ศ. 2548 มี จำนวนมากถึง 117 เรื่อง”

(วิมลมาศ ปฤษากุล, 2558: 129)

ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำหนังสือเนื่อง ในโอกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา เรื่อง “สมเด็จพระเทพฯ เจ้าฟ้านักพัฒนา” (2558) มีเนื้อหาเรื่อง “พระราชนิพนธ์ ผลิตแห่งแนว พระราชดำริเจ้าหญิงนักพัฒนา” ได้นำเสนอข้อมูลไว้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงมีพระราช นิพนธ์หลากหลายประเภท ทั้งภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และพระราชนิพนธ์ แปล มากกว่า 100 เรื่อง ล้วนทรงคุณค่าเป็นที่ประจักษ์ในแวดวงวรรณกรรม อันสะท้อนพระอัจฉริยภาพและแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศของ พระองค์

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558: 262)

นอกจากนี้ มูลนิธิ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในพระองค์ผ่านหนังสือ “ดั่งดวงแก้ว ส่องทางสายงาม” (2557) ซึ่งเป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา เช่นกัน มีเนื้อหาเรื่อง “ทรงพระปรีชาด้าน การเรียงร้อยอักษร” มีรายละเอียดเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในพระองค์ว่า

ปัจจุบันทรงมีพระราชนิพนธ์ทั้งที่เป็นหนังสือ บทความ และปาฐกถาที่ พิมพ์เผยแพร่แล้ว จำนวน 187 รายการ เท่าที่ได้รวบรวมไว้ในหนังสือของมูลนิธิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เรื่อง Biography of the Works of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2548 ทั้งนี้ยังไม่นับรวมสมุดบันทึกส่วนพระองค์จำนวนนับพันเล่ม ที่ทรงบันทึกด้วยลาย พระราชหัตถ์เป็นรายวันอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้พระราชนิพนธ์จำนวนมากที่

พิมพ์เผยแพร่ รวมทั้งเอกสารประกอบการสอนทั้งหลายที่มักจะทรงพิมพ์ต้นฉบับ
ด้วยพระองค์เองอีกด้วย

(มูลนิธิ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี,
2557: 110)

รวมถึงหนังสือ “รัตนศิลป์” (2558) ที่ ญาดา อรุณเวช อารัมภีร์ ได้ขอพระราชทาน
พระราชานุญาตจัดทำหนังสือเนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรง
เจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระอัจฉริยภาพและการพัฒนาการทางด้าน
การประพันธ์ในฐานะที่ทรงเป็นทั้งกวี นักเขียน และนักแปล ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ใน
พระองค์ว่า

งานพระราชนิพนธ์ที่ส่งเริ่มต้นมาแต่ทรงพระเยาว์ตราบจนปัจจุบัน
เป็นประจักษ์พยานถึงความเป็นกวีนักเขียนและนักแปลของพระองค์ ซึ่งไม่เพียง
ได้รับการยกย่องในหมู่นักเขียนและนักแปลเท่านั้น ยังเป็นที่ชื่นชอบของผู้อ่าน
ชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก พระราชนิพนธ์บางเรื่องได้รับกว่าการ
ตีพิมพ์มากกว่า 30 ครั้ง บางเรื่องเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในสถาบันการศึกษา
ของรัฐและเอกชน บางเรื่องมีผู้นำไปถ่ายทอดเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา
ด้วยกัน

(ญาดา อรุณเวช อารัมภีร์, 2558: 19)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาข้อมูลรายละเอียดจากหนังสือทั้งหมดที่นำมาเป็นตัวอย่างข้างต้น
พบว่าหนังสือส่วนใหญ่จัดพิมพ์ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน คือในวาระโอกาสที่สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา แต่ปรากฏรายละเอียด
บางส่วนต่างกัน ทั้ง ๆ ที่เป็นข้อมูลในประเด็นเดียวกันคือปริมาณของพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยยังพบว่าการยืนยันในเรื่องจำนวนของพระราชนิพนธ์
ทั้งหมดในพระองค์เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก อาจเนื่องด้วยมีพระองค์ทรงมีพระปรีชาเลิศล้ำทางการ
พระราชนิพนธ์จึงทรงพระราชนิพนธ์อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ปรากฏเป็นพระราชนิพนธ์เรื่องราว
ต่าง ๆ มากมาย ในรูปแบบที่มีอยู่อย่างหลากหลาย อาทิ พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏเป็นรูปเล่ม ซึ่ง
บางครั้งมีการเปลี่ยนรูปเล่มและเปลี่ยนปก พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏเป็นเรื่องประกอบ โดยนำเนื้อหา
บางส่วนที่ดึงมาจากพระราชนิพนธ์เล่มอื่น และพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏอยู่ในสมุดบันทึกส่วนพระองค์
แต่ประการหนึ่งที่ยืนยันได้ชัดเจนโดยมีต้องระบุจำนวนคือ **พระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านการ**

ประพันธ์ล้าเลิศด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์คือ พระราชนิพนธ์อุตมคุณค่าจำนวนมากมาที่ปรากฏ ตั้งแต่อดีตและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ทรงพระราชนิพนธ์อย่างต่อเนื่องตราบถึงปัจจุบัน ความที่ทรงเป็นทั้งนักอ่านและนักสะสมหนังสือในเวลาเดียวกัน ทำให้สายธารแห่งความรู้ของ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ยาวไกลไม่สุดสิ้น เมื่อประสานกับพระปรีชาสามารถด้านการประพันธ์ก็ทำให้เกิดพระราชนิพนธ์หลากหลายประเภทที่ สมบูรณ์ด้วยสาระและศิลปะการประพันธ์อย่างแท้จริง

(ญาดา อารัมภีร์, 2549: 19)

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อุตมด้วยคุณค่าสุดจะพรรณนา แม้เวลาก็ไม่อาจทำให้คุณค่านั้นลบลือน ดังถ้อยคำที่ปรากฏในหนังสือ “เอกชัตติยานารีผู้เปรี๊ยะปราด” ซึ่งมีใจความว่า “พระราชนิพนธ์อันทรงคุณค่า แม้เวลาก็ไม่อาจจะทำให้คุณค่านั้นลบลือนลงไปได้” (พีรพงศ์ สุขแก้ว และ ชงชัย สมบูรณ์, 2548: 66)

2.2.2 พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

“วรรณศิลป์ในพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วร้อยกรองสร้างสรรค์ประโยชน์ด้วยการสร้างปัญญาแก่ชาวไทยทั้งปวง” (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ และ สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา, 2549:153) พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจำนวนมากปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในพระองค์ พระราชนิพนธ์เหล่านั้นล้วนช่วยทำให้คนไทยรุ่นใหม่เข้าใจวิถีชีวิตไทยและวัฒนธรรมไทยได้ดียิ่งขึ้น ตามทรรศนะของ สุมน อมรวิวัฒน์ ที่กล่าวว่า

พระองค์ทรงมีพื้นความรู้ที่กว้างขวางมาก ทรงรอบรู้ ลึกซึ้งในความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณคดี ศิลปะศาสตร์ ตลอดจนประเพณี พิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ การที่พระองค์ได้เสด็จเยี่ยมราษฎรทั่วทุกท้องถิ่น ได้ทรงพบวิถีดำเนินชีวิตของประชาชนทุกภูมิภาค ได้ทอดพระเนตรภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ และแห้งแล้งกันดาร พระองค์จึงทรงเป็นประดุจ “ขุมปัญญา” ของอารยธรรมไทย กอปรกับทรงมีความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ดังกล่าวสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงพระราชนิพนธ์งานวรรณกรรมไว้มาก ผลงานของพระองค์มิได้เพียงแต่ธำรงรูปฉันทลักษณ์และรสคำที่ประณีต

งดงามเท่านั้น หากยังช่วยให้คนรุ่นใหม่ได้มีความเข้าใจถึงวิถีชีวิตไทยอย่าง
แท้จริง

(สุนน อมรวีวัฒน์, เรื่องเดิม: 65 – 66)

ทรงสนพระทัยว่าพระราชนิพนธ์ในพระองค์ช่วยทำให้คนไทยผู้อ่านเข้าใจวิถีชีวิตไทยและ
วัฒนธรรมไทยได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับข้อมูลปรากฏในคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทูลเกล้าฯ
ถวายปริญญาคุณสุภักดิ์บัณฑิตศึกษาศาสตร์ (สาขาภาษาไทย) ดังเนื้อความว่า

บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จึงถือเป็นสมบัติวัฒนธรรมทางภาษาอันล้ำค่าของชาติไทย เพราะมีเพียงแต่จะอ้าง
รูปฉันทลักษณ์ อรรถรสทางภาษา และเป็นแบบอย่างการใช้ภาษาอันประณีตงดงาม
เท่านั้น หากแต่ยังทำให้ได้ความรู้ที่ลึกซึ้งในความเป็นไทย ทั้งในด้าน
ขนบธรรมเนียมราชประเพณี พิธีกรรมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภาษา
ยังผลให้คนไทยรุ่นใหม่เข้าใจวิถีชีวิตไทย และวัฒนธรรมไทยได้ดียิ่งขึ้น

(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533. ใน มุลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 48-49)

นับว่าพระราชนิพนธ์ในพระองค์มีคุณค่าเนกอนันต์ต่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทย การ
วิเคราะห์เนื้อหาพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยได้
ดำเนินการด้วยวิธีการอ่านละเอียด โดยได้อัญเชิญพระราชนิพนธ์ในพระองค์มาศึกษาจำนวน 5
ประเภท ได้แก่ 1) พระราชนิพนธ์ทั่วไป 2) พระราชนิพนธ์บทกวี 3) พระราชนิพนธ์วิชาการ 4) รวม
พระราชนิพนธ์ และ 5) บทเพลงและบทกวีพระราชนิพนธ์ พระราชนิพนธ์ทั้ง 5 ประเภทนี้ปรากฏใน
2 รูปแบบ คือ ปรากฏแบบรูปเล่ม และ ปรากฏแบบที่เป็นเรื่องประกอบรวมอยู่ในเล่ม ผลการศึกษา
พบว่าการปรากฏซ้ำของพระราชนิพนธ์ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏลักษณะการ
ซ้ำชื่อ ซ้ำเนื้อหา และซ้ำปีที่พระราชนิพนธ์ 2) พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏลักษณะการซ้ำชื่อ แต่ไม่ซ้ำ
เนื้อหา และไม่ซ้ำปีที่พระราชนิพนธ์

การปรากฏซ้ำของพระราชนิพนธ์ในลักษณะแรกคือ พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏลักษณะการซ้ำ
ชื่อ ซ้ำเนื้อหา และซ้ำปีที่พระราชนิพนธ์ เป็นผลเนื่องมาจากหลายภาคส่วนได้เห็นถึงความสำคัญและ
คุณค่าของพระราชนิพนธ์ในพระองค์ จึงได้อัญเชิญพระราชนิพนธ์เรื่องนั้น ๆ ไปตีพิมพ์ซ้ำ เพื่อเผยแพร่
พระอัจฉริยภาพในพระองค์ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการประพันธ์ให้ปรากฏแก่สาธารณชนในวง
กว้างทั้งในและต่างประเทศ จึงทำให้พระราชนิพนธ์ในพระองค์จำนวนมากปรากฏซ้ำในแหล่งข้อมูล

หลากหลายในวาระโอกาสที่แตกต่างกัน อาทิ พระราชนิพนธ์เรื่อง “กษัตริยานุสรณ์” ที่ทรงพระราชนิพนธ์ในปี พ.ศ. 2516

“โคลงกษัตริยานุสรณ์” อาจนับเป็นวรรณคดีของพระเกียรติที่สำคัญแห่งยุครัตนโกสินทร์เป็นหลักฐานยืนยันในพระปรีชาสามารถอันเลิศด้านการประพันธ์ศิลป์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โคลงในกษัตริยานุสรณ์มีความงามทั้งด้านภาษาและความคิดอันวิเศษประณีตที่สามารถบันดาลใจให้เกิดความภาคภูมิใจ”

(สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, 2549: 22)

พระราชนิพนธ์เรื่อง “เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย” ที่ทรงพระราชนิพนธ์ในปี พ.ศ. 2518 และ พระราชนิพนธ์เรื่อง “เบื้องหลังการแต่งเพลงของข้าพเจ้า” ที่ทรงพระราชนิพนธ์ในปี พ.ศ. 2522 ชื่อเรื่องของพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างนี้ปรากฏข้อมูลการตีพิมพ์ซ้ำในทั้งในรูปแบบที่เป็นรูปเล่มและในรูปแบบที่เป็นเรื่องประกอบในเล่มรวมพระราชนิพนธ์

นอกจากนี้ยังมีผู้ขอพระราชทานพระราชนุญาตนำบทพระราชนิพนธ์ประเภทต่าง ๆ ทั้งเรื่องสั้น บทกวี สูตรอาหาร รวมทั้งพระราชดำรัส บทบรรยายหรือปาฐกถา ที่ทรงแสดงในโอกาสต่าง ๆ ไปตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือและวารสารเป็นจำนวนมาก เช่น พระราชนิพนธ์ บทความ เรื่อง "เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย" พิมพ์เผยแพร่ในสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ กว่า 14 ครั้ง พระราชนิพนธ์บทกวี "เดินตามรอยเท้าพ่อ" ก็ได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้ง และตีพิมพ์ในหนังสือต่าง ๆ มากมาย

(กองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 8 เมษายน 2560, พระราชนิพนธ์บทความและคำนำของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เข้าถึงจาก http://sirindhorn.net/hrh_new/s4_2.php)

การอัญเชิญพระราชนิพนธ์ในพระองค์มาตีพิมพ์เผยแพร่อาจมีการปรากฏทั้งที่เป็นเรื่องในรูปเล่ม และปรากฏเป็นเรื่องประกอบที่รวมอยู่ในเล่ม ซึ่งอาจปรากฏเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรืออาจปรากฏทั้งสองลักษณะร่วมกัน อาทิ พระราชนิพนธ์เรื่อง “กษัตริยานุสรณ์” พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2516 มีการตีพิมพ์ปรากฏเป็นเรื่องในรูปเล่ม จำนวน 2 เล่ม โดยตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2520 และ ปี พ.ศ. 2548 นอกจากนี้ยังปรากฏเป็นเรื่องที่รวมอยู่ในเล่มรวมพระราชนิพนธ์จำนวน 2

เล่ม ได้แก่ 1) เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. 2510-2520) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมา คุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี และ 2) ดั่งดวงแก้ว (อัญเชิญเนื้อหาบางตอน)

อักษรานานาที่ทรงเรียงร้อยทั้งร้อยกรองร้อยแก้วประกายอยู่ในหนังสือเล่มใหญ่เล่มเล็กที่จัดพิมพ์เผยแพร่แล้วรวม 127 เล่ม ในหน้าปก 160 กว่าปก เพราะบางเล่มมีการพิมพ์หลายครั้ง บางครั้งมีการเปลี่ยนรูปเล่มและเปลี่ยนปก ในพระราชนิพนธ์ 127 เล่มนั้น มีอยู่ 10 เล่มนี้มีเนื้อหาบางส่วนที่ดึงมาจากพระราชนิพนธ์เล่มอื่น

(ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2558: 52-53)

งานวิจัยนี้ได้มีการอัญเชิญข้อความบางตอนจากพระราชนิพนธ์หลายเรื่องมาประกอบการนำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นการปรากฏของข้อมูลที่ศึกษาและเพื่อยืนยันการปรากฏของข้อมูล ดังนั้นเพื่อเป็นการจัดระเบียบและเพื่อให้ข้อมูลมีความทันสมัยมากที่สุด ผู้วิจัยขออนุญาตอ้างอิงพระราชนิพนธ์ที่ได้อัญเชิญมาประกอบเป็นตัวอย่าง โดยระบุข้อมูล 2 ส่วนคือ 1) ชื่อเรื่องของพระราชนิพนธ์และปีพุทธศักราชที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ และ 2) ที่มาแหล่งข้อมูลที่ปรากฏพระราชนิพนธ์ที่นำมาเป็นตัวอย่าง โดยผู้วิจัยอ้างอิงที่มาของข้อมูลล่าสุดที่อยู่ในขอบเขตการวิจัย ดังตัวอย่าง

ศรีสัทธบวรเลิศ	เทิดพระเกียรติจอมกษัตริย์
ทั่วทุกรัฐยอพระยศ	ปรากฏเกริกธรณิน
สากลยินพระเดช	ทั่วทุกเทศเขตชั้นต์
น้อมถวายอัญชลี	จอมจักรีนฤบาล...

กษัตริยานุสรณ์: 2516

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2548: 12)

ส่วนการปรากฏซ้ำของพระราชนิพนธ์ในลักษณะที่สองคือพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏลักษณะการซ้ำชื่อ แต่ไม่ซ้ำเนื้อหา และไม่ซ้ำปีที่พระราชนิพนธ์ พระราชนิพนธ์ที่มีการปรากฏซ้ำตามลักษณะดังกล่าว ได้แก่ พระราชนิพนธ์บทกวีเรื่อง "ลอยกระทง" พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ต่างวาระกันคือ พ.ศ. 2510 และ พ.ศ. 2521 ด้วยพระราชประสงค์ที่แตกต่าง โดยพระราชนิพนธ์เรื่องลอยกระทงที่ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2510 (ลอยกระทง, 2510) ปรากฏการตีพิมพ์ซ้ำจำนวน 3 ครั้ง ในพระราชนิพนธ์ที่ได้จำกัดไว้ในขอบเขตการวิจัย ได้แก่ 1) เฉลิมพระเกียรติรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. 2510-2520) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราช

กุมารี (2521) 2) พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เมื่อทรงพระเยาว์ (2520) 3) รวมบทพระนิพนธ์ (พ.ศ. 2510–2520) ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา และพระราชนิพนธ์บทกวีชื่อเรื่องเดียวกันคือ "ลอยกระทง" พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2521 (ลอยกระทง, 2521) พระราชทานองค์การสวนสัตว์ เพื่ออัญเชิญเป็นแบบให้เด็กอ่านเป็นทำนองเสนาะ ในการประกวดหนูน้อยนพมาศ ในงานลอยกระทงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2521 ปรากฏการตีพิมพ์จำนวน 1 ครั้ง ในพระราชนิพนธ์ที่ได้จำกัดไว้ในขอบเขตการวิจัย ได้แก่ 1) มณีพลอยร้อยแสง รวมพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื้อหาของพระราชนิพนธ์เรื่อง “ลอยกระทง” ที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ต่างวาระกัน ปรากฏเนื้อหา ดังนี้

เดือนสิบสอง	น้านอง	เต็มตลิ่ง
เราหญิงชาย	จัดกระทง	บรรจงไหว้
เทวดา	อาร์ักษ์	คงคาลัย
ดั่งหทัย	เกษม	เปรมกมล
ดวงพระจันทร์	วันเพ็ญ	เด่นกระจ่าง
มองไปทาง	ธารา	ทุกแห่งหน
กระทงน้อย	ลอยมา	ช่างน่าыл
ประชากร	ทุกคน	ก็เบิกบาน

ลอยกระทง: 2510

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 191)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฤดูเดือนสิบสองน้านองฝั่ง แลอีกทั้งจันทร์พรายฉายแสงใส

สะท้อนเงาเนาชลลอำไพ

สบสมัยพิธีที่สำราญ

“ลอยกระทง” ประเพณีมีมาเก่า

เคยได้รู้ผู้เฒ่าท่านเล่าขาน

ว่าเมื่อครั้งสุโขทัยให้ภูบาล

ทอดพระเนตรเทศกาลประจำปี

สนมเอกสมญาว่านพมาศ

เป็นนักปราชญ์ทรงปัญญาสง่าศรี

ประดิษฐ์จกลชาติปทุมมี

ถวายเป็นจอมรรณิลอยธารา

ตามประทีปแลสว่างกระจ่างน้ำ

เห็นคลาคล้ำส่องราตรีดีหนักหนา

ท่านนิยมชมกระทงในคงคา

สืบต่อมาแก่เราไทยในปัจจุบัน

คติลอยกระทงบ่งความหมาย	เป็นเหตุผลลึกลับไม่แปรผัน
ทำนว่าเพื่อนอบนบอภิวันท์	บังคมคัลบาทพิสุทธิ์พุทธองค์
บ้างว่าเพื่อตั้งจิตอธิษฐาน	ให้พันพาลพิบัติภัยความเผลอหลง
ขอสมคิดตั้งจิตหวังตั้งจำนง	ลอยกระทงลอยทุกข์ก่อสุขเทอญ

ลอยกระทง : 2521

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 45)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้ “รัตนะ
วรรณศิลป์” ในพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองสร้างสรรค์ประโยชน์ด้วย
การสร้างปัญญาแก่ชาวไทยทั้งปวง พระกรุณาธิคุณนี้ได้ยืนยันความสำคัญของ
จารีตอันวิเศษแห่งการเชิดชูคุณค่าของวรรณศิลป์ของ สยามประเทศอันดำรงอยู่
ต่อเนื่องมานับร้อยปี ทั้งยังเป็นการชี้ให้ประจักษ์ถึง หิตานุหิต ประโยชน์อันกวีและ
ศิลปินทั้งปวงจะสร้างแก่ประเทศชาติ วิศิษฏ์ ศิลปิน คือ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์นั้น จึงทรงบันดาลปิติพุทธรศแก่กวี
และปราชญ์ในสยามประเทศนี้ให้ดำรงศรัทธามั่นในการรังสรรค์ “วรรณศิลป์”
ประดับสยามประเทศแลโลกหล้าไปชั่วกาลนาน

(สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549)

ข้อมูลข้างต้นล้วนเกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี งานเขียนคือผลงานการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดจากผู้เขียนไปยังผู้อ่าน ซึ่งจัดได้ว่าเป็น
ผลงานของมนุษย์ประเภทหนึ่งที่สามารถนำมาศึกษาทางมนุษยศาสตร์ได้ โดยเฉพาะหากว่างาน
เขียนนั้นแต่งขึ้นจากบุคคลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิทางปัญญา และผู้มีอัจฉริยภาพ ย่อมมีคุณค่า
อันเกื้อหนุนต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็น
ชาติโยชนาริผู้ซึ่งมีพระอัจฉริยภาพและพระจริยวัตรอันงดงาม สมควรที่จะได้รับการเทิดพระเกียรติ
พระองค์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไป เพื่อจะได้ศึกษาและพัฒนา
ตนเองตามศักยภาพและความสามารถให้เป็นกำลังสำคัญของครอบครัว สังคม และประเทศชาติต่อไป

...ความโดดเด่นและคุณค่าแห่งบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้อยู่เพียงที่ความรู้ ความคิดและความ
บันเทิงที่ผู้อ่านจะได้รับ แต่ยังอยู่ที่พระเจตนารมณ์อันลึกซึ้งที่ทรงมุ่งสร้างความ
เข้าใจอันดีต่อกันของปวงชน ทั้งระหว่างชนในชาติเดียวกันและระหว่างชน

ต่างชาติ ต่างศาสนา และต่างเผ่าพันธุ์ ถือเป็นกรขยายพรมแดนแห่งความรู้และ
ความคิดอันเป็นประโยชน์อย่างอนอกอนันต์...

(ไทยรัฐ, ออนไลน์, 24 มี.ค. 2556)

พระราชนิพนธ์ในพระองค์หลายเล่มอุดมด้วยข้อคิด คติชวน ปฏิบัติ ซึ่งช่วยยกระดับ
จิตใจของผู้อ่านให้สูงขึ้นอีกด้วย ดังนั้นจึงนับได้ว่าพระราชนิพนธ์ในพระองค์มีส่วนช่วยให้มีการ
พัฒนามนุษย์โดยแท้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และคณะ, 2536) ในงานวิจัยปรากฏข้อความที่ท่านได้
กล่าวไว้ว่า “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงเป็นนักพัฒนาเท่านั้น หากทรง
เป็นปราชญ์แห่งการพัฒนา”

พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
คือแบบอย่างชีวิตที่ดี.พระราชนิพนธ์เหล่านี้สามารถใช้เป็นหลักชัย เป็นกำลังใจ
ให้วัยโจ๋ และรวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองได้ใช้เป็นเข็มทิศนำทาง อันจะสร้างความ
เจริญให้แก่ผู้ปฏิบัติ งานพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม
บรมราชกุมารี ทุกเล่ม ทุกเรื่อง แฝงไว้ ด้วยข้อคิด คติชวนปฏิบัติ

(พีระพงศ์ สุขแก้ว และธงชัย สมบูรณ์, 2548)

“การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
ฯ สยามบรมราชกุมารี” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาหาองค์ความรู้ทางด้าน “วิถีไทย” ซึ่งสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นพระบรมวงศ์พระองค์หนึ่งที่ทำให้ความสำคัญในเรื่อง
“รากเหง้า” คนไทย พระองค์ทรงสนพระทัยเรื่องนี้อย่างจริงจัง จนได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย
พระสมัญญาว่า “เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” และ “วิศิษฏศิลปิน” ไม่เพียงเท่านั้น
พระองค์ยังทรงเป็น “เมธีทางด้านวัฒนธรรม” และอีกประการที่สำคัญคือวันพระราชสมภพ
กลายเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทยของชาติ อันแสดงถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ผลแห่งพระราชกรณีย
กิจอันมากมายมหาศาล และความเป็นศูนย์รวมใจของไทยทั้งชาติ พระองค์ทรงมีพระจริยวัตร
งดงามยิ่ง ทรงเป็นแบบอย่างของผู้มีวัฒนธรรมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในด้านศิลปวัฒนธรรม
ทรงบำเพ็ญพระองค์ในการเป็น ผู้นำด้านการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมไทย
มาโดยตลอด

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้ความไม่
แน่นอนของศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งได้แสดงออกมาแล้วนั้นกลับมั่นคงแข็งแรง

มีหวังที่จะดำรงอยู่ได้และจะงอกเงยเติบโตต่อไปเช่นวัฒนธรรมทั้งปวง
 ทูลกระหม่อมได้ทรงพระราชสมภพมาในดวงแห่ง ความรักชาติและการเสียสละ
 อันจะเห็นได้โดยชัดแจ้งจากสมเด็จพระบรมราชชนกนาถและสมเด็จพระราชชนนี ได้
 ทรงพระเจริญเติบโตมาในทีๆ เป็น แหล่งแห่งศิลปะและวัฒนธรรมทั้งปวงตามธรรมเนียม
 ประเพณีที่มีมาแต่ ก่อนคือราชสำนัก ทรงได้รับการศึกษาในอักษรศาสตร์
 ศิลปศาสตร์ โบราณคดี และสรรพวิชาอื่นๆ อันจักเอื้ออำนวยให้บำเพ็ญพระราช
 กรณียกิจ ในทางอนุรักษ์และสร้างสรรค์ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติได้มาก
 ประกอบกับ พระราชหฤทัยอันเด็ดเดี่ยวกล้าหาญที่จะเข้ารับภาระแห่งการอนุรักษ์
 ฟื้นฟู ศิลปะและวัฒนธรรมไทยนี้ไปเป็นพระราชภาระของพระองค์ และได้ทรง
 บำเพ็ญพระราชกรณียกิจในข่าย แห่งพระราชภาระนี้มาเป็นเวลานานหลายปี หน้าที่
 ในการรักษาและส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมของชาตินี้เป็นภาระอันหนัก หากขาดความ
 กล้าหาญและการ ตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวแล้วก็ไม่มีผู้ใดจะรับได้ นอกจากนั้นก็ยัง
 ต้องการ ความเสียสละเกือบแทบทุกทาง ต้องการเวลา ต้องการความอดทน และที่
 สำคัญที่สุดคือจะละเว้นการศึกษาเสียมิได้ต้อง อยู่ในสภิกขาทลอดไป ทั้งหมดเหล่านี้
 เป็นพระคุณลักษณะของทูลกระหม่อม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เพราะฉะนั้น
 ผู้ใดที่ได้ทราบและสำนึกในพระ บารมีของทูลกระหม่อมแล้ว ความมั่นใจก็เกิดขึ้นว่า
 สมบัติของชาตินั้นคงจะไม่สูญไปโดยง่าย พร้อมกับความภูมิใจที่จะต้องเกิดขึ้นว่าตัว
 เรานั้นก็เป็นคนไทย เป็นเจ้าของสมบัติอันล้ำค่าที่ทูลกระหม่อมทรงรักษาไว้ด้วยอีก
 ผู้หนึ่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2532)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงส่งเสริมเรื่องเกี่ยวกับ
 “วิถีไทย” ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของแผ่นดินมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง โดยพระองค์
 ทรงถ่ายทอด พระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวผ่านพระราชดำรัสหลายโอกาส และผ่านพระราช
 นิพนธ์หลากหลายหลาย พระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็น
 ผลงานอันทรงคุณค่า แม้เวลาที่ไม่อาจจะทำให้คุณค่านั้นลบลบเลือนลง “ตัวตน” กับ “ผลงาน” เป็นสิ่ง
 ที่สัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น การศึกษาตัวอักษรผ่านงานเขียนเป็น การศึกษาความคิดผ่านผลงาน
 มนุษย์หรือ “มนุษยศาสตร์การศึกษา” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับจิตใจ ความดี ความจริง และความงาม
 เป็นคุณค่าเชิงจริยธรรมที่จะจรรโลงความอยู่รอดของมนุษยชาติ ต่อไป (ดวงมน จิตรจางง, 2542
 และ ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2547) การศึกษาในงานวิจัยนี้เป็นการ ศึกษาผลงานของมนุษย์คือพระราช
 นิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งจะศึกษาจากพระราชนิพนธ์ 5

ประเภท ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ได้แก่ พระราชนิพนธ์ทั่วไป พระราชนิพนธ์บทกวี พระราชนิพนธ์วิชาการ รวมพระราชนิพนธ์ และบทเพลงและบทกวีพระราชนิพนธ์ โดยจะศึกษาหาคำความรู้อุบัติไทยที่เป็นปรากฏในพระราชนิพนธ์ วิเคราะห์คุณค่าวิถีไทย และวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทย เพื่อเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยที่เหมาะสมต่อไป **ประชาชนไทยควรได้รับทราบแนวพระราชดำริที่พระองค์ทรงรับเป็นพระราชภาระรักษาและส่งเสริม “วิถีไทย” พระราชภาระนี้ นับเป็นพระราชภาระอันหนักและต้องการความเสียสละอย่างยิ่ง หากประชาชนไทยได้รับทราบ และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของทูลกระหม่อมที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกิจแห่งพระราชภาระนี้ เพื่อประชาชนชาวไทยมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องแล้ว “วิถีไทย” ซึ่งเป็นสมบัติของชาติคงจะไม่สูญสิ้นไปโดยง่ายอย่างแน่นอน**

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและวิถีไทยกับการพัฒนามนุษย์

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ในบริบทสังคมไทยโดยมีการเชื่อมโยงเรื่องของวิถีไทยกับการพัฒนาผ่านการศึกษามนุษยศาสตร์อันหมายถึงการศึกษาและการพัฒนาเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การศึกษาและวิถีไทยกับการพัฒนามนุษย์เกี่ยวข้องกับ 4 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ ด้วยวิถีไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนา

“การพัฒนา” หมายถึง “การทำให้เจริญ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) การจะทำให้สิ่งใดให้เจริญขึ้นได้นั้นย่อมต้องเกี่ยวข้องกับแนวคิดและวิธีการ ซึ่งต้องมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกัน ทั้งนี้จะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนานั้น พัฒนา แปลตามศัพท์ว่า การทำให้เจริญ เมื่อใช้ในที่กว้างประกอบด้วยคำว่า ประเทศเป็นการพัฒนา ประเทศ หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เกิดความก้าวหน้าไปในทางที่เจริญ ทำให้บ้านเมืองอยู่อย่างสงบ เกิดความมั่นคง คนที่อยู่ในเขตการปกครองนั้นมีความสุขในระเบียบสังคมที่ดี เนื่องจากการพัฒนาประเทศเป็นงานใหญ่มากและกว้างจึงต้องพัฒนาไปพร้อมกันด้วย ความกลมกลืนทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย, 2554) งานวิจัยนี้มีกลุ่มเป้าหมายสำคัญได้แก่ “คนในสังคมไทย” การที่สังคมและประเทศชาติจะพัฒนาหรือเสื่อมถอยด้อยลงย่อมมีผลโดยตรงมาจากความมีคุณภาพของคนในสังคม ผลของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาระหว่างระยะ เวลาปี พ.ศ. 2504 – 2539 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 สรุปได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” การพัฒนาประเทศในระยะต่อมาจึงจำเป็นต้องใช้โอกาสการเปลี่ยนแปลงในประชาคมโลกมาเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับพื้นฐานของวัฒนธรรมและตรง

กับความต้องการของคนไทย แนวคิดการพัฒนาโดยให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” จึงปรากฏ อย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ในรายละเอียดได้ ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมให้วัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาคนและประเทศเป็นเรื่องที่สำคัญและ จำเป็น เพราะจะทำให้การพัฒนาตั้งอยู่บนรากฐานของตนเอง ภูมิปัญญาของชุมชน และสังคม ซึ่งจะ นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและ ยั่งยืนในระยะยาว” ทั้งนี้กระแส “การพัฒนามนุษย์ไปสู่ ภาวะที่ สมบูรณ์” ได้มีการนำมากล่าวถึงในวงสังคมไทยอยู่เป็นระยะก่อนหน้านี้แล้ว อาทิ การพัฒนาเพื่อ สร้างสรรค์แผ่นดินไทยตาม อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองที่มีสาระสำคัญ กล่าวถึงเรื่อง “การ พัฒนาคน” ว่าหมายถึง การพัฒนาจิตใจของข้าราชการและประชาชน รวมทั้งการพัฒนาครอบครัวให้ มีคุณภาพและมีคุณธรรม โดยเสนอแนวทางของการพัฒนาประเทศ ให้เป็นไปตาม “อุดมการณ์ แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง” ด้วยการยึดหลักการใช้ศาสนาธรรมทุก ศาสนามาพัฒนาจิตใจ การพัฒนา 3 ด้าน คือ การพัฒนาทางจิตใจ การพัฒนาทางสังคม และ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการ พัฒนาทางจิตใจที่มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพคุณธรรมของ ประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลัก ศาสนา และ คุณธรรม 4 ประการ ตามกระแสพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลย เดชฯ คือ 1) การเป็นผู้มีจริยธรรม คือ มีความเมตตากรุณา มีความสำรวมมีสติ รอบคอบ มีความ พากเพียร อดทนอดกลั้น มีความ ซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น 2) การเป็นผู้มีวัฒนธรรม คือ มีจรรยา มารยาท รู้จักระเบียบปฏิบัติ มีความสามัคคี และรู้จักการปรับตัว มีความเชื่อในค่านิยมไทยที่ดีงาม 3) การเป็นผู้มีจิตใจใฝ่พัฒนา คือ มีจิตใจใฝ่ในการพัฒนาตนเอง ในด้านความสะอาด มีระเบียบวินัย รู้จักใช้เวลาว่าง ให้เป็นประโยชน์ มีอุดมการณ์รู้จักประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และ 4) การเป็นผู้มีจิตใจใฝ่หาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพต่างๆ (อุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง : นโยบายและแนวการปฏิบัติ, 2529) อย่างไรก็ตามแม้กระบวนทัศน์การพัฒนาจะมีการ เปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยให้ความสำคัญในการพัฒนา “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งหลาย ทั้งนี้แนวคิดที่จะพัฒนาอย่างจริงจังน่าจะสืบเนื่องมาจาก การมีมีโนทัศน์พื้นฐานที่มองว่า “คน” หรือ มนุษย์เป็น “ทุน” เป็น “เครื่องมือ” ของการพัฒนา ทั้งหมดเช่นเดียวกับ “ทรัพยากร”

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 - 10 (พ.ศ. 2545 - 2554) ได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” นำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบ บูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง และปัจจุบันซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ประเทศไทย ต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายใน และภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความ เสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันประชาคมอาเซียนที่กำหนดทิศทางการพัฒนา ประเทศจึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุน

ของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) จากการนำเสนอ “แนวคิดและรูปแบบของการพัฒนาที่สอดคล้องกับสังคมไทย” คือ การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแบบสังคมไทย และการพัฒนามนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาทั้ง 3 ประเภทนี้มีลักษณะร่วมและสอดคล้องกัน กล่าวคือเป็น การพัฒนาที่ มุ่ง “พัฒนาคน” เป็นประการสำคัญ ด้วยตระหนักว่า “คน” เป็นศูนย์กลางของ การพัฒนาทั้งปวง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ปรากฏขึ้นอย่างหลากหลายตามความจำเป็นและตามความเหมาะสมของผู้ที่ต้องการจะพัฒนา ผู้รู้บางท่านใช้คำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” ซึ่งมีการพัฒนา 2 แนวทาง คือ แนวอนุรักษนิยม ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมและแนวเสรีนิยมแนวนี้จะมุ่งพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติมากกว่าจะรู้ทางทฤษฎี โดยมีแนวทางการพัฒนาตามแนวคิดว่าการพัฒนาต้องดำเนินไปตามองค์ประกอบหลักของระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้อง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ โดยปัจจัยนำเข้า คือ มนุษย์ ที่ต้องพัฒนาและปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ อาทิ งบประมาณ วิทยาการ ต่อมาคือ กระบวนการ เป็น กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ วิธีในการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนาตนเอง และสุดท้ายเป็นผลลัพธ์ คือ ทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนา แล้วมีความรู้ความสามารถ มีคุณภาพ และมีคุณภาพด้านอื่นๆ ด้วย ทั้งหมดนี้เป็นแนวคิดตาม เดวิส อีสตัน (David Easton) (สุจิตรา สุคนธ์ทรัพย์, 2540) นอกจากนี้ยังมีผู้รู้กล่าวถึงแนวคิด ในการพัฒนามนุษย์ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น (บุญชม ศรีสะอาด, ม.ป.ป.) ได้กล่าว พอสรุปได้ว่า การพัฒนามนุษย์ จะต้องพัฒนาทุกด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะทางกาย และอาชีพ 1) ด้านพุทธิพิสัยเน้นปัญญา ซึ่งเป็นสมรรถภาพสมองขั้นสูง ประกอบด้วยความสามารถ เข้าใจ คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า 2) ด้านจิตพิสัยคือด้านที่ต้องเน้นให้มาก เช่น ความเอื้ออาทร จิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดี การมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความไม่เห็นแก่ตัว ฯลฯ ควรให้ความสำคัญและปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมสม่ำเสมอ 3) ด้านกาย 4) ด้านอาชีพ ปัจจุบัน และอนาคตมีสมรรถภาพพื้นฐาน 4 ด้าน คือ การใช้คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ การจัดการทั่วไป และการรู้และจัดการสารสนเทศ นอกจากนี้ (พระธรรมปิฎก, 2539) ได้แสดงทรรศนะว่า “มนุษย์” มีความหมาย 2 ชั้น ชั้นที่ 1 “มนุษย์” ในฐานะที่เป็น “ทรัพยากร” ด้านเศรษฐกิจและสังคม ชั้นที่ 2 “มนุษย์” ในฐานะที่เป็น “ชีวิต” โดยสามารถทำให้เป็นชีวิตที่ดำรงสมบูรณ์ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดจะพัฒนามนุษย์ เพราะหากมนุษย์ในฐานะ “ผู้กระทำ” มีความเจริญงอกงามและ พัฒนาอย่างดีแล้ว ย่อมเป็นผู้สามารถกระทำหรือนำการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมหรือ แม้แต่สามารถเปลี่ยนแปลงจุดหมายและทิศทางของการพัฒนาหากพบว่าที่เป็นอยู่นี้ผิดพลาด มนุษย์จะสามารถเรียนรู้จากสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนา

ตนไปสู่ภาวะแห่งความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ นี่คือความหมายของการพัฒนาอย่างแท้จริง นอกจากนี้ท่านยังได้อธิบายขยายความเพิ่มเติมเกี่ยวกับ “การพัฒนาคนมนุษย์” ว่าจะเป็นไปได้ด้วยดีจะต้องอยู่บนพื้นฐานความคิดสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ความเชื่อมั่นว่าธรรมชาติของมนุษย์ต้องฝึกฝนพัฒนาได้และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้สูงสุด โดยตั้งศักยภาพที่มีของมนุษย์แต่ละคนออกมาพัฒนาให้งอกงามเต็มที่และใช้ให้ได้ผล มากที่สุด อีกประการหนึ่งคือการทำให้แต่ละบุคคลรู้จักตนเอง โดยประเมินถึงรากฐานตนเองว่า เป็นอย่างไร มีพื้นฐานระดับไหน มีความถนัดด้านใด ควรเพิ่ม ลด ขัดเกลา ฝึกฝนในด้านใดเป็นพิเศษ การรู้จักตนเองนั้นจะนำไปสู่ความมั่นใจในตัวเองว่า จะทำอะไร อย่างไร โดยไม่ได้หลงตนว่าอยู่ในฐานะที่เก่งหรือดีเลิศ การพัฒนาตนในฐานะ “การพัฒนาคนมนุษย์” ควรพัฒนาผ่านกระบวนการศึกษา 4 ด้าน คือ พัฒนา กาย ศีล จิต และปัญญา 1) การพัฒนากาย คือ พัฒนาร่างกายให้มีสุขภาพดีปราศจากโรคภัย ตลอดจนการมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง ดีงาม 2) การพัฒนาศีล คือ การไม่เบียดเบียนไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือสังคม ควรประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่นและสังคม หรือ การมีวาจาชอบ การกระทำชอบ และเลี้ยงชีพชอบ 3) การพัฒนาจิต คือ การฝึกอบรมเสริมสร้างจิตใจให้สมบูรณ์ด้วย คุณสมบัติ 3 ด้าน ได้แก่ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และ สุขภาพจิต สำหรับคุณภาพจิต คือ การเป็นผู้มีคุณธรรม มีจิตใจดีงาม มีเมตตากรุณา มีน้ำใจ โอบอ้อมอารี กตัญญูรู้คุณค่าการกระทำของผู้อื่น ส่วนสมรรถภาพจิต เช่น ความมีสติดี มีวิริยะ ความเพียร พยายามสู้งานมีขันติ ความอดทน และทนทาน มีสมาธิ จิตใจ แน่วแน่ มีสังขะและเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมายเป็นความเข้มแข็งของ จิตใจ และสุดท้าย สุขภาพ จิต คือ มีจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจที่เป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน 4) การพัฒนาปัญญา คือ การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ 3 ระดับ ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในศิลปะวิทยาการ โดยรู้จักเลือกรับ คัดจัดสรร กลั่นกรอง และ ประมวล ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริง ต่อมาคือปัญญาที่เกิดจากการคิด วินิจฉัย วิเคราะห์ องค์ประกอบ และ สืบสาวหาเหตุ ปัจจัย ซึ่ง ต้องกระทำอย่างบริสุทธิ์ใจไม่ถูกครอบงำสุดท้ายคือปัญญาที่รู้และเข้าใจถึงสาระแห่งความเป็นไป ของโลกและชีวิต รู้ทางเสื่อม ทางเจริญ เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีแก้ไขปัญหา และ สร้างสรรค์ ความสำเร็จการพัฒนาตน ชีวิต และสังคมให้เจริญยิ่งขึ้นๆ ไป เป็นปัญญาที่โยงความรู้ ความคิด แต่ละด้านรวมเข้าหากันให้เกิดภาพรวมที่ชัดเจนหรือปรุงแต่งความรู้ความคิดใหม่ (พระธรรมปิฎก, 2541)

มนุษย์มีพื้นฐานทางกายและจิตใจทั้งที่เหมือนกันในฐานะมนุษย์ชนและทั้งที่ต่างกันในฐานะปัจเจกบุคคล ผู้รู้หลายท่านได้แสดงทรรศนะว่า “การศึกษาคือเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาคนมนุษย์” (พระธรรมปิฎก, 2543) หากมนุษย์ได้รับการศึกษาที่มีความเหมาะสมยอมทำให้เกิดการพัฒนา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้คำจำกัดความ “การศึกษา” ไว้ว่า หมายถึง “การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) นอกจากนี้พระธรรมปิฎกได้แสดงทรรศนะไว้ว่า การศึกษา ช่วยพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการพัฒนา 3 ส่วนสำคัญ คือ

พฤติกรรม คุณธรรม และ ปัญญา (ป.อ.ปยุตโต, 2541) และ (ทิสนา แชมมณี, 2552) ได้แสดง
 ทรรศนะเรื่องดังกล่าวไว้ อย่างสอดคล้องกัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญในการใช้การศึกษา
 เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติ ดังคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณ
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวชิราลัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
 วิทยาศาสตร์ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางพัฒนาสังคม ที่มี
 ข้อความระบุไว้ว่า

พระปรีชาสามารถทางการศึกษาเป็นที่ประจักษ์ชัด **พระองค์ทรงเห็น
 คุณค่า และประโยชน์ของการศึกษา ทรงตระหนักว่าการศึกษาเป็นพื้นฐานที่
 สำคัญ ในการพัฒนาประเทศและสังคม หากเด็กและเยาวชนเป็นผู้ที่มีการศึกษา
 และสามารถช่วยตนเองได้แล้ว จะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศ**
 (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2533. ใน มุลินธิสมเด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 67)

พระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะช่วยให้ราษฎรได้รับการศึกษา เพื่อจะได้พัฒนาตนเป็น
 กำลังสำคัญมีคุณภาพของประเทศชาติ

พระราชกรณียกิจทางการศึกษาส่วนใหญ่เกิดประโยชน์แก่การพัฒนา
 สังคมและการพัฒนาการศึกษา พระองค์มีพระราชปณิธานที่จะช่วยให้ราษฎรได้รับ
 การศึกษาเป็นกำลังสำคัญมีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป ดังพระราชปรารภว่า
 “...การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่ควรทำ วิธีการ
 สร้างคนให้ดีที่สุดก็คือ การให้การศึกษา...”

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2547: 58)

พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเสมอมิได้ขาดในเรื่องการพัฒนาค้นด้วยการศึกษาตาม
 องค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ อันได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา

เรื่องการศึกษามีองค์ประกอบ 4 ประการนี้ ผู้เขียนขออ้างอิงทั้งพระราช
 นิพนธ์ และพระราชปรารภของสมเด็จพระเทพฯ **เนื่องจากพระองค์ทรงดำรัสใน
 เรื่องนี้ติดต่อกันมามิได้ขาด สมเด็จพระเทพฯทรงดำรัสว่า การศึกษาที่สมบูรณ์**

นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และ หัตถศึกษา

(โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2544: 41)

พระองค์ทรงมีพระราชดำริในเรื่องการศึกษา 4 ประการ คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ผ่านหลายทั้งพระราชนิพนธ์ พระราชดำรัส ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ หลายโอกาส อาทิ พระราชนิพนธ์เรื่อง “การฝีมือ ๆ คือพลัง” (2523) “โรงเรียนจิตรลดา” (2530) ปาฐกถาเรื่อง “การศึกษากับการพัฒนาประเทศ” ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 ณ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร รวมถึงทรงปาฐกถาพิเศษเรื่อง “แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า” (2542) ไม่เพียงเท่านั้นพระราชดำริในเรื่องดังกล่าวยังปรากฏผ่านพระราชดำรัสภาษาต่างประเทศใน การสัมมนา “Stanford Overseas Seminar On Thailand: Education Development and Globalization” ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2551 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพระองค์ทรงมีพระราชดำรัสในเรื่อง “History and Development of Thai Education” ซึ่งผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การศึกษา 4 ประการ คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา เป็นรากฐานที่จะทำให้การศึกษาความสมบูรณ์อันจะยังผลให้เกิดการพัฒนาอย่างครอบคลุม เห็นได้ชัดว่าพระองค์ทรงเน้นและให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา อย่างชัดเจน พิจารณาได้จากข้อมูลที่มีการปรากฏหลายวาระและหลายโอกาส ตามตัวอย่างข้อมูลที่ได้นำเสนอมาช้างต้น โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2544) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับแนวพระราชดำริการศึกษา 4 ประการนี้ว่า พระองค์ท่านทรงคำนึงถึงคุณภาพขององค์ประกอบทั้งสี่ ดังข้อความว่า

พระองค์ท่านทรงเน้นถึงคุณภาพขององค์ประกอบทั้งสี่นี้ และทรงเห็นว่าปัญหาของการศึกษาไทยทุกวันนี้ คือการเอียงกระเท่เร่ไปทางพุทธิศึกษามากจนเกินไปนั่นเอง ผู้เขียนขออนุญาตขยายความรายละเอียดตามความเข้าใจของผู้เขียนดังต่อไปนี้คือ

1. พุทธิศึกษา คือการเรียนพหุวิชาการต่างๆ เช่น เลขคณิต สังคมศาสตร์ เคมี ชีววิทยา วรรณคดี ภาษาศาสตร์ ฯลฯ พุฒิให้ง่ายที่สุดก็คือวิชาที่เรียนในห้องเรียนของโรงเรียนนั้นแหละคือพุทธิศึกษา

2. จริยศึกษา คือการเรียนเพื่อที่จะได้เป็นคนดี ซึ่งจะต้องควบคู่ไปกับพุทธิศึกษา อย่างที่เรียกกันว่า “ความรู้คู่ความดี” เดียวนี้ระดับชั้นมัธยมกับชั้นอุดมศึกษาดูเหมือนจะเลิกสอนกันไปแล้ว ความจริง เรื่องอะไรผิดอะไรถูก ส่งใครทำอะไรได้ไม่

ควรทำ หลักประเพณีปฏิบัติประจำใจประจำวัน น่าจะเรียนสอนกันได้ ดูเหมือนว่าปัจจุบันนี้จะกลายเป็นว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” เลยไม่มีจุดยืนกันเลย กลายเป็นอะไรก็ได้ การตัดสินทางจริยธรรมเลยมั่วกันมาก เนื่องจากปราศจากเกณฑ์ที่ชัดและมั่นคง ที่สำคัญที่สุดคือ ไม่มีสอนจริยศึกษาเลยในระดับอุดมศึกษา แต่กลับมีการสอนแบบรับน้องใหม่ที่ปลูกฝังความเชื่อและหลักปฏิบัติที่แปลก อาจจะเรียกได้ว่าเป็นจริยธรรมใหม่ ผู้เขียนทราบว่าห้อง ไอ.ซี.ยู ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ นั้นในภาษาลาวเรียกว่าห้องมรสุม ถ้าจะเปรียบให้เห็นภาพพจน์ก็คงพูดได้ว่าจริยศึกษาของบ้านเราขณะนี้อยู่ในห้องมรสุม

3. พลศึกษา ไม่มีเหมือนกันครับ ผู้เขียนเคยเห็นเด็กผู้ชายเดินร้องไห้ผ่านสนามฟุตบอลไปเรียนพิเศษหลังเลิกเรียนแล้ว เพราะ เขาอยากเตะฟุตบอล พลศึกษาในสถาบันการศึกษาของเราดูเหมือนจะแบ่งกันไว้เรียบร้อยเลยว่า พวกเขาเล่นกีฬาไม่ต้องเรียน ส่วนพวกที่เรียน (พุทธศึกษา) ไม่ต้องเล่นกีฬาในสถาบันการศึกษาที่มีพลศึกษาอยู่บ้างก็ทำแบบความเชื่อผิดๆของคนจีนสมัยก่อนที่ว่า หากกินอาหารมันๆที่มีไขมันลอยฟ่องไปแล้ว ตีมน้ำชาจีนร้อนๆเข้าไปถ้วยหนึ่งก็จะล้างไขมันออกจากร่างกายได้ ทำให้ไม่อ้วนว่างั้นเถอะ กล่าวคือมีพลศึกษาสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง น่าสมเพชแท้ๆ

4. หัตถศึกษา คือการเรียนการสอนให้ใช้มือ คือการฝึมนั่นเอง เดิมทีเคยเป็นเรื่องที่ช่วยย้ำช่วยเน้นความสำคัญของการทำงานด้วยมือ อันเป็นอาชีพและศิลปะที่สำคัญของบรรพบุรุษ เดียวนี้เห็นมีวิชาคอมพิวเตอร์เข้ามาก็จัดเป็นหัตถศึกษาได้กระมัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

(โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2544: 41-43)

จากรายละเอียดทั้งหมดข้างต้นพอประมวลความได้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพราะเป็นสิ่งจำเป็น ต่อการปฏิบัติงาน พัฒนางาน และพัฒนาตน เปรียบเสมือนเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ในทุก ๆ ด้าน

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์

“การพัฒนามนุษย์” จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาให้ถึงขั้นวิถีของมนุษย์ คือแนวทางของมนุษยศาสตร์ (Humanities) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น “มนุษยศาสตร์การศึกษา” อันหมายถึง การศึกษาและการพัฒนาเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2547) ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า การศึกษามนุษยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งและเป็นส่วนสำคัญจึงเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม คือ

ความคิด จิตใจ และศึกษาเชื่อมโยงไปถึงความคิดจิตใจของผู้คนในอดีตด้วย ดังนั้นโดยนัยจึงเป็นเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคิด ความเชื่อต่าง ๆ ของมนุษย์ที่แสดงออกด้วยวิถีประเพณีปฏิบัติ โดยมนุษย์เหล่านั้นถือว่ามีคุณค่า เนื่องด้วยถือว่านั้นเป็นสิ่งที่ตั้งงาม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงจิตใจอันสูงและละเมียดละไมของมนุษย์ การสื่อสารทางมนุษยศาสตร์คือมนุษย์สัมพันธ์มนุษย์ ทรศนะดังกล่าวสอดคล้องกับ (ปราณี กุลละวณิชย์, 2547) ที่ได้แสดงทรศนะไว้ว่า มนุษยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ โดยเน้นในเรื่อง “คุณค่า” โดยมองว่ามนุษย์อยู่ในฐานะทั้งที่เป็นผู้คิดและผู้ถูกคิด ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “มนุษย์สัมพันธ์มนุษย์” ดังการนิยาม “การวิจัยทางมนุษยศาสตร์” ในการจัดสัมมนาทางวิชาการ เมื่อวันที่ 22-23 มีนาคม พ.ศ.2545 ของคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา ที่กล่าวว่าว่าการวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์เป็นวิจัยที่มุ่งศึกษามนุษย์ในด้านความรู้สึกอารมณ์ ความนึกคิด ความเชื่อ เป็นการศึกษาจากผลงานการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ประสบการณ์ของมนุษย์ ความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพื่อความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ แสวงหาความหมายและคุณค่าของประสบการณ์ของมนุษย์ สอดคล้องกับ (ดวงมน จิตรจางง, 2542) ที่กล่าวว่า มนุษยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของ วิถีชีวิตซึ่งไม่ใช่วัฒนธรรมทางหนังสืออย่างเดียว แต่เป็นการนำมนุษย์ไปสัมพันธ์มนุษย์ การที่มนุษย์ถ่ายทอดประสบการณ์โดยการสร้างสรรค์ผลงาน ย่อมแสดงถึงความมุ่งหมายที่จะสื่อสารระหว่างมนุษย์ การเข้าถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์จึงเป็นแนวทางสำคัญการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ โดยการศึกษาผ่านผลงานในฐานะที่เป็นตัวแทนของมนุษย์ เพื่อวิเคราะห์หาคุณค่าที่มนุษย์ผู้สร้างตั้งใจสื่อสารกับมนุษย์ผู้เสพและผู้ศึกษาผลงาน นอกจากนี้ (ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์, 2544) ยังแสดงทรศนะเชื่อมโยงว่า **มนุษยศาสตร์มีจุดมุ่งหมายในการสร้างคนให้สมบูรณ์ เพื่อความเจริญทั้ง ร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา** รอบรู้ในศิลปะวิทยาการ รสนิยมดี ละเอียดอ่อน เสียสละ และมีคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยศิลปศาสตร์สร้างความสมบูรณ์ในบุคคลที่ถือว่าเป็นหลักการพัฒนา

“...มนุษยศาสตร์เป็นวิทยาการที่ผูกอยู่กับพฤติกรรมมนุษย์ประสบการณ์มนุษย์ และชีวิตมนุษย์ มนุษยศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยมนุษย์วิถี และในการพัฒนาขั้นสูงสุดของวิชานี้ย่อมจะต้องพยายามชี้ทางอันที่เรียกว่ามนุษย์วิถี...”

(เจตนา นาควิชระ, 2532)

“วิถีแห่งการเรียนรู้” ในระบบหรือที่เรียกว่าการเรียนรู้แบบแบบทศปาโมกข์ ซึ่งหมายถึงถึง คือ ครูกับศิษย์สัมพันธ์กันด้วยปัญญา หรือ “มนุษย์สัมพันธ์มนุษย์” นั่นเอง การเรียนรู้แบบนี้จะมีการถ่ายทอดความรู้โดยผู้สอนและผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เป็นการศึกษาผลงานซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดโดยมิได้ยึดติดกับวัตถุที่เห็นเท่านั้น แต่จะเป็นคุณค่าที่จะสร้างความมีสำนึกของบุคคลใน

สังคมทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกัน การพัฒนามนุษย์ในทางมนุษยศาสตร์มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจในคุณค่าของผลงานที่เกิดจากมนุษย์ คุณค่า (Values) นี้บางทีเรียกว่าค่านิยม อย่างไรก็ตามคุณค่าอาจเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของบริบทและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ ทั้งนี้ต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมว่าใครต้องการใช้และใช้กรณีใด สิ่งสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในการศึกษาวิทยาการทางมนุษยศาสตร์คือเรื่องของจริยศึกษาที่มีได้ศึกษาแต่เรื่องศีลธรรม (Morality) ที่เน้นการสอนให้ รู้จักเพียงแต่แนวทางที่ควรปฏิบัติเท่านั้น แต่การศึกษาด้านจริยศาสตร์ควรเป็นไปเช่นเดียวกับปรัชญาคือเน้นให้เกิด คำถามว่าอะไรดี ไม่ดี อะไรควร ไม่ควร มนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร นั่นคือการให้เกิดสำนึกได้ด้วยตนเอง โดยจะเน้นเรื่องมโนธรรม (Conscience) สามัญสำนึก (Common Sense) ซึ่งมีอาจพิสูจน์ได้ทางตรรกะ หรือการทดลองทางวิทยาศาสตร์ และปรับใช้ความรู้นั้นไปตามสภาวะการณ์ที่เหมาะสมต่อไป

ข้อมูลและรายละเอียดของการนิยามและขอบเขตการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่ามนุษยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะ รวมถึงมีแนวทางการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะที่มีกระบวนการวิธีการศึกษาแตกต่างจากศาสตร์สาขาวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งนี้มีแนวทางการศึกษาที่มีลักษณะเด่นอยู่ 5 ประการ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2547) ได้แก่

1) มนุษยศาสตร์หาความรู้โดยตรงไม่ผ่านตัวกลาง

มนุษยศาสตร์ถือว่าแต่ละสิ่งแต่ละคนไม่เหมือนกัน และการอธิบายคนแต่ละคนด้วยลักษณะหรือความเข้าใจรวม ๆ ไม่ทำให้รู้จักคนคนหนึ่งอย่างแท้จริง มนุษยศาสตร์ศึกษาสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ดูว่าอยู่ในประเภทใด และตัดสินใจหรืออธิบายโดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับประเภทนั้น แต่ศึกษาสิ่งนั้นโดยตรงทั้งในด้านพฤติกรรม ความคิดเห็น พร้อมกับบริบทต่าง ๆ ให้ได้มากที่สุด ดังนั้นถ้ามนุษยศาสตร์จะศึกษาสิ่งหนึ่งโดยดูว่าสิ่งนั้นอยู่ในประเภทใด ก็จะศึกษาในลักษณะว่าสิ่งนั้นมีลักษณะเฉพาะอันต่างจากสิ่งอื่นในประเภทเดียวกันอย่างไร

2) มนุษยศาสตร์ศึกษาจากวงใน

เพราะคนใน “วงนอก” ไม่ทำให้รู้จักคน ๆ หนึ่งอย่างแท้จริง ไม่มีใครที่เป็นคนวงนอกบอกได้ว่าความรู้สึกนั้นเป็นอย่างไร การดูพฤติกรรมภายนอกอาจบอกได้ว่าเป็นสุข แต่ไม่ได้เกิดความรู้สึกสุข คนที่รู้สึกสุขด้วยกันเท่านั้นจึงจะรู้สึกสุขอย่างไร ซึ่งคนเหล่านั้นเป็นคน “วงใน”

3) มนุษยศาสตร์ให้ความสำคัญกับการประเมินค่า

วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์พรรณนาและอธิบายสิ่งที่ศึกษาว่ามันเป็นอย่างไร ประกอบด้วยอะไร มีขั้นตอนอย่างไร เกี่ยวข้องกับอะไร ด้วยเหตุผลใด แต่มนุษยศาสตร์ให้ความสำคัญแก่ การประเมินค่า สิ่งที่ศึกษาที่พรรณนา และอธิบายจะต้องนำมาประเมินค่าตีขี้ ถูกผิด งามไม่งาม ควรไม่

ควร “ค่า” ที่ว่านี้ไม่ใช่เชิงปริมาณ ค่าความจริงเท็จ แต่หมายถึง “คุณค่า” การประเมินค่าทางมนุษยศาสตร์ ต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมให้เป็นคนเห็นรายละเอียด จนสามารถแยกแยะความดีงามและไม่ดีงามได้

4) มนุษยศาสตร์ใช้ภาษานำทางไปสู่ความจริงนามธรรม

“คุณค่าและการประเมินคุณค่า” อาจเข้าใจได้ด้วยเหตุผลเชิงตรรกะและด้วยอารมณ์ความรู้สึก การศึกษาจริยธรรมสามารถโต้แย้งกันด้วยเหตุผลได้ทางตรรกะ ส่วนความจริงสูงสุดทางศาสนาความเป็นคนดี ความงาม รู้สึกได้ด้วยอารมณ์ เป็นนามธรรมที่ไม่ต้องผ่านข้อพิสูจน์ใด ๆ ส่วนภาษาอันนำไปสู่ความจริงนั้น ใช้ทั้งที่เป็นวัจนะหรือถ้อยคำ และ อวัจนะ เช่น เสียงดนตรี เส้นสี แสงเงา เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายต่าง ๆ เป็นต้น

5) มนุษยศาสตร์แสวงหาความต่างที่สร้างสรรค์

มนุษยศาสตร์ศึกษานามธรรมโดยมุ่งเสนอความคิดใหม่ เพราะการเสนอความคิดใหม่ ความเห็นใหม่ การตีความใหม่ การวิพากษ์วิจารณ์ การประเมินค่า ตลอดจนวิธีการนำเสนออันเป็นการสร้างสรรค์ทางความคิด จิตใจ อารมณ์ ความเชื่อ และ จินตนาการของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ปรับปรุงและพัฒนาในด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ โดยมาตรฐานทางคุณค่า และมีทิศทางไปสู่จุดมุ่งหมายอันสูงส่ง

กระบวนการแสวงหาความรู้ทางมนุษยศาสตร์ ด้วยการตีความ วิพากษ์วิจารณ์ อันนำไปสู่การสร้างความหมายและให้ความหมายใหม่ ด้วยวิธีอธิบายขยายความเพิ่มเติมอย่างชัดเจนขึ้น ดังปรากฏตามทฤษฎีดังนี้

...เนื่องจากมนุษยศาสตร์ประกอบด้วย การให้และการสร้างความหมาย ให้แก่ ตัวบท ความสามารถทางภาษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาเรื่องนี้... กระบวนการวิจัยทางมนุษยศาสตร์จึงประกอบไปด้วย การอ่านและการตีความอย่าง หลีกเลียงไม่ได้ กระบวนการวิจัยที่เรียกกันว่า “วิจัยเอกสาร” จึงเป็นหัวใจของมนุษยศาสตร์... การวิจัยเอกสารสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้มากมาย... การคิดค้นเชิงคุณค่าและเสนอทางเลือกใหม่... ไม่สามารถสังเกตได้จากภายนอก... การวิจัยทางมนุษยศาสตร์จึงให้ความสำคัญแก่การสร้างกรอบความคิดหรือวิธีคิด เช่นนี้ จึงทำให้การวิจัยด้านนี้จริง ๆ แล้วยากกว่าวิทยาศาสตร์หรือสังคมศาสตร์

(โสรัจ หงศ์ถาวรภ, 2546: 698)

มนุษยศาสตร์ให้ความสำคัญในเรื่องของคุณค่าเป็นหลัก จึงอาจกล่าวได้ว่ามนุษยศาสตร์ เป็นศาสตร์แห่ง “คุณค่า” และคุณค่านี้อาจนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้ ดังการแสดงทรรศนะของ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2548: 6-14) ที่ได้กล่าวพอสรุปได้ว่า คุณค่าสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้ใน 3 ประการ ได้แก่ 1) **คุณค่าพัฒนาคน**ที่พัฒนาแล้วจะช่วยพัฒนาประเทศ 2) **คุณค่าบางอย่างเป็นคุณค่าที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศ** 3) **คุณค่าเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม** ซึ่งเป็นหน้าเป็นตาของประเทศ ซึ่งทั้ง 3 ประการมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. คุณค่าพัฒนาคนและคนที่พัฒนาแล้วจะช่วยพัฒนาประเทศ

ทุกสังคมต้องการคนที่มีคุณค่า สังคมที่เจริญแล้วต้องมีประชาชนคุณลักษณะหลาย ๆ ด้านประกอบกัน ทั้งมีธรรมาภิบาล ซื่อสัตย์ วิริยะ มุ่งมั่น ตลอดจนรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา สุขภาพ อ่อนน้อม และถือความถูกต้องเป็นสำคัญ เพราะความรู้ความสามารถจะถูกใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพก็ด้วยอาศัยคุณค่าเหล่านี้ หากว่าประเทศมีความต้องการคนที่มีความรู้ดีไปพัฒนาประเทศ ก็ต้องมีคนที่ปัญญาดี แต่แค่ปัญญาดีคงยังไม่พอ จะต้องเป็นคน “รักดี” ด้วย การพัฒนาคุณภาพคนเพื่อไปพัฒนาประเทศแล้ว นอกจากพัฒนาความรู้ทางวิชาการแล้ว จึงต้องพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมมีศีลธรรมควบคู่ไปด้วย

2. คุณค่าบางอย่างเป็นคุณค่าที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศ

บุคลากรที่จะพัฒนาประเทศต้องมีคุณสมบัติบางประการที่ช่วยในการคิดและกระทำการอันเป็นประโยชน์ในทางที่จะพัฒนาประเทศ “คุณค่า” ที่เอื้อต่อการพัฒนา คือ ความรักชาติ เพราะคนรักสิ่งใด ย่อมทำเพื่อสิ่งนั้น การพัฒนาประเทศชาติต้องอาศัยคุณค่าพื้นฐานในการสร้าง “คนดี” เพื่อความเจริญของสังคมและประเทศชาติ ได้แก่ ความรู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรทำไม่ควรทำอะไร นำไปสู่ผลดี ผลร้าย แก่ตน คนอื่น และสังคม ซึ่งเป็นคุณค่าที่เป็นการดีสืบเนื่องจากการละชั่ว รู้จักเห็นความดี ความงาม พอประมาณ และพอดี เป็นคุณธรรมที่ให้อภัยคุณค่าต่าง ๆ ทั้งทางศีลธรรมและสุนทรียภาพทำให้จิตใจมนุษย์อ่อนโยนเป็นสุข

3. คุณค่าเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมและเป็นหน้าเป็นตาของประเทศ

คุณค่าเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมและเป็นหน้าเป็นตาของประเทศ วัฒนธรรมยังทำให้คนไปมาหาสู่กัน เกิดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวขึ้น สร้างรายได้จำนวนมากเข้าประเทศ เช่น ชาวต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทย เพราะต้องการชมพระราชวังเมืองโบราณ และชีวิตความเป็นอยู่ของ คนไทยแท้ ๆ วัฒนธรรมไทย เช่น ขบวนเรือพระราชพิธี การฟ้อนรำ และศิลปะแขนงต่างๆของไทย ฯลฯ ถือเป็นหน้าตาของไทย หากว่าสิ่งที่กล่าวมานี้ รวมทั้งคุณค่าอันเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ด้านอื่น ๆ ต้องเสื่อมสลายไป “หน้าตา” ภาพลักษณ์ที่แสดงความเป็นประเทศไทยจะคงสูญหายไปด้วยเช่นกัน

จากรายละเอียดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาด้วยแนวทางมนุษยศาสตร์มีลักษณะจำเพาะแตกต่างจากศาสตร์สาขาอื่นๆ โดยเฉพาะเรื่องขอบเขตการศึกษา แนวทางการศึกษา และการแสวงหาความรู้ ซึ่งมีได้มีแนวทางที่ชัดเจนตายตัว แต่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปให้

เหมาะสมกับบริบท ทางสังคมและบริบททางวัฒนธรรมประกอบเป็นการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความดี ความจริง และความงาม เป็นคุณค่าที่จรรโลง เพื่อความอยู่รอด ของมนุษยชาติ โดยเน้นการให้ความสำคัญในเรื่องของคุณค่าเป็นหลัก ซึ่งคุณค่านี้นำไปสู่การพัฒนาคน สังคม และ ประเทศชาติได้ต่อไป

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย

วิถีไทยในความหมายหนึ่งคือวิถีดำเนินชีวิตซึ่งสืบทอดต่อเนื่องกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีก รุ่นหนึ่งในสังคมเดียวกัน ดังนั้นวิถีไทยเป็นผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคม ไทยได้ ทำไว้หรือสั่งสมไว้ ในงานวิจัยนี้แบ่งวิถีไทยออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ วิถีไทยที่เป็นรูปธรรม ซึ่งได้แก่ สิ่งที่มองเห็นและสัมผัสได้ อาทิ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ดนตรี นาฏศิลป์ อีกลักษณะหนึ่งคือ วิถีไทยที่เป็นนามธรรม คือสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะนิสัย การประพฤติปฏิบัติ อาทิ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเป็นมิตร ความกตัญญู การมีมารยาท เป็นต้น

การจะพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทยจำเป็นต้องศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งใน แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559 ได้ระบุว่า วัฒนธรรมที่พึงประสงค์ หมายถึง

1. คุณลักษณะคนไทยที่มี ความเอื้ออาทร กตัญญู มีเมตตา ขยันหมั่นเพียร ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ รักสิ่งแวดล้อม

2. ความรัก ความสามัคคี ความภูมิใจในชาติกำเนิด (รักชาติ รักแผ่นดินเกิด)

(กระทรวงวัฒนธรรม, 2552)

นอกจากนี้เอกสารจากศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย (2530) ได้ระบุว่าวัฒนธรรมที่มี อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันไว้วามี 6 ประการด้วยกันดังนี้คือ

1. ศาสนา และการพัฒนาจริยธรรม

2. ศิลปวัฒนธรรมทั้งทางด้านดนตรี การแสดง และทัศนศิลป์ ทั้งทางด้านวิจิตรศิลป์

ประติมากรรม และศิลปวัตถุ

3. ปุชนิยมสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถาน และวัตถุที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั้ง ระดับชาติ และระดับพื้นบ้าน

4. ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณี ค่านิยมทั้งรัฐพิธี ราชพิธี การละเล่น ตลอด จนวิถีชีวิต ความเชื่อต่าง ๆ ทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

5. การพัฒนาภาษาไทย วัฒนธรรมตลอดจนภาษาถิ่นและวรรณกรรมพื้นบ้าน

6. การรักษามรดกทางวัตถุและทางนามธรรม ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติ

(ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, 2530)

วัฒนธรรม 6 ประการนี้ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย เป็นเอกลักษณ์ที่ชาวไทยต่างภูมิใจในความเป็นเจ้าของ เป็นเครื่องมือยืนยันได้ว่าชนชาติไทยเจริญรุ่งเรืองด้วย วัฒนธรรมอันดีงามมานับพันปี วัฒนธรรมไทยมีรูปแบบและคุณค่าที่แตกต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่นของประเทศ แต่ก็ มีลักษณะร่วมที่ยอมรับกันได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของชาติไทยวัฒนธรรมไทยเป็นมรดกสืบทอดกันมาช้านาน แสดงให้เห็นความเจริญในด้านจิตใจและศิลปะอันเป็นศรีสง่าของชาติ

ปัจจุบันนี้วัฒนธรรมต่างชาติหลั่งไหลเข้ามา มีอิทธิพลต่อวิถีดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก หากว่าคนไทยละเลยต่อการธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษแล้ว ย่อมเท่ากับเป็นการสูญเสียความเป็นคนไทยและสูญเสียความเป็นชาติไทย ดังนั้นเราจึงควรจะศึกษา วิเคราะห์หาแนวคิดและหลักการในการถ่ายทอดวิถีไทยให้แก่เด็กไทย ซึ่งในอนาคตจะกลายเป็นประชากรของชาติและเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยพัฒนาสังคมไทยและประเทศไทยต่อไปในอนาคต

การศึกษาในเรื่องแนวคิดทางวิถีไทยเพื่อการพัฒนาเด็กที่ผ่านมายังมีปรากฏให้เห็นอยู่บ้างแต่ยังอยู่ในวงจำกัด (ทิตนา แคมมณี, 2536, อัมไพ สุจริตกุล และคณะ, 2531) ได้ร่วมกับคณะหน่วยปฏิบัติการงานวิจัยการศึกษาปฐมวัยได้ดำเนินการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและวิถีชีวิตไทย ซึ่งได้นำเสนอไว้ว่าการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย สรุปประเด็นสำคัญได้ 8 ประเด็น ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสำนึกความเป็นไทย
2. แนวคิดเกี่ยวกับความประพฤติของเด็กไทย
3. แนวคิดในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีค่านิยมและคุณธรรมเป็นพื้นฐาน
4. แนวคิดในการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยรักและถนอม
5. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
6. แนวคิดเกี่ยวกับภาษา
7. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางจิตวิญญาณ
8. แนวคิดเกี่ยวกับวงศาคุณาญาติ

1) แนวคิดเกี่ยวกับสำนึกความเป็นไทย

ชาติไทยเป็นชาติเอกราชมายาวนาน ไม่เคยเป็นเมืองขึ้นของใคร คนไทยทุกคนควรมีสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ด้วยการแสดงออกถึงความรักชาติปฏิบัติตนตามคำสอนของศาสนา และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ การที่ชาติไทยสามารถดำรงความเป็นชาติมาได้ถึงปัจจุบัน เพราะบรรพบุรุษได้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อ ป้องกันแผ่นดินไทยไว้ให้ลูกหลานได้อยู่เย็นเป็นสุขถึงในปัจจุบัน เด็กไทยจึงควรได้รับการปลูกฝัง ความรักชาติ รักประเทศ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้ง 3 สถาบันนี้เปรียบเสมือนรากฐานของประเทศ เป็นสถาบันที่เป็นความมั่นคงของชาติ หากประเทศไทยสูญเสียอย่างหนึ่งอย่างใดไปหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งอ่อนแอลงไป ย่อมมีผลถึงความมั่นคงของชาติ ดังนั้นเด็กไทยของเราจึงสมควรที่จะได้รับการปลูกจิตสำนึกใน ความเป็นไทยให้มีความรักชาติ ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและจงรักภักดีต่อสถาบัน พระมหากษัตริย์ ตั้งแต่ยังเยาว์วัย เพื่อดำรงความเป็นชาติไทยสืบต่อไปในอนาคต

2) แนวคิดเกี่ยวกับความประพฤติของเด็กไทย

วัฒนธรรมไทยถือเอาความสงบความเรียบร้อยและความสามัคคีในการแสดงกิริยา วาจา เป็นหลักใหญ่ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาผู้ประพฤติดีต้องดีทั้งกาย วาจา และใจ ดังแนว ปฏิบัติตามลักษณะ สมบัติของผู้ดีของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ภาคหนึ่ง	ผู้ดีย่อมรักษาความเรียบร้อย
ภาคสอง	ผู้ดีย่อมไม่ทำอุจาดลามก
ภาคสาม	ผู้ดีย่อมมีสัมมาคารวะ
ภาคสี่	ผู้ดีย่อมมีกิริยาเป็นที่รัก
ภาคห้า	ผู้ดีย่อมเป็นผู้มีสง่า
ภาคหก	ผู้ดีย่อมปฏิบัติกรงานดี
ภาคเจ็ด	ผู้ดีย่อมเป็นผู้ใจดี
ภาคแปด	ผู้ดีย่อมไม่เห็นแก่ตัวถ่ายเดียว
ภาคเก้า	ผู้ดีย่อมรักษาความสุจริตซื่อตรง
ภาคสิบ	ผู้ดีย่อมไม่ประพฤติชั่ว

ปัจจุบันความเป็นผู้ดีอาจไม่ครอบคลุมครบตามทุกลักษณะข้างต้น อาจเนื่องมาจากการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติประกอบกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในยุคปัจจุบัน ซึ่งล้วนมีผลทำให้เด็กและเยาวชนไทยละเลยความดีงามแบบไทย ๆ อันได้แก่ กิริยา วาจา ที่นุ่มนวลอ่อนหวาน ความสุภาพเรียบร้อย ความซื่อสัตย์ และ ความเสียสละ วัณของการนิยมนวัตกรรมทำให้คนเห็นแก่ตัว

และยอมทำชั่วเพื่อควมมีและความเป็นมามากขึ้น ซึ่งหากจะวิเคราะห์กันให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่า ลักษณะสมบัติผู้ดีทั้ง 10 ประการดังกล่าว เป็นลักษณะที่สำคัญและควรมีสำหรับสังคมในอนาคต ซึ่งอาจจะขาดแคลนคุณสมบัติดังกล่าวมากขึ้น ดังนั้นเพื่อให้เด็กไทยเป็นผู้มีคุณสมบัติที่ควรมีในสังคมอนาคต ทุกภาคส่วนควรให้ความสนใจและร่วมมือเพื่อหล่อหลอมให้เด็กไทยมีคุณสมบัติของผู้ดีในลักษณะดังกล่าวข้างต้น

3) แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและคุณธรรมในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ผู้ใหญ่เน้นการอบรมเด็กทางด้านกิริยามารยาท และคุณธรรม อย่างชัดเจนมาก การเป็น “เด็กดี” จึงเป็นความคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อลูกเสมอมา ค่านิยมและคุณธรรมในการอบรมเลี้ยงดูเด็กดังกล่าวเป็นสิ่งดีงามในวิถีชีวิตไทยซึ่งถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนไปเพียงใด ก็ควรจะยังคงไว้เพื่อช่วยจรรโลงความดีงามนี้ไว้ในชีวิตอันที่จริงแล้ว ค่านิยมทางจิตใจดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่ยิ่งจะเพิ่มความสำคัญใจสังคมอนาคต ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเป็นสังคมที่ “แล้งน้ำใจ” และหากพ่อแม่ยังช่วยกันเน้นให้เด็กไทยของเราให้เติบโตเป็น “เด็กดี” ต่อไปแล้วเด็กของเราก็จะไม่กลายเป็น “เด็กเก่งที่ขาดคุณธรรม” ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่ประเทศชาติได้

4) แนวคิดในการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยรักและถนอม

ความใกล้ชิดทำให้เด็กมีความรู้สึกปลอดภัย ได้เรียนรู้ทางสังคม การปรับตัว ได้เรียนรู้ จากพฤติกรรมและความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ ได้รับรู้และรู้สึกถึงความรักความห่วงใยที่ผู้ใหญ่มีต่อตน ความผูกพันระหว่างลูกกับพ่อแม่จึงมีความลึกซึ้ง ลูกจึงมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ทดแทนพระคุณด้วยการดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่า ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กได้เห็นคุณค่าและนำไปปฏิบัติเพื่อช่วยให้เด็กเจริญเติบโตอย่างมีความสุขทั้งทางกายและใจ

5) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

วิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีความแตกต่างกันบ้าง วัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้ควรได้รับการดำรงรักษาไว้และถ่ายทอดไปสู่อนุชนรุ่นหลัง เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันจะก่อให้เกิดความภูมิใจในภาคต่อไป

6) แนวคิดเกี่ยวกับภาษา

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งคนไทยควรมีความภาคภูมิใจที่เรามีภาษาของเราเอง ไม่ต้องพึ่งพาภาษาอื่น เหมือนคนในหลาย ๆ ประเทศ ดังนั้นเด็กไทยจึงควรได้รับการปลูกฝังให้เห็น

คุณค่าของภาษาไทยและตัวเลขไทย รวมทั้งการใช้นิทาน ปริศนาคำทาย การเล่น และการละเล่นต่างๆ ที่มีคุณค่าทางภาษาเพื่อส่งเสริมภาษาไทยอันเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่มีความสำคัญมาก

7) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางจิตวิญญาณ

วิถีวัฒนธรรมไทยผูกพันกับธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี มีกฎเกณฑ์ทางสังคม ภายในครอบครัว ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา บุคลิกภาพ และทางสังคมของเด็ก เห็นได้ว่าการได้ใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางจิตวิญญาณ ที่ผู้ใหญ่จัดไว้ในวิถีชีวิตไทยช่วยให้เด็กเรียนรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เรียนรู้การปรับตัว และ ค่านิยมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางจิตวิญญาณ จึงเป็นสื่อที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างดี

8) แนวคิดเกี่ยวกับวงศาคณาญาติ

ลักษณะความสัมพันธ์เช่นนี้ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมอนาคต ซึ่งมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมันอันจะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าเหงาและความเห็นแก่ตัว การดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันอบอุ่นในครอบครัว และวงศาคณาญาติ รวมทั้งการมีความเข้าใจและอบรมเลี้ยงดูเด็กให้ไปในทิศทางเดียวกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาเด็ก (ทิตินา แวมมณี และคณะ, 2536)

วิถีไทยเป็นมรดกที่ล้ำค่าของชาติ แสดงความงดงามที่เป็นเอกลักษณ์แห่งวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งความงามที่เป็นรูปธรรมซึ่งสัมผัสได้ด้วยตา และความงามที่เป็นนามธรรมซึ่งสัมผัสได้ด้วยใจ เป็นรากเหง้าที่ทำให้คนไทยมีภาคภูมิใจในความเป็นตน เป็นทุนทางสังคมที่มีความสำคัญที่มีคุณค่าและมีมูลค่าอันจะช่วยพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติ ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน งานวิจัยนี้จะขอนำแนวคิดเกี่ยวกับวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับความประพฤติมาเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งลักษณะดังกล่าวคือวิถีไทยในรูปแบบนามธรรมและเป็นลักษณะของวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในสังคม ซึ่งหากคนไทยสามารถสืบทอดวิถีไทยและสามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมแล้ว ย่อมมีผลทำให้คนในสังคมไทยอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อันจะนำมาซึ่งความเจริญของคน สังคม และประเทศชาติในที่สุด

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิถีไทย ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับรากเหง้าของคนในสังคมไทย โดยศึกษาเชื่อมโยงกับแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์วิถีไทย การศึกษา และการพัฒนามนุษย์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะขอนำแนวพระราชดำริในพระองค์เกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ **พุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และ หัตถศึกษา** มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราช

ดำรงว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหลักการที่สามารถปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับทุกกาลสมัย” (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชดำรัส, 2542) หากมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างมีความเหมาะสมและมีความสอดคล้องกับบริบทแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งระดับปัจเจก สังคม และ ประเทศชาติ ในที่สุด

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “การสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์จากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มีดังนี้

2.4.1 งานวิจัยในประเทศ

2.4.1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวพระราชดำริ

อุภาวัฒน์ นามศิริ (2553) ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร พ.ศ. 2493-2542” วัตถุประสงค์ ของการศึกษากลวิธี การเขียนลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาและแนวพระราชดำริจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร พ.ศ. 2493-2542 จำนวน 452 องค์ ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีในการเขียนในพระบรมราโชวาทประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนขึ้นต้น ส่วนเนื้อหา และส่วนลงท้าย การใช้ภาษาในพระบรมราโชวาทปรากฏ 2 ระดับ คือ ภาษาแบบเป็นทางการ ภาษาระดับมาตรฐานราชการ และภาษาแบบไม่เป็นทางการ ด้านการใช้คำปรากฏ 4 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำสั้นกระชับได้ใจความ การใช้คำคล้องจอง การใช้คำซ้อน และการซ้ำคำและกลุ่มคำ ด้านการใช้ประโยค พบการใช้ประโยคขนานความ 3 ลักษณะ คือการใช้ประโยคขนานความที่มีคำสันธานคู่เป็นคำเชื่อมอยู่ต้นประโยค การใช้ประโยค ขนานความที่มีคำสันธานคู่เป็นคำเชื่อมอยู่ท้ายประโยค การใช้ประโยคขนานความที่มีกลุ่มคำเป็น ตัวเชื่อมความ ด้านการใช้สำนวนพบการใช้สำนวนไทยและการใช้สำนวนใหม่ที่ดัดแปลงแล้ว ส่วนการใช้ภาพพจน์ พบว่ามีการใช้ 4 ลักษณะ ได้แก่ อุปมา คำถามเชิงวาทศิลป์ สัญลักษณ์ และ อุปลักษณะ ด้านการเชื่อมโยงความพบการเชื่อมโยงความ 3 ลักษณะ คือ การเชื่อมโยงความ โดยการละคำ การเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง และการเชื่อมโยงความโดยคำเชื่อม

เนื้อหาและแนวพระราชดำริที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทมี 5 ด้าน ความสำคัญของบัณฑิต การศึกษา การทำงาน ความสำคัญของประเทศ และการพัฒนาสติปัญญา

อัศวินย์ เรื่องรอง (2552) ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” วัตถุประสงค์ของการศึกษามี 2 ข้อ ได้แก่ 1. วิเคราะห์แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช 2. นำเสนอการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชไปใช้ในการพัฒนานิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ขอบเขตของการศึกษาคือศึกษาพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่พระราชทานให้แก่ บัณฑิตในพิธี พระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ปี พ.ศ. 2493 - 2541 จำนวน 8 สถาบัน ได้แก่ 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 3. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 4. มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ 5. มหาวิทยาลัยมหิดล 6. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 7. มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ 8. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีวิธีดำเนินการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษาพบว่า 1. แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศในพระบรมราโชวาทให้ความสำคัญอย่างยิ่ง กับบัณฑิตในฐานะที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาสูง 2. แนวทางการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศจากพระบรมราโชวาทไปใช้ในการพัฒนานิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา มี 4 แนวทาง คือ 1.การเน้นย้ำคุณค่าและความสำคัญของแนวพระราชดำริในการพัฒนานิสิตนักศึกษา 2.แนวทางการนำแนวพระราชดำริไปพัฒนานิสิตนักศึกษาโดยพัฒนาตนเองไปสู่สังคม 3. การนำแนวพระราชดำริไปพัฒนานิสิตนักศึกษาผ่านกิจกรรม 4.การนำแนวพระราชดำริไปการพัฒนานิสิตนักศึกษาโดยผ่านปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจต่างๆ

ไกรยุทธ ธีรตยาศินันท์. (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” เป็นการศึกษาเพื่อเฉลิมพระเกียรติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมหามงคลสมัยพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกที่พระองค์ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติยาวนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์องค์ใด ๆ การศึกษานี้อาศัยข้อมูลจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาพระราชทานให้แก่คนไทยกลุ่มต่าง ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ตลอดช่วงเวลาที่พระองค์ได้ทรงเป็นพระประมุขของประเทศไทย จำนวน 19 เล่ม (ไม่นับปี 2530 - 2531) เป็นข้อมูลหลัก โดยนำแนวคิดและปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทมารวบรวมและเรียบเรียงให้เป็นระบบความคิดที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในเชิงตรรก ในขณะเดียวกันก็ให้ความหมายแก่นเรื่อง (theme) ที่ใช้ผูกกระบวนความคิดดังกล่าว แนวพระราชดำริต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่นำเสนอในรายงานการศึกษานี้ ไม่ได้สื่อเนื้อความจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในลักษณะที่นอกบริบท (out of context) อันเป็นลักษณะที่สื่อความหมายผิดไปจากพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชดำรัส

และพระบรมราชาโหวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานให้แก่คณะบุคคลต่าง ๆ นั้น จะมีเนื้อความสอดคล้องกับโอกาส สถานการณ์ และภูมิหลัง ของกลุ่มบุคคลที่เข้าเฝ้าเพื่อรับพระราชทานพระราชดำรัสหรือพระบรมราชาโหวาทเสมอ โดยที่การศึกษานี้ไม่ได้สนใจส่วนใดส่วนหนึ่งของพระราชดำรัสหรือพระบรมราชาโหวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพระราชทานให้แก่คณะบุคคลต่าง ๆ เป็นการเฉพาะ แต่มุ่งสนใจในระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพตลอดช่วงเวลา 43 ปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นพระประมุขของประชาชนคนไทย การศึกษานี้เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างระบบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันเป็นเรื่องนามธรรมกับการปฏิบัติพระองค์ในการจัดการกับพระราชภารกิจต่าง ๆ อันเป็นเรื่องรูปธรรม ผู้ศึกษาก็พยายามนำเสนอแต่พระราชจริยวัตร และพระราชกรณียกิจที่มีการยืนยันได้ (verifiable) เพื่อป้องกันการนำเสนอในสิ่งที่อาจจัดเป็นความลำเอียงเฉพาะตัวของผู้ศึกษาเองบนฐานของความคิด เช่นนี้ ผู้ศึกษาจึงเรียบเรียงสาระของพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจที่ได้รับการยืนยันมาแล้วในรูปของปรากฏในเอกสารที่จัดและพิมพ์เผยแพร่แล้วในนามของส่วนราชการ และการเป็นผลงานที่เรียบเรียงคณะบุคคล และในกรณีที่เป็นเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราช จริยวัตรและและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะจำกัดเฉพาะที่เป็นข้อคิด เห็นของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทเท่านั้น การศึกษาในลักษณะข้างต้นมิได้มีจุดประสงค์ เพียงเพื่อเล่าเรื่องราวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นงานเน้นการวิเคราะห์ลักษณะวิชาการที่เป็นวัตถุวิสัย (objective) มากที่สุดเท่านั้น แต่ผลการศึกษาจะสะท้อนความมีคุณค่าของระบบ พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในพระบรมราชาโหวาทและพระราชดำรัสของพระองค์ เพื่อให้คนไทยได้ซาบซึ้งในปรัชญา และหลักคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันมีคุณค่าโดยรวม

2.4.1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ณัฐปภัทร์ ชาญนนทวัฒน์ (2561) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “ลักษณะเด่นในนวนิยายแปลจีนพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” โดยศึกษาพระราชนิพนธ์นวนิยายแปลจากภาษาจีน ในพระองค์ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องผีเสื้อ เมฆเห็นน้ำไหล หมู่บ้านเล็ก ตระกูลเป่า นารีนครา และตลอดกาลน่านานแคไหนด ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายแปลจีนพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีลักษณะเด่นด้านภาษาและด้าน

เนื้อหา ลักษณะเด่นด้านภาษา 2 ประการ ได้แก่ การสรรคำและการใช้ภาพพจน์ การสรรคำมี 3 ประการ ได้แก่ คำซ้อน ชุดคำ และคำที่มีความหมายตรงกันข้าม การใช้ภาพพจน์มี 3 ประการ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ และสัทพจน์ โดยผู้วิจัยศึกษาเปรียบเทียบกับต้นฉบับนวนิยายภาษาจีน ลักษณะเด่นด้านเนื้อหามี 3 ประการ ได้แก่ ด้านแนวคิด ด้านตัวละครและด้านฉาก โดยปรากฏ ลักษณะเด่นด้านแนวคิดเรื่องการปะทะกันของค่านิยมแบบดั้งเดิมกับค่านิยมแบบใหม่ ความดีเป็นสิ่งที่มั่นคงและยั่งยืน การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่มีความแตกต่างและความรักของคนในครอบครัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงเป็นอนิจจัง สิ่งที่มั่นคงและยั่งยืน คือความดีและความรัก ลักษณะเด่นด้านตัวละคร ปรากฏว่าตัวละครหญิงโดดเด่นกว่า ตัวละครชายคือผู้หญิงสามารถทำหน้าที่แทนผู้ชายได้ มีความเข้มแข็งและมีความสามารถ ลักษณะเด่นด้านฉากปรากฏฉากชุมชนและฉากธรรมชาติ ซึ่งแสดงถึงคุณค่าของวัฒนธรรม ดั้งเดิมและการพยายามรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมพร้อมรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ โดยฉากธรรมชาติ ช่วยนำเสนอและเสริมอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครให้เด่นชัดขึ้น นวนิยายแปลจีน พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใช้ภาษาประณีตงดงาม สำนวนราบรื่น ทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครและเกิดจินตภาพ โดยแสดงสภาพสังคมและวัฒนธรรมจีนซึ่งคล้ายคลึงกับ สังคมไทย พระราชนิพนธ์แปลจีนจึงมีคุณประโยชน์ต่อสังคมไทยและประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ผู้อ่านตระหนักได้ถึงคุณค่าของความดีและความรัก ซึ่งทำให้มนุษย์มีความสุขอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

เกศราพร มากจันทร์ (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีนพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความเป็นมาของการเสด็จฯเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน วัตถุประสงค์ที่ทรงพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยว และวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา กลวิธีการทรงพระราชนิพนธ์ การใช้ภาษา และคุณค่าที่ได้รับจากพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีนจำนวน 9 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่าการเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนแต่ละครั้งมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ เสด็จฯ เยือนตามคำกราบบังคมทูลเชิญ และเสด็จพระราชดำเนินเพื่อปฏิบัติพระราชกิจตามวัตถุประสงค์ ส่วนวัตถุประสงค์สำคัญที่ทรงพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยว คือ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในด้านต่าง ๆ และเพื่อบันทึกความทรงจำและถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับการเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนชาวไทยรู้จักสาธารณรัฐประชาชนจีนมากขึ้น รูปแบบของพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีน มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบบันทึก และรูปแบบจดหมาย พระราชนิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบบันทึก เนื้อหาของพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีน กล่าวถึงเส้นทางการเสด็จพระราชดำเนิน ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ความรู้อื่น ๆ และพระราชทรงสนทนา กลวิธีการ ทรงพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยว

สาธารณรัฐประชาชนจีนมีการตั้งชื่อเรื่อง การเปิดเรื่อง การเสนอเรื่อง การปิดเรื่อง และศิลปะการจัดรูปเล่ม กลวิธีการทรงพระราชนิพนธ์ที่โดดเด่นที่สุดคือการเสนอเรื่องให้น่าสนใจโดยสอดแทรกพระอารมณ์ขันและการใช้ภาพประกอบที่มีสีสันสวยงามดึงดูดความสนใจ ลักษณะการใช้ภาษาในพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่ามีการใช้คำและสำนวนทั้งภาษาไทยและภาษาจีน ใช้โวหารแบบบรรยายโวหาร อธิบายโวหาร และพรรณนาโวหารในการเล่าเรื่องโดยใช้บรรยายโวหารเป็นหลัก ใช้ภาพพจน์แบบอุปมาอุปไมยมากที่สุด ปรากฏการใช้ภาษาระดับทางการ ระดับกึ่งทางการ และระดับสนทนา โดยใช้ภาษาระดับกึ่งทางการและระดับสนทนาเป็นส่วนใหญ่ คุณค่าที่ได้รับจากพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีนมีทั้งคุณค่าด้านการเสนอความรู้ คุณค่าด้านการให้ความบันเทิง และคุณค่าด้านการให้แง่คิด

ศศิวิมล ผลิตาภรณ์ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ลักษณะภาษาในพระราชนิพนธ์ประเภทสารคดีท่องเที่ยวในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะภาษาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ พระราชนิพนธ์เรื่อง ย่าแดนมังกร ชมซ่อมมารตี ปริศนาดวงดาว “ไอรัก” คืออะไร และมหัศจรรย์ทุกวัน ใน 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาโครงสร้างภาษาในพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) ศึกษาลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่องและลักษณะภาษาแสดงการเปลี่ยนหัวเรื่องย่อย 3) ศึกษาการเชื่อมโยงความ 4) ศึกษาการใช้เครื่องหมายและสัญลักษณ์ในพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้คือ 1) โครงสร้างภาษาในพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โครงสร้างภายใน และโครงสร้างภายนอก โครงสร้างภายใน ได้แก่ การเริ่มต้นและการลงท้าย โครงสร้างภายนอก ได้แก่ ส่วนคำนำและส่วนภาคผนวก จากการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวทุกเล่มมีโครงสร้างภายใน ส่วนโครงสร้างภายนอก ปรากฏเฉพาะในบางเล่มเท่านั้น 2) ลักษณะภาษา แสดงหัวเรื่องและลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่องย่อย ลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่องพบ 2 ลักษณะ ได้แก่ (วัน)-วันที่-เดือน-ปี ที่บันทึกเหตุการณ์ และการใช้ชื่อส่วนประกอบของโครงสร้างสารคดี ส่วนลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่องมี 2 ลักษณะ ได้แก่ วรรณกรรมเปลี่ยนหัวเรื่องย่อยโดยไม่มีตัวกำหนดการเปลี่ยนหัวเรื่อง และการเปลี่ยนหัวเรื่องย่อยโดยมีตัวกำหนดการเปลี่ยนหัวเรื่อง 3) การเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวศึกษา 3 ประเด็น ได้แก่ การเชื่อมโยงความโดย การอ้างถึง การเชื่อมโยงโดยการซ้ำ และการเชื่อมโยงความโดยใช้คำเชื่อม จากผลการศึกษาการเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึงมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การอ้างถึงด้วยสรรพนามและการอ้างถึงด้วย การชี้เฉพาะ การเชื่อมโยงความโดยการซ้ำมีทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่ การซ้ำทุกส่วน การซ้ำ บางส่วน การซ้ำความหมาย และการซ้ำโครงสร้าง การเชื่อมโยงความโดยการ

ใช้คำเชื่อมมี 19 ประเภท ได้แก่ คำเชื่อมแสดงความคล้ายตามหรือคำเชื่อมเพิ่มเติม คำเชื่อมแสดงการ แจกแจง รายละเอียด คำเชื่อมแสดงการขยายความ คำเชื่อมแสดงเหตุอันเชื่อแสดงผล คำเชื่อมแสดง การ กล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง คำเชื่อมแสดงเวลา คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ คำเชื่อม แสดงจุดเริ่มต้น คำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุด คำเชื่อมแสดงลำดับขั้นตอน คำเชื่อมแสดงเงื่อนไข คำเชื่อม แสดงวิธีการ คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ คำเชื่อมแสดงการสรุปความ และคำเชื่อม แสดงการตัด ตอนหรือแยกส่วน 4) การใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์ ศึกษา 3 ประเด็น ได้แก่ การใช้ เครื่องหมาย นขลิขิต การใช้เครื่องหมายอัญประกาศ และการใช้ตัวอักษรเอน ผลการศึกษาได้ผลดังนี้ การใช้ เครื่องหมายนขลิขิตมีหน้าที่ 12 ลักษณะ คือเพื่อแสดงข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ข้อสังเกต หรือข้อสงสัย เพื่อแสดงการบรรยายเหตุการณ์ในขณะนั้น เพื่อระบุตำแหน่งหรือ สถานะ เพื่อแสดงคำภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ เพื่อแสดงการกำกับคำทับ ศัพท์ เพื่อแสดงชื่อ เต็ม เพื่อแสดงอักษรย่อ เพื่อแสดงชื่อบุคคล เพื่อแสดงชื่อเฉพาะ เพื่อแสดงตัวอย่าง และเพื่อแสดงการ แจกแจงรายการเป็นลำดับ การใช้เครื่องหมายอัญประกาศมีหน้าที่ 6 ลักษณะคือ เพื่อแสดงการกล่าวเน้น เพื่อแสดงการกล่าวอ้าง เพื่อแสดงคำพูด เพื่อแสดงคำภาษา ต่างประเทศ เพื่อแสดงชื่อบุคคล และเพื่อ แสดงชื่อเฉพาะ การใช้อักษรเอน มี 8 ลักษณะ คือ เพื่อแสดงข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก หรือข้อสังเกต เพื่อแสดงการกล่าวอ้าง เพื่อแสดงข้อความที่อยู่ในขลิขิต หรือเพื่อแสดงคำ ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ เพื่อแสดงคำภาษาต่างประเทศ เพื่อแสดงชื่อบุคคล และเพื่อแสดงชื่อ เฉพาะ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และคณะ (2536) ได้ทำวิจัยเรื่อง “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับงานพัฒนา” โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้อง ประมวลพระราชกรณียกิจด้านพัฒนาสำคัญ 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ด้านอนามัยและ สาธารณสุข และด้านศิลปวัฒนธรรม มีจุดมุ่งหมายและขอบเขตของการศึกษาเฉพาะและสังเขป 4 ประการคือ 1) มุ่งประมวลพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาตามที่โครงการนี้ให้คำจำกัดความของสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ ที่ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยหวังว่าผลการศึกษาครั้งนี้จะสามารถ รวบรวมพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาของพระองค์ให้อยู่เป็นแหล่งเดียวกัน สะดวกแก่การศึกษา ค้นคว้า หรือการประมวลรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันนี้ในโอกาสต่อไป 2) จำแนกประเภทพระราชกรณียกิจ ออกเป็นหมวดหมู่ตามหลักวิชา ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่าพระองค์ท่านได้ทรงดำเนินการพัฒนาสังคมไปแล้ว ด้านใดบ้าง แต่ละด้านมีอะไรบ้าง 3) เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ ในอนาคต โดย ได้สรุปสาระสำคัญของพระราชกรณียกิจแต่ละประเภทของพระองค์ท่านไว้ อย่างชัดเจน 4) หารูปแบบพัฒนาสังคมของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จากพระราชกรณียกิจของ พระองค์ท่าน โดยตัวแบบการพัฒนาสังคม ประกอบด้วย เป้าหมายของการพัฒนาในหลักการพัฒนา

วิธีการในการพัฒนา และหน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนานั้น ๆ โครงการศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาสามวิธีเป็นประการ สำคัญโดยดำเนินการควบคู่กัน ได้แก่ 1) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลงานพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และของผู้อื่น 2) การสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้และใกล้ชิดกับเรื่องของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และพระกรณียกิจด้านพัฒนาของพระองค์เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง (unstructured interview) สองหัวข้อใหญ่ คือ 1) โครงการพัฒนาหรือพระกรณียกิจด้านพัฒนาของสมเด็จพระเทพฯ ที่ทรงเกี่ยวข้องจากหัวข้อนี้ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อโครงการพัฒนา จุดเริ่มต้นของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ กิจกรรมหลัก ๆ ของโครงการ วิธีดำเนินการ ผู้ร่วมโครงการ ผลการดำเนินงานถึงขณะสัมภาษณ์ ปัญหาอุปสรรคและวิธีแก้ไข 2) ความรู้สึกส่วนตัวที่เข้าร่วมโครงการพัฒนากับพระองค์ท่าน 3) วิธีสังเกตการณ์โครงการ โดยคณะผู้ศึกษาได้เดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นที่ตั้งของโครงการ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการ 3 ขั้นตอน เพื่อให้แน่ใจว่างานที่นำมาวิเคราะห์นี้ส่วนใหญ่เป็นพระกรณียกิจในสมเด็จพระเทพรัตนฯ หรืออย่างน้อยเป็นพระกรณียกิจที่สมเด็จพระเทพรัตนฯ ทรงมีบทบาทมากเป็นหลักของโครงการ โดย 1) ชั้นเอกสาร 2) ชั้นสัมภาษณ์ 3) ชั้นสังเกตการณ์โครงการ ผลของการศึกษาพบว่าสมเด็จพระเทพรัตนฯ ทรงมีพระกรณียกิจเป็นจำนวนมาก ไม่สามารถจะนำมาประมวลไว้ทุกแห่งทุกมุม ในแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาคือการพัฒนาคน พระองค์ดำเนินตามหลักการในการพัฒนามตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่ 1) การพึ่งตนเอง 2) ความเป็นไทย 3) การมีส่วนร่วมของประชาชน 4) ความสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ 5) ความรู้คู่การปฏิบัติ 6) การทำงานเชิงรุก 7) การนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ วิธีการพัฒนาที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงนิยมใช้ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาของพระองค์ท่านมีโดยสังเขปดังนี้ 1) วิธีการให้การศึกษา 2) วิธีการทำงานกับกลุ่มคน ส่วนขั้นตอนกระบวนการพัฒนา คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) มานำเสนอไว้ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูล 2) การหาข้อมูลในพื้นที่ 3) การศึกษาข้อมูลและการจัดทำโครงการ 4) การดำเนินงานตามโครงการ 5) การติดตามผลงาน และเนื้อหาส่วนท้ายในการศึกษายังได้กล่าวถึงพระองค์ในฐานะปราชญ์แห่งการพัฒนาองค์ศิลปิน และอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยตรงนั้นยังไม่ปรากฏหลากหลายนักในวงสังคม โดยมากงานที่ปรากฏจะเป็นลักษณะที่แสดงมุมมองและทรรศนะต่าง ๆ ที่ได้จากการอ่านพระราชนิพนธ์ฯ โดยผู้รู้บางท่านเชิญพระราชนิพนธ์ในพระองค์ไปศึกษาเฉพาะประเด็น โดยได้นำพระราชนิพนธ์ในพระองค์บางประเภทไปศึกษา แต่การศึกษานั้นไม่ได้ปรากฏอยู่ในรูปแบบของงานวิจัย

2.4.1.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทย

อาทิตยา วงศ์สุวรรณ (2555) ได้ศึกษาการสืบทอดวิถีไทยเรื่อง “คุณค่าและการสืบทอดโอสถวิถีไทย : วิถีแห่งการ พัฒนาสุขภาพองค์รวม” ซึ่งการวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ คุณค่าโอสถวิถีไทยและการสืบทอดโอสถวิถีไทยในอดีตและปัจจุบันและนำเสนอแนวทางการสืบทอดโอสถวิถีไทย เพื่อพัฒนาสุขภาพองค์รวมตามวิถีไทยในอนาคต โดยมีวิธีดำเนินการการศึกษา คุณค่าของโอสถวิถีไทยในอดีตสมัยต้นรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ด้วยการวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลสร้างข้อสรุปอุปนัย

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลโดยพิจารณาให้เหมาะสมกับช่วงระยะเวลาของการสืบทอดของโอสถวิถีไทย ซึ่งแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงเวลาอดีตถึงปัจจุบันและช่วงเวลาในอนาคต สำหรับช่วงแรกผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือการวิจัยทางประวัติศาสตร์จากการศึกษา ประเพณีจากการบอกเล่าและการศึกษาภาคสนามชุมชนที่มีวิถีการแพทย์แผนไทยด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์ ส่วนระยะเวลาช่วงที่สองผู้วิจัยก็ได้แบ่งเป็น 2 ส่วนเช่นกันคือ คือการจัดเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในกลุ่มแพทย์แผนไทย แพทย์แผนไทยประยุกต์และ แพทย์พื้นบ้าน การศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ผลการศึกษาพบว่าโอสถวิถีไทยเป็นวิถีในการดูแลสุขภาพของคนไทยที่เป็นองค์รวม คือ กาย จิต ปัญญา สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม คุณค่าของโอสถวิถีไทยในอดีตมีในด้านความคิดที่เป็นภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม คุณค่าด้านจริยะ และคุณค่าทางสุนทรีย์ที่เป็นการพัฒนาจิตและปัญญาทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล และคุณค่าทางวัตถุที่เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต ในปัจจุบันคุณค่าของโอสถวิถีไทยยังคงดำรงอยู่แต่อาจปรับเปลี่ยนไปและลดทอนลงตามสังคมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป การที่จะสืบทอดต่อไปจึงต้องสืบทอดคุณค่าของโอสถวิถีไทยไปในวิถีชีวิต การสืบทอดในอดีตเป็นการสืบทอดในครอบครัวและในวิถีชีวิต แต่การเปลี่ยนแปลงสังคมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปนั้นทำให้โอสถ วิถีไทยถูกกลืนเลือนไป แต่อย่างไรก็ตาม รอยต่อที่คงอยู่ยังเป็นแนวทางในการรวบรวมความรู้ ศึกษาเพื่อการต่อยอดภูมิปัญญา การใช้ การศึกษาเป็นเครื่องมือในทุกๆระดับตั้งแต่เด็กที่เรียนรู้วิถีชีวิต จนถึงการศึกษาเป็นวิชาชีพและการนำ กลับมาเป็นวิถีชีวิตของคนไทย

ปวลักษณ์ สุรัสวดี (2554) ได้วิจัยเรื่อง “การสืบสานภูมิปัญญาของสายสกุลช่างปูนปั้น จังหวัด เพชรบุรี” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์คุณค่าของภูมิปัญญางานสายสกุลช่างปูนปั้น

จังหวัดเพชรบุรี 2) วิเคราะห์การสืบสานภูมิปัญญาสายสกุลช่างปูนปั้น จังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3) นำเสนอแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาสายสกุลช่างปูนปั้น จังหวัดเพชรบุรี การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาเอกสาร การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าและการศึกษาภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่า การสืบสานภูมิปัญญา ของสายสกุลช่างปูนปั้นจังหวัดเพชรบุรี เป็นการสืบสานโดยใช้วิถีแห่งปัญญาญาณ ช่างงานสายสกุลช่างปูนปั้นเพชรบุรีคือผู้ที่วิจัยฝึกฝนทักษะและพัฒนาตนด้วย ปัญญาญาณเพื่อสร้างงานพุทธศิลป์ถวายเป็นพุทธบูชา วิถีแห่งปัญญาญาณของช่างสายสกุลช่างปูนปั้นจังหวัดเพชรบุรี แบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งคือ ปัญญา คือ การค้นคว้าหรือการวิจัยของช่างสายสกุลช่างปูนปั้นเพชรบุรี แบ่งออกเป็น 1) ปัญญาทางทักษะ การช่าง 2) ปัญญาทางพื้นฐานศิลปะ 3) ปัญญาทางจักรวาลวิทยาในศาสนาพุทธ ส่วนที่สองคือญาณ คือ การหยั่งรู้ที่เกิดจากสมาธิและมูมมอง อันเป็นสิ่งที่เก็บสะสมอยู่ในตัวช่างที่เกิดจากการฝึกฝนอย่างหนักจนเชี่ยวชาญ และรูปแบบการเรียนรู้ แบบนิรนัยและอุปนัยที่ผสมผสาน

มัทนียา พงศ์สุวรรณ (2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการสืบทอดพระปรีชาญาณแบบองค์รวมของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์” โดยการศึกษามีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์พระปรีชาญาณแบบองค์รวมของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ภายใต้บริบทของสังคมในปี พ.ศ. 2406 – 2490 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อหนุนพระปรีชาญาณแบบองค์รวมสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ภายใต้บริบทสังคมไทยปี พ.ศ. 2406 – 2490 3) เพื่อเสนอแนวทางการสืบทอดพระปรีชาญาณแบบองค์รวมของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ 1) ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อศึกษาพระประวัติของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ภายใต้บริบทของสังคมไทยในปี พ.ศ. 2406 – 2490 และ 2) ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การวิเคราะห์เนื้อหา การสังเกตและการเข้าร่วม กิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า สมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นปราชญ์หรืออัจฉริยบุคคลที่รอบรู้และมีพระปรีชาญาณอย่างอัศจรรย์ในศิลปะทุกสาขา อาทิ ด้านจิตรกรรมและลายเส้น ปะติมากรรม สถาปัตยกรรม ประณีตศิลปกรรม วรรณกรรม ดนตรีและนาฏศิลป์ ความรู้และพระปรีชาสามารถด้านต่าง ๆ ของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เกิดจากที่ทรงเรียนรู้ ฝึกหัด ทดลอง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามอัธยาศัยตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ และทรงนำศาสตร์ทุกสาขามาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่เป็นความสวยงาม ดัดดาดีใจ และเลอเลิศ โดยทรงเชื่อมโยงความรู้ที่ลุ่มลึก พระปรีชาญาณที่ลึกซึ้ง และความงามตามอุดมคติในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างเป็น องค์รวมให้เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอย่างกลมกลืนและมีคุณค่าอย่างยากที่จะหาใครเสมอเหมือนในแผ่นดินไทย สมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ จึงทรงเป็น

เสมือน เพชรรัตน์ศิลปินแห่งรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ มีแนวทางการสืบทอดพระปรีชาญาณแบบองค์รวม ดังนี้ 1) นำวิธีการเรียนรู้และฝึกฝนตนเองของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ มาเป็นแบบอย่างและปรับใช้ 2) นำแนวพระดำริและผลงานแบบองค์รวมของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นตัวจุดประกายกระบวนคิดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ทั้งปวง 3) นำกระบวนการคิดและการทำงานในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างเป็นองค์รวมของ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา หลักสูตรศิลปะ ในทุกระดับชั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา และ 4) สืบทอดหรืออนุรักษ์ผลงานที่สะท้อนถึงพระปรีชาญาณแบบองค์รวมของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ทรงเป็น สรรพศิลปะสิทธิวิยาธร

หทัยรัตน์ ทับพร (2553) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย ที่พึงประสงค์แก่เยาวชนไทยในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน” โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่พึงประสงค์แก่เยาวชนไทยในบริบท สังคมไทยในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาบทบาทของการศึกษาที่มีต่อการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่พึงประสงค์แก่เยาวชนไทยในบริบทของสังคมปัจจุบัน วิธีดำเนินการวิจัยใช้การศึกษาเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเยาวชนไทยที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยในเขตกรุงเทพมหานคร 1 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันอุดมศึกษา ในเขตภูมิภาค 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพาและมหาวิทยาลัยนเรศวร รวมทั้งคณาจารย์ผู้สอนในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยในเขตกรุงเทพมหานคร 1 แห่งได้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันอุดมศึกษาในเขตภูมิภาค 2 แห่ง ได้แก่มหาวิทยาลัยบูรพา และ มหาวิทยาลัยนเรศวร การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดสนทนากลุ่ม และการเสนอแนวทางการจัดการศึกษาต่อผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า 1) นิสิตและคณาจารย์ส่วนใหญ่ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย และเห็นว่าความเป็นไทยที่พึงประสงค์ที่ควรปลูกฝังแก่เยาวชนไทยในบริบทสังคมไทยปัจจุบันมากที่สุด ได้แก่ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รองลงมาได้แก่ มีความกตัญญูรู้คุณ และซื่อสัตย์สุจริต 2) นิสิตและคณาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่าการศึกษามีบทบาท สำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย โดยเริ่มตั้งแต่การอบรมสั่งสอนจากสถาบันครอบครัว การจัดการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะองค์กรสื่อสารมวลชน 3) นิสิตและคณาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่าแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่สำคัญ ได้แก่ การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยแก่เยาวชน ให้ตระหนักถึงคุณค่าความเป็นไทย การบูรณาการทางวัฒนธรรมในสังคมการ

ประสานและการพัฒนาความร่วมมือของครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน สังคม และองค์กรทุกภาคส่วน รวมทั้งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อรักษาและสืบทอดความเป็นไทยให้คงอยู่สืบไป

พรสวรรค์ สุวรรณศรี (2549) ได้วิจัยการสืบทอดผญาอีสาน เรื่อง “การวิเคราะห์คุณค่า การดำรงอยู่ และการสืบทอดผญาอีสาน” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อ ได้แก่ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของผญาอีสาน เพื่อศึกษาวิเคราะห์การดำรงอยู่ของผญาอีสาน ในบริบททาง สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนอีสานในปัจจุบัน และวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายคือ เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดผญาอีสาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี มีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การศึกษาภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ การวิเคราะห์คุณค่า การดำรงอยู่และแนวทางการสืบทอดผญาอีสาน ได้รับการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านผญาอีสาน ผลการวิจัย พบว่า 1. คุณค่าของผญาอีสาน จำนวน 283 บท พบว่า 1) คุณค่าที่ให้ข้อคิดต่อบุคคล ได้แก่ ด้านการพัฒนาตน จำนวน 280 บท และด้านพัฒนาสังคม จำนวน 109 บท 2) คุณค่าที่ใช้อบรมระเบียบสังคมด้านต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัวจำนวน 42 บท การเมือง/การปกครองจำนวน 43 บท เศรษฐกิจ จำนวน 41 บท การศึกษา จำนวน 28 บท และศาสนา จำนวน 101 บท 2. การดำรงอยู่ของผญาอีสาน พบว่า 1) สถานภาพการดำรงอยู่ ได้แก่ ผญาที่ไม่มีการใช้จำนวน 31 บท ผญาที่มีการใช้อยู่ จำนวน 252 บท และผญาที่มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 12 บท 2) ลักษณะการดำรงอยู่ ได้แก่ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การเขียนตำรา การเขียนกลอนลำ การเทศน์ การพูดคุยกันบางโอกาส งานเลี้ยงต้อนรับ การบายศรีสู่ขวัญ การเป็นวิทยากรบรรยาย และการใช้ผญาผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต 3. แนวทางการสืบทอดผญาอีสานพบว่ามีวิธีการดังนี้ 1) สถาบันการ ศึกษาทุกระดับจัดทำเป็นหลักสูตรให้มีการเรียนการสอนกันอย่างจริงจัง 2) องค์กรที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันศึกษาค้นคว้าสำรวจข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำมาจัดทำเป็นข้อมูลที่สะดวกในการศึกษาและทำความเข้าใจ ตลอดจนช่วยกันเผยแพร่โดยใช้สื่อที่น่าสนใจ 3) จัดทำเป็นศูนย์การ เรียนรู้ชุมชน โดยจัดทำเป็นศูนย์ข้อมูลจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมเผยแพร่ผญาให้ครอบครัวและ คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของผญา จัดฝึกอบรมวิทยากร จัดทำสื่อการเรียนรู้ 4) ควรได้ชี้แจงอธิบายรูปแบบของผญาอีสานให้ชัดเจนและสอนให้คนรุ่นใหม่เขียนผญาได้

หทัยรัตน์ ทับพร (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นไทยของชาวไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การสืบทอดความเป็นไทยตามการรับรู้ของชาวไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา 2) เพื่อศึกษาบทบาทของการศึกษาที่มีต่อการสืบทอดความเป็นไทยของชาวไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา 3) เพื่อนำเสนอ

ยุทธศาสตร์ การศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นไทยของชาวไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา วิธี ดำเนินการวิจัยโดยศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า การวิจัยเชิงสำรวจ และการวิจัยภาคสนาม และการเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาต่อผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวไทยในประเทศสหรัฐอเมริกามีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติที่มาจากคนไทย ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย และต้องการให้เยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริการักษาและสืบทอดความเป็นไทยให้คงอยู่ 2) การศึกษามีบทบาทสำคัญในการสืบทอดความเป็นไทย วัดไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์กลางสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นไทยของชาวไทย ในประเทศสหรัฐอเมริกา 3) ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นไทยที่สำคัญ ได้แก่ การปลูกฝังคุณค่าและจิตสำนึกในความเป็นไทยแก่เยาวชนไทยในประเทศสหรัฐอเมริการุ่นต่อไป การบูรณาการทางวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม การประสานและพัฒนาความร่วมมือทุกภาคส่วน และการพัฒนาหลักสูตรครู และกระบวนการเรียนรู้ เพื่อรักษาและสืบทอดความเป็นไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาให้คงอยู่สืบไป

งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทยข้างต้นมีความหลากหลายในเรื่องการนำเสนอมุมมองและการเก็บข้อมูล โดยมากระเปียบวิธีวิจัยจะมีขั้นตอนคล้ายกันคือเริ่มจากการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสาร จากนั้นมีการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาวิจัยทุกเรื่องข้างต้นมีทั้งการใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารและไม่เป็นเอกสารหรือข้อมูลภาคสนาม นอกจากนี้ยังมีการหาข้อมูลประเภทปฐมภูมิโดยการเก็บข้อมูลจากผู้กลุ่มตัวอย่างอีกด้วย ในที่นี้มีการวิจัยที่ศึกษาความเป็นไทยจากทั้งคนไทยในประเทศและคนไทยในต่างประเทศ งานวิจัยทุกเล่มข้างต้นที่เกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทยนี้ ล้วนแต่สร้างองค์ความรู้ที่มีประโยชน์นานับประการต่อการนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาต่อ ซึ่งจะยังให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งแก่ปัจเจก สังคม และ ประเทศชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างความตระหนักในคุณค่าของ “รากฐาน” ของสังคมไทย และยังเอื้อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลและผลวิจัยดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการจัดการดำเนินการเพื่อความเจริญทางด้านวิถีไทย รวมถึงความเจริญทางด้านจิตใจของคนในสังคม อันเป็นผลมาจากความภาคภูมิใจในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติไว้ได้ และเพื่อให้ความเป็นเอกลักษณ์ยังคงอยู่คู่สังคมไทย อีกทั้งยังช่วยให้การพัฒนามีความเหมาะสมอยู่บนรากฐานของสังคมไทย อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนต่อไป

2.4.1.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย

สมชาย วิริยะยุทธกร และคณะ (2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง “วิจัยและพัฒนากิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทย ในโรงเรียนอนุบาลแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ

เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิจัยและพัฒนากิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทยสำหรับพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนอนุบาล 2) บ่มเพาะคุณธรรมที่จำเป็นและเหมาะสมกับวัย ฝึกความมีวินัยและสุภาพ มีจิตสาธารณะ ซื่อสัตย์ ประหยัด และสามัคคีให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนระดับอนุบาล 3) พัฒนาครูให้สามารถบูรณาการการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งในหลักสูตร เสริมหลักสูตร และชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน 4) ให้โรงเรียนเป็นต้นแบบทางการวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมในระดับอนุบาล ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นอนุบาล 1-3 โรงเรียนอนุบาล แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ภาคเรียนที่ 2 ปี การศึกษา 2552 จำนวน 304 คน และครู ครูช่วยสอนที่ดูแลนักเรียนชั้นอนุบาล 1-3 จำนวน 30 คน รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนาแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับ การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้ 1) แบบบันทึกพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนในกิจกรรมวิถีธรรม วิถีไทย 2) แบบสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม 3) แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง 4) แบบสอบถามความเห็นผู้ปกครองต่อโครงการผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) ได้กิจกรรม “วิถีธรรม วิถีไทย ในโรงเรียนอนุบาลแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ” ที่เน้นการ ปลูกฝังคุณธรรมที่จำเป็นและเหมาะสมกับวัย ได้แก่ มีวินัยและสุภาพ มีจิตสาธารณะ ซื่อสัตย์ ประหยัด และสามัคคี ให้กับนักเรียนชั้นอนุบาล 2) นักเรียนได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมที่จำเป็น และเหมาะสมกับวัยด้านความมีวินัยและสุภาพ ซื่อสัตย์ สามัคคี ประหยัดและมีจิตสาธารณะ จากกิจกรรมที่จัดขึ้น และจากผลการประเมินการปฏิบัติของนักเรียน ส่วนจากความคิดเห็นของผู้ปกครอง พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีการพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยและสุภาพ และจิตสาธารณะมากที่สุด รองลงมาคือ สามัคคี ซื่อสัตย์ และประหยัด 3) ครูสามารถบูรณาการการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งในหลักสูตรเสริมหลักสูตร และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนโดยให้ ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการบันทึกความดีของนักเรียนเมื่ออยู่ที่บ้าน เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างบ้านและโรงเรียนในการบ่มเพาะคุณธรรมให้กับนักเรียน

ทิศนา ขัมมณี (2536) ได้ร่วมกับคณะหน่วยปฏิบัติการงานวิจัยการศึกษาปฐมวัยได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย” โดยงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยย่อยที่ 6 ของโครงการวิจัยแม่บท เรื่อง การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย: รูปแบบการศึกษาปฐมวัย ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 วัตถุประสงค์ของการวิจัยประการแรกคือการแสวงหาหลักการอบรม เลี้ยงดูเด็กหรือหลักการพัฒนาเด็กปฐมวัย ที่มีลักษณะสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และหลักการพัฒนาเด็กของสากล วัตถุประสงค์ประการที่สองก็คือเพื่อการ

พัฒนารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ที่ตั้งอยู่บนหลักการที่พัฒนาขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น คณะกรรมการโครงการวิจัยแม่บทจึงได้กำหนดให้มีการศึกษาข้อมูล ทั้งด้านเอกสาร (Documentation Study) ด้านการสำรวจ (Survey Study) และการศึกษาเชิงมานุษยวิทยา (Ethnographic Study) ซึ่งจำเป็นต้องแบ่งงานออกเป็นโครงการย่อยๆ ดังนี้

โครงการย่อยที่ 1 การศึกษาและสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก (พ.ศ. 2528 – 2529 และปรับปรุง พ.ศ. 2534) ดำเนินการโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์พูนสุข บุญยสวัสดิ์ และคณะ

โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนาเครื่องมือศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็ก (พ.ศ. 2528 – 2529) ดำเนินการโดย ศาสตราจารย์ ดร. อุทุมพร จามรมาน และคณะ

โครงการย่อยที่ 3 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย (พ.ศ. 2528 – 2529) ดำเนินการโดยศาสตราจารย์ ดร.อุทุมพร จามรมาน และคณะ

โครงการย่อยที่ 4 การพัฒนาหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีไทย (พ.ศ. 2529-2531) ดำเนินการโดยศาสตราจารย์ อำไพ สุจริตกุล และคณะ

โครงการย่อยที่ 5 การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาเกี่ยวกับอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย (พ.ศ. 2530-2532) ดำเนินการโดยศาสตราจารย์สมุน อมรวิวัฒน์ และคณะ

โครงการย่อยที่ 6 การพัฒนาหลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย (พ.ศ. 2533-2535) ดำเนินการโดย รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา เขมมณี และคณะ

โครงการย่อยที่ 7 การติดตามผลการใช้รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย (พ.ศ. 2536 – 2537) ดำเนินการโดย ดร.บุษบง ตันตวิวงศ์ และคณะ

สำหรับรายงานวิจัยโครงการย่อยที่ การพัฒนาหลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย (พ.ศ. 2533-2535) ปรากฏข้อมูลดังนี้

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยในอดีตที่จะนำเสนอในที่นี้เป็นผลจากการศึกษาและวิเคราะห์สภาพ วิธีการ ค่านิยม และแนวคิดของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย ซึ่งปรากฏในวรรณคดี นิทาน เพลงพื้นบ้าน เอกสารงานวิจัย หนังสือและบทความต่าง ๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผลการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ซึ่งหน่วยปฏิบัติการวิจัยการศึกษาปฐมวัยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 งานวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารต่างๆ จำนวนมาก ได้แก่ หนังสือหรือตำรา จำนวน 81 ฉบับ บทความ 82 เรื่อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกจำนวน 221 เรื่อง ผลการศึกษาดังกล่าวจะเสนอเป็นภาพรวมดังนี้ลักษณะครอบครัวครอบครัวไทยในอดีตเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย เด็กเติบโตขึ้นท่ามกลางการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักและทะนุถนอม เด็กได้มีนมแม่ เด็กมีเพื่อนเล่น มีสัตว์เลี้ยง และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

วิธีอบรมเลี้ยงดู ความมุ่งหวังของการอบรมเลี้ยงดูเด็กมีหลักใหญ่ 3 ประการ คือ ให้มีสุขภาพดี มีกิริยามารยาทดี มีคุณธรรมทั้งกาย วาจา ใจ

การเล่นและการละเล่นของเด็ก การเล่นมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กการเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีแบบแผนอย่างเป็นทางการ เด็กได้เรียนรู้จากการเล่นกับสิ่งที่อยู่รอบตัวและจากการละเล่นของไทยด้วย

อำไพ สุจริตกุล และคณะ (2531) ได้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย” โดยมีระยะเวลาระหว่าง ตุลาคม 2529 - มิถุนายน 2531 งานวิจัยเรื่องนี้เป็นโครงการย่อยลำดับที่สี่ในโครงการวิจัยแม่บทเรื่อง “การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย: รูปแบบสำหรับการศึกษาระดับปฐมวัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย สำหรับการศึกษาในระดับปฐมวัยโดยเน้นการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัย 3-6 ปี และทดลองใช้บางส่วนของหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยที่พัฒนาขึ้น ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการวิจัยพื้นฐานของโครงการย่อยที่ 1-3 นำมาสร้างหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กฉบับร่าง แล้วจึงเลือกบางส่วนของหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยไปทดลองโดยทำในรูปของโครงการฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองหลักการและวิธีการเลี้ยงดูเด็กมีดังต่อไปนี้ 1. แผนการฝึก อบรมหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัย 3-6 ปี แคดูแลเด็ก 2. แบบสังเกตศูนย์พัฒนาเด็ก (ใช้สังเกตก่อนและหลักการฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก 3. แบบสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กก่อนการฝึกอบรม 4. แบบสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กหลัง การฝึกอบรม 5. แบบสอบผลสัมฤทธิ์ เพื่อวัดก่อนและหลังการฝึกอบรม 6. แบบประเมินโครงการ ฝึกอบรม 7. แบบสัมภาษณ์พัฒนาการ ผู้ดูแลรับผิดชอบศูนย์พัฒนาเด็ก การฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก

สรุปผลวิจัย การเสนอสรุปผลการวิจัยนี้แบ่งเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 ผลการทดลองใช้บางส่วนของหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยฉบับร่าง ตอนที่ 2 หลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย ตอนที่ 1 ผลการทดลองใช้หลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยฉบับร่าง 1. ศูนย์พัฒนาเด็กส่วนใหญ่ คือ 10 ใน 15 ศูนย์มีอาคารศูนย์เอง ส่วนใหญ่ตัวอาคารตั้งอยู่ในชุมชน 2. สภาพของผู้ดูแลเด็กซึ่งเข้ารับการอบรมเป็นหญิงจำนวนสูงสุด มีอายุระหว่าง 20-22 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับประถมถึงระดับประกาศนียบัตร ได้รับค่าตอบแทนทั้งเท่ากันและไม่เท่ากัน 3. ผลสัมฤทธิ์ ในการเรียนรู้ของผู้ดูแลเด็ก หลักจากผู้ดูแลเด็กเข้ารับการฝึกอบรมแล้วผู้ดูแลเด็กมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้สูงขึ้น 4. การปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กที่เชื่อว่าน่าจะเป็นผลมาจากการฝึกอบรมไปดังต่อไปนี้ 4.1 ด้านเจตคติผู้ดูแลเด็กหลายคนเห็นความสำคัญของเด็กมากขึ้น 4.2 ด้านบุคลิกภาพ ผู้ดูแลเด็กหลายคนพยายามปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเอง 4.3 ด้านการใช้และการผลิตสื่อ

การสอน ผู้ดูแลเด็กหลายคนผลิตและใช้สื่อการสอนตามที่ได้รับการอบรมไป 4.4 ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ผู้ดูแลเด็กหลายคนเห็นความสำคัญมากขึ้นในการจัดสภาพแวดล้อมให้ส่งเสริมการเรียนรู้ 4.5 ด้านวิธีการอบรมเลี้ยงดู ผู้ดูแลเด็กหลายคนใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามแนวที่ได้รับการฝึกอบรมไป 5. การประเมินโครงการฝึกอบรม ผู้ดูแลเด็กแสดงความคิดเห็นในระดับมากในเรื่องต่าง ๆ เรียงตามลำดับ 4 ลำดับแรกดังนี้ 5.1 ความเหมาะสมของสถานที่อบรม 5.2 ได้รับสาระความรู้เพิ่มขึ้น 5.3 ความเหมาะสมของการ จัดการอบรมตรงกับความต้องการ 5.4 ความประทับใจที่ได้จากการอบรม

ตอนที่ 2 หลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย หลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตไทยที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว สามารถสรุปได้ 2 ส่วนดังนี้ ก. หลักการในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก 5 ด้าน รวมทั้งใช้สื่อและกิจกรรม สรุปได้ดังนี้ 1. กาย 2. สติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ 3. จิตใจและคุณธรรม 4. อารมณ์และบุคลิกภาพ 5. สังคม 6. การใช้สื่อและกิจกรรมบางประเภทเพื่อส่งเสริมพัฒนาการต้องรู้จักเลือกสื่อและวิธีใช้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะและความสนใจของเด็ก และปริศนาคำทาย เพลง นิทานและหนังสือเด็ก เป็นสื่อสำคัญในการเรียนรู้ของเด็ก ข. ผู้วิจัยได้เสนอหลักการ/แนวคิดและข้อควรรู้ วิธีเลี้ยงดูและการปฏิบัติ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ 1.การส่งเสริมพัฒนาการทางกาย 2.การส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ 3. ส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจและคุณธรรม 4. การส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ 5.การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม 6. สื่อพัฒนาเด็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทยข้างต้น เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาการพัฒนามนุษย์โดยวิถีไทย เพื่อจะได้ยังคงรักษารากเหง้าและรากฐานแห่งความเป็นไทย ซึ่งเน้นศึกษาในเรื่องของจิตใจรวมถึงลักษณะความเป็นนามธรรมในวิถีปฏิบัติ ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม มารยาท เพราะเชื่อว่าการที่มนุษย์ที่ยังดำรงอยู่ในบริบทของสังคมไทย ควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูและหล่อหลอมด้วยวิถีไทย ซึ่งจะสามารถทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยอย่างมีความสุข ในมุมมองนี้เป็นการมองแบบย้อนกลับมามีรากฐานของสังคมเพราะเชื่อว่าเป็นการพัฒนาที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับคนในสังคมไทย

2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

โกมิน (Komin, 1990) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ‘Psychology of Thai People : Values and Behavior Patterns’ พบว่าคนไทยมีค่านิยมทางสังคมหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ (1) การเห็นความสำคัญของตนเองสูง (Ego Orientation) ซึ่งจะรวมถึงความเกรงใจ การรักศักดิ์ศรี และไม่ชอบ

คนอื่นมาวิจารณ์ (2) การมีความกตัญญูรู้คุณ (Grateful Relationship Orientation) โดยเคารพ เชื้อพึงผู้อาวุโส บุญคุณต้องทดแทน (3) การมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ราบรื่น (Smooth Interpersonal Relationship Orientation) ซึ่งค่านิยมประการที่ 3 นี้ เป็นค่านิยมสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยมีมิตรไมตรีกับคนทั่วไปและคนต่างชาติ นอกจากนี้ค่านิยมที่ทำให้ประเทศไทยน่าเที่ยวอีกประการหนึ่ง คือ คนไทยรักความสนุกสนาน รักความเป็นอิสระ อาจสรุปได้ว่า “สำหรับคนไทยแล้ว โลกนี้ไม่ใช่โลกของตนเองหรือชีวิตของตนเอง แต่เป็นโลกที่คนไทยมีจิตสำนึกว่าโลกนี้รวมถึงคนอื่นช่วยเหลือคนอื่นและเกรงใจคนอื่น แต่ในขณะที่เดียวกันต้องไม่เสียความเป็นตัวตน”

นอกจากงานวิจัยข้างต้นแล้ว Matthias Fiedler (2008) ได้เขียนบทความเรื่อง “Teaching and Learning about the World in the Classroom: Development Education in Culturally Diverse Settings” ได้นำเสนอทรรศนะในเรื่องดังกล่าวไว้ด้วยเช่นกัน ผู้เขียนบทความได้อภิปราย ถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสภาวะการณ์ของโลกศตวรรษที่ 21 ในบริบทของสังคมไอร์แลนด์ ซึ่งมีการครอบงำทางด้านวัฒนธรรมแบบใหม่ โดยสื่อมีอิทธิพลทำให้สังคมเกิดความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมมีผลต่อความเท่าเทียมในสังคม ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดเพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาต่อไปว่าควรทำให้เกิดกระบวนการผสมผสานแนวคิดระหว่างแนวคิดพื้นฐานทางตะวันตกและแนวคิดแห่งความเป็นอัตลักษณ์ ประเด็นสำคัญคือการบูรณาการโลกาภิวัตน์กับความเท่าเทียมกันในสังคม (Matthias Fiedler, 2008) เช่นเดียวกับแนวคิดการศึกษาบนฐานของความแตกต่างในวัฒนธรรมของท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ (David Gruenewald และ Gregory Smith, 2008 อ้างใน ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 2554) ที่กล่าวไว้ในบทความเรื่อง Placed – Base Education in the Global Age : Local Diversity ประมวลความได้ว่าทั่วโลกกำลังตระหนักถึงผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและระบบนิเวศน์ในโลกยุคหลังสมัยใหม่ การศึกษาจะต้องมีบทบาทส่งเสริมความสำคัญของท้องถิ่นโดยต้องอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างสรรค์วิถีชีวิตของคนและท้องถิ่นนั้น ๆ และจะต้องปกป้องคนและท้องถิ่นนั้นจากวิถีหรือลัทธิใด ๆ ที่จะทำให้คนและท้องถิ่นเสื่อมสลายไป

เอกสารและงานวิจัยข้างต้นเป็นการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยทั้งแมทเธียส (Matthias Fiedler, 2008) และ เดวิด และ จอร์จ (David Gruenewald และ Gregory Smith, 2008) ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการให้ความสำคัญในประเด็นเรื่องของการใช้ภาษาว่าสามารถสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มและลักษณะของวัฒนธรรมของตน เป็นการศึกษาตามแนวคิดการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มตน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดการพัฒนาบนพื้นฐานวัฒนธรรมตนให้สอดคล้องกับยุคสมัยมิได้เกิดขึ้น

เฉพาะในสังคมไทย การครอบงำทางวัฒนธรรม สื่อมีอิทธิพลทำให้สังคมเกิดความหลากหลายทาง วัฒนธรรมและความไม่เท่าเทียมกัน การบูรณาการโลกาภิวัตน์กับความเท่าเทียมกันของคนในสังคม และแนวคิดการศึกษาบนพื้นฐานความแตกต่างในวัฒนธรรมของท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ จึงมีความสำคัญ เอกสารและงานวิจัยจึงเป็นตัวอย่างที่ช่วยยืนยันได้ว่าทั่วโลกกำลังตระหนักถึงผลกระทบ จากกระแสโลกาภิวัตน์ต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและระบบนิเวศน์ การศึกษาต้องมีบทบาทส่งเสริม ความสำคัญของท้องถิ่นโดยต้องอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างสรรค์วิถีชีวิตของคนและท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อ ป้องกันการเสื่อมสลายของท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ที่ศึกษาการธำรงรักษาวิถีไทยที่เป็น “พื้นฐาน” และ “รากเหง้า” ของคนในสังคมไทย เพื่อป้องกันการเกาะกระแสความนิยมวิถีสังคมอื่น อันอาจจะนำพาให้คนไทยตกอยู่ในภาวะแห่งการฟุ้งเฟ้อและการตามอย่างจนไม่อาจยืนหยัดได้ด้วย ตนเอง และอาจนำไปสู่การการเสื่อมสลายของชาติไทยได้ในที่สุด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การวิจัยนี้จะดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยขั้นตอนที่ 1 คือการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลเอกสารเชิงพรรณนาด้วยวิธีการที่เป็นระบบเน้นเนื้อหาตามที่ปรากฏ ด้วยการอ่านเอาเรื่อง จับประเด็น ตีความ เพื่อพิจารณาความเชื่อมโยงของข้อมูลกับกรอบแนวคิดวิถีไทย โดยผู้วิจัยได้นำชื่อเรื่องพระราชนิพนธ์ที่มีการปรากฏข้อความที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยมาแสดงจำนวนที่ปรากฏในรูปตารางพร้อมการอธิบายประกอบ จากนั้นใช้การสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบ โดยพิจารณาความเชื่อมโยงของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาและการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วรณี แกมเกตุ (2551) และ สุภางค์ จันทวานิช (2552) แสดงทรรศนะอย่างสอดคล้องกันพอสรุปได้ว่า การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์สามารถใช้ได้กับทุกระดับการศึกษา ให้อรรถละเอียดชัดเจน สามารถดัดแปลงแก้ไขข้อคำถามเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน และยังสามารถสังเกตอวัจนภาษาของผู้ให้สัมภาษณ์ขณะให้ข้อมูลได้อีกด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยจะใช้การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี คือ วิธีการวิจัยที่มุ่งศึกษากรณีที่เฉพาะเจาะจง จุดเน้นอยู่ที่สิ่งที่ศึกษา ซึ่งมีขอบเขตที่กำหนดได้ชัดเจน มีความสมบูรณ์ในตัวเอง โดยใช้วิธีการศึกษาที่เป็นมาตรฐาน "นักวิจัยเห็นว่ากรณีนั้นเป็นตัวอย่างหรือเป็นตัวแทนของกรณีอื่น ๆ และนักวิจัยต้องการแสดงอะไรบางอย่างให้ชัดเจนมากขึ้น โดยผ่านกรณีนั้น" (Stake, 2000 อ้างใน ชาย โพธิสิตา, 2548: 154) เทคนิคมาตรฐานใด ๆ ที่ใช้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณได้ สามารถนำมาใช้กับการวิจัยแบบกรณีศึกษาได้ทั้งสิ้น ระเบียบวิธีวิจัยนี้เป็นวิธีหนึ่งที่มุ่งศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยผู้ศึกษาต้องการทราบสภาวะแวดล้อมและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระเบียบวิธีวิจัยวิธีหนึ่งที่ใช้ ตอบ

คำถามที่มุ่งเน้นหาเหตุผล (Why) ของผลลัพธ์ หรือ วิธีการ หรือกระบวนการ (How) เพื่อหาคำตอบว่า “ทำไม” หรือ “อย่างไร” (ดิชพงศ์ พงศ์ภักทรชัย, 2556) และขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยจะใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาชุมชน ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการรวบรวมข้อมูล จากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้จุดประเด็นการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกิดแนวคิดและ แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวาง ละเอียดลึกซึ้ง (ถวิลวดี บุรีกุล และ เมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี, 2548: 13-26) ทั้งนี้ศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ การดำเนินการวิจัยในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังที่กล่าวมาข้างต้นมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ขั้นตอนที่ 1 การการวิเคราะห์ห้วงค์ความรู้วิถีไทยจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การวิเคราะห์ห้วงค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนาชุมชนจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาหรือสาระสำคัญ (Content Analysis) และการสัมภาษณ์ (Interview) มีขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 การรวบรวมข้อมูล

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่อัญเชิญมาศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้แก่ พระราชนิพนธ์ที่เป็นภาษาไทยจำนวน 5 ประเภท ได้แก่ 1) พระราชนิพนธ์ทั่วไป 2) พระราชนิพนธ์วิชาการ 3) พระราชนิพนธ์บทกวี 4) รวมพระราชนิพนธ์ 5) บทเพลงและบทกวีพระราชนิพนธ์ พระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาศึกษาต้องเป็นพระราชนิพนธ์ที่มีชื่อเรื่องไม่ซ้ำกัน หากปรากฏชื่อเรื่องซ้ำเนื้อเรื่องต้องแตกต่างกัน โดยอาจปรากฏทั้งที่เป็นรูปเล่มใน แต่ละเรื่องและปรากฏเป็นเรื่องประกอบในเล่ม ครอบคลุมทั้งพระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว พระราชนิพนธ์ร้อยกรอง และพระราชดำรัสที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ทั้งนี้ไม่รวมพระราชนิพนธ์ที่มีชื่อบุคคลอื่นร่วมดำเนินการ พระราชนิพนธ์แปลจากภาษาต่างประเทศ พระราชนิพนธ์หนังสือภาพ และพระราชนิพนธ์สมุดบันทึกภาพ **รวมพระราชนิพนธ์ที่นำมาศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 333 เรื่อง** มีรายละเอียด (ปรากฏในภาคผนวก ค) ซึ่งสามารถสรุปภาพรวมได้ดังนี้

- 1) พระราชนิพนธ์ทั่วไป จำนวน 6 เรื่อง
- 2) พระราชนิพนธ์วิชาการ จำนวน 6 เรื่อง
- 3) พระราชนิพนธ์บทกวี จำนวน 19 เรื่อง

- 4) รวมพระราชนิพนธ์ จำนวน 255 เรื่อง
- 5) บทเพลงและบทกวีพระราชนิพนธ์ บทเพลงจำนวน 45 เรื่อง และบทกวี จำนวน 2 เรื่อง

3.1.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การศึกษาเอกสารเพื่อศึกษาเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีประกอบด้วยเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ดังนี้

3.1.2.1 ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน 333 เรื่อง ตามข้อมูลที่ได้กล่าวถึงไปแล้วในหัวข้อขอบเขตของการวิจัย

3.1.2.2 ศึกษาเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources)

ศึกษาจากงานวิจัย หนังสือ บทความ เอกสารต่าง ๆ ที่บุคคลอื่นเขียนเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเอกสารต่างๆ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาภายนอก (External Criticism) เกณฑ์การพิจารณาภายใน (Internal Criticism) ตามเกณฑ์การพิจารณาภายนอกของ (สุภางค์ จันทวานิช, 2552) ที่แสดงทรรศนะที่พอสรุปได้ว่า เกณฑ์การพิจารณาภายนอก (External Criticism) ประกอบด้วย 1) ความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของเอกสาร 2) ความน่าเชื่อถือของผู้เขียนเอกสาร 3) ความน่าเชื่อถือของเอกสารต้นฉบับ ฉบับคัดลอกหรือฉบับปรับปรุงและการสืบค้นข้อมูล 4) ช่วงเวลาที่เอกสารนั้นเผยแพร่ 5) วัตถุประสงค์การเผยแพร่เอกสาร ส่วนเกณฑ์การพิจารณาภายใน (Internal Criticism) ซึ่งประกอบด้วย 1) ความเชี่ยวชาญและความสามารถของผู้เขียนเอกสาร 2) แหล่งอ้างอิงที่ผู้เขียนเอกสารอ้างถึงมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ 3) ความตั้งใจในการนำเสนอข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นผู้เขียน 4) ความชัดเจนในการสื่อความหมาย

3.1.2.3 การวิเคราะห์เนื้อหาหรือสาระสำคัญ

ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้ง 5 ประเภท ที่ได้จำกัดไว้ในขอบเขตการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยจะนำเนื้อหาทั้งหมดมาศึกษาพิจารณาด้วยวิธีการอ่านละเอียด เพื่อวิเคราะห์เพื่อหาแนวคิดหลัก (Theme) เกี่ยวกับวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์

3.1.2.3.1 สร้างแบบวิเคราะห์หาองค์ความรู้วิถีไทยโดยบรรจุประเด็นในการวิเคราะห์ ได้แก่ 1) ความหมายวิถีไทย 2) ประเภทวิถีไทย 3) คุณค่าวิถีไทย และ

4) การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย จากนั้นนำแบบวิเคราะห์หาองค์ความรู้วิถีไทยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

3.1.2.3.2 ใช้แบบวิเคราะห์เพื่อหาองค์ความรู้วิถีไทยโดยพิจารณาการปรากฏของถ้อยคำและข้อความ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอชื่อเรื่องพระราชนิพนธ์ที่มีการปรากฏข้อความที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยมาแสดงจำนวนที่ปรากฏในรูปตารางพร้อมการอธิบายประกอบ ทั้งนี้ปริมาณการปรากฏจะสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในประเด็นนั้น ๆ จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ให้ครอบคลุมทุกประเด็นตามที่กำหนด โดยนำผลการวิเคราะห์ส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ พร้อมทั้งดำเนินการตามคำเสนอแนะ

3.1.2.3.3 สังเคราะห์ข้อมูลวิถีไทยจากที่เนื้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ทั้ง 5 ประเภท โดยแบ่งแยกและจัดกลุ่มข้อมูลที่ปรากฏตามกรอบวิถีไทยในงานวิจัยนี้ แล้วสรุปภาพรวมขององค์ความรู้แนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3.1.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

งานวิจัยนี้จะใช้การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อหาองค์ความรู้วิถีไทยจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

- 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการสืบทอดวิถีไทยและวรรณกรรม
ศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินทร์
ข้าราชการบำนาญอดีตผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย
รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา แคมมณี
ข้าราชการบำนาญอดีตประจำสาขาวิชาปฐมวัย คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญาดา อรุณเวช อารัมภีร
 นักเขียน นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์
 อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 ดร.อภิสิทธิ์ พึ่งพร
 ผู้อำนวยการโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 สำนักพระราชวัง
- 5) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา
 คุณจันทร์ทิพย์ ปาละนันท์
 นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญพิเศษ)
 สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3.1.4 นำเสนอองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ จากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ดำเนินการโดยนำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1.2 และ 1.3 มาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Inductive) จากนั้นนำเสนอองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์จากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3.2 ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ลักษณะการสืบทอดตามแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์

การดำเนินงานขั้นตอนนี้ใช้ศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาลักษณะการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์

3.2.1 ศึกษาเฉพาะกรณีแบบเน้นสาระภายนอก (instrumental cases)

การศึกษาเฉพาะกรณีแบบเน้นสาระภายนอก (instrumental cases) คือการเลือกกรณีมาศึกษาเพราะนักวิจัยเห็นว่ากรณีนั้นเป็นตัวแทนของกรณีอื่น ๆ และนักวิจัยต้องการแสดงอะไร

บางอย่างให้ชัดเจนมากขึ้นผ่านกรณีนั้น (Stake, 2000 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2556: 154) ทั้งนี้ เพราะเป็นกรณีที่ใช้เพื่อแสดงหรือเพื่อสนับสนุนข้อสรุปอย่างใดอย่างหนึ่งของนักวิจัย โดยผู้วิจัยจะ เลือกแบบเจาะจง เพื่อให้ได้กรณีที่เหมาะสมกับความต้องการและจุดมุ่งหมายของการศึกษา “เป็นวิธี ที่ใช้ได้ทั่วไปในทางปฏิบัติ การเลือกแบบเจาะจง...เป็นกรณีที่สามารถให้ข้อมูลได้หลากหลายและ ครอบคลุมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเหมาะสมทั้งในแง่แนวคิดในการวิจัยและในแง่ของระเบียบวิธีวิจัย” (ชาย โพธิสิตา, 2556: 156) ในการนี้ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนที่มีชื่อปรากฏเป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนานุรักษ์ผู้ด้อยโอกาส และเป็น โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเป็นลำดับแรกจากโรงเรียนที่มีการจัดตั้งขึ้นในหลายเขตพื้นที่ โรงเรียนที่มีลักษณะ ตรงตามเกณฑ์การเลือกพื้นที่ในการวิจัยมีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนพระดาบส ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
2. โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด. บำรุงที่ 1) ต.เวียง อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ขณะลงพื้นที่ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำต่อเรื่อง (Snowball Sampling Technique) เกี่ยวกับ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ที่ราบสูง ที่พัฒนานักเรียนชนเผ่า 100 เปอร์เซนต์ ซึ่งเป็นโรงเรียน ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีเคยเสด็จเยี่ยมถึง 6 ครั้ง ผู้วิจัยจึงสนใจลงพื้นที่ ศึกษาเพิ่มเติม ณ โรงเรียนดังกล่าวเพิ่มเป็นแห่งที่ 3 ได้แก่

3. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวะศึกษาเชียงราย - พะเยา ต.ริมโขง อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลที่หลากหลายในการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ภาพที่ สมบูรณ์ที่สุดของกรณีศึกษา ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การค้นคว้าจากเอกสาร หรือจาก ไรต์ทักศนูปกรณ์อื่นๆ จากนั้นดำเนินการโดยนำผลการศึกษาเฉพาะกรณีมาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Inductive)

3.3 ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาอนุรักษ์ตามแนว พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะใช้การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการ สนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้จุดประเด็นการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกิดแนวคิด และแสดง ความ คิดเห็นต่อประเด็น หรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง (ถวิลวดี บุรีกุล และ เมธิตา พงษ์ศักดิ์ศรี, 2548: 13 - 26) ทั้งนี้งานวิจัยนี้จะจัดการสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 ท่าน ประกอบด้วย

- 1) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการสืบทอดวิถีไทย
ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจฉายา วิถีไทย
สำนักราชบัณฑิตยสถาน
- 2) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการดำเนินงานในโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พันเอก รองศาสตราจารย์ ดร. นันทพร วีรวัฒน์
โครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง
- 3) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการพัฒนามนุษย์และการนำพระราชนิพนธ์มาประกอบการศึกษา
คุณนิจสุดา อภินันท์ทากรณ์
ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษา
- 4) ทรงคุณวุฒิทางการพัฒนามนุษย์และการนำพระราชนิพนธ์มาประกอบการศึกษา
คุณประนอม เพ็งพันธ์
นักวิชาการชำนาญงานพิเศษสำนักมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษา
- 5) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิจัยวัฒนธรรมและการสืบทอดวิถีไทย
คุณกิตติพร กระทรวงวัฒนธรรม
ผู้อำนวยการสำนักวิจัยวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
- 6) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการพัฒนามนุษย์ด้านวิถีไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษบง ตันติวังศ์
อดีตอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 7) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาและการวิจารณ์วรรณกรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ เวศร์ภาดา
นักวิชาการอิสระ

- 8) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาและการศึกษาวรรณกรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภัค มหาอารการ
อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วจัดระบบข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาสังเคราะห์เพื่อนำเสนอ
แนวทางการนำองค์ความรู้ด้านวิถีไทยที่เหมาะสมเพื่อพัฒนามนุษย์

รายละเอียดข้างต้นคือระเบียบวิธีวิจัยที่จะใช้ในการวิจัยเรื่อง “การสืบทอดวิถีไทยเพื่อ
การพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ผู้วิจัย
เชื่อว่าหากสามารถดำเนินการจนสำเร็จจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ประชาชนของชาติและหลายภาค
ส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วงการศิลปวัฒนธรรม วงการแห่งการพัฒนามนุษย์ รวมถึงวงการการศึกษา ซึ่ง
ทั้งหมดนี้ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งระดับ ปัจเจก สังคม และประเทศชาติในที่สุด

บทที่ 4

องค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาพระราชนิพนธ์ในพระองค์ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วย 1) ความหมายวิถีไทย 2) ประเภทวิถีไทย 3) คุณค่าและบทบาทวิถีไทย 4) การสืบทอดวิถีไทย และ 5) การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ความหมายของวิถีไทย

4.2 ประเภทของวิถีไทย

4.2.1 วิถีไทยด้านความเชื่อ

4.2.2 วิถีไทยด้านค่านิยม

4.2.3 วิถีไทยด้านศิลปะ

4.2.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

4.2.5 วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

4.3 คุณค่าและบทบาทวิถีไทย

4.3.1 คุณค่าและบทบาทวิถีไทยด้านจริยศาสตร์

4.3.2 คุณค่าและบทบาทวิถีไทยด้านสุนทรียศาสตร์

4.4 การสืบทอดวิถีไทย

4.4.1 ผู้ให้การสืบทอด

4.4.2 วิธีการสืบทอด

4.4.3 สารที่สืบทอด

4.4.4 ผู้รับการสืบทอด

4.5 การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย

4.5.1 พุทธิศึกษา

4.5.2 จริยศึกษา

4.5.3 หัตถศึกษา

4.5.4 พลศึกษา

4.1 ความหมายวิถีไทย

จากการศึกษาพระราชานิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงเกี่ยวกับความหมายของวิถีไทย ดังข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

การทำนาในประเทศไทยแบ่งตามวิธีการปลูกออกเป็น 3 วิธี คือ การทำนาหยอด การทำนาดำ และการทำนาหว่าน ส่วนจะใช้วิธีการแบบไหนนั้นขึ้นอยู่กับ สภาพพื้นที่นาและชนิดพันธุ์ข้าวที่จะปลูก...

เมื่อถึงเวลาเพาะปลูกแล้วฝนยังไม่ตกชวาวนาจึงต้องทำพิธีขอฝน ซึ่งมีชื่อเรียกและพิธีกรรมแตกต่างกันออกไป เช่น ประเพณีบุญบังไฟ การโยนครกโยนสากของภาคอีสาน การแห่นางแมวของภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน เป็นต้น

ข่าวไทย: 2538

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2538 : 15, 45)

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาและวรรณศิลป์นาฏกรรมคำลำเล็ด ดุริยะเกิดความไพเราะเสนาะยิ่ง
เล่นเรื่องโขนพระนางและยักษ์ลิง เป็นขวัญมิ่งชาวประชามาช้านาน
ทั้งการช่างแต่เดิมของไทยนั้น มีลึบหมุดด้วยกันท่านเล่าชาน
ปัจจุบันได้แบบอย่างช่างโบราณ บังเกิดงานศิลป์ที่น่าชม

อาศิรวาทราชสดุดีบทเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: 2533

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 223)

ตัวอย่างที่ 3

คนไทยเรามีลักษณะอย่างหนึ่งคือไม่หวงอาหาร ถ้าใครหวงอาหารนี้ถือว่าแถมมากเลย ใครมาที่บ้านกำลังรับประทานข้าวกันอยู่ก็มักชวนรับประทานข้าว ถึงมีของน้อยก็แบ่งๆ กันไป อันนี้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติเรา แม้แต่อย่างพระบิดาชาติแล้วเราใส่บาตรนั้น ท่านก็ถือว่าเป็นการสอนเราให้มีจิตใจ

รู้จักแบ่งปันรู้จักให้กัน การแบ่งปันการรู้จักให้กันเป็นการช่วยเหลือกันใน
สังคมตามวัฒนธรรมไทย

การจัดการกระจายอาหารและอาหารและโภชนาการสู่ชนบท: 2530
(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 408)

เห็นได้ชัดว่าข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างต้น แสดงให้เห็นถึงวิถีไทยใน
รูปแบบต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความหมายของคำว่าวิถีไทย โดยตัวอย่างที่ 1
มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในประเทศ โดย
ปรากฏทั้งความเหมือนและความต่างตามปัจจัยของระบบนิเวศน์และบริบททางสังคมของแต่ละพื้นที่
ข้อความในพระราชนิพนธ์สามารถสะท้อนให้เห็นวิถีไทย 3 ด้าน ได้แก่ 1) วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต
ประกอบด้วยการประกอบอาชีพของคนไทยและอาหารหลักของคนไทยที่มีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของ
ประเทศ 2) วิถีไทยด้านความเชื่อ ประกอบด้วยความเชื่อดั้งเดิมผ่านการแสดงออกและการประกอบ
พิธีกรรมเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าสามารถดลบันดาลผลดีให้เกิดแก่การประกอบอาชีพทำนาได้
และ 3) วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่การประพุดิปฏิบัติสืบเนื่องต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่
รุ่นในเรื่องการดำเนินการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา โดยแต่ละท้องถิ่นจึงมีวิถีปฏิบัติและการ
สร้างสรรค์ลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของตน เป็นการสะท้อนวิถีชีวิตคนไทยที่อยู่ร่วมกันในสังคมพหุ
วัฒนธรรมที่มีความยืดหยุ่นสูงให้การยอมรับซึ่งกันและกันโดยปราศจากปัญหา ในตัวอย่างนี้ปรากฏ
ความแตกต่าง 3 ประการ ได้แก่ 1) การเรียกชื่อประเพณี 2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรม และ 3)
ภูมิปัญญาที่เลือกใช้วิธีการปลูกข้าว ส่วนตัวอย่างที่ 2 สะท้อนให้เห็นถึงศิลปะไทยที่มีอยู่อย่าง
หลากหลายทั้ง ภาษาและวรรณศิลป์ นาฏศิลป์ ตรียางคศิลป์ รวมถึงงานทางด้านช่างสิบหมู่ของ
ไทยที่เกี่ยวข้องกับหัตถศิลป์อีกด้วย ในตัวอย่างนี้ปรากฏถ้อยคำที่แสดงความหมายทางด้านบวกด้วย
คำว่า “ล้ำเลิศ” “ไพเราะ” “ขวัญมิ่ง” และ “น่าชม” ล้วนเป็นถ้อยคำที่สะท้อนให้เห็นการประเมินค่า
ของคุณค่าศิลปะนั้นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ และในตัวอย่างที่ 3 สะท้อนให้เห็นถึงวิถีไทย 2
ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ 1) วิถีไทยด้านค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ วิถีชีวิตที่มีการ
ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคมไทย และ 2) ความเชื่อในเรื่องพระพุทธศาสนา โดยมีการกล่าวถึงวิถี
ปฏิบัติของคนไทยในเรื่องการทำบุญตักบาตรและทรรศนะธรรม ข้อมูลที่ปรากฏข้างต้นเป็นเพียง
ตัวอย่างอันน้อยนิดที่อัญเชิญมาจากพระราชนิพนธ์ในพระองค์ที่มีอยู่อย่างมากมาย แต่สามารถ
สะท้อนให้เห็นลักษณะของวิถีไทยอันหลากหลายได้อย่างครอบคลุมทั้ง วิถีการดำรงชีวิต ความเชื่อ
ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม และศิลปะไทย พระราชนิพนธ์ในพระองค์มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านที่เป็น
คนรุ่นใหม่เข้าใจวิถีไทยได้อย่างแท้จริง

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรม ที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องความหมายของวิถีไทยว่า

พระราชกรณียกิจ พระจริยวัตร หรือแม้แต่พระราชนิพนธ์ แสดงให้เห็นเลยว่าพระองค์ท่านทรงเห็นว่าวิถีไทยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในสังคมไทย วิถีไทยมีทั้งรูปธรรมและนามธรรม ตั้งแต่วิถีไทยในครอบครัวคนไทย ที่อยู่กับปู่ย่าตาทวดมีความอบอุ่นที่ได้อยู่กับคนหลายระดับ มีการอบรมสั่งสอนกัน ตั้งแต่การไหว้ การพูดจา การประพฤติปฏิบัติ กิริยามารยาท ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน การให้ความสำคัญกับคนสูงอายุ อย่างการไปวัด ไปสวดมนต์ ถ้าเราเป็นชาวพุทธแบบสมัยก่อนที่ปู่ย่าตายายท่านเคร่งครัด รับผิดชอบต่อจริง ๆ ไม่ใช่รับแต่ปาก สังคมก็จะสงบ หรือแม้แต่เรื่องความเชื่อ ประเพณี ประเพณีจะมีทั้งของระดับบุคคลในครอบครัวกับในท้องถิ่น ประเพณีบางอย่างถ้าชุมชนไม่เห็นความสำคัญ อย่างประเพณีทำขวัญ ประเพณีทำขวัญข้าว เดิมนั้นมีน้อยลง ทำขวัญควายก็ไม่มี ทำขวัญข้าวแสดงถึงความอ่อนโยนความประณีตของจิตใจคนก็ลดเหลือน้อยลง บางแห่งข้าวยังไม่ทันขึ้นก็ขายกันแล้ว ชุมชนต้องเห็นความสำคัญถึงจะได้สืบทอด นอกจากนี้ก็มีงานหัตถกรรม การแต่งกาย อาหารการกิน ภาษาและวรรณกรรม ภาษาถิ่นก็สำคัญ ถ้าพ่อแม่สืบทอดไม่ได้ พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ เท่านั้น ก็ไม่ได้สืบทอดกันแล้ว รวมไปถึงเพลงพื้นบ้านและศิลปะต่าง ๆ

(ประคอง นิมนานเหมินทร์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

ญาติ อรุณเวช อารัมภกร ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรม ได้ศึกษาและวิเคราะห์พระราชนิพนธ์จำนวนมากในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จนปรากฏงานเขียนที่เป็นหนังสือหลายเล่มและบทความที่เกี่ยวข้องหลายเรื่อง อาทิ “เทพรัตนทัศนา” (2549) “รัตนศิลป์” (2558) บทความเรื่อง “พระราชภารกิจติดตามพระองค์ในแผ่นดินไทย” ในหนังสือเรื่อง “60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักประพันธ์” (2558) บทความเรื่อง “กว่าจะเป็นศิลปินสิรินธร ศิลปินสยาม” และบทความเรื่อง “ภาษาและวรรณศิลป์ สุนทรีย” ในหนังสือเรื่อง “ศิลปินสิรินธร ศิลปินสยาม” (2558) ท่านได้กล่าวถึงความหมายวิถีไทยด้วยการอนุমানจากพระราช

กรณียกย่อง พระจรรย์วัตร และพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งมีความตั้งใจ

การให้ความหมายวิถีไทยเป็นการอนุমানจากสิ่งต่าง ๆ ในพระองค์ท่าน ทั้งพระราชกรณียกิจ พระจรรย์วัตร พระราชดำริ และพระราชนิพนธ์ในพระองค์ น่าจะเป็นการรวมหลาย ๆ อย่าง มันคือวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย การอบรมเลี้ยงดู การอยู่ร่วมกันในสังคม รวมไปถึงวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ค่านิยม ความเชื่อ สิ่งเหล่านี้คือหล่อหลอมกันมา ปกป้องกันมาในแต่ละรุ่น และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

(ญาติ อรุณเวช อารัมภกร, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2559)

นอกจากนี้ ดร.อภิสิทธิ์ พึ่งพร ผู้เชี่ยวชาญด้านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง ได้กล่าวในประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ความหมายของวิถีไทย มีข้อมูลเกี่ยวกับพระจรรย์วัตรที่งดงามที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติตามวิถีไทยเป็นแบบอย่าง ซึ่งคนไทยสามารถเจริญรอยตามได้ ดังนี้

วิถีไทยเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งมีความแตกต่างกับชนชาติอื่น ๆ อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการที่หล่อหลอมความเป็นคนไทย เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ที่เหมาะสมกับการทำเกษตร ทำให้พื้นฐานของคนไทยเป็นสังคมของคนทำเกษตร ...ศาสนาและความเชื่อ... ความคิดเชิงเครือญาติ ทำให้เกิดความช่วยเหลือกัน...ในภาพรวมเราจะเห็นได้ว่าทรงปฏิบัติพระองค์ตามวิถีไทยเป็นแบบอย่างให้คนไทยเจริญรอยตามพระจรรย์วัตรที่งดงาม เราจะเห็นได้จากสื่อสารมวลชน อาทิ ...ทรงมีความกตัญญูเจริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รวมทั้งถวายงานสนองพระเดชพระคุณในหลวงรัชกาลที่ 10... ทรงอ่อนน้อมถ่อมพระองค์ ไม่ถือพระองค์กับพสกนิกร ผู้เฒ่าผู้แก่ ทรงระลึกถึงผู้มีอุปการคุณที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติบ้านเมือง ... ทรงมีพระเมตตา แก่คนเจ็บป่วย คนยากไร้ คนด้อยโอกาส ดังจะเห็นได้จาก

ทรงมีโครงการพัฒนาต่าง ๆ จำนวนมาก... ทรงอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี
ของคนไทย เช่น ทรงดนตรีไทย ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปงานที่เกี่ยวข้อง
การงานประเพณีวัฒนธรรมของคนไทย วันสำคัญทางศาสนา

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรม
โดยเฉพาะพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ต่างมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริ
วิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ชัดเจน

ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษาจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี และการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เพื่อเชื่อมโยงกับความหมายของวิถี
ไทยตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งผู้เชี่ยวชาญที่ให้
สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่าข้อมูลที่ได้อ้างอิงเป็นการอนุมานจากองค์ประกอบอันหลากหลายที่มีความ
เกี่ยวข้องกับพระองค์ ได้แก่ เนื้อหาในเอกสารที่เกี่ยวข้อง สารในพระราชนิพนธ์ในพระองค์
พระราชกรณียกิจ พระจริยวัตรในพระองค์ ประมวลความได้ว่าความหมายของ “วิถีไทย” ซึ่งเป็น
องค์ประกอบหนึ่งในองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดั่งแบบไทยโดยสืบทอดมา
จากบรรพบุรุษแสดงถึง ความเจริญและความมีศักดิ์ศรีของคนไทย มีความเป็นอัตลักษณ์ปรากฏ
ในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ตลอดจน
ศิลปะต่าง ๆ

4.2 ประเภทของวิถีไทย

ตามความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วว่า “วิถีไทย” ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดั่งแบบ
แบบไทยโดยสืบทอดมาจกบรรพบุรุษแสดงถึง ความเจริญและความมีศักดิ์ศรีของคนไทย มีความ
เป็นอัตลักษณ์ปรากฏในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี
ค่านิยม ตลอดจนศิลปะต่าง ๆ จากการวิเคราะห์สาระสำคัญของพระราชนิพนธ์โดยวิธีอ่านละเอียด
พบว่าพระราชนิพนธ์จำนวนมากปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทย ซึ่งพระราช
นิพนธ์แต่ละเรื่องอาจปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นด้านต่าง ๆ ของวิถีไทยเหมือนหรือแตกต่างกัน
รวมถึงความแตกต่างในเรื่องของจำนวนที่ปรากฏด้วย ดังนั้นเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นภาพรวม

ของการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนวิถีไทย ผู้วิจัยจึงได้บันทึกปริมาณการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านด้วยการแทนค่าเป็นจำนวนหนึ่งเท่านั้น แม้ว่าจะมีการปรากฏซ้ำหรือปรากฏลักษณะย่อยมากกว่าหนึ่งก็ตาม ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึงร้อยละ 87.69 ปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทย ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 292 เรื่อง จากพระราชนิพนธ์ที่จำกัดอยู่ในขอบเขตของงานวิจัยนี้คือ 333 เรื่อง โดยมีรายละเอียดตาม (ภาคผนวก ง และ ภาคผนวก จ) และข้อสรุปตามตารางที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริประเภทวิถีไทย

ลำดับ	ประเภทวิถีไทย	วิถีไทยที่ปรากฏ	ร้อยละของจำนวนข้อมูลทั้งหมด (292)
1	วิถีไทยด้านค่านิยม	194	66.43
2	วิถีไทยด้านความเชื่อ	154	52.73
3	วิถีไทยด้านศิลปะ	99	33.90
4	วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี	40	13.69
5	วิถีไทยด้านวิถีชีวิต	18	6.16

จากข้อมูลในตารางแสดงการปรากฏข้อความที่สะท้อนแนวพระราชดำริประเภทวิถีไทยสรุปได้ว่าพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 292 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านค่านิยมปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 66.43 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 194 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านความเชื่อปรากฏร้อยละ 52.73 จำนวน 154 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านศิลปะปรากฏร้อยละ 33.90 จำนวน 99 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณีปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 13.69 จำนวน 40 เรื่อง และลำดับที่ห้าซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านวิถีชีวิตปรากฏร้อยละ 6.16 จำนวน 18 เรื่อง

จากข้อมูลที่ปรากฏเห็นได้ชัดว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ เห็นได้จากการปรากฏของปริมาณข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นวิถีไทยที่เป็นนามธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของการซาบซึ้งคุณค่าด้วยจิตใจ ได้แก่ “คุณค่าทางจริยศาสตร์” ซึ่งเป็นศาสตร์เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติที่เหมาะสมตามที่สังคมตั้งไว้เป็นมาตรฐานซึ่งคนในสังคมยอมรับว่าดี และสมควรจะนำไปเป็นแนวทางใน การประพฤติปฏิบัติตาม ความประพฤติที่คนในสังคมยอมรับว่าดี เรียกว่า “จริยธรรม” ซึ่ง “จริยธรรม เป็นการประพฤติในทางที่ดีงามที่แสดงออก จากคุณธรรมที่อยู่ในใจเห็นและวัดได้” (สมพร เทพสิทธา, 2542: 2) เป็น “หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติ อันเป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน” (สุดชญา สุทธิ, 2545: 16) การสร้างจริยธรรม คือการสร้างสิ่งที่พึงประพฤติที่พึงปรารถนาตามที่สังคมเห็นว่าถูกต้องดีงาม หากคนในสังคมไทยล้วนมีจริยธรรมแล้ว สังคมและประเทศชาติย่อมเกิดความสงบสุขได้ในที่สุด

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงตระหนักถึงความสำคัญในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ เห็นได้จากการปรากฏข้อมูลเป็นลำดับแรกสุดคือ “วิถีไทยด้านค่านิยม” คำว่า “ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนในสังคมให้คุณค่าและใช้เป็นเกณฑ์สำหรับเลือกที่จะประพฤติปฏิบัติหรือไม่ประพฤติปฏิบัติ และใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี” (กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552: 26) คำนิยามดังกล่าวสอดคล้องกับคำอธิบายเรื่องการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และข้อมูลที่มีปริมาณปรากฏมากในลำดับถัดมายังคงเป็นวิถีไทยที่ให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาทางด้านจิตใจของมนุษย์เช่นกันคือ “วิถีไทยด้านความเชื่อ” ซึ่งเป็นวิถีไทยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์เช่นกัน ความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อจะทำให้มนุษย์ยอมรับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงหลักธรรมทางศาสนา ซึ่งหลักธรรมทางศาสนามักจะสอนให้คนประพฤติปฏิบัติดีความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด

การปรากฏข้อมูลของวิถีไทยด้านค่านิยมและด้านความเชื่อล้วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตใจมนุษย์อย่างชัดเจน การปรากฏของข้อมูลเช่นนี้มีได้หมายความว่าพระองค์ไม่ทรงให้ความสำคัญในเรื่องวิถีไทยที่เป็นรูปธรรม วิถีไทยด้านศิลปะปรากฏข้อมูลที่มีข้อความที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยเป็นลำดับที่ 3 จากวิถีไทยทั้งหมด 5 ด้าน รายละเอียดทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น ประกอบกับผลการวิเคราะห์เนื้อหาโดยพิจารณาจากปริมาณของข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระองค์ นับเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาคนทางด้านจิตใจ มาตลอดระยะเวลายาวนานจวบจนปัจจุบัน

พระราชดำริวิถีไทยที่ปรากฏแสดงถึงการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยที่มีความเป็นอัตลักษณ์ สืบทอดกันมาจากบรรพกาล ปรากฏทั้งความงามตามรูปธรรมที่สัมผัสได้ด้วยตา และความงามตามนามธรรมที่สัมผัสได้ด้วยใจ ทำให้คนไทยรู้คุณค่าของความเป็นไทย และภาคภูมิใจในความมีรากเหง้าของตน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอแจกแจงและอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับวิถีไทยแต่ละประเภท โดยให้ข้อมูลเรียงตามลำดับจากข้อมูลที่ได้สรุปไว้ข้างต้น พร้อมทั้งอัญเชิญข้อความจากพระราชนิพนธ์มาประกอบเป็นตัวอย่างดังนี้

4.2.1 วิถีไทยด้านค่านิยม

ค่านิยมคือสิ่งที่คนในสังคมนั้น ๆ ให้คุณค่าว่าเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาและถือเป็นแบบอย่างที่ดีควรประพฤติปฏิบัติ” จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริวิถีไทยในเรื่องค่านิยมที่สังคมต้องการปลูกฝังให้สมาชิกของสังคมยึดถือและปฏิบัติในการดำเนินชีวิตจำนวน 7 ประการ ได้แก่ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวทิตะ ความเมตตากรุณา ความมีกิริยามารยาท การเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยมีรายละเอียดปรากฏ (ภาคผนวก ง และ ภาคผนวก จ) และข้อสรุปตามตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภทค่านิยม

ลำดับที่	ค่านิยม	วิถีไทยที่ปรากฏ	ร้อยละของจำนวนข้อมูลทั้งหมด (347)
1	ความเมตตากรุณา	81	23.34
2	การเห็นความสำคัญของการศึกษา	77	22.19
3	ความกตัญญูกตเวทิตะ	64	18.44
4	ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์	47	13.54
5	ความสามัคคี	34	9.79
6	การมีกิริยามารยาท	28	8.06
7	ความซื่อสัตย์สุจริต	16	4.61

จากข้อมูลในตารางแสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นวิถีไทย ด้านค่านิยมสรุปได้ว่าพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 347 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตาปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนว พระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 23.34 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์ จำนวนมากถึง 81 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษาปรากฏร้อยละ 22.19 จำนวน 77 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความ กตัญญูกตเวทีก ปรากฏร้อยละ 18.44 จำนวน 64 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 13.54 จำนวน 47 จากนั้นเป็น วิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความสามัคคีปรากฏเป็นลำดับที่ห้าปรากฏร้อยละ 9.79 จากนั้นเป็นวิถีไทย ด้านค่านิยมเรื่องการมีกิจกรรมารยาทปรากฏเป็นลำดับที่หกปรากฏร้อยละ 8.06 จำนวน 28 เรื่อง และลำดับที่เจ็ดซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ปรากฏ ร้อยละ 4.61 จำนวน 16 เรื่อง

การอธิบายในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะนำค่านิยมที่ปรากฏปริมาณข้อความที่สะท้อนให้เห็น ค่านิยมวิถีไทยสามลำดับแรกมากกว่าถึงโดยเน้นรายละเอียด ได้แก่ ค่านิยมเรื่องความเมตตา กรรณา การเห็นความสำคัญของการศึกษา และความกตัญญูกตเวทีก ส่วนค่านิยมลำดับ 4-7 ได้แก่ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความสามัคคี ความมีกิจกรรมารยาท และความซื่อสัตย์ สุจริต ผู้วิจัยจะอัญเชิญข้อความจากในพระราชนิพนธ์มาแสดงเป็นตัวอย่างประกอบข้อมูล บางส่วน เพื่อแสดงแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง วิถีไทยด้านค่านิยมให้ครอบคลุม ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.2.1 ความเมตตากรรณา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระจริยวัตรที่งดงาม และทรง ปฏิบัติพระองค์ตามค่านิยมที่ดีของไทยคือทรงมีน้ำพระราชมุทิต คือพระเมตตากรรณาและทรง ประรณาดีต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏใน พระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมความมีเมตตากรรณาของคนไทย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

...พุทธศาสนานั้นสอนให้เรารักตนเองให้ถูกวิธี
 ...รู้จักแก้กูกูลสงเคราะห์กัน ให้มีเมตตา และให้ดำเนินทางสายกลาง

ศาสนากับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย: 2517
 (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 75)

ตัวอย่างที่ 2

...ความร่วมมือกันระหว่างทหารที่เข้าประจำการตามพื้นที่กับชาวบ้านใน
 ท้องถิ่นนั้น เป็นลักษณะของการแม่เมตตาต่อกันตามลักษณะของสังคมไทย

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ : การปฏิรูปการปกครอง : 2524
 (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2536: 84)

ตัวอย่างที่ 3

หนังสือเรื่อง “กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ” จัดพิมพ์โดย
 คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ โดยมีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ให้
 นักเรียน นิสิต นักศึกษา เยาวชน และประชาชนคนไทยได้ตระหนักถึง
 ความสำคัญของหลักการเกี่ยวกับมนุษยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดและ
 วัฒนธรรมไทยที่ยึดมั่นในหลัก “เมตตาธรรม เป็นเครื่องค้ำจุนโลก” เพื่อให้
 ทุกคนมีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างสันติและสงบสุขโดยถ้วนหน้า

กำเนิดและการพัฒนาการของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ, คำนำ : 2532
 (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 595)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนไทยใน
 เรื่องความเมตตากรุณา ในตัวอย่างที่ 1 มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาโดยมี
 ถ้อยคำว่า “รู้จักแก้กูกูลสงเคราะห์กัน ให้มีเมตตา” ปรากฏอยู่ คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามักมีการ
 อ้างอิงเพื่อนำมาเป็นแนวทางการดำรงชีวิต การที่พระองค์นำคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามาพระราช
 นิพนธ์สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระราชดำริต้องการปลูกฝังลักษณะความเมตตากรุณาให้เกิด
 แก่ผู้อ่าน ส่วนในตัวอย่างที่ 2 เป็นข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการที่คนไทยแสดงความเมตตา
 กรุณาต่อคนไทยด้วยกัน ด้วยความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างทหารที่เข้าประจำการตามพื้นที่กับ
 ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น โดยชาวบ้านแสดงความมีน้ำใจด้วยการต้อนรับทหารที่มาใหม่ ส่วนทหารก็ได้
 ช่วยเหลือชาวบ้านเมื่อเห็นว่ามีชีวิตเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งการเจ็บไข้ได้ป่วย การดำรงชีวิต และ

การทำมาหากิน จนเห็นลักษณะของความเมตตากรรมต่อกัน ดังข้อความส่วนท้ายที่สรุปว่า “เป็นลักษณะของการแผ่เมตตาต่อกันตามลักษณะของสังคมไทย” และในตัวอย่างที่ 3 มีเนื้อหาในเรื่องแนวคิดและวัฒนธรรมไทยซึ่งยึดมั่นในหลักเมตตาธรรม เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังข้อความว่า “เมตตาธรรม เป็นเครื่องค้ำจุนโลก” ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในพระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในเรื่องความเมตตากรรมที่พระองค์ชี้ให้เห็นว่าเป็นลักษณะของสังคมไทย และเป็นลักษณะที่คนไทยควรมี โดยมีการสอดแทรกแนวพระราชดำริดังกล่าวผ่านพระราชนิพนธ์สังเกตได้จากการปรากฏถ้อยคำว่า “สอน” และ “ยึดมั่นในหลัก” โดยมีแนวคิดทางพระพุทธศาสนาปรากฏร่วมด้วย นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระจริยวัตรอันงดงามในการปฏิบัติพระองค์ตามวิถีไทย โดยทรงมีพระเมตตาแก่อาณาประชาราษฎร์อยู่เป็นนิจ เหมาะสมที่คนไทยควรจะยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตาม เห็นได้จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริ ดังข้อความต่อไปนี้

**ในภาพรวมเราจะเห็นได้ว่าทรงปฏิบัติพระองค์ตามวิถีไทยเป็นแบบอย่าง
ให้คนไทยเจริญรอยตามพระจริยวัตรตรงตาม เราจะเห็นได้จากสื่อสารมวลชน อาทิ
...ทรงมีพระเมตตา แก่คนเจ็บป่วย คนยากไร้ คนด้อยโอกาส ดังจะเห็นได้จากทรงมี
โครงการพัฒนาต่าง ๆ จำนวนมาก ทรงรับคนป่วยไว้ในพระราชานุเคราะห์นับร้อยๆ
ราย รวมทั้งพระราชทานทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนหลายพันคนในแต่ละปี
รวมทั้งคนพิการต่าง ๆ**

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

พระราชกรณียกิจ พระจริยวัตรตรงตาม พระราชนิพนธ์ หรือพระราชดำริ ล้วนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์อันแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระเมตตาแก่อาณาประชาราษฎร์อยู่เป็นนิจ

4.2.2.2 การเห็นความสำคัญของการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นอารยะบุคคลของประเทศที่ทรงมีพระจริยวัตรและปฏิบัติพระองค์เป็นบุคคลผู้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษามาตลอดอย่างต่อเนื่องและยาวนาน จนเป็นที่ประจักษ์ทั้งในสังคมไทยและในสังคมอารยประเทศ ดังมีผู้กล่าวไว้มากมาย อาทิ

คุณสมบัติที่เด่นชัดประการหนึ่งของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับการศึกษาของท่านก็คือ ความใฝ่พระทัยศึกษา แสวงหาความรู้ในขอบเขตที่กว้างขวาง ไม่จำกัดเฉพาะสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เท่านั้น

(วิลาสวงศ์ พงศะบุตร, 2532: 85)

คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาพัฒนบริหารศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางพัฒนาสังคม ที่มีข้อความระบุไว้ว่า

พระปรีชาสามารถทางการศึกษาเป็นที่ประจักษ์ชัด พระองค์ทรง เห็นคุณค่า และประโยชน์ของการศึกษา ทรงตระหนักว่าการศึกษาเป็น พื้นฐานที่สำคัญ ในการพัฒนาประเทศและสังคม หากเด็กและเยาวชนเป็นผู้ที่ มีการศึกษาและสามารถช่วยตนเองได้แล้ว จะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศ

(สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2533. ใน มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 67)

พระราชนิพนธ์ในพระองค์คือสื่อหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ท่านทรงเห็นความสำคัญ ของการศึกษา และพระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริที่จะปลูกฝังค่านิยมวิถีไทยในเรื่องนี้อย่างชัดเจน จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริดังกล่าว ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ในโอกาสฉลองพระนครนี้ นอกจากการปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุให้อยู่จริง ยั่งยืนแล้ว การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพก็เป็นเรื่อง ควรทำ วิธีการสร้างคนให้ดีที่สุดคือการให้การศึกษา

สามปีโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ : 2529

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 594)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนไทยในเรื่อง การเห็นความสำคัญของการศึกษา ในตัวอย่างมีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับการเห็นความสำคัญของ

การศึกษา ดังข้อความว่า “วิธีการสร้างคนให้ดีที่สุดคือการให้การศึกษา” โรงเรียนผู้ใหญ่วัดพระตำหนักสวนกุหลาบเกิดขึ้นจากแนวพระราชดำริในพระองค์เพื่อจัดการสอนศิลปะไทยบางแขนง เช่น การร้อยดอกไม้ การประดิษฐ์ และงานช่างต่าง ๆ พระองค์ทรงอุปถัมภ์และทรงดูแลใกล้ชิด เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในศิลปะแขนงต่าง ๆ ของไทยเป็นพื้นฐาน และด้วยโรงเรียนนี้ตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นสถาบันงานประณีตศิลป์ชั้นสูงสุด ครู นักเรียนจึงควรได้รับการฝึกฝนในการปฏิบัติ เช่น เขียนลายไทย การร้อยดอกไม้ จะได้เป็นผู้มีความเข้าใจและมีรสนิยมที่ถูกต้องในเรื่องของศิลปะไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534: 7) เมื่อพิจารณาบริบทของตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจมากมายเกี่ยวกับการศึกษา ทรงพระราชทานโอกาสทางการศึกษาให้แก่คนไทยอย่างทั่วถึงและครอบคลุม ทั้งการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และการศึกษาพิเศษ ผ่านโครงการพระราชดำรินานาประการจนสุดจะพรรณนาได้หมด ด้วยพระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าการศึกษาช่วยพัฒนาหรือสร้างคน พระองค์จึงทรงพระราชทานโอกาสทางการศึกษาให้แก่คนทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงวัยชรา ทุกช่วงชั้น และทุกระดับของการศึกษา ทั้งระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา จนเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนทั้งในและต่างประเทศ ดังจะเห็นได้ทรงสนพระทัยของผู้รู้มากมาย

แนวพระราชดำริต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับของนักการศึกษาทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทรงได้รับการยกย่องเฉลิมพระเกียรติคุณจากหลายองค์การในระดับนานาชาติว่า ทรงเป็นผู้นำและผู้รู้จริงจากการปฏิบัติในการพัฒนาการศึกษาให้ถ้วนทั่ว...ตรงตามเป้าหมายของยูเนสโกเรื่อง การศึกษาเพื่อทุกคน หรือ Education for all

(มูลนิธิ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2557: 34-35)

สุมนทนา พรหมบุญ ประธานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้กล่าวปาฐกถาพิเศษเมื่อวันที่ 25 มี.ค.2558 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา” ในโอกาสเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา โดยมีความว่า

สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นปราชญ์รอบรู้หลายด้าน ทรงพระราชกรณียกิจมากมาย ทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้านักการศึกษา ที่ทรงเชี่ยวชาญด้าน

การศึกษาอย่างมาก พระองค์ทรงริเริ่มโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ... โดยทรงรับสั่งว่ามนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ เพราะการศึกษาทำให้คนมีความสามารถสูงขึ้น แม้แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่ากันแต่ต้องให้โอกาสเท่ากัน

(สุนทนา พรหมบุญ, ปาฐกถาพิเศษ, วันที่ 25 มี.ค. 2558)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้พระราชทานโอกาสทางการศึกษาอย่างแท้จริง “พระราชทานทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนหลายพันคนในแต่ละปี รวมทั้งคนพิการต่าง ๆ” (อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561) พระองค์ทรงตระหนักในความสำคัญของการศึกษาและทรงพระกรุณาปลูกฝังค่านิยมนี้เมื่อมีโอกาส

นักเรียนนายร้อยคฤหัสถ์ บุญท้อ (นักเรียนนายร้อยรุ่นปีการศึกษา 2530) พึ่งประสบอุบัติเหตุ จนร่างกายเป็นอัมพาตต้องพักการศึกษามารับเสด็จฯ ในระหว่างที่พระองค์ท่านเสด็จ ฯ...“**ไม่ยากให้ทั้งการเรียน เพราะการศึกษาทำให้คนมีความรู้ ”**

(สุนทร ทุมคำ, 2532 อ้างถึงใน โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2534: 140)

การเห็นความสำคัญของการศึกษาถือว่าเป็นลักษณะที่ดีและมีประโยชน์ต่อการพัฒนา ทั้งในระดับปัจเจก สังคม และประเทศชาติ จึงนับว่าเป็นหนึ่งในค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย การศึกษาสร้างคนให้มีพัฒนาการในหลากหลายด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และทักษะการดำเนินงาน นับว่าสถาบันการศึกษามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคนซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

4.2.2.3 ความกตัญญู

จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่แสดงถึง**ความกตัญญูของคนไทย** ซึ่งแบ่งออกเป็นเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ความกตัญญูต่อสิ่งมีชีวิต และความกตัญญูต่อสิ่งไม่มีชีวิต ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ปีตุเรศมารดาให้กำเนิด แสนประเสริฐ กว่าใครในทิสา ท่านถนอม
กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกมา **บุตรธิดา ควรจำรำลึกคุณ** เมื่อท่านแก่เฒ่าแก่ชรา

อย่าทิ้งทอด เพราะท่านเลี้ยงเรารอด ทั้งนำหนูน หวังลูกยาเป็นผู้สืบสกุล จะ
หาใครการบุญเท่าไม่มี

ปีติเรศมารดร: 2515

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2556: 21)

พระราชนิพนธ์นี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนไทยในเรื่องความกตัญญู ในตัวอย่างข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความกตัญญูทวดเวที่ที่พึงมีต่อบุพการี ดังที่ปรากฏข้อความว่า “บุตรธิดาควรจำรำลึกคุณ” และ “บุญคุณท่านนั้นมีมากล้นเหลือ” ความกตัญญูทวดเวที่ต่อบุคคลทั้งผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ เป็นทั้งความกตัญญูที่เกิดขึ้นจากสำนึกส่วนบุคคลในฐานะปัจเจกชน ได้แก่ ความกตัญญูต่อบุพการี บุคคลในครอบครัว ครูบาอาจารย์ หรือผู้มีพระคุณในฐานะที่มีสัมพันธ์ภาพเกี่ยวข้องกันส่วนบุคคล และความกตัญญูที่เกิดขึ้นจากสำนึกในฐานะพลเมืองที่มีความมีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ ความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติพระราชดำริเรื่องความกตัญญูอีกแง่มุมหนึ่งคือความกตัญญูต่อสิ่งไม่มีชีวิต ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2

**เครื่องมือในการทำงานศิลปะต่าง ๆ นั้น เราก็จะจับถือด้วยความเคารพ
ไม่ข้ามกราย ก่อนที่จะเล่นจะแสดงเราจะต้องไหว้แสดงความระลึกถึงครูบา
อาจารย์เสียก่อน อันนี้เป็นลักษณะวัฒนธรรมในการศึกษาของไทย ซึ่งเป็นการ
กำหนดเรื่องของชีวิตหรือจิตใจของคนไทยได้ส่วนหนึ่งเหมือนกัน**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การศึกษากับการพัฒนาประเทศ : 2531

CHULALONGKORN UNIVERSITY (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 451)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนไทยในเรื่องความกตัญญู ในหัวข้อนี้คือความกตัญญูต่อสิ่งไม่มีชีวิตในตัวอย่างเป็นข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการแสดงความเคารพและระลึกถึงความกตัญญูต่อครูโดยให้เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบงานเป็นตัวแทนของครู ดังข้อความว่า “เครื่องมือในการทำงานศิลปะต่าง ๆ นั้น เราก็จะจับถือด้วยความเคารพไม่ข้ามกราย ก่อนที่จะเล่นจะแสดงเราจะต้องไหว้แสดงความระลึกถึงครูบาอาจารย์เสียก่อน” แสดงให้เห็นแนวพระราชดำริในเรื่องการเห็นคุณค่าของเครื่องมือที่ใช้ว่าเป็นของมีครูก่อนนำมาใช้หรือขณะใช้ต้องปฏิบัติด้วยความเคารพและระลึกถึงครูอาจารย์ การกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำที่คนเป็นศิษย์พึงปฏิบัติทั้งต่อหน้าและลับหลังครูอาจารย์ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นวิถีปฏิบัติหนทางหนึ่งของการแสดงความกตัญญูต่อครูอาจารย์ เพียงแต่ให้ถือเครื่องมือเครื่องใช้เป็นเสมือนตัวแทนของ

ครูอาจารย์นั่นเอง ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในพระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในเรื่องความกตัญญูที่พระองค์ชี้ให้เห็นว่าเป็นลักษณะของสังคมไทย และเป็นลักษณะที่คนไทยควรมี โดยมีการสอดแทรกแนวพระราชดำริดังกล่าวผ่านพระราชนิพนธ์ สังเกตได้จากการปรากฏถ้อยคำว่า “จะต้อง” ผลการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปได้ว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชประสงค์ให้คนไทยเห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของค่านิยมเรื่องความกตัญญูทุกเวทีอย่างชัดเจน โดยมีการส่งผ่านแนวพระราชดำริด้วยข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ พระราชดำริเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นเพียงการปรากฏผ่านพระราชดำรัส พระราชนิพนธ์ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อนี้เท่านั้น แต่พระจริยวัตรในพระองค์ การทรงงาน รวมถึงพระราชกรณียกิจ คืออีกช่องทางหนึ่งที่สะท้อนพระราชดำริดังกล่าวเช่นกัน ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับทรรศนะของผู้รู้ที่ได้กล่าวไว้ว่า

ลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งของงานพัฒนาสมเด็จพระเทพฯ จะเห็นว่าคนที่พระองค์มุ่งพัฒนาไม่ได้มุ่งให้มีความรู้ความสามารถแต่อย่างเดียว แต่จะต้องควบคู่มากับคุณธรรมและความดีที่ได้ประพฤติพระองค์เป็นตัวอย่าง สนับสนุนส่งเสริมด้านศาสนา กตัญญูรู้คุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ซื่อสัตย์และขยันหมั่นเพียร ดังที่ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือศาสนสุภาษิต เป็นต้น

(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 108- 109)

การปฏิบัติพระองค์โดยมีพระจริยวัตรอันงดงามนับเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ประการสำคัญที่ช่วยยืนยันข้อสรุปนี้ เห็นได้จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริ ดังข้อความต่อไปนี้

ในภาพรวมเราจะเห็นได้ว่าทรงปฏิบัติพระองค์ตามวิถีไทยเป็นแบบอย่างให้คนไทยเจริญรอยตามพระจริยวัตรที่งดงาม เราจะเห็นได้จากสื่อสารมวลชน อาทิ... ทรงมีความกตัญญู เจริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รวมทั้งถวายงานสนองพระเดชพระคุณในหลวงรัชกาลที่ 10 ไม่ว่าจะห่างไกล หรือยากลำบากแค่ไหน... ทรงระลึกถึงผู้มีอุปการคุณที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติบ้านเมือง ในสาขาต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากเสด็จพระราชดำเนิน

ไปงานที่ระลึก หรืองานพระราชทานเพลิงศพส่วนใหญ่ทุกวันอาทิตย์

สม่าเสมอ เป็นประจำ จึงทรงเป็นที่รักของพสกนิกรทั้งประเทศ

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ไม่ว่าการแสดงออกของคนไทยในเรื่องความกตัญญูจะมีต่อสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิต ย่อมถือว่าเป็นลักษณะที่งดงามและทรงคุณค่า ความกตัญญูเป็นวิถีปฏิบัติที่งดงาม มีคุณค่า และแสดงถึงความมีอารยะ “คนกตัญญูกตเวทีย่อมทำอะไรได้หลายอย่างและในที่สุดก็เป็น สัตบุรุษ ความหมายของคำว่าสัตบุรุษนี้ คือเป็น ผู้มีความสงบหรือทำความสงบ ส่วนตัวก็มีความสงบ ผู้อื่นก็พลอยได้รับความสงบ บ้านเมือง หรือโลกนี้ก็พลอยได้รับความสงบจากสัตบุรุษ” (พุทธทาสภิกขุ, 2555: 3-4) **ความกตัญญูจึงนับว่าเป็นหนึ่งในค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ควรนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้คงอยู่ในสังคมต่อไป**

เมื่อพิจารณาค่านิยมวิถีไทยที่สะท้อนจากพระราชนิพนธ์ที่นำมาเป็นตัวอย่างข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ค่านิยมที่ปรากฏเป็นลำดับต้น ๆ ทั้งสามประการ อันได้แก่ ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา และค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวทีย เป็นค่านิยมในฐานะบุคคลซึ่งเป็นการพัฒนาตนในระดับปัจเจก ข้อสรุปนี้สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในการพัฒนาของพระองค์อย่างชัดเจนว่า พระองค์ทรงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาคนเพื่อให้เป็นกำลังสำคัญที่มีคุณค่าอันจะมีศักยภาพเพื่อร่วมพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

สำหรับค่านิยมที่มีความถี่ลำดับที่ 4-7 ที่ปรากฏเป็นในพระราชนิพนธ์นั้น ได้แก่ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความสามัคคี การมีกิริยามารยาท และความซื่อสัตย์สุจริต ผู้วิจัยจะขออนุญาตอัญเชิญข้อความจากในพระราชนิพนธ์มาแสดงเป็นตัวอย่างประกอบข้อมูลบางส่วน เพื่อแสดงให้เห็นการปรากฏของแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านค่านิยมให้ครอบคลุม ดังนี้

4.2.2.4 ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นค่านิยมอันพึงประสงค์ของสังคมไทย เพราะจะทำให้ ชาติไทยมีความมั่นคง ยืนยง และดำรงต่อไปได้ ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ปรากฏพระราชนิพนธ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 1

รักชาติยอมสละแม้	ชีวี
รักเกียรติจงเจตน์พลี	ชีพได้

รักราชมุ่งภักดี
รักศาสน์ราญเคิกไส้

รองบาท
เพื่อเกื้อพระศาสนาฯ

กษัตริยานุสรณ์: 2516

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2548 : 18)

ตัวอย่างที่ 2

“วันในเป็นวันยิ่งใหญ่
ร้องลำนำสุขสันต์

พี่น้องเฮาจำดไทยไล่มาสบทบกัน”
ก่อเกิดรักภักดีชาติตน

แดนดินถิ่นหมอก : 2521

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 44)

ตัวอย่างที่ 3

บริเวณนี้แหละเป็นสมรภูมิเป็นสถานที่ร่วมตายแห่งบรรพชน ผู้เคยต่อสู้
เพื่อ อารังไว้ซึ่งความเป็นเอกราชของชาติโดยไม่ครั้นคร้ามต่อพม่าอริราชศัตรู
ร่างของท่านทั้งหลายได้สูญสลายกินที่พึงพินาศไปแล้ว เหลือเพียงแต่เศษกระดูก
อยู่เป็น อนุสรณ์ เพื่อเตือนใจให้ลูกหลานสังวรถึงความสำคัญของมาตุภูมิ

ดอนเจดีย์ : 2517

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 371)

พระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องของ ความกล้าหาญ ความเสียสละ ความรัก ที่มีต่อชาติบ้านเมือง ในตัวอย่างที่ 1 ปรากฏข้อความ “รักชาติ” “รักราชมุ่งภักดีรองบาท” “รักศาสน์” และ “เพื่อเกื้อพระศาสนา” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 ปรากฏข้อความ ว่า “ก่อเกิดรักภักดีชาติตน” และในตัวอย่างที่ 3 มีเนื้อหาเกี่ยวกับสมรภูมิที่บรรพชนของชาติร่วมกันต่อสู้ เพื่อรักษาเอกราชของชาติไทย ดั่งมีข้อความปรากฏว่า “ความเป็นเอกราชของชาติ” และ “เพื่อเตือนใจให้ลูกหลานสังวรถึงความสำคัญของมาตุภูมิ” ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นค่านิยมในเรื่องการมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน กษัตริย์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้คนไทยมีจิตสำนึกในความรักชาติ ยังผลให้ชาติไทยมีความมั่นคง ยืนยง และดำรงต่อไปได้

4.2.2.5 ความสามัคคี

ความสามัคคีเป็นค่านิยมที่จะนำมาซึ่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติ อันมีผลต่อการดำรงคงอยู่ของชาติไทยต่อไป ผลการศึกษาพบว่าข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

เราก็ได้เห็นตัวอย่างจากประวัติศาสตร์แล้วว่า **เมื่อใดเรามีความรักความสามัคคีกันและกัน เมื่อนั้นชาติจะเจริญรุ่งเรือง เมื่อขาดความสามัคคี เมื่อนั้นเราจะเสียเอกราชความเป็นไท เพราะฉะนั้นชาวไทยจงร่วมรักร่วมสมัครสามัคคีกันไว้...**

ไทยรักไทย ไทยเจริญ: 2516

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 18)

ตัวอย่างที่ 2

ปณิธานคือชาติศาสน์กษัตริย์ **ร่วมกำจัดเสี้ยนหนามในยามเฟื่อง**
สมานสามัคคีให้ไทยรุ่งเรือง **เกียรติกระเดื่องแดนดินทั่วถิ่นไกล**

ความฝันอันสูงสุด: 2520

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 212)

ตัวอย่างที่ 3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ไทยรวมไทยรักพร้อม สามัคคี

อาจกอปรกิจเกิดมี
 เมืองไทยจักเพิ่มทวี
สามัคคีนำสุขให้

ประโยชน์ได้
 ความรุ่งเรืองนา
หมู่พ้องมองไทย

พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง : 2517

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2517: 28)

พระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องของการสามัคคีสมานสามัคคี ความปรองดอง ความพร้อมเพรียงกัน และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในตัวอย่างที่ 1 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับผลของการที่คนในชาติสามัคคีกัน และผลของการขาดความสามัคคีของคนในชาติ ดังปรากฏข้อความ “เมื่อใดเรามีความรักความสามัคคีกันและกัน เมื่อนั้นชาติจะเจริญรุ่งเรือง เมื่อขาด

ความสามัคคี เมื่อนั้นเราจะเสียเอกราชความเป็นไทย” นอกจากนี้ยังมีข้อความที่แสดงถึงพระราชดำริเกี่ยวกับค่านิยมวิถีไทยเรื่องความสามัคคีว่า “เพราะฉะนั้นชาวไทยจงร่วมรักร่วมสมัครสามัคคีกันไว้” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 ปรากฏข้อความว่า “ร่วมกำจัดเลี้ยนหนาม” และ “สมานสามัคคีให้ไทยรุ่งเรือง” และในตัวอย่างที่ 3 มีข้อความปรากฏว่า “ไทยรวมไทย พรักพร้อม สามัคคี” และ “สามัคคีนำสุขให้ หมู่พ้องผองไทย” ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพระราชนิพนธ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระราชดำริที่ต้องการจะปลูกฝังให้คนไทยมีความสามัคคีต่อกันจึงนับว่าเป็นหนึ่งในค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคมไทย การสร้างความสามัคคีให้เกิดแก่ประชาชนในชาติ อาจเริ่มได้ที่สถาบันครอบครัว ตามทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญทางการดำเนินการดำเนินงานตามพระราชดำริ เห็นว่าวิถีไทยเป็นรูปแบบที่เอื้อให้เกิดค่านิยมเรื่องความสามัคคีได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิถีไทยเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนเดินสายกลางเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมไม่สุดโต่ง จะทำให้**ครอบครัวมีความรักความสามัคคี** ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข...

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ความสามัคคี คือความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่วิวาทบาดหมางซึ่งกันและกัน ค่านิยมเรื่องความสามัคคีมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การดำรงคงอยู่ของความเป็นชาติไทย และความเป็นคนไทย เป็นค่านิยมที่คนไทยพึงมี เพื่อการดำรงสถาพรของชาติสืบต่อไป

4.2.2.6 ความมีกิริยามารยาท

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระจริยวัตรและการปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างของความมีพระจริยามารยาทที่งดงาม ดังที่พระเดชพระคุณ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นั้น ประชาชนกล่าวขวัญกันว่า **พระองค์ทรงมีพระจริยามารยาทที่งดงาม** นอกจากพระจริยามารยาทภายนอกแล้วก็มี ความงามของน้ำพระทัยอยู่ในด้วย...

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2558: 25)

จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงถึงพระราชดำริวิถีไทยเรื่อง การมีกิจกรรมารยาทเรียบร้อย ดังนี้

จงฝึกตนมนัสพร้อม	กายา
ให้ท่าทีวาจา	เรียบร้อย
บุคคลฝึกกิริยา	แลจิต
เรื่องรุ่งจักไม่ด้อย	ด่ำล้ำราศี

พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง : 2517

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2517: 5)

ตัวอย่างที่ 2

ประพุดิตนเรียบร้อย	กายวา จาแฮ
อีกจิตครองธรรมมา	ยิ่งล้ำ
เป็นเอกทั่วโลกา	ดับทุกข์
เข้าศึกษิมือจากล้ำ	แก่ผู้ทรงศีล

บัตรรอยพระวันวิสาขบูชา : 2529

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 123)

ตัวอย่างที่ 3

รักษามารยาทกิริยา	ถึงแม่โกรธา
ไม่กระแทกกระทืบบาทกราดเกรียว	

คำฉันท์ดุขุฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี: 2520

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 60)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนไทยในเรื่องความมีกิจกรรมารยาท ในตัวอย่างที่ 1 อัญเชิญมาจากพระราชนิพนธ์เรื่อง “พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง” มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนเรื่องความมีกิจกรรมารยาท ทั้งกาย (กายา) วาจา (วาจา) และใจ (มนัส) สังเกตได้จากถ้อยคำว่า “จงฝึก” และ “ฝึก” โดยมีการแสดงผลของการมีกิจกรรมารยาทว่าจะได้รับลักษณะที่ดีที่คนโดยทั่วไปปรารถนาด้วยถ้อยคำว่า “เรื่องรุ่ง” “ราศี” “ไม่ด้อย” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 เป็นข้อความจากพระราชนิพนธ์บัตรรอยพระวันวิสาขบูชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการแสดงความมีกิจกรรมารยาททั้งกาย (กาย) วาจา (วาจา) และใจ (จิต) เช่นกัน และเช่นกันกับตัวอย่างที่ 1 คือมีการ

แสดงผลของการมีกิริยามารยาทว่าจะได้รับลักษณะที่ดีที่คนโดยทั่วไปปรารถนาด้วยถ้อยคำว่า “ล้ำ” “เป็นเอกทั่วโลกา” “ดับทุกข์” “ข้าศึกมิอาจกล้า” และ “ผู้ทรงศีล” และในตัวอย่างที่ 3 ผู้วิจัยได้อัญเชิญข้อความบางตอนในคำฉันท์ดุชฎีสั่งเวยและกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณีมาเป็นตัวอย่าง มีเนื้อหาเรื่องการสอนข้างในเรื่องวิถีปฏิบัติขณะโกรธ ให้ระมัดระวังรักษากิริยามารยาท ดังข้อความว่า “รักษามารยาทกิริยา ถึงแม่โกรธา” ผู้วิจัยพบว่าในตัวอย่างที่ 1 และ 2 มีลักษณะร่วมตรงกันคือ การกล่าวถึงการมีกิริยามารยาทโดยเชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทั้งเรื่องหลักธรรมคำสอน และการปรากฏของข้อความในพระราชนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาทั้ง “พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง” และ “บัตรอวยพรวันวิสาขบูชา” ส่วนข้อความในตัวอย่างที่ 3 แม้ว่าจะไม่มีลักษณะปรากฏว่าเชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน แต่เมื่อตีความจากเนื้อความที่สอนข้างที่ให้สำรวมกาย วาจา ใจ ขณะมีความโกรธ แล้ว ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าคำสอนนั้นเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “การจัดการความโกรธในชีวิตประจำวันตามแนวพุทธธรรม เป็นกระบวนการพัฒนาทางจิตเป็นสำคัญ เพื่อปรับพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา” (สุภา ศรีสวัสดิ์, พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ และสุเชาว์ พลอยชุม, 2559: 205)

ข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่ผู้วิจัยได้อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างและได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น ล้วนแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชประสงค์ปลูกฝังค่านิยมวิถีไทยเรื่องความมีกิริยามารยาทให้คงอยู่คู่สังคมไทยต่อไปตราบนานเท่านาน

**วิถีไทยมีคุณค่าสามารถหล่อหลอมบ่มเพาะให้คนไทยมีความอ่อนโยน
ขึ้น ลดความกระด้าง มีกิริยามารยาทดี... ไม่ว่าจะเป็นการประพุดติชอบทั้งกาย
วาจา ใจ... ลักษณะต่าง ๆ มากมายที่เป็นลักษณะดี ๆ มีแทรกในพระราชนิพนธ์
ของพระองค์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เราช่วยกันควรรักษาสิ่งดีงามเหล่านี้ไว้
ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นหนทางการพัฒนาทางหนึ่ง**

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

แต่การจะธำรงรักษาความมีกิริยามารยาทอันวิถีปฏิบัติที่งดงามของคนไทยให้ธำรงคงอยู่ต่อไปนั้น ทุกฝ่ายในสังคมไทยจะต้องร่วมมือร่วมใจกันปลูกฝัง อนุรักษ์ และสืบทอด ค่านิยมวิถีไทยเรื่องความมีกิริยามารยาทคุณค่ายิ่ง แสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีและความมีรากเหง้าที่งดงามของคนไทยอย่างมีเอกลักษณ์ เมื่อเราต่างรับทราบว่าคุณค่าของพระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะปลูกฝังค่านิยมวิถีไทยเรื่อง

ความมีกิริยามารยาทให้แก่คนไทย “เรา” ในฐานะ “คนไทย” จึงควรสนองแนวพระราชดำรินี้ และยึดมั่นปฏิบัติตามเพื่อค่านิยมวิถีไทยในเรื่องนี้จะได้มีคุณค่างดงามและสถาพรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า

วิถีไทยมีคุณค่าต่อคนไทย สะท้อนความมีรากเหง้าของคนไทยที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งในเรื่องกิริยามารยาท อาหาร การแต่งกาย ศิลปะไทย พระราชนิพนธ์หลายเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของวิถีไทย... คิดว่าพระองค์มองหลายอย่างว่ามีคุณค่า น่าจะสืบทอดโดยเฉพาะในเรื่องของด้านจริยธรรม คุณธรรม พุทธศาสนา ท่านเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมไทย

(ประคอง นิมมานเหมินทร์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

4.2.2.7 ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรง และจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริค่านิยมวิถีไทยเรื่อง**ความซื่อสัตย์สุจริต**ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ฉันผิดไปแล้ว แกลยเอาอย่างฉันเลย **ต่อไปเมื่อแกโตขึ้นขอให้ยึดอาชีพ สุจริต** อาชีพทุจริตแม้จะได้เงินมาก ก็ไม่ดีหรอก...

สายไปเสียแล้ว: 2515

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 623)

ตัวอย่างที่ 2

ชนใดมีจิตพร้อม	คุณธรรม
ประพฤติซื่อถือคำ	เชื่อได้

บัตร์อวยพรวันวิสาขบูชา: 2529

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 119)

ตัวอย่างที่ 3

อยู่เฝ้าพระองค์ทรงศร

ภักดีภูธร

สัตย์ซื่อถือคุณธรรมมา

คำฉันท์คุณฐีสั่งเวยและกายย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี: 2520

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 60)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนไทยในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ในหัวข้อนี้คือความซื่อสัตย์สุจริตต่อสิ่งไม่มีชีวิต ในตัวอย่างที่ 1 มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับความซื่อสัตย์สุจริตในฐานะปัจเจกซึ่งมีต่อหน้าที่การงาน ในเนื้อหามีการกล่าวถึงทั้งความสุจริตและผลของความทุจริตเกิดแก่ตนเพราะผิดพลาดที่นำไปแล้ว โดยมีการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยง ดังข้อความ “ต้องไปชดใช้กรรมที่ได้ทำไว้” และชี้ให้เห็นเป็นบทเรียนพร้อมเตือนไม่ให้ทำตาม ดังข้อความว่า “ต่อไปเมื่อแก่โตขึ้นขอให้ยึดอาชีพ สุจริต” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 เป็นข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการแสดงความซื่อสัตย์สุจริตทั้ง กาย วาจา ใจ ซึ่งปรากฏถ้อยคำว่า “จิต” (ใจ) “ประพฤติ” (กาย) และ “คำ” (วาจา) และแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกับแนวทางการดำเนินชีวิตตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจากลักษณะสองประการคือพระราชนิพนธ์เพื่อจัดพิมพ์ในบัตรอยพรวันวิสาขบูชา และอีกประการหนึ่งคือการปรากฏคำว่า “คุณธรรม” ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นถ้อยคำที่อยู่ในวิถีความเชื่อทางศาสนา เช่นเดียวกับที่ถ้อยคำนี้ปรากฏในตัวอย่างที่ 3 ซึ่งมีเนื้อหาในเรื่องความวิถีปฏิบัติที่พึงประสงค์ในการทำงาน กล่าวโดยสรุปพระราชนิพนธ์ทั้ง 3 เรื่องที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง มีการเชื่อมโยงกับแนวทางในการดำเนินชีวิตของพระพุทธศาสนาเหมือนกันทั้งสิ้น โดยตัวอย่างแรกเชื่อในเรื่องผลของการกระทำคือ “กรรม” และตัวอย่างที่ 2 และตัวอย่างที่ 3 เชื่อในเรื่องหลักธรรมคำสั่งสอนซึ่งปรากฏถ้อยคำว่า “คุณธรรม” อย่างไรก็ตามทุกตัวอย่างล้วนสะท้อนให้เห็นว่าความซื่อสัตย์สุจริตเป็นลักษณะที่ดีงามและทรงคุณค่า ควรนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้คงอยู่ในสังคมต่อไป พระราชดำริค่านิยมวิถีไทยเรื่องความซื่อสัตย์นี้มีได้สะท้อนให้เห็นเพียงการปรากฏผ่านพระราชดำรัส พระราโชวาท และพระราชนิพนธ์ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อนี้เท่านั้น แต่พระจริยวัตรในพระองค์ การทรงงาน รวมถึงพระราชกรณียกิจ คืออีกช่องทางหนึ่งที่สะท้อนพระราชดำริดังกล่าวเช่นกัน ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับทรรศนะของผู้ที่ได้กล่าวไว้ว่า

ลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งของงานพัฒนาในสมเด็จพระเทพฯ จะเห็นว่าคนที่พระองค์มุ่งพัฒนาไม่ได้มุ่งให้มีความรู้ความสามารถแต่อย่างเดียว แต่จะต้องควบคู่มากับคุณธรรมและความดีที่ได้ประพฤติพระองค์เป็นตัวอย่าง สนับสนุนส่งเสริมด้านศาสนา กตัญญูรู้คุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์

ชื่อเสียงและขັນหมั่นเพียร ดังที่ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือศาสนสุภาษิต
เป็นต้น

(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 108- 109)

ทรงเริ่มต้นพัฒนาที่เด็ก เพราะเด็กเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของประเทศ
ในอนาคต ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้มีโภชนาการและ
สุขภาพดี มีความรู้ การงานอาชีพ และ**ความซื่อสัตย์สุจริต...**

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2554: 49)

ข้อมูลที่ได้นำเสนอมาแล้วทั้งหมดข้างต้น ล้วนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ช่วยยืนยันได้ว่า
พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าค่านิยมวิถีไทยในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตเป็นลักษณะที่พึงงามและ
ทรงคุณค่า ควรนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้คงอยู่และสืบทอดให้คงไว้ในสังคมไทยต่อไป

จากข้อความในพระราชนิพนธ์ ไปอัญเชิญมาเป็นตัวอย่างทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของค่านิยมใน
7 ด้าน อย่างครอบคลุม ได้แก่ ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญ
ของการศึกษา ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวที ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์
กษัตริย์ ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท และค่านิยมในเรื่องความ
ซื่อสัตย์สุจริต เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าหากบุคคลใดมีความประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมในสังคม บุคคล
นั้นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมพึงประสงค์ และมีส่วนช่วยให้สังคมเกิดการพัฒนา อันจะนำไปสู่การพัฒนา
ชาติอย่างแน่นอน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.2.2 วิถีไทยด้านความเชื่อ

ความเชื่อแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาก่อให้เกิดแรงผลักดันให้คิดและปฏิบัติ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับความเชื่อของมนุษย์ไว้ในเรื่อง
“ศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร” ว่า

เมื่อเผชิญกับความยากลำบากซึ่งไม่สามารถจะแก้ไขได้ด้วยตนเอง
มนุษย์ก็เริ่มมีความหวังคือหวังว่าจะมีอำนาจลึกลับอย่างใดอย่างหนึ่งที่ยิ่งใหญ่
สามารถจะช่วยตนให้พ้นอันตราย ประดุจดั่ง บิดา มารดา ช่วยเหลือบุตร ด้วย
เหตุนี้ศาสนาจึงอุบัติขึ้น

ศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร: 2516

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521:32)

ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการตามสัญชาตญาณของมนุษย์
ผลการศึกษาที่พบว่า พระราชนิพนธ์ปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยส่วน
ใหญ่ ซึ่งเป็นความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม
ผลการศึกษาปรากฏข้อความที่สะท้อนวิถีไทยด้านความเชื่อ โดยมีรายละเอียดปรากฏ (ภาคผนวก ง
และ ภาคผนวก จ) และข้อสรุปตามตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภท
ความเชื่อ

ลำดับที่	ประเภทวิถีไทย	จำนวนที่ปรากฏ	ร้อยละของจำนวน ข้อมูลทั้งหมด (233)
1	พระพุทธศาสนา	137	58.79
2	ความเชื่อดั้งเดิม	66	28.32
3	ศาสนาพราหมณ์	14	6.00
4	ศาสนาอื่น ๆ	6	2.51

จากข้อมูลในตารางแสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นวิถีไทย
ด้านความเชื่อสรุปได้ว่าพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 233 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100
วิถีไทยด้านความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนว
พระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 58.79 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์
จำนวนมากถึง 137 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านความเชื่อเรื่องความเชื่อดั้งเดิมปรากฏ
ร้อยละ 28.32 จำนวน 66 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านความเชื่อเรื่องศาสนาพราหมณ์

ปรากฏร่องรอยละ 6.00 จำนวน 14 เรื่อง และลำดับที่เจ็ดซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านความเชื่อ เรื่องศาสนาอื่น ๆ ปรากฏร่องรอยละ 2.51 จำนวน 6 เรื่อง

แนวพระราชดำริความเชื่อที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์อย่างโดดเด่นคือความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา “สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศึกษาพระพุทธศาสนา อย่างลึกซึ้ง” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ), 2558: 20) ด้วย พระองค์ทรงสนพระทัย พระองค์จึงทรงมีผลงานพัฒนาด้านศาสนาอยู่ไม่น้อย “พระราชนิพนธ์” คือ ผลงานในพระองค์รูปแบบหนึ่ง นอกจากนี้ยังปรากฏพระราชวิทยานิพนธ์ในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง “ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท” ที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออกบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษาพุทธศักราช 2524

พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเป็นงานทางวิชาการ ที่ต้องค้นคว้าข้อมูลมากมาย และข้อมูลบางส่วนต้องใช้ความสามารถทางด้านภาษาบาลี จึงจะเข้าใจและ วิเคราะห์ได้ แล้วก็วิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนเหล่านั้น พระราช วิทยานิพนธ์เรื่องทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท **แสดงให้เห็นว่าทรงลงลึกทางการ ศึกษาทางพระพุทธศาสนา**

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ), 2558: 43)

ทรงสนพระทัยจำนวนมากที่นำมาประกอบในหัวข้อนี้รวมถึงพระราชนิพนธ์หลากหลายที่ ปรากฏชื่อในข้อความข้างต้น คือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยอย่างจริงจังในเรื่องพระพุทธศาสนาอันเป็น หลักรวมใจของคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศ เนื้อหาในพระราชนิพนธ์มีคุณค่าต่อผู้อ่าน สามารถ นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ อาทิ พระราชนิพนธ์เรื่องพุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง พระราช นิพนธ์เรื่องในประสพการณ์ หรือพระราชนิพนธ์บัตร์อวยพรวันวิสาขบูชา ที่พระองค์ทรงฟื้นฟูประเพณี การส่งบัตร์อวยพรวันวิสาขบูชาเพื่อฉลองวันวิสาขบูชา ซึ่งแต่เดิมเป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้หยุด ไปเป็นระยะเวลาหนึ่ง ฟื้นฟูประเพณีการส่งบัตร์อวยพรวันวิสาขบูชาเพื่อฉลองวันวิสาขบูชานี้ นับเป็นพระ อัจฉริยภาพที่แยบยลในการโน้มน้าวใจให้คนไทยหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนา มากขึ้น

นับได้ว่าพระราชนิพนธ์หลายเรื่องในพระองค์แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริวิถีไทยใน เรื่องความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนเห็นได้จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น จากการศึกษา

ผู้วิจัยพบว่าพระราชนิพนธ์อีกเป็นจำนวนมากปรากฏข้อความที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยในเรื่องความเชื่อในพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่อัญเชิญมา ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

แนวโน้มน้อยลงหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ **คนสมัยใหม่อาจจะทำบุญในเรื่องพระนี้น้อยลงไปบ้าง แต่จะหันไปทำบุญทางเรื่องเด็กเยาวชน** ความจริงเรื่องนี้เป็นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และที่ 6 **แต่ก่อนนี้ใครอยากจะทำบุญก็มักจะสร้างวัดสร้างโบสถ์ ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังมีอยู่แต่ว่าความนิยมจะมีแนวโน้มที่เปลี่ยนไปเป็นการสร้างโรงเรียน**

การกระจายอาหารและโภชนาการสู่ชนบท: 2530
(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 413)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างข้างต้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำบุญทางพระพุทธศาสนา มีถ้อยคำที่แสดงให้เห็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในเรื่องแนวโน้มการทำบุญที่เปลี่ยนไป ดังข้อความ “คนสมัยใหม่อาจจะทำบุญในเรื่องพระนี้น้อยลงไปบ้าง แต่จะหันไปทำบุญทางเรื่องเด็กเยาวชน” และ “แต่ก่อนนี้ใครอยากจะทำบุญก็มักจะสร้างวัดสร้างโบสถ์ ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังมีอยู่แต่ว่าความนิยมจะมีแนวโน้มที่เปลี่ยนไปเป็นการสร้างโรงเรียน” ในตัวอย่างสุดท้ายนี้เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนแนวความคิดของการสืบทอดวิถีไทยแบบคงคุณค่าหรือแก่นไว้ แต่อาจปรับเปลี่ยนได้ในรายละเอียดเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทในสังคมปัจจุบัน

ข้อมูลจากตารางการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นวิถีไทยด้านความเชื่อที่ปรากฏลำดับรองลงมาจากความเชื่อในพระพุทธศาสนา คือ “ความเชื่อดั้งเดิม” “ความเชื่อดั้งเดิมนี้นักเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ขวัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ” (นฤมล ธิญะชีรานันท์, 2541:6) ผลการศึกษาสอดคล้องกับทฤษฎีของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ที่สรุปได้ว่า ความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทย มีลักษณะความเชื่อที่ปะปนกันอยู่ ประกอบด้วย ความเชื่อในรูปแบบของศาสนา ทั้ง ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ รวมถึงความเชื่อในเรื่องผี (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2536: 21-34) ความสอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ ที่กล่าวไว้ว่า

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาซึ่งเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ก่อน
สมัยสุโขทัย ก่อนนั้นคนไทยนับถือศาสนาพราหมณ์และนับถือผีซึ่งเป็นสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาจึงมีการผสมผสานกัน...

(เสรี พงศ์พิศ, 2538: 14)

จากการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์ปรากฏข้อความที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านเข้าใจอย่าง
ลึกซึ้งถึงวิถีปฏิบัติตามขนบที่สืบทอดกันมา ความเชื่อบางอย่างปรากฏเป็นขนบในการกล่าวถึง ซึ่ง
ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น เช่น เชื่อว่าแต่ละพื้นที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่
ทั้ง สวรรค์ นรก ดิน น้ำ ไฟ บ้านเมือง รวมถึงยานพาหนะ โดยคนไทยมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ทั้งหลายเป็นผู้สามารถสร้าง ผู้สามารถลดบันดาล และผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ อาทิ เทวดาอารักษ์ เทพเทวา
พระแม่คงคา พระพาย พระแม่ธรณี แม่ย่านาง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2

เมื่อคืนนี้คุยกับปลาเรื่อง**การบน** ปลาบอกว่าจะต้อง**บนให้ครบพิธีคือบน**
แม่ย่านางเรือ พระพิรุณ พระพาย พระคงคา ฯลฯ ไม่ให้ฝนตก (บนไก่ 2 ตัว
และ ทูลหม่อมมพ่อพระราชทานแฮมเป็ดมาด้วย) **แกบนเก่งจริงๆ บนมาประมาณ**
10 วัน แล้วสำเร็จทุกที ตั้งแต่สมัยพระเจ้าเฟรเดอริกเสด็จมา แกยืนยันว่า
ศักดิ์สิทธิ์จริง ๆ นะ (หาว่าเราไม่เชื่อ) เราบอกว่าเราเชื่อ เพราะก็**บนเช่นเดียวกัน**
ให้หายไ้ยังหายเลย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เกาะในฝัน: 2529

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2529: 38)

ข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ
ดั้งเดิมคือการบนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในพื้นที่ คือ แม่ย่านาง พระพิรุณ พระพาย พระคงคา โดย
เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเร้นลับที่ได้กล่าวถึงเป็นผู้สามารถสร้าง ผู้สามารถลดบันดาล ผู้สามารถ
อำนาจพรได้ ตลอดจนเป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ที่ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้ ทั้งดีและร้าย

บรรพบุรุษของเรานั้นมีความชำนาญอย่างยิ่งในการ “**เสกเป่า**” สิ่งของทุก
อย่างให้มีความ**ศักดิ์สิทธิ์**ขึ้นมาด้วยการจัดให้มี “**ผี**” ประจำขึ้นมา เช่น **แม่หัวบันได**
แม่เตาไฟ แม่ย่านางหัวเรือ ฯลฯ

(กาญจนา แก้วเทพ, 2560: 284)

ความเชื่อดั้งเดิมสามารถทำให้คนในสังคมไทยมีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้สึกได้ถึงการมีที่พึ่งทางใจ แต่บางครั้งความเชื่อดั้งเดิมบางประการอาจทำให้เกิดประเด็นที่ต้องมีการนำมาพิจารณาให้ลึกซึ้ง โดยเฉพาะความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับศาสนา ซึ่งดูเหมือนจะกลมกลืนและแยกจากกันได้ยาก จนอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อดั้งเดิมนี้อาจจัดเป็นศาสนาหนึ่งในสังคม “ศาสนาเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตอีกเรื่องหนึ่ง สังคมมนุษย์ทุกสังคมจะต้องมีศาสนา เรื่องของศาสนาจึงเป็นเรื่องควบคู่มากับสังคมมนุษย์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยเรื่องนี้เป็นอย่างมาก จึงได้ทรงมีผลงานพัฒนาด้านศาสนาอยู่ไม่น้อย” (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 52) ประเด็นความเชื่อกับศาสนา นี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริตั้งสะท้อนจากพระราชนิพนธ์ว่า

เราก็อาจจะตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับศาสนาในยุคแรกจากหลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ได้ เพราะศาสนาโบราณและศาสนาประจำเผ่าเหล่านี้มักจะมีวิธีแก้ปัญหาคือข้อสงสัยต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ ไปตรงมา ขาดความลึกซึ้ง ความเชื่อในศาสนาติดำบรรพ์ของชนเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้จะคล้าย ๆ กัน เช่น ความเชื่อในอำนาจล่องหนลึกลับ อำนาจของเทพเจ้าหรือภูตผีปีศาจที่สิงอยู่ในสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตต่าง ๆ...

ศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร: 2510

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 33-34)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังปรากฏพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อดั้งเดิมของคนในสังคมไทยที่อาจแปรเปลี่ยนไปตามทฤษฎี แนวคิด หรือสภาพบริบทของสังคม แหล่งข้อมูลจำนวนมากได้นำพระราชนิพนธ์ฉันทและกาพย์ดุขุฎีสังเวยกล่อมช้างมากล่าวถึงโดยเชื่อมโยงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในการเป็น “นักอนุรักษ์เพื่อพัฒนา” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏอย่างชัดเจน ฉันทและกาพย์ดุขุฎีสังเวยกล่อมช้าง ซึ่งเป็นบทประพันธ์แบบโบราณมีกลวิธีการแต่งที่ต้องรักษาขนบแบบโบราณ บทประพันธ์ฉันทและกาพย์ดุขุฎีสังเวยกล่อมช้างนี้จะใช้ในการสมโภชน์ช้างเผือกคู่บารมีพระมหากษัตริย์ เมื่อ พ.ศ. 2520 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับหน้าที่ในการนิพนธ์ฉันทและกาพย์ดุขุฎีสังเวยกล่อมช้าง เพื่อใช้ในงานพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวางช้างเผือกพระศรีนราธิราชกิริณี ณ จังหวัดนราธิวาส ในหนังสือ “เทิด ส.ธ.” (2546) ปรากฏข้อมูลว่า

...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเล่าให้พระสหายฟังว่า วิธีการ
 แต่งแบบโบราณนั้นจะใช้ชนบของพราหมณ์มาก ทรงเปลี่ยนให้ทันสมัยและมี
 เหตุผลมากขึ้น เช่น เดิมมักเขียนว่าผีसागเทวดาช่วยคุ้มครองดูแลบ้านเมือง
 ทรงเปลี่ยนเป็นว่า พระพุทธคุณ พระราชากรณียกิจของพระมหากษัตริย์ต่อ
 ประชาชนละความสามัคคีของคนในชาติ ช่วยให้ไทยสามารถผ่านพ้น
 วิกฤติการณ์ต่าง ๆ และรักษาบ้านเมืองไว้ได้

(มูลนิธิมนตรี ตราโมท, 2546 : 1)

ในหนังสือ “วิเศษกุศลิน” สุจิตรา จงสถิตวัฒนา (2549) ได้เขียนรายละเอียดของเรื่องนี้ไว้ใน
 “รัตนภาษาและวรรณศิลป์ แห่งวิเศษกุศลิน” ซึ่งเป็นเรื่องประกอบในเล่ม ได้กล่าวถึงประเด็น
 พระราชดำริในเรื่องความเชื่อที่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสังคมและยุค
 สมัย โดยอ้างอิงพระราชนิพนธ์คำฉันท์ดุขฎิสังเวและกาพย์ขับไม้กล่อมช้าง ดังมีข้อความว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าให้พระสหาย
 ฟังว่า ทรงศึกษาและยึดถือ “ชนบ” ในการแต่งแบบโบราณเป็นหลักในการ
 ประพันธ์ แต่ก็ได้ทรงเปลี่ยนแปลงชนบเดิมบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพ
 ปัจจุบัน เช่น คำฉันท์ดุขฎิสังเวและกาพย์ขับไม้กล่อมช้าง ตอนลาไพร ตอน
 สอนช้าง ได้ทรงพระราชนิพนธ์ต่างไปจากชนบเดิม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, 2549: 23)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

หนังสือ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย” ใน
 ส่วนของเนื้อหาเรื่อง “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์มรดกไทยด้านภาษาไทย”
 ศักดิ์ศรี แยมันตดา (2532) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้และอ้างอิงพระราชนิพนธ์ด้วยเช่นกัน ดังมี
 รายละเอียดว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงรับหน้าที่ในการนิพนธ์บทประพันธ์
 บทประพันธ์แบบโบราณที่แต่งตามขนบธรรมเนียมนี้มาโดยตลอด ในการพระ
 ราชนิพนธ์ดังกล่าวทรงยึดถือขั้นตอนในการแต่งแบบโบราณเป็นหลัก
 เพียงแต่บางครั้งทรงแปรวิธีพรรณนาบางตอนให้เหมาะสมและน่าอ่านยิ่งขึ้น
 เท่านั้น ทรงอธิบายว่า

“ได้อ่านฉันท์เก่า ๆ มีวิธีแต่งดังนี้ ลา 1 ไหว้พระรัตนตรัย ไหว้เทวดา ไหว้พระมหากษัตริย์ ตอนยอพระเกียรตินี้ฉันท์ก็เอาพระราชกรณียกิจใหม่ ๆ มากกล่าวลาที่ 2 เรียกว่าลาไพรธรรมนิยมเดิมจะกล่าวว่ามีผีสางนำกลัว ออกมาอยู่เมืองดีกว่า ฉันท์เปลี่ยนเป็นว่า ป่าเมืองนราธิวาส (ตามที่ฉันท์เคยเห็น) สวยงามอย่างไร น่าสบายมาก แต่ต้องตัดใจออกมา เพราะมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ...

(ศักดิ์ศรี แยม้นัดดา, 2532: 55 – 56)

หนังสือ “รัตนศิลป์” มีข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวและอ้างอิงพระราชนิพนธ์คำฉันท์ดุชฎีสังเวศและกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี ดังมีรายละเอียดว่า

พระราชนิพนธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างความเป็น ‘นักอนุรักษ์’ และ ‘นักพัฒนา’ ของผู้ประพันธ์ จึงไม่เพียงแต่จะมีลีลาสง่างามด้วยศิลปะการประพันธ์ ยังแสดงถึงการผสมผสานอย่างลงตัวระหว่างการดำเนินตาม ‘ชนบโโบราณ’ กับ ‘การปรับเปลี่ยนเนื้อหา’ ให้สอดคล้องสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน...ลาที่ 2 ลาไพร แทนที่จะเป็นการกล่าวชวนช้างให้ละป่ามาสู่เมืองตามธรรมเนียมเดิมที่มักพรรณนาว่าป่าเป็นสถานที่ไม่น่าอยู่และเป็นทีลิ่งสู่ของภูตผีปีศาจ ช้างควรจะจากป่ามาอยู่เมือง ก็ทรงพระราชนิพนธ์ให้ช้างคำนึงถึงหน้าที่ยิ่งกว่าความสุขส่วนตัว แม้ป่าจะงดงามและให้ความสุขสำราญเพียงใด ช้างก็ตัดใจจากมาเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

(ญาดา อารุณเวช อารัมภีร์, 2558 : 164 - 166)

พระราชนิพนธ์ที่ผู้รู้ทุกท่านอ้างอิงในตัวอย่างข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อดั้งเดิมของคนในสังคมไทยที่อาจแปรเปลี่ยนไปตามทรรศนะแนวคิด หรือสภาพบริบทของสังคม

ความเชื่อดั้งเดิมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับศาสนา จนบางครั้งกลมกลืนจนแยกออกจากกันได้ยากนี้ ปรากฏในทรรศนะของผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทยเช่นกัน โดยท่านได้กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยในเรื่องความเชื่อดั้งเดิมที่เน้นวัตถุในรูปเครื่องรางของขลัง ซึ่งวัตถุนั้นมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาแต่มีการแปรไป โดยให้ความสำคัญกับเครื่องรางที่จำลองตัวละครที่ปรากฏในทศชาติของพระพุทธศาสนาในเรื่องพระเวสสันดรคือ “ชูชก” ที่มีพฤติกรรมเด่นในเรื่องการขอ ว่า

วิถีบางอย่างอาจต้องพิจารณาอย่างระมัดระวัง เช่น การที่คนไทยบางคนเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังมากเกินไป และมีการเผยแพร่ความเชื่อด้วยการขายเครื่องราง แปรทุกอย่างเป็นความเชื่อเป็นเครื่องรางไปหมด เช่น การบูชาเหรียญหรือวัตถุมงคลรูปชุก โดยนำเสนอความเชื่อว่าเป็นเพราะชุกขออะไรก็ได้ ซึ่งความเชื่อนี้ต่างจากความเชื่อทางพุทธศาสนา

(ประคอง นิมมานเหมินทร์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

ทั้งข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทยข้างต้น ล้วนมีความสอดคล้องกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวิถีไทยในเรื่องความเชื่อมีลักษณะของความเชื่อดั้งเดิมปรากฏอยู่ และบางครั้งมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาจนแยกจากกันได้ยาก ทำให้วิถีไทยมีความเชื่อในลักษณะผสมผสานกันอย่างกลมกลืน สะท้อนให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตแบบคนไทยในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยอีกประการหนึ่ง

ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะขอเสนออิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีผลต่อความเชื่อของคนไทย ซึ่งปรากฏข้อมูลตามตารางข้างต้นเป็นลำดับที่สาม เป็นอีกประการหนึ่งที่มาทำให้วิถีไทยมีความเชื่อแบบผสมผสาน ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่ไม่มีศาสดาเป็นผู้ก่อตั้ง ปัจจุบันเรียกว่าศาสนาฮินดู จากหลักฐานที่เป็นศิลาจารึก ปรากฏข้อมูลว่าคนไทยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์มาตั้งแต่ประมาณมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมาเนิ่นนานแล้วก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ของคนไทยในสังคมแล้ว จะเห็นว่ามีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูอยู่มาก

(บำรุง คำเอก. (2558) เข้าถึงจาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-EJournal/article/view/45461/37604>).

การนำเสนอประเด็นนี้ผู้วิจัยจะขออัญเชิญข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 3

คำแปลชื่อกรุงเทพฯ นั้น ไม่แน่ใจเลย ไม่ทราบเจตนาของท่านผู้ตั้ง เรารุ่นหลังได้แต่เดาไปตามมติของตนเอง ทดลองแปลดังนี้ พระนครใหญ่ (อันเป็นประดุจ) เมืองเทพ เป็นที่รักษาพระแก้วอันยังยืน (พระพุทธรูปมหาณิรัตนปฏิมากร) เป็นเมืองใหญ่ อันไม่มีใครเอาชนะได้ เป็นแผ่นดินอันเลิศยิ่ง เป็นเมืองหลวง อันน่านิรมลย์ ล้วนแล้วด้วยแก้วเก้าประการ เป็นสถานที่กว้างใหญ่ อันเป็นที่ประทับแห่งองค์พระมหากษัตริย์ เปรียบเหมือนวิมานอันอุดม มีสถิตแห่งองค์พระนารายณ์ (พระจักรี) ซึ่งท้าวสักกเทวราชประธานพระวิษณุกรรมมาสร้างให้สำเร็จ...

ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท: 2525

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2525: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อแบบผสมผสานโดยมีศาสนาพราหมณ์มาเกี่ยวข้อง ในตัวอย่างมีการกล่าวถึงทวยเทพอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ ด้วยถ้อยคำว่า “องค์พระนารายณ์” “ท้าวสักกเทวราช” และ “พระวิษณุกรรม” ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยในเรื่องความเชื่อที่มีการผสมผสานอย่างชัดเจน ข้อความในพระราชนิพนธ์ล้วนสะท้อนให้เห็นความเชื่อแต่ละรูปแบบอย่างชัดเจนทั้งความเชื่อในพระพุทธศาสนา ความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่ามีการพระราชนิพนธ์บางเรื่องที่ปรากฏข้อความสะท้อนความเชื่อทั้งหมดอย่างผสมกลมกลืนในข้อความเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4

การที่มีพิธีอันวอนขอร้องเทพยดาฟ้าดินก็ด้วยการหวาดหวั่นกลัวอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น... เดิมมีแต่พิธีพราหมณ์ ไม่มีพิธีสงฆ์ โปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ทำหน้าที่เป็นพระยาแรกนา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเพิ่มพิธีสงฆ์ และแยกเป็นอีกพิธีหนึ่งต่างหาก

บทวิทยุเรื่องวันสงกรานต์และพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ: 2532

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 665)

ตัวอย่างที่ 5

อันขมมกเกล้ากรกรรพุม	ดั่งดวงโกสุม
เคารพไตรรัตน์ฉัตร...	
ยังเทเวศร์ให้มายล	พูนเสริมเพิ่มผล
เลื่องชื่อลือประวัติจิรัฐดีกาล	
ไหว้องค์วิธาตาวีธาน	ผยองเหนือขุนท่าน
เศียรเกล้าเจ้าคลีบัวทอง...	
ไหว้องค์พระโตมรรธ	ทรงแรดแรงรอน
เสถียรสถิตสามแห่งแหล่งสถาน...	

คำฉันท์คุณฐีสั่งเวยและกายย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี: 2520
(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 54)

ในตัวอย่างปรากฏถ้อยคำที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อแบบดั้งเดิมคือ “พิธีอ้อนวอนขอร้องเทพยดาฟ้าดิน” ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์คือ “พิธีพราหมณ์” และความเชื่อในศาสนาพุทธคือ “พิธีสงฆ์” ข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นวิถีไทยที่มีความเชื่อแบบผสมผสานอย่างกลมกลืน ทั้งความเชื่อแบบดั้งเดิม ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในศาสนาพุทธ **ความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งมีผลต่อการนำความเชื่อนั้นไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต**

...หลักธรรมคำสอนและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของศาสนาได้รับการเคารพนับถือและปฏิบัติตาม **ความเชื่อในศาสนาแสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้นับถือศาสนานั้นซึ่งมีกฎหรือบัญญัติที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันเป็นแนวทาง**
(เสรี พงศ์พิศ, 2538: 16)

กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงหลักธรรมทางศาสนา จะได้รับการยอมรับและปฏิบัติ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์อยู่ในกรอบของวิถีที่ควรจะเป็น นำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม นับว่าความเชื่อมีผลต่อการพัฒนามนุษย์ในสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ

ซึ่งเชื่อมโยงกับจริยธรรม อันเกี่ยวเนื่องกับคุณค่าทางจริยศาสตร์ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาบุคคล สังคม และประเทศชาติในที่สุด

4.2.3 วิถีไทยด้านศิลปะ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นปราชญ์แห่งแผ่นดินที่มีความรอบรู้ในสหวิทยาการอันหลากหลาย ศิลปะคือศาสตร์หนึ่งที่พระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณล้ำเลิศ ในศิลปะหลากหลายสาขาจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชาวไทยและชาวต่างประเทศ ใน พ.ศ. 2546 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติถวายพระสมัญญา “วิศิษฏ์ศิลปิน” (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549: 155, 199) “วิศิษฏ์ศิลปิน” มีความหมายว่า “ผู้เป็นเลิศทางศิลปะ” สาธารณชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่างยอมรับในความเป็นเลิศทางศิลปะในพระองค์ จนปรากฏการประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณพระองค์มากมาย อาทิ ใน “พระวิศิษฏ์ศิลปินมั่งคลาธิษฐาน” (2538)

...คืออัญชัญสัญลักษณ์จำหลักชาติทุกศิลปะศาสตร์ความเป็นไทยไว้ศักดิ์ศรี

วัฒนธรรมศิลปกรรมดนตรีแก้ววิศรี “วิศิษฏ์ศิลปิน” ไทย...

(ประยอม ซองทอง และ อมรฉัตร ซองทอง, 2558: พระวิศิษฏ์ศิลปินมั่งคลาธิษฐาน)

มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดทำคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศิลปากรทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาศิลปะไทย) มีเนื้อความดังนี้

เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ทรงเอาพระทัยใส่ในกิจการ
ด้านอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ศิลป์ พุทธศิลป์
และพระราชประเพณีต่าง ๆ แสดงให้ประจักษ์ว่าทรงรอบรู้งานศิลปะไทย
สาขาต่าง ๆ อย่างดียิ่ง

(มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531. ใน มุลินนิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, 2549: 34)

ญาดา อารัมภีร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรม โดยเฉพาะวรรณกรรมในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ท่านกล่าวถึงแนวพระราชดำริเรื่องศิลปะผ่านการวิเคราะห์วรรณกรรมในพระองค์ ดังข้อความต่อไปนี้

ท่านทรงพระราชนิพนธ์ถึงความสำคัญของศิลป์หรือศิลปะ เรื่องฝีมือคือพลัง ดังนั้น ศิลป์ทุกแขนงถือได้ว่าเป็นอาหารใจของโลก ซึ่งสะท้อนถึงพระวิสัยทัศน์ของท่าน ว่าท่านทรงมองศิลปะทุกสาขานั้นเกี่ยวพันกับมนุษย์ อาหารใจและสิ่งหล่อเลี้ยงวิญญาณของเราสอดคล้องกับที่ทรงกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์ศิลปะจีนว่า ศิลปะหรืองานของศิลปินเป็นงานสร้างสรรค์เพื่อมนุษย์ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงโลกให้ดำรงคงอยู่ได้

(ญาดา อารัมภีร์, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2559)

งานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับวิถีไทยดังนั้น ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศิลปะไทยเป็นสำคัญ ศิลปะไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่คนไทยภาคภูมิใจยิ่ง ศิลปะคือความงดงามที่สืบทอดกัน มายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีพัฒนาการบนพื้นฐานของความเป็นไทย ศิลปะคือสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ผลงานของมนุษย์จนเกิด ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดุริยางศิลป์ และนาฏศิลป์ จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริในเรื่องวิถีไทยด้านศิลปะ โดยมีรายละเอียดปรากฏ (ภาคผนวก ง และ ภาคผนวก จ) และข้อสรุปตามตารางที่ 4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภทศิลปะ

ลำดับที่	วิถีไทยด้านศิลปะ	วิถีไทยที่ปรากฏ	ร้อยละของจำนวนข้อมูลทั้งหมด (159)
1	วรรณศิลป์	49	30.81
2	ดุริยางศิลป์	42	26.41
3	สถาปัตยกรรม	18	11.32
4	นาฏศิลป์	16	10.06
5	จิตรกรรม	12	7.54
6	ประติมากรรม	11	6.91
7	หัตถศิลป์	11	6.91

จากข้อมูลในตารางแสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นวิถีไทย ด้านศิลปะสรุปได้ว่าพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 159 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทย ด้านศิลปะด้านวรรณศิลป์ปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถี ไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 30.81 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 49 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านศิลปะด้านดุริยศิลป์ปรากฏร้อยละ 26.41 จำนวน 42 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านศิลปะด้านสถาปัตยกรรมปรากฏร้อยละ 11.32 จำนวน 18 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านศิลปะด้านนาฏศิลป์ปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 10.06 จำนวน 16 จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านศิลปะด้านจิตรกรรมปรากฏเป็นลำดับที่ห้าปรากฏร้อยละ 7.54 จำนวน 12 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านศิลปะด้านประติมากรรมและวิถีไทยด้านศิลปะด้านทัศนศิลป์ ปรากฏเป็น ลำดับที่หกปรากฏร้อยละ 6.91 จำนวน 11 เรื่อง

การอธิบายในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะขออนุญาตนำศิลปะไทยที่ปรากฏปริมาณข้อความสะท้อน ให้เห็นถึงวิถีไทยทางด้านศิลปะสามลำดับแรกมากล่าวถึงโดยเน้นรายละเอียด ได้แก่ ภาษาและ วรรณศิลป์ ดุริยศิลป์ และสถาปัตยกรรม ส่วนวิถีไทยทางด้านศิลปะลำดับ 4-7 ได้แก่ นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และทัศนศิลป์ ผู้วิจัยจะขออนุญาตอัญเชิญข้อความจากในพระราช นิพนธ์มาแสดงเป็นตัวอย่างประกอบข้อมูลบางส่วน เพื่อแสดงแนวพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทยทางด้านศิลปะให้ครอบคลุม ทั้งหมดที่กล่าวมา ข้างต้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.3.1 ภาษาและวรรณศิลป์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระปรีชาล้ำเลิศในเรื่องภาษาและ วรรณศิลป์ พระองค์ทรงให้ความสำคัญและปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด ภาษาและวรรณศิลป์อันเป็นสมบัติที่ล้ำค่าของชาติมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นกวีผู้ทรง รังสรรค์ “วิจิตรถนอมณี” แก้ววรรณศิลป์ไทย พระราชนิพนธ์พระอัจฉริยะแห่ง วรรณศิลป์ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวนมากมาย ด้วยทรงเป็นกวีตั้งแต่แรกเริ่มในพระชนม์เยาว์วัย และได้ทรงฝึกฝน ศึกษาตาม ครรลองแห่งประพันธ์ศิลป์ และทรงใช้วรรณศิลป์นี้สร้างคุณประโยชน์แก่

ประเทศชาติ สมควรแก่หน้าที่แห่งปราชญ์ของแผ่นดินตามครรลองจารี อันสืบเนื่อง
ในสยามประเทศมาพระราชทานแก่พสกนิกรไทย

(ประพจน์ อัครวิรุฬหการ และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549:140)

พระจริยวัตร พระราชกรณียกิจ พระราชดำริ พระราชดำรัส และพระราชนิพนธ์ ล้วนสะท้อน
ให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีอัจฉริยภาพอันโดดเด่นในด้านภาษาและวรรณศิลป์จนเป็นที่ประจักษ์ ดังจะ
เห็นได้จากประกาศพระเกียรติคุณที่ปรากฏมากมายในสังคม อาทิ คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระ
เกียรติคุณ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โอกาสที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วรรณคดีไทย)

**นอกจากพระปรีชาชาญอันเป็นเลิศในฐานะผู้ศึกษาค้นคว้า และ
สร้างสรรค์วรรณคดีแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ยังทรงมีบทบาทในการอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณคดีไทยไปสู่ประชาชนทุก
เพศทุกวัยอย่างให้เข้าถึงรสของวรรณคดีอย่างแท้จริง... เหล่านี้เป็นการช่วย
ธำรงรักษาวรรณคดีไทย ไว้ให้เป็นอสังการสมบัติ คู่ชาติตราบชั่วกาลนาน**

(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546. ใน มุฉินิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 187)

คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

**พระองค์ทรงเป็นประดุษฎีปัญญาของอารยธรรมไทย ทรงเป็นแบบ
แผนทางวัฒนธรรมไทย ควรแก่การเจริญรอยตามพระจริยวัตร ทรงเป็นผู้
ฝึกหัดตนให้เข้าถึงแก่นแท้ความเป็นไทยหลายประการ อาทิ ด้านภาษา
และวรรณกรรม ... ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ทรงใช้ภาษาไทย
อย่างแจ่มแจ้งกะทัดรัดและไพเราะ สมบูรณ์ด้วยสำรตถะ...**

มุฉินิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2538. 2549: 96)

สุนน อมรวิวัฒน์ (2532) ได้กล่าวถึง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้
ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
ของชาติที่มีค่ายิ่ง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

“ประจักษ์พยานอันเด่นชัดที่แสดงถึงพระปรีชาญาณและความรู้อันเป็นเลิศทางอักษรศาสตร์ก็คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมากทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง อันนับเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศชาติได้โดดเด่น”

(สุนน อมรวิวัฒน์, 2532: 75)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยในเรื่องภาษาซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ดังที่คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำเสนอข้อมูลว่า

ด้วยความใฝ่พระทัยยิ่งในด้านภาษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชนิพนธ์บทความวิชาการเกี่ยวกับการใช้ภาษา ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ อาทิ ข้อคิดจากบทอภิปรายเรื่อง “ภาษาไทยกับคนไทย” บทความเรื่อง “การใช้สรรพนาม” และ “วิจารณ์คำอธิบายเรื่องนามกิตกในไวยากรณ์บาลี” ...

(คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558 : 276)

พระราชนิพนธ์ในพระองค์ช่วยให้คนไทยโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้มีความเข้าใจถึงวิถีชีวิตไทยอย่างแท้จริง ดังที่ สุนน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า

...ผลงานของพระองค์มิได้เพียงแต่ธำรงรูปฉันทลักษณ์และรสคำที่ประณีตงดงามเท่านั้น หากยังช่วยให้คนรุ่นใหม่ได้มีความเข้าใจถึงวิถีชีวิตไทยอย่างแท้จริง

(สุนน อมรวิวัฒน์, 2532: 65 – 66)

จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องการให้ความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวรรณศิลป์ ของไทยอันเป็นสมบัติของชาติให้คงอยู่ต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ **ภาษาไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย**จึงควรจะได้รับ การส่งเสริม ทำนุบำรุงรักษาไว้ให้เจริญสืบไป

(การพัฒนานวัตกรรมการเสริมทักษะการเขียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2529)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นวิถีไทยในด้านศิลปสาขา ภาษาและวรรณศิลป์ ในตัวอย่างมีเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกของชาติ ดังข้อความว่า “ควรจะได้รับ การส่งเสริม ทำนุบำรุงรักษาไว้ให้เจริญสืบไป” ทั้งนี้ พระองค์ทรงใช้ถ้อยคำที่แสดงความจำเพาะเจาะจงว่าเป็นศิลปของไทยว่า “ภาษาไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย” และ “เป็นมรดกทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสืบทอดกันมาจาก รุ่นสู่รุ่น และข้อความว่า “ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประโยชน์คุณค่าของการที่คนไทยมีภาษาประจำชาติ ข้อความในตัวอย่างสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในพระองค์ที่ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวรรณศิลป์ผ่านพระราชนิพนธ์ โดยเฉพาะความงามที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ อันมีลักษณะจำเพาะจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป ดังพระราชดำริสตอนหนึ่งซึ่งพระราชทานเนื่องในวโรกาสที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีพระราชทานรางวัลประกวดอ่านทำนองเสนาะปีที่ 11 ฉลอง 700 ปีลายสือไทย พ.ศ. 2526 ว่า

“...ภาษา นอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อสาร แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของชนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอารยธรรมและเอกลักษณ์ประจำชาติด้วย ไทยเราเป็นชาติที่มีภาษาและอักษรไทยใช้มากกว่า 700 ปีแล้ว ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชนจึงควรภูมิใจและช่วยกันผดุงรักษามรดกทางวัฒนธรรม อันเป็นศิลปะสมบัติทางปัญญาอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้อุตสาหะสร้างสรรค์ขึ้นไว้นี้ให้เจริญมั่นคงสืบไป

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชดำรัส, พิธีพระราชทานรางวัลประกวดอ่านทำนองเสนาะปีที่ 11 ฉลอง 700 ปีลายสือไทย พุทธศักราช 2526)

พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริในเรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยด้วยการ “อนุรักษ์แบบพัฒนา” เช่นเดียวกันกับการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยม ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทและกาลสมัย โดยอาจมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงรายละเอียดบางประการ แต่ต้องรักษา “ค่า” ของวิถีไทยนั้นไว้ วรรณคดีกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทยที่ได้กล่าวว่า

อันหนึ่งที่จะมีประโยชน์ดำรงวิถีไทยที่ดี ๆ ไว้ ก็มีรับสั่งในเรื่องเหล่านี้จะได้มีแรงจูงใจทะนุบำรุงในเรื่องนี้ และมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันหลาย ๆ อย่าง สิ่งที่น่าจะทำเราควรมีการวิเคราะห์ว่าอะไรที่ดีควรสืบสานต่อและพอได้สิ่งนั้นมา ก็เอาสิ่งนั้นมาวิเคราะห์ว่าแก่นหรือคุณค่าที่แท้จริงอยู่ตรงไหน และรักษาแก่นตัวนั้นไว้ ส่วนอื่นอาจปรับได้ตามบริบท

(ทิตินา แคมมณี, สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2559)

การอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยท่ามกลางสภาพบริบทของสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนาและแปรเปลี่ยนไป ต้องให้ความสำคัญและตระหนักใน “แก่น” หรือ “คุณค่า” ของวิถีไทยนั้นไว้ ทั้งนี้ อาจมีการปรับรายละเอียดให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับลักษณะการอนุรักษ์ภาษาและวรรณศิลป์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องด้วยกาลเวลา วรรณคดี แนวคิด และบริบทของสังคม แนวพระราชดำรินี้ปรากฏชัดเจนมาจากพระราชนิพนธ์ “คำฉันท์ดุขฎิสังเวยและกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนราธิราชกิริณี” (2520) “คำฉันท์ดุขฎิสังเวยและกาพย์ขับไม้กล่อมช้างสำคัญ 3 เชือก” (2521) และ “คำฉันท์ดุขฎิสังเวยและกาพย์ขับไม้สมโภชพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร” (2525) ซึ่งบทประพันธ์โบราณที่หายากและเกือบจะสูญสิ้นไปแล้ว ผู้ที่จะประพันธ์ได้ต้องมีความรู้ความชำนาญในกระบวนการประพันธ์เป็นอย่างดีเพราะต้องดำเนินตามขนบธรรมเนียมในการแต่งประเด็นนี้มีการนำมากล่าวถึงโดยอ้างอิงพระราชนิพนธ์ปรากฏในแหล่งข้อมูลจำนวนมาก อาทิ ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เทพรัตนบรรณศิลป์” (2558) มีความว่า

คำฉันท์ดุขฎิสังเวยและกาพย์ขับไม้เป็นงานประพันธ์ที่มีกฎเกณฑ์อยู่มากประกอบด้วยฉันท โคลง และกาพย์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระราชนิพนธ์ในรูปแบบนี้อยู่ 3 เรื่องคือ คำฉันท์ดุขฎิ

สังเวและกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี (พ.ศ. 2520) คำฉันท์
 ดุษฎีสังเวและกาพย์ขับไม้กล่อมข้างสำคัญ 3 เชือก (พ.ศ. 2521) รวมทั้งคำ
 ฉันท์ดุษฎีสังเวสมโภชพระพุทธรูปหามณีนรัตนปฏิมากร” (พ.ศ. 2525) พระ
 ราชนิพนธ์เหล่านี้มีท่วงทำนองสง่างาม ภาษาประณีตเรียบง่าย ชัดเจน อลังการ
 ด้วยความงามเชิงภาษาและวรรณศิลป์ ผลงาน “ชนบเดิม” ของวรรณคดีไทย
 ที่สั่งสมมาช้านาน และการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพปัจจุบันได้อย่าง
 สอดคล้องลงตัว

(ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, 2558 : 24)

การผสมผสานชนบเดิมของวรรณคดีไทยที่สั่งสมมาช้านานและการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพ
 ปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องลงตัวนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ (2532) ได้กล่าวไว้ว่า

...พระราชนิพนธ์กล่อมข้างสำคัญ 3 เชือก ที่จังหวัดเพชรบุรี ก็ทรงแต่งขึ้น
 อีกฉบับหนึ่งในปีต่อมา นับว่าพระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพสูงยิ่ง การจัด
 องค์ประกอบของบทกล่อมก็ถูกต้องครบถ้วน ตั้งแต่ลาที่ 1 บทสดุดี ลา 2 เป็น
 การลาไพร ลา 3 ชมเมือง และลา 4 สอนข้าง ส่วนกาพย์ขับไม้ นั้น เป็นกาพย์
 โบราณใช้โคลงกับกาพย์สุรางคนางค์สลับกัน ทรงแต่งได้ไพเราะเหมาะสมกับ
 ทำนองเพลงประกอบ ได้บรรยากาศที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นพิธีการ แต่ขณะเดียวกัน
 เนื้อความก็ทันสมัย เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

(สุมน อมรวิวัฒน์, 2532: 66)

ข้อความข้างต้นสอดคล้องกับ ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา (2532) ที่ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ในหนังสือ
 “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย” ในส่วนของเนื้อหา
 เรื่อง “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์มรดกไทยด้านภาษาไทย” ดังมีรายละเอียดว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงรับหน้าที่ในการนิพนธ์บทประพันธ์
 บทประพันธ์แบบโบราณที่แต่งตามขนบธรรมเนียมนี้มาโดยตลอด ในการพระ
 ราชนิพนธ์ดังกล่าวทรงยึดถือขั้นตอนในการแต่งแบบโบราณเป็นหลัก
 เพียงแต่บางครั้งทรงเปลี่ยนวิธีพรรณนาบางตอนให้เหมาะสมและน่าอ่านยิ่งขึ้น
 เท่านั้น ทรงอธิบายว่า ... ลาที่ 2 เรียกว่าลาไพรธรรมเนียมเดิมจะกล่าวว่ามีผี

สาจนากลัว ออกมาอยู่เมืองตึกว่า ฉันทเปลี่ยนเป็นว่า ปาเมืองนราธิวาส (ตามที ฉันทเคยเห็น) สวยามอย่างไร นาสบายมาก แต่ต้องตัดใจออกมา เพราะมี หน้าที่ต้องปฏิบัติ ...

(ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2532: 55 – 56)

การนำเสนอสนอรายละเอียดในประเด็นนี้และอ้างอิงพระราชนิพนธ์ยังมีปรากฏในหนังสือ “เทิด ส.ธ.” (2546) ได้ด้วยเช่นกัน ดังความตอนหนึ่งว่า

คำฉันทดุชฎีขับไม้สมโภชพระพุทธรูปหามฉัตรนปฎิมากรนี้ ... สมเด็จ พระเทพรัตนราชสุตาฯ ทรงเล้าให้พระสหายฟังว่า วิธีการแต่งแบบโบราณนั้น จะใช้ชนบของพรหมณ์มาก ทรงเปลี่ยนให้ทันสมัยและมีเหตุผลมากขึ้น เช่น เดิมมักเขียนว่าผีสาางเทวดาช่วยคุ้มครองดูแลบ้านเมือง ทรงเปลี่ยนเป็นว่า พระ พุทธคุณ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ต่อประชาชนละความสามัคคี ของคนในชาติ ช่วยให้ไทยสามารถผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่าง ๆ และรักษา บ้านเมืองไว้ได้

(มูลนิธิมนตรี ตราโมท, 2546 : 1)

นอกจากนี้ สุจิตรา จงสถิตวัฒนา (2549) ได้เขียนรายละเอียดของเรื่องนี้ไว้อย่างสอดคล้อง กันใน “รัตนภาษาและวรรณศิลป์ แห่งวิศิษฏศิลป์” ซึ่งเป็นเรื่องประกอบในหนังสือ ในหนังสือ “วิศิษฏศิลป์” ดังมีข้อความว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สบายบรมราชกุมารี ทรงเล้าให้พระสหายฟัง ว่าทรงศึกษาและยึดถือ “ชนบ” ในการแต่งแบบโบราณเป็นหลักในการประพันธ์ แต่ก็ได้ทรงเปลี่ยนแปลงชนบเดิมบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน เช่น คำ ฉันทดุชฎีสังเวและกาพย์ขับไม้กล่อมซ่าง ตอนลาไพร ตอนสอนซ่าง ได้ทรงพระ ราชนิพนธ์ต่างไปจากชนบเดิม

(สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, 2549: 23)

เช่นเดียวกับหนังสือ “รัตนศิลป์” (2558) ที ญาดา อรุณเวช อารัมภีร์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ประเด็นดังกล่าวโดยอ้างอิงพระราชนิพนธ์คำฉันทดุชฎีสังเวและกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนราธิราช กิริณี มีความว่า

พระราชนิพนธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างความเป็น ‘นักอนุรักษ์’ และ ‘นักพัฒนา’ ของผู้ประพันธ์ จึงไม่เพียงแต่จะมีลีลาสง่างามด้วยศิลปะการประพันธ์ ยังแสดงถึงการผสมผสานอย่างลงตัวระหว่างการดำเนินตาม ‘ชนบโโบราณ’ กับ ‘การปรับเปลี่ยนเนื้อหา’ ให้สอดคล้องสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน...ลาที่ 2 ลาไพร แทนที่จะเป็นการกล่าวชวนข้างให้ละป่ามาสู่เมืองตามธรรมเนียมเดิมที่มักพรรณนาว่าป่าเป็นสถานที่ไม่น่าอยู่และเป็นทีลิ่งสูของภูตผีปีศาจ ข้างควรจะจากป่ามาอยู่เมือง ก็ทรงพระราชนิพนธ์ให้ข้างคำนึงถึงหน้าที่ยิ่งกว่าความสุขส่วนตัว แม้ป่าจะงดงามและให้ความสุขสำราญเพียงใด ข้างก็ตัดใจจากมาเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

(ญาติา อรุณเวช อารัมภีร, 2558 : 164 – 166)

ข้อมูลข้างต้นล้วนสะท้อนให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีแนวพระราชดำริที่เปี่ยมล้นด้วยพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศในเรื่องการอนุรักษ์วิถีไทยอย่างพัฒนา โดยเฉพาะด้านภาษาและวรรณศิลป์ หลักฐานเชิงประจักษ์คือการอ้างอิงพระราชนิพนธ์ประกอบแนวพระราชดำริดังกล่าวที่ปรากฏในสารานุกรมสื่อมากมาย ได้แก่ ในหนังสือ “เทพรัตนบรรณศิลป์” (2558) ได้อ้างอิงพระราชนิพนธ์ทั้ง 3 เรื่อง หนังสือ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กกับการอนุรักษ์มรดกไทย” (2532) หนังสือ “วิศิษฎ์ศิลป์” (2549) และหนังสือ “รัตนศิลป์” (2558) อ้างอิงพระราชนิพนธ์ “คำฉันท์ดุชฎีสั่งเวและกาพย์ขับไม้กล่อมข้าง” หนังสือ “เทิด ส.ธ.” (2546) ได้อ้างอิงพระราชนิพนธ์ “คำฉันท์ดุชฎีขับไม้สมโภชพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร” การนำเสนอข้อมูลตามรายละเอียดข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างอันน้อยนิดที่ผู้วิจัยนำมาสนับสนุนข้อสรุปในประเด็นดังกล่าว ปัจจุบันมีข้อมูลจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริที่เปี่ยมล้นด้วยพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศนี้ เกินความสามารถที่ผู้วิจัยจะนำมาเสนอได้หมดสิ้นในงานวิจัยนี้ แต่ตามทรรศนะของผู้วิจัยเชื่อว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอข้างต้นล้วนยืนยันได้ว่าองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นนักอนุรักษ์เพื่อการพัฒนา” อย่างแท้จริง ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับ คำกล่าวที่ว่า

พระราชนิพนธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างความเป็น ‘นักอนุรักษ์’ และ ‘นักพัฒนา’ ของผู้ประพันธ์ จึงไม่เพียงแต่จะมีลีลาสง่างามด้วยศิลปะการประพันธ์ ยังแสดงถึงการผสมผสานอย่างลงตัว

ระหว่างการค้าเนินตาม ‘ชนบโโบราณ’ กับ ‘การปรับเปลี่ยนเนื้อหา’ ให้ สอดคล้องสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน

(ญาติา อรุณเวช อารัมภีร, 2558 : 164)

ภาษาไทยและวรรณกรรมไทยคือมรดกอันล้ำค่าของชาติจากบรรพบุรุษไทย อันแสดงให้ถึงถึงความมีเอกลักษณ์ที่งดงามอย่างโดดเด่น นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง เราคนไทยสมควรที่จะสนองแนวพระราชดำริในการสืบทอดวิถีไทยทางด้านภาษาและวรรณศิลป์ ให้ดำรงคงอยู่ได้โดยสภาพสืบไป

4.2.3.2 ดุริยางคศิลป์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญและทรงตระหนักในคุณค่าของวิถีไทยเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้คนไทยมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์อันงดงามแห่งความมีรากเหง้าของตน ทรงรับพระราชภาระในการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ด้วยการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานาสุดจะบรรยายได้หมดสิ้น ใน พ.ศ. 2528 รัฐบาลประกาศให้วันพระราชสมภพเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย ใน พ.ศ. 2531 พระองค์ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญาว่า “เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” และใน พ.ศ. 2546 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติถวายพระสมัญญา “วิศิษฎ์ศิลปิน” (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549: 155, 199) “ดนตรีไทย” เป็นมรดกอันล้ำค่าอย่างหนึ่งของชาติ เป็นส่วนหนึ่งแห่งงานจิตรศิลป์จัดอยู่ในศิลปะไทยประเภท “ดุริยางคศิลป์”

ดุริยางคศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องการบรรเลงขับร้อง (ดุริยะและคีตะ) เป็นส่วนหนึ่งแห่งงานจิตรศิลป์ (fine art) ที่ว่าด้วยเรื่องของความไพเราะด้วยรูปลักษณ์ลีลาของท่านอง คุณภาพของเสียงความกลมกลืนระหว่างเสียงดนตรีที่สอดประสานกันอย่างลงตัว แบ่งออกเป็นสี่ประเภทอันได้แก่ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า

(สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555: 1)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระอัจฉริยภาพล้ำเลิศทางด้านดุริยางคศิลป์ พระองค์ทรงอุปถัมภ์ ทรงส่งเสริม ทรงอนุรักษ์ และทรงสืบทอด มรดกของชาติทางด้าน

ดนตรีไทยเป็นอเนกประการ ด้วยการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานา จนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน ทั้งในและต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากคำประกาศราชสดุติเฉลิมพระเกียรติคุณมากมาย อาทิ พูนพิศ อมาตยกุล (2532) ได้กล่าวไว้ว่า

การที่มีผู้ถวายพระสมัญญาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า “องค์เอกอัครราชูปถัมภก มรดกวัฒนธรรมไทย” นั้นเป็นความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้เฉพาะในส่วนของคุณดนตรีก็ได้เห็นพระราชจริยาวัตรมากมายหลายประการ ซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ทรงวางพระองค์เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนไทย โดยทรงดนตรีไทย ขับร้องเพลงไทย...
2. ทรงเป็นนักวิชาการดนตรี...
3. ทรงอนุรักษ์ดนตรีไทย...
4. ทรงส่งเสริมดนตรีไทยในสถานศึกษาทุกระดับ...
5. พระราชนิพนธ์บทความเกี่ยวกับดนตรีไทย...
6. ทรงส่งเสริมช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย สนับสนุนให้ใช้เครื่องดนตรีไทย...
7. ทรงส่งเสริมสถาบันต่าง ๆ ให้จัดรายการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย...
8. ทรงสนับสนุนการเก็บรักษาและอนุรักษ์เครื่องดนตรีไทย และทรงเตรียมที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เครื่องดนตรีไทยขึ้นในประเทศ
9. ทรงดนตรีให้ต่างชาติได้เห็นถึงระบบระเบียบแห่งวัฒนธรรมไทย...

ครูดนตรีอาวุโสท่านหนึ่งกล่าวว่า มีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระองค์เดียว ยิ่งกว่ามีเทวดาหลายองค์มาโปรดวงการดนตรีไทย

(พูนพิศ อมาตยกุล, 2532: 166)

สอดคล้องกับคำประกาศราชสดุติเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดุริยางคศาสตร์ ดังความบางตอนว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีอัจฉริยภาพอย่างสูงในด้านดนตรีไทยทั้งในการบรรเลง การขับร้อง และการประพันธ์เนื้อร้อง ด้วยพระปรีชาสามารถเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนทั่วไป ทรงสนพระ

**ราชทัณฑ์ และทรงสนับสนุนการดนตรีไทย และนาฏศิลป์ไทย อีกเป็นอนง
ประการ ... ทรงอนุรักษ์การดนตรีไทยให้มีรากฐานมั่นคงและพัฒนา**

(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530. ใน มุลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 26)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงให้ความสำคัญและปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสมบัติอันล้ำค่าของชาติมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง พระจริยวัตร พระราชดำริ พระราชดำรัส พระราชกรณียกิจ และพระราชนิพนธ์ ล้วนเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าพระราชนิพนธ์หลายเรื่องปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำรินำในเรื่องการอนุรักษ์สืบทอดดุริยางคีศิลป์ของไทย ดังจะอัญเชิญบางข้อความมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

... มิได้เป็นความรู้ติดตัวแก่เด็กเลยเพลงไทยที่เป็นหลักสูตรของเดิมจะดีกว่า เพราะนอกจากจะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งโคลงกลอนยังช่วยให้เด็กรู้จักวรรณคดีที่ตัดตอนมาเป็นเนื้อเพลงโดยไม่ต้องลำบากท่องลำบากจำ ได้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตจากสุภาษิตและคติในเนื้อเพลงด้วย

เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย: 2518

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 260)

ตัวอย่างมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการสืบทอดวิถีไทยด้านดุริยางคีศิลป์ไทยผ่านการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ปรากฏว่า “เพลงไทยที่เป็นหลักสูตรของเดิมจะดีกว่า” โดยมีข้อความที่แสดงเหตุผลว่า “มีประโยชน์ ในการช่วยสอนความรักชาติแก่เด็ก” “ส่งเสริมความคิด สร้างสรรค์ ในการแต่งโคลงกลอน” “ช่วยให้เด็กรู้จักวรรณคดี...โดยไม่ต้องลำบากท่องลำบากจำ” และ “ได้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตจาก สุภาษิตและคติ” ตัวอย่างข้างต้นสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำรินำในพระองค์ที่ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของงานดุริยางคีศิลป์ไทย โดยเฉพาะความงามที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ อันมีลักษณะจำเพาะจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป และการพัฒนามนุษย์ด้วยดนตรีไทย จากเนื้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างทั้งหมดไม่ได้ปรากฏข้อความที่ระบุได้ว่าพัฒนาทางด้านหัตถศึกษา แต่ผู้วิจัยจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าในพระราชนิพนธ์ปรากฏข้อความที่แสดงถึงการพัฒนาทางด้านหัตถศึกษา ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เด็กและดนตรีไทย (2530) ปรากฏข้อความว่า “การปูพื้นตั้งแต่การฟังดนตรีให้ชินหู ได้เห็นคนอื่นเขาเล่น ได้จับต้องเครื่องดนตรี อาจทำให้เขาเป็น

นักดนตรีอาชีพ” แสดงให้เห็นถึงการบรรเลงดนตรีไทยย่อมต้องมีการปฏิบัติ จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาทางด้านหัตถศึกษาอย่างแน่นอน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอุปถัมภ์ค้ำชูดนตรีไทยด้วยการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานาเพื่อให้สมบัติอันงดงามของชาติยังคงอยู่คนไทย ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การพัฒนา ได้กล่าวไว้ว่า

พระองค์ท่านทรงศึกษาและตระหนักแล้วว่าส่วนต่าง ๆ ที่เป็นของไทย “วิถีไทย” เป็นสิ่งที่ดีงาม ควรนำมาอนุรักษ์และสืบทอดต่อกันไป เช่น พระราชนิพนธ์ที่ระบุเรื่องของการเก็บรักษาดนตรี พระองค์ก็มีพระราชดำริมาทำในเรื่องไทย พระองค์ทรงไปอุทยาน ร. 2 ที่เป็นงานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม พระองค์ท่านทำมานานและต่อเนื่อง

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

คำกล่าวข้างต้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับทรรศนะของผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทย ที่ได้กล่าวไว้ว่า

วิถีไทยมีคุณค่าต่อคนไทย สะท้อนความมีรากเหง้าของคนไทยที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ... คิดว่าพระองค์มองหลายอย่างว่ามีคุณค่า น่าจะสืบทอด...ท่านเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมไทย

(ประคอง นิมมานเหมินทร์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

ดังนั้นเราเป็นคนไทยควรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงพระเมตตาและทรงพระกรุณาอุตสาหะในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อการนี้มาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ทุกคนควรสนองแนวพระราชดำริในพระองค์ด้วยการร่วมมือร่วมใจและตระหนักถึงความสำคัญของความมีรากเหง้าอันน่าภาคภูมิใจที่ควรอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดไว้ให้คงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน การนำเสนอข้อมูลตามรายละเอียดข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างอันน้อยนิดที่ผู้วิจัยนำมาสนับสนุนข้อสรุปในประเด็นดังกล่าว ข้อมูลที่กล่าวถึงแนวพระราชดำริในพระองค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบทอดดุริยางคศิลป์ไทยมีจำนวนเหลือคณาที่จะนับได้ในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยไม่อาจนำมาแสดงและบรรยายได้หมดสิ้นในงานวิจัยนี้ ดังคำกล่าว

เรื่องราวเกี่ยวกับพระราชจริยาวัตร ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยนั้น ยากที่จะบรรยายให้หมดสิ้น... สมแล้วที่ครูเสรี หวังในธรรมกล่าวไว้ว่า “ดนตรีไทยไม่สิ้นแล้ว เพราะ ทูลกระหม่อมแก้วเอาใจใส่”

(พูนพิศ อมาตยกุล, 2532: 166)

4.2.3.3 สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม เป็นผลงานศิลปะการออกแบบก่อสร้างที่ต้องการดัดแปลงสภาวะแวดล้อมให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในแต่ละสังคม อาทิ สถาปัตยกรรมไทยจะมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์แบบไทย จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมไทย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

...ทั้งพระปรีศร์ซ้ายขวา	ประเสริฐ
เทียมเทพพิมานแท้	ล่องฟ้ารังสรรค์
ทางหงส์นาคเบียนอุไร	กลแต่ง แก่ลิ้งฤา
ทางรักแต่งกระจกต้อง	แบบแท้ทรงไทย

หมู่พระมหาปราสาท: 2514

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 24)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นวิถีไทยในด้านศิลปะสาขา สถาปัตยกรรม ในตัวอย่างมีเนื้อหาแสดงความงามของสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นฝีมือของคนไทยที่มีความเชี่ยวชาญในงานสถาปัตยกรรม ปรากฏถ้อยคำที่ให้ความหมายเชิงบวกสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของงานสถาปัตยกรรมไทยซึ่งเป็นศิลปะชั้นสูง ได้แก่ “ประเสริฐ” “เทียมเทพพิมาน” “นรังสรรค์” และปรากฏถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ไทย คือ “แบบแท้ทรงไทย” สะท้อนให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าที่ได้รับสืบทอดมา ตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในพระองค์ที่ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของงานศิลปะชั้นสูงสาขา สถาปัตยกรรม โดยเฉพาะคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ อันมีลักษณะจำเพาะจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป

สำหรับวิถีไทยทางด้านศิลปะลำดับ 4-7 ได้แก่ นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และ หัตถศิลป์ ผู้วิจัยจะขออัญเชิญข้อความจากในพระราชนิพนธ์มาแสดงเป็นตัวอย่างประกอบข้อมูล

บางส่วน เพื่อแสดงแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทย ทางด้านศิลปะให้ครอบคลุม ดังนี้

4.2.3.4 นาฏศิลป์

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการแสดงที่มี 2 ลักษณะ คือ ละคร และการฟ้อนรำ ซึ่งอาจมีลีลาท่าทางในการแสดงที่แตกต่างกันตามบริบทของสังคมและพื้นที่ พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยและตระหนักในคุณค่าของศิลปะชาติไทยมาโดยตลอด พระองค์ทรงมีพระกรุณาธิคุณแก่วงการนาฏศิลป์มิได้ขาด อีกทั้งยังทรงพระเมตตาอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะไทยแขนงนี้ไว้ด้วยการบันทึกผลงานไว้เพื่อให้เป็นแบบฉบับแก่คนไทยในรุ่นต่อ ๆ ไป เห็นได้จากคำประกาศราชสดุติเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางพัฒนาสังคม

พระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรของพระองค์เป็นแบบอย่างของวัฒนธรรมไทย ทรงสนพระทัยและทรงให้การสนับสนุนแก่ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติมาโดยตลอด ทรงอุปถัมภ์ศิลปินและผู้เชี่ยวชาญและทรงให้บันทึกผลงานทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย เพื่อไว้เป็นแบบฉบับไม่ให้อสูญหายไป

(สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2533. ใน มุลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 66)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงนำข้อมูลต่าง ๆ อันจะเอื้อประโยชน์ให้เกิดแก่ประชาชน โดยทรงส่งเสริมสถาบันต่าง ๆ เผยแพร่วัฒนธรรมไทยด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย ดังจะเห็นได้จากข้อความว่า

ทรงส่งเสริมสถาบันต่าง ๆ ให้จัดรายการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย เช่น การประชุมปี่พาทย์ การทรงสั้กวา การแสดงนาฏศิลป์ โดยเสด็จพระราชดำเนนเป็นองค์ประธานและทรงร่วมกิจกรรมดนตรีทั้งหลายอย่างใกล้ชิด

(พูนพิศ อมาตยกุล, 2532: 166)

จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องการให้ความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของการอนุรักษ์และสืบทอดนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่ต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

วรรณศิลป์นาฏกรรมคำล้าเลิศ ดุริยะเกิดความไพเราะเสนาะยิ่ง
 เล่นเรื่องโขนพระนางและยักษ์ลิง เป็นขวัญมิ่งชาวประชาฆ่าช้านาน
 อาศิรวาทราชสุดีบทเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: 2533
 (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 223)

ตัวอย่างที่ 2

ด้วยหมายตรงจงรักประจักษ์ใจ สำนักในพระคุณการุญเออย
 นาฏศิลป์นพอนกริดกรายถวายกร ดั่งกินนรงามเออย
 มหานิมิต - ทอยนอก - ปลาทอง 3 ชั้น : 2530
 (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 243)

ตัวอย่างที่ 3

การที่มีกรมกองต่างประเทศมากแสดงบุญบารมีของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 วัฒนธรรมในเรื่องนี้มีมาจนทุกวันนี้ คือ ในการแสดงโขน ...
 บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ : 2549
 (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 55 - 56)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นวิถีไทยในด้านศิลปะสาขานาฏศิลป์ ในตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์ “อาศิรวาทราชสุดีบทเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย” ข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างกล่าวถึงการแสดงโขนซึ่งเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงของคนไทย มีเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่เป็นความงามของนาฏศิลป์เมื่อผสมกับดุริยศิลป์ ดังที่ปรากฏถ้อยคำที่มีความหมายเชิงบวกในคุณค่าของงาน ได้แก่ “ล้าเลิศ” “ไพเราะ” “เสนาะยิ่ง” “ขวัญมิ่ง” นอกจากนี้ยังปรากฏถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงการสั่งสมสืบทอดมาจนกลายเป็นมรดกอันล้ำค่าของคนไทย ดังข้อความว่า “เป็นขวัญมิ่งชาวประชาฆ่าช้านาน” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “มหานิมิต - ทอยนอก - ปลาทอง 3 ชั้น” ข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างกล่าวถึงการแสดงนาฏศิลป์ด้วยการรำฟ้อน มีเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่เป็นความงามของนาฏศิลป์ที่สัมผัสได้ด้วยการมอง ดังที่ปรากฏถ้อยคำที่มีความหมายเชิงบวกในคุณค่าของงาน ได้แก่ “งาม” และยังปรากฏถ้อยคำที่แสดงท่าทางของการรำที่วิจิตรแซมซ้อยมีความงดงามเรียบร้อยตามลักษณะกิริยามารยาทแบบไทย ได้แก่ “กริดกรายถวายกร” เพื่อเป็น

การแสดงความเคารพนอบน้อมแต่ผู้มีพระคุณ ผู้วิจัยนับว่าเป็นการแสดงให้เห็นคุณค่าทางจริยศาสตร์ที่ส่งผ่านมากับการแสดงนาฏศิลป์ ซึ่งความกตัญญูกตเวทิตะและความนอบน้อมนี้แสดงให้เห็นถึงความมีกิริยามารยาทอีกด้วย จึงเป็นวิถีปฏิบัติที่ดีงามและเป็นค่านิยมอันพึงประสงค์ในสังคมไทย และในตัวอย่างที่ 3 จากพระนิพนธ์เรื่อง“บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์” มีเนื้อหาเกี่ยวกับนาฏศิลป์ชั้นสูงเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 1 ได้แก่ การแสดงโขน ตอนยกทัพ เนื้อหาที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่ามีการแทรกสาระความรู้ให้เกิดแก่ผู้อ่านพระราชนิพนธ์ โดยทรงให้รายละเอียดในเรื่องการที่มีการออกเพลงหลายภาษาทั้ง เพลงมอญ เพลงลาว เพลงเขมร เพลงพม่า เพลงฝรั่งเศส นั้นเป็นการแสดงบุญบารมีของตัวละครผู้ครองนคร ทั้งนี้มีการเทียบเคียงกับการมีบุญบารมีของพระเจ้าแผ่นดินที่มีกรมกองต่างประเทศมากนั่นเอง ข้อความที่ผู้วิจัยอัญเชิญมาเป็นตัวอย่างนี้นอกจากจะสะท้อนลักษณะสังคมแล้ว การแสดงโขนยังเป็นบูรณาการศิลป์ที่สื่อให้ผู้ชมได้รับทราบวิถีไทยทางดุริยางคศิลป์จากเพลงประกอบการแสดง นับว่าเป็นสื่อที่ใช้ในการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะทางด้านการแสดงทั้งนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์อีกด้วย

เนื้อหาทั้ง 3 ตัวอย่างข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในพระองค์ที่ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของงานนาฏศิลป์ไทย โดยเฉพาะความงามที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์อันมีลักษณะจำเพาะจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ได้แก่ ความงาม ความไพเราะ และความอ่อนช้อย ซึ่งนับว่าวิถีไทยเป็นของดีที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป ดังคำกล่าวของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาว่า “พระองค์ท่านทรงศึกษาและตระหนักแล้วว่า ส่วนต่าง ๆ ที่เป็นของไทย “วิถีไทย” เป็นสิ่งที่ดีงาม ควรนำมาอนุรักษ์และสืบทอดต่อกันไป (จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

4.2.3.5 จิตรกรรม

จิตรกรรม เป็นผลงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการขีดเขียน การวาด และระบายสี เพื่อให้เกิดภาพ เป็นงานศิลปะที่มีสองมิติ นิยมเป็นรูปแบบไม่มีความลึกหรืออนุหนา จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงจิตรกรรมไทย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

เนาอุโบสถสถานตระการตรู บรรเจิดเชิดชู

จิตรกรรมเชิงช่วงเชี่ยวชาญ

ฉันทดุขภูสิ้งเวและกาพย์ขับไม้สมโภชพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร : 2525

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 75)

ตัวอย่างที่ 2

งานอีกอย่างหนึ่งที่เราชอบมากคือ **การเขียนลายรดน้ำงานนี้เป็นศิลปะไทยแท้** คือ ต้องเรียนด้วยความอดทนพอสมควร ตอนแรกครูให้วาดรูปลายไทยง่ายๆ โดยลากเส้นตามเส้นที่ฝุ่นสีดำลงสมุดเป็นลายบัวลายกระจังจนมือเที่ยงแล้ว

การฝีมือๆ คือพลัง : 2523

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 630)

ตัวอย่างที่ 3

ในการศึกษาความคิดเรื่องทศชาติ หรือเรื่องบารมีในไทย **การดูภาพจิตรกรรมฝาผนังจึงมีส่วนช่วยในการตีความอธิบายคติความเชื่อในสังคมได้บ้าง มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา...**

ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท: 2524

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2525: 167)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นวิถีไทยในด้านศิลปะสาขาจิตรกรรม ในตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “ฉันทดุขภูสิ้งเวยและกาพย์ขับไม้สมโภชพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร” ข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างมีเนื้อหาแสดงความงามของจิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถ ซึ่งสะท้อนให้เห็นฝีมือของคนไทยที่มีความเชี่ยวชาญในงานจิตรกรรม ปรากฏถ้อยคำที่ให้ความหมายเชิงบวกซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของงาน ได้แก่ “ตระการ” “บรรเจิด” “เชิดชู” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “การฝีมือ ๆ คือพลัง” มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนเขียนลายที่เป็นศิลปะไทยแท้ ได้แก่ ลายรดน้ำ ลายไทยง่าย ๆ ลายบัว ลายกระจัง ซึ่งต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะในการเรียน ดังถ้อยคำที่ปรากฏ “ต้องเรียนด้วยความอดทนพอสมควร” เพราะต้องมีการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญในแต่ละขั้นตอน สะท้อนจากถ้อยคำว่า “จนมือเที่ยงแล้ว” ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าศิลปะลายไทยต้องใช้ความความพิถีพิถันและความมานะพยายามในการสร้างสรรค์ผลงาน และในตัวอย่างที่ 3 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท” มีเนื้อหาเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังที่สะท้อนความเชื่อของคนไทย โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ดังถ้อยคำว่า “ทศชาติ” “บารมี” “พระชาติ” “นิบาตชาติ” เนื้อหาทั้ง 3 ตัวอย่างข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในพระองค์ที่ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของงานจิตรกรรมไทย โดยเฉพาะความงามที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ อันมีลักษณะจำเพาะจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป

พระราชดำริในการอนุรักษ์และสืบทอดงานศิลปะในสาขาจิตรกรรมนี้ นอกจากที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์โดยการนำเสนอมุมมองความวิจิตรบรรจงและความงามที่มีของงานจิตรกรรมแล้ว ในวาระที่พระองค์ทรงงานในฐานะประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมหาราชวัง เนื่องในโอกาสการเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี พระองค์ทรงแสดงพระอัจฉริยภาพในการอนุรักษ์อย่างนักพัฒนาให้ประจักษ์โดยการสงวนรักษาของเดิมและเพิ่มเติมส่วนที่ขาด และอาจปรับเปลี่ยนบางส่วนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน แต่แก่นแท้ของศิลปวัฒนธรรมยังคงอนุรักษ์ไว้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการอนุรักษ์อย่างรอบคอบและตั้งอยู่บนเงื่อนไขและพื้นฐานของความถูกต้องคงเดิม

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาสาขาจิตรกรรม จึงทรงเอื้อหนทางให้ผู้สนใจได้มีโอกาสศึกษาศิลปะไทยอย่างใกล้ชิดจากวัตถุจริง ด้วยวิธีการอันแยบยลอันแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาที่ล้ำเลิศ ดังจะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

**พระราชบัญชาให้เว้นผนังที่มีลายเดิมไว้ช่วงหนึ่งทางผนังด้านทิศ
ตะวันออกและปิดกระฉากใส่แทนที่จะติดกระเบื้องสีที่บรรอยครุ เพื่อให้ผู้ที่สนใจมี
โอกาสศึกษาวิธีและศิลปะโบราณ**

(กรมศิลปากร, 2534: 67)

การศึกษาศิลปะไทยคือวิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอด จิตรกรรมไทยมีความงดงามที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ หากเราสามารถอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่ ศิลปะไทยอาจเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ช่วยพัฒนาสังคมไทยให้ยืนอยู่ได้ด้วยพื้นฐานตนเอง นำมาซึ่งการพัฒนาที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในที่สุด

4.2.3.6 ประติมากรรม

ประติมากรรม เป็นผลงานศิลปะเป็นศิลปวัตถุที่มีรูปลักษณะ 3 มิติ โดยใช้วิธีการ การปั้น การแกะสลัก การหล่อ หรือการประกอบเข้าเป็นรูปทรง สามมิติ ซึ่งมีแบบอย่างเป็นของไทยโดยเฉพาะ จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประติมากรรมไทย ดังนี้

“งาม” “เหมาะเจาะ” ขณะเดียวกันก็ปรากฏถ้อยคำที่แสดงถึงความพิถีพิถันในการดำเนินงาน ได้แก่ “ละเอียด” “ประณีต” “วิจิตรบรรจง” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 จากพระราชดำรัสราชนิพนธ์เรื่อง “การศึกษากับการพัฒนาประเทศ” มีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะการเรียนประติมากรรมที่ถือว่าเป็น ศิลปะโบราณชั้นสูงจะต้องเรียนด้วยความเคารพ เป็นความรู้เท่าแก่ที่มีใจเรียนอย่างไรก็ได้ แต่ต้อง เรียนด้วยความเคารพและให้เกียรติ จากถ้อยคำที่ปรากฏผู้วิจัยพบว่า มีแนวพระราชดำรัสสะท้อนให้เห็น ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญงานศิลปะเก่าแก่ของไทยที่มีคุณค่าสูงส่ง ดังจะเห็นได้จากข้อความว่า “เป็นความรู้เท่าแก่” “ถือว่ามิครผู้คุมครองเป็นเทพ” และ “ศิลปะจะต้องเรียนด้วยความเคารพ” และ ในตัวอย่างที่ 3 จากราชนิพนธ์เรื่อง “อยุธยา” มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานประติมากรรมที่เป็นปูชนียวัตถุอัน แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาติไทยที่มีคุณค่า ดังถ้อยคำว่า “ปูชนียวัตถุ” “ความศักดิ์สิทธิ์” และ “สัญลักษณ์ชาติไทย” ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป

ประติมากรรมไทยเป็นของดีของคนไทย เป็นงานศิลปะเก่าแก่ชั้นสูงของคนไทยมีความงดงาม ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เป็นศิลปะไทยที่มีคุณค่า แสดงให้เห็นความอุตสาหะในการสร้างสรรค์ผลงาน อย่างพิถีพิถันและวิจิตรบรรจงด้วยความงามของไทย เป็นศาสตร์ชั้นสูงที่ควรอนุรักษ์และสืบทอด ให้คงอยู่ต่อไป ดังทรงพระชนของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทยที่ได้กล่าวไว้ว่า

วิถีไทยเป็นของดี เรามีของดี แต่เราจะทำอย่างไรให้ของดีของเรานั้น กลายเป็นจุดเด่น และให้เรายืนอยู่บนพื้นฐานของตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งพิงจาก ต่างประเทศมาก ซึ่งมองว่าพระองค์ทรงเห็นคนไทยก็มีหลายอย่างที่เป็นเรื่องดี ๆ มากมาย โดยเฉพาะเรื่อง **งานช่าง งานศิลป์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN (ทีศนา เขมมณี, สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2559)

จากข้อความในพระราชนิพนธ์ที่ผู้วิจัยได้อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของวิถีไทยด้าน ศิลปะอย่างครอบคลุม ได้แก่ ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยศิลป์ และสถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และทัศนศิลป์ ศิลปะไทยเป็นสมบัติของชาติที่มีคุณค่าล้ำเลิศ มีความงามอันเป็น เอกลักษณ์ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีค่ายิ่งของคนไทย เราควรช่วยกันอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยด้าน ศิลปะไว้ เพื่อคนรุ่นหลังจะได้ภาคภูมิใจกับความไทยอันมีศักดิ์ศรีตลอดไป

วิถีไทยที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้นคือข้อมูลที่มีการปรากฏข้อความซึ่งสะท้อนให้เห็นแนว พระราชดำรัสวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 3 ลำดับแรก ส่วนอีกวิถี

ไทย 2 ประเภท ได้แก่ วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต และวิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งปรากฏเป็นลำดับที่ 4 และที่ 5 ตามตาราง ผู้วิจัยจะขออนุญาตกล่าวอย่างคร่าว ๆ ถึงวิถีไทยทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว เพื่อเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเภทของวิถีไทยให้ครอบคลุมทั้ง 5 ลักษณะ ตามกรอบคำจำกัดความวิถีไทยในงานวิจัยนี้

4.2.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

การดำรงชีวิตของคนไทยมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในแต่ละภูมิภาค ซึ่งเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสภาพภูมิประเทศ ชาติพันธุ์ และบริบทของสังคม จึงทำให้ประเทศไทยมีประชากรที่มีความหลากหลายในการดำรงชีวิต ซึ่งความหลากหลายนั้นทำให้ปรากฏ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม และศิลปะที่มีความแตกต่าง โดยมีรายละเอียดปรากฏ (ภาคผนวก ง และ ภาคผนวก จ) และข้อสรุปตามตารางที่ 5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงการปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริวิถีไทยประเภทวิถีชีวิต

ลำดับที่	ประเภทวิถีไทย	จำนวนที่ปรากฏ	ร้อยละของจำนวนข้อมูลทั้งหมด (126)
1	ด้านอาชีพ	35	27.77
2	ด้านภูมิปัญญา	34	26.98
3	ด้านอาหาร	24	19.04
5	ด้านเครื่องนุ่งห่ม	12	9.52
6	ด้านยารักษาโรค	12	9.52
7	ด้านที่อยู่อาศัย	9	7.14

จากข้อมูลในตารางแสดงการปรากฏข้อความที่สะท้อนแนวพระราชดำริประเภทวิถีไทยด้านวิถีชีวิตสรุปได้ว่าพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 126 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านวิถีชีวิตด้านอาชีพปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 27.77 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 35 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีชีวิตด้านภูมิปัญญาปรากฏร้อยละ 26.98 จำนวน 34 เรื่อง ลำดับสาม

ได้แก่ด้านอาหารปรากฏร้อยละ 19.04 จำนวน 24 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านเครื่องนุ่งห่ม และด้านยารักษาโรคปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 9.52 จำนวน 12 เรื่อง และลำดับที่หกซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านด้านที่อยู่อาศัยปรากฏร้อยละ 7.14 จำนวน 9 เรื่อง

พระราชนิพนธ์ในพระองค์ปรากฏข้อความมากมายที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพคือหนึ่งในลักษณะร่วมของการดำรงชีวิตคนไทย อาชีพที่มักปรากฏในพระราชนิพนธ์คืออาชีพหลักเกษตรกรรม โดยเฉพาะอาชีพทำนาซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนไทยในเรื่องการรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก ไม่เพียงเท่านั้นการทำนาแต่ละภูมิภาคหรือแต่ละพื้นที่ก็จะมีวิธีการที่หลากหลาย และมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนามากมาย อาจเหมือนหรือแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และบริบทของสังคม ทั้งนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายในรูปแบบและวิถีปฏิบัติ หรือเรียกได้ว่าการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม “พหุวัฒนธรรม คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่ง ได้แก่ การดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน ที่มีความเหมือนและความต่างจากวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยเน้นการยอมรับซึ่งกันและกัน” (สิริวรรณ ศรีพหล, 2555: 4) ข้อความในพระราชนิพนธ์นอกจากจะสะท้อนให้เห็นอาชีพชาวนาแล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตในเรื่องอาชีพ อาหาร วิถีปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทำนาอย่างครบถ้วนดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

การทำนาในประเทศไทยแบ่งตามวิธีการปลูกออกเป็น 3 วิธี คือ การทำนาหยอด การทำนาดำ และการทำนาหว่าน ส่วนจะใช้วิธีการแบบไหนนั้นขึ้นอยู่กับ สภาพพื้นที่นาและชนิดพันธุ์ข้าวที่จะปลูก...

เมื่อถึงเวลาเพาะปลูกแล้วฝนยังไม่ตกชาวนาจึงต้องทำพิธีขอฝน ซึ่งมีชื่อเรียกและพิธีกรรมแตกต่างกันออกไป เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ การโยนครกโยนสากของภาคอีสาน การแห่นางแมวของภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน เป็นต้น

ข้าวไทย: 2538

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2538 : 15, 45)

พระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างเพียงตัวอย่างเดียวแต่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตอย่างเกือบจะครอบคลุม แสดงให้เห็นถึงภาพวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตด้วยการ

ประกอบอาชีพทำนาของแต่ละพื้นที่ ที่มีทั้งความเหมือนและความต่างตามปัจจัยของแต่ละพื้นที่ ข้อความที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้มีลักษณะโดยรวมเหมือนกัน คือการประกอบอาชีพทำนาและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา แต่ด้วยความแตกต่างกันทางระบบนิเวศน์และบริบททางสังคม แต่ละท้องถิ่นจึงมีวิถีปฏิบัติและการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของตน ซึ่งเห็นได้จากวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ จากตัวอย่างปรากฏความแตกต่าง 3 ประการ ได้แก่ 1) การเรียกชื่อประเพณี 2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรม และ 3) ภูมิปัญญาที่เลือกใช้วิธีการปลูกข้าว ในตัวอย่างที่ 4 สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างในการเรียกชื่อประเพณี รูปแบบการประกอบพิธีกรรม และความแตกต่างในเรื่องภูมิปัญญาที่เลือกใช้วิธีการปลูกข้าวให้เหมาะสมกับพันธุ์ข้าวและสภาพทางภูมิศาสตร์ ส่วนตัวอย่างที่ 5 สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบพิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์เหมือนกัน แต่แตกต่างกันในเรื่องรูปแบบการประกอบพิธี เช่น การทำขวัญข้าว ซึ่งปรากฏในทุกภูมิภาค แต่มีความแตกต่างกันออกไป ตามแต่ บริบททางสังคมของแต่ละท้องถิ่น

การดำรงชีวิตของคนไทยที่มีความแตกต่างหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม ย่อมทำให้เกิดอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนที่แม้ว่าจะมีความแตกต่างกัน เห็นได้จากข้อมูลที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

ทรงให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรงเห็นว่าในแต่ละชุมชน สังคมมีการสืบทอดความรู้กันมายาวนาน และมีการปฏิบัติแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างได้ผล เช่น การรักษาโรค โดยใช้สมุนไพร ซึ่งหาได้ในท้องถิ่นมาบรรเทาปัญหาการเจ็บป่วยพื้นฐานได้ ความรู้ชุดนี้มีความหลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรที่ท้องถิ่นมีอยู่ รวมทั้งภูมิปัญญาของแต่ละชนเผ่า ...เพื่อให้เกิดการสืบสาน ต่อยอดไปยังเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

“ภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ไขปัญหาในชีวิตของตนเอง หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สัมผัส ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น” (เสรี พงศ์พิศ, 2536: 147) สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ศักยภาพของมนุษย์ในการปรับตัวเอง

ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้อย่างราบรื่น” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2535: 6) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีแนวพระราชดำริส่งเสริมให้นุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อ ๆ กันไป นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในรากเหง้าและความมีอัตลักษณ์ของคนในชุมชน การที่คนไทยอยู่ร่วมกันในสังคมที่แม้จะมีวิถีปฏิบัติที่แปลกแยกแตกต่างท่ามกลางอัตลักษณ์ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย คนไทยยังคงยอมรับและเคารพในความหลากหลายของคนแต่ละพื้นที่โดยปราศจากปัญหา สังคมไทยจึงเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความยืดหยุ่นสูง มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีการใช้ภูมิปัญญาอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เลือกสรร ปรับแต่ง พัฒนา และสืบทอดต่อ ๆ กันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้รู้จักปรับตัว สร้างสมดุลกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับบริบททางสังคม

4.2.5 วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณี คือ วิธีการประพฤติปฏิบัติที่คนในสังคมยอมรับและทำสืบทอดต่อกันมาในสังคมนั้น ๆ จนเป็นแบบแผนจากรุ่นสู่รุ่น โดยอาจเกี่ยวข้องกับวงจรชีวิต การทำมาหากิน และเทศกาลต่าง ๆ จากศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริประเภทวิถีไทยขนบธรรมเนียมประเพณีทั้งสิ้น 40 เรื่อง แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คนไทยปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากความเชื่อและความเลื่อมใสศรัทธา หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามวงจรชีวิตและวาระสำคัญต่าง ๆ ทั้งนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อซึ่งป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของขนบธรรมเนียมประเพณีประชาชนในชาติ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

การลงแขก เป็นประเพณีที่เป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ...
เป็นประเพณีอันงดงามที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี และความเอื้ออาทรซึ่งกัน และกันอันจะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ข่าวไทย : 2538

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2538 : 42)

พระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างเป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรในสังคมไทยคือการทำนา ขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าวได้แก่ “การ

ลงแขก” ซึ่งเป็นประเพณีที่คนไทยมีความภาคภูมิใจ ดังข้อความที่ปรากฏว่า “การลงแขก เป็นประเพณีที่เป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ” การลงแขกเป็นวิถีการประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความรักความสามัคคีการแรงร่วมใจซึ่งกันเห็นได้จากข้อความว่า “เป็นประเพณีอันงดงามที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี และความเอื้ออาทรซึ่งกัน และกันอันจะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” นับเป็นประเพณีดีงามและทรงคุณค่าในสังคมไทย นอกจากนี้ในพระราชนิพนธ์ยังปรากฏถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงการประเมินค่าที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าของประเพณีว่า “ประเพณีอันงดงาม” แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ควรค่าแก่การสืบทอดและรักษาไว้ “ตามธรรมชาติเรื่องของประเพณีนั้นบางอย่างต้องคงรักษาไว้เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บางอย่างก็ต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย” (มณี พะยอมยงค์, 2529: 23) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริเรื่องการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีผ่านข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า

ประเพณีต่าง ๆ ล้วนแต่มีคุณค่าต่อส่วนรวม ฉะนั้นควรรักษา “ค่า” ของประเพณีเอาไว้ แต่เนื่องจากสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามความก้าวหน้าของโลก ดังนั้นอาจจะมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมประเพณีที่มีอยู่เดิมให้เหมาะสมกับกาลสมัย

บทวิทยุเรื่องวันสงกรานต์และพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ: 2532

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2548 : 72)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

แนวพระราชดำริเรื่องการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย โดยอาจจะมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพราะเนื่องจากสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามความก้าวหน้าของโลก แต่ต้องรักษา “ค่า” ของประเพณีเอาไว้

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจะดำรงคงอยู่ต่อไปได้ท่ามกลางสภาพบริบทของสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนาและแปรเปลี่ยนไป คนในชุมชนและสังคมจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน โดยต้องให้ความสำคัญและตระหนักใน “แก่น” หรือ “คุณค่า” ที่เป็นรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ๆ เพื่อสืบทอดและรักษาไว้ต่อไป ทั้งนี้อาจมีการแปรเปลี่ยนหรือปรับรายละเอียดให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน ข้อสรุปที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับลักษณะความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามทรรศนะ แนวคิด หรือสภาพบริบทของสังคมดังที่ได้กล่าวมาแล้วในรายละเอียดพร้อมตัวอย่างประกอบในหัวข้อความเชื่อวิถีไทย ซึ่งมี

การอ้างอิงพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนแนวพระราชดำริดังกล่าว ได้แก่ ในหนังสือ “เทิด ส.ธ.” (2546) ได้ อ้างอิงพระราชนิพนธ์ “คำฉันท์ดุชฎีขับไม้สมโภชพระพุทธรูปมหาเมธีรัตนปฏิมากร” หนังสือ “รัตน ศิลปิน” (2558) หนังสือ “วิศิษฏศิลปิน” (2549) และหนังสือ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย” (2532) อ้างอิงพระราชนิพนธ์ “คำฉันท์ดุชฎีสังเวยและ กาย์ขับไม้กล่อมช้าง” พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏตามรายชื่อหนังสือข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นแนว พระราชดำริอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อดั้งเดิมของคนในสังคมไทยที่อาจแปรเปลี่ยนไปตาม ทรรศนะ แนวคิด หรือสภาพบริบทของสังคม ขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นลักษณะของการรักษา “แก่น” ของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ในที่นี้คือ “ขนบโบราณ” ของการแต่งคำประพันธ์พระราช นิพนธ์ที่มีรายชื่อตามตัวอย่างข้างต้น แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดคล้องสภาพบริบทและสังคม ปัจจุบัน ลักษณะนี้ผู้วิจัยนับว่าเป็น “การอนุรักษ์ที่พัฒนา” โดย “คงคุณค่าแม้ว่าจะปรับเปลี่ยน” ที่ เกิดขึ้นในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย คือมีการรักษาแก่นแต่ปรับรายละเอียดบางส่วนให้ เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า

**พระราชนิพนธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่าง
ความเป็น ‘นักอนุรักษ์’ และ ‘นักพัฒนา’ ของผู้ประพันธ์ จึงไม่เพียงแต่จะมี
ลีลาสง่างามด้วยศิลปะการประพันธ์ ยังแสดงถึงการผสมผสานอย่างลงตัว
ระหว่างการดำเนินตาม ‘ขนบโบราณ’ กับ ‘การปรับเปลี่ยนเนื้อหา’ ให้
สอดคล้องสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน**

(ญาดา อารัมภีร์, 2558 : 164)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขนบธรรมเนียมประเพณีสามารถทำให้คนในชาติเกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้อ ออาทรต่อกัน ยังผลให้ประชาชนของชาติอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การอนุรักษ์และรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามไว้ต่อไปนับเป็นการพัฒนาอย่างหนึ่งที่จะทำให้ชาติไทยมีความมั่นคงสถาพรและดำรง อยู่ได้อย่างมีเอกลักษณ์อันเป็นความภาคภูมิใจที่มีมาแต่บรรพกาลสืบต่อไป

4.3 คุณค่าของวิถีไทย

งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้พระราชนิพนธ์เป็นฐานข้อมูลหลัก พระราชนิพนธ์ เป็นถือเป็นผลงานทางด้านวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมคือการศึกษาสังคม เจตนา นาควัชระ กล่าวไว้ว่า “วรรณกรรมเป็นสิ่งผูกพันกับสังคม และเป็นสมบัติร่วมของทุกยุคทุกสมัยทุกถิ่น การศึกษา วรรณกรรมจึงต้องควบคู่กับสังคม ซึ่งเป็น แหล่งกำเนิดของวรรณกรรม ผู้ประพันธ์ได้แสดงความคิด

ปรัชญา ตลอดจนความจริงในสังคมด้วย ความสนใจและความรับผิดชอบ วรรณกรรมจึงมีอิทธิพลต่อสังคม รวมทั้งพลังในสังคมมนุษย์ด้วย” (เจตนา นาควัชร, 2521: 13 -17) คำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับทรรศนะที่ว่า วรรณกรรม สังคม และผู้เขียนต่าง มีความสัมพันธ์กัน นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม สังคม ผู้เขียนต่าง มี 3 ลักษณะได้แก่ 1) วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม 2) สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน และ 3) วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2523: 6 -10) วรรณกรรมที่เกิดจากผู้แต่งที่มีพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณ นับเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าเอนกอนันต์ต่อมนุษยชาติ ผู้วิจัยเชื่อว่าผู้ใดได้อ่านวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในพระองค์ ย่อมได้รับประโยชน์ล้ำค่าจากการอ่านนั้น

งานวิจัยนี้ศึกษาคุณค่าที่ปรากฏพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดย ผู้วิจัยพบข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าวิถีไทยทั้งสองประเภท ได้แก่ 1) คุณค่าทางจริยศาสตร์ คือศาสตร์ที่ศึกษาในเรื่องความดีของมนุษย์ และ 2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ศึกษาในเรื่องความงามทั้งศิลปะและธรรมชาติ

พระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นว่าวิถีไทยมีคุณค่าที่ประกอบด้วยจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในคุณค่าและเห็นความสำคัญของความเป็นไทย อันจะมีผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยที่งดงามโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเป็นสำคัญ การนี้เป็นเรื่องที่คนไทยทุกคนควรสนใจ เป็นทางหนึ่งที่คนไทยจะได้สนองแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคน ภายแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าฟ้าทีทรงงานหนักเพื่อปวงชนชาวไทยมาเนิ่นนาน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการตระหนักในคุณค่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดบทบาทสำหรับหัวข้อ “คุณค่าและบทบาทวิถีไทย” นี้ ผู้วิจัยจะขออนุญาตนำเสนอเนื้อหาและรายละเอียดไปในคราวเดียวกัน โดยจะแยกประเด็นที่กล่าวถึงตามสาขาของคุณค่า โดยแบ่งประเด็นการอธิบายเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ 1) คุณค่าทางจริยศาสตร์และบทบาทวิถีไทย และ 2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์และบทบาทวิถีไทย ทั้งนี้ในการนำเสนอข้อมูลผู้วิจัยจะขออนุญาตอัญเชิญข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์มาประกอบเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

4.3.1 คุณค่าของวิถีไทยด้านจริยศาสตร์

จริยศาสตร์เป็นศาสตร์เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติดี เหมาะสมตามที่สังคมตั้งไว้เป็นมาตรฐาน โดยคนในสังคมยอมรับว่าดี และสมควรจะนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติตาม ความประพฤติที่คนในสังคมยอมรับว่าดี เรียกว่า “จริยธรรม” ซึ่งเป็นลักษณะพฤติกรรมที่สังคมพึงประสงค์ ส่วนมากเกิดความพอใจในการกระทำนั้น ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนลักษณะ

พฤติกรรมที่สังคมไม่พึงประสงค์ สังคมจะรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง อาจมีการลงโทษของผู้กระทำ พฤติกรรมนั้น (ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2544: 2)

การสร้างจริยธรรม คือการสร้างสิ่งที่พึงประพฤติปฏิบัติ มีพฤติกรรมที่ดงามต้องประสงค์ของสังคมเป็นหลักหรือกรอบที่ทุกคนกำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบร่มเย็นในสังคม จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องคุณค่าวิถีไทย ด้านจริยศาสตร์ที่มีบทบาทต่อการปลูกฝังจริยธรรม ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ฉันผิดไปแล้ว แกอย่าเอาอย่างฉันเลย ต่อไปเมื่อแกโตขึ้นขอให้ยึด อาชีพสุจริต อาชีพทสุจริตแม้จะได้เงินมาก ก็ไม่ดีหรอก ฉันรู้นี้มันก็หายไปเสียแล้ว จึงต้องไปชดใช้กรรมที่ได้ทำไว้ ขอให้พวกแกเชื่อฟังอยู่ในโอวาทของแม่ ผากแม่ด้วยนะ...”

หายไปเสียแล้ว : 2515

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 623)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างจากพระราชนิพนธ์เรื่อง “หายไปเสียแล้ว” มีเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมที่คนในสังคมถือเป็นค่านิยมที่พึงประสงค์คือ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ในฐานะปัจเจกซึ่งมีต่อหน้าที่การงาน ในเนื้อหาที่มีการกล่าวถึงทั้งความสุจริตและผลของความสุจริต เกิดแก่ตนเพราะผิดพลาดที่ทำได้แล้ว โดยมีการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเชื่อมโยง ดังข้อความ “ต้องไปชดใช้กรรมที่ได้ทำไว้” และชี้ให้เห็นเป็นบทเรียนพร้อมเตือนไม่ให้ทำตาม ดังข้อความว่า “ต่อไปเมื่อแกโตขึ้นขอให้ยึดอาชีพ สุจริต” ตัวอย่างนี้คำว่า “ยึด” ปรากฏด้วยเช่นกัน เป็นการปลูกฝังผู้อ่านว่าจำเป็นต้องทำอะไรจะละเลยมิได้ เนื้อหาข้างต้นสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริน พระองค์ที่ทรงตระหนักในคุณค่าทางจริยศาสตร์ของหลักการมีวิถีปฏิบัติที่ดงามตามวิถีไทยซึ่งมีบทบาทในการสร้างจริยธรรมให้เกิดแก่ผู้อ่านอย่างชัดเจน พระราชดำรินในการอนุรักษ์นี้ นอกจากที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์แล้ว ยังปรากฏให้เห็นจากพระจริยวัตร พระราชดำรัส และพระราชกรณียกิจด้วย ดังข้อความที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536) กล่าวไว้ว่า

ลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งของงานพัฒนาสมเด็จพระเทพฯ จะเห็นว่าคนที่พระองค์มุ่งพัฒนาไม่ได้มุ่งให้มีความรู้ความสามารถแต่อย่างเดียว แต่จะต้องควบคู่มากับคุณธรรมและความดีดังที่ได้ประพาดิพระองค์เป็น

ตัวอย่าง สนับสนุนส่งเสริมด้านศาสนา กัตัญญูรู้คุณบิดา มารดา ครูบา
อาจารย์ ชื่อสัตย์และขยันหมั่นเพียร ดังที่ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือศา
สนสุภาษิต เป็นต้น

(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 108- 109)

ทรงพระดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของ ดร.อภิสิทธิ์ พึ่งพร ผู้เชี่ยวชาญด้านการดำเนินงาน
ตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม
บรมราชกุมารี ทรงมีพระจริยวัตรอันงดงามและปฏิบัติพระองค์ตามวิถีไทยเป็นแบบอย่าง ซึ่งคนไทย
สามารถเจริญรอยตามได้ โดยเฉพาะด้านค่านิยมวิถีไทยที่พึงประสงค์ อันเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางจริย
ศาสตร์ที่มีบทบาทต่อการสร้างจริยธรรมให้เกิดแก่คนไทย ตามความบางตอนดังนี้

ในภาพรวมเราจะเห็นได้ว่าทรงปฏิบัติพระองค์ตามวิถีไทยเป็น
แบบอย่างให้คนไทยเจริญรอยตามพระจริยวัตรที่งดงาม เราจะเห็นได้จาก
สื่อสารมวลชน อาทิ ทรงมีพระวิริยะ อุตสาหะในการปฏิบัติพระราชกิจน้อยใหญ่
เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน สม่่าเสมอต่อเนื่องมายาวนาน ทรงมีความ
กัตัญญู...ทรงอ่อนน้อมถ่อมพระองค์ ไม่ถือพระองค์กับพสกนิกร ผู้เฒ่าผู้แก่
ทรงระลึกถึงผู้มีอุปการคุณที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติบ้านเมือง...
ทรงมีพระเมตตา แก่คนเจ็บป่วย คนยากไร้ คนด้อยโอกาส ดังจะเห็นได้จาก
ทรงมีโครงการพัฒนาต่างๆ จำนวนมาก ทรงรับคนป่วยไว้ในพระราชานุ
เคราะห์นับร้อยๆราย รวมทั้งพระราชทานทุนการศึกษาให้แก่เด็กและ
เยาวชนหลายพันคนในแต่ละปี รวมทั้งคนพิการต่างๆ

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

4.3.2 คุณค่าของวิถีไทยด้านสุนทรียศาสตร์

พระราชนิพนธ์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทาง สุนทรียศาสตร์ในวิถีไทยอันมีบทบาทในการ
สร้างความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่มีความงาม ความไพเราะ และความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของความ
งาม ซึ่งมีความสำคัญต่อการสืบทอดศิลปะวิถีไทยตามแนวพระราชดำริ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาและวรรณศิลป์ นาฏกรรมคำลำเลิศ ดุริยะเกิดความไพเราะเสนาะยิ่ง...

ปัจจุบันได้แบบอย่างข้างโบราณ

บังเกิดงานศิลป์ที่น่าชม

อาศิรวาทราชสดุติบทเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: 2533

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 223)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ในวิถีไทย ในตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “อาศิรวาทราชสดุติบทเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย” ข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างมีเนื้อหาแสดงความงามของศิลปะไทยที่รับรู้ได้จากการชม ได้แก่ การแสดงนาฏศิลป์ และ ความงามของศิลปะไทยที่รับรู้ได้จากการฟัง ได้แก่ “ภาษาและวรรณศิลป์” และ “ดุริยางคศิลป์” ปรากฏถ้อยคำที่ให้ความหมายเชิงบวกซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของงานทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ “ไพเราะ” “เสนาะยิ่ง” “น่าชม” ซึ่งทุกถ้อยคำนี้สะท้อนว่าเป็นการรับรู้ความงามจากทางกาย นอกจากนี้ยังปรากฏคำว่า “ลำเลิศ” ซึ่งเป็นคำที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าระดับสูงอีกด้วย เนื้อหาในตัวอย่างข้างต้นสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในพระองค์ที่ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของศิลปะวิถีไทยที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ซึ่งเป็นเหมือนเป็นอาหารใจของมนุษย์ ที่มีความงามอันมีลักษณะจำเพาะจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดให้คงอยู่คนไทยต่อไป ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรมที่กล่าวว่า

ท่านทรงพระราชนิพนธ์ถึงความสำคัญของศิลป์หรือศิลปะ เรื่องฝีมือคือพลัง ดังนั้น ศิลป์ทุกแขนงถือได้ว่าเป็นอาหารใจของโลก ซึ่งสะท้อนถึงพระวิสัยทัศน์ของท่าน ว่าท่านทรงมองศิลปะทุกสาขานั้นเกี่ยวพันกับมนุษย์ อาหารใจและสิ่งหล่อเลี้ยงวิญญาณของเราสอดคล้องกับที่ทรงกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์ศิลปะเงินว่า ศิลปะหรืองานของศิลปินเป็นงานสร้างสรรค์เพื่อมนุษย์ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงโลกให้ดำรงคงอยู่ได้

(ญาดา อารัมภีร์, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2559)

คำกล่าวข้างต้นของ **ญาดา อารัมภีร์ (2559)** สอดคล้องคำกล่าวของ **สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2532)** ที่ว่า

งานพัฒนาของพระองค์ไม่มุ่งเฉพาะด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม แต่ให้มีความสวยงาม ความไพเราะไปด้วย เช่น แม้ลายมือก็ให้ตัด การอ่านถูกต้องก็ให้หัด เรื่อยไปจนถึงวรรณคดี ศิลปะด้านต่างๆ รวมถึงเพลง การร้องรำ และดนตรีไทย

(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 108- 109)

ข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านจริยศาสตร์และคุณค่าทางด้านทางสุนทรียศาสตร์ อันมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างจริยธรรมและความซาบซึ้งในคุณค่าของวิถีไทย ทั้งที่เป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ด้วยกายและนามธรรมที่สัมผัสได้ด้วยใจ ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ หทัยรัตน์ ทับพร (2549) ที่ว่า

ทฤษฎีคุณค่าอันประกอบด้วยจริยศาสตร์และ สุนทรียศาสตร์เป็นหลักการสำคัญที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล โดยเฉพาะเยาวชนไทย เพื่อก่อให้เกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของความเป็นไทย ทั้งในด้านคุณค่าทางความประพฤติที่ดี และคุณค่าทางความงามที่สะท้อนออกมา ทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ และจิตสำนึกของคนไทย

(หทัยรัตน์ ทับพร, 2549: 76)

ความซาบซึ้งในคุณค่าของความดีและความงามนี้ หากได้ผ่านการศึกษาอบรมจนเป็นนิสัยจะกลายเป็นรสนิยมได้ การนี้มีความสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทยที่มีความดีและความงามเป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะหากคนไทยมีรสนิยมชื่นชมความดีความงามแบบไทย จะทำให้รสนิยมไทยนั้นแพร่กระจาย กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่อาจเพิ่มมูลค่าตามความนิยม ยังผลต่อพฤติกรรมของคนไทยโดย ลดการตามอย่าง ลดการพึ่งพา นำมาซึ่งการพัฒนาบนรากฐานตนด้วยภาคภูมิใจในความมีเอกลักษณ์ที่งดงาม เป็นการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะจะเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ในที่สุด

4.4 การสืบทอดวิถีไทย

การสืบทอดวิถีไทย หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มีการถ่ายทอดวิถีไทยโดยการประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ดำรงคงอยู่ต่อไป เป็นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกับเวลา จากอดีตสู่ปัจจุบัน และโยงไปถึงอนาคต การจะเกิดการสืบทอดได้นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารการสืบทอด ผู้รับการสืบทอด

4.4.1 ผู้ให้การสืบทอด

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานาเพื่อ การนี้ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน อาทิ คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาภาษาไทย) ดังเนื้อความว่า

ทรงกระทำทุกวิถีทาง ทั้งทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เอง และทรงสนับสนุนส่งเสริมให้คนไทยสำนึกในคุณค่าวัฒนธรรมของชาติ จนเกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงหน้าที่ที่คนไทยทุกคนพึงร่วมกันอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมของชาติไว้ตลอดไป

(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533. ใน มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 48)

เนื้อความข้างต้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2554) ที่ได้กล่าวถึงพระองค์ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระอัจฉริยภาพเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันทรงสนพระราชหฤทัยในความเป็นไทย ทรงเป็นพลังแห่งการทํานุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2549: 230)

เป็นที่ประจักษ์ว่าพระองค์ทรงเป็นพลังแห่งการทํานุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ สุวิชัย รัศมีภูติ (2532) ยังได้กล่าวถึงพระองค์อีกว่า นอกจากพระองค์จะทรงสนพระทัยงานด้านศิลปะวัฒนธรรมของชาติโดยส่วนพระองค์แล้ว ยังโปรดที่จะปลูกฝังความรู้สึกนี้แก่คนอื่น ๆ ด้วย ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า

นอกจากทรงสนพระทัยงานด้านศิลปะวัฒนธรรมของชาติโดยส่วนพระองค์แล้ว ยังโปรดที่จะที่ปลูกฝังความรู้สึกนี้แก่คนอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะ “ลูกศิษย์” นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า คุณทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ อธิบดี กรมศิลปากรซึ่งจะคอยรับเสด็จฯ ด้วยทุกครั้งที่มีโอกาสว่าง เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า

พระองค์ท่านมีรับสั่งย้ำเสมอว่า การปลูกฝังความสนใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติแก่บุคคลนอกวงการนั้นเป็นของดีเพราะบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ใหญ่ของบ้านเมืองเป็นบุคคลสำคัญของชาติ จึงเป็นประโยชน์ที่ผู้ปกครองบ้านเมืองจะเป็นผู้สนใจในศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ

(สุวิชัย รัศมีภูติ, 2532: 123)

คำกล่าวข้างต้นได้กล่าวถึงพระองค์ในฐานะพระอาจารย์ ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2534) ที่ได้กล่าวว่า

เมื่อเป็นพระอาจารย์วิชาประวัติศาสตร์ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นอกจากจะทรงสอนเนื้อหาวิชาการแล้ว ยังทรงปลูกฝังความรู้สึกสนใจรักใคร่หวงแหน และมุ่งอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกไทยให้แก่ลูกศิษย์นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2534: 8)

จากข้อมูลที่น่าเสนอมาทั้งหมด ล้วนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะเป็นเครื่องยืนยันว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นพลังแห่งการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริง ด้วยพระองค์ทรงกระทำทุกวิถีทาง ทั้งทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เอง ในฐานะองค์ผู้ให้การสืบทอด กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549) กล่าวพอสรุปได้ว่า “ผู้ให้การสืบทอด” คือบุคคลผู้มีคุณสมบัติความพร้อมในการให้การสืบทอดโดยมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี และสามารถประเมินได้ว่าสิ่งที่สืบทอดนั้นสำคัญหรือไม่ และมีคุณค่า สมควรสืบทอดหรือไม่ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549) จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์สะท้อนให้

ตัวอย่างที่ 1 เห็นแนวพระราชดำริว่าบุคคลใดที่สามารถเป็นผู้สืบทอดวิถีไทยได้ ดังนี้

...ในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งมีแตกต่างกันหลากหลาย... ทั้งหมดนี้จะต้องทำหน้าที่ของพลเมืองไทยที่จะต้อง สงวนรักษาไว้ให้เป็นสมบัติของส่วนรวม ไม่ใช่ของส่วนบุคคลหนึ่งบุคคลใด

อีสานใต้ : 2533

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 599)

ตัวอย่างที่ 2

- พระภิกษุได้รับการยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน

(แต่ต่อมาถูกเกณฑ์ตามความสามารถ เช่น **ครู ช่าง ศิลปิน**)

ทางราชการรู้ว่าพระวัดใดเก่งทางใดก็เกณฑ์มา เช่น ในงานพระเมรุ วัดสระเกศจะถูกเกณฑ์ดอกไม้ไทย วัดมหาธาตุเก่งทางทำทองอังกฤษ พระอาจารย์ นาคขรรค์อินโขงก็ถูกนิมนต์มาเขียนภาพเป็นต้น)

บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ : 2549

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 151-152)

ตัวอย่างที่ 3

นอบน้อมระลึกไว้
ผู้สอนสั่งวิทยาการ

อาจารย์
รอบรู้

อวยพรวันเกิดอาจารย์กำชัย : ม.ป.ป

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 96)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องผู้สืบทอดวิถีไทยได้ ดังนี้ ตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “อีสานใต้” ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงบุคคลผู้สืบทอดวิถีไทยคือ “พลเมืองไทยที่จะต้องสงวนรักษาไว้ให้เป็นสมบัติของส่วนรวม ไม่ใช่ของส่วนบุคคลหนึ่งบุคคลใด” ข้อความนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดประเพณีวิถีไทยในภาพรวมทุกประเภท ข้อความนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดประเพณีวิถีไทย ตัวอย่างที่ 2 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์” ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงบุคคลผู้สืบทอดวิถีไทยคือ “ถูกเกณฑ์ตามความสามารถ เช่น ครู ช่าง ศิลปิน” “พระวัดใดเก่งทางใดก็เกณฑ์มา เช่น ในงานพระเมรุ วัด สระเกศจะถูกเกณฑ์ดอกไม้ไทย วัดมหาธาตุเก่งทางทำทองอังกฤษ พระอาจารย์ นาคขรรค์อินโขงก็ถูกนิมนต์มาเขียนภาพ” ข้อความนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดศิลปะวิถีไทยที่เป็นงานช่างงานฝีมือ และสุดท้าย ตัวอย่างที่ 3 จากพระราชนิพนธ์ “อวยพรวันเกิดอาจารย์กำชัย” ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงบุคคลผู้สืบทอดวิถีไทยคือ “อาจารย์ผู้สอนสั่งวิทยาการ” ข้อความนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดประเพณีศิลปะวิถีไทยด้านภาษาและวรรณศิลป์

ข้อความทั้งหมดสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า การสืบทอดวิถีไทยมีความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันทางสังคมมากมาย อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา

นอกจากนี้ข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างยังสะท้อนให้เห็นอีกว่าผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยได้นี้มีทั้งระดับปัจเจกที่เป็นสมาชิกในสังคม และกลุ่มบุคคลในระดับองค์กรของสังคมไทย นอกจากนี้แนวพระราชดำริดังกล่าวจะปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีข้อมูลอีกเป็นจำนวนมากที่กล่าวสนับสนุนข้อสรุปข้างต้น อาทิ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่า ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะของไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี และศิลปะการแสดง เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ เพราะศิลปินทั้งหลายช่วยกันอนุรักษ์สืบสาน...

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2547: 41)

ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญทางการดำเนินงานตามพระราชดำริที่ได้กล่าวไว้ว่า

- มีพระราชดำริให้ผู้สูงอายุ คนที่มีภูมิปัญญาในชุมชน มาถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมที่ติดมาให้แก่เด็กและเยาวชน เช่น วัฒนธรรมทางอาหาร พิธีกรรม ไผ่ พืชย้อมสีผ้า นิทานท้องถิ่น ดนตรี เพลง วรรณกรรม กีฬาพื้นบ้าน
- โรงเรียนหรือสถานศึกษา เพราะสามารถบรรจุเป็นหลักสูตรอย่างเป็นทางการ จะทำให้การอนุรักษ์ หรือปลูกฝังค่านิยม หรือความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นระบบและต่อเนื่อง
- ผู้ปกครองนักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีความเข้าใจและให้ความร่วมมือ ส่งเสริมให้ในชุมชนกิจกรรมที่สอดคล้องกับการสืบทอดวิถีไทย รวมทั้งมีส่วนในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย
- มหาวิทยาลัยหรือองค์กรที่มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะนำความรู้สมัยใหม่มาช่วยในการอธิบายให้เกิดการเรียนรู้ หรือพัฒนาสินค้าจากฐานภูมิปัญญาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

คำกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับพระชนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาที่กล่าวไว้ว่า

พระองค์ท่านเป็นผู้นำและตัวอย่างที่ดี มีคนมาให้การสนับสนุนทุกคนมีส่วนสำคัญทั้งหมดที่จะทำให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยต่อไปได้ หน่วยงานรัฐบาล กระทรวงต่าง ๆ...กระทรวงศึกษาธิการคิดหลักสูตร...ครูที่ปลูกฝังทัศนคติ กล่อมเกล่าเด็ก มีวิชาที่ทำให้เด็กรู้ และเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวิถีไทย

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องผู้ให้การสืบทอดวิถีไทย มิได้มีการจำกัดสถานภาพและบทบาททางสังคม และได้จำกัดว่าต้องเป็นปัจเจกหรือองค์กร แต่ข้อมูลเชิงประจักษ์ทำให้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คนไทยทุกคนสามารถเป็นผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยได้ ดังนั้นเราคนไทยควรร่วมมือร่วมใจสนองแนวพระราชดำริในเรื่องการเป็นผู้สืบทอดวิถีไทยตามศักยภาพเท่าที่มีแห่งตน ผู้วิจัยเชื่อว่าหากเราคนไทยเห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของการสืบทอดวิถีไทย และร่วมมือกันเป็นหนึ่งในผู้ให้การสืบทอด น่าจะยังผลให้เกิดการพัฒนาแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติได้ในที่สุด

4.4.2 วิธีการสืบทอด ธรรมมหาวิทยาลัย

วิธีการสืบทอดวิถีไทยนี้มีหลากหลายรูปแบบ ทั้ง การเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากบุคคลอื่น ซึ่งอาจทำได้โดยการเรียนรู้จากบุคคล หรือการเรียนรู้จากวัตถุ ทั้งนี้ต้องพิจารณาให้ดีเพราะหากเลือกใช้วิธีการที่ดีที่เหมาะสมกับบริบทในการสืบทอดและบริบทของสังคมแล้ว การสืบทอดนั้นย่อมสัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ พระองค์ทรงใช้วิธีการสืบทอดหลากหลายเพื่อการนี้ พระองค์ “ทรงกระทำทุกวิถีทาง ทั้งทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เอง และทรงสนับสนุนส่งเสริม” (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533. ใน มุลินธิสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดา, 2549: 48) ทั้งพระองค์ยังทรง “โปรดจะที่ปลูกฝังความรู้สึกนี้แก่คนอื่น ๆ ด้วย” (สุวิชัย รัศมีภูติ, 2532: 123) แม้แต่พระราชนิพนธ์ “พระองค์มิได้เพียงแต่ธำรงรูปฉันทลักษณ์และรสคำที่ประณีตงดงามเท่านั้น หากยังช่วยให้คนรุ่นใหม่ได้มีความเข้าใจถึงวิถีชีวิตไทยอย่างแท้จริง” (สมุน อมรวิวัฒน์,

2532: 75) โดยสรุป “พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นที่ประจักษ์ชัดทุกด้าน และสะท้อนให้ประชาชน ชาวไทยได้เห็นอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นพระราชดำรัส พระราชดำริ พระราชนิพนธ์” (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2558) พระองค์ “ทรงเป็นพลังแห่งการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ” (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2549: 230) ใน พ.ศ. 2528 รัฐบาลประกาศให้วันพระราชสมภพเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย ใน พ.ศ. 2531 พระองค์ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญาว่า “เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” และใน พ.ศ. 2546 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติถวายพระสมัญญา “วิศิษฎ์ศิลปิน” (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549: 155, 199) ข้อมูลทั้งหมดข้างต้น ล้วนแสดงให้เห็นถึงความวิริยะอุตสาหะและพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศในพระองค์ที่มุ่งจะอนุรักษ์วิถีไทยไว้ด้วยวิธีการสืบทอดที่หลากหลาย เพื่อการรักษา มรดกอันล้ำค่าของชาติไว้ให้อยู่คู่คนไทยสืบไป จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏใน พระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในการสืบทอดวิถีไทยเรื่องวิธีการสืบทอด ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ในตอนนี้อ่ขอแทรกข้อเสนอแนะสำหรับการสอนดนตรีชั้นชั้นประถม ศึกษาต้นว่า ...เพลงอนุบาลมักจะดัดแปลงจากเพลงฝรั่ง มิได้มีประโยชน์ในการช่วยสอนความรักชาติแก่เด็ก มิได้เป็นความรู้ติดตัวแก่เด็กเลย เพลงไทยที่เป็นหลักสูตรของเดิมจะดีกว่า เพราะนอกจากจะส่งเสริมความคิด สร้างสรรค์ ในการแต่งโคลงกลอน ยังช่วยให้เด็กรู้จักวรรณคดีที่ตัดตอนมาเป็นเนื้อเพลง โดยไม่ต้องล่ามปากท่องจำได้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตจากสุภาษิตและคติ ในเนื้อเพลงด้วย

CHULALONGKORN UNIVERSITY (เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย, 2514)

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 258)

ตัวอย่างที่ 2

เติบโตใหญ่ให้แก่วัฒน	เรื่องวิชาทุกสิ่งสรรพ
มิเลียดไทยในปางบรรพ์	มิเคยหวนมองไพร
จงครองคุณธรรมพร้อม	ศรัทธาน้อมปัญญา
จงลดอคติ	มิชันท้อมอดใจ
อุปสรรคจะหนักหนา	เจ้าก็อย่าไศกาลัย
เมื่อหวังปองเทิดผองไทย	ก็แกร่งไกรดุจศิลา

ขวัญข้าวจงอยู่ดี
แล้วหลับนัยนา

ฟังคำที่จ่านรรจา
นิทราให้สำราญ

(เต่าเห่, 2519)

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 199)

ตัวอย่างที่ 3

...“ลอยกระทง” ประเพณีมีมาเก่า
ท่านนิยมชมกระทงในคงคา

เคยได้รู้ผู้เฒ่าท่านเล่าขาน...

สืบต่อมาแก่เราไทยในปัจจุบัน

(ลอยกระทง, 2521)

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 45)

ตัวอย่างที่ 4

เนื่องจากเป็นศิลปะไทยโบราณ ผู้เรียนต้องผ่านการทำพิธีครอบครู
และไหว้ครูให้ถูกต้องตามประเพณีเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคล เกิดความมั่นใจว่า
เราก็ศิษย์มีครูทำอะไรต้องทำให้ได้ดี ...

สมเด็จพระแม่กับการศึกษา: 2535

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2535: 95-96)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างทั้ง 3 ตัวอย่าง ข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิธีการที่ใช้ในการสืบทอดวิถีไทย ดังนี้ ในตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย” ปรากฏข้อความ “การสอนดนตรีชั้นประถมศึกษา” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วยการฟัง ลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้ยังมีข้อความว่า “การแต่งโคลงกลอน” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วย การปฏิบัติจริง และข้อความว่า “เพลงอนุบาลมักจะดัดแปลงจากเพลงฝรั่ง มิได้มีประโยชน์ในการช่วยสอนความรักชาติแก่เด็ก มิได้เป็นความรู้ติดตัวแก่เด็กเลย” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วย การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดวิถีไทย 3 เรื่อง ได้แก่ 1) ความเชื่อ (สุภาชิตและคติ) 2) ค่านิยม (ความรักชาติ) 3) ศิลปะวิถีไทยด้าน ดุริยางคศิลป์ (เพลงไทย) ภาษาและวรรณศิลป์ (การแต่งโคลงกลอน) และ (วรรณคดี) ตัวอย่างที่ 2 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “เต่าเห่” (2519) ปรากฏข้อความ “ฟังคำที่จ่านรรจา” และ ตัวอย่างที่ 3 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “ลอยกระทง” (2521) ปรากฏข้อความ “เคย

ได้รู้ผู้เฒ่าท่านเล่าขาน” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วยการฟัง ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมวิถีไทยในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังถ้อยคำว่า “จงครองคุณธรรมพร้อม” “จงลดอคติสี่” และ “มีขันต้ออมอดใจ” นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนในเรื่องการให้ความสำคัญในเรื่องการเรียน และความรักชาติในเนื้อเพลงด้วย ซึ่งทั้งหมดสะท้อนให้เห็นวิธีการสืบทอดทางมุขปาฐะ ทั้งการบอกกล่าวและการร้องเพลงกล่อม ซึ่งตัวอย่างนี้สนับสนุนแนวพระราชดำริในพระองค์เรื่องควรใช้เพลงไทยสอนเด็กไทยตามตัวอย่างที่ 1 อย่างชัดเจน ส่วนในตัวอย่างที่ 3 เป็นเรื่องราวของการสืบทอดประเพณีวิถีไทย ดังข้อความ “ลอยกระทง ประเพณีมีมาเก่า” ตัวอย่างที่ 4 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “สมเด็จพระแม่กับการศึกษา” ปรากฏข้อความ “ผู้เรียนต้องผ่านการทำพิธีครอบครู” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วยการเข้าร่วมพิธีกรรม และสร้าง สิ่งสม ประสพการณ์ ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดประเพณีวิถีไทย ดังข้อความ “พิธีไหว้ครู” และค่านิยมวิถีไทย เรื่อง “ความกตัญญู” ดังข้อความ “ความกตัญญูต่อครู” ข้อความทั้งหมดที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วิธีการสืบทอดวิถีไทยหลากหลาย ซึ่งหากรวมพระราชนิพนธ์ที่ไม่ได้อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างแต่อยู่ในขอบเขตการศึกษาพบว่าวิธีการการสืบทอดวิถีไทย 9 วิธีการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สิ่งสม ประสพการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติ นำเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม สอดคล้องกับที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2545) ได้สรุปไว้

ข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสืบทอดวิถีไทยโดยการฟัง การประพฤติปฏิบัติตาม รวมถึงการสร้าง สิ่งสม ประสพการณ์อีกด้วย ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับวิธีการสืบทอดวิถีไทยโดยผ่านสถาบันทางการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

CHULALONGKORN UNIVERSITY

พระองค์ท่านเป็นผู้นำและตัวอย่างที่ดีมีคนมาให้การสนับสนุน ทุกคนมีส่วนสำคัญทั้งหมดที่จะทำให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยต่อไปได้ ... โดยใช้สื่อเพื่อจะทำให้ประชาชนเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ กระบวนการศึกษาวิธีการคิดหลักสูตร เช่น ควรมีการบรรจุวิชาหน้าที่พลเมือง คนเรียนได้ด้วยตนเอง เช่น การรักษาการเขียนไทยให้ถูก ครูอาจารย์ ระบบการคัดเลือกครู ครูที่ปลูกฝังทัศนคติ กล่อมเกล้าเด็ก มีวิชาที่ทำให้เด็กรู้ และเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวิถีไทย...

พระองค์ท่านสืบทอดวิถีไทยมาจากคนรุ่นก่อนๆ โดยการแต่งบทเพลง เล่นดนตรี ร้องเอง กับนักดนตรีรุ่นเก่าๆ ...

พระราชนิพนธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องความเชื่อในเรื่อง การประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อทางพุทธศาสนา ... พระราชนิพนธ์ที่ระบุเรื่อง ของการเก็บรักษาดนตรี พระองค์ก็มีพระราชดำริมาทำในเรื่องไทย พระองค์ทรง ไปอุทยาน ร.2 ที่เป็นงานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม พระองค์ท่านทำมานานและ ต่อเนื่อง...

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

นอกจากนี้ยังมีวิธีการสืบทอดวิถีไทยโดยใช้วิธีการรักษาไว้ให้ชมและศึกษา เป็นการสร้าง สัม ประสพการณ์จากการสัมผัสจริง ดังข้อความว่า

พระราชบัญชาให้เว้นผนังที่มีลายเดิมไว้ช่วงหนึ่งทางผนังด้านทิศ ตะวันออกและปิดกระจกใสแทนที่จะติดกระเบื้องสีที่บรอยครุ เพื่อให้ผู้ที่สนใจ มีโอกาสศึกษาวิถีและศิลปะโบราณ

(กรมศิลปากร, 2534: 67)

รวมถึงการฟัง การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม การสร้าง สัม ประสพการณ์ ซึ่งเป็น วิธีการสืบทอดวิถีไทยที่พระองค์ทรงเคยปฏิบัติ ดังข้อความว่า

...ได้ทรงนำลูกศิษย์ไปทัศนศึกษาโบราณสถานต่างๆ เช่นที่ปราสาท หินพิมาย พระราชวังโบราณ ที่จังหวัดสุโขทัยตลอดจนแหล่งโบราณคดีใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตอีสานตอนล่างซึ่งประกอบด้วยจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนนายร้อยได้ เห็นถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ควร ค่าแก่การอนุรักษ์และสร้างสรรค์

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2534: 8)

วิธีการสืบทอดวิถีไทยนี้มีหลากหลายรูปแบบ ผู้ให้การสืบทอดควรพิจารณาให้ดี ให้เหมาะสม กับบริบทในการสืบทอดและบริบทของสังคม เพื่อการสืบทอดนั้นจะได้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ทุกประการ ทั้งนี้ข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างประกอบการอธิบายยังสะท้อนให้เห็นอีกว่า วิธีการสืบทอดที่ได้กล่าวมาทุกประเภทนี้ เป็นวิธีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างครอบคลุมทุกระบบ

ทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย นอกจากแนวพระราชดำริดังกล่าวจะปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีข้อมูลอีกเป็นจำนวนมากที่กล่าวสนับสนุนข้อสรุปข้างต้น อาทิ ผู้ทรงศนะของเชี่ยวชาญทางด้านการทำงานตามโครงการพระราชดำริ ได้กล่าวไว้ว่า

พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดการเรียนการสอน มีหลักสูตรเฉพาะ
ขึ้น จะทำให้ค่านิยม ความรู้ ทักษะของภูมิปัญญา วัฒนธรรมของท้องถิ่นไม่สูญ
หายไป มีพระราชดำริให้ผู้สูงอายุ คนที่มีภูมิปัญญาในชุมชน มาถ่ายทอดความรู้
วัฒนธรรมที่สั่งสมให้แก่เด็กและเยาวชน...

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ทรงศนะดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทยโดยใช้การศึกษามีส่วนร่วมโดย
เฉพาะการศึกษาในระบบ ขณะเดียวกันผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทยได้กล่าวถึงการสืบทอดวิถีไทยโดย
ใช้การเรียนรู้ผ่านการเยี่ยมชม หรือศึกษาจากนิทรรศการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัย

พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์จะให้เด็กได้สัมผัสกับสิ่งที่ป็นวัฒนธรรม
แบบดั้งเดิมเหมือนกัน ... ท่านเสด็จมา ท่านทรงพระราชดำรัสว่า อยากให้มีเด็กดำ
ข้าว ให้เด็กได้สัมผัส จะได้เรียนรู้ว่าข้าวจะมาเป็นเม็จะต้องทำอย่างไร ...
พระองค์ท่านตรัสว่าประเพณีของไทยบางส่วน ก็อาจจะมีบางส่วนต้องปรับให้
เหมาะกับบริบทของสังคมปัจจุบัน อย่างในเรื่องพิธีกรรม แก่นของประเพณีของ
การสืบทอดที่สืบเนื่องมานี้ ในรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติอาจจะดัดแปลง
ไปได้บ้างด้วยความเหมาะสมของสังคม

(ประคอง นิมมานเหมินทร์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

เช่นเดียวกันผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทยได้แสดงทรงศนะอย่าง
สอดคล้องกันในเรื่องเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทยผ่านการศึกษาตามอัธยาศัยจากการร่วมงานเทศกาล
ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เรื่องการสืบทอดวิถีไทยผ่านศึกษาในระบบพระองค์ทรงมีรับสั่งให้เปิดโรงเรียนเพื่อสอนงานช่าง
โบราณที่หาคนทำยากในปัจจุบัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

วิถีไทยคือการสืบทอดกันมา เนื่องจากมีคุณค่ามากควรแก่การสืบทอด หรือบางทีอาจเป็นเพราะว่ามันง่ายต่อการสืบทอด หรือคุณค่าบางอย่างหายไป ยกตัวอย่าง การลอยกระทงหรืองานเทศกาลทั้งหลาย มีความสนุกอยู่ในนั้น ฉะนั้นจึงสืบทอดมาง่าย แต่บางอย่างสืบทอดยาก อย่างเช่นเรื่องของช่างที่ทำพระราชรถ ไม่มีคนแล้วที่จะทำตรงนี้ เริ่มหายไป คนที่ทำดอกไม้เริ่มหายไป จึงมีรับสั่งให้มีการเปิดโรงเรียนตรงนี้ ถ้าไม่ดูแลแต่ต้นตอวันนี้ก็จะหายไป ต้องมีฝีมือเฉพาะ อันหนึ่งที่จะมีประโยชน์ดำรงวิถีไทยที่ดี ๆ ไว้ ก็มีรับสั่งในเรื่องเหล่านี้

(ทิตินา แคมมณี, สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2559)

4.4.3 สารที่สืบทอด

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยอันมีสารที่สืบทอดมากมาย อาทิ นพวัฒน์ สมพันธ์ (2532) ได้กล่าวว่า

ทรงมีพระราชดำริ จะเปิดสอนเพื่อฟื้นฟูวิชาช่างสิบหมู่ขึ้นในพระบรมมหาราชวังอีกด้วย เพราะช่างประณีตศิลป์แบบโบราณของไทยนั้น ก็คือช่างสิบหมู่ และช่างสิบหมู่ก็เป็นช่างประจำราชสำนักมาแต่เดิม ดังนั้น การฟื้นฟูช่างสิบหมู่ (ช่างไทยโบราณ) จึงเป็นการอนุรักษ์ช่างไทย ให้ปรากฏเด่นชัดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในบ้านเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (นพวัฒน์ สมพันธ์, 2532: 141)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ข้อความข้างต้นกล่าวถึงงานช่างไทย ซึ่งเป็นงานศิลปะไทยสาขาต่าง ๆ ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความงามอันเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะไทยจึงมีพระราชดำริอนุรักษ์และสืบทอดไว้ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังที่ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่า ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะของไทย ไม่ว่าจะจะเป็นด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี และศิลปะการแสดง เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้เพราะศิลปินทั้งหลายช่วยกันอนุรักษ์สืบสาน ...

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2547: 41)

จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระราชดำริในเรื่อง สาระที่สืบทอดวิถีไทย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

การทำนาในประเทศไทยแบ่งตามวิธีการปลูกออกเป็น 3 วิธี คือ การทำนาหยอด การทำนาดำ และการทำนาหว่าน ส่วนจะใช้วิธีการแบบไหน นั้นขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่นาและชนิดพันธุ์ข้าวที่จะปลูก...

เมื่อถึงเวลาเพาะปลูกแล้วฝนยังไม่ตกชวาวนาจึงต้องทำพิธีขอฝน ซึ่งมีชื่อเรียกและพิธีกรรมแตกต่างกันออกไป เช่น ประเพณีบุญบังไฟ การโยนครกโยนสากของภาคอีสาน การแห่นางแมวของภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน เป็นต้น

ข้าวไทย: 2538

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2538 : 15, 45)

ตัวอย่างที่ 2

...สิ่งที่เด็กจะได้จากการเรียนดนตรีไทยที่ไม่ควรจะละเลยและ ควรจะเน้นเป็นพิเศษ คือ การปฏิบัติต่อเครื่องดนตรีและต่อครูผู้ให้ความรู้ ธรรมเนียมไทย เมื่อจะเรียนหนังสือหรือศิลปะวิชาการต่างๆ นักเรียน จะต้องรำลึกถึงครูแต่โบราณที่สร้างสรรค์ประสิทธิ์ประสาทวิชา ซึ่งสอนสืบทอด กันมาจนถึงเราทุกวันนี้ จะต้องไหว้ฝากตัวต่อครูผู้สอน จะต้องมีความกตัญญูรู้คุณครู ประเพณีไทยในข้อนี้เป็นความงามทางวัฒนธรรมที่ไม่มีชาติใดเสมอเหมือน

เด็กและดนตรีไทย: 2530

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 285)

ตัวอย่างที่ 3

การที่มีพิธีอันวอนขอรวงเทพยดาฟ้าดินก็ด้วยการหวาดหวั่นกลัวอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น...พิธีพราหมณ์ ไม่มีพิธีสงฆ์ ...ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเพิ่มพิธีสงฆ์ และแยกเป็นอีกพิธีหนึ่งต่างหาก เรียกว่าพระราชพิธีพืชมงคล

(บทวิทยุเรื่องวันสงกรานต์และพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ: 2532)

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 665)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นวิถีไทยในด้านศิลปะสาขาจิตรกรรม ในตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “ข้าวไทย” ข้อความที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างมีเนื้อหาแสดงลักษณะของพหุวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีปฏิบัติและความเชื่อในการประกอบอาชีพการทำนาในสังคมเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทย สารสาระที่พบมี 3 ส่วน ได้แก่ 1) ประเภทวิถีไทย ได้แก่ การดำรงชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม 2) ความเชื่อวิถีไทย ได้แก่ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 3) ขนบธรรมเนียมและเพณีไทย ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ การโยนครกโยนสาก การแห่นางแมวของภาคเหนือ ด้วยแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันทางระบบนิเวศน์และบริบททางสังคม แต่ละท้องถิ่นจึงมีวิถีปฏิบัติและการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของตน ซึ่งเห็นได้จากวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ จากตัวอย่างปรากฏความแตกต่าง 3 ประการ ได้แก่ 1) การเรียกชื่อประเพณี 2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรม และ 3) ภูมิปัญญาที่เลือกใช้วิธีการปลูกข้าว ส่วนในตัวอย่างที่ 2 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “เด็กและดนตรีไทย” มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติของคนไทยที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ การไหว้ครู สารสาระที่พบมี 3 ส่วน ได้แก่ 1) ค่านิยมวิถีไทยเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความอ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นลักษณะอันพึงประสงค์ที่งดงามของคนไทยที่สืบเนื่องกันมา 2) ศิลปะวิถีไทย ในที่นี้คือดุริยางคศิลป์ 3) ขนบธรรมเนียมและเพณีไทย ได้แก่ การไหว้ครู และ 4) คุณค่าทางด้านจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ ที่สะท้อนจากข้อความว่า “ความงามทางวัฒนธรรมที่ไม่มีชาติใดเสมอเหมือน” และในตัวอย่างที่ 3 จากพระราชนิพนธ์ “บทวิทยุเรื่องวันสงกรานต์และพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ” ข้อความในพระราชนิพนธ์มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติของคนไทยที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีสาระที่สืบทอดได้แก่ 1) ความเชื่อวิถีไทย 2) ประเพณีวิถีไทย ได้แก่ “พระราชพิธีพืชมงคล” และ “พิธีหลวงมีมาแต่โบราณ” ปรากฏถ้อยคำที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อแบบดั้งเดิมคือ “พิธีอ้อนวอนขอรวงเทพยดาฟ้าดิน” ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์คือ “พิธีพราหมณ์” และความเชื่อในศาสนาพุทธคือ “พิธีสงฆ์” เนื้อหาทั้ง 3 ตัวอย่างข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในพระองค์ในเรื่องสาระที่สืบทอดวิถีไทยอย่างชัดเจน ซึ่งประกอบไปด้วย ความรู้ คุณค่า และความเชื่ออย่างครอบคลุม นอกจากนี้แนวพระราชดำริในเรื่องดังกล่าวยังปรากฏผ่านพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงบำเพ็ญด้วย อาทิ

“...การตามเสด็จทูลกระหม่อมอาจารย์ไปทัศนศึกษาแต่ละครั้งช่วยให้เราได้สัมผัสกับวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง เช่น เมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 3 ได้ตามเสด็จ ฯ ทูลกระหม่อมอาจารย์ไปทัศนศึกษาพื้นที่ในภาคเหนือ เราได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในแถบนั้น รวมทั้งความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ทำให้ทราบว่าพวกชาวเขารับวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษและถ่ายทอดมาจนถึงลูกหลานในหลายด้าน เช่น การแต่งกาย ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี เป็นต้น ได้พบเห็นโบราณสถานต่าง ๆ ที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้มีโอกาสสัมผัส และเกิดสำนึกที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป ...”

(นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 3, 2530 อ้างถึงใน โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. 2534 : 134)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กราบบังคมทูลรายงานการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง มีเนื้อความที่แสดงถึงการอนุรักษ์แต่พัฒนาว่า

... การบูรณะครั้งนี้ได้กระทำโดยมุ่งผดุงรักษาแบบแผนของการช่างไทยแบบโบราณ ร่วมกับวิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะ เรื่องของการเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรง เพื่อหวังธำรงรักษาไว้เป็นศรีสง่าอยู่คู่กรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเกียรติยศในแผ่นดินสืบไป”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2534: คำกราบบังคมทูลในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงอุปถัมภ์คำขวัญไทยด้วยการจัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาช่างโบราณ ซึ่งปัจจุบันหาคนทำยาก ดังข้อความต่อไปนี้

ในด้านเกี่ยวกับการสืบต่อวิชาช่าง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีความห่วงใยอย่างมาก ...ได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับงานช่างสตรี อันเป็นงานช่างประณีตศิลป์ที่มีอยู่ในพระบรมมหาราชวังว่าสมควรที่จะได้มีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่

ให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบ และสามารถพัฒนานำไปประกอบอาชีพได้ในโอกาส
ต่อไป

(นพวัฒน์ สมพิน, 2532: 140)

แนวพระราชดำริในเรื่องสาระที่สืบทอดวิถีไทยประกอบไปด้วย ความรู้ คุณค่า และความเชื่อ
อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาที่กล่าวว่า

พระองค์ท่านทรงศึกษาและตระหนักแล้วว่า ส่วนต่าง ๆ ที่เป็นของไทย
“วิถีไทย” เป็นสิ่งที่ดีงาม ควรนำมาอนุรักษ์และสืบทอดต่อกันไป เช่น พระราช
นิพนธ์ที่ระบุเรื่องของการเก็บรักษาดนตรี พระองค์ก็มีพระราชดำริมาทำในเรื่อง
ไทย พระองค์ทรงไปอุทยาน ร.2 ที่เป็นงานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม...

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

วิถีไทยมีผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐาน
ของตนเองย่อมเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความเป็นเรา หากคนไทยเห็นความสำคัญและตระหนัก
ในคุณค่าของการพัฒนาด้วยวิถีไทย สังคมไทยคงพัฒนาพร้อมกับรักษามรดกอันล้ำค่าที่งดงามต่อไปได้
อย่างยั่งยืน

ผู้รับการสืบทอด คือบุคคลผู้จะได้รับสาระที่สืบทอดผ่านวิธีการสืบทอดที่ผู้ให้การสืบทอด
เลือกใช้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549) และเช่นกันตัวผู้รับการสืบทอดจะต้องมีคุณสมบัติใน
เรื่องความสามารถในการรับการสืบทอด สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตั้ง
พระราชหฤทัยที่จะอนุรักษ์รักษาศิลปะไทยไว้ให้คงอยู่และก้าวหน้า ดังข้อความในพระราชนิพนธ์ว่า
“เราจะต้องรักษามรดกที่บรรพบุรุษสร้างสรรค์ไว้ให้ ให้คงอยู่และเจริญก้าวหน้าสืบไป” (สามปี
โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, 2529) ข้อความในพระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริที่
พระองค์ทรงมุ่งมั่นที่จะรักษาวิถีไทยให้คงอยู่คู่คนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของ
ชาติต่อไป

นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะมี
พระมหากษัตริย์องค์อื่นในด้านการอนุรักษ์และสร้างสรรค์มรดกไทยไว้เพื่อคนไทย

แล้วยังคำนึงถึงการปลูกฝังรักใคร่ ห่วงแหน และการบูรณะรักษามรดกไทย

ให้แก่เยาวชนของชาติผู้สืบต่อภาระต่อไป

(มูลนิธิ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2557 : 223-224)

คำกล่าวข้างต้นนี้กล่าวถึงความสำคัญของเยาวชนผู้จะสืบต่อภาระต่อไปภายหน้า ซึ่งทรงสนะดังกล่าวมีความสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อความที่ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากจะมีพระมหากรุณาธิคุณในด้านอนุรักษ์และสร้างสรรค์มรดกไทยไว้เพื่อคนไทยแล้ว ยังทรงคำนึงถึงการปลูกฝังความรักใคร่ห่วงแหน และการอนุรักษ์สร้างสรรค์มรดกไทย ให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนของชาติผู้จะสืบต่อภาระต่อไปภายหน้าด้วย

(กระทรวงศึกษาธิการ , 2534: 7)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวิริยะอุตสาหะในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานาในช้านี้ ทรงคำนึงถึงการปลูกฝังความรักใคร่ห่วงแหนและการอนุรักษ์สร้างสรรค์วิถีไทยให้เกิดแก่เยาวชนของชาติ

ทรงส่งเสริมเยาวชนไทยทุกระดับการศึกษาให้พึงใจและสนใจดนตรีไทย อันเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ อาทิ การทรงส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทย แก่นักเรียน ในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา...ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาได้ทรงมีพระกรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานและทรงร่วมบรรเลงดนตรีในงานมหาดุริยางค์ไทยดนตรีไทยมัธยมศึกษา และในงานชุมนุมดนตรีไทยอุดมศึกษา

(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530. ใน มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 26)

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น แก่ปวงชนชาวไทยที่พระองค์ทรงเอาใจใส่และให้ความสำคัญแก่การอนุรักษ์สืบทอดวิถีไทย เพื่อความเจริญวัฒนาของชาติไทยต่อไป จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบุคคลที่สามารถ เป็นผู้รับการสืบทอดวิถีไทย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

...คนไทยเราเป็นผู้ที่มีฝีมือในทางการช่าง มีหัตถทางศิลปะอยู่แล้ว จึงสนับสนุนได้ไม่ยาก ก็โปรดเกล้าฯ สนับสนุนงานที่เหมาะสมกับแต่ละภาค เช่น การทอผ้า การจักสาน การทำตุ๊กตาไทย เป็นต้น...

(แม่, 2520)

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 8)

ตัวอย่างที่ 2

... การสอนดนตรีไทยในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ จนถึงระดับผู้ใหญ่ ในระดับเด็กเล็กๆ ... สำหรับผู้ใหญ่ เคยจัดให้ทหารพิการ ได้หัดเรียนดนตรีไทย เล่นเข้าวงกันออกโทรทัศน์ได้

(เด็กและดนตรีไทย, 2530)

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 278)

ตัวอย่างที่ 3

เพลงลูกทุ่งดีๆ หลายเพลง... นับว่าช่วยเป็น สะพานเชื่อมให้ของเก่าต่อกับของใหม่ หากบอกว่ามาจากของเก่าซื้ออะไรด้วย **คนรุ่นใหม่**ก็จะได้เรียนรู้เรื่องเพลงเก่าไปพร้อมกัน

(ลูกทุ่งกับเพลงไทย, 2532)

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 299)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างทั้ง 5 ตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องผู้รับการสืบทอดวิถีไทยได้ ดังนี้ ในตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “แม่” ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงบุคคลผู้รับการสืบทอด วิถีไทยคือ “คนไทย” ซึ่งมีความสามารถที่จะรับสาระจากการสืบทอด เพราะมีความสามารถ ดังข้อความ “คนไทยเราเป็นผู้ที่มีฝีมือในทางการช่าง มีหัตถทางศิลปะอยู่แล้ว” ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดความศิลปะวิถีไทยด้านประติมากรรม (ทำตุ๊กตาไทย) ด้านงานหัตถกรรม (การทอผ้า) และ (การจักสาน) และยังมีการสะท้อนความเป็นพหุวัฒนธรรมของสังคมไทย ด้วยถ้อยคำว่า “สนับสนุนงานที่เหมาะสมกับแต่ละภาค” ตัวอย่างที่ 2 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “เด็กและดนตรีไทย” ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงบุคคลผู้รับการสืบทอด วิถีไทยคือ “เด็กเล็ก ๆ จนถึงระดับผู้ใหญ่” และ “ทหารพิการ” ข้อความนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดศิลปะวิถีไทยด้านดุริยางคศิลป์

ดังถ้อยคำว่า “ดนตรีไทย” ตัวอย่างที่ 3 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “ลูกทุ่งกับเพลงไทย” ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงบุคคลผู้รับการสืบทอด วิถีไทยคือ “คนรุ่นใหม่” ข้อความนี้แสดงให้เห็นการสืบทอดศิลปะวิถีไทยด้านดุริยางคศิลป์ ข้อความทั้งหมดสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่าผู้ที่รับการสืบทอดวิถีไทยได้นี้มีสถานภาพและบทบาททางสังคมหลากหลาย ได้แก่ เด็ก ผู้ใหญ่ คนรุ่นใหม่ รวมถึงคนไทยทุกคน โดยไม่มีการจำกัดบทบาทหน้าที่ ได้แก่ ทหาร และศิษย์ และไม่จำกัดความบกพร่องของร่างกาย ดังถ้อยคำว่า “ทหารพิการ” นอกจากนี้แนวพระราชดำริดังกล่าวจะปรากฏในพระราชนิพนธ์ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีข้อมูลอีกเป็นจำนวนมากที่กล่าวสนับสนุนข้อสรุปข้างต้น อาทิ

พระราชทานพระราชทรัพย์ซื้อเครื่องดนตรีให้พร้อมและหาครูดนตรีฝีมือดีมาประจำ **ทรงสนับสนุนนักเรียนตาบอด** ได้เล่นดนตรีและสนพระทัยที่จะใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาโรคและช่วยเหลือเด็กพิการ

(พูนพิศ อมาตยกุล, 2532: 165)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวิริยะอุตสาหะในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานาในข่ายนี้ ทรงคำนึงถึงการปลูกฝังความรักใคร่หวงแหนและการอนุรักษ์สร้างสรรค์วิถีไทยให้เกิดแก่เยาวชนของชาติ

มีพระราชดำริให้ผู้สูงอายุ คนที่มีภูมิปัญญาในชุมชน มาถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมที่ดีงาม **ให้แก่เด็กและเยาวชน** เช่น วัฒนธรรมทางอาหาร พิษสมุนไพรรักษาโรค พืชย้อมสีผ้า นิทานท้องถิ่น ดนตรี เพลง วรรณกรรม ... หรือปลูกฝังค่านิยม หรือ **ความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน** เป็นระบบและต่อเนื่อง

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นแนวพระราชดำริว่า สมเด็จพระสอดคล้องกับทรงพระชนมของ ผู้เชี่ยวชาญทางการดำเนินงานตามพระราชดำริที่ได้กล่าวไว้ว่า

พระองค์รับสั่งย้ำเสมอว่าการปลูกฝังความสนใจทางศิลปวัฒนธรรมของชาติแก่บรรดาลูกศิษย์นักเรียนนายร้อยนั้นเป็นสิ่งที่ดี เพราะบุคคลเหล่านี้ต่อไปจะเป็นผู้ใหญ่ของบ้านเมืองเป็นบุคคลสำคัญของชาติ จึงเป็น

ประโยชน์ที่ผู้ปกครองบ้านเมืองจะเป็นผู้สนใจในศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดก
ของชาติ ...

(กระทรวงศึกษาธิการ , 2534: 8-9)

คำกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญด้าน
การพัฒนาที่กล่าวไว้ว่า

**พระองค์ท่านเป็นผู้นำและตัวอย่างที่ดี มีคนมาให้การสนับสนุนทุกคนมี
ส่วนสำคัญทั้งหมด...การรักษาการเขียนไทยให้ถูก ครูอาจารย์ ระบบการคัดเลือกครู
ครูที่ปลูกฝังทัศนคติ กลุ่มเกลาเด็ก มีวิชาที่ทำให้เด็กรู้ และเข้าใจ และตระหนัก
ในคุณค่าของวิถีไทย**

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องผู้รับการสืบทอดวิถีไทย มิได้มีการจำกัดสถานภาพและ
บทบาททางสังคม ทั้งนักเรียน ชาวไร่ชาวนา ทหารพิการ หรือแม้แต่ศิษย์ รวมถึงคนไทยทุกคน ข้อมูล
เชิงประจักษ์ทำให้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คนไทยทุกคนสามารถเป็นผู้รับการสืบทอดวิถีไทยได้ ดังนั้นเราคน
ไทยควรร่วมมือร่วมใจสนองแนวพระราชดำริดังกล่าว เพื่อให้สังคมไทยยังคงมีมรดกอันล้ำค่าของ
บรรพบุรุษคงอยู่ต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.5 การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญ
เรื่องการใช้วิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์มานานแล้ว พระองค์ทรงพระวิริยะอุตสาหะบำเพ็ญพระราชกรณีย
กิจในข่ายนี้เพื่อปวงชนชาวไทยมาอย่างต่อเนื่อง

**สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีโครงการ
พระราชดำริหลายประการที่สอดคล้องกับการสืบทอดวิถีไทยในการพัฒนาคน
และชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อเกิดการเรียนรู้รักษาและต่อยอดภูมิปัญญา**

เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ผ่านโครงการพัฒนาตามพระราชดำริต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่วประเทศ

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

การพัฒนาคนด้วยวิถีไทย คือแนวคิดและวิธีการในการใช้วิถีไทยเพื่อทำให้เกิดความเจริญขึ้น การพัฒนามนุษย์นับเป็นพื้นฐานของการพัฒนา ดังนั้นการจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองต่อสังคมและประเทศชาติต้องเริ่มจากการพัฒนาระดับปัจเจก พระองค์ทรงมีพระราชดำริในการพัฒนาคนว่าการศึกษาคือประการสำคัญที่ทำให้เกิดการ พัฒนา

**การพัฒนาคนให้เป็นที่กำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพก็เป็นเรื่องควรทำ
วิธีการสร้างคนให้ดีที่สุดคือ การให้การศึกษา**

สามปีโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, คำนำ : 2529
(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 594)

พระองค์มีพระราชปณิธานที่จะช่วยให้ราษฎรได้รับการศึกษาเพื่อจะได้พัฒนาตนให้เป็นที่กำลังสำคัญมีคุณภาพของประเทศชาติ พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางด้านการศึกษามากมาย นานัปการเพื่อพัฒนาคน

พระราชกรณียกิจทางด้านการศึกษาส่วนใหญ่เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาสังคมและการพัฒนาการศึกษา ...ตั้ง พระราชปรารภว่า “...การพัฒนาคนให้เป็นที่กำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่ควรทำวิธีการสร้างคนให้ดีที่สุด ก็คือ การให้การศึกษา...”

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2547: 58)

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงาน พัฒนา งาน และพัฒนาตน เปรียบเสมือนเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ในทุก ๆ ด้าน แนวพระราชดำริในพระองค์เกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และ หัตถศึกษา มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งพระองค์ทรงมี พระราชดำรัสว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหลักการที่สามารถปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับทุกกาลสมัย” (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชดำรัส, 2542) หากมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างมีความเหมาะสมและมีความสอดคล้องกับบริบทแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งระดับปัจเจก สังคม และ ประเทศชาติ

4.5.1 พุทธิศึกษา

พุทธิศึกษาเป็นการให้การศึกษเพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการจาก การศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาด้าน พุทธิศึกษา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกคน ประโยชน์จากการเข้าโรงเรียน เรียนหนังสือจนอ่านออกเขียนได้และมีความรู้พิเศษในสาขาต่างๆ เป็นที่ ยอมรับกัน ว่ามีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

ความสำคัญของการศึกษา : 2520

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 183)

ตัวอย่างที่ 2

เวลาชั่วโมงอ่านไทย ถ้าใครอ่านทำนอง เสนาะ ขับเสภา ร้องหุ่น กระบอกล ตลอดจนเพลงต่างๆ ที่เหมาะสมได้ ก็เป็นกำไร คือได้คะแนนเพิ่ม ซ่อนี้ ทำให้เด็กๆ ได้ **ความรู้ด้านดนตรีไทย...**ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจใน วัฒนธรรม ความเป็นชาติ ไทย... การแต่งโคลงกลอนยังช่วยให้เด็กรู้จัก **วรรณคดีที่ตัด ตอนมาเป็นเนื้อเพลง โดยไม่ต้องลำบากท่องจำได้ข้อคิด ในการดำเนิน ชีวิตจากสุภาษิตและคติใน เนื้อเพลงด้วย**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย : 2514

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 258)

ตัวอย่างที่ 3

การทดลองให้ชิมชา**วิชาการ**ด้วยตนเองอาจเสียเวลา ทำให้เรียนได้น้อย ใน ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้นักเรียนมีโอกาสรู้ว่า **วิชาการ**ที่เรียนไปนั้น สามารถ นำมาเป็นประโยชน์ได้อย่างไร โดยให้ไปรู้ไปเห็นหรือได้อ่านเรื่องราว ของกิจกรรม ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศ...

โรงเรียนจิตรลดา : 2530

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 577)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริในการพัฒนามนุษย์ด้วยการศึกษาในส่วนของพุทธิศึกษาทั้งสิ้น ในตัวอย่างที่ 1 มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาและประโยชน์จากการได้รับการศึกษา มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาและประโยชน์จากการได้รับการศึกษาซึ่งโดย จากการได้รับการศึกษาซึ่งโดยเฉพาะ “เรียนหนังสือจนอ่านออกเขียนได้” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษา สำหรับตัวอย่างที่ 2 เป็นการกล่าวถึงการใช้ศิลปะวิถีไทยทางด้านดุริยางคศิลป์ วรรณศิลป์ และความเชื่อในทางวิถีไทยมาช่วยหล่อหลอมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางพุทธิศึกษาผ่านการ “การอ่านไทย” “อ่านทำนองเสนาะ” “การแต่งกลอน” หรือ “วรรณคดี” และในตัวอย่างที่ 3 เป็นการแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษาโดยมีการกล่าวถึงประโยชน์ของ “วิชาการ” ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ด้านพุทธิศึกษา ทุกตัวอย่างข้างต้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของการพัฒนาสติปัญญาความรู้ความสามารถทางวิชาการของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในพระองค์เพราะหากมนุษย์มีความรู้ความสามารถทางด้านสติปัญญาแล้วจะเพื่อให้มนุษย์มีศักยภาพในการใช้วิชาการที่มีนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อไปทั้งต่อตนเองต่อสังคมและต่อประเทศชาติ

4.5.2 จริยศึกษา

จริยศึกษาเป็นการพัฒนาตนให้มีคุณธรรม มีการประพฤติปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมตามกฎหมายบ้านเมืองเป็นที่ยอมรับว่าเหมาะสมจาการศึกษาพลข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาตนด้านจริยศึกษา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

การสู้กับจิตใจของตนเองมีให้ตกถึงลงสู่ความชั่ว และจะสามารถบรรลุถึง จุดมุ่งหมายอันดีงาม ย่อมได้รับผลอันเป็นที่ชอบใจเปรียบประดุจดังได้ขึ้นสวรรค์

เดินทางเตียนเวียนลงนรก เดินทางรวกขึ้นสวรรค์ : 2515
(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 369)

ตัวอย่างที่ 2

ประพจน์ตีนเรียบร้อย
อีกจิตครองธรรมมา

กายวา จาแฮ
ยั้งล้ำ

บัตรอวยพรวันวิสาขบูชา : 2529

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 123)

ตัวอย่างที่ 3

“ฉันผิดไปแล้ว แกอย่าเอาอย่างฉันเลย **ต่อไปเมื่อแกโตขึ้นขอให้ยึด
อาชีพสุจริต** อาชีพสุจริตแม้จะได้เงินมาก ก็ไม่ดีหรอก ฉันรู้มันก็สายไปเสีย
แล้ว จึงต้องไปชดใช้กรรมที่ได้ทำไว้ **ขอให้พวกแกเชื่อฟังอยู่ในโอวาทของแม่**
ฝากแม่ด้วยนะ...”

สายไปเสียแล้ว : 2515

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 623)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นวิถีไทยในด้านศิลปะสาขา
จิตรกรรม ในตัวอย่างที่ 1 นี้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ด้วยจริยศึกษาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ
ความดีความถูกต้องในตัวอย่างนี้เป็นกรกล่าวถึงเรื่องของการฝึกจิตใจตนเองให้ต่อสู้กับสิ่งที่ไม่ดีเพื่อ
จะได้กระทำในสิ่งที่ดีดังถ้อยคำที่ปรากฏว่า “การสู้กับจิตใจของตนเองมิให้ตกดิ่งลงสู่ความชั่ว” ส่วน
ตัวอย่างที่ 2 เป็นข้อความจากพระราชนิพนธ์บัตรอวยพรวันวิสาขบูชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการ
แสดงความมีกิริยามารยาททั้งกาย (กาย) วาจา (วาจา) และ ใจ (จิต) และมีการแสดงผลของการมี
กิริยามารยาทว่าจะได้รับลักษณะที่ดีที่คนโดยทั่วไปปรารถนาด้วยถ้อยคำว่า “ล้ำ” ตัวอย่างนี้มีการโดย
เชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องหลักธรรมคำสอน และในตัวอย่างที่ 3 จาก
พระราชนิพนธ์เรื่อง “สายไปเสียแล้ว” มีเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมที่คนในสังคมถือเป็นค่านิยมที่พึง
ประสงค์คือ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ในฐานะปัจเจกซึ่งมีต่อหน้าที่การงาน ในเนื้อหามีการกล่าวถึงทั้ง
ความสุจริตและผลของความทุจริตเกิดแก่ตนเพราะผิดพลาดที่ทำไปแล้ว โดยมีการนำความเชื่อทาง
พระพุทธศาสนามาเชื่อมโยง ดังข้อความ “ต่อไปเมื่อโตขึ้นขอให้ยึดอาชีพ สุจริต” ตัวอย่างนี้คำว่า
“ยึด” ปรากฏด้วยเช่นกัน เป็นการปลูกฝังผู้อ่านว่าจำเป็นต้องทำจะละเลยมิได้ เนื้อหาทั้ง 3 ตัวอย่าง
ข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริในการพัฒนามนุษย์ด้วยจริยศึกษา

4.5.3 หัตถศึกษา

“หัตถศึกษาเป็นเรื่องที่น่าให้ผู้เรียนทำงานเป็น...ทุกคนต้องฝึกให้มีทักษะมีศิลป์ในการทำงาน” การพัฒนาตนให้สามารถปฏิบัติได้จริงมิใช่รู้แต่ทางทฤษฎีเป็นเรื่องของหัตถศึกษา (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ปาฐกถา, 2538 ใน มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2559: 254) จากการศึกษาพบ นอกจากพระราชนิพนธ์แล้วพระองค์ยังทรงถ่ายทอดพระราชดำริการใช้หัตถศึกษาในการพัฒนามนุษย์ผ่านพระราชกรณียกิจ พระราชดำรัส อาทิ

ทรงอุปถัมภ์และดูแลใกล้ชิดอยู่ให้มีความคุ้นเคย มีความเข้าใจในศิลปะแขนงต่าง ๆ ของไทยเป็นพื้นฐาน ...ด้วยเหตุที่โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวังซึ่งเป็นสถาบันงานประณีตศิลป์ชั้นสูงสุด ครู นักเรียนมีโอกาสได้พบเห็นอยู่เป็นประจำ จึงควรได้รับการฝึกฝน เช่น นักเรียนควรจะได้หัดเขียนลายไทย เพราะได้เห็นยอดพระมหาปราสาทอยู่เป็นนิจ...

“การหัดขีดเขียน หรือการร้อยดอกไม้เป็นการฝึกความคล่องแคล่วของการใช้กล้ามเนื้อบังคับนิ้วมือ และในขณะเดียวกันเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับศิลปะไทยให้กับนักเรียนถ้าได้มีการฝึกเด็กให้รู้จักคิด สังเกต และวาดรูปประกอบแล้ว จะทำให้การศึกษาทางพุทธศึกษาได้ดีขึ้น และยังผลให้นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจและมีรสนิยมที่ถูกต้องในเรื่องของศิลปะไทยอีกด้วย”

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2534: 7-8)

จากการศึกษาพบว่ามีข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์แสดงให้เห็นถึงการพัฒนา มนุษย์ด้วยด้านหัตถศึกษา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

งานอีกอย่างหนึ่งที่เราชอบมากคือการเขียนลายรดน้ำงานนี้เป็นศิลปะไทยแท้ คือต้องเรียนด้วยความอดทนพอสมควร ตอนแรกครูให้วาดรูปลายไทย ง่าย ๆ โดยลากเส้นตามเส้นที่ฝุ่นสีดำลงสมุดเป็นลายบัวลายกระจังจนมือเที่ยงแล้ว

การฝีมือ ๆ คือพลัง : 2523

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 630)

ตัวอย่างที่ 2

สรุปได้ว่าคนไทยเรามีความสนใจและมีความสัมพันธ์กับภาษาไทยที่เขา
เข้าใจซาบซึ้งได้ การที่จะให้เข้าใจให้ซาบซึ้งได้นี้ต้องอาศัยการฝึกหัด การ
ถ่ายทอดทางวัฒนธรรม...

ภาษาไทยกับคนไทย : 2530

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 349)

ตัวอย่างที่ 3

นักเรียนชั้นเล็ก ๆ นั้น **สมควรจะเรียนรู้จากประสบการณ์จากธรรมชาติ**
ให้ มาก โรงเรียนจิตรลดาบอกว่าโชคดีกว่าโรงเรียนในเมืองอื่น ๆ แะะ ที่มีอาณา
เขต กว้างขวาง **มีกิจกรรมที่เด็กสนใจมาก เช่น เด็กจะได้เพาะปลูกพืชผล ได้ตัด**
ดำนานา ได้เห็นงานเกษตรหลาย ๆ ประเภท

โรงเรียนจิตรลดา : 2530

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 576)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นการพัฒนามนุษย์ด้วยหัตถศึกษา ในตัวอย่างที่ 1 จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “การฝีมือ ๆ คือพลัง” มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนเขียนลายที่เป็นศิลปะไทยแท้ ได้แก่ ลายรดน้ำ ลายไทยง่าย ๆ ลายบัว ลายกระจัง ซึ่งต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะในการเรียน ดังถ้อยคำที่ปรากฏ “ต้องเรียนด้วยความอดทนพอสมควร” เพราะต้องมีการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญในแต่ละขั้นตอน สะท้อนจากถ้อยคำว่า “จนมือเที่ยงแล้ว” ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าศิลปะลายไทยต้องใช้ความความพิถีพิถันและความมานะพยายามในการสร้างสรรค์ผลงาน ส่วนตัวอย่างที่ 2 นี้เป็นการกล่าวถึงเรื่องของความสนใจอย่างซาบซึ้งในการเรียนภาษาไทยซึ่งเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติทางหนึ่งมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของหัตถศึกษาคือ “การที่จะให้เข้าใจให้ซาบซึ้งได้นี้ต้องอาศัยการฝึกหัด” และในตัวอย่างที่ 3 เป็นการกล่าวถึงการให้ผู้เรียนได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ได้แก่ กิจกรรมทางการเกษตร เช่น เพาะปลูกพืชผล การตัดดำนานา ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการลงมือทำทั้งสิ้น จึงเป็นการพัฒนามนุษย์ด้วยหัตถศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณในการพัฒนามนุษย์ด้วยหัตถศึกษา ดังจะเห็นได้จากคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวชิราวุธวิทยาลัยศิลปากรทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาศิลป์ไทย)

...การพระราชทานครูให้ไปสอนชาวบ้านปั้นตุ๊กตาชาววังในการนี้ได้
ทรงงานปั้นตุ๊กตาชาววังด้วยและทรงปั้นได้เป็นอย่างดี

ระหว่างปีพ.ศ 2520 - 2522 ทรงอำนวยการส่งเสริมศิลปอาชีพ... ด้วย
การเสาะแสวงหาผู้รู้และผู้ชำนาญงานศิลปะไทยสาขาต่างๆ มาเป็นครูทำการ
สอนและฝึกหัดแก่เยาวชนที่รับเข้ามาฝึกอาชีพทางการช่างศิลปะไทย ในการ
นี้ได้ทรงงานฝึกหัดการสลักเครื่องเงิน การคร่ำทอง คร่ำเงินด้วย

(มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531. ใน มุลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2549: 33)

พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจหลากหลาย พระราชกรณียกิจบางประการพระองค์
ทรงบำเพ็ญเพื่อยังผลให้เกิดการอนุรักษ์วิถีไทยและการพัฒนามนุษย์ควบคู่กัน

ในด้านเกี่ยวกับการสืบต่อวิชาช่าง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารีทรงมีความห่วงใยอย่างมาก ... เมื่อปี 2525 โปรดฯ ให้
ตั้งโรงเรียนสวนกุหลาบชั้น ที่ด้านท้ายพระบรมมหาราชวัง หลังจากนั้นได้มี
พระราชดำริเกี่ยวกับงานช่างสตรี อันเป็นงานช่างประณีตศิลป์...

(นพวัฒน์ สมพิน, 2532: 140)

พระองค์มิได้บำเพ็ญพระราชกรณียกิจในเรื่องการศึกษาเฉพาะการศึกษาระบบหนึ่งระบบใด
เท่านั้น แต่บำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางด้านการศึกษารอบคลุมทุกระบบ อันได้แก่ การศึกษาใน
ระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังจะเห็นได้จากข้อความบางตอนที่
เทิดพระเกียรติพระองค์ในเรื่องการศึกษา

ในด้านการศึกษานอกระบบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี มีพระราชดำริว่า ศิลปวิทยาการประเภทประณีตศิลป์ที่มีอยู่ใน
พระบรมมหาราชวังและเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีคุณค่า หากไม่ได้รับการ
ทำนุบำรุงอาจสูญหายได้ สมควรได้รับการอนุรักษ์พัฒนาและเผยแพร่ อีกทั้ง
ยังสามารถเป็นอาชีพได้ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งวิทยาลัยในวังหรือ
โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ โดยแบ่งเป็นวิทยาลัยในวังหญิงและ
วิทยาลัยในวังชาย และจัดตั้งกาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง
นอกจากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญทางช่าง
ประดิษฐ์ ช่างฝีมือ ช่างเขียน ช่างแกะสลัก ซึ่งเป็นผู้สูงอายุแล้วเป็นส่วนมาก

เพลงครูของวิทยาลัยในวังหญิง และวิทยาลัยในวังชายถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเย็บปักถักร้อย การปักสะดึง การประดิษฐ์ดอกไม้ การร้อยมาลัย การแกะสลักผักและผลไม้ การทำเครื่องหอม การปรุงอาหารคาวหวาน การประดิษฐ์ใบตอง การทำบายศรี การประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง การช่างฝีมือ การเขียนและการแกะสลักไม้ เป็นต้น ด้วยพระกรุณาธิคุณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้บุคคลทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนงานศิลปะเหล่านี้และทำเป็นอาชีพ ทั้งเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ , 2547: 107)

พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ในพระราชกรณียกิจทางด้านการศึกษาโดยทรงติดตามอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากทรงสนพระทัยของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้กล่าวไว้ว่า

ท่านได้ทรงริเริ่มการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ส่วนมากคนเราริเริ่มแล้วไปเลยไม่ได้มาดู แต่พระองค์ท่านนั้นดูตลอด ทอดพระเนตรมีอะไรคืบหน้าไหม ที่ประทานให้สอนวิชาชีพ การปลูกผัก การทำอะไรทั้งหลายให้ช่วยตัวเองได้ ได้ทำไปไหม ท่านติดตามผลของท่านตลอด

(ญาดา อารัมภีร์, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัตถศึกษาคือการพัฒนาคนคนหนึ่ง ข้อมูลที่นำเสนอมาทั้งหมดล้วนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระองค์ทรงเอาพระทัยใส่งานการศึกษา เพื่อพัฒนาคนให้เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไป

4.5.4 พลศึกษา

การพัฒนาทางด้านพลศึกษาเป็นการพัฒนาคนคนหนึ่งซึ่งมีความจำเป็นต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี นับเป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐานอันจะช่วยให้ผู้ที่ได้รับการพัฒนามีการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น เพราะความพร้อมทางด้านร่างกายเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ต่อไป

“การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่ คือ เพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มี ความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการ

งานอาชีพ เพื่อใหญ่เป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นทรัพยากร หรือเป็นกำลังสำคัญของชาติ”

พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ เข้าเฝ้าฯ: 29 เมษายน 2542
(สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2554: 85)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาทางด้านพลศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีพระราชดำรัสในเรื่องดังกล่าวหลายวาระ

“...งานที่ทำนั้นถ้าเรียกโดยสรุปตามภาษาสมัยใหม่ เขาเรียกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่ที่จริงก็คือให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสเจริญเติบโต มีชีวิตที่มีสุขภาพแข็งแรง ทั้งร่างกายและจิตใจ ได้รับการศึกษา ฝึกอบรมสั่งสอน เพื่อให้มีความรู้และพัฒนาความสามารถ ทั้งคุณงามความดีที่จะปฏิบัติงานเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ต่อญาติพี่น้อง ครอบครัว และต่อสังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติ หรือทั้งโลก ถือว่านี่คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์...”

พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ เข้าเฝ้าฯ: 26 เมษายน 2548
(สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2554 : 103)

พระองค์มีพระวิริยอุตสาหะ และพระราชหฤทัยแน่วแน่ที่จะทรงงานหนักเพื่อให้คนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีสุขภาพและพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง

พระองค์มีพระวิริยอุตสาหะ และพระราชหฤทัยแน่วแน่ที่จะทรงงานเพื่อให้เด็กทุกคนมีภาวะโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรงพร้อมที่จะเรียนรู้ และได้รับการพัฒนาศักยภาพ มีความรู้ ...ทรงสนพระราชหฤทัยในการส่งเสริม โภชนาการของผู้สูงอายุตลอดจนการดูแลโภชนาการของผู้ป่วย ... ทั้งนี้เพราะทรงเชื่อว่า โภชนาการที่ดีมีความจำเป็นต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในภาวะดังกล่าว

(สมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2553: 14)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536) ได้กล่าวถึงประเด็นพระราชกรณียกิจในการพัฒนามนุษย์ด้านพลศึกษาอย่างมีความสอดคล้อง ดังนี้

การส่งเสริมการพลศึกษา เป็นกิจกรรมพัฒนาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยอีก
กิจกรรมหนึ่งของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทำนองเดียวกับ การพัฒนาด้าน
อื่น ๆ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่กล่าวมาแล้ว...

(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 71-72)

เช่นเดียวกันกับที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2554) ที่ได้นำเสนอข้อมูลใน
ประเด็นที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพอนามัยบริบูรณ์แข็งแรง ดังข้อความ
บางตอนว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีพระราชประสงค์ให้เด็กนักเรียนมี
สุขภาพอนามัยบริบูรณ์แข็งแรง โดยอาศัยบริโภคอาหารที่ได้จากการเกษตรใน
โรงเรียน ...

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2554: 69)

พระองค์ทรงมีพระราชดำริในเรื่องการพัฒนามนุษย์ด้วยพลศึกษาจนเป็นที่ประจักษ์แก่
สาธารณชน จากการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์หลายเรื่องปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงแนว
พระราชดำริดังกล่าว ข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาดน ด้านพล
ศึกษา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

อันนี้เราส่งเสริมการเกษตรในเด็ก และต่อไปเมื่อเขาเติบโตขึ้นเป็น
เกษตรกร เขาก็จะได้ความรู้อันนี้ติดตัวไป และใน ขณะเดียวกันร่างกายก็จะ
สมบูรณ์แข็งแรงดีขึ้น

พระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจอันเกี่ยวข้องกับงานโภชนาการ : 2528

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 402)

ตัวอย่างที่ 2

ในกรณีที่แขนไม่มีแรงอาจจะให้ฝึกตีกลองด้วยมือหรือใช้ไม้ตีก็ได้
อาจจะให้ตีพร้อมกันให้เสียงดังเท่ากันหรือตีสลับกันให้เสียงดังเสมอกันเป็นวิธี
หนึ่ง กลองไทยนั้นใช้ประโยชน์ในการฝึกจังหวะเด็กหุนหวาดูด้งได้ผลดีมานาน
แล้ว ถ้าคนป่วยขอประขนาดก็อาจจะใช้ระนาดฝึกให้ลงไม้สองมือพร้อมกันให้

เสียงดังเท่ากันก็น่าจะทำได้ คนที่ปากเบี้ยวพระอัมพาตอาจจะทดลองให้เป่า
ขลุ่ยเพื่อฝึกให้มีลมพุ่งตรง

การใช้ดนตรีไทยเพื่อช่วยรักษาโรค : 2530

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 291)

ตัวอย่างที่ 3

...ดนตรีไทยมีคุณดูลย์ค่า

เสริมสติปัญญาวิชาหลัง

ยามเหนื่อยอ่อนพลังหายได้กำลัง

คลายทุกข์ทั้งยังสุขสนุกใจ

ชื่นชมนมกลุ่มดนตรี : 2528

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2533: 219)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นการพัฒนามนุษย์ด้วยพลศึกษา ตัวอย่างที่ 1 เป็นเรื่องของการพัฒนาเด็กในเรื่องการทำกิจกรรม งานเกษตรโดยได้ผลเรื่องของการพัฒนาทางด้านพลศึกษาด้วยคือได้ออกกำลังร่างกายก็จะสมบูรณ์แข็งแรง ดังถ้อยคำ “ร่างกายก็จะสมบูรณ์แข็งแรง” ส่วนในตัวอย่างที่ 2 มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องการใช้ดนตรีไทยในการบำบัดโรค โดยเฉพาะในผู้ที่มีร่างกายไม่ปกติ ทั้งนี้เครื่องดนตรีที่จะใช้ในการบำบัดโรคจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับอาการผู้ป่วย ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมองว่าน่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านพลศึกษาทางหนึ่ง และ ในตัวอย่างที่ 3 นี้เป็นการกล่าวถึงการเล่นดนตรีไทยที่คุณประโยชน์มากมาย จากถ้อยคำที่ปรากฏในข้อความสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ของดนตรีไทยหลายด้าน ได้แก่ ทางด้านสติปัญญา ดังถ้อยคำว่า “เสริมสติปัญญาวิชาหลัง” ทางด้านจิตใจดังข้อความว่า “คลายทุกข์ทั้งยังสุขสนุกใจ” และยังมีผลต่อการพัฒนาทางร่างกาย ซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านพลศึกษาทางหนึ่ง พิจารณาจากถ้อยคำว่า “ยามเหนื่อยอ่อนพลังหายได้กำลัง” จากข้อมูลทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาทางด้านพลศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในหมู่เด็กและเยาวชน ไม่เพียงแต่เสริมสร้างให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงเท่านั้นแต่พระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฟันฟูและซ่อมแซมส่วนที่บกพร่องให้ดีขึ้นอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากทรงที่พระองค์พยายามจะฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการปกติโดยการใช้ดนตรีไทยบำบัดรักษา

พระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ดนตรีไทยช่วยรักษาโรค
เรียกว่าดนตรีบำบัดรักษาโรค โดยเฉพาะทรงนำดนตรีมาพัฒนาบุคลิกภาพเด็ก
ปัญญาอ่อน เด็กตาบอด เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม เป็นต้น

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2547: 96)

ประเด็นนี้พุนพิศ อมาตยกุล (2532) ได้แสดงทรรศนะไว้อย่างสอดคล้องกันในเรื่องการใช้ดนตรีเพื่อการบำบัดโรคว่า

พระราชทานพระราชทรัพย์ซื้อเครื่องดนตรีให้พร้อมและหาครูดนตรีฝีมือดีมาประจำ **ทรงสนับสนุนนักเรียนตาบอด** ได้เล่นดนตรีและสนพระทัยที่จะใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาโรคและช่วยเหลือเด็กพิการ

(พุนพิศ อมาตยกุล, 2532: 165)

ข้อมูลที่ได้นำเสนอมาแล้วทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นเครื่องช่วยยืนยันว่า **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงห่วงใยคนไทย ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งคนปกติ และคนพิการ ในเรื่องของสุขภาพอนามัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ด้วยพลศึกษา** พระราชกรณียกิจนี้ยังประโยชน์ยิ่งแก่ประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนผู้ที่จะเติบโตไปเป็นกำลังสำคัญของชาติ เราคนไทยควรร่วมมือร่วมใจกันสนองพระราชปณิธานและพระราชดำริเท่าที่กำลังความสามารถจะอำนวย เพื่อความเข้มแข็ง มั่นคง และดำรงอยู่ของชาติสืบไป

การทรงงานพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการช่วยให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีทักษะในการทำงาน เลี้ยงชีพที่เหมาะสม มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งความรู้คู่คุณธรรม พระกรุณาธิคุณดังกล่าวเป็นประโยชน์ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างมหาศาล **สมควรที่ประชาชนชาวไทยจะช่วยกันสานต่อพระราชปณิธานสืบไป**

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2554: คำนำ)

การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทยเป็นงานหนักและยิ่งใหญ่ ต้องอาศัยความตั้งใจ ความวิริยะ และความอดทนในการทำงานนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คือขัตติยนาารีพระองค์หนึ่งผู้ทรงงานหนักและทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อการดังกล่าวมาเนิ่นนานและต่อเนื่องก่อให้เกิดประโยชน์เป็นเอนกอนันต์แก่คนไทย สังคมไทย และประเทศไทย เนื้อหาในงานวิจัยบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีไทย อันประกอบด้วย ความหมายวิถีไทย คุณค่าและบทบาทของวิถีไทย ประเภทของวิถีไทย การสืบทอดวิถีไทย และการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย โดยศึกษาจากการวิเคราะห์เนื้อหาในพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จำนวน 333 เรื่อง และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญทางด้านที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 5 ท่าน ผลการศึกษาพบว่า พระราชนิพนธ์จำนวนมากถึงร้อยละ 81.57 หรือ 270 เรื่อง จากพระราชนิพนธ์ 333 เรื่อง ปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทย ผลการศึกษายังพบอีกว่า วิถีไทยด้านความเชื่อปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละประเภทมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 80 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 216 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านค่านิยม ปรากฏข้อมูลร้อยละ 67.4 จำนวน 182 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านศิลปะปรากฏร้อยละ 34.07 จำนวน 92 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 22.22 จำนวน 60 เรื่อง และลำดับที่ห้าซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ปรากฏร้อยละ 14.07 จำนวน 38 เรื่อง ข้อมูลที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นว่า “พระองค์ทรงเน้นที่การพัฒนามนุษย์ทางด้านจิตใจมากกว่าด้านวัตถุ” และให้ความสำคัญ “คุณค่าทางด้านจริยศาสตร์ มากกว่าคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์” นับเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สนพระทัยและให้ความสำคัญต่อการนำวิถีไทยเพื่อใช้ในการพัฒนาบุรุษอย่างจริงจังมายาวนานและต่อเนื่อง โดยมีได้มีการจำกัดเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่จะพัฒนาพระองค์ทรงมีพระราชดำริส่งเสริมให้ประชาชนไทยทุกช่วงวัย ครอบคลุมหลายบทบาทและสถานภาพ ได้มีส่วนร่วมในการรับช่วง เรียนรู้ และสืบทอดวิถีไทย ทั้งบรรพชิต ฆราวาส เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ คนชรา นักเรียน ครู อาจารย์ ข้าราชการ ทหาร ข้าราชการ หรือแม้แต่ผู้พิการทางด้านร่างกาย งานวิจัยนี้พบว่ามีวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่หลากหลาย 9 รูปแบบ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สิ่งสม ประสพการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม และยังพบแนวพระราชดำรินับสิบทศวรรษที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันโดย “การอนุรักษ์เพื่อการพัฒนา” เพราะ “ปรับเปลี่ยนได้แต่คงคุณค่าไว้” แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณอันล้ำเลิศ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นอีกว่าพระองค์ทรงพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริอย่างครบถ้วนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ผ่านการศึกษาไทยได้ทุกระบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย วิถีไทยมีคุณค่าทั้งทางด้านจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ ความซาบซึ้งในคุณค่าของความดีและความงามนี้ หากมีกระบวนการทำให้กลายเป็นรสนิยมได้ รสนิยมไทยอาจแพร่กระจายและกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมมีคุณค่าและมีมูลค่า นำมาซึ่งการพัฒนาบนรากฐานของตน ด้วยภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ที่งดงาม อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ลดการตามอย่าง ลดการพึ่งพา อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ได้ในที่สุด

บทที่ 5

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

องค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วย 1) ความหมายวิถีไทย 2) ประเภทวิถีไทย 3) คุณค่าและบทบาทวิถีไทย 4) การสืบทอดวิถีไทย และ 5) การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย ซึ่งมีรายละเอียดตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปในบทที่ 4 สำหรับในบทนี้ผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้ที่ได้จากบทที่ 4 มาดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยโดยการศึกษาเฉพาะกรณีจากสถานศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด.บ่ารุงที่ 1) และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา การนำเสนอผลการศึกษานำเสนอข้อมูลตามหัวข้อต่อไปนี้

5.1 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนพระดาบส

5.1.1 การสืบทอดวิถีไทย

5.1.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

5.1.1.2 วิธีการสืบทอด

5.1.1.3 สารที่สืบทอด

5.1.1.4 ผู้รับการสืบทอด

5.1.2 การพัฒนาคน

5.1.2.1 พุทธิศึกษา

5.1.2.2 จริยศึกษา

5.1.2.3 หัตถศึกษา

5.1.2.4 พลศึกษา

5.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ร.ร.ตชด. บ่ารุงที่ 1)

5.2.1 การสืบทอดวิถีไทย

5.2.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

5.2.1.2 วิธีการสืบทอด

5.2.1.3 สารที่สืบทอด

5.2.1.4 ผู้รับการสืบทอด

5.2.2 การพัฒนามนุษย์

5.2.2.1 พุทธิศึกษา

5.2.2.2 จริยศึกษา

5.2.2.3 หัตถศึกษา

5.2.2.4 พลศึกษา

5.3 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยา

5.3.1 การสืบทอดวิถีไทย

5.3.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

5.3.1.2 วิธีการสืบทอด

5.3.1.3 สารที่สืบทอด

5.3.1.4 ผู้รับการสืบทอด

5.3.2 การพัฒนามนุษย์

5.3.2.1 พุทธิศึกษา

5.3.2.2 จริยศึกษา

5.3.2.3 หัตถศึกษา

5.3.2.4 พลศึกษา

5.4 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง

5.4.1 การสืบทอดวิถีไทย

5.4.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

5.4.1.2 วิธีการสืบทอด

5.4.1.3 สารที่สืบทอด

5.4.1.4 ผู้รับการสืบทอด

5.4.2 การพัฒนามนุษย์

5.4.2.1 พุทธิศึกษา

5.4.2.2 จริยศึกษา

5.4.2.3 หัตถศึกษา

5.4.2.4 พลศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษา (Case Study) โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (โรงเรียน ตชด.บำรุงที่ 1) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยา เพื่อศึกษาการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากการศึกษาผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการน้อมนำแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาใช้ในการพัฒนามนุษย์อย่างจริงจังและต่อเนื่องจนปรากฏชัดและเห็นเป็นรูปธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนพระดาบส

5.1.1 การสืบทอด

การสืบทอดจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด

5.1.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

โรงเรียนพระดาบสเป็นสถานการศึกษาที่มีบุคลากรทำหน้าที่เป็นผู้ให้การถ่ายทอดความรู้หล่อหลอมความคิดและขัดเกลาพฤติกรรมที่ทำหน้าที่เหล่านี้โดยตรง การสืบทอดวิถีไทยเกี่ยวข้องกับ การศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นผู้ให้การสืบทอดหลักในโรงเรียนจึงได้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวมาคือครูอาจารย์ เห็นได้จากข้อมูลต่อไปนี้

ผมได้รับทราบข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะอนุรักษ์

เครื่องมือ เครื่องเรือนแบบเก่า และงานไม้แบบโบราณไว้ โรงเรียนเราจึงมี การสอนงานไม้ที่ทำด้วยวิธีการโบราณ เช่น การเข้าเดือยไม้เพื่อเชื่อมต่อกัน เราพยายามอนุรักษ์และรักษาของเก่า แต่บางส่วนอาจมีการปรับให้ เหมาะสมตามบริบท

(สมยศ เจตน์เจริญรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

ข้อมูลข้างต้นมีการกล่าวถึง **การสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** ในเรื่องการอนุรักษ์วิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของ การประกอบอาชีพช่างไม้โดยเน้นไปที่การทำงานไม้แบบโบราณ **โรงเรียนพระดาบสได้สนองแนวพระราชดำริดังกล่าว** โดยการน้อมนำไปใช้กับหลักสูตรช่างไม้ มีการบรรจุเนื้อหา งานช่างไม้โบราณไว้ในหลักสูตรที่นักเรียนจะต้องได้เรียนรู้ด้วย

หลักสูตรช่างไม้ที่สอนตามแนวทางที่ **ผู้อำนวยการได้วางแนวทางไว้** ท่านทำหลักสูตรสนองแนวพระราชดำริ **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** พระองค์ท่านทรงมีพระราชประสงค์ให้อนุรักษ์เครื่องมือ เครื่องเรือนแบบเก่าไว้ พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าให้หา **ครู** ที่สอนวิชาช่างไม้โบราณได้ คนที่จะสืบสานงานแบบนี้มีน้อย ของโบราณเข้าเดือยอย่างเดียว ใช้สลักเป็นงานละเอียด มีความแน่นหนาแข็งแรง ต้องใช้ฝีมือและใช้เวลามากกว่าของใหม่ ของใหม่ใช้ตัดแปะ

(ดุสิต ศิลปาชีวะ, ดาบสอาสา, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

เห็นได้ชัดเจนทุกโรงเรียนมีผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับสอนเป็นผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยแก่นักเรียนในโรงเรียน สังเกตจากการปรากฏคำว่า “ผู้อำนวยการ” “ครู” ไทยที่ปรากฏในใช้ถ้อยคำที่ยกมานี้เป็นวิถีไทยเกี่ยวกับเรื่อง การดำรงชีวิต ในส่วนของการฝึกอาชีพช่างไม้ ซึ่งมีถ้อยคำแสดงการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า “ทำหลักสูตรสนองแนวพระราชดำริ” และ “พระองค์ท่านทรงมีพระราชประสงค์ให้อนุรักษ์เครื่องมือ เครื่องเรือนแบบเก่าไว้” สรุปได้ว่าโรงเรียนพระดาบสที่มีบุคลากรที่ทำหน้าที่สอนหลักเป็นผู้ให้การสืบทอดวิถีไทย

เนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ เป็นโรงเรียนประจำที่ผู้เรียนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนสามารถให้การสืบทอดวิถีไทยได้แม้ในเวลา นอกราชการ ทั้งนี้เพราะทั้งผู้รับการสืบทอดและผู้ให้การสืบทอดต่างมีโอกาสอยู่ร่วมกันทั้งในเวลา

ราชการและนอกเวลาราชการ เห็นได้จากข้อมูลกิจกรรมการระเบียบปฏิบัติประจำวันของศิษย์พระดาบส ที่มีตารางเวลากำหนดแน่นอนว่าผู้รับการสืบทอดและผู้ให้การสืบทอดจะมีโอกาสอยู่ร่วมกันนอกเวลาราชการ

- 05.10 น. แลวบริหารร่างกาย ออกกำลังกาย
- 05.45 น. ทำความสะอาด ตามที่ได้รับมอบหมาย...
- 21.00 น. ตรวจยอด/สวดมนต์/คำปฏิญาณตนก่อนเข้านอน
- 21.30 น. ให้สัญญาณเข้านอน (ปิดไฟนอน)

(กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ และ สวินัย วิเศษสินธุ์, 2559: 54)

โรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ เป็นโรงเรียนประจำที่ผู้เรียนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนทั้งกลางวันและกลางคืน ครูอาจารย์จึงสามารถอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมได้ตั้งแต่เวลาเข้ามิตตอนตื่นนอนจนถึงเข้านอน ดังจะเห็นได้จากข้อมูลดังนี้

... ต้องอบรมหน้าแถวทุกวัน มีเหนื่อยใจบ้างแต่ไม่ท้อเพราะรู้สึกว่าเป็นลูกหลานเรา ต้องเจอกันทุกวันแล้วมีความสุข ผมเป็นพ่อบ้าน มาแต่เข้ามิตทุกวัน ดูว่าเด็กๆ ทำตามระเบียบประจำวันครบถ้วนหรือไม่ ความสะอาดเรียบร้อยและอาหารการกินเป็นอย่างไร แต่งตัวเรียบร้อยไหม คือฝึกให้เขามีระเบียบวินัย สะอาด รู้จักบริหารเวลา และต้องคอยสอน เตือนใจเรื่องความอดทน ลู่งาน ซื่อสัตย์กตัญญู และอ่อนน้อมถ่อมตน เด็กเข้ามาใหม่ๆ ยังไม่รู้จักรักการไหว้ก็มี ไม่รู้จักรักการขอโทษและการขอบคุณก็มี เราต้องสอนหมดจนเป็นวัฒนธรรมของเรา...

(ฉลอง พนมวัน ณ อยุธยา, สัมภาษณ์, ม.ป.ป., อ้างถึงใน กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ และ สวินัย วิเศษสินธุ์, 2559: 70-71)

ข้อมูลที่ปรากฏทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนพระดาบสซึ่งมีการจัดการศึกษาแบบการศึกษานอกระบบ ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยโดยมีผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยหลักคือผู้ที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียน ขณะเดียวกันยังมีผู้ให้การสืบทอดนอกเวลาราชการด้วย

5.1.1.2 วิธีการสืบทอด

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับผลการศึกษาในบทที่ 4 ที่พบว่า วิธีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยปรากฏ 9 วิธีการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สิ่งสม ประสบการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติ นำเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม การศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดอย่างแยกออกจากกันได้ยาก วิธีการศึกษาและวิธีการสืบทอดล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการเดียวกัน ผลจากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบสปรากฏการสืบทอดวิถีไทยทั้งในและนอกชั้นเรียนซึ่งมิได้มีความสำคัญน้อยกว่ากัน ปรากฏวิธีการสืบทอดวิถีไทย 9 วิธีข้างต้นอย่างครอบคลุม

บทประพันธ์เนื่องโอกาสในวันไหว้ครู (16 มกราคม 2561)

...มีครูดี สอนให้ ได้วิชา

สอนศึกษา ตำรา การแพทย์ไทย

ช่างอิเล็กทรอนิกส์ ผู้สร้างฝัน

ครูมุ่งมั่น ฝึกจน ทนหนักหนา...

(สรุวัฒน์ นิยมกิจ, ช่างอิเล็กทรอนิกส์, รุ่น 41, สัมภาษณ์ 17, มกราคม 2561)

ที่นี้มีเพื่อนหลายคนที่นับถือศาสนาต่างกันครับ มีทั้งคริสต์ อิสลาม พุทธ แล้วก็มาจากต่างภาคกัน มีทั้ง 4 ภาคเลย บางคนก็มีประเพณีไม่เหมือนกัน เขาก็เคยเล่าเรื่องที่มีที่บ้านเขาให้เพื่อน ๆ ฟัง เรื่องผี เรื่องเล่าของเขา เพื่อน ๆ ก็สนใจอยากฟัง เพื่อน ๆ ก็สลับกันเล่า อย่างงานบุญ บุญบั้งไฟ”

(ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรวิชาชีพอ่างไฟฟ้า รุ่น 41, สัมภาษณ์ , 12 มกราคม 2561)

ข้อความที่นำมาแสดงข้างต้นเป็นข้อมูลจากผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล ณ โรงเรียนพระดาบส จากข้อมูลปรากฏแสดงให้เห็นว่า ณ โรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดวิถีไทยหลายวิธี ในข้อความแรกปรากฏคำว่า “ตำรา” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสืบทอดโดยใช้ลายลักษณ์อักษร และปรากฏคำว่า “ฝึก” คือการปฏิบัติจริง ด้วยการลงมือทำ นอกจากนี้จากตัวอย่างที่นำมาแสดงเป็นบทประพันธ์ที่นักเรียนโรงเรียนพระดาบสแต่งเองและได้ใช้อ่านในพิธีไหว้ครู นับว่ามีวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วยการเข้าร่วมพิธีกรรมปรากฏในโรงเรียนพระดาบส ในข้อความถัดมาปรากฏคำว่า “เล่าเรื่อง” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสืบทอดโดย การฟัง ซึ่งฟังในเรื่องราวที่แตกต่างจากประเพณีตน ซึ่งเกี่ยวข้องกัยวิธีการสืบทอดวิถีไทยโดยการแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม ดังปรากฏถ้อยคำว่า “บางคนก็มีประเพณีไม่เหมือนกัน”

นักเรียนโรงเรียนพระดาบสคือผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ยังไม่มีอาชีพ และไม่มีความรู้พื้นฐานเพียงพอที่จะเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาชั้นสูง เป็นผู้สนใจใฝ่ศึกษาและมีความเพียรอย่างจริงจัง โดยจะได้รับโอกาสฝึกอบรมให้มีความรู้ ฝึกทักษะในวิชาชีพควบคู่ไปกับการดำรงตนให้เป็นคนดีในสังคม เพื่อให้เขาเหล่านั้นออกไปประกอบสัมมาอาชีพะ เพื่อให้ทำงานประกอบอาชีพได้จริง การเรียนการสอนที่โรงเรียนพระดาบสจึงมุ่งเน้นที่จะฝึกทักษะทางด้านการทำงานมากกว่าจะให้น้ำหนักในการเรียนรู้ตามหลักการทางทฤษฎี ดังนั้นวิธีการสอบทดที่โดดเด่นของโรงเรียนพระดาบสคือ ปฏิบัติจริง และ การผลิตซ้ำ

การเรียนการสอนมุ่งเน้นให้สามารถนำความรู้และทักษะไปประกอบอาชีพได้จริง รู้จักดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรมและความพอเพียง มีจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม

(โรงเรียนพระดาบส, รายงานผลงานโรงเรียนพระดาบส 2554 - 2559, 2560: 54-87)

ด้วยผลที่ต้องการให้ผู้เรียนจบออกไปแล้วประกอบสัมมาอาชีพ โรงเรียนพระดาบสจึงมีลักษณะเด่นในวิธีการสอบทดที่เน้นการปฏิบัติจริงและการผลิตซ้ำ มุ่งเน้นที่จะฝึกทักษะทางด้านการทำงานดังข้อมูลที่น่าเสนอ ข้อความที่ยกมาแสดงข้างต้น ผู้วิจัยมิได้มีเจตนาต้องการนำเสนอว่าโรงเรียนพระดาบสมีเพียงลักษณะของวิธีการสอบทดวิถีไทยตามที่กล่าวถึงเท่านั้น แต่ข้อมูลที่ได้อาจการลงพื้นที่ได้สะท้อนให้เห็นว่าทั้งโรงเรียนพระดาบสมีวิธีการสอบทดวิถีไทยอย่างครบถ้วนทุกวิธีการตามที่นำเสนอมาแล้วข้างต้น

โรงเรียนพระดาบสเป็นการจัดการศึกษาแบบนอกระบบและมุ่งเน้นให้บุคคลที่จบการศึกษาสามารถประกอบอาชีพและทำงานเป็น ดังนั้นในการสอบทดวิถีไทยผ่านการศึกษาของโรงเรียนพระดาบสจึงเน้นย้ำเรื่องการฝึกทักษะ และการฝึกทักษะที่สำคัญประกอบด้วย “การปฏิบัติจริง” และ “การปฏิบัติซ้ำ” หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “การผลิตซ้ำ” นั่นเอง นอกจากนี้วิธีการสอบทดที่ผู้วิจัยคิดว่าโดดเด่นในโรงเรียนพระดาบสคือการสอบทดวิถีไทยด้วยวิธี “การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม” เนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่ให้โอกาสคนทั่วประเทศที่มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนจริงแต่ขาดโอกาส ดังนั้นจึงมีนักเรียนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมมาศึกษามากมาย ประกอบกับรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระดาบสเป็นแบบให้นักเรียนดำรงชีวิตอยู่ประจำที่โรงเรียนมิใช่นักเรียนไปกลับ ดังนั้นนักเรียนจึงมีโอกาสอยู่ร่วมกับผู้เรียนคนอื่นมากกว่าการศึกษาในระบบที่เป็นการเรียนการสอนแบบไปกลับ ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะจะมีผลทำให้การสอบทดทางวิถีไทยด้วยวิธี “การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม” เกิดขึ้นโดยง่ายจากกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนพระดาบสมี่การน้อมนำแนวพระราชดำริในการ สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนไปใช้พัฒนาผู้เรียนในสถาบันตนอย่างปรากฏผลสัมฤทธิ์อย่าง ชัดเจน

5.1.1.3 สารที่สืบทอด

จากการศึกษาการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏสารที่สืบทอดวิถีไทย 5 ประเภท เรียง ตามลำดับความถี่ในการปรากฏที่วิเคราะห์ได้จากบทที่ 4 ได้แก่ วิถีไทยด้านความเชื่อ วิถีไทยด้าน ค่านิยม วิถีไทยด้านศิลปะ วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี สารวิถีไทยทั้ง 5 ด้านนี้ สอดคล้องกับค่านิยมวิถีไทยว่า “วิถีไทย” หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ตั้งงามแบบ ไทยโดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแสดงถึง ความเจริญ และความมีศักดิ์ศรีของคนไทย ความเป็นอัต ลักษณ์ปรากฏในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนศิลปะต่าง ๆ จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบข้อมูลมากมายที่สะท้อนให้เห็นว่า โรงเรียนพระดาบสมี่การสืบทอดการพัฒนาคนด้วยวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครบถ้วน มีเนื้อหาปรากฏดังต่อไปนี้

5.1.1.3.1 ความเชื่อ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญในการ สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ เห็นได้จากการปรากฏข้อมูล เป็นลำดับแรกสุดคือ “วิถีไทยด้านความเชื่อ” ซึ่งเป็นวิถีไทยที่เป็นนามธรรมรับรู้และสัมผัสได้จาก จิตใจ ความเชื่อในสังคมไทยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือความเชื่อในพระพุทธศาสนา ความเชื่อ แบบดั้งเดิม และความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ คนไทยมีความเชื่อทั้ง 3 ส่วนอย่างผสมกลมกลืนกัน อย่างมิได้รู้สึกแปลกแยก ความเชื่อที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญและสนพระทัยมากที่สุดคือ “ความ เชื่อทางพระพุทธศาสนา” ชาวพระดาบสมี่การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนว พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ในเรื่องความเชื่อทาง พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

ทุกปีจะมีการบวชที่วัดราชา เป็นการบวชเฉลิมพระเกียรติ โดยให้

โอกาสแก่นักเรียนที่ประสงค์จะบวช ส่วนคนที่ไม่ได้บวชก็ให้ปฏิบัติธรรม

(วีรศักดิ์ จงไกรจักร, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

โครงการคนดีศรีตำบล ส่งเสริมและสร้างแรงบันดาลใจให้ศิษย์
พระดาบสมมีความยินดีพอใจในการทำ**ความดี** อาทิ การร่วมบำเพ็ญสาธารณ
ประโยชน์ **ภาคภูมิใจในความเป็นไทยธำรงรักษาสถาบันหลักของชาติ** เรียนรู้
และน้อมนำพระบรมราโชวาทมาสู่การดำรงชีวิตที่เหมาะสม **เป็นการปฏิบัติ
ความดีน้อมเกล้าฯ** ถวายเป็นพระราชกุศลแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระมหาปรมาตมาบสจรรย์ ผู้พระราชทานกำเนิดโรงเรียนพระดาบส

(กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ และ สวนีย์ วิเศษสินธุ์, 2559: 78)

ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อและเลื่อมใสในแบบดั้งเดิมส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะพิธีกรรมที่
เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระดาบส ได้แก่ “พิธีกรรมสาบานตน” ของ
ศิษย์พระดาบสเมื่อแรกเข้า เพื่อให้พิธีกรรมนั้นเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธานำมาสู่การมีความมุ่งมั่น
ตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนพระดาบสด้วย

เมื่อแรกรับนักเรียนใหม่มา **ที่นี่เราจะมีพิธีกรรมที่มั่นเป็นวิถีของเรา**
คือการให้เด็กสาบานต่อหน้าพระที่วัดราชา และหากเป็นคนต่างศาสนาก็ให้
สาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขานับถือ ส่วนครูอาจารย์ก็มีการให้คำมั่นสัญญาว่า
จะอบรมสั่งสอนเด็กด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ

(สมยศ เจตน์เจริญรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

คำกล่าวสาบานตนเป็นศิษย์พระดาบส

...(ตัวแทนศิษย์ ประคอง รูปเทียนแพ และพานดอกไม้ไว้ระหว่างอก)

ครูอาจารย์ที่เคารพ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มีความตระหนักว่า ชีวิตของ
ข้าพเจ้านี้ สามารถพัฒนาได้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย จึงพยายามเป็นอย่างยิ่ง ใน
การขวนขวายเพื่อพัฒนาตนเอง และยกระดับตนให้สูงขึ้น การเข้าการฝึก
สมาธิเพื่อใช้ในการเลี้ยงตนและครอบครัว...

(โรงเรียนพระดาบส: 22 มกราคม 2561)

ความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้ความเชื่อเป็น
เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อจะทำให้มนุษย์ยอมรับ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงหลักธรรมทาง
ศาสนา ซึ่งหลักธรรมทางศาสนาก็จะสอนให้คนประพฤติปฏิบัติดีความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนา

จิตใจของมนุษย์ โรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนในเรื่องความเชื่ออย่างครบถ้วน

5.1.1.3.2 ค่านิยม

ค่านิยมคือสิ่งที่คือพึงปรารถนาของสังคมไทย จากการศึกษาแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าทรงตระหนักถึงความสำคัญในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนในด้านวิถีไทย โดยปรากฏค่านิยม 7 ประการ เรียงตามลำดับความถี่ในการปรากฏ ได้ดังนี้ ค่านิยมในเรื่องความเมตตาการุณา ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูทวดเวท ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องการเมืองการมีกิริยามารยาท และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส ปรากฏการณ์สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ในเรื่องค่านิยมอย่างครบถ้วน ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

5.1.1.3.2.1 ความเมตตาการุณา

โรงเรียนพระดาบสปรากฏวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตาการุณาอย่างโดดเด่น โดยเฉพาะความเมตตาของครู อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียนที่มีต่อเด็กนักเรียนในโรงเรียนพระดาบส เนื่องด้วยนักเรียนที่มาศึกษา ณ โรงเรียนพระดาบสต่างเป็นผู้ที่ต้องการ “โอกาส” ในชีวิต และถูกจัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้เนื่องมาจากความไม่พร้อม มีปัญหา หรือความติดขัดบางประการที่ทำให้ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบได้ ศิษย์พระดาบสมีความหลากหลายมาจากพื้นฐานและชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกัน โดยมากมีความไม่พร้อมเป็นพื้นฐานของชีวิต ครู อาจารย์ และบุคลากรในที่แห่งนี้จึงต้อง อนุเคราะห์ ช่วยเหลือ พัฒนา และเยียวยา มากกว่าผู้ที่อยู่ในภาวะปกติ ประกอบกับโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่ผู้เรียนต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ครู อาจารย์ และบุคลากรจึงต้องดูแลเอาใจใส่ทั้งในและนอกเวลาเรียน ศิษย์พระดาบสบางคนมาจากสภาพการณ์ในชีวิตที่ย่ำแย่ และต้องการความเข้าใจและความเอาใจใส่เป็นพิเศษผู้ที่เป็นครูอาจารย์จึงต้องทุ่มเททั้งพลังกายพลังใจในการพัฒนาและประคับประคองให้ผู้มีโอกาสนในการเรียนที่โรงเรียนพระดาบสให้ยังคงเป็นผู้มีโอกาสนเรียนได้ต่อไป จนถึงการสิ้นสุดของกระบวนการการพัฒนาคนตามหลักสูตร ณ สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ดังนั้นบุคลากรทุกท่านในโรงเรียนพระดาบสต้องมีพื้นฐานของความเมตตาการุณาเป็นที่ตั้งแห่งพื้นฐานของการดำรงตนเป็นสำคัญ และการที่ผู้สอนเป็นผู้มีความเมตตาการุณานั้นผู้เรียนก็ได้รับการถ่ายทอดให้รู้จักความเมตตาการุณารวมทั้งซึมซับการกระทำของครูอาจารย์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติในที่สุด ทั้งนี้

เด็ก ๆ ของเรามาจากต่างที่ ส่วนใหญ่ตั้งใจดี แต่ก็มีบางคนใช้ชีวิต ล้มเหลวมาเกร ดิตเหล้าบุหรี่ บางคนติดยา อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อว่าจะ เลิกหรือไม่เลิก มาอยู่ร่วมกันบางทีก็ตั้งแก๊งตีกัน ทะเลาะเบาะแว้ง เราต้องใช้ ทั้งไม้นวมและไม่แข็งแล้วแต่บุคคลและสถานการณ์ ต้องอบรมหน้าแถวทุก วัน มีเหนื่อยใจบ้างแต่ไม่ท้อเพราะรู้สึกว่าเป็นลูกหลานเรา

(ฉลอง พนมวัน ณ อยุธยา, สัมภาษณ์, ม.ป.ป., อ้างถึงใน กรณีการฯ ต้นประเสริฐ และ สวนีย์ วิเศษ สิ้นธุ์ ,2559: 70-71)

...โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **คนที่เป็นครู ต้องมีความรักที่จะเป็นครู ต้องพร้อมจะให้อภัย**

(อัครเดช ชูจิตต์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561)

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความเมตตากรุณาของอาจารย์ต่อศิษย์ในโรงเรียนพระดาบส ไม่เพียงแค่นั้นทางโรงเรียนพระดาบสยังคงสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณาให้กับ นักเรียน เพื่อหล่อหลอมให้นักเรียนพระดาบสมีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปตามค่านิยมวิถีไทยอันพึง ประสงค์ของสังคม

อาจารย์สอนให้ทำกับคนใช้ด้วยความเมตตาค่ะ ให้ทำกับเขาเหมือนเขา เป็นญาติพี่น้องของเรา ไม่รุนแรง ไม่ดู ...

(ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส, หลักสูตรวิชาชีพเคหบริบาล รุ่น 38, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561)

ผมเคยได้รับโอกาส โรงเรียนพระดาบสเป็นที่ที่ให้โอกาสทั้งเรื่องวิชาการ วิชาชีพ การดูแลเอาใจใส่อย่างดีจากครูอาจารย์ ที่นี้มีความรักและปรารถนาต่อ ศิษย์ เมื่อเราเคยได้รับมาแล้วเราก็อยากจะให้สิ่งที่เคยได้รับคงอยู่ **เมื่อผมเคย ได้รับโอกาสผมก็อยากจะเป็นคนให้โอกาสบ้าง** จึงตัดสินใจมาเป็นอาจารย์ที่นี่ มีความผูกพัน รักรุ่นน้อง หัวดีและปรารถนาดี **อยากจะเป็นคนหนึ่งที่ช่วย คลายปัญหาบ้าง**

(วีรศักดิ์ จงไกรจักร, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2561)

ศิษย์พระดาบสได้อาสาใช้ความรู้ที่เล่าเรียนมาช่วยเดินสายไฟใน หมู่บ้านที่กองทัพบกก่อสร้างขึ้น หรือยามที่น้ำท่วมกรุงเทพฯ และปริมณฑล ครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ.2554 ศิษย์ร่วมแรงกันต่อเรือเหล็กขนาดเล็กเพื่อให้พระวัดราชาธิวาสราชวรวิหารใช้ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน และได้ร่วมกันออกหน่วย ตรวจสอบซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าของชาวบ้านหลังน้ำลด

(กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ และ สวณีย์ วิเศษสินธุ์, 2559: 33)

ข้อความที่นำมาแสดงข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงที่ว่าโรงเรียนพระดาบส มีการสืบทอดวิถีไทย ด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณาแก่บุคคลอื่นซึ่งไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นใคร เพื่อหล่อหลอมให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่พึงปรารถนาของสังคม

5.1.1.3.2.2 การเห็นความสำคัญของการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าค่านิยมเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นลักษณะโดดเด่น ณ โรงเรียนพระดาบส ศิษย์พระดาบสล้วนเห็นความสำคัญของการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศิษย์ของโรงเรียนพระดาบสต่างต้องการโอกาสทางการศึกษาจึงแสวงหาโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ณ โรงเรียนพระดาบส เมื่อได้รับโอกาสแล้วศิษย์พระดาบสต่างเห็นคุณค่าของการได้รับโอกาสนั้น

ชีวิตผมได้รับโอกาสหลังจากได้เดินทางผิด ผมเคยต้องโทษเพราะผมหลงผิด ผมจะพยายามพัฒนาตัวเอง ผมอยากให้คนที่รักผมเขาภูมิใจ ถึงแม้เขาจะไม่ใช่พ่อแม่แท้ ๆ แต่ผมรู้ว่าเขาหวังดีกับผม อาจารย์ที่นี้ก็เอาใจใส่นักเรียนดี ผมโชคดีที่ได้รับโอกาสจากที่นี่ ผมจะพยายามเรียนให้จบ แต่มันก็เป็นเรื่องของอนาคตครับ

(ชานนท์ เจริญขวัญ หลักรัฐวิชาวชิพช่าง รุ่น 41 ,สัมภาษณ์ , 15 มกราคม 2561)

ตอนเป็นวัยรุ่นผมมีความประพฤติที่ไม่ค่อยเหมาะสม มีพฤติกรรมหลายอย่างที่ต้อปรับปรุง ตอนนั้นจบ ม.3 เมื่อได้รับโอกาสจากที่นี่ให้มาเรียน ผมคิดได้มากขึ้น มีเป้าหมายมากขึ้น เมื่อก่อนไม่เคยคิด ไม่เคยวางแผน ตอนนีผมเห็นความสำคัญของการศึกษา ผมเรียนปริญญาตรี โรงเรียนพระดาบสมีส่วนทำให้ผมคิดได้

(บัณฑิต ธิกันทา, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2561)

นักเรียนโรงเรียนพระดาบสต่างเห็นความสำคัญของการศึกษา เพราะตระหนักในคุณค่าของโอกาสในการได้รับความรู้ ทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาตนเองและครอบครัวต่อไปในอนาคต

5.1.1.3.2.3 ความมกตัญญูทเวท

ผู้วิจัยพบว่าค่านิยมเรื่องความมกตัญญูทเวทที่เกิดจากสำนึกู้ปรากฏชัดเจนมากในตัวศิษย์พระดาบส อาจจะเพราะเนื่องจากผู้เรียนโรงเรียนพระดาบสมิช่วงวัยและมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เอื้อให้คิดได้ซบซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะนักเรียนที่ได้รับโอกาสเข้ามาเรียนในโรงเรียนพระดาบสต่างตระหนักว่าการได้รับโอกาสในชีวิตอีกครั้งซึ่งเรื่องนี้ไม่ได้เกิดกับทุกคนและตนได้รับโอกาสนั้นจากโรงเรียนพระดาบส ทั้งนี้ความมกตัญญูทเวทของศิษย์พระดาบสเห็นได้จากการแสดงออกในเรื่องการแสดงความคิดเห็นและการประพฤติปฏิบัติ ทั้งในชีวิตประจำวันหรือในโอกาสพิเศษ ผู้วิจัยพบว่าค่านิยมเรื่องความมกตัญญูทเวทในการศึกษาคั้งนี้ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ 1) ความมกตัญญูทเวทที่มีต่อสิ่งมีชีวิต และ 2) ความมกตัญญูทเวทที่มีต่อสิ่งไม่มีชีวิต

...“ ที่ลืมไม่ได้เลยคือ พระมหากรุณาธิคุณของในหลวง และพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าที่ทรงสนพระทัยและห่วงใยในความเป็นอยู่ของประชาชนผู้ด้อยโอกาสในท้องถิ่นทุรกันดาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยภูเขา

อย่างพวกเรา...ผมสัญญาว่าจะนำวิชาความรู้ที่ไปเล่าเรียนมาพัฒนาและทำประโยชน์ให้ท้องถิ่นให้ได้มากที่สุด สอดคล้องตามพระราชปณิธานของในหลวง สมเด็จพระเจ้า และสมเด็จพระเทพฯ”

(ภควัต บริบทคุณธรรม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558, อ้างถึงใน กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ และ สวนีย์ วิเศษสินธุ์, 2559: 157)

ความผูกพันของครูและศิษย์ เห็นได้ชัดเจนจากการที่ศิษย์เชื้อฟั้งและให้ความเคารพนับถือครู แม้แต่เมื่อเรียนจบแล้วทุกวันที่ 16 มกราคมของทุกปี เมื่อศิษย์ปัจจุบันจัดพิธีบูชาครู ศิษย์แก่นับร้อยจะเข้ามากราบครูของเขา บอกเล่าเรื่องราวทุกข์สุข ทั้งการทำงานและเรื่องส่วนตัว

(ปิ่นรัตน์ นวชาติธำรง ,สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2558, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน: 70)

“มางานไหว้ครูทุกปี มาให้อาจารย์เห็นว่า เรายังระลึกถึงพระองค์คุณ มาให้อาจารย์เค้าดีใจ”

(ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส, หลักสูตรวิชาชีพช่างอิเล็กทรอนิกส์ รุ่น 30, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561)

“มาไหว้ครูทุกปีถ้ามาได้ เหมือนที่นี้เป็นครอบครัวที่สอง มาเพื่อมาหาอาจารย์ที่เคยสอน แม้บางท่านจะไม่อยู่แล้ว”

(ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส, หลักสูตรวิชาชีพเคหะบริบาล รุ่น 34, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561)

“บทประพันธ์เนื่องในวันไหว้ครูผมแต่งเองครับ แต่งเสร็จแล้วก็มาให้อาจารย์ช่วยดูบ้างมีปรึกษาอาจารย์บ้างครับ แต่งให้อาจารย์จากใจ อยากให้อาจารย์ได้รู้ ได้ดีใจครับ ว่าเรารำลึกถึงพระองค์คุณอาจารย์”

(สรุวัฒน์ นียมกิจ, ช่างอิเล็กทรอนิกส์ รุ่น 41, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2561)

การกตัญญูต่องานที่มีต่อสิ่งมีชีวิต ได้แก่ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ผู้ปกครอง ดาบสอาสา อาจารย์ ศิษย์พระดาบสได้แสดงออกผ่านทางความคิดเห็นและพฤติกรรม อาทิ การคิดที่จะพัฒนาตนและทำประโยชน์ให้ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องตามพระราชปณิธานของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ การประพฤติที่ปฏิบัติโดยการดูแลเอาใจใส่และบริการให้ความสะดวกแก่ครูอาจารย์ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช พระมหากษัตริย์ไทยรัชกาลที่ 9 ในการตั้งโรงเรียนพระดาบส ทั้งนี้ แนวทางการประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนในโรงเรียนพระดาบสได้มีการแสดงออกเป็นลักษณะเด่นเห็นเป็นรูปธรรม ทั้งปรากฏในชีวิตประจำวันและโอกาสพิเศษ อาทิ ในพิธีไหว้ครูที่ได้จัดขึ้นทุกปีในวันที่ 16 มกราคม ของทุกปี จากการศึกษาพบว่าศิษย์เก่าบางคนจะมางานวันไหว้ครูทุกปีไม่เคยขาดเลยตั้งแต่จบการศึกษาทั้ง ๆ ที่จบการศึกษาไปกว่า 10 ปีแล้ว หรือศิษย์เก่าบางคนจะให้ความสำคัญต่อการมาร่วมพิธีไหว้ครูมากกว่าภารกิจอื่น ๆ โดยพยายามจะมาหากมาได้ การที่ศิษย์พระดาบสคิดและทำเช่นนี้ล้วนเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า โรงเรียนพระดาบสพัฒนามนุษย์โดยการอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมมาอย่างสอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียนคือ “สร้างคนดี มีความรู้ สู่งาน” สอดรับแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์

เท่าที่แล้วมานั้น นักเรียนทุกคนเคารพรักเชื่อฟังอาจารย์ มีน้ำใจในการปรนนิบัติรับใช้ และมีศีลธรรม เป็นพลเมืองดีของชาติ... ถ้าโครงการ

"โรงเรียนพระดาบส" นี้ได้เจริญ รุดหน้าไปด้วยดี ในอนาคตไทยเราจะมีระบบ การศึกษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวก็ได้

โรงเรียนพระดาบส: 2520

(สมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 188)

แต่ละปีที่ศิษย์เก่ามาร่วมพิธีไหว้ครูนี้จะมีการแสดงความกตัญญูทักทายต่อสถาบันด้วย คือการร่วมบริจาคสมทบทุนตามกำลังให้แก่โรงเรียนพระดาบสเพื่อสร้างโอกาสให้คนรุ่นหลังต่อไป กิจกรรมนี้มีศิษย์เก่าบางท่านนำกระปุกออมสินที่ตั้งใจเก็บออมเพื่อการนี้มามอบให้ในวันดังกล่าวด้วย นอกจากนี้สถาบันแล้วศิษย์พระดาบสยังมีการแสดงความกตัญญูทักทายต่อเครื่องมือเครื่องใช้ที่ถือกันว่าเป็น “ครู” อีกด้วย ศิษย์พระดาบสมีความกตัญญูต่อเครื่องมือเครื่องใช้ในการเรียนในวิชาชีพ ได้แก่ เครื่องมือครู คือ เครื่องมือช่างที่มีความจำเป็นและถือเป็นเครื่องมือพื้นฐานในทางการช่าง อาทิ ลูกดิ่ง ฉาก ไม้บรรทัด

“เราจะไม่ใช้เท้าเขี่ยเครื่องมือ ไม่เดินข้าม และไม่ให้โยน เพราะเป็นการไม่ให้เกียรติผู้รับ ไม่กตัญญูต่อครู และไม่เคารพครู เครื่องมือก็ถือว่าเป็นครู ครูให้วิชาความรู้ที่นี้เมื่อจบเนื้อหาที่จบ แต่เครื่องมือจะอยู่กับเราไปจนตรานานเท่านั้น”

(พรเพิ่ม บุญพารอด, ดาบสอาสา, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561)

“คนไทยมีความเชื่อว่าเครื่องมือที่ใช้ให้มีวิชาชีพ ใช้ทำมาหากิน คือเครื่องมือครู เราจะไม่เหมือนชาติอื่น บางชาติเห็นว่าเขาใช้เท้าเขี่ยเครื่องมือ ใช้เท้าสั่งงาน แต่เราเป็นคนไทยต้องไม่ทำเช่นนั้น เพราะถือว่าไม่เคารพครู”

(กระจ่าง พิทักษ์องค์วิद्या, ดาบสอาสา, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2561)

“อาจารย์สอนว่าเครื่องมือเป็นครูเราครับ เครื่องมือทำให้เราทำงานได้ มีอาชีพ เราต้องเคารพเครื่องมือ ไม่โยน ไม่ข้าม”

(ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรวิชาชีพช่างซ่อมบำรุง รุ่น 41, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

โรงเรียนพระดาบสได้สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ในส่วนของค่านิยมเรื่องความกตัญญู อย่างชัดเจน อย่างเห็นได้ชัด

5.1.1.3.2.4 ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่า ศิษย์พระดาบส รวมถึงบุคลากรในโรงเรียนพระดาบสล้วนมีความความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะผู้เรียนต่างตระหนักและรู้ซึ้งว่าการได้รับโอกาสอีกครั้งหนึ่งของชีวิตนั้น เพราะพระเมตตา มหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้จากสถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบกับการอบรมสั่งสอน หล่อหลอมผู้เรียนจากโรงเรียนพระดาบสได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวอย่างชัดเจน

...“การได้มาทำงานตรงนี้ โครงการเล็กๆ ที่ในหลวงทรงให้คุณค่าก็ เหมือนได้ช่วยแบ่งเบาพระราชภาระ ได้รับใช้เบื้องพระยุคลบาททั้งในหลวง ทั้งสมเด็จพระเทพฯ รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์ ผมภาคภูมิใจและมีความสุข ที่สุดแล้วไม่จำเป็นต้องได้เงินเดือนละเยอะๆ ถึงจะมีความสุขเสมอไป ...

(อัครเดช ชูจิตต์สัมภาษณ์ , 29 ตุลาคม 2558, อ้างถึงใน กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ และ สวนีย์ วิเศษสินธุ์, 2559: 137)

คำกล่าวปฏิญาณตนก่อนเข้าชั้นเรียน

... จะเทิดทูลรักษาชื่อเสียง ของโรงเรียนพระดาบสแห่งนี้ไว้ ด้วยความ ซื่อสัตย์ สุจริต และจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์”

ประทานอาหารคำปฏิญาณตนก่อนรับประทานอาหาร

อาหารนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน ด้วยสำนึกใน พระมหากรุณาธิคุณ ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะเป็นคนดี คิดดี พูดดี ปฏิบัติดี ...

เข้านอนคำปฏิญาณตนก่อน

ข้าพเจ้ายินยอมเสียสละ และจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหา กษัตริย์ให้ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติไทยตลอดไป...

(โรงเรียนพระดาบส: 9 มกราคม 2561)

ด้วยความเป็นมาและกำเนิดของสถาบันโรงเรียนพระดาบสจึงมีวิธีการสร้างสำนึกเรื่องความ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ โดยปลูกฝังเน้นย้ำเป็นพิเศษให้แก่ผู้เรียน วิธีการหนึ่งคือการบรรจุ

เนื้อหาไว้ในคำสัตย์ปฏิญาณตนทุกบททั้งโดยตรงและโดยอ้อม ศิษย์พระดาบสทุกคนจะต้องท่องคำสัตย์ปฏิญาณตนทุกวัน วันละ 6 เวลา ตามตารางเวลาของวิถีปฏิบัติในโรงเรียนพระดาบส

นอกเหนือจากที่โรงเรียนได้สืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ผ่านการเรียนการสอนแล้ว ยังปรากฏว่ามีการหล่อหลอมผู้เรียนในเรื่องดังกล่าว ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมหน้าเสาธงโดยเป็นการปฏิบัติซ้ำทุกวัน เมื่อนักเรียนได้กระทำกิจกรรมดังกล่าวซ้ำกันทุกวัน ย่อมระลึกรู้ในการกระทำนั้น ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ อันจะยังให้เกิดความรู้สึกนึกคิดไปตามถ้อยคำที่กล่าว ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นพื้นฐานอันจะมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนในกายภาคนั้น

5.1.1.3.2.5 ความสามัคคี

จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความสามัคคีอย่างเห็นได้ชัด ข้อมูลที่น่าสนใจคือโรงเรียนพระดาบส เนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนประจำ การดำรงชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ จะถูกกำหนดไว้ภายใต้กรอบของตารางเวลาเพื่อความเป็นไปด้วยกันของหมู่คณะ "ความสามัคคี" จึงเป็นวิถีที่สำคัญที่ศิษย์พระดาบสพึงมี เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจกันให้หมู่คณะกระทำการใด ๆ สำเร็จได้ตามช่วงระยะเวลาที่กำหนด ความสามัคคีในโรงเรียนพระดาบสปรากฏได้จากกิจกรรมต่าง ๆ การรับประทานร่วมกัน การช่วยกันทำอาหาร การร่วมมือกันปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้น ซึ่งทั้งหมดปรากฏชัดเจนในการดำเนินชีวิตอย่างพร้อมเพรียงกันเป็นหมู่คณะตามกิจกรรมที่เป็นระเบียบปฏิบัติประจำวันของนักเรียนพระดาบส

ที่นี่เราจะใช้นกหวีดครับ พอเราได้ยินเสียงนกหวีดเราก็รู้ว่าเราจะต้องรีบเร่งเพื่อรวมกลุ่มทำกิจกรรมให้ทันเวลา เพื่อน ๆ ก็จะเตือน ๆ บอก ๆ กัน และจะพยายามร่วมมือร่วมใจกันมาให้ทันตามกำหนดครับ

(ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรวิชาชีพช่างเชื่อม รุ่น 41 ,สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

ผมจบไปแล้วยังจำเสียงนกหวีดได้เลยครับ พอได้ยินเสียงนกหวีดยังรู้สึกที่เราต้องรีบเร่งที่จะทำอะไร ๆ ให้พร้อมเพรียงกับเพื่อน ๆ เสียงนกหวีดในโรงเรียนพระดาบสเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มร่วมมือร่วมใจ และสื่อได้ถึงความสามัคคีกันครับ

(ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส, หลักสูตรวิชาชีพช่างไฟฟ้า รุ่น 39, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561)

สัญลักษณ์หนึ่งที่ทั้งศิษย์เก่าพระดาบสและศิษย์ปัจจุบันพระดาบสให้ข้อมูลว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความร่วมมือร่วมใจและความพร้อมเพรียงกันคือ "เสียงนกหวีด" ทุกคนจะร่วมมือร่วมใจและสมัครสมานสามัคคีทำให้ภารกิจต่าง ๆ ลุล่วงไปได้ด้วยดีตามกำหนดเวลา

การสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมในส่วนของความสามัคคี ปรากฏในโรงเรียนพระดาบสอย่างครอบคลุม โดยผ่านการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูจะเป็นผู้กำหนดรวมถึงกฎและระเบียบของโรงเรียน

5.1.1.3.2.6 ความมีกิริยามารยาท

จากการศึกษาด้วยการลงพื้นที่ ณ กรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความมีกิริยามารยาทที่โดดเด่นมาก ตามข้อมูลที่ปรากฏดังนี้

เราอบรมเด็ก ๆ เรื่องความประพฤติ ดูแลให้เรียบร้อยทั้งกาย...การประพฤติปฏิบัติตนต้องให้เหมาะสม ถูกกาลเทศะ สอนแม้กระทั่งการเห็นคุณค่าของตัวเองในความเป็นหญิง การครองตนให้เหมาะสม สอนถึงเรื่องการไม่ชิงสุกก่อนห่าม

(จินตนา กุลวิริยะ, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561)

เข่าว่ากันว่าโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนตัดสันดาน แต่ผมว่าไม่ใช่ที่นี่คือที่ให้โอกาส ... โรงเรียนพระดาบสให้โอกาสที่สองของชีวิตในการพัฒนาตนเอง ผมได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องการประพฤติปฏิบัติหลายเรื่อง เช่น ความอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักกาลเทศะ การมีมารยาท สอนให้กล้าพูดเมื่อมีโอกาส ความซื่อสัตย์สุจริต

(วีรศักดิ์ จงไกรจักร, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2561)

พอกลับบ้านไป ที่บ้านบอกว่า หลังจากผมได้มาเรียนที่นี่แล้วเขาเห็นการเปลี่ยนแปลงของผมครับ ที่เขาพูดก็มีเรื่องกิริยามารยาท เขาบอกว่าผมดีขึ้น เรียบร้อยขึ้น แม่เขาดีใจที่เห็นผมพัฒนาขึ้น

(ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรวิชาชีพช่างยนต์ รุ่น 41 ,สัมภาษณ์ , 15 มกราคม 2561)

ผู้วิจัยพบว่าศิษย์พระดาบสต่างได้รับการอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติให้มีกิริยามารยาท เรียบร้อยกันถ้วนหน้า โดยเฉพาะนักเรียนหญิงในหลักสูตรวิชาชีพ

เคหบริบาล จะได้รับการอบรมสั่งสอนเรื่องนี้อย่างเอาใจใส่และเอาจริงเอาจัง สังเกตได้จากการแต่งกาย กิริยามารยาทที่แสดงออก และโดยเฉพาะเรื่องการดูแลรักษาตนเองในฐานะผู้หญิงตามวิถีไทย ซึ่งสอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียน

ข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมอย่างชัดเจน

5.1.1.3.2.7 ความซื่อสัตย์สุจริต

โรงเรียนพระดาบสปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริตจากเรื่องราวการบอกเล่าของครูอาจารย์ที่มีการถ่ายทอดเรื่องนี้เพื่อหล่อหลอมผู้เรียนในห้องเรียนทักษะวิชาชีพ โดยผู้สอนพยายามแทรกการอบรมสั่งสอนในประเด็นเรื่องนี้อย่างชัดเจน และพยายามหล่อหลอมให้ผู้เรียนได้ตระหนักจากการย้ำสอนและให้แนวทาง อาทิ การกล่าวถึงการประกอบอาชีพในอนาคตที่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของเศรษฐกิจและค่าตอบแทนในการดำเนินงาน คณาจารย์จากโรงเรียนพระดาบสพยายามอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้วัสดุอุปกรณ์ ต้องใช้ให้ตรงตามข้อกำหนดตกลง และต้องใช้ของที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ไม่คดโกงโดยการหาทางได้รับผลประโยชน์จากการเลือกใช้อุปกรณ์ต่ำกว่ามาตรฐานและไม่ตรงตามข้อตกลง รวมถึงเรื่องของการคิดค่าบริการต่าง ๆ ต้องซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา และสมเหตุสมผล ไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีการอบรมสั่งสอนเรื่องความซื่อสัตย์ในการประพฤติปฏิบัติตนนอกห้องเรียนอีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรามีสอดแทรกเรื่องคุณธรรมเรื่องความซื่อสัตย์ในการสอนในห้องเรียนด้วย โดยสอนให้ผู้เรียนใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานและข้อกำหนดตกลงในการดำเนินงานเมื่อประกอบอาชีพในอนาคต ...

(ก้องเกียรติ บุญอินทร์, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2561)

พวกเราทำและบันทึกผลกันเอง แล้วค่อยมาตรวจผล บางคนผลไม่ได้
วัดแต่มีการเขียนค่าอาจารย์ก็จะมีวิธี และรู้ได้ **ดังนั้นเราต้องซื่อสัตย์ค่ะ**

(ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรวิชาชีพเคหบริบาล รุ่น 41, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนพระดาบสปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมในส่วนของความซื่อสัตย์ โดยผ่านวิธีการสืบทอดที่หลากหลายทั้งการสอนในห้องเรียน การสอนนอกห้องเรียน และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งบางครั้งเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวกับการเรียนการสอน แต่การดำเนินชีวิตประจำวันและพฤติกรรม การแสดงออกของผู้เรียนแสดงให้เห็นว่านักเรียนได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องความซื่อสัตย์มาเป็นอย่างดี

5.1.1.3.3 ศิลปะ

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าวิถีไทยด้านศิลปะตามแนวพระราชดำริ มี 7 ประเภท ได้แก่ ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยศิลป์ สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และหัตถศิลป์ ทุกประเภทล้วนมีคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์อย่างโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ควรที่จะอนุรักษ์และสืบทอดไว้ให้เป็นมรดกที่ล้ำค่าของชาติไทยสืบไป จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนนครนิศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนพระดาบสมีลักษณะการสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะแต่ไม่ได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก ส่วนใหญ่จะมีวิธีการสืบทอดผ่านการเรียนการสอนในชั้น แต่เนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสมีรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโอกาสในการรับการสืบทอดวิถีไทยทางด้านศิลปะผ่านการเรียนการสอนจึงมีไม่มาก การสืบทอดโดยวิธีการสร้างสรรค์ผสมผสานประสบการณ์จากการพานักเรียนไปทัศนศึกษาเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ปรากฏในโรงเรียนพระดาบส

5.1.1.3.3.1 ภาษาและวรรณกรรม

ศิษย์พระดาบสได้รับการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องภาษาและวรรณกรรมจากการเรียนในบางรายวิชา หรือจากการปฏิบัติด้วยตนเอง ในที่นี้พบว่ามีศิษย์พระดาบสบางคนแต่งกลอนบูชาครูด้วยตนเอง จนเป็นที่ยอมรับทั้งเนื้อความและฉันทลักษณ์ นอกจากนี้ยังมีนักเรียนพระดาบสบางคนสนใจและฝึกฝนการขับเสภาด้วย

บทประพันธ์เนื่องในวันไหว้ครู (16 มกราคม 2561)

กล่าวถึงครูเรียนพระดาบส	ท่านอดทน อดกลั้น เป็นหนักหนา
เพื่อศิษย์ ได้ดี มีวิชา	รู้ก้าวหน้า ในสังคมอย่างสมบูรณ์
ตั้งแต่เริ่มตะไ่ ฝึกทักษะ	มุ่งมานะ สำเร็จ เป็นเหตุผล
เพื่อให้ศิษย์ได้เป็นปัญญาชน	ครูเฝ้าทน ถ้ายทอด ยอดวิชา...

(ผู้ประพันธ์: สรวุฒน์ นิยมกิจ, ช่างอิเล็กทรอนิกส์, รุ่น 41)

ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบสมีสัญลักษณ์การสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะในส่วนของภาษาและวรรณศิลป์แต่มีได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก

5.1.1.3.3.2 ตรียางศิลป์

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส มีการสืบทอดศิลปะไทยด้านจากการเข้าร่วมชมรมในโรงเรียนพระดาบส คือชมรมดนตรีไทย แต่มีได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก

ที่นี่เรามีชมรมดนตรีไทย โดยให้นักเรียนพระดาบสเลือกตามความสนใจ
ทุกคนต้องเลือก 1 ชมรม แต่เมื่อเลือกแล้วห้ามออกจากชมรม ต้องอยู่ทั้งปี
นักเรียนพระดาบสเคยแสดงดนตรีไทยออกโทรทัศน์ด้วย แต่ผ่านมา 2 ปีแล้ว

(ชาญวิทย์ ทรัพย์เกรียงไกร, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2561)

5.1.1.3.3.3 สถาปัตยกรรม

โรงเรียนพระดาบสมีสัญลักษณ์การสืบทอดศิลปะไทยด้านสถาปัตยกรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่ผ่านกิจกรรมการทำศศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางสถาปัตยกรรมปรากฏอยู่เช่นเดียวกับจิตรกรรมและประติมากรรม แต่สำหรับสถาปัตยกรรมไทย ศิษย์พระดาบสได้รับการสืบทอดผ่านการเรียนรู้ในห้องเรียนบางส่วน อาทิ ลักษณะของบ้านเรือนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ แต่มีได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก

ในการเรียนมีการให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับทางด้านสถาปัตยกรรม
เพียงเล็กน้อย ไม่ได้เน้นมาก เช่น การบอกให้ทราบลักษณะของเรือนไทยอย่าง
คร่าว ๆ ลักษณะร่วมของเรือนไทย มีได้ดูสูง และให้เหตุผลว่า เพราะอะไร
เพื่ออะไร

(สังคม โสภิตกานต์, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561)

5.1.1.3.3.4 นาฏศิลป์

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส มีการสืบทอดศิลปะไทยด้านนาฏศิลป์ให้แก่ศิษย์พระดาบสไม่ปรากฏชัดเจน และมีได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก แต่อาจมีการเล่าสู่กันฟังระหว่างกลุ่มเพื่อน หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมในบางรายวิชา

มีบางวิชาที่อาจารย์ให้พวกเราพูดถึงศิลปวัฒนธรรมของบ้านเรา โดย
ผลัดกันเล่า ประเพณี สถานที่ท่องเที่ยว ศิลปะการแสดง เพื่อน ๆ ก็จะสลับกันเล่า
ให้เพื่อน ๆ ที่เรียนด้วยกันฟัง เราก็ได้รู้ว่าแต่ละพื้นที่มี อะไร

(ศิษย์ปัจจุบัน, แผนกวิชาซีพช่างไฟฟ้า, รุ่น 41, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561)

5.1.1.3.3.5 จิตรกรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบสมิการสืบทอดศิลปะไทยด้านจิตรกรรมจากการไปเยี่ยม
ชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางจิตรกรรมปรากฏอยู่

... เป็นประจำทุกปีที่โรงเรียนพระดาบสจัดกิจกรรมทัศนศึกษาดูงานที่
โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาและวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อศึกษา
โครงการตามพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

(โรงเรียนพระดาบส, รายงานผลงานโรงเรียนพระดาบส 2554 - 2559, 2560: 100)

5.1.1.3.3.6 ประติมากรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบสมิการสืบทอดศิลปะไทยด้านประติมากรรมจากการไป
เยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางประติมากรรมปรากฏ
อยู่เช่นเดียวกับจิตรกรรม

เรามีการนำนักเรียนไปเรียนรู้นอกสถานที่ด้วยการทัศนศึกษา ไปไหว้
พระ ไปดูศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม
ศิลปะของไทย ๆ โดยไปที่วัดพระแก้ว สวนจิตรลดา และเมืองโบราณ

(จินตนา กุลวิริยะ, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561)

5.1.1.3.3.7 หัตถศิลป์

จากการลงพื้นที่ศึกษาโรงเรียนกรณศึกษา ณ โรงเรียนพระดาบส พบว่าการสืบทอดวิถีไทย
ด้านศิลปะในส่วนของงานหัตถศิลป์มีความโดดเด่นแต่มีได้ครอบคลุมทุกหลักสูตร การสืบทอดวิถีไทย
ด้านศิลปะในส่วนของงานหัตถศิลป์นี้มีปรากฏเฉพาะบางหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรช่างไม้ และ
หลักสูตรช่างเชื่อม ทั้งสองหลักสูตรจะได้ฝึกการทำอุปกรณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ต้องอาศัยฝีมือในการ
ทำงาน อาทิ กล้องใส่ของ แก้วอิ การสืบทอดวิถีไทยด้านนี้จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมประกอบการเรียน
ได้แก่การทำเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากไม้ ส่วนหลักสูตรช่างเชื่อม ผู้สอนได้ให้ข้อมูลว่ามีการประดิษฐ์

งานฝีมือที่มาจากโลหะที่มีความสวยงามและเรียบร้อย ได้แก่ เชิงเทียน เมื่อมีงาน ออกร้านค้าทางโรงเรียนจะนำผลงานเหล่านี้ไปจำหน่ายแล้วนำรายได้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานของโรงเรียน

เด็กจะได้เรียนรู้เทคนิคโบราณ การทำเพ็ชร์ เครื่องเรือนโบราณ การใช้สลักใช้เต๋อยไม้ใช้ตะปู บางทีเด็กก็ได้ฝึกทำกล่องไม้เป็นงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดในการต่อไม้

(สังคม โสภิตกานต์, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561)

งานเชิงเทียนที่ทำความละเอียดแทบจะไม่เห็นรอย เด็กบางคนได้ลองทำ เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือเพราะไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะจะทำให้สวย ใช้เวลานานเหมือนกัน พอมีงานก็เอาไปออกร้าน

(อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561)

โรงเรียนพระดาบสปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านศิลปะไทยประเภทภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ไม่ค่อยโดดเด่นนัก การสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยที่เป็นศิลปะไทย 6 ประเภทที่กล่าวมานี้ โดยมากจะอยู่ในรูปแบบกิจกรรม อาทิ การไปทัศนศึกษา การเรียนรู้เพียงบางส่วนจากเนื้อหาวิชา การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันในบางรายวิชา หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มเพื่อนฝูง แต่การสืบทอดวิถีไทยทางด้านศิลปะในเรื่องทัศนศิลป์มีความโดดเด่นพอสมควรแต่ไม่ครอบคลุมนักเรียนทุกหลักสูตร เป็นการสืบทอดจากการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝึกปฏิบัติ การทำใหม่เพื่อผลิตซ้ำ

5.1.1.3.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

วิถีไทยด้านการดำรงชีวิตประกอบด้วยรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมไทย ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค อาชีพ การลงพื้นที่กรณีศึกษาทั้งพบว่าโรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนในเรื่องวิถีไทยด้านการดำรงชีวิต ทั้ง ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และอาชีพ แต่ไม่ครอบคลุมเรื่องยารักษาโรค

5.1.1.3.4.1 ที่อยู่อาศัย

โรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของที่อยู่อาศัย ผ่านการเรียนการสอนในบางหลักสูตร

ในการเรียนมีการให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับทางด้านสถาปัตยกรรมเพียงเล็กน้อย ไม่ได้เน้นมาก เช่น การบอกให้ทราบลักษณะของเรือนไทยอย่างคร่าว ๆ ลักษณะร่วมของเรือนไทย มีใต้ถุนสูง และให้เหตุผลว่า เพราะอะไรเพื่ออะไร

(สังคม โสภิตกานต์, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561)

โรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดวิถีไทยด้านที่อยู่อาศัย จากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทำศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลปรากฏอยู่นอกจากนี้ศิษย์พระดาบสยังได้รับการสืบทอดผ่านการเรียนรู้ในห้องเรียนบางส่วนข้อมูลที่นำมาแสดงนี้ปรากฏสาระเรื่องลักษณะของบ้านเรือนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ

5.1.1.3.4.2 อาหาร

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนพระดาบสปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยอย่างชัดเจน

เราจะมีเวรประกอบอาหาร ทำอาหารกันเอง โดยต้องดูด้วยว่าอาหารแต่ละมื้อมีประโยชน์ต่อร่างกายหรือไม่ พวกเราทำอาหารไทยกัน

(ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรวิชาชีพอ่างไฟฟ้า รุ่น 41, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2561)

โรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยอย่างครอบคลุมและมีปริมาณความถี่สม่ำเสมอ เนื่องด้วยการจัดการเรียนการสอนแบบโรงเรียนประจำและมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้นักเรียนต้องรับผิดชอบทำอาหารเอง

5.1.1.3.4.3 เครื่องนุ่งห่ม

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับหลังจากลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา วิจัยพบว่าโรงเรียนพระดาบสมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของเครื่องนุ่งห่ม โดยเน้นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนในการแต่งกายตามค่านิยมไทยที่ต้องมีกิริยามารยาทเรียบร้อย

เราสอนให้ไม่ใส่รัดรูป ไม่นุ่งสั้น ผมต้องเก็บต้องจัดการให้เรียบร้อย

การประพฤติปฏิบัติตนต้องให้เหมาะสม ถูกกาลเทศะ...

(จินตนา กุลวิริยะ, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561)

การสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของเครื่องนุ่งห่มในโรงเรียนพระดาบสจะเน้นย้ำที่พฤติกรรมและความเหมาะสมทางการเลือกเสื้อผ้าให้เหมาะสมแก่สถานภาพตนในฐานะเป็นหญิงไทย อาจเนื่องด้วยวัยของนักเรียนที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสมแล้วที่จะให้การอบรมในเรื่องดังกล่าว

5.1.1.3.4.4 ยารักษาโรค

โรงเรียนพระดาบสไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในการดำรงชีวิตเรื่องยารักษาโรค ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยเวลาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่มีบริบทใดเอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว

5.1.1.3.4.5 อาชีพ

จากการลงพื้นที่ศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษานอกระบบ สำหรับนักเรียนที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว จึงเน้นพัฒนามนุษย์มีทักษะทางอาชีพออกไปประกอบอาชีพได้ คล้องกับวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาผู้เรียน ดังนั้นการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องนี้ที่ปรากฏในโรงเรียนพระดาบสจึงโดดเด่น

ศิษย์พระดาบสจะได้ฝึกพื้นฐานวิชาช่างไม้เป็นระยะเวลา 9 วัน ประกอบด้วย การฝึกใช้เครื่องมือด้านงานไม้, การไสไม้ด้วยกบไม้, การเจาะโดยใช้สิ่ว, การตัดไม้โดยการใช้เลื่อยชนิดต่าง ๆ การทำลิ้ม การทำเตี้อย...

(โรงเรียนพระดาบส, รายงานผลงานโรงเรียนพระดาบส 2554 - 2559, 2560: 52)

โรงเรียนพระดาบสมิการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์วิถีไทยด้านการดำรงชีวิตอันประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค อาชีพ ครอบคลุมส่วนใหญ่ แต่บางด้านมิได้ปรากฏ ณ ช่วงเวลาที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูล

5.1.1.3.5 ประเพณี

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา โรงเรียนพระดาบสมิการสืบทอดวิถีไทยด้านประเพณีอย่างชัดเจนและโดดเด่น ดังข้อมูลต่อไปนี้

เมื่อแรกรับนักเรียนใหม่มา **ที่นี่เราจะมีพิธีกรรมที่มั่นเป็นวิถีของเรา คือ การให้เด็กสาบานต่อหน้าพระที่วัดราชา และหากเป็นคนต่างศาสนาก็ให้สาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขานับถือ ส่วนครูอาจารย์ก็มีการให้คำมั่นสัญญาว่าจะอบรมสั่งสอนเด็กด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ**

(สมยศ เจตน์เจริญรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)
มางานไหว้ครูทุกปี มาให้อาจารย์เห็นว่า เรายังระลึกถึงพระคุณ มาให้อาจารย์
 คำดีใจ

(ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส, หลักสูตรวิชาชีพช่างอิเล็กทรอนิกส์ รุ่น 30, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561)

งานไหว้ครูจะขึ้นเป็นประจำในวันที่ 16 มกราคม ของทุกปีเป็น ประเพณี พวกเราศิษย์พระดาบสต่างจะรู้จักกัน หากไม่ติดอะไรเลือกได้จะเลือกมางานไหว้ครู นึกถึงพระคุณของครู ท่านเป็นผู้ให้ความรู้ ให้อาชีพ ให้หลายอย่าง
 (ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส, หลักสูตรวิชาชีพช่างยนต์ รุ่น 34, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561)

โรงเรียนพระดาบสปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทยด้านประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพของความเป็นผู้เรียนและผู้สอน โดยจะมีการจัดขึ้นเมื่อครบรอบเวลาของทุกปี คือ ประเพณีการไหว้ครู และโรงเรียนพระดาบสมิการสืบทอดเป็นศิษย์ ซึ่งมีการประพฤติปฏิบัติกิจกรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น

5.1.1.4 ผู้รับการสืบทอด

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่กรณีศึกษาโรงเรียนพระดาบสเป็นสถาบันการศึกษาที่ต้องทำหน้าทำให้การสืบทอดความรู้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นผู้รับการสืบทอดวิถีไทยคือนักเรียนในโรงเรียนนั่นเอง ไม่เพียงแค่นั้นการสืบทอดวิถีไทยนี้ ยังแพร่กระจายไปสู่ครอบครัวของนักเรียนด้วย ดังนั้นผู้รับการสืบทอดในการแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีการขยายขอบเขตไปสู่บุคคลอื่นที่มีได้มีสถานภาพการเป็นนักเรียนด้วย

พอช่วงหยุดที่ผ่านมากลับไปบ้าน แม่บอกว่าหนูมีมารยาทมากขึ้น จากแต่ก่อนไม่เป็นแบบนี้ แม่รู้ว่าเปลี่ยนไปอย่างไร รู้สึกว่ามีสัมมาคารวะ อ่อนน้อม มากขึ้น ยายก็บอกเหมือนกันคะ...”

(ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรเคหะบริหาร รุ่น 41, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561)

ข้อมูลที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนพระดาบสปรากฏผู้รับการสืบทอดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นักเรียนจะเป็นผู้รับการสืบทอดโดยตรง ส่วนบุคคลในครอบครัวจะได้รับการสืบทอดโดยอ้อม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่าวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ โรงเรียนพระดาบส เน้นการพัฒนาในระดับปัจเจก ผ่านกระบวนการศึกษานอกระบบประกบกับการศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่มีอย่างครอบคลุมรวมถึงปรากฏสาระของการสืบทอดวิถีไทยอย่างครบถ้วน

5.1.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยมากมายที่ปรากฏชัดเจนและเป็นรูปธรรม เห็นได้จากข้อมูลและรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น การพัฒนามนุษย์นับว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาสังคม และประเทศชาติต่อไป ซึ่งโรงเรียนพระดาบสได้นำแนวพระราชดำริวิถีไทยมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ในทุกด้านตามแนวพระราชดำริของการพัฒนามนุษย์อย่างครอบคลุม ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ทางด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษา และพลศึกษา

5.1.2.1 พุทธิศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พุทธิศึกษา” หมายถึงการศึกษาทางด้านความรู้ สติปัญญา วิชาการ การพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษาคือการพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการ ณ โรงเรียนกรณีศึกษาปรากฏการพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษา

อย่างเป็นทางการ นักเรียนโรงเรียนพระดาบสต่างพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการในการเรียนการสอนตามหลักสูตร วิชาชีพทั้ง 8 หลักสูตรวิชาชีพ ในเรื่องหลักการหรือทฤษฎีเกี่ยวกับวิชาชีพนั้น ๆ อาทิ หลักสูตรช่างไม้จะรู้จักประเภทไม้และลักษณะของไม้ที่นำมาประกอบชิ้นงาน รู้จักลักษณะและส่วนประกอบของบ้านทรงไทย หลักสูตรเคหะบริหารจะทราบหลักการดูแลผู้สูงอายุ ทราบลำดับการวัดค่าและอ่านค่าความดัน

5.1.2.2 จริยศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ “จริยศึกษา” เป็นเรื่องสำคัญที่สุด มนุษย์ควรยึดถือ **โรงเรียนพระดาบสมีการพัฒนามนุษย์ทางด้านจริยศึกษาจนเป็นที่ยอมรับ**ในวงกว้าง เห็นได้จากข้อมูลรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น โดยเฉพาะในส่วนของวิถีไทยทางด้านค่านิยม ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ 1) ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา 2) ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา 3) ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวที 4) ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 5) ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี 6) ค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท และ 7) ค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์ **โรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่ให้ความสนใจและมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้ดีไม่น้อยไปกว่าพัฒนาคนให้เก่ง**

5.1.2.3 หัตถศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “**หัตถศึกษา**” หมายถึงการใช้ความรู้ที่มีอยู่มาปฏิบัติแบบทำจริง เพื่อให้รู้จักจริง **โรงเรียนพระดาบสมีการพัฒนามนุษย์ทางด้านหัตถศึกษาอย่างโดดเด่น** เนื่องด้วยการเรียนการสอนในโรงเรียนพระดาบสมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถให้นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญแม่นยำในการนำไปประกอบอาชีพในอนาคต อาทิ การทำ แก้ว อี้ กล่องใส่ของ ซึ่งเป็นชิ้นงานที่นักเรียนต้องรับผิดชอบในหลักสูตรวิชาชีพช่างไม้ การฝึกปฏิบัติโดยให้นักเรียนสลับกันวัดความดันและทำความสะอาดร่างกายในหลักสูตรเคหะบริหาร

5.1.2.4 พลศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี **พลศึกษา** เป็นเรื่องที่มีมนุษย์ต้องรู้จักรักษาร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องโภชนาการ การพัฒนาทางด้านพลศึกษาคือการพัฒนาอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนในโรงเรียนพระดาบส เนื่องด้วยบุคลากรของโรงเรียนให้ความสนใจในเรื่องโภชนาการที่ดีของเด็ก นอกจากนี้ยังมี

กิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย ให้นักเรียนมีความสมบูรณ์แข็งแรงและพละนาถยดี โดยการออกกำลัองกายสม่ำเสมอทุกวันตามตารางกิจกรรมประจำวัน

5.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ร.ร.ตชด. บำรุงที่ 1)

5.2.1 การสืบทอด

การสืบทอดจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด

5.2.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด.บำรุงที่ 1) เป็นสถาบันที่จัดการศึกษาในระบบและต้องมีบุคลากรเป็นผู้ให้การถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด และขัดเกลาพฤติกรรม ที่ทำหน้าที่เหล่านี้โดยตรง การสืบทอดวิถีไทยเกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นผู้ให้การสืบทอดหลักจึงได้แก่ผู้ทำหน้าที่ดังที่กล่าวมาคือคุณครู เห็นได้จากข้อมูลต่อไปนี้

ได้เห็นสิ่งปลูกสร้าง คุณครูได้สอนเรื่องภาพเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ใน

วิชาสังคมเป็นรูปเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของพระพุทธเจ้า **คุณครูสอนให้**

ทำความดีละเว้นความชั่วคะ

(พรรณิษา รัตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

จากข้อมูล จะเห็นได้ชัดเจนทุกโรงเรียนมีผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสอนเป็นผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยแก่นักเรียนในโรงเรียน สังเกตจากการปรากฏคำว่า “คุณครูสอนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว” นอกจากโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด.บำรุงที่ 1) จะมีผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยในแล้ว บางช่วงเวลายังปรากฏผู้ให้การสืบทอดเวลาพระราชารด้วย โดยมากผู้ให้การสืบทอดไม่ใช่บุคลากรทางการศึกษา เป็นการเรียนรู้จากคนในชุมชนที่บางครั้งมีความร่วมมือกับโรงเรียน ผู้วิจัยจึงนับว่าเป็นการสืบทอดวิถีไทยนอกเวลาราชการ คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการหล่อหลอมวิถีไทยให้แก่บุตรหลานในชุมชน หลากหลายด้าน อาทิ วิถีไทยทางนาฏศิลป์ วิถีไทยด้านการเกษตร และวิถีไทยด้านหัตถศิลป์ โดยโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนช่วยให้การสืบทอดแก่เด็กนักเรียน ดังข้อมูลที่ปรากฏ

ผมเคยทำงานฝีมือจักสาน เวลาเรียนจะเป็นคนในหมู่บ้านสอน เป็น
ผู้ปกครองนักเรียน ตอนเรียนบางทีก็ได้ไปเรียนที่บ้านของเขาครับ เขาสอนทำ
ส้อม สอนทำตะกร้า บางทีไปเรียนสานหวายแต่มันยาก เด็กทำไม่ได้ บางทีเขา
ให้ใช้หลอดสานแทน

(ราชันย์ คำตัน, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2561)

เด็กโรงเรียนบ้านดอนมหาวันจะได้เรียนกับคนในชุมชนที่เป็น **ผู้รู้ หรือ**
ปราชญ์ชาวบ้านค่ะ บางคนจะสอนเด็กให้ได้รู้เรื่องการเกษตร การปลูกผัก การ
ทำประมง การทำงานหัตถกรรมต่าง ๆ เราจะให้เด็กได้ไปเรียนรู้กับเขาค่ะ
(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2562)

ข้อมูลที่ปรากฏสอดคล้องกับหลักฐานที่เป็นเอกสาร ที่มีรายละเอียดในเรื่องความร่วมมือ
ระหว่างโรงเรียนกับคนในชุมชนเพื่อให้การสืบทอดวิถีไทยแก่นักเรียนในโรงเรียน ดังนี้

ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่สถานศึกษาเชิญมาให้
ความรู้ แก่ครู นักเรียน ในปีการศึกษาที่รายงาน

นางอนงค์ สุวรรณธา สติติการให้ความรู้ในโรงเรียนแห่งนี้ จำนวน 4 ครั้ง/ปี
ให้ความรู้เกี่ยวกับ **การทำบายศรีสู่ขวัญ การทำกระทงใบตอง งานทำพานรูป**
เทียนแพ การทำพานไหว้ครู

นายเส็ง โปธิ สติติการให้ความรู้ในโรงเรียนแห่งนี้ จำนวน 5 ครั้ง/ปี
ให้ความรู้เกี่ยวกับ **การปลูกข้าวสาเลี การจำแนกหินน้ำโขง**

นายเป็ง โปธิ สติติการให้ความรู้ในโรงเรียนแห่งนี้ จำนวน 8 ครั้ง/ปี
ให้ความรู้เกี่ยวกับ **การประดิษฐ์ของที่ระลึกจากหินน้ำโขง...**

(โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, รายงานผลการดำเนินงานสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2560: 9-10)

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีทั้งผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยที่อยู่ในโรงเรียนและผู้ให้การสืบทอดวิถี
ไทยอยู่ในชุมชนโดยรอบโรงเรียน นับว่าเป็นเรื่องที่ดีอันจะเอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยโดยเฉพาะ
เรื่องภูมิปัญญาพื้นถิ่นต่อไป

ข้อมูลที่ปรากฏทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันที่มีรูปแบบการจัดการศึกษา
ในระบบ ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยโดยมีผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยหลักคือผู้ที่มีหน้าที่สอนในโรงเรียน

ขณะเดียวกันยังมีผู้ให้การสืบทอดนอกเวลาราชการ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าการสืบทอดวิถีไทยของนักเรียนโรงเรียนนี้ยังเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย ซึ่งผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยเป็นคนในครอบครัว เครือญาติ และคนในชุมชน รวมถึงบุคคลอื่นที่ปรากฏตามช่องทางการสื่อสารแบบสื่อสาธารณะ แม้ว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันจะไม่ได้กล่าวถึงพระราชดำรัสหรือพระราชกระแสรับสั่งโดยตรง แต่ผู้วิจัยได้สอบถามผู้ให้ข้อมูลทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียน เกี่ยวกับแนวพระราชดำริในพระองค์เรื่องวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับทราบแนวพระราชดำริดังกล่าวผ่านพระราชนิพนธ์ในพระองค์ที่มีอยู่ในห้องสมุดอนุสรณ์ในโอกาสโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนก่อตั้งครบ 60 ปี และคุณครูยังให้ข้อมูลว่ามีการมอบหมายงานให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า รวมถึงครูผู้สอนนำไปอ่านเพื่อระดมปัญหา และยังมีสื่อการสอนที่ทางโรงเรียนใช้มีเนื้อหาและแบบฝึกหัดเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในพระองค์โดยตรง เช่น “ใบงานที่ 02 พระราชประวัติและพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” เป็นสื่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามโครงการจัดทำสื่อ 60 พรรษาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้หลายท่านยังได้รับทราบมานานแล้วเกี่ยวกับแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนผ่านพระราชกรณียกิจ และพระราชดำรัสผ่านสื่อสาธารณะอีกด้วย วิจัยจึงขออนุญาตสรุปว่าทุกพื้นที่ที่มีการสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในพระองค์อย่างครอบคลุม

5.2.1.2 วิธีการสืบทอด

จากการลงพื้นที่ที่กรณีศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน มีการสืบทอดแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ผลจากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีวิธีการสืบทอดวิถีไทยปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สังคม ประสพการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม ซึ่งวิธีการสืบทอดส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นเมื่อมีการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ลำดับถัดไปผู้วิจัยจะขอเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ในเรื่องวิธีการสืบทอดวิถีไทย ดังนี้

โรงเรียนเราพานักเรียนไปวัด วัดที่เราไปก็จะเป็นวัดดอนจำปา วัดบ้านดอน เป็นวัดในชุมชน พอไปแล้วนักเรียนก็ได้เยี่ยมชมสถานที่ **ได้เห็นสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนา**

(สะอาด สุวรรณทา, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

บางครั้งนักเรียนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทยจาก **สื่อทางไกล** จากรูปภาพ หรือบางทีก็พาไปดูของจริงจากการไปทัศนศึกษา อย่างเช่น **พาไปวัด** นักเรียนก็จะเห็นพระพุทธรูป เห็นภาพวาดที่ฝาผนัง เห็นสิ่งปลูกสร้างต่างๆ

(สุริวัฒน์ สาระนันท์, ครูโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีวิธีการสืบทอดวิถีไทยอย่างชัดเจน ข้อความที่ยกมาประกอบการอธิบายนี้เป็นเรื่องของการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องความเชื่อทางพุทธศาสนาและวิถีไทยที่เป็นศิลปะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่โรงเรียนบ้านดอนมหาวันใช้ได้แก่ แบบเห็นได้จากการพานักเรียนไปทัศนศึกษาซึ่งทำให้นักเรียนได้มีการจากวิธีการสืบทอดวิถีไทยโดย สร้าง สิ่งสม ประสพการณ์ ด้วยการพานักเรียนไปทัศนศึกษาเพื่อประจักษ์ได้ด้วยตนเอง ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาในหัวข้อวิธีการสืบทอดวิถีไทยนี้ แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการน้อมนำแนวพระราชดำริในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ไปใช้พัฒนาผู้เรียนในสถาบันตนเองอย่างปรากฏผลสัมฤทธิ์อย่างชัดเจน

5.2.1.3 สาระที่สืบทอด

จากการศึกษาการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏสาระที่สืบทอดวิถีไทย 5 ประเภท เรียงตามลำดับความถี่ในการปรากฏที่วิเคราะห์ได้จากบทที่ 4 ได้แก่ วิถีไทยด้านความเชื่อ วิถีไทยด้านค่านิยม วิถีไทยด้านศิลปะ วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดการพัฒนาคนุชย์ด้วยวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครบถ้วน มีเนื้อหาปรากฏดังต่อไปนี้

5.2.1.3.1 ความเชื่อ

คนไทยมีความเชื่อในลักษณะผสมผสาน ทั้งความเชื่อในพุทธศาสนา ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม ลักษณะความเชื่อนี้ปรากฏทั่วไปในสังคมไทยรวมถึงโรงเรียนในกรณีศึกษาด้วยโรงเรียนบ้านดอนมหาวันก็ปรากฏความเชื่อในลักษณะนี้

พวกเราต้องมาโรงเรียนให้ทันครับ เพราะคุณครูให้เข้าแถวตอน 8 โมง จะมีเพลงเปิดให้เราจะมีการเต้นเพื่อเป็นการออกกำลังกาย จากนั้นก็จะร้องเพลงเคารพธงชาติ พอจบก็จะ**สวดมนต์** มี**ท่องสมาทานศีล 5** ด้วยครับ แล้วก็**แผ่เมตตา** เสร็จแล้วก็**นั่งสมาธิ** คุณครูบอกว่าจะทำให้เราเรียนเก่งครับ
(ราชันย์ คำตัน, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2561)

ประเพณีความเชื่อของชุมชนคือ พิธีการบูชาเจ้าพ่อบวระเบิก เดือน 8

ชาวชุมชนรวมถึงครูนักเรียนมักจะไปร่วมพิธีด้วย ร่วมไหว้เจ้าที่
(สะอาด สุวรรณทา, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

ความเชื่อความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อจะทำให้มนุษย์ยอมรับ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงหลักธรรมทางศาสนา ซึ่งหลักธรรมทางศาสนา มักจะสอนให้คนประพฤติปฏิบัติดีความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนในเรื่องความเชื่ออย่างครบถ้วน

5.2.1.3.2 ค่านิยม

จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษาพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการณ์สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมอย่างครบถ้วน ทั้งหมดมีผลการศึกษาดังนี้

5.2.1.3.2.1 ความเมตตากรุณา

ผู้วิจัยพบว่าการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณานี้ยังปรากฏชัดเจนในโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ดังนี้

เราเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ เราจะเน้นการสอนเรื่องคุณธรรม ทั้งความกตัญญู ความซื่อสัตย์ **ความเมตตา** **กรุณา** ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เราจะสอนให้เด็กทำครับ

(สะอาด สุวรรณหา, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

...และยังพบว่าเด็กมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต **มีเมตตา** **กรุณา** มีน้ำใจ รู้จักแสดงความขอบคุณด้วยการยกมือไหว้...

(รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, 2557: 29)

เด็กโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมาจากครอบครัวที่มีปัญหาเยอะพอสมควรค่ะ พ่อแม่หย่าร้างกันเป็นส่วนใหญ่ เป็นเด็กที่มีครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์กว่า 80% สมบูรณ์แค่ 2 ใน 10 คนบางคนมีพ่อหรือแม่อยู่ฝั่งลาว บางครั้งเด็กหายไปจากโรงเรียนเป็นเดือนกลับเข้ามาก็เรียนตามเนื้อหาไม่ทันเพื่อน โดยเฉพาะการอ่าน พัฒนาการการอ่านไม่ค่อยทันเพื่อน อ่านไม่ได้เหมือนเพื่อน แต่เด็ก ๆ ก็มีการช่วยกัน มีการสอนการอ่านว่าคำนั้นอ่านว่าอะไร คำนี้อ่านว่าอะไร เด็ก ๆ ช่วยเหลือกันดีไม่ได้แบ่งแยกว่าใครเป็นเด็กลาวหรือใครเป็นเด็กไทย คนฝั่งโน้นหรือคนฝั่งนี้ เด็ก ๆ เป็นเพื่อนกันดี

(ณัฐชยา แพงสกุล, ครูชำนาญการพิเศษ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

มีบางทีผมเห็นเพื่อนลูกและลูกอยู่ด้วยกัน **ผมเห็นลูกผมแบ่งอาหารให้เพื่อน** พอผมเห็นผมก็ยิ่งภูมิใจที่ลูกทำอย่างนี้

(สุนทร โปธิ, นักการภารโรง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

เราจะมี**การแบ่งปันกัน**ค่ะ บางทีเพื่อน ๆ ไม่มีหนูก็จะแบ่งให้

(พรรณิษา รัตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ (น้ำหนัก 10 คะแนน)

1. ผู้เรียนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง
2. ผู้เรียนเป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน
3. ผู้เรียนมีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

ผลประเมินตัวบ่งชี้ที่ 2 อยู่ในระดับคุณภาพ **ดีมาก**

(รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, 2557: 31)

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณาอย่างชัดเจน เพื่อหล่อหลอมให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่พึงปรารถนาของสังคม

5.2.1.3.2.2 การเห็นความสำคัญของการศึกษา

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องการศึกษา ดังนี้

ครูสอนให้เรารู้ว่าเราต้องเรียนเพื่ออนาคตของเรา เรียนดีกว่าเพื่อตัวเรา เพราะเราจะได้รับความรู้ เพื่อพ่อแม่เพื่ออนาคตต่อไปของเราจะได้ดีค่ะ
(พรรณิษา รัตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

ครูสอนให้เรามีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครู และผู้มีพระคุณ โดยการช่วยงานพ่อแม่ ทำตัวเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน เพื่ออนาคตของตัวเองค่ะ
(วรรณุช ทองสุข, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2561)

นักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันต่างเห็นความสำคัญของการศึกษา เพราะตระหนักในคุณค่าของการมีความรู้ และเพื่อเป็นการดำรงตนเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ จึงตั้งใจและมุ่งมั่นศึกษา

CHULALONGKORN UNIVERSITY

5.2.1.3.2.3 ความกตัญญูทวดเวที

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความกตัญญูทวดเวที ดังนี้

ลูกชายผมตอนนี้เรียนอยู่ชั้น ม.1 จบจากบ้านดอนมหาวันนี้แหละครับที่นี่เขาสอนให้มีกิริยาดี ไม่มีโต้เถียง ไม่มีด่าพ่อด่าแม่ ลูกผมกตัญญูอยู่ช่วยงานพ่อแม่ คุณครูเขาพูดหน้าเสาธง เขาอบรมกิริยามารยาท

(สุนทร โปธิ, นักการภารโรงบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

ครูสอนให้เรามีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครู และผู้มีพระคุณ โดยการ
ช่วยงานพ่อแม่ ทำตัวเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน เพื่ออนาคตของตัวเองค่ะ
 (วรรณุช ทองสุข, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2561)

ศิษย์เก่ามักจะมาที่โรงเรียน ในวันที่ 12 หรือ 13 เมษายน และจะจัด
 ผ้าป่าสามัคคีของศิษย์เก่ามาด้วย เด็กนักเรียนก็จะมาช่วยงานและมาเล่นกัน
 ศิษย์เก่าเขาจัดผ้าป่าสามัคคีให้โรงเรียนทุกปี เป็นการแสดงความกตัญญูต่อ
 โรงเรียน

(สะอาด สุวรรณทา, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

ส่วนเดือนเมษายนจะมีการรดน้ำดำหัวให้ครูและมีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน
 ด้วย เด็ก ๆ จะมาราบครูคนเดิม ในวันนั้นศิษย์เก่าก็จะจัดผ้าป่าสามัคคีมาที่
 โรงเรียน นำเงินมาให้โรงเรียน ศิษย์เก่าเขาทำทุกปีค่ะ
 (วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2561)

ช่วงสงกรานต์พวกศิษย์เก่าเขาก็จะมาโรงเรียนกัน เขาจัดผ้าป่าสามัคคี
 มาทุกปี มาที่โรงเรียน มารดน้ำดำหัวครูด้วย เขาทำตลอดครับ

(สุนทร โพธิ์, นักการภารโรงโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ (น้ำหนัก 10 คะแนน)

1. ผู้เรียนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง
2. ผู้เรียนเป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน
3. ผู้เรียนมีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

ผลประเมินตัวบ่งชี้ที่ 2 อยู่ในระดับคุณภาพ **ดีมาก**

(รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, 2557: 31)

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมในเรื่องความกตัญญูทวดเวที
 โดยส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ที่ครอบครัวและโรงเรียน เนื่องด้วยช่วงวัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา
 ยังมิได้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงขยายขอบเขตจากตนเองไปไกลจากบ้านและโรงเรียนมากนัก

5.2.1.3.2.4 ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏข้อมูลการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ดังนี้

...จากนั้นก็ร้องเพลง**เคารพธงชาติ** พอจบก็จะ**สวดมนต์** มีท่อง**สมาทานศีล 5** ด้วยครับ แล้วก็**แผ่เมตตา** เสร็จแล้วก็**นั่งสมาธิ** คุณครูบอกว่าจะทำให้เราเรียนเก่งครับ

(ราชันย์ คำตัน, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2561)

เรามีการปลูกฝังให้เด็ก ๆ **มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์** ทั้งสอนในชั้นเรียนวิชาสังคม หน้าที่พลเมือง นอกจากนี้เรายังมีป้ายติดให้เด็ก ๆ ได้อ่านค่านิยมหลัก 12 ประการ ซึ่ง**ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์** เป็นข้อแรกที่เด็ก ๆ อ่านเลยคะ **ส่วนในเรื่องพุทธศาสนา** ที่นี้มีความโดดเด่นคะ เราปลูกฝังเด็ก ๆ ให้เป็น**พุทธศาสนิกชนที่ดี** เรา**ดำเนินตามแบบโรงเรียนวิถีพุทธ...**

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2561)

โรงเรียนได้สืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ผ่านการเรียนการสอนแล้วยังหล่อหลอมผู้เรียนในเรื่องดังกล่าวผ่านการปฏิบัติกิจกรรมหน้าเสาธงโดยเป็นการปฏิบัติซ้ำทุกวัน เมื่อนักเรียนได้กระทำกิจกรรมดังกล่าวซ้ำกันทุกวัน ย่อมระลึกรู้ในการกระทำนั้น ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ อันจะยังให้เกิดความรู้สึกนึกคิดไปตามถ้อยคำที่กล่าว ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นพื้นฐานอันจะผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนในภายภาคหน้า

5.2.1.3.2.5 ความสามัคคี

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความสามัคคีอย่างเห็นได้ชัด ดังนี้

เด็ก ๆ ก็จะฟังคำสั่ง แล้วรอวันที่ครูอนุญาตให้มาเก็บมะเหมี่ยว **พวกเราจะใช้ผ้าใบช่วยกันจับแล้วชิงไว้ด้านล่าง** เพื่อให้ผลไม่เด้งตกลงพื้น ไม่กระเด็นไปไกล มีสภาพน่ารับประทาน แล้วให้ภารโรงขึ้นไปขย่มบนต้น บางทีพวกเราก็จะช่วยกัน**ใช้ไม้สอย**

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

มีการให้นักเรียนได้คู่มือการสอนครับ อย่างเช่นจะสอนเรื่อง **ความสามัคคี**ก็ให้ดูเรื่องการทำงานหน้าที่และระเบียบวินัยของผึ้ง คู่มือเป็นตัวอย่าง แล้วโยงเข้าสู่คนในสังคมว่าเราควรปฏิบัติตนอย่างไรโดยเปรียบเทียบกับผึ้ง...

(สุริวัฒน์ สาระนันท์, ครูโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

การสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมในส่วนของความสามัคคี ปรากฏในโรงเรียนบ้านดอนมหาวันอย่างชัดเจน ผ่านการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูจะเป็นผู้กำหนดรวมถึงกฎและระเบียบ ของโรงเรียน

5.2.1.3.2.6 ความมีกิริยามารยาท

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่อง ความมีกิริยามารยาท โดยสาระที่ปรากฏในการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความมีกิริยามารยาทในโรงเรียนซึ่งจะเน้นวิถีปฏิบัติกับบุคคลที่มีอายุมากกว่า ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่นำมาเสนอ ดังนี้

ครูสอนว่าจะไปไหนก็ต้องทำกิริยามารยาทที่ดี เดินหรือทำอะไรให้เรียบร้อย ไม่ทำเสียงดัง ให้ก้มเมื่อเวลาเดินผ่านผู้ใหญ่ ให้ไหว้ ให้ขอบคุณค่ะ

(พรรณิษา รัตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

...และยังพบว่าเด็กมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตา

กรุณา มีน้ำใจ รู้จักแสดงความขอบคุณด้วยการยกมือไหว้...

(รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, 2557: 29)

5.2.1.3.2.7 ความซื่อสัตย์สุจริต

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการนำแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ไปสืบทอดให้นักเรียน โดยการหล่อหลอมผู้เรียนในห้องเรียนและตามโอกาสที่เอื้ออำนวยโดยพยายามแทรกการอบรมสั่งสอนในประเด็นเรื่องนี้อย่างชัดเจน

ที่โรงเรียนหนุมิต้นหว้า เวลาที่ลูกหัวasukเยอะ ๆ พวกเราจะรอให้
คุณครูอนุญาตให้เก็บได้ หนูและเพื่อน ๆ และนักเรียนคนอื่นก็จะไปเก็บพร้อม
กัน **ไม่มีใครไปเก็บก่อน** เก็บได้แล้ว พวกเราก็จะแบ่งกันกินตอนนั้น
(พรรณิษา ราวดีใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

**ครูสอนเราต้องเชื่อฟังค่ะ ครูสอนให้เราเชื่อสัตย์เป็นคนดี ถ้าเก็บเงินได้
แล้วเราต้องส่งคืนเจ้าของครูค่ะ**

(วรรณุช ทองสุข, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2561)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมในส่วนของความซื่อสัตย์
โดยผ่านวิธีการสืบทอดที่หลากหลายทั้งการสอนในห้องเรียน การสอนนอกห้องเรียน และกิจกรรม
ต่างๆ ซึ่งบางครั้งเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวกับการเรียนการสอน แต่การดำเนินชีวิตประจำวันและ
พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนแสดงให้เห็นว่านักเรียนได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องความ
ซื่อสัตย์มาเป็นอย่างดี

ผลจากการศึกษาโดยการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการ
น้อมนำแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยม
อย่างครบถ้วนทั้ง 7 ประการ ได้แก่ ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา ค่านิยมในเรื่องการเห็น
ความสำคัญของการศึกษา ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวที ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ
ศาสน์ กษัตริย์ ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องการเมืองการมีกิริยามารยาท และค่านิยมในเรื่อง
ความซื่อสัตย์สุจริต ผ่านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมในและนอกชั้นเรียน

5.2.1.3.3 ศิลปะ

จากการศึกษาพระราชานิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าวิถี
ไทยด้านศิลปะตามแนวพระราชดำริ มี 7 ประเภท ได้แก่ ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยศิลป์
สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และหัตถศิลป์ ทุกประเภล้วนมีคุณค่าทางด้าน
สุนทรียศาสตร์อย่างโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ควรที่จะอนุรักษ์และสืบทอดไว้ให้เป็นมรดกที่ล้ำค่าของ
ชาติไทยสืบไป จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมี
ลักษณะการสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะ แต่มีได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก การสืบทอดวิถีไทยทางด้าน

ศิลปะที่ปรากฏ ส่วนใหญ่จะมีวิธีการสืบทอดผ่านการเรียนการสอนในชั้น นอกจากนี้โรงเรียนบ้านดอนมหาวันยังมีการสืบทอดโดยวิธีการสร้างสิ่งสมประสพการณ์จากการพานักเรียนไปทัศนศึกษาอีกด้วย

5.2.1.3.3.1 ภาษาและวรรณกรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านภาษาและวรรณกรรมอย่างปรากฏเป็นรูปธรรม จากข้อมูลปรากฏนักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีความสามารถทางด้านภาษาจนเป็นที่ยอมรับจากการการประกวดกับโรงเรียนอื่น ๆ

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันประสบผลสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียน...

3. รองชนะเลิศการคัดลายมือ ระดับช่วงชั้นที่ 1...
4. รองชนะเลิศการอ่านออกเสียง ระดับช่วงชั้นปีที่ 1...

(รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, 2557: 17)

โรงเรียนเรามีท่านผู้ใหญ่มากองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนมาค่ะ ท่านนำ หนังสือสมเด็จพระเทพ ฯ มาให้เด็ก ๆ และครูได้อ่าน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เด็ก ๆ รักการอ่าน ได้เรียนรู้ภาษาไทยจากการอ่าน...

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

- เกียรติบัตรครูผู้ฝึกสอนนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันการเขียนเรียงความและคัดลายมือ ป. 1-6 รางวัลเหรียญเงิน 5

- เกียรติบัตรครูผู้ฝึกสอนนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันการแต่งบทร้อยกรอง กาพย์ยานี 11 ป. 4-6 รางวัลเหรียญทองแดง 7

(โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, รายงานผลการดำเนินงานสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2560: 12)

5.2.1.3.3.2 ดุริยางศิลป์

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันได้รับการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องดุริยางศิลป์จากการสอนผ่านสื่อ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนขาดบุคลากรทางด้านนี้

ที่โรงเรียนเรามีเครื่องดนตรีไทย มีอังกะลุง แต่ปัจจุบันขาดบุคลากรทางด้านนี้เด็ก ๆ จึงไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างต่อเนื่อง เด็กก็จะได้เรียนรู้จากสื่อต่างๆ ค่ะ แต่ไม่ค่อยได้ปฏิบัติ

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

5.2.1.3.3.3 สถาปัตยกรรม

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดศิลปะไทยด้านสถาปัตยกรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางสถาปัตยกรรมปรากฏอยู่เช่นเดียวกับจิตรกรรมและประติมากรรม

โรงเรียนเราพานักเรียนไปวัด วัดที่เราไปก็จะเป็นวัดดอนจำปา วัดบ้านดอน เป็นวัดในชุมชน พอไปแล้วนักเรียนก็ได้เยี่ยมชมสถานที่ **ได้เห็นสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนา**

(สะอาด สุวรรณทา, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

เราเคยพาเด็ก ๆ ไปวัดร่องชุ่น วัดร่องเสือเต้น แล้วสอนเด็กว่าจะมีศิลปวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน เป็นแนวเดียวกัน เพราะมาจากศิลปินที่เป็นอาจารย์และเป็นลูกศิษย์กัน เป็นการให้ความรู้ให้เด็กรู้จักสถาปัตยกรรมและประติมากรรมค่ะ

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

บางครั้งนักเรียนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทยจาก สื่อทางไกล จากรูปภาพ หรือบางทีก็พาไปดูของจริงจากการไปทัศนศึกษา อย่างเช่น พาไปวัด นักเรียนก็จะเห็นพระพุทธรูป เห็นภาพวาดที่ฝาผนัง **เห็นสิ่งปลูกสร้างต่างๆ**

(สุริวัฒน์ สาระนั้นท์, ครูโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

5.2.1.3.3.4 นาฏศิลป์

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดศิลปะไทยด้านนาฏศิลป์ปรากฏชัดเจน เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นการสืบทอดแบบมีเป้าหมายเฉพาะการ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งจะมีงานฉลองโบสถ์ใหม่ของวัดในชุมชน ณ ช่วงเวลาที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูล เด็ก ๆ

ในโรงเรียนบางส่วนจึงอาสาเป็นตัวแทนร่วมแสดง โดยมีภรรยาของนักการภารโรงซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในศิลปะการแสดงด้านนี้เป็นผู้รับอาสาถ่ายทอด

ภรรยาภารโรงพอนำได้ บางช่วงมีการเล่นครบวงดนตรีก็มีคะ เด็ก ๆ ที่โรงเรียนเวลาจะต้องแสดงหรือร่วมกิจกรรมของชุมชนก็จะได้ภรรยาของภารโรงที่นี้สอนให้คะเด็ก ๆ ก็จะได้รำแล้วก็ได้ร่วมงานของชุมชนด้วย
(วาสนา ไมาตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

หนูมาซ้อมพ็อนคะ เดี่ยวชุมชนจะมีงานฉลองโบสถ์คะ หนูกับเพื่อน ๆ มาซ้อมที่นี้ตอนค่ำ ๆ คะ วันที่นี้ดกัน
(พรณิษา ราตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

5.2.1.3.3.5 จิตรกรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดศิลปะไทยด้านจิตรกรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทำศศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางจิตรกรรมปรากฏอยู่

โรงเรียนเรามีการพาเด็กไปทัศนศึกษาคะไปดูเรียนรู้พุทธประวัติ **จิตรกรรมฝาผนัง** ที่ชุมชนเราก็มีอยู่บ้างแล้ว แต่เราก็พาไปดูที่อื่นด้วย ให้นักเรียนเปรียบเทียบความต่าง บางครั้งไปดูที่เป็นภาพที่มีวัฒนธรรมจีนเด็กก็เรียนรู้ถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมไทยกับจีนคะ
(วาสนา ไมาตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

บางครั้งนักเรียนได้เรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมไทยจาก สื่อทางไกล จากรูปภาพ หรือบางทีก็พาไปดูของจริงจากการไปทัศนศึกษา อย่างเช่น พาไปวัดนักเรียนก็จะเห็นพระพุทธรูป **เห็นภาพวาดที่ฝาผนัง** เห็นสิ่งปลูกสร้างต่างๆ
(สุริวัฒน์ สาระนันท์, ครูโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

5.2.1.3.3.6 ประติมากรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดศิลปะไทยด้านประติมากรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทำศศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางประติมากรรมปรากฏอยู่เช่นเดียวกับจิตรกรรม

เราเคยพาเด็ก ๆ ไปวัดร่องขุน วัดร่องเสือเต้น แล้วสอนเด็กว่าจะมี ศิลปวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน เป็นแนวเดียวกัน เพราะมาจากศิลปินที่เป็นอาจารย์ และเป็นลูกศิษย์กัน เป็นการให้ความรู้ให้เด็กรู้จักสถาปัตยกรรมและ ประติมากรรมค่ะ

(วาสนา โมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

บางครั้งนักเรียนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทยจาก สื่อทางไกล จาก รูปภาพ หรือบางทีก็พาไปดูของจริงจากการไปทัศนศึกษา อย่างเช่น พาไปวัด นักเรียนก็จะเห็นพระพุทธรูป เห็นภาพวาดที่ฝาผนัง เห็นสิ่งปลูกสร้างต่างๆ

(สุริวิวัฒน์ สาระนันท์, ครูโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561)

5.2.1.3.3.7 หัตถศิลป์

จากการลงพื้นที่ศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถี ไทยด้านศิลปะในส่วนของการงานหัตถศิลป์ที่มีความโดดเด่นมาก การสืบทอดวิถีไทยทางด้านศิลปะในสอง โรงเรียนนี้เน้นการสืบทอดหัตถศิลป์ที่มาจากภูมิปัญญาพื้นถิ่นเป็นสำคัญ ผลงานที่นักเรียนได้รับการ สืบทอดจะมีความสอดคล้องกับระบบนิเวศน์และบริบททางพื้นที่และชุมชน การสืบทอดวิถีไทยด้าน ศิลปะในส่วนของการงานหัตถศิลป์มีความโดดเด่นมักปรากฏในรูปผลิตเครื่องมือเครื่องใช้และของประดับ ตกแต่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อดำรงชีพ อาทิ การจักสาน การทำพรมเช็ดเท้า การทำของ ประดับตกแต่งจากหินแม่น้ำโขง โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปลูกฝังและมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า และความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะเรื่องศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เห็นได้จากการนำ ความคิดเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นมาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็น ฐานการเรียนรู้ ใช้วัสดุอุปกรณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากผู้รู้และผู้ ปฏิบัติจริงในชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถสร้างมูลค่าของงานหัตถกรรมที่ทำได้โดยจากการจำหน่าย ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงแนวทางการหารายได้เสริมในอนาคตอีกด้วย

ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่สถานศึกษาเชิญมาให้ ความรู้ แก่ครู นักเรียน ในปีการศึกษาที่รายงาน
นางอนงค์ สุวรรณทา สถิติการให้ความรู้ในโรงเรียนแห่งนี้ จำนวน 4 ครั้ง/ปี
ให้ความรู้เกี่ยวกับ การทำบายศรีสู่ขวัญ การทำกระทงใบตอง งานทำพานรูป เทียนแพ การทำพานไหว้ครู

นายเส็ง โปธิ สถิติการให้ความรู้ในโรงเรียนแห่งนี้ จำนวน 5 ครั้ง/ปี

ให้ความรู้เกี่ยวกับ การปลูกข้าวสาลี การจำแนกหินน้ำโขง

นายเป็ง โปธิ สถิติการให้ความรู้ในโรงเรียนแห่งนี้ จำนวน 8 ครั้ง/ปี

ให้ความรู้เกี่ยวกับ การประดิษฐ์ของที่ระลึกจากหินน้ำโขง...

(โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, รายงานผลการดำเนินงานสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2560: 9-10)

จุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งผลกระทบต่อเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

เอกลักษณ์ของสถานศึกษา ระดับปฐมวัย คือ การสืบสานภูมิปัญญาไทย

เอกลักษณ์ของสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา คือ แต่งกายสะอาด มารยาท

งาม เลิศล้ำวัฒนธรรมท้องถิ่น

(รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน, 2557: 16)

เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้การทำเครื่องมือเครื่องใช้และของประดับตกแต่งต่าง ๆ จากปราชญ์ชาวบ้านค่ะ ในชุมชนของเราจะมีผู้รู้สอนวิธีการทำหัตถกรรมจักสานให้แก่เด็ก ๆ เช่น สอนทำส้อมไม้ สอนทำตะกร้า ไม้ใช้งาน บางครั้งได้เรียนงานหวายด้วย เพราะในหมู่บ้านมีการปลูกต้นหวาย แต่เด็ก ๆ จะยังทำไม่ได้ เพราะต้องมีการเหลาหวายให้บางก่อนนำมาสาน การเหลาหวายให้บางเป็นงานยากสำหรับเด็ก จึงมีการประยุกต์ใช้พลาสติกมาสานแทนหวาย นอกจากนี้ยังมีการทำงานฝีมืออื่น ๆ อีกนะคะ เช่น ทำบายศรี ร้อยมาลัย ทำพรมเช็ดเท้า ชุมชนเราอยู่ติดแม่น้ำโขงค่ะ เด็ก ๆ จะได้เรียนการทำอวนจากชาวบ้านที่ทำการประมง และได้ไปเรียนทำของประดับตกแต่งจากหินแม่น้ำโขงกับคนในหมู่บ้าน เด็กบางคนเอาของที่ทำเสร็จแล้วไปขายได้เงินก็มีค่ะ

(วาสนา ไม้ตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

ผมเคยทำงานฝีมือจักสาน เวลาเรียนจะเป็นคนในหมู่บ้านสอน เป็นผู้ปกครองนักเรียน ตอนเรียนบางทีก็ได้ไปเรียนที่บ้านของเขาครับ เขาสอนทำส้อม สอนทำตะกร้า บางทีไปเรียนสานหวายแต่มันยาก เด็กทำไม่ได้ บางทีเขาให้ใช้หลอดสานแทน

(ราชันย์ คำตัน, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2561)

โรงเรียนมีกิจกรรม มีชุมนุมหลายชุมนุม ชุมนุมเกษตร ก็จะได้ปลูกผัก ชุมนุมการฝีมือ ได้ร้อยมาลัย เย็บผ้า สานตะกร้า งานประดิษฐ์หิน ชุมนุมศิลปะ จะได้ว่าดรูป ปั้นดินน้ำมัน ชุมนุมกีฬา ได้เล่นฟุตบอล วอลเลย์ ตะกร้อ บางทีเราก็ได้เรียนที่โรงเรียน บางทีก็ได้ไปเรียนที่บ้านของคนที่สอนค่ะ
(พรรณิษา รัตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

**โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ได้ตระหนักเห็นคุณค่าของ
ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น โดยเฉพาะหินที่มีตามหาดทรายขาวหรือ
ในแม่น้ำโขงบริเวณหมู่บ้านดอนมหาวัน จะมีรูปทรงที่สวยงาม เป็นที่นิยมของ
ผู้พบเห็น และสามารถเก็บได้ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน เท่านั้น
ดังนั้น โรงเรียนบ้านดอนมหาวันจึงได้นำหินแม่น้ำโขงมาใช้ประกอบการจัด
กระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียนโดยเฉพาะด้านการนำหินมาประดิษฐ์
ตกแต่งเป็นของใช้**

(โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, แผ่นพับงานประดิษฐ์หิน, ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏหน้า)

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านศิลปะไทยประเภท ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ไม่ค่อยโดดเด่นนัก การสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยที่เป็นศิลปะไทย 6 ประเภทที่กล่าวมานี้ โดยมากจะ อยู่ในรูปแบบกิจกรรม อาทิ การไปทัศนศึกษา การเรียนรู้เพียงบางส่วนจากเนื้อหาวิชา การเรียนรู้ผ่าน กิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันในบางรายวิชา หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่ม เพื่อนฝูง แต่การสืบทอดวิถีไทยทางด้านศิลปะในเรื่องหัตถศิลป์มีความโดดเด่นมาก โดยการทำตาม อย่าง การฝึกปฏิบัติ การผลิตซ้ำ การลองผิดลองถูก และการสร้าง สิ่งสม ประสบการณ์ ทั้งนี้ผ่าน การศึกษาแบบในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

5.2.1.3.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

การลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ ขณะนั้น ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถี ไทยเพื่อการพัฒนาชุมชนในเรื่องวิถีไทยด้านการดำรงชีวิต ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และอาชีพ แต่ไม่ ครอบคลุมในเรื่องที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ปรากฏข้อมูลดังนี้

5.2.1.3.4.1 ที่อยู่อาศัย

การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนนครณิศศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันยังไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเฉพาะเรื่องที่อยู่อาศัย ณ ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยเวลาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่มีบริบทใดเอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว

5.2.1.3.4.2 อาหาร

จากการลงพื้นที่ที่กรณิศศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตในเรื่องอาหาร ดังนี้

หากมีปริมาณเหลือ เราก็จะเอามาทำแยมเป็นแยมลูกหว้า เพื่อจะได้เก็บไว้ทานนาน หรือบางครั้งเราก็จะเอามาทำน้ำลูกหว้าด้วยค่ะ
(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

ที่โรงเรียนหนูมีต้นหว้า...ถ้าบางที่มีเหลือก็จะเอามาทำแยมค่ะ หนูได้ทำแยมลูกหว้าด้วย คุณครูพาทำ คุณครูบอกว่าจะได้เก็บไว้กินได้นาน ๆ บางครั้งก็เอามาทำน้ำลูกหว้าด้วยค่ะ อร่อยดี
(พรรณิษา รัตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยผ่านการเรียนการสอนในชั้นและการทำกิจกรรมในและนอกห้องเรียน โดยการทำตามอย่าง การฝึกปฏิบัติ และการสร้าง สัมผัส ประสบการณ์

5.2.1.3.4.3 เครื่องนุ่งห่ม

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับหลังจากลงพื้นที่ที่โรงเรียนนครณิศศึกษา พบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ดังนี้

หนูกับเขาเป็นเพื่อนกัน บางครั้งเขาก็ใส่เสื้อผ้าต่างจากเรา เขาใส่ผ้าถุง แต่เราใส่กางเกง บางทีเขาก็พูดคำบางคำเป็นภาษาเขา ...
(พรรณิษา รัตใจผิต, นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561)

จากข้อมูลพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของเครื่องนุ่งห่ม จากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเด็กในชุมชน เด็กจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกายว่าแต่ละชุมชนมีความแตกต่าง

5.2.1.3.4.4 ยารักษาโรค

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันยังไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเฉพาะเรื่องยารักษาโรค ณ ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่มีบริบทที่เอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว

5.2.1.3.4.5 อาชีพ

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏลักษณะการสืบทอดวิถีไทยทางด้านการดำรงชีวิตในส่วนของอาชีพ ดังนี้

เด็กโรงเรียนบ้านดอนมหาวันจะได้เรียนกับคนในชุมชนที่เป็นผู้รู้ หรือ ปรากฏชาวบ้านคะ บางคนจะสอนเด็กให้รู้เรื่องการเกษตร การปลูกผัก การทำประมง การทำงานหัตถกรรมต่าง ๆ

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2562)

เด็กบางคนปลูกผักที่โรงเรียนแล้วก็ปลูกผักที่บ้านด้วย บางคนมีพื้นที่ก็ทำเป็นแปลงปลูก บางคนพื้นที่จำกัดก็ปลูกในยางรถยนต์หรือภาชนะต่าง ๆ บางครั้งปลูกได้ผลผลิตมากก็แบ่งขาย เด็กที่นี่บางคนเป็นพ่อค้าแม่ค้าขายผักคะ

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2562)

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบสำหรับเด็กอยู่ในช่วงวัยประถม การสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของอาชีพจะปรากฏในลักษณะการประกอบอาชีพง่าย ๆ สอดคล้องกับความรู้ความสามารถที่มีและมีเหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชน นอกจากนี้ยังเรียนรู้การทำหัตถศิลป์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนด้วย

5.2.1.3.5 ประเพณี

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านประเพณี ดังนี้

ประเพณีความเชื่อของชุมชนคือ พิธีการบูชาเจ้าพ่อบวระเบิก เดือน 8
 ชาวชุมชนรวมถึงครูนักเรียนมักจะไปร่วมพิธีด้วย ร่วมไหว้เจ้าที่ นอกจากนี้จะมี
ประเพณีของโรงเรียนบ้านดอนมหาวันจะมีพิธีรดน้ำดำหัว...

(สะอาด สุวรรณทา, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

เด็กมัธยมจะกลับมาในวันไหว้ครู จะมาไหว้คุณครูของพวกเขา เด็ก ๆ
 จะมากันตอนเย็น แม้ว่าจะมีคุณครูย้ายเด็ก ๆ ก็จะตามไปกราบครูที่โรงเรียน
 ใหม่ เราเป็นครูเราก็เป็นครูไปตลอด มันเป็นความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์
 ส่วนเดือนเมษายนจะมีการรดน้ำดำหัว

(วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2561)

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทยด้านประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพของความเป็นผู้เรียนและผู้สอน โดยจะมีการจัดขึ้นเมื่อครบรอบเวลาของทุกปี คือ ประเพณีการไหว้ครู ซึ่งมีการประเพณีปฏิบัติกิจกรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ส่วนประเพณีอื่น ๆ เป็นประเพณีพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนและความเชื่อของชุมชน อาทิ ไหว้เจ้าภาพบวระเบิก

5.2.1.4 ผู้รับการสืบทอด

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่กรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันเป็นสถาบันการศึกษาที่ต้องทำหน้าที่ให้การสืบทอดความรู้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้ที่รับการสืบทอดวิถีไทยจากสถาบัน ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนนั่นเอง ไม่เพียงแค่นั้นการสืบทอดวิถีไทยนี้ ยังแพร่กระจายไปสู่ครอบครัวของนักเรียน และชุมชนที่นักเรียนอาศัยด้วย ดังนั้นผู้รับการสืบทอดในการแนวพระราชดำรินี้ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีการขยายขอบเขตครอบคลุมคนในสังคมของชุมชนนั้น ๆ ด้วย อาทิ นักเรียนบางคนนำความรู้ที่ได้รับไปทำการเกษตรเองที่บ้านโดยการทำ

แปลงปลูกผัก หรือปลูกผักในยางรถยนต์เก่า หรือภาชนะอื่น ๆ ไว้สำหรับรับประทานในครัวเรือน หากมีปริมาณมากก็นำไปขายในชุมชน

เด็กบางคนปลูกผักที่โรงเรียนแล้วก็ปลูกผักที่บ้านด้วย บางคนมีพื้นที่ก็ทำเป็นแปลงปลูก บางคนพื้นที่จำกัดก็ปลูกในยางรถยนต์หรือภาชนะต่าง ๆ บางครั้งปลูกได้ผลผลิตมากก็แบ่งขาย เด็กที่นี้บางคนเป็นพ่อค้าแม่ค้าขายผัก (วาสนา ไมตรี, รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2562)

ข้อมูลที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยวิถีไทยเพื่อการพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครอบคลุม โดยปรากฏผู้รับการสืบทอดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นักเรียนจะเป็นผู้รับการสืบทอดโดยตรง ส่วนบุคคลในครอบครัวรวมถึงบุคคลในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่จะได้รับการสืบทอดโดยอ้อม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่าวิถีไทยเพื่อการพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน เน้นการพัฒนาในระดับปัจเจก ผ่านกระบวนการศึกษาไม่ว่าจะเป็นทั้งในระบบเป็นหลักและมีการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมด้วย ผ่านวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่มีอย่างครอบคลุมรวมถึงปรากฏสาระของการสืบทอดวิถีไทยอย่างครบถ้วน

5.2.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนาชุมชน

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยมากมายที่ปรากฏชัดเจนและเป็นรูปธรรม เห็นได้จากข้อมูลและรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น การพัฒนาชุมชนนับว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาสังคม และประเทศชาติต่อไป ซึ่งโรงเรียนบ้านดอนมหาวันได้น้อมนำแนวพระราชดำริวิถีไทยมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในทุกด้านตามแนวพระราชดำริของการพัฒนาชุมชนอย่างครอบคลุม ได้แก่ การพัฒนาชุมชนทางด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษา และพลศึกษา

5.2.2.1 พุทธศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พุทธศึกษา” หมายถึงการศึกษาทางด้านความรู้ สติปัญญา วิชาการ การพัฒนาทางด้านพุทธศึกษาคือการพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการ ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปรากฏการพัฒนาทางด้านพุทธศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม นักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันได้รับการพัฒนาสมรรถภาพทาง

ปัญญาผ่านวิชาการในการเรียนการสอนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาทิ ผลรางวัลที่นักเรียนได้รับจากการแข่งขันทางด้านวิชาการกับโรงเรียน ๆ ในเขตพื้นที่การศึกษา ไม่ว่าจะเป็ นประกวดแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง การประกวดเขียนเรียงความ การคัดลายมือจากวิชาภาษาไทย หรือการแข่งขันตอบปัญหาสุขภาพในวิชาสุขศึกษา

5.2.2.2 จริยศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ “จริยศึกษา” เป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่มนุษย์ควรยึดถือ โรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการพัฒนามนุษย์ทางด้านจริยศึกษาจนเป็นที่ยอมรับ โรงเรียนบ้านดอนมหาวันเป็นโรงเรียนที่ให้ความสนใจและมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้ดีไม่น้อยไปกว่าพัฒนาคนให้เก่ง อาทิ นักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ระดับดีมาจากผลสรุปแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง ที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนปีการศึกษา 2559 (โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน, 2559: 1)

5.2.2.3 หัตถศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี “หัตถศึกษา” หมายถึงการใช้ความรู้ที่มีอยู่มาปฏิบัติแบบทำจริง เพื่อให้รู้จริง การเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงตามความเหมาะสมกับหัวข้อและบริบทในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถให้นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญแม่นยำในการนำไปประกอบอาชีพในอนาคต อาทิ ผลงานการทำหัตถกรรมพื้นถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันที่ปรากฏ ไม่ว่าจะเป็ น ของประดับตกแต่งจากหินแม่น้ำโขง พรหมเช็ดเท้าที่ทำจากเศษผ้า พานบายศรี พวงมาลัย เครื่องจักสานต่าง ๆ

5.2.2.4 พลศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พลศึกษา เป็นเรื่องที่มีมนุษย์ต้องรู้จักรักษาร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องโภชนาการ การพัฒนาทางด้านพลศึกษาคือการพัฒนาอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนในโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน เนื่องด้วยบุคลากรของโรงเรียนให้ความสนใจในเรื่องโภชนาการที่ดีของเด็ก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอันหลากหลายที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย ให้นักเรียนมีความสมบูรณ์แข็งแรงและพละนาามัยดี โดยการออกกำลังกายสม่ำเสมอเช้าแถวหน้าเสาธงตอนเช้าทุกวัน

5.3 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยา

5.3.1 การสืบทอด

การสืบทอดจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด

5.3.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา เป็นสถาบันการศึกษาที่ต้องมีบุคลากรเป็นผู้ให้การถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด และขัดเกลาพฤติกรรมที่ทำหน้าที่เหล่านี้โดยตรง การสืบทอดวิถีไทยเกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นผู้ให้การสืบทอดหลักในโรงเรียนนี้จึงได้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวมาคือ “คุณครู” เห็นได้จากข้อมูลต่อไปนี้

ครูสอนเรากตัญญู ให้ตอบแทนเค้า คือเขาสอนดี ที่โรงเรียน แต่ผมก็ชนมีโตดเรียนบ้าง ตอนนั้นไม่รู้สึกรู้สึกรู้สึกเห็นความสำคัญของการศึกษา เน้นความสนุก โตดเรียนกับเพื่อน
(ผิว บาหลี, ศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

ครูสอนให้ทำความดี หนูเคยให้อาหารให้คนไม่มีได้กิน เขาเป็นคนลนหู่ ด้วยกันเขาแก่แล้ว พ่อกับแม่หนูให้ เขาไม่มีของกิน (แบ่งเกลือ ข้าวผัด ผัก)
(มยุรา บาหลี, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2562)

ครูสอนให้ทำตัวเรียบร้อย ให้อ้วผู้ใหญ่ ให้อ้วชอบคุณผู้ใหญ่
(สุนันทา นาก้าว, นักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2562)

จากข้อมูล จะเห็นได้ชัดเจนว่า “ครู” คือผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับสอนเป็นผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยแก่นักเรียนในโรงเรียน สืบทอดจากการปรากฏถ้อยคำว่า “ครูสอน” ไทยที่ปรากฏในใช้ถ้อยคำที่ยก

มานี้เป็นวิถีไทยเกี่ยวกับเรื่องค่านิยม ในเรื่องความกตัญญู การเห็นความสำคัญของการศึกษา ความเมตตากรุณา ความมีกิริยามารยาท โรงเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบในระบบ การสืบทอดวิถีไทยจึงมักปรากฏในเวลาเรียนเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มี การสืบทอดวิถีไทยนอกระบบราชการด้วยจากผู้ที่ทำให้การสืบทอดที่โดยมากไม่ใช่บุคลากรทางการศึกษา เป็นการเรียนรู้จากคนในชุมชนที่บางครั้งมีความร่วมมือกับโรงเรียน ดังข้อมูลที่ปรากฏ

ครูใหญ่ประสานคนนำวิชาการจัดความรู้ ให้คนในชุมชนสอนนักเรียน

ในการทำการฝีมือ แปรรูปขนมอาหาร กล้วยตาก กล้วยฉาบ แยม ผลไม้ กวน ผลไม้แก้ว ผลไม้คลุก หน่อไม้ต้ม หน่อไม้ดอง หน่อไม้เค็ม ผักกาด ผักกาดดองเค็ม ผักกาดดองเปรี้ยว ชนเผ่าจะติดกรอบวัฒนธรรม เดินตาม ผู้ใหญ่หมาไม่กัด – โรงเรียนเป็นฐานการรักษาวัฒนธรรม พื้นถิ่นไว้ได้ วัฒนธรรมไทย

(กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

ข้อมูลที่ปรากฏสอดคล้องกับหลักฐานที่เป็นเอกสาร ที่มีรายละเอียดในเรื่องความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับคนในชุมชนเพื่อให้การสืบทอดวิถีไทยแก่นักเรียนในโรงเรียน ดังนี้

นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนการสอน และมีการเรียนรู้ในโลกกว้าง การเข้าไปศึกษากับภูมิปัญญาในชุมชนรอบๆ สถานศึกษา จัดกิจกรรมตามโครงการพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อันได้แก่ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน, โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา, โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน, โครงการฝึกอาชีพ...

(โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2560, 2561: 30)

แม้ว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาจะพบว่าผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยในพื้นที่คือผู้ที่อยู่ในชุมชนโดยรอบโรงเรียน แต่ในทางปฏิบัติผู้ที่ทำให้การสืบทอดวิถีไทยหรือแม้แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือครูในโรงเรียน เนื่องด้วยโรงเรียนตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศแบบที่ราบสูง

การเดินทางไปเรียน ณ บ้านผู้ให้การสืบทอดในชุมชน ประกอบกับนักเรียนเป็นชนเผ่า 100 % ทั้งชนเผ่าลาหู่และชนเผ่าม้ง ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดอุปสรรคในเรื่องการสื่อสารระหว่างกันหากผู้ให้การสืบทอดเป็นคนคนละเผ่ากับนักเรียน ข้อมูลที่ได้กล่าวมาสรุปได้ว่าอุปสรรคของผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยเป็นไปในชุมชนคือ 1) อุปสรรคในเรื่องการสื่อสารซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ และ 2) อุปสรรคในเรื่องการเดินทาง ดังนั้นครูใหญ่และคุณครูในโรงเรียนจึงหาทางแก้ไขปัญหานี้ โดยการส่งตัวแทนครูไปเรียนรู้ภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน แล้วนำความรู้ที่ได้รับกลับไปถ่ายทอดให้นักเรียน นับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ดีทางหนึ่งซึ่งยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นถิ่น และเยาวชนก็ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญานั้น ๆ ต่อไป

โรงเรียนเราเคยให้คนในชุมชนที่มีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญามาสอนให้นักเรียน และบางครั้งก็ให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่บ้านของเขา แต่ปรากฏว่าเราพบอุปสรรค เพราะเด็กที่ไปเรียนบางคนไม่รู้ภาษาของคนที่ไม่ใช่เผ่าตนเอง แต่ต้องไปเรียนรู้กับคนต่างเผ่า ทำให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสาร ประกอบกับบางทีมีปัญหาในเรื่องการเดินทาง เนื่องจากบ้านของคนที่เรามีความรู้อยู่ไกลจากโรงเรียน บางครั้งต้องเดินขึ้นไป บนที่สูงไกลออกไปหน่อย อีกอย่างหนึ่งเรื่องเวลา บางครั้งก็เป็นอุปสรรค ทางเราจึงแก้ปัญหาด้วยการให้ครูไปเรียนกับคนที่ชำนาญในงานนั้น ๆ แล้วนำความรู้ที่นำมาสอนให้แก่เด็กนักเรียน อย่างนี้เป็นแก้ปัญหาได้ทางหนึ่ง และนักเรียนก็ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริด้วย

(ไชนย่าน ย้งยีนวณิชกุล, ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยยังพบอีกว่านอกจากครูและคนในชุมชนที่มีความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยแล้ว ผู้ที่ให้การสืบทอดวิถีไทยแก่นักเรียนยังเป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวอีกด้วยซึ่ง ในเรื่องนี้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีลักษณะโดดเด่นเป็นพิเศษ โดยเฉพาะวิถีไทยในเรื่องหัตถกรรมงานศิลป์ เนื่องจากการปักผ้าเป็นวิถีปฏิบัติที่มีความโดดเด่นมากของคนในชุมชนนี้ เป็นประเพณีสืบเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งนับเป็นการสืบทอดวิถีไทยวิถีไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรูปแบบของการศึกษาตามอริยาศยดังจะเห็นได้จากข้อมูลต่อไปนี้

หนูปักผ้าเผ่าม้ง แม่สอน พี่สอน ป้าก็สอน น้าก็สอน เอาไปทำเสื้อม้งใส่

(จุทา แซ่ย่าง, นักเรียนชั้น ป.5 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่นี้จะมีทั้งผ้าปักของชาวเผ่าม้ง และลาหู่
หรือที่บางคนเรียกว่ามูเซอ พวกเขาจะมีงานผ้าที่**สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น**
(รังสรรค์ คำราชา, ผู้จัดการลันเจียะ ลอดจ์ (โฮมสเตย์บ้านกิ่งกาญจน์), สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

ข้อมูลที่ปรากฏทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาซึ่งมีการจัดการศึกษาทั้งแบบการศึกษาในระบบ ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยโดยมีผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยหลักคือผู้ที่มีหน้าที่สอนในโรงเรียน ขณะเดียวกันก็มีผู้ให้การสืบทอดนอกระบบราชการด้วย ในส่วนนี้โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบจะมีการสืบทอดวิถีไทยโดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องวิถีไทย ผู้ที่ให้การสืบทอดจะเป็นชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องวิถีไทยนั้น ๆ เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการสืบทอดวิถีไทยในโรงเรียนกรณีศึกษายังเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย ซึ่งผู้ในการสืบทอดวิถีไทยเป็นคนในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน การลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษาแห่งนี้ ผู้วิจัยพบข้อมูลที่แสดงให้เห็นการสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีอย่างครอบคลุม

5.3.1.2 วิธีการสืบทอด

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาอย่างแยกออกจากกันได้ยาก ผลจากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ที่มีวิธีการสืบทอดวิถีไทยปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิธี ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สังคม ประสบการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม ดังนี้

เวลาสอนจะสอนทุกขั้นตอน เราทำให้ดูสัก 2-3 อาทิตย์ ต่อไปให้ทำเอง รู้จักแก้ปัญหา ทำจนมกล้าย เราเคยทำสังขยาถั่วมะแฮะถวายพระองค์ บางคนไปต่อยอด ไปดูยูทูบแล้วให้เพื่อนมาทำกันเองที่บ้าน บางคนถามเมื่อทำได้ไม่เหมือนครูสอนไม่เหมือนที่ดูจากยูทูบ

(ไสกา ศรีสุข, ครูประจำชมรมขนมไทยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

ตามปกตินักพรานชุมชนคนไทย พวกเราจะช่วยกันทำ...

(กัญญาพัชร เลิศอาชารักษ์, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

จากข้อความที่นำมาแสดงข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ได้มีการสืบทอดพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ เนื้อหาที่นำมาประกอบสะท้อนให้เห็นว่าครูผู้ซึ่งให้การสืบทอดพยายามจะสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องอาหารโดยมีภูมิปัญญาไทยประกอบอยู่ในเรื่องเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนรู้จักอาหารหวานประจำชาติสามารถทำรับประทาน และทำเพื่อการจำหน่ายได้ วิธีการสืบทอดที่ปรากฏได้แก่ การปฏิบัติनाเพื่อทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม ซึ่งครูระบุไว้ชัดเจนว่าทำให้ดูแล้วให้นักเรียนทำตาม จากนั้นนักเรียนบางคนรับการสืบทอดนี้โดยนำไปต่อยอดด้วยการศึกษาเองและลองผิดลองถูก เป็นการสร้างสิ่งสม ประสบการณ์ และมีการผลิตซ้ำ อีกด้วย นับว่าเป็นวิธีการสืบทอดที่สร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดีทีเดียว

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาในหัวข้อวิธีการสืบทอดวิถีไทยนี้ แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการน้อมนำแนวพระราชดำริในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ไปใช้พัฒนาผู้เรียนในสถาบันตนเองอย่างปรากฏผลสัมฤทธิ์อย่างชัดเจน โดยมีการใช้วิธีการสืบทอดที่มักจะปรากฏในการศึกษาในระบบโดยเฉพาะการเรียนการสอนในชั้นเป็นหลัก ได้แก่ “การฟัง” และ “การใช้ลายลักษณ์อักษร” โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วย “การปฏิบัติ นำเพื่อทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม” ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นวิธีการที่สำคัญและจำเป็นสำหรับโรงเรียนกรณีศึกษาทั้งสองแห่งนี้ เนื่องด้วยกลุ่มผู้เรียนโรงเรียนแห่งนี้ยังเป็นนักเรียนวัยประถม ส่วนใหญ่ต้องการต้นแบบในการปฏิบัติหรือต้นแบบในการเรียนรู้

5.3.1.3 สารที่สืบทอด

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ผู้วิจัยพบข้อมูลมากมายที่สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนมีการสืบทอดการพัฒนาคนด้วยวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครบถ้วน ได้แก่ วิถีไทยด้านความเชื่อ วิถีไทยด้านค่านิยม วิถีไทยด้านศิลปะ วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี มีเนื้อหาปรากฏดังต่อไปนี้

5.3.1.3.1 ความเชื่อ

ความเชื่อในสังคมไทยจึงปรากฏอย่างหลากหลาย ทั้งความเชื่อในศาสนา และความเชื่อแบบดั้งเดิม คนไทยมีความเชื่อแบบผสมกลมกลืนกันอย่างมิได้รู้สึกแปลกแยก ลักษณะความเชื่อเช่นนี้ปรากฏในโรงเรียนกรณีศึกษาแห่งนี้ด้วย

ความเชื่อที่นี้เป็นความเชื่อที่หลากหลาย พุทธ คริสต์ ดั้งเดิม

คนในหมู่บ้าน และเด็กในโรงเรียน นับถือตามพ่อแม่ บางคนก็นับถือศาสนาพุทธ แล้วก็มีกรนับถือผีด้วย

(พิมพ์พิชา จัปไวนาน, ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ผมนับถือศาสนาพุทธ แล้วก็นับถือหมอผีด้วย เพราะพอเจ็บป่วย

ให้เขาทำพิธีให้ก็หาย

(เฉลิม แซ่ลี, นักเรียนชั้น ป.5 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนในเรื่องความเชื่ออย่างครบถ้วน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

5.3.1.3.2 ค่านิยม

จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ปรากฏการณ์สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในเรื่องค่านิยมอย่างครบถ้วน ได้แก่ ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวทิตา ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งหมดมีข้อมูลดังนี้

5.3.1.3.2.1 ความเมตตากรุณา

จากข้อมูลที่ได้รับจากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนนครณิศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณา ดังนี้

เด็กดีต้องไม่แก่งแย่ง เห็นผู้ใหญ่ทักทายเป็นสวัสดี **มีความเอื้อเฟื้อ**

ช่วยเหลือกัน เห็นเพื่อนยกของมาก็ช่วยยก แม้จะเป็นลาหู่ก็ช่วยครับ

(เจริญสรณ์ ลีรักษ์อรกุล, นักเรียนชั้น ป.5, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ครูสอนให้ทำความดี **หนูเคยให้อาหารให้คนไม่มีได้กิน** เขาเป็นคนลาหู่

ด้วยกัน เขาแก่แล้ว พ่อกับแม่หนูให้ เขาไม่มีของกิน (แบ่งเกลือ ข้าวผัด ผัก)

(มยุรา บาทลา, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณาอย่างชัดเจน

5.3.1.3.2.2 การเห็นความสำคัญของการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องค่านิยมการเห็นความสำคัญของการศึกษา ดังนี้

จบแล้วจะไปเรียนต่อที่บ้านเมืองกาญจน์ อยากรเรียนสูง ๆ จะได้ไป

ทำงานหาเงินให้พ่อแม่ ช่วยพ่อแม่ทำงาน ช่วยคุณครูทำงาน

(ประติภา แซ่ย่าง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

หนูชอบเรียนภาษาไทย...ชอบเรียนหนังสือ เพราะเรียนแล้วมีประโยชน์เอา

ไปใช้กับอนาคตข้างหน้า อนาคตดี ตอนโตทำงานดี

(ประภาพร พวีนนที, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

นักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาส่วนมากต่างเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงตระหนักในคุณค่าของการมีความรู้

5.3.1.3.2.3 ความกตัญญูทเวที

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ได้สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านค่านิยมเรื่องความกตัญญูทเวทีอย่างชัดเจน

ครูสอนว่าอย่าเห็นแก่ตัว เด็กดีต้องเชื่อฟังครู รับผิดชอบส่งงานตัวเองให้ทัน **เชื่อพ่อแม่ เขาเป็นผู้ให้กำเนิด ช่วยพ่อแม่ทำงาน ไปไร่ไปนา**
(จุฑา แสง่าง, นักเรียนชั้น ป.5 , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

พ่อแม่มีบุญคุณ ผู้ให้กำเนิด เลี้ยงเรามา จบแล้วจะไปเรียนต่อบ้านเมืองกาญจน์ อยากเรียนสูง ๆ จะได้ไปทำงานหาเงินให้พ่อแม่ ช่วยพ่อแม่ทำงาน ช่วยคุณครูทำงาน เพราะคุณครูเป็นผู้สอนเราเราต้องตอบแทน
(ประติภา แสง่าง, นักเรียนชั้น ป.6 , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูที่พบจากโรงเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ที่ครอบครัวและโรงเรียน เนื่องด้วยช่วงวัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษายังมิได้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงขยายขอบเขตจากตนเองไปไกลจากบ้านและโรงเรียนมากนัก

5.3.1.3.2.4 ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นค่านิยมอันพึงประสงค์ของสังคมไทย ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา พบข้อมูลที่แสดงให้เห็นโรงเรียนนี้มีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อย่างชัดเจน ดังนี้

กิจกรรมหน้าเสาธงตอนเช้าเคารพธงชาติ **เราปลูกฝังให้นักเรียนรักชาติ รักแผ่นดินไทย** โดยเทียบกับบรรพบุรุษ มั่ง เล่าหู่ ที่ต้องย้ายถิ่นเรื่อย ๆ เราต้อง หวงแหน ต้องมีความรักความสามัคคี แต่ละชาติพันธุ์ (กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาได้สืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยม เรื่องความรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ผ่านการเรียนการสอนและผ่านการปฏิบัติกิจกรรมหน้า เสาธงโดยเป็นการปฏิบัติซ้ำทุกวัน เมื่อนักเรียนได้กระทำกิจกรรมดังกล่าวซ้ำกันทุกวัน ย่อมระลึกรู้ใน การกระทำนั้น ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ อันจะยังให้เกิดความรู้สึกนึกคิดไปตามถ้อยคำที่กล่าว ซึ่งผู้วิจัย คิดว่าน่าจะเป็นพื้นฐานอันจะมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนในภายภาคหน้า

5.3.1.3.2.5 ความสามัคคี

จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความสามัคคี ดังนี้

สอนความสามัคคี มีวินัย ให้นักเรียนร่วมมือร่วมใจกันทำ เช่น ให้ **ช่วยกันทำความสะอาด ให้ช่วยกันเก็บ จะได้ดีดินสัยมีระเบียบ จะสบาย** (โสภา ศรีสุข, ครูประจำชมรมชมรมไทยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

กิจกรรมหน้าเสาธงตอนเช้าเคารพธงชาติ **เราปลูกฝังให้นักเรียนรักชาติ รักแผ่นดินไทย** โดยเทียบกับบรรพบุรุษ มั่ง เล่าหู่ ที่ต้องย้ายถิ่นเรื่อย ๆ เราต้อง หวงแหน **ต้องมีความรักความสามัคคี** แต่ละชาติพันธุ์ (กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

การสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถี ไทยด้านค่านิยมในส่วนของความสามัคคี ปรากฏในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยาโดยผ่านวิธีการสืบทอดจากการเรียนการสอน การฟัง และกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูจะ เป็นผู้กำหนดรวมถึงกฎและระเบียบของโรงเรียน

5.3.1.3.2.6 ความมีกิริยามารยาท

จากการศึกษาด้วยการลงพื้นที่ ณ กรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความมีกิริยามารยาท ดังนี้

เด็กดีต้องไม่แก๊งเพื่อน ต้องเอื้อเฟื้อ เห็นผู้ใหญ่ต้องทักทายสวัสดิ

(เจริญสรณ์ ลีรักษ์อรกุล, นักเรียนชั้น ป.5 , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย... **ความประพฤติด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะ**ตามที่สถานศึกษากำหนดปรากฏอย่างชัดเจน

(โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2560, 2561: 39)

5.3.1.3.2.7 ความซื่อสัตย์สุจริต

จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการนำแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ไปสืบทอดให้นักเรียน ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เด็กเก็บเงินได้ส่งคืน เด็กไม่เก็บไว้เอง โรงเรียนนี้เด็กซื่อสัตย์ ของไม่หาย

(กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมในส่วนของความซื่อสัตย์ โดยผ่านวิธีการสืบทอดที่หลากหลายทั้งการสอนในห้องเรียน การสอนนอกห้องเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวกับการเรียนการสอน แต่การดำเนินชีวิตประจำวันและพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของผู้เรียนแสดงให้เห็นว่านักเรียนได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องความซื่อสัตย์มาเป็นอย่างดี

ผลจากการศึกษาโดยการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาปรากฏข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนนี้มีการแนะนำพระราชดำรินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมอย่างครบถ้วน

5.3.1.3.3 ศิลปะ

จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีลักษณะการสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะ แต่ไม่ได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก โดยส่วนใหญ่จะมีวิธีการสืบทอดผ่านการเรียนการสอนในชั้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการสร้าง สัมผัสประสบการณ์จากการพานักเรียนไปทัศนศึกษาด้วย

5.3.1.3.3.1 ภาษาและวรรณกรรม

การสืบทอดวิถีไทยในเรื่องภาษาและวรรณกรรม ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาไม่โดดเด่นนัก เนื่องด้วยนักเรียนทุกคนในโรงเรียนเป็นชนเผ่าประกอบด้วย เผ่าม้ง เผ่าลาหู่ และเผ่าเย้า จึงใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง เป็นเหตุแห่งอุปสรรคเนื่องจากส่วนใหญ่ยังนักเรียนยังเข้าใจภาษาไทยได้ยังไม่ดีพอ

นักเรียนเรามีข้อจำกัดนักเรียนเป็นชาวเขา เรียนรู้ช้า ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง พื้นฐานภาษาไทยไม่มี เรามีกิจกรรมรักษ์การอ่าน ได้อ่านหนังสือ เช่น อ่านประกอบที่ครูบอก วิชาการ นิทาน มีพระราชนิพนธ์ สารานุกรม (ห้องสมุดเคลื่อนที่) ก็ยังไม่ถึง แก๊ไขไม่ได้

(กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

โรงเรียนได้ดำเนินโครงการโรงเรียนอ่านออกเขียนได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน โดยดำเนินการปูพื้นฐานทางภาษาไทยในระดับชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และแก้ไขปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 - 6 อย่างจริงจัง ทำผู้เรียนสามารถอ่านหนังสือออกได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถเขียนเพื่อการสื่อสารได้ สามารถใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นต่อเนื่องมาโดยตลอด

(โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2560, 2561: 33)

ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาพยายามจะสืบทอดวิถีไทยในเรื่องภาษาและวรรณกรรม แต่ทำได้ยากและประสบอุปสรรค เนื่องจากส่วนใหญ่ นักเรียนยังเข้าใจภาษาไทยได้ยังไม่ดีพอ ครูที่โรงเรียนพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการจัดกิจกรรมรักการอ่าน แต่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงคิดว่าควรต้องพัฒนานักเรียนเรื่องการอ่านเขียนภาษาไทยให้ดีขึ้นก่อน ซึ่งปัญหานี้บุคลากรของโรงเรียนพยายามแก้ไขมาตลอด และผลของการแก้ไขสัมฤทธิ์ผลและดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่อาจจะยังไม่ดีมากพอ ต้องอาศัยเวลา หากแนวโน้มการพัฒนาการเรียนเรื่องการอ่านออกเขียนได้ปรากฏผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น ผู้วิจัยคิดว่าการสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะในส่วนของภาษาและวรรณศิลป์ จะปรากฏผลสำเร็จตามมา

5.3.1.3.3.2 คุรียงศิลป์

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาได้รับการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องคุรียงศิลป์จากการเรียนการสอน ดังนี้

ผมได้เป่าขลุ่ย ตีกลอง ครูจิวเป็นคนสอน ผมเป่าเป็น เป่าเพลงช้าง เพลงหนูมาลี
(เฉลิม แซ่ลี, นักเรียนชั้น ป.5 , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ผมก็ได้เป่าขลุ่ย ได้ตีกลอง ด้วยเหมือนกัน
(เจริญธรรม ลีรักษอรกุล, นักเรียนชั้น ป.5 , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ผลจากการศึกษาโดยการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาปรากฏข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีการแนะนำพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมศิลปะในส่วนของคุรียงศิลป์ จนนักเรียนสามารถปฏิบัติได้

5.3.1.3.3.3 สถาปัตยกรรม

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดศิลปะไทยด้านสถาปัตยกรรมจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน และบางโอกาสได้มีการพานักเรียนไปเยี่ยมชมสถานที่

โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางสถาปัตยกรรมปรากฏอยู่เช่นเดียวกับ จิตรกรรมและประติมากรรม

ผมเคยไปวัดร่องขุน ได้เห็นวัด เห็นยักษ์ เห็นรูปปั้นพระพินาศ
(เฉลิม แซ่ลี, นักเรียนชั้น ป.5, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

นักเรียนได้เรียนรู้ศิลปะไทยจากการเรียนการสอน และได้ไปทัศนศึกษา
ในพื้นที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย เช่น วัดร่องขุน วัดพระสิงห์ วัดพระแก้ว
พิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีผู้ให้ความรู้อธิบาย
(กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

5.3.1.3.3.4 นาฏศิลป์

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดศิลปะไทยด้าน
นาฏศิลป์ ดังนี้

ชั้น ป.4-6 จะมีกิจกรรมให้ทำคือการเต้นในผ้า
(พิมพ์พิชา จับไววนาน, ครูพี่เลี้ยง, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ผมได้เต้นเพลงม้ง ครูสอน ครูให้ดูจากทีวี
(เฉลิม แซ่ลี, นักเรียนชั้น ป.5, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ผลจากการศึกษาโดยการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาปรากฏข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีการแนะนำพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมศิลปะในส่วนของนาฏศิลป์เน้นวัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยครูเป็นผู้ให้การสืบทอดจากการเรียนการสอน การทำกิจกรรม การฝึกปฏิบัติ

5.3.1.3.3.5 จิตรกรรม

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดศิลปะไทยด้านจิตรกรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางจิตรกรรมปรากฏอยู่

นักเรียนได้เรียนรู้ศิลปะไทยจากการเรียนการสอน และได้ไปทัศนศึกษา

ในพื้นที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย เช่น วัดร่องขุ่น วัดพระสิงห์ วัดพระแก้ว พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งมิใช่ให้ความรู้อธิบาย

(กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

5.3.1.3.3.6 ประติมากรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดศิลปะไทยด้านประติมากรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางประติมากรรมปรากฏอยู่เช่นเดียวกับจิตรกรรม

ผมเคยไปวัดร่องขุ่น ได้เห็นวัด เห็นยักษ์ เห็นรูปปั้นพระพิฆเนศ

(เฉลิม แซ่ลี, นักเรียนชั้น ป.5, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

นักเรียนได้เรียนรู้ศิลปะไทยจากการเรียนการสอน และได้ไปทัศนศึกษา

ในพื้นที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย เช่น วัดร่องขุ่น วัดพระสิงห์ วัดพระแก้ว พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งมิใช่ให้ความรู้อธิบาย

(กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

5.3.1.3.3.7 หัตถศิลป์

จากการลงพื้นที่ศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาพบว่า การสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะในส่วนของงานหัตถศิลป์มีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะงานหัตถศิลป์ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นจากการสร้างสรรค์งานตามประเพณีได้แก่ ผ้าบาติก ผ้าปัก นักเรียนในโรงเรียนจะได้รับการสืบทอดวิถีไทยทางด้านหัตถศิลป์จากครอบครัวและโรงเรียน ซึ่งมีเบื้องหลังมาจากการ

สร้างสรรค์ผลงานตามประเพณีของชนเผ่า ได้แก่ เผ่าม้งและเผ่าลาหู่ (มูเซอ) ทั้งสองเผ่ามีฝีมือในเรื่อง การประดิษฐ์ผ้าอย่างโดดเด่น เพราะผลงานที่สร้างสรรค์มีความสวยงามจากฝีมือการทำที่มีความเป็น เอกลักษณ์ ซึ่งมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของแต่ละชนเผ่า การทำงานหัตถศิลป์นี้คนในชุมชน ได้ใช้เป็นวิธีการหารายได้ทางหนึ่งผลงานที่ทำได้แก่ เสื้อผ้า กระเป๋า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสืบทอดงานหัตถศิลป์ในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่สอดคล้องกับสภาพชุมชน อาทิ การทำเครื่องเงิน การทำมีด งานจักสาน

**งานฝีมือผู้หญิงเย็บปักถักร้อยผ้าปักมูเซอ ม้ง ผ้าปักม้ง มูเซอจักสาน
เครื่องใช้แข่งใส่ของ “เปืออะ” เก็บของด้านหลัง โรงเรียนศิตรูปแบบ ผลิตภัณฑ์
สินค้า ร่ม กระเป๋า ครูใหญ่ประสานคนกับนำวิชาการจัดความรู้ในการทำการ
ฝีมือ**

(กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

**งานผ้าจะมีทั้งงานปักผ้าและงานบาติก ซึ่งเป็นงานของผู้หญิง คนใน
ครอบครัวจะสอนกันเอง ยายสอนแม่ แม่สอนลูกต่อกันมา พวกเขาจะปัก
ผ้าและทำผ้าไว้ใช้ในเทศกาลปีใหม่**

(รังสรรค์ คำราชา, ผู้จัดการลั่นเจียะ ลอดจ์ (โฮมสเตย์บ้านกิ่งกาญจน์), สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

**บางครั้งโรงเรียนพาเด็กไปเรียนกับปราชญ์ชาวบ้าน เครื่องเงิน
ตีมีด เย็บปักถักร้อย เเทมนี้ เรียนรู้จากผู้รู้ทางจิตวิญญาณ การรักษา
โรคด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น**

(ไهنย่าน ยังยืนวนิชกุล, ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านศิลปะไทยประเพณี ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ไม่ค่อยโดดเด่นนัก การสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยที่เป็นศิลปะไทย 6 ประเภทที่กล่าวมานี้ โดยมากจะอยู่ในรูปแบบการเรียนการสอนบางส่วนจากเนื้อหาวิชา และการประกอบกิจกรรม อาทิ การไปทัศนศึกษา การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มเพื่อนฝูง แต่การสืบทอด

วิถีไทยทางด้านศิลปะในเรื่องหัตถศิลป์มีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะงานหัตถศิลป์พื้นถิ่น ซึ่งเป็น การสืบทอดโดยครอบครัว โรงเรียน และชุมชน จากการฟัง การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝึกปฏิบัติ การทำใหม่เพื่อผลิตซ้ำ

5.3.1.3.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

วิถีไทยด้านการดำรงชีวิตประกอบด้วยรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ใน สังคมไทย ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค อาชีพ การลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา พบว่ามีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการ พัฒนามนุษย์ ดังนี้

5.3.1.3.4.1 ที่อยู่อาศัย

การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ยังไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเฉพาะเรื่องที่อยู่ อาศัย ณ ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยช่วงเวลาของผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่ มีบริบทใดเอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว

5.3.1.3.4.2 อาหาร

การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยา ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเรื่องอาหาร ดังนี้

ได้ทำอาหารไทยกับคุณครู ทำขนมไทย ทำข้าวผัด ไข่ลูกเขย ขนมต้ม

บัวลอย ขนมกล้วย สังขยาถั่วมะแฮะ ทำแล้วแบ่งกันกิน...

(กัญญาพัชร เลิศอาชารักษ์, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย- พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

ขนมไทยที่สอนนักเรียนทำ ใช้วัตถุดิบจากในพื้นที่ สอนเด็กให้รู้จักขนม

ประจำชาติ ไม่อยากให้สูญหาย อยากให้ส่งต่อ เวลาไปข้างล่างจะได้รู้จัก

(โสภา ศรีสุข, ครูประจำชมรมขนมไทยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาต่างมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยอย่างชัดเจน ผ่านการจัดการเรียนการสอนในระบบและมีการศึกษาเพิ่มเติมผ่านสื่อสาธารณะออนไลน์ด้วยการศึกษาตามอัธยาศัย โดยได้รับการสืบทอดผ่านการฟัง สังเกตและทำตามอย่าง ฝึกปฏิบัติ ลองผิดลองถูก สร้าง สิ่งสมประสพการณ์ ผลิตซ้ำ

5.3.1.3.4.3 เครื่องนุ่งห่ม

การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนนครณศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งมีความโดดเด่นมาก ดังนี้

ลายที่ครูให้ปักกับที่แม่ให้ปักไม่เหมือนกัน ครูให้ทำเป็นสี่เหลี่ยม
แม่ให้ทำเป็นสามเหลี่ยม แม่กับยายก็ได้เห็นที่ครูสอน แม่และยายบอก
ให้ปักไว้จะได้เอาไว้ใส่ตอนปีใหม่

(สิตาพร บาทลา, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับหลังจากลงพื้นที่โรงเรียนนครณศึกษา ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปได้ว่าโรงเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของเครื่องนุ่งห่มด้วยการเรียนรู้การผลิตเพื่อไว้ใช้เองตามขนบธรรมเนียมประเพณีของพื้นที่ผ่านวิธีการสืบทอดแบบสอนสืบต่อกันมา โดยเรียนรู้จากทางโรงเรียนและจากครอบครัวทั้งวิธีการพูด การฝึกปฏิบัติ การทำตามตัวอย่าง การผลิตซ้ำ และการสร้าง สิ่งสมประสพการณ์ ซึ่งอาจมีการลองผิดลองถูกร่วมด้วย

5.3.1.3.4.4 ยารักษาโรค

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาโรงเรียนนครณศึกษา ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ว่ามีการสืบทอดพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของยารักษาโรค ดังนี้

เทอมนี้ เรียนรู้จากผู้รู้ทางจิตวิญญาณ การรักษาโรคด้วยภูมิ
ปัญญาชาวบ้านเป็นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

(ไชน่า ย้งยี่นวนฉกุล, ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของยารักษาโรค โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่น ผ่านวิธีสืบทอดโดยการฟัง การมีส่วนร่วมในพิธีกรรม การสร้าง สัมผัสประสบการณ์

5.3.1.3.4.5 อาชีพ

จากการลงพื้นที่ศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ปรากฏลักษณะการสืบทอดวิถีไทยทางการดำรงชีวิตในส่วนของอาชีพ ดังนี้

**สอนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นขนมไทย สังขยา บัวลอย
ขนมกล้วย** ทำประมาณอาทิตย์ละวัน ประมาณ 7-8 เดือน มีเด็กร่วม
ชมรมขนมไทย 18 คน **ชายครู นักเรียน ชาวบ้าน เริ่มทุนจาก 180
บาท ตอนนี้มีเงินถึง 2530 บาท**

(โสภา ศรีสุข, ครูประจำชมรมขนมไทยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

การแบ่งปันดี เพราะว่าจะได้ให้น้องกิน แล้วน้องก็จะรู้จักอาหารโรงเรียน
ไม่เหมือนอาหารที่บ้าน บางทีทำขายหน้าโรงเรียน คนขับรถผ่านไปก็ซื้อ บาง
วันก็ได้ 400 - 500 บาท เอาไปไว้กองทุนชุมชนทำขนม

(กัญญาพัชร เลิศอาชารักษ์, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบสำหรับเด็กอยู่ในช่วงวัยประถม การสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของอาชีพจะปรากฏในลักษณะการประกอบอาชีพง่าย ๆ สอดคล้องกับความรู้ความสามารถที่มีและมีเหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชน นอกจากนี้ยังเรียนรู้การทำหัตถศิลป์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนด้วย

5.3.1.3.5 ประเพณี

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา โรงเรียนตำราวดตระเวนชายแดน อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการสืบทอดวิถีไทยด้านประเพณี ดังนี้

มีการไหว้ครู เพราะครูมีพระคุณ ครูเป็นคนสอนเรามา (สุนันทา นาแก้ว, นักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนตำราวดตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562)

วันลอยกระทง ให้อุสื้อยูป ให้วาดภาพกระทง ให้งานไปเตรียมของ กระทง มีเนื้อหาว่าทำเพื่ออะไร ทำทำไม ทำกระทงอย่างไร (พิมพ์พิชา จัปไวนาน, ครูโรงเรียนตำราวดตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

ปีใหม่ม้งจะมีการจัดกิจกรรมในโรงเรียน มีพิธีกรรม และการแสดงตาม ประเพณี มีการโยนลูกช่วง เป็นโอกาสบ่าวสาวพบกัน ผู้นำทางโรงเรียนแห่งนี้ อธิบายให้ลูกหลานฟังเป็นภาษาถิ่น (กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำราวดตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

โรงเรียนตำราวดตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาต่างปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทยด้านประเพณี อย่างชัดเจน การสืบทอดวิถีไทยด้านนี้ได้แก่ ประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพของความเป็นผู้เรียนและผู้สอน โดยจะมีการจัดขึ้นเมื่อครบรอบเวลาของทุกปี คือ ประเพณีการไหว้ครู ซึ่งมี

การประพฤติปฏิบัติกิจกรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ส่วนประเพณีอื่น ๆ ที่ปรากฏเป็นประเพณีพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนและความเชื่อของชุมชน อาทิ ประเพณีปีใหม่ม้งประเพณี

5.3.1.4 ผู้รับการสืบทอด

โรงเรียนตำราวดตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา เป็นสถาบันการศึกษาที่ต้องทำหน้าที่ให้การสืบทอดความรู้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้รับการสืบทอดวิถีไทยจากสถาบันนี้คือ

นักเรียนในโรงเรียนโดยตรง และยังแพร่กระจายไปสู่ครอบครัวและชุมชนที่นักเรียนอาศัยด้วย ดังนั้น ผู้รับการสืบทอดในการแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีการขยายขอบเขตครอบคลุมคนในสังคมของชุมชนนั้น ๆ ด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลที่ปรากฏ ดังนี้

ที่โรงเรียนมีชมรมเยอะคะ มีทำอาหาร มีเกษตร มีปักผ้า

หนูอยู่ชมรมปักผ้าได้ทำผ้าปัก...

(สิตาพร บาทลา, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงทราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562)

เพื่อนหลายคนไปทำขนมบ้านสุนันทา กล้วยกวน สังขยาฟักทอง

ครูสอน เพื่อนบอกดูรูป แบ่งให้แม่ทำ แล้วอธิบายเหมือนได้ดู เหมือน

ครูสอน

(ดวงพร บ่าหลง, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงทราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562)

ข้อมูลที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงทราย-พะเยา มีการสืบทอดวิถีไทยวิถีไทยเพื่อการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครอบคลุม โดยปรากฏผู้รับการสืบทอดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นักเรียนจะเป็นผู้รับการสืบทอดโดยตรง ส่วนบุคคลในครอบครัวรวมถึงบุคคลในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่จะได้รับการสืบทอดโดยอ้อม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่าวิถีไทยเพื่อการพัฒนาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงทราย-พะเยา เน้นการพัฒนาในระดับปัจเจก ผ่านกระบวนการศึกษาในระบบและมีการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบด้วย ผ่านวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่มีอย่างครอบคลุมรวมถึงปรากฏสาระของการสืบทอดวิถีไทยอย่างครบถ้วน

5.3.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์

จากการลงพื้นที่ที่กรณีศึกษา ณ , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงทราย-พะเยา ผู้วิจัยพบการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยมากมายที่ปรากฏชัดเจนและเป็นรูปธรรม เห็นได้จากข้อมูลและรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น การพัฒนามนุษย์นับว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนา ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาสังคม และประเทศชาติต่อไป ซึ่งโรงเรียนนี้ได้เน้นย้ำแนวพระราชดำริวิถี

ไทยมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ในทุกด้านตามแนวพระราชดำริของการพัฒนามนุษย์อย่างครอบคลุม ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ทางด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา

5.3.2.1 พุทธิศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พุทธิศึกษา” หมายถึงการศึกษาทางด้านความรู้ สติปัญญา วิชาการ การพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษาคือการพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ปรากฏการพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม นักเรียนในโรงเรียนต่างพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการในการเรียนการสอนตามหลักสูตรการเรียนการสอนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาทิ นักเรียนในโรงเรียนต้องการการพัฒนาทักษะในการสื่อสารด้วยภาษาไทย ทั้งการอ่านออกเขียนได้และการคิดแก้ปัญหาเป็นการเล่าเรื่อง แต่ปัจจุบันข้อมูลล่าสุดพบว่า นักเรียนมีการพัฒนาทักษะในการสื่อสารภาษาไทยดีขึ้น ตามข้อมูลปรากฏ

โรงเรียนได้ดำเนินโครงการโรงเรียนอ่านออกเขียนได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน โดยดำเนินการปูพื้นฐานทางภาษาไทยในระดับชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และแก้ไขปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 - 6 อย่างจริงจัง ทำผู้เรียนสามารถอ่านหนังสือออกได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถเขียนเพื่อการสื่อสารได้ สามารถใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นต่อเนื่องมาโดยตลอด

(โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2560, 2561: 33)

5.3.2.2 จริยศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ “จริยศึกษา” เป็นเรื่องสำคัญที่สุด มนุษย์ควรมีดีคือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการพัฒนามนุษย์ทางด้านจริยศึกษาจนเป็นที่ยอมรับ เห็นได้จากข้อมูลรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น โดยเฉพาะในส่วนของวิถีไทยทางด้านค่านิยม ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ 1) ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา 2) ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา 3) ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวที 4) ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 5) ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี 6) ค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท และ 7) ค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์ โรงเรียน

ตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาเป็นโรงเรียนที่ให้ความสนใจและมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้ดีไม่น้อยไปกว่าพัฒนาคนให้เก่ง

5.3.2.3 หัตถศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “หัตถศึกษา” หมายถึงการใช้ความรู้ที่มีอยู่มาปฏิบัติแบบทำจริง เพื่อให้รู้จริง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการพัฒนามนุษย์ทางด้านหัตถศึกษาอย่างชัดเจน เนื่องด้วยการเรียนการสอนในโรงเรียนมีการให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงตามความเหมาะสมกับหัวข้อและบริบทในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถให้นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญแม่นยำในการนำไปประกอบอาชีพในอนาคต อาทิ งานฝีมือที่ปรากฏเป็นผลงานของนักเรียนโดยเฉพาะหัตถศิลป์ท้องถิ่น ได้แก่ งานผ้าปักต่าง ๆ ปรากฏในรูปแบบผ้าเป็นผืนเพื่อนำไปประกอบทำเครื่องแต่งกายและกระเป๋าในขั้นตอนต่อไป

5.3.2.4 พลศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พลศึกษา เป็นเรื่องที่มีนัยสำคัญต้องรู้จักรักษาร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องโภชนาการ การพัฒนาทางด้านพลศึกษาคือการพัฒนาอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา เนื่องด้วยบุคลากรของโรงเรียนให้ความสนใจในเรื่องโภชนาการที่ดีของเด็ก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอันหลากหลายที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย ให้นักเรียนมีความสมบูรณ์แข็งแรงและพละนามัยดี โดยการออกกำลังกายสม่ำเสมอ

5.4 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ ณ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง

5.4.1 การสืบทอด

การสืบทอดจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด

5.4.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

จากผลการศึกษาเห็นได้ชัดเจนทุกโรงเรียนมีผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับสอนเป็นผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยแก่นักเรียนในโรงเรียน แม้ว่าจะเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบที่แตกต่างกันก็ตาม

ข้อสังเกตที่ผู้วิจัยพบได้ส่วนหนึ่งก็คือบริบทของโรงเรียนทำให้มีความแตกต่างกันในเรื่อง “เวลา” ที่บุคลากรทางการศึกษาให้การสืบทอดวิถีไทย เนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ เป็นโรงเรียนประจำที่ผู้เรียนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนสามารถให้การสืบทอดวิถีไทยได้แม้ในเวลาราชการ ต่างจากสองโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา ในที่นี้ผู้วิจัยไม่ได้หมายความว่าทั้ง 2 โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษามีได้มีการให้การสืบทอดวิถีไทยนอกเวลาราชการ แต่ผู้วิจัยต้องการจะสื่อสารว่าโรงเรียนพระดาบส มีผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยได้สะดวกมากกว่า 2 โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาที่จะให้การสืบทอดวิถีไทยได้ทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ ทั้งนี้เพราะทั้งผู้รับการสืบทอดและผู้ให้การสืบทอดต่างมีโอกาสอยู่ร่วมกันทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ เห็นได้จากข้อมูลกิจกรรมการระเบียบปฏิบัติประจำวันของศิษย์พระดาบส ที่มีตารางเวลากำหนดแน่นอนว่าผู้รับการสืบทอดและผู้ให้การสืบทอดจะมีโอกาสอยู่ร่วมกันนอกเวลาราชการ

โรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ เป็นโรงเรียนประจำที่ผู้เรียนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนทั้งกลางวันและกลางคืน ครูอาจารย์จึงสามารถอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้อะไรปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมได้ตั้งแต่เวลาเข้ามิตตอนตื่นนอนจนถึงเข้านอน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นลักษณะพิเศษที่โดดเด่นของโรงเรียนพระดาบสที่แตกต่างจากโรงเรียนบ้านดอนมทาวัวและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาอย่างชัดเจน

ข้อมูลที่ปรากฏทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนกรณีศึกษาซึ่งมีการจัดการศึกษาทั้งแบบการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยโดยมีผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยหลักคือผู้ที่มีหน้าที่สอนในโรงเรียน ขณะเดียวกันโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ยังมีผู้ให้การสืบทอดนอกเวลาราชการด้วย แต่อาจแตกต่างกันในเรื่องของปริมาณความถี่ ในส่วนนี้โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบจะมีการสืบทอดวิถีไทยโดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องวิถีไทย ผู้ที่ให้การสืบทอดจะเป็นชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องวิถีไทยนั้น ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งไม่ปรากฏลักษณะนี้ในโรงเรียนพระดาบส นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการสืบทอดวิถีไทยในโรงเรียนกรณีศึกษาเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย ซึ่งผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยเป็นคนในครอบครัวและเครือญาติ

การลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งนี้ ผู้วิจัยพบข้อมูลที่แสดงให้เห็นการสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีอย่างครอบคลุม แม้ว่าโรงเรียนบ้านดอนมทาวัวจะไม่ได้กล่าวถึงพระราชดำริหรือพระราชกระแสรับสั่งโดยตรง แต่ผู้วิจัยได้สอบถามผู้ให้ข้อมูลทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียน เกี่ยวกับแนวพระราชดำริในพระองค์เรื่องวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับทราบแนวพระราชดำริดังกล่าวผ่านพระราชนิพนธ์ในพระองค์ที่มีอยู่ในห้องสมุดตอนุสรณ์ในโอกาสโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนก่อตั้งครบ 60 ปี และคุณครูยังให้ข้อมูลว่ามีการมอบหมายงานให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า รวมถึง

ครูผู้สอนนำไปอ่านเพื่อประเทืองปัญญา และยังมีสื่อการสอนที่ทางโรงเรียนใช้มีเนื้อหาและแบบฝึกหัดเกี่ยวกับพระราชทานพระองค์โดยตรง เช่น “ใบงานที่ 02 พระราชประวัติและพระราชทานพระสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี” เป็นสื่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามโครงการจัดทำสื่อ 60 พรรษาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี โดยสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้หลายท่านยังได้รับทราบมานานแล้วเกี่ยวกับแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนผ่านพระราชกรณียกิจ และพระราชดำรัสผ่านสื่อสารอื่นอีกด้วย วิจัยจึงขออนุญาตสรุปว่าทุกพื้นที่ที่มีการสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในพระองค์อย่างครอบคลุม

5.4.1.2 วิธีการสืบทอด

จากการลงพื้นที่ที่กรณีศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง มีการสืบทอดแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับผลการศึกษาในบทที่ 4 ที่พบว่า วิธีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยปรากฏ 9 วิธีการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง ส่งเสริม ประสพการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติनाเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม การศึกษาเกี่ยวเนื่องกับการสืบทอดอย่างแยกออกจากกันได้ยาก วิธีการศึกษาและวิธีการสืบทอดล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการเดียวกัน ผลจากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบสปรากฏการสืบทอดวิถีไทยทั้งในและนอกชั้นเรียนซึ่งมิได้มีความสำคัญน้อยกว่ากัน ปรากฏวิธีการสืบทอดวิถีไทย 9 วิธีข้างต้นอย่างครอบคลุม เช่นเดียวกับโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ที่มีวิธีการสืบทอดวิถีไทยปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิธีดังกล่าว

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาในหัวข้อวิธีการสืบทอดวิถีไทยนี้ แสดงให้เห็นว่าทุกพื้นที่กรณีศึกษามีการน้อมนำแนวพระราชดำริในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนมนุษย์ไปใช้พัฒนาผู้เรียนในสถาบันตัวอย่างปรากฏผลสัมฤทธิ์อย่างชัดเจน ทั้งนี้วิธีการสืบทอดที่พบในแต่ละโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาอาจมีความแตกต่างในเรื่องของปริมาณการนำไปใช้บ้าง ซึ่งเป็นการนำไปใช้อย่างมีหลักการและเหตุผลรองรับ โดยเฉพาะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษา ในที่นี้โรงเรียนพระดาบสเป็นการจัดการศึกษาแบบนอกระบบและมุ่งเน้นให้บุคคลที่จบการศึกษาสามารถประกอบอาชีพและทำงานเป็น ดังนั้นในการสืบทอดวิถีไทยผ่านการศึกษาของโรงเรียนพระดาบสจึงเน้นย้ำเรื่องการฝึกทักษะ และการฝึกทักษะที่สำคัญประกอบด้วย “การปฏิบัติจริง” และ “การผลิตซ้ำ” หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “การผลิตซ้ำ” นั่นเอง นอกจากนี้วิธีการสืบทอดที่ผู้วิจัยคิดว่าโดดเด่นในโรงเรียนพระดาบส

คือการสืบทอดวิถีไทยด้วยวิธี “การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม” เนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่ให้โอกาสคนทั่วประเทศที่มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนจริงแต่ขาดโอกาส ดังนั้นจึงมีนักเรียนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมมาศึกษามากมาย ประกอบกับรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระดาบสเป็นแบบให้นักเรียนดำรงชีวิตอยู่ประจำที่โรงเรียนมิใช่ให้นักเรียนไปกลับ ดังนั้นนักเรียนจึงมีโอกาสอยู่ร่วมกับผู้เรียนคนอื่นมากกว่าการศึกษาในระบบที่เป็นการเรียนการสอนแบบไปกลับ ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีผลทำให้การสืบทอดทางวิถีไทยด้วยวิธี “การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม” เกิดขึ้นโดยง่ายจากกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ส่วนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการใช้วิธีการสืบทอดที่มักจะปรากฏในการศึกษาในระบบโดยเฉพาะการเรียนการสอนในชั้นเป็นหลัก ได้แก่ “การฟัง” และ “การใช้สัญลักษณ์อักษร” โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วย “การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม” ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นวิธีการที่สำคัญและจำเป็นสำหรับโรงเรียนกรณีศึกษาทั้งสองแห่งนี้ เนื่องด้วยกลุ่มผู้เรียนโรงเรียนทั้งสองแห่งยังเป็นนักเรียนวัยประถม ส่วนใหญ่ต้องการต้นแบบในการปฏิบัติหรือต้นแบบในการเรียนรู้ วิธีการสืบทอดแต่ละวิธีมีความเหมาะสมกับผู้รับการสืบทอดแตกต่างกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ให้การสืบทอดจะต้องพิจารณาเลือกวิธีการสืบทอดวิถีไทยให้เหมาะสมกับผู้รับการสืบทอดเป็นสำคัญ โดยต้องพิจารณาถึง ช่วงวัย จำนวนผู้รับการสืบทอด พื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม รวมถึงระดับการศึกษา หากสามารถพิจารณาและใช้วิธีการสืบทอดวิถีไทยให้เหมาะสมกับผู้รับการสืบทอดแล้ว การสืบทอดวิถีไทยนั้นน่าจะสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

5.4.1.3 สารที่สืบทอด

จากการศึกษาการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏสารที่สืบทอดวิถีไทย 5 ประเภท เรียงตามลำดับความถี่ในการปรากฏที่วิเคราะห์ได้จากบทที่ 4 ได้แก่ วิถีไทยด้านความเชื่อ วิถีไทยด้านค่านิยม วิถีไทยด้านศิลปะ วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี สารวิถีไทยทั้ง 5 ด้านนี้ สอดคล้องกับสอดคล้องกับค่านิยมวิถีไทยว่า วิถีไทย” หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดีงามแบบไทยโดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแสดงถึง ความเจริญ และความมีศักดิ์ศรีของคนไทย ความเป็นอัตลักษณ์ปรากฏในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนศิลปะต่าง ๆ จากการลงพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ผู้วิจัยพบข้อมูลมากมายที่สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนทุกแห่งมีการสืบทอดการพัฒนามนุษยธรรมด้วยวิถีไทยตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครบถ้วน มีเนื้อหาปรากฏดังต่อไปนี้

5.4.1.3.1 ความเชื่อ

“วิถีไทยด้านความเชื่อ” ซึ่งเป็นวิถีไทยที่เป็นนามธรรมรับรู้และสัมผัสได้จากจิตใจ “ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีผลต่อพฤติกรรม การแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้อง กับสภาพแวดล้อมแต่ละท้องถิ่น” (วิมล จิโรจพันธ์, ประชิต สกฤษะพัฒน์ และ อุดม เขยกิจวงศ์, 2548 : 51) ความเชื่อที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญและสนพระทัยมากที่สุดคือ “ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา” สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายความเชื่อในสังคมไทยจึงปรากฏอย่างหลากหลาย เช่นกัน ความเชื่อในสังคมไทยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือความเชื่อในพระพุทธศาสนา ความเชื่อแบบดั้งเดิม และความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ คนไทยมีความเชื่อทั้ง 3 ส่วนอย่างผสมกลมกลืนกัน อย่างมิได้รู้สึกแปลกแยก ซึ่งความเชื่อในลักษณะดังกล่าวพบในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งอย่างครอบคลุม ความเชื่อความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อจะทำให้มนุษย์ยอมรับ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงหลักธรรมทางศาสนา ซึ่งหลักธรรมทางศาสนามักจะสอนให้คนประพฤติปฏิบัติดีความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ต่างมีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนในเรื่องความเชื่ออย่างครบถ้วน

5.4.1.3.2 ค่านิยม

จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษาพบว่าโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ปรากฏการณ์สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี ครบถ้วนทุกโรงเรียน และครอบคลุมค่านิยม 7 ประการ เรียงตามลำดับความถี่ในการปรากฏได้ดังนี้ ค่านิยมในเรื่องความเมตตา กรุณา ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา ค่านิยมในเรื่องความกตัญญู กตเวทิตา ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งหมดมีผลการศึกษา ดังนี้

5.4.1.3.2.1 ความเมตตา กรุณา

ค่านิยมเรื่องความเมตตา กรุณาปรากฏอย่างครอบคลุมในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง โรงเรียนพระดาบสปรากฏวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตา กรุณาอย่างโดดเด่น โดยเฉพาะความเมตตาของครู อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียนที่มีต่อเด็กนักเรียนในโรงเรียนพระดาบส เนื่องด้วย

นักเรียนที่มาศึกษา ณ โรงเรียนพระดาบสต่างเป็นผู้ที่ต้องการ “โอกาส” ในชีวิต และถูกจัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้เนื่องมาจากความไม่พร้อม มีปัญหา หรือความติดขัดบางประการที่ทำให้ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบได้ ศิษย์พระดาบสมีความหลากหลายมาจากพื้นฐานและชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกัน โดยมากมีความไม่พร้อมเป็นพื้นฐานของชีวิต ครู อาจารย์ และบุคลากรในที่แห่งนี้จึงต้อง อนุเคราะห์ ช่วยเหลือ พัฒนา และเยียวยา มากกว่าผู้ที่อยู่ในภาวะปกติ ประกอบกับโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่ผู้เรียนต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ครู อาจารย์ และบุคลากรจึงต้องดูแลเอาใจใส่ทั้งในและนอกเวลาเรียน ศิษย์พระดาบสบางคนมาจากสภาพการณ์ในชีวิตที่ย่ำแย่ และต้องการความเข้าใจและความเอาใจใส่เป็นพิเศษผู้ที่เป็นครูอาจารย์จึงต้องทุ่มเททั้งพลังกายพลังใจในการพัฒนาและประคับประคองให้ผู้มีโอกาสในการเรียนที่โรงเรียนพระดาบสให้ยังคงเป็นผู้มีโอกาสเรียนได้ต่อไป จนถึงการสิ้นสุดของกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักสูตร ณ สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ดังนั้นบุคลากรทุกท่านในโรงเรียนพระดาบสต้องมีพื้นฐานของความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้งแห่งพื้นฐานของการดำรงตนเป็นสำคัญ และการที่ผู้สอนเป็นผู้มีความเมตตากรุณานั้นผู้เรียนก็ได้รับการถ่ายทอดให้รู้จักความเมตตากรุณารวมทั้งซึมซับการกระทำของครูอาจารย์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติในที่สุด ทั้งนี้

จากข้อมูลที่ได้รับ ผู้วิจัยพบว่าการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณานี้ยังปรากฏชัดเจนในโรงเรียนกรณีศึกษาอีก 2 แห่งด้วย แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 โรงเรียน ทั้งโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาต่างมีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณาอย่างครบถ้วนเพื่อหล่อหลอมให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียนมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่พึงปรารถนาของสังคม

5.4.1.3.2.2 การเห็นความสำคัญของการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าค่านิยมเรื่องนี้เป็นลักษณะโดดเด่น ณ โรงเรียนพระดาบส ศิษย์พระดาบสล้วนเห็นความสำคัญของการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศิษย์ของโรงเรียนพระดาบสต่างต้องการโอกาสทางการศึกษาจึงแสวงหาโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ณ โรงเรียนพระดาบส เมื่อได้รับโอกาสแล้วศิษย์พระดาบสต่างเห็นคุณค่าของการได้รับโอกาสนั้น ไม่เพียงแต่โรงเรียนพระดาบสที่ปรากฏค่านิยมในเรื่องนี้ โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาก็ปรากฏค่านิยมประการนี้เช่นกัน นักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาส่วนมากต่างเห็นความสำคัญของการศึกษา เพราะ

ตระหนักในคุณค่าของการมีความรู้ และเพื่อเป็นการดำรงตนเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ จึงตั้งใจเรียนรู้ และมุ่งมั่นที่จะตั้งใจศึกษา

5.4.1.3.2.3 ความกตัญญูทเวท

ผู้วิจัยพบว่าค่านิยมเรื่องความกตัญญูทเวทปรากฏอย่างครอบคลุมในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง แต่ที่เห็นว่าเป็นความกตัญญูทเวทที่เกิดจากสำนึกและตระหนักอย่างลึกซึ้งซึ่งมากคือความกตัญญูทเวทที่ปรากฏในตัวศิษย์พระดาบส อาจจะเป็นเพราะเนื่องจากผู้เรียนโรงเรียนพระดาบสมิ่วช่วงวัย และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์มากกว่าจึงคิดได้ซับซ้อนมากกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมทั้ง 2 โรงเรียนกรณีศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่ได้รับโอกาสเข้ามาเรียนในโรงเรียนพระดาบสต่างตระหนักว่าการได้รับโอกาสในชีวิตอีกครั้งซึ่งเรื่องนี้ไม่ได้เกิดกับทุกคนและตนได้รับโอกาสนั้นจากโรงเรียนพระดาบส ทั้งนี้ความกตัญญูทเวทของศิษย์พระดาบสเห็นได้จากการแสดงออกในเรื่องการแสดงความคิดเห็นและการประพฤติปฏิบัติ ทั้งในชีวิตประจำวันหรือในโอกาสพิเศษ ผู้วิจัยพบว่าค่านิยมเรื่องความกตัญญูทเวทในการศึกษาครั้งนี้ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ 1) ความกตัญญูทเวทที่มีต่อสิ่งมีชีวิต และ 2) ความกตัญญูทเวทที่มีต่อสิ่งไม่มีชีวิต โรงเรียนพระดาบสได้สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างชัดเจน โรงเรียนกรณีศึกษาอีก 2 แห่งปรากฏค่านิยมในเรื่องความกตัญญูอย่างเห็นได้ชัดเช่นกัน ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วว่าค่านิยมในเรื่องความกตัญญูปรากฏชัดทั้ง 3 โรงเรียนกรณีศึกษา ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูที่พบจากโรงเรียนกรณีศึกษาระดับประถม 2 แห่งได้แก่โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ที่ครอบครัวและโรงเรียน เนื่องจากด้วยช่วงวัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษายังมีได้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงขยายขอบเขตจากตนเองไปไกลจากบ้านและโรงเรียนมากนัก ต่างจากนักเรียนโรงเรียนพระดาบสมิ่วช่วงวัยและระดับการศึกษามากกว่าระดับประถม ความลึกซึ้งและความซับซ้อนจึงปรากฏสะท้อนให้เห็นจากผลสัมฤทธิ์ที่มีการขยายขอบเขตของความกตัญญูไปสู่สังคมและประเทศชาติ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า “ช่วงวัย” และระดับการศึกษาน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการตระหนักรู้และการแสดงออกทางกาย วาจา ใจ เช่นนั้น

5.4.1.3.2.4 ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา พบข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าทั้ง 3 โรงเรียน มีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อย่างครอบคลุม ศิษย์พระดาบสรวมถึงบุคลากรในโรงเรียนพระดาบสล้วนมีความ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์

กษัตริย์ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะผู้เรียนต่างตระหนักและรู้ซึ่งว่าการได้รับโอกาสอีกครั้งหนึ่งของชีวิตนั้น เพราะพระเมตตาตามหากฎณาคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้จากสถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบกับการอบรมสั่งสอนหล่อหลอมผู้เรียนจากโรงเรียนพระดาบสได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวอย่างชัดเจน ด้วยความเป็นมาและกำเนิดของสถาบันโรงเรียนพระดาบสจึงมีวิธีการสร้างสำนึกเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ โดยปลูกฝังเน้นย้ำเป็นพิเศษให้แก่ักเรียน วิธีการหนึ่งคือการบรรจุเนื้อหาไว้ในคำสัจย์ปฏิญาณตนทุกบททั้งโดยตรงและโดยอ้อม ศิษย์พระดาบสทุกคนจะต้องท่องคำสัจย์ปฏิญาณตนทุกวัน วันละ 6 เวลา ตามตารางเวลาของวิถีปฏิบัติในโรงเรียนพระดาบส ส่วนโรงเรียนบ้านดอนมทาวัวและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ปรากฏข้อมูลการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เช่นกัน โดยโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 โรงเรียนได้สืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ผ่านการเรียนการสอนแล้ว ยังปรากฏลักษณะร่วมหนึ่งประการในการหล่อหลอมผู้เรียนในเรื่องดังกล่าว ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมหน้าเสาธงโดยเป็นการปฏิบัติซ้ำทุกวัน เมื่อนักเรียนได้กระทำกิจกรรมดังกล่าวซ้ำกันทุกวัน ย่อมระลึกรู้ในการกระทำนั้น ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ อันจะยังให้เกิดความรู้สึกนึกคิดไปตามถ้อยคำที่กล่าว ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นพื้นฐานอันจะมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนในภายภาคหน้า

5.4.1.3.2.5 ความสามัคคี

จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมทาวัว และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ต่างมีการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความสามัคคีอย่างเห็นได้ชัด ข้อมูลที่น่าสนใจคือโรงเรียนพระดาบส เนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนประจำ การดำรงชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ จะถูกกำหนดไว้ภายใต้กรอบของตารางเวลาเพื่อความเป็นไปด้วยกันของหมู่คณะ "ความสามัคคี" จึงเป็นวิถีที่สำคัญที่ศิษย์พระดาบสพึงมี เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจกันให้หมู่คณะกระทำการใด ๆ สำเร็จได้ตามช่วงระยะเวลาที่กำหนด ความสามัคคีในโรงเรียนพระดาบสปรากฏได้จากกิจกรรมต่าง ๆ การรับประทานอาหารร่วมกัน การช่วยกันทำอาหาร การร่วมมือกันปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้น ซึ่งทั้งหมดปรากฏชัดเจนในการดำเนินชีวิตอย่างพร้อมเพรียงกันเป็นหมู่คณะตามกิจกรรมที่เป็นระเบียบปฏิบัติประจำวันของนักเรียนพระดาบส การสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมในส่วนของความสามัคคี ปรากฏในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งอย่างครบถ้วน มีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องความถี่ของการปลูกฝังหล่อหลอม เนื่องด้วยมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่แตกต่างคือประจำกับไปกลับ แต่ทุกโรงเรียน ทั้งโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมทาวัว และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้าน

ค่านิยมเรื่องดังกล่าวผ่านการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูจะเป็นผู้กำหนดรวมถึงกฎและระเบียบ ของโรงเรียน

5.4.1.3.2.6 ความมีกิริยามารยาท

จากการศึกษาด้วยการลงพื้นที่ ณ กรณีศึกษา ทั้ง 3 โรงเรียนล้วนมีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความมีกิริยามารยาท โรงเรียนพระดาบส ผู้วิจัยพบว่า ศิษย์พระดาบสต่างได้รับการอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติให้มีกิริยามารยาทเรียบร้อยกันถ้วนหน้า โดยเฉพาะนักเรียนหญิงในหลักสูตรวิชาชีพเคหบริบาล จะได้รับการอบรมสั่งสอนเรื่องนี้อย่างเอาใจใส่และเอาจริงเอจัง สังเกตได้จากการแต่งกาย กิริยามารยาทที่แสดงออก และโดยเฉพาะเรื่องการดูแลรักษาตนเองในฐานะผู้หญิงตามวิถีไทย ซึ่งสอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียน แตกต่างจากโรงเรียนกรณีศึกษาอีก 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาที่ยังไม่มีการสืบทอดวิถีไทยเรื่องการดูแลตนเองในฐานะหญิงไทย เรื่องปรากฏอย่างชัดเจน เนื่องด้วยวัยผู้เรียนยังไม่เอื้อให้มีการอบรมเรื่องดังกล่าว สารที่ปรากฏในการสืบทอดวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความมีกิริยามารยาทในโรงเรียนทั้งสองนี้ส่วนใหญ่จะเน้นวิถีปฏิบัติกับบุคคลที่มีอายุมากกว่า

5.4.1.3.2.7 ความซื่อสัตย์สุจริต

จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา พบว่าทุกโรงเรียนมีการนำแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ไปสืบทอดให้นักเรียน โรงเรียนพระดาบสพบการปรากฏของวิถีไทยในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริตจากรื่องราวการบอกเล่าของครูอาจารย์ที่มีการถ่ายทอดเรื่องนี้เพื่อหล่อหลอมผู้เรียนในห้องเรียนทักษะวิชาชีพ โดยผู้สอนพยายามแทรกการอบรมสั่งสอนในประเด็นเรื่องนี้อย่างชัดเจน และพยายามหล่อหลอมให้ผู้เรียนได้ตระหนักจากการย้ำสอนและให้แนวทาง อาทิ การกล่าวถึงการประกอบอาชีพในอนาคตที่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของเศรษฐกิจและค่าตอบแทนในการดำเนินงาน คณาจารย์จากโรงเรียนพระดาบสพยายามอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้วัสดุอุปกรณ์ ต้องใช้ให้ตรงตามข้อกำหนดตกลง และต้องใช้ของที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ไม่คดโกงโดยการหาทางได้รับผลประโยชน์จากการเลือกใช้อุปกรณ์ต่ำกว่ามาตรฐานและไม่ตรงตามข้อตกลง รวมถึงเรื่องของการคิดค่าบริการต่าง ๆ ต้องมีซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา และสมเหตุผล ไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีการอบรมสั่งสอนเรื่องความซื่อสัตย์ในการประพฤติปฏิบัตินอกห้องเรียนอีกด้วย จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนกรณีศึกษาทุกแห่งปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีในเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมในส่วนของความซื่อสัตย์ โดยผ่านวิธีการสืบทอดที่หลากหลายทั้งการสอนใน

ห้องเรียน การสอนนอกห้องเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวกับการเรียน การสอน แต่การดำเนินชีวิตประจำวันและพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนแสดงให้เห็นว่า นักเรียนได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องความซื่อสัตย์มาเป็นอย่างดี

ผลจากการศึกษาโดยการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษา 3 โรงเรียนได้แก่โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวันโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาปรากฏ ข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนทั้ง 3 แห่งมีการแนะนำ พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเรื่องวิถีไทยด้านค่านิยมอย่าง ครบถ้วนทั้ง 9 ประการ ได้แก่ ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา ค่านิยมในเรื่อง ความกตัญญูต่อบุคคล ค่านิยมในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ค่านิยมในเรื่องความเมตตา กรุณา ค่านิยมใน เรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์ สุจริต และ ค่านิยมในเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน และค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท ในภาพรวม ส่วนใหญ่สาระที่สืบทอดเหมือนกันทุกโรงเรียน แต่อาจจะแตกต่างกันเมื่อนำไปสืบทอดแก่นักเรียน แต่ละโรงเรียน เนื่องด้วยโรงเรียนทั้ง 3 มิได้มีกลุ่มผู้เรียนที่มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ ประกอบกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีรายละเอียดบาง ประการที่เป็นสาระเหมาะสมเฉพาะกลุ่ม อาทิ การดูแลตนเองในฐานะหญิงไทย หรือแนวทางในการ ประพฤติปฏิบัติเมื่อต้องไปประกอบอาชีพในชีวิตจริง สาระเหล่านี้ปรากฏในโรงเรียนพระดาบส แต่ มิได้ปรากฏในโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย- พะเยา

5.4.1.3.3 ศิลปะ

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าวิถี ไทยด้านศิลปะตามแนวพระราชดำริ มี 7 ประเภท ได้แก่ ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยศิลป์ สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และหัตถศิลป์ ทุกประเภทล้วนมีคุณค่าทางด้าน สุนทรียศาสตร์อย่างโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ควรที่จะอนุรักษ์และสืบทอดไว้ให้เป็นมรดกที่ล้ำค่าของ ชาติไทยสืบไป จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่าทั้ง 3 โรงเรียน ได้แก่โรงเรียนพระ ดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มี ลักษณะการสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะทุกโรงเรียน แต่มิได้มีลักษณะโดดเด่นมากนัก การสืบทอดวิถี ไทยทางด้านศิลปะที่ปรากฏทั้ง 3 โรงเรียน ส่วนใหญ่จะมีวิธีการสืบทอดผ่านการเรียนการสอนในชั้น ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างด้านความถี่ระหว่างโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบและโรงเรียนที่จัด การศึกษานอกระบบ โอกาสที่นักเรียนจะได้เรียนรู้และได้รับการสืบทอดศิลปะไทยของนักเรียนจาก โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบมีมากกว่าในขณะที่โรงเรียนพระดาบสซึ่งเป็นการจัดการศึกษานอก ระบบจะมีโอกาสในการรับการสืบทอดวิถีไทยทางด้านศิลปะผ่านการเรียนการสอนไม่มากเท่าโรงเรียน

กรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำราจตระเวนชายแดน อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา โดยเฉพาะ ด้านดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ ภาษาและวรรณศิลป์ รวมถึง หัตถศิลป์ การสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม โรงเรียนทั้ง 3 แห่งปรากฏลักษณะร่วมกันอยู่หนึ่งประการคือการสืบทอดโดยวิธีการสร้างสิ่งสมประสมการณ์จากการพานักเรียนไปทัศนศึกษา

5.4.1.3.3.1 ภาษาและวรรณกรรม

จากการศึกษาพบว่าศิษย์พระดาบสได้รับการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องภาษาและวรรณกรรม จากการเรียนในบางรายวิชา หรือจากการปฏิบัติด้วยตนเอง และพบว่ามึนักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีความสามารถทางด้านภาษาจนเป็นที่ยอมรับจากการประกวดกับโรงเรียนอื่น ๆ แต่การสืบทอดวิถีไทยในเรื่องภาษาและวรรณกรรม ณ โรงเรียนตำราจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาไม่โดดเด่นนักเนื่องด้วยนักเรียนทุกคนในโรงเรียนเป็นชนเผ่า ประกอบด้วย เผ่าม้ง เผ่าลาหู่ และเผ่าเย้า จึงใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนตำราจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาพยายามจะสืบทอดวิถีไทยในเรื่องภาษาและวรรณกรรม แต่ทำได้ยากและประสบอุปสรรค เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้เรียนยังเข้าใจภาษาไทยได้ยังไม่ดีพอ ครูที่โรงเรียนพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการจัดกิจกรรมรักการอ่าน แต่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงคิดว่าควรต้องพัฒนานักเรียนเรื่องการอ่านเขียนภาษาไทยให้ดีขึ้นก่อน ซึ่งปัญหานี้บุคลากรของโรงเรียนพยายามแก้ไขมาตลอด และผลของการแก้ไขสัมฤทธิ์ผลและดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่อาจจะยังไม่ดีมากพอ ต้องอาศัยเวลา หากแนวโน้มการพัฒนานักเรียนเรื่องการอ่านออกเขียนได้ปรากฏผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น ผู้วิจัยคิดว่าการสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะในส่วนของภาษาและวรรณศิลป์ จะปรากฏผลสำเร็จตามมา

5.4.1.3.3.2 ดุริยางคศิลป์

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส มีการสืบทอดศิลปะไทยด้านจากการเข้าร่วมชมรมในโรงเรียนพระดาบส คือชมรมดนตรีไทย โรงเรียนบ้านดอนมหาวันได้รับการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องดุริยางคศิลป์จากการสอนผ่านสื่อ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนขาดบุคลากรทางด้านนี้และโรงเรียนตำราจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาได้รับการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องดุริยางคศิลป์จากการสอนผ่านสื่อและบุคลากรในโรงเรียน

5.4.1.3.3.3 สถาปัตยกรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำราจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดศิลปะไทยด้านสถาปัตยกรรมจากการเรียนการสอนในรายวิชาและการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทาง

สถาปัตยกรรมปรากฏอยู่เช่นเดียวกับจิตรกรรมและประติมากรรม แต่สำหรับสถาปัตยกรรมไทย ศิษย์พระดาบสได้รับการสืบทอดผ่านการเรียนรู้ในห้องเรียนบางส่วน อาทิ ลักษณะของบ้านเรือนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ แต่ไม่ได้รับการสืบทอดทั่วถึงกันทุกหลักสูตร

5.4.1.3.3.4 นาฏศิลป์

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส มีการสืบทอดศิลปะไทยด้านนาฏศิลป์ให้แก่ศิษย์พระดาบสไม่ปรากฏชัดเจน แต่อาจมีการเล่าสู่กันฟังระหว่างกลุ่มเพื่อน หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมในบางรายวิชา ส่วนโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ปรากฏชัดเจนโดยเฉพาะนอกเวลาราชการ เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งการถ่ายทอดศิลปะทางด้านนาฏศิลป์ ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูล จะเป็นการถ่ายทอดแบบมีเป้าหมายเฉพาะการ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งจะมีงานฉลองโบสถ์ใหม่ของวัดในชุมชน เด็ก ๆ ในโรงเรียนบางส่วนจึงอาสาเป็นตัวแทนร่วมแสดง โดยมีภรรยาของนักร้องโรงซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในศิลปะการแสดงด้านนี้เป็นผู้รับอาสาถ่ายทอด สำหรับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดศิลปะไทยด้านนาฏศิลป์ผ่านการเรียนการสอนและกิจกรรมของโรงเรียนโดยจะเน้นการสืบทอดนาฏศิลป์พื้นถิ่น

5.4.1.3.3.5 จิตรกรรม

จากการศึกษาพบว่าจากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดศิลปะไทยด้านจิตรกรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทำศศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางจิตรกรรมปรากฏอยู่ และสำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบทั้งสองแห่งจะปรากฏวิธีการสืบทอดผ่านการเรียนการสอนในรายวิชาพร้อมด้วย

5.4.1.3.3.6 ประติมากรรม

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดศิลปะไทยด้านประติมากรรมจากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทำศศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลทางประติมากรรมปรากฏอยู่เช่นเดียวกับจิตรกรรม และสำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบทั้งสองแห่งจะปรากฏวิธีการสืบทอดผ่านการเรียนการสอนในรายวิชาพร้อมด้วย

5.4.1.3.3.7 หัตถศิลป์

จากการลงพื้นที่ศึกษาโรงเรียนกรณศึกษา ณ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาพบว่า การสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะ ในส่วนของงานหัตถศิลป์มีความโดดเด่นแต่ไม่ได้ครอบคลุมทุกหลักสูตร การสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะ ในส่วนของงานหัตถศิลป์นี้มีปรากฏเฉพาะบางหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรช่างไม้ และหลักสูตรช่างเชื่อม ทั้งสองหลักสูตรจะได้ฝึกการทำอุปกรณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ต้องอาศัยฝีมือในการทำงาน ผลงานที่ได้คือ กล่องใส่ของ แก้วอ้อ เป็นต้น การสืบทอดวิถีไทยด้านนี้จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมประกอบการเรียนได้แก่ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากไม้ ส่วนหลักสูตรช่างเชื่อม ผู้สอนได้ให้ข้อมูลว่ามีการประดิษฐ์งาน ฝีมือที่มาจากโลหะที่มีความสวยงามและเรียบริ้ว ได้แก่ เชิงเทียน เมื่อมีงานออกร้านทางโรงเรียนจะ นำผลงานเหล่านี้ไปจำหน่ายแล้วนำรายได้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานของโรงเรียน

สำหรับโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาการสืบทอดวิถีไทยด้านศิลปะในส่วนของงานหัตถศิลป์มีความโดดเด่นมาก การสืบทอดวิถีไทย ทางด้านศิลปะในสองโรงเรียนนี้เน้นการสืบทอดหัตถศิลป์ที่มาจากภูมิปัญญาพื้นถิ่นเป็นสำคัญ ผลงาน ที่นักเรียนได้รับการสืบทอดจะมีความแตกต่างกันเนื่องด้วยบริบททางพื้นที่และชุมชน การสืบทอดวิถี ไทยด้านศิลปะในส่วนของงานหัตถศิลป์มีความโดดเด่นมาก ในเรื่องผลิตเครื่องมือเครื่องใช้และของ ประดับตกแต่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อดำรงชีพ อาทิ การจักสาน การทำพรมเช็ดเท้า การทำ ของประดับตกแต่งจากหินแม่น้ำโขง โรงเรียนบ้านดอนมหาวันปลูกฝังและมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็น คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะเรื่องศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เห็นได้จากการ นำความคิดเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นมาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชน เป็นฐานการเรียนรู้ ใช้วัสดุอุปกรณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากผู้รู้ และผู้ปฏิบัติจริงในชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถสร้างมูลค่าของงานหัตถกรรมที่ทำได้โดยจากการ จำหน่าย ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงแนวทางการหารายได้เสริมในอนาคตอีกด้วย

ส่วนโรงเรียนตำรวจชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีความโดดเด่นในเรื่องของงาน หัตถศิลป์ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นจากการสร้างสรรค์งานตามประเพณีได้แก่ ผ้าบาติก นักเรียนใน โรงเรียนจะได้รับการสืบทอดวิถีไทยทางด้านหัตถศิลป์จากครอบครัวและโรงเรียน ซึ่งมีเบื้องหลังมา จากการสร้างสรรค์ผลงานตามประเพณีของชนเผ่า ได้แก่ เผ่าม้งและเผ่าลาหู่ (มุเซอ) ทั้งสองเผ่ามีฝีมือ ในเรื่องการผลิตผ้าอย่างโดดเด่น เพราะผลงานที่สร้างสรรค์มีความสวยงามจากฝีมือการทำที่มี ความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของแต่ละชนเผ่า การทำงานหัตถศิลป์นี้คน ในชุมชนได้ใช้เป็นวิธีการหารายได้ทางหนึ่งผลงานที่ทำได้แก่ เสื้อผ้า กระเป๋า เป็นต้น นอกจากนี้ยังม ีการสืบทอดงานหัตถศิลป์ในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่สอดคล้องกับสภาพชุมชน อาทิ การทำ เครื่องเงิน การทำมีด งานจักสาน

โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง คือ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยด้านศิลปะไทยประเภท ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ไม่ค่อยโดดเด่นนัก การสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยที่เป็นศิลปะไทย 6 ประเภทที่กล่าวมานี้ โดยมากจะอยู่ในรูปแบบกิจกรรม อาทิ การไปทัศนศึกษา การเรียนรู้เพียงบางส่วนจากเนื้อหาวิชา การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน ในบางรายวิชา หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มเพื่อนฝูง แต่การสืบทอดวิถีไทยทางด้านศิลปะในเรื่องทัศนศิลป์มีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา เป็นการสืบทอดโดยครอบครัว โรงเรียน และชุมชน จากการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝึกปฏิบัติ การทำใหม่เพื่อผลิตซ้ำ

5.4.1.3.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

วิถีไทยด้านการดำรงชีวิตประกอบด้วยรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมไทย ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค อาชีพ การลงพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 โรงเรียน พบว่าทุกโรงเรียนมีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนอย่างครบถ้วนทุกด้าน ดังนี้

5.4.1.3.4.1 ที่อยู่อาศัย

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ยังไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเฉพาะเรื่องที่อยู่อาศัย ณ ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่มีบริบทใดเอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยพบเพียงโรงเรียนพระดาบส ที่ว่ามีการสืบทอดพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของที่อยู่อาศัย จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบสเท่านั้นที่มีการสืบทอดวิถีไทยด้านที่อยู่อาศัย จากการไปเยี่ยมชมสถานที่โดยผ่านกิจกรรมการทัศนศึกษาตามสถานที่ที่มีแหล่งข้อมูลปรากฏอยู่ นอกจากนี้ ศิษย์พระดาบสยังได้รับการสืบทอดผ่านการเรียนรู้ในห้องเรียนบางส่วน ข้อมูลที่นำมาแสดงนี้ปรากฏสาระเรื่องลักษณะของบ้านเรือนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ

5.4.1.3.4.2 อาหาร

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษาชั้น 3 โรงเรียน ผู้วิจัยพบว่าปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยอย่างครอบคลุม โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาต่างมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยอย่างครอบคลุมแต่ปริมาณความถี่ในการสืบทอดอาจจะปรากฏแตกต่างกัน เนื่องด้วยการจัดการเรียนการสอนที่มีความแตกต่างเนื่องด้วยโรงเรียนพระดาบสมิผู้เรียนที่อยู่ในช่วงวัยซึ่งสามารถรับผิดชอบการจัดเตรียมอาหารได้ ดังนั้นกิจกรรมการจัดเตรียมอาหารจึงกลายเป็นวิธีการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งด้วยการฝึกปฏิบัติ และมีการผลัดวณกันรับหน้าที่อย่างทั่วถึง โดยหนึ่งกลุ่มรับผิดชอบประมาณ 1 วันละ 3 มื้อ ดังนั้นปริมาณการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องอาหารจึงมีความแตกต่างจาก 2 โรงเรียนที่มีผู้เรียนอยู่ในช่วงวัยประถมและรับประทานอาหารจากโรงเรียนวันละ 1 มื้อ ประกอบกับทั้งสองโรงเรียนมีบุคคลที่รับผิดชอบในการจัดเตรียมอาหารเป็นหลัก แม้จะได้ฝึกรับผิดชอบเรื่องอาหารบ้างแต่ปริมาณความถี่ย่อมไม่เท่ากับโรงเรียนพระดาบส

5.4.1.3.4.3 เครื่องนุ่งห่ม

จากข้อมูลที่ถูกวิจัยได้รับหลังจากลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปได้ว่าโรงเรียนทั้ง 3 แห่งมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของเครื่องนุ่งห่มอย่างครอบคลุม จากข้อมูลที่ถูกวิจัยได้รับหลังจากลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปได้ว่าโรงเรียนทั้ง 3 แห่งมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของเครื่องนุ่งห่มครบทุกโรงเรียน สารที่สืบทอดแตกต่างกันในโรงเรียนพระดาบสจะเน้นย้ำที่พฤติกรรมและความเหมาะสมทางด้านการเลือกเสื้อผ้าให้เหมาะสมแก่สถานภาพตนในฐานะเป็นหญิงไทย ส่วนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องเครื่องนุ่งห่มจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเด็กในชุมชน เด็กจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกายว่าแต่ละชุมชนมีความแตกต่าง ขณะที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องเครื่องนุ่งห่มด้วยการเรียนรู้การผลิตเพื่อไว้ใช้เองตามขนบธรรมเนียมประเพณีของพื้นที่ ผ่านวิธีการสืบทอดแบบสอนสืบทอดกันมา โดยเรียนรู้จากทางโรงเรียนและจากครอบครัวทั้งวิธีการพูด การฝึกปฏิบัติ การทำตามตัวอย่าง การผลิตซ้ำ และการสร้าง สิ่งสมประสงค์ ซึ่งอาจมีการลองผิดลองถูกร่วมด้วย

5.4.1.3.4.4 ยารักษาโรค

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนพระดาบสและโรงเรียนบ้านดอนมหาวันยังไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเฉพาะเรื่องยารักษาโรค ณ ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยเวลาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่มีบริบทใดเอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยพบเพียงในการเก็บข้อมูลที่โรงเรียน

ตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ว่ามีการสืบทอดพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของยารักษาโรค ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของยารักษาโรค โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่น ผ่านวิธีสืบทอดโดยการฟัง การมีส่วนร่วมในพิธีกรรม การสร้าง สัมผัสประสบการณ์

5.4.1.3.4.5 อาชีพ

จากการลงพื้นที่ศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งพบว่า ปรากฏลักษณะการสืบทอดวิถีไทยทางด้านการดำรงชีวิตในส่วนของอาชีพรูปแบบที่แตกต่างกัน เนื่องด้วยรูปแบบการจัดการศึกษา และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษานอกระบบ สำหรับนักเรียนที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว จึงเน้นพัฒนามนุษย์มีทักษะทางอาชีพออกไปประกอบอาชีพได้ คล้องกับวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาผู้เรียน ดังนั้นการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องนี้ที่ปรากฏในโรงเรียนพระดาบสจึงโดดเด่น ขณะที่อีก 2 โรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบสำหรับเด็กอยู่ในช่วงวัยประถม การสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของอาชีพจะปรากฏในลักษณะการทำทัศนศิลป์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

5.4.1.3.5 ประเพณี

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาพบว่าทุกแห่งต่างมีการสืบทอดวิถีไทยด้านประเพณี อย่างครอบคลุม โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาต่างปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทยด้านประเพณีอย่างครอบคลุม โดยทุกพื้นที่กรณีศึกษาพบลักษณะร่วม ในการสืบทอดวิถีไทยด้านนี้ได้แก่ ประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพของความเป็นผู้เรียนและผู้สอน โดยจะมีการจัดขึ้นเมื่อครบรอบเวลาของทุกปี คือ ประเพณีการไหว้ครู ซึ่งมีการประพฤติปฏิบัติกิจกรรมที่สืบทอดต่อกันมา ส่วนประเพณีอื่น ๆ ที่ปรากฏเป็นประเพณีเฉพาะสถาบัน เช่น โรงเรียนพระดาบสมีพิธีสาบานตนเป็นศิษย์ ที่ทำสืบทอดกันมา ในขณะที่โรงเรียนอีก 2 แห่งได้แก่โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยาจะมีประเพณีพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนและความเชื่อของชุมชน อาทิ ประเพณีปีใหม่มั่งประเพณี ไหว้เจ้าภาพบัวละเป็ก

5.4.1.4 ผู้รับการสืบทอด

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ทั้งโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ต่างเป็นสถาบันการศึกษาที่ต้องทำหน้าที่ให้การสืบทอดความรู้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้รับการสืบทอดวิถีไทยจากสถาบันทั้ง 3 คือนักเรียนในโรงเรียนนั่นเอง ไม่เพียงแค่นั้นการสืบทอดวิถีไทยนี้ ยังแพร่กระจายไปสู่ครอบครัวของนักเรียน และชุมชนที่นักเรียนอาศัยด้วย ดังนั้นผู้รับการสืบทอดในการแนวพระราชดำรินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีการขยายขอบเขตครอบคลุมคนในสังคมของชุมชนนั้น ๆ ด้วย ข้อมูลที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการสืบทอดวิถีไทยวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำริน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครอบคลุม โดยปรากฏผู้รับการสืบทอดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นักเรียนจะเป็นผู้รับการสืบทอดโดยตรง ส่วนบุคคลในครอบครัวรวมถึงบุคคลในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่จะได้รับการสืบทอดโดยอ้อม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่าวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำริน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา เน้นการพัฒนาในระดับปัจเจก ผ่านกระบวนการศึกษาไม่ว่าจะเป็นทั้งในระบบ นอกกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่มีอย่างครอบคลุมรวมถึงปรากฏสาระของการสืบทอดวิถีไทยอย่างครบถ้วน

5.4.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยพบการสืบทอดแนวพระราชดำรินวิถีไทยมากมายที่ปรากฏชัดเจนและเป็นรูปธรรม เห็นได้จากข้อมูลและรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น การพัฒนามนุษยธรรมนี้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาสังคม และประเทศชาติต่อไป ซึ่งโรงเรียนกรณีศึกษาทุกแห่งได้น้อมนำแนวพระราชดำรินวิถีไทยมาใช้ในการพัฒนามนุษยธรรมในทุกด้านตามแนวพระราชดำรินของการพัฒนามนุษยธรรมอย่างครอบคลุม ได้แก่ การพัฒนามนุษยธรรมทางด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษา และพลศึกษา

5.4.2.1 พุทธิศึกษา

ตามแนวพระราชดำริน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พุทธิศึกษา” หมายถึงการศึกษาทางด้านความรู้ สติปัญญา วิชาการ การพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษาคือการพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการ ณ โรงเรียนกรณีศึกษาปรากฏการพัฒนาทางด้านพุทธิศึกษา

อย่างเป็นรูปธรรม นักเรียนโรงเรียนพระดาบสต่างพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการในการเรียนการสอนตามหลักสูตร วิชาชีพทั้ง 8 หลักสูตรวิชาชีพ นักเรียนโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงราย-พะเยา ได้รับการพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาผ่านวิชาการในการเรียนการสอนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.4.2.2 จริยศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ปรากฏ “จริยศึกษา” เป็นเรื่องสำคัญที่สุด มนุษย์ควรยึดถือ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการพัฒนา มนุษย์ทางด้านจริยศึกษาจนเป็นที่ยอมรับ เห็นได้จากข้อมูลรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น โดยเฉพาะในส่วนของวิถีไทยทางด้านค่านิยม ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ 1) ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา 2) ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวทิตา 3) ค่านิยมในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 4) ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา 5) ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 6) ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี 7) ค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต 8) ค่านิยมในเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน และ 9) ค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท ในประเด็นนี้นับว่าโรงเรียนกรณีศึกษาทุกแห่ง เป็นโรงเรียนที่ให้ความสนใจและมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้ดีขึ้นไม่น้อยไปกว่าพัฒนาคนให้เก่ง

5.4.2.3 ทักษะศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “ทักษะศึกษา” หมายถึงการใช้ความรู้ที่มีอยู่มาปฏิบัติแบบทำจริง เพื่อให้รู้จริง โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการพัฒนา มนุษย์ทางด้านทักษะศึกษาอย่างชัดเจน เนื่องด้วยการเรียนการสอนในโรงเรียนกรณีศึกษาทุกแห่ง มีการให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงตามความเหมาะสมกับหัวข้อและบริบทในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถให้นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญแม่นยำในการนำไปประกอบอาชีพในอนาคต

5.4.2.4 พลศึกษา

ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พลศึกษา เป็นเรื่องที่มีมนุษย์ต้องรู้จักรักษาร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องโภชนาการ การพัฒนาทางด้านพลศึกษาคือการพัฒนาอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏชัดเจนในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง เนื่องด้วยบุคลากรของโรงเรียนกรณีศึกษาทุกแห่งให้ความสนใจในเรื่องโภชนาการที่ดีของเด็ก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอันหลากหลายที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกายให้นักเรียนมีความสมบูรณ์แข็งแรงและพละกำลังดี โดยการออกกำลังกายสม่ำเสมอ

จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงราย-พะเยา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการน้อมนำแนวพระราชดำริวิถีไทยไปใช้ในการพัฒนามนุษย์ในสถาบันการศึกษาทั้ง 3 แห่ง ที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษาปรากฏหลากหลายวิธีการ เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาทุกระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในภาพรวมทุกสถาบันมีลักษณะร่วมกันคือมีวิธีการสืบทอดวิถีไทยครอบคลุมทุกลักษณะ แต่อาจจะแตกต่างกันที่ปริมาณของแต่ละวิธีการที่นำไปใช้ในบริบทการสืบทอด ณ ขณะนั้น ซึ่งวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่ปรากฏจากการลงพื้นที่กรณีศึกษาพบ 9 วิธีการ ได้แก่ (1)การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม (2) ลายลักษณ์อักษร (3)การเข้าร่วมพิธีกรรม (4) ลองผิดลองถูก (5) สร้าง สิ่งสม ประสบการณ์ (6)การปฏิบัติจริง (7) การผลิตซ้ำ (8) การฟัง และ (9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม

โรงเรียนพระดาบส การจัดการศึกษาแบบนอกระบบ เป็นโรงเรียนประจำที่ผู้เรียนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนทั้งกลางวันและกลางคืน ครูอาจารย์จึงสามารถอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมได้ตั้งแต่เวลาตื่นนอนจนถึงเข้านอน ดังนั้นการสืบทอดวิถีไทยทั้งในและนอกชั้นเรียนจึงมีความสำคัญไม่น้อยกว่ากันโดยมีปริมาณไม่แตกต่างกัน และปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิธีข้างต้น

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบในระบบ เป็นโรงเรียนที่ผู้เรียนมาเรียนเฉพาะช่วงเวลาทำการ การอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในโรงเรียน แต่ก็มิได้ไม่มีการอบรมสั่งสอนและสืบทอดวิถีไทยนอกห้องเรียน เพราะโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี จึงมีการช่วยเหลือร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเรื่องการสืบทอดความรู้และวิถีปฏิบัติ ให้แก่นักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปการแสดง ดังนั้นการหล่อหลอมทั้งในและนอกชั้นเรียนจึงต่างมีความสำคัญ แต่ความถี่ของการเรียนรู้ชั้นเรียนอาจจะน้อยกว่าการเรียนรู้ในชั้นเรียน ซึ่งปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิธีข้างต้น แต่ปริมาณการเรียนรู้ชั้นเรียนจะปรากฏปริมาณน้อยกว่าโรงเรียนพระดาบส

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงราย-พะเยา เป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบในระบบเหมือนโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน เป็นโรงเรียนที่ผู้เรียนมาเรียนเฉพาะช่วงเวลาทำการ การอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในโรงเรียน แต่ก็มิได้ไม่มีการอบรมสั่งสอนและสืบทอดวิถีไทยนอกห้องเรียน เพราะโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี จึงมีการช่วยเหลือร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเรื่องการสืบทอดความรู้และวิถีปฏิบัติ ให้แก่นักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา เช่นเดียวกันกับโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ดังนั้นการหล่อหลอมทั้งในและนอกชั้น

เรียนจึงมีความสำคัญเช่นกัน และปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิธีข้างต้น แต่ปริมาณการเรียนรู้นอกห้องเรียนจะปรากฏปริมาณน้อยกว่าโรงเรียนพระดาบสและโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน เนื่องด้วยโรงเรียนตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศแบบที่ราบสูง นักเรียนเป็นชนเผ่า 100 % ประกอบด้วยชนเผ่าละหู่และชนเผ่าม้ง ซึ่งบางครั้งมีอุปสรรคในเรื่องการสื่อสาร การเรียนรู้ และการเดินทาง ดังนั้นครูในโรงเรียนจึงหาทางแก้ไขปัญหานี้ โดยจะมีตัวแทนครูไปเรียนรู้ภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านแล้วนำความรู้ที่ได้รับกลับไปถ่ายทอดให้นักเรียน นับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ดีทางหนึ่งซึ่งยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นถิ่นและเยาวชนก็ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญานั้น ๆ

ทุกโรงเรียนที่เป็นพื้นที่การศึกษา ทั้งโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ต่างได้น้อมนำแนวพระราชดำริวิถีไทยมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ในทุกด้านตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างครอบคลุมทั้ง พุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อแรกตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในการพัฒนามนุษย์ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2560–2569) คือ

เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างสมดุลในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ มีความรักและห่วงใยพันธะพยานกรรมชาติภาคภูมิใจในความเป็นไทย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ

(สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2560: 2)

นอกจากนี้ยังเป็นการเชื่อมต่องานพัฒนาให้เข้ากับกระแสการปรับเปลี่ยนประเทศไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทหลัก ของการพัฒนาประเทศ ซึ่ง “สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560–2574) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)” (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2560: 1)

บทที่ 6

แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ทั้งโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงทราย-พะเยา ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการนำมาบูรณาการเพื่อเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทย เพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องด้วยการจัดระบบการศึกษา ณ โรงเรียนดังกล่าวมีความแตกต่าง ผู้วิจัยจึงมีโอกาสดำเนินการศึกษาข้อมูลการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยโรงเรียนที่มีรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ และโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษานอกระบบ ความแตกต่างเรื่องระบบการจัดการศึกษานี้มีอิทธิพลต่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยตรงและโดยอ้อม สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนแต่ละแห่งอย่างชัดเจน แม้จะไม่ได้ถึงกับแตกต่างกันอย่างสุดขีด แต่ก็ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาข้อมูลของความแตกต่างนั้น อันมีผลต่อการพัฒนาคนตามแนววิถีไทย

การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งเอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การสืบทอดวิถีไทยเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งของผู้ให้การสืบทอดและของผู้รับการสืบทอด การศึกษาตามอัธยาศัยคือรูปแบบหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยได้ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่านักเรียนหลายคนเรียนรู้การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเห็นได้ชัดว่าการศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดการเรียนรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะขอเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยนำผลการศึกษาจากการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 ท่าน มาสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ทั้งนี้รายงานและความเชี่ยวชาญของผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 3

การจัดสนทนากลุ่มปรากฏข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่องานวิจัย ผลการสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ประมวลได้เป็นแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริในพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏตามหัวข้อต่อไปนี้

6.1 ปัจจัยการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.1.1 ปัจจัยภายใน

6.1.1.1 การเห็นคุณค่าและความสำคัญของการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.1.1.2 ทักษะชีวิตที่มีต่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.1.2 ปัจจัยภายนอก

6.1.2.1 การร่วมมือกันทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.1.2.2 นโยบายรัฐบาลเพื่อเอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.2 รูปแบบการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.2.6 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษาในระบบ

6.2.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษาในระบบ

2.6.3 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษาตามอัธยาศัย

6.3 องค์ประกอบการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.3.1 ผู้ให้การสืบทอด

6.3.2 วิธีการสืบทอด

6.3.3 สารที่สืบทอด

6.3.4 ผู้รับการสืบทอด

6.1 ปัจจัยการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีปัจจัยการสืบทอดที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ของการสืบทอด ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก แนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาของ Bronfenbrenner (1994) แสดงทฤษฎีพอสรุปได้ว่าปัจเจกบุคคลจะมีพฤติกรรมเช่นไรขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคล อาทิ วัย เพศ ทักษะนิสัยส่วนบุคคล รวมไปถึงปัจจัยภายนอกตัวบุคคลหรือปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อน ชุมชน โรงเรียน ซึ่งการที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมใด ๆ ออกมานั้น ทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอกตัวบุคคลย่อมมีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมนั้น ๆ

6.1.1 ปัจจัยภายใน

เมื่อปัจจัยภายในมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริ เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของคนมนุษย์ในสังคม ดังนั้นย่อมเสี่ยงไม่พ้นการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายใน หากบุคคลนั้นมีปัจจัยภายในที่เอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กระบวนการสืบทอดวิถีไทยย่อมเกิดขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะสัมฤทธิ์ผลได้โดยง่าย ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) การเห็นคุณค่าและความสำคัญของการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนว พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 2) การสร้างทัศนคติที่ดีในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนว พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.1.1.1 การเห็นคุณค่าและความสำคัญของการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จากการศึกษาพบว่า วิถีไทยมีความสำคัญสรุปได้ 4 ประการ ได้แก่ 1) วิถีไทยทำให้คนไทยรู้สึกได้ถึงความมีเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของคนไทย 2) วิถีไทยสร้างความสามารถในการดำรงชีวิตของคนไทย เพราะมีกระบวนการทางสังคมถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นเพื่อสร้างความสามารถดำรงชีวิตของมนุษย์ 3) วิถีไทยทำให้เกิดความสงบสุข เพราะความเชื่อ ค่านิยม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี หลักธรรมทางศาสนา ทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนควรมีวิถีปฏิบัติเช่นไร ดำเนินชีวิตอย่างไรในสังคม 4) วิถีไทยช่วยพัฒนาคน สังคม ประเทศชาติ วิถีไทยมีความดีและความงามที่เป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่า หากคนไทยมีรสนิยมชื่นชมความดีความงามแบบไทย จะทำ

ให้เกิดรสนิยมไทยและอาจแพร่กระจาย กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่อาจเพิ่มคุณค่าตามความนิยม ลดภาวะการตามอย่าง ลดภาวะการพึ่งพา นำมาซึ่งการพัฒนาบนรากฐานตนเอง ทำให้เกิดการ พัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในระยะยาว ยศ สันติสมบัติ (2540) และ ประเวศ วะสี (2537)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานา เพื่อให้สมบัติอันงดงามของชาติยังคงอยู่คนไทย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนา ได้กล่าวไว้ว่า “พระองค์ท่านทรงศึกษาและตระหนักแล้วว่า ส่วนต่าง ๆ ที่เป็นของไทย “วิถีไทย” เป็นสิ่งที่ดีงาม ควรนำมาอนุรักษ์และสืบทอดต่อกันไป” (จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561) คำกล่าวข้างต้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทย ที่ได้กล่าวไว้ว่า

**วิถีไทยมีคุณค่าต่อคนไทย สะท้อนความมีรากเหง้าของคนไทยที่เป็น
มรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ... คิดว่าพระองค์มองหลายอย่างว่ามีคุณค่า
น่าจะสืบทอด...ท่านเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมไทย**

(ประคอง นิมมานเหมินทร์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

ดังนั้นเราเป็นคนไทยควรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงพระเมตตาและทรงพระกรุณาอุทิศสละในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อการนี้มาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ทุกคนควรสนองแนวพระราชดำริในพระองค์ด้วยการร่วมมือร่วมใจและตระหนักถึงความสำคัญของความมีรากเหง้าอันน่าภาคภูมิใจที่ควรอนุรักษ์ให้คงไว้และสืบทอดไว้ให้คงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน ดังนั้น การจะทำให้คนไทยการเห็นคุณค่าและความสำคัญการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต้องมีวิธีการปลูกฝังและทำให้คนไทยตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการสืบทอดวิถีไทย การปลูกฝังนี้อาจทำได้ โดยการให้การศึกษ ผ่านรูปแบบการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ดังทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญที่ว่า

**วิถีไทยเป็นสิ่งที่ไม่นิ่งมีการเคลื่อนที่ การสืบทอดวิถีไทยเป็นเรื่องที่มี
ความเกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยหากเป็นการศึกษาที่มีการเรียนรู้แบบเป็นทางการ
คือการศึกษาในระบบน่าจะเกี่ยวข้องกับการะหน้าที่ของกระทรวงศึกษา แบบไม่
เป็นทางการคือศึกษานอกระบบน่าจะเกี่ยวข้องของกระทรวงวัฒนธรรม และ
สุดท้ายการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ที่เด็กเลือกรับและเรียนรู้เองตาม
อัธยาศัย**

(บุษบง ต้นติววงศ์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะประสบผลสัมฤทธิ์ได้ต้องเริ่มจากการทำให้ผู้ที่ได้รับการสืบทอดเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทยซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติ เป็นปัจจัยที่ทำให้คนไทยมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์อันงดงามแห่งความมีรากเหง้าของตน และเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าซึ่งอาจแปรเป็นมูลค่าได้หากมีการแพร่กระจายความนิยม “ต้องทำให้เห็นว่าวิถีไทยโดดเด่นและมีคุณค่าท่ามกลางความหลากหลายของวัฒนธรรมในสังคม” (ธเนศ เวศร์ภาดา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) ดังนั้นผู้ที่ให้การสืบทอด “ต้องสร้างบรรยากาศให้เด็กอยากเรียนรู้ โดยต้องทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทย” (บุษบง ต้นติววงศ์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) ทรรศนะดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “การสืบทอดวิถีไทยควรหยิบเรื่องใกล้ตัวมาสอนให้เด็กและทำให้เด็กเห็นความสำคัญและเด็กจะเกิดความรักและรู้สึกหวงแหนในที่สุดเด็กก็จะอนุรักษ์และสืบทอดดูแลวิถีไทยต่อ” (นันทพร วีรวัฒน์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

การตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของวิถีไทยเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจก เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของทัศนคติของแต่ละบุคคล เป็นส่วนสำคัญที่สัมพันธ์กับการคิด การมีพฤติกรรม และแสดงออก ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงในหัวข้อลำดับถัดไป

6.1.1.2 ทัศนคติที่มีต่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทัศนคติคือความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทัศนคติเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือบริบทแวดล้อม ทัศนคตินี้มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ 1) ความรู้ (Cognitive Component) เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยบุคคลสามารถประเมินจากความรู้พื้นฐาน ค่านิยมของสังคม และเหตุผลประกอบ 2) ความรู้สึก (Affective Component) เป็นของลักษณะทางอารมณ์ที่สัมพันธ์กับความคิด เช่น ชอบ หรือไม่ชอบ เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย 3) พฤติกรรม (Behavioral Component) คือแนวโน้มที่จะแสดงออกทางพฤติกรรมที่มีผลมาจากความรู้สึกนึกคิด (ทิตยา สุวรรณชัย, 2547: 603-604)

การเรียนรู้มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติของแต่ละบุคคล หากสามารถสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมย่อมมีผลทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทยวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เกิดแก่สมาชิกในสังคมไทยได้ และยังมีผลสืบเนื่องทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดสัมฤทธิ์ผลในการ สืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขึ้นในสังคมไทย แต่การสร้างทัศนคติที่พึง

ประสงค์อันจะเป็นผลดีต่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำริดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับแต่ละบุคคลในสังคม เป็นเรื่องค่อนข้างยากที่จะทำให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ได้โดยลำพังด้วยการดำเนินการของส่วนหนึ่งส่วนใดในสังคม ดังนั้นทุกภาคส่วนในสังคมควรมีส่วนร่วมต่อการสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดแก่เด็กและเยาวชนของชาติอันจะเป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เริ่มจากส่วนที่เล็กที่สุดในสังคมอันได้แก่สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการปลูกฝังทัศนคติพื้นฐานให้เกิดขึ้นกับแต่ละบุคคล และลำดับถัดมาคือสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่หลักในการหล่อหลอมบุคคลแต่ละคนให้เกิดทัศนคติที่ดีในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เป็นบุคคลอันพึงประสงค์ของสังคม อันจะเอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาตน สังคม และประเทศชาติต่อไป

การนำวิถีไทยมาใช้ในการพัฒนาคนไทย สังคมไทย และประเทศไทยเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของตน และเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของตนเอง ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่เป็นไปได้ มีความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นบุคคลสำคัญของประเทศที่ทรงศึกษาและเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในชานนี้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานในฐานะคนไทยซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของประเทศชาติ ควรอย่างยิ่งที่จะรับทราบถึงแนวพระราชดำริในพระองค์ในเรื่องการพัฒนามนุษยธรรมด้วยวิถีไทย อันเป็นพระราชภารกิจอันยิ่งใหญ่ที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเพื่อปวงชนชาวไทยมานานแสนนาน

การจะสืบทอดแนวพระราชดำริในการพัฒนามนุษยธรรมด้วยวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เกิดผลอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม คนไทยทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะการร่วมมือกันสร้างสมาชิกอันพึงประสงค์ของสังคมในแต่ละครอบครัวและสถาบันการศึกษา ด้วยการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำริ

การจะสืบทอดแนวพระราชดำริในการพัฒนามนุษยธรรมด้วยวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนามนุษยธรรม **สถาบันที่มีความสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทยเป็นอันดับแรกสุดในการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำริคือสถาบันครอบครัว** ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทยได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทยผ่านสถาบันครอบครัว ว่า

วิถีไทยในครอบครัวคนไทย ที่อยู่กับปู่ย่าตามีความอบอุ่นที่ได้อยู่กับคนหลายระดับ มีการอบรมสั่งสอนกัน ตั้งแต่การไหว้ การพูดจา การประพฤติปฏิบัติ

กิริยามารยาท ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน การให้ความสำคัญกับคนสูงอายุ อย่างการไป
วัด ไปสวดมนต์ ...

(ประคอง นิมมานเหมินทร์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

นอกจากนี้สถาบันการศึกษาเป็นอีกหนึ่งสถาบันในสังคมที่มีความสำคัญต่อการปลูกฝัง
ทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเฉพาะครูซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญพื้นฐานในการหล่อ
หลอมสมาชิกอันพึงประสงค์ของสังคม และเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการสร้างทัศนคติที่ดีในการสืบ
ทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริแก่นักเรียน

ครูคือบุคคลสำคัญในการสืบทอดวิถีไทย ครูต้องปรับตัวเข้ากับเด็กและ
บริบทด้วย ครูควรเรียนรู้ที่จะอธิบายไม่ใช้การบังคับ **บทบาทของครูสำคัญในการ
สร้างแรงจูงใจและทัศนคติที่ดีให้เกิดการอยากเรียนรู้ในเรื่องวิถีไทย**

(สุภัค มหาราการ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

คำกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับทรรศนะของผู้เชี่ยวชาญด้าน
การพัฒนาที่กล่าวไว้ว่า

พระองค์ท่านเป็นผู้นำและตัวอย่างที่ดี มีคนมาให้การสนับสนุนทุกคนมีส่วน
สำคัญทั้งหมดที่จะทำให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยต่อไปได้ หน่วยงานรัฐบาล กระทรวง
ต่าง ๆ...กระทรวงศึกษาธิการคิดหลักสูตร...**ครูที่ปลูกฝังทัศนคติ กล่อมเกลาคเด็ก มี
วิชาที่ทำให้เด็กรู้ และเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวิถีไทย**

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

หากสามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทยวิถีไทยตามแนวพระราชดำริใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เกิดแก่สมาชิกในสังคมไทยโดยเฉพาะเด็ก
และเยาวชนของชาติได้ ย่อมมีผลสืบเนื่องทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดสัมฤทธิ์ผลในการสืบทอดวิถี
ไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในพระองค์ และย่อมจะยังผลให้เกิดการพัฒนาคน

ไทย สังคมไทย และประเทศไทย ตามวิถีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นไทย นำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมั่นคงได้ในที่สุด

6.1.2 ปัจจัยภายนอก

เมื่อปัจจัยภายในมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริ เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของคนมนุษย์ในสังคม ดังนั้นย่อมเลี่ยงไม่พ้นการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกด้วยเช่นกัน เพราะหากปัจจัยภายนอกเอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กระบวนการสืบทอดวิถีไทยย่อมเกิดขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะสัมฤทธิ์ผลได้โดยง่าย ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การร่วมมือกันทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) นโยบายรัฐบาลเพื่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนว พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6.1.2.1 การร่วมมือกันทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จากการศึกษาพบว่าสังคมไทยปรากฏการดำเนินงานเพื่อการรณรงค์การสืบทอดวิถีไทยมาเป็นระยะ ซึ่งสัมฤทธิ์ผลที่เกิดขึ้นมิได้ปรากฏผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนต่อเนื่องและยาวนานอย่างที่ควรจะเป็น การสืบทอดวิถีไทยที่ผ่านมาในสังคมไทย มักปรากฏการรณรงค์เพื่อปลุกกระแสให้เกิดการตื่นตัวให้มีการสืบทอดวิถีไทยเป็นระยะมิได้ต่อเนื่อง เมื่อพ้นระยะเวลาช่วงหนึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้มีผลต่อเนื่องยาวนานอย่างยั่งยืน ด้วยว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ไม่สามารถดำเนินการเพียงลำพังฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในสังคมได้โดยง่าย เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยกระบวนการหลากหลาย และการดำเนินงานในมิติต่าง ๆ มากมาย ต้องอาศัยสรรพกำลังของคนในชาติร่วมมือร่วมใจกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนและดำรงคงอยู่อย่างต่อเนื่อง ต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง ทั้งในระดับปัจเจกและในระดับองค์กร ทั้งภาครัฐบาล ภาครัฐวิสาหกิจ และ ภาคเอกชน ประเด็นนี้ผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาคนุชย์ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า

พระองค์ท่านเป็นผู้นำและตัวอย่างที่ดีมีคนมาให้การสนับสนุน **ทุกคนมีส่วนสำคัญ**ทั้งหมดที่จะทำให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยต่อไปได้ ... โดยใช้สื่อเพื่อจะทำให้

ประชาชนเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการคิดหลักสูตร เช่น ควร มีการบรรจุวิชาหน้าที่พลเมือง คนเรียนได้ด้วยตนเอง เช่น การรักษาการเขียนไทยให้ ถูก ครูอาจารย์ ระบบการคัดเลือกครู

(จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

ทรงสนะข้างต้นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านการดำเนินงานตามพระราชดำริใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้ให้ข้อมูลว่า

- มีพระราชดำริให้ผู้สูงอายุ คนที่มีภูมิปัญญาในชุมชน มาถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมที่ติดมาให้แก่เด็กและเยาวชน เช่น วัฒนธรรมทางอาหาร พิธีกรรม สมนุไพร พิธีข้อมสีก้าว นันทนาการ ดนตรี เพลง วรรณกรรม กีฬาพื้นบ้าน
- โรงเรียนหรือสถานศึกษา เพราะสามารถบรรจุเป็นหลักสูตรอย่างเป็นทางการ จะทำให้การอนุรักษ์ หรือปลูกฝังค่านิยม หรือความรู้ให้แก่ เด็กและเยาวชน เป็นระบบและต่อเนื่อง
- ผู้ปกครองนักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีความเข้าใจและ ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมให้ในชุมชนกิจกรรมที่สอดคล้องกับการสืบทอด วิถีไทย รวมทั้งมีส่วนในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย
- มหาวิทยาลัยหรือองค์กรที่มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ จะนำความรู้สมัยใหม่มาช่วยในการอธิบายให้เกิดการเรียนรู้ หรือพัฒนา สินค้าจากฐานภูมิปัญญาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

(อภิสิทธิ์ พึ่งพร, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2561)

เห็นได้ชัดว่าการสืบทอดวิถีไทยจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ลักษณะ ดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการสืบทอดวิถีไทย ที่ได้กล่าวไว้ว่า

ในขณะที่โลกกำลังสวนทางเราจะต้องทำให้คนไทยโดยเฉพาะเยาวชนรู้เท่า ทันโลก ขณะเดียวกันก็เป็นประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยวิถีไทย โดยต้องทำกันอย่าง จริงจัง ทำให้วิถีไทยแพร่กระจาย ดังนั้นทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ทั้ง ภาครัฐบาล ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน

(สุกัญญา สุจฉายา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

พรรคเนดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ที่ได้กล่าวถึงกรณีปัญหาจากการไม่มีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทำให้เกิดผลกระทบต่อ การสืบทอดวิถีไทย ดังนี้

บางครั้งการสืบทอดวิถีไทยก็พบอุปสรรค เคยมีการนำนักเรียนไปเข้าชม สถานที่ทางประวัติศาสตร์ของชาติไทย แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ เนื่องจากเกรงอันตรายและเกรงว่าอาจจะเกิดความเสียหาย หน่วยงาน จึงไม่อนุญาตให้นักเรียนเข้าชม หน่วยงานนั้นควรหาวิธีการเพื่อป้องกันสิ่งที่คาดว่าจะ อาจเกิดความเสียหาย และทุกหน่วยงานควรประสานร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการ สืบทอดวิถีไทย

(นิจสุตา อภินันทภรณ์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยวัฒนธรรมและการสืบทอดวิถีไทยได้กล่าวถึงปัญหาการไม่ ีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงาน ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของฐานข้อมูลวิถีไทย ดังนี้

เมืองไทยมีการทำฐานข้อมูลวิถีไทย แต่ไม่เคยมีฐานข้อมูลที่มารวมกันได้ เช่น สภาพัฒน์ กระทรวงวัฒนธรรม ต่างคนต่างทำ แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ยากแต่เมืองไทยควรมีการรวมฐานข้อมูลกัน

จุฬาลงกรณ์มหา (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องการขาด ความร่วมมือกันทุกภาคส่วน อันมีผลต่อการสืบทอดวิถีไทยที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารี ผู้วิจัยเห็นว่าวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นให้เบาบางและหายไปได้ คือต้องรณรงค์เพื่อให้ทุกฝ่ายและทุกภาคส่วนของประเทศชาติให้ความสนใจ เห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของการสืบทอดวิถีไทยเพื่อ การพัฒนามนุษย์ตามแนว พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างจริงจังและจริงใจ ทั้งนี้ ควรเริ่มจากปัจจัยภายในที่เป็นพื้นฐานของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะการสร้างทัศนคติที่ดีที่มีต่อการสืบ ทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี จากนั้นขยายไปสู่ปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะการรณรงค์เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันทุกภาคส่วน

เพื่อเป็นแรงผลักดันให้มีความพร้อมที่จะดำเนินการเพื่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริฯ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยาวนานและยั่งยืน ทั้งนี้ควรทำให้ทุกภาคส่วนในสังคมไทยมีเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกัน เมื่อทุกภาคส่วนมีเป้าหมายร่วมกันแล้วย่อมมีผลและมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกในระดับปัจเจกและระดับองค์กร

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการสืบทอดวิถีไทยการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้มีการจำกัดสถานภาพและบทบาททางสังคม และมีได้จำกัดว่าต้องเป็นปัจเจกหรือองค์กร ดังนั้นคนไทยทุกคนและทุกภาคส่วนในสังคมไทยควรร่วมมือร่วมใจกันเพื่อให้การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม คงอยู่ยาวนานและยั่งยืน เพื่อคนไทยจะได้มีวิถีการพัฒนาที่เหมาะสมแก่บริบทของตนเอง สังคม และประเทศชาติ

6.1.2.2 นโยบายรัฐบาลเพื่อเอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นเรื่องที่หลายภาคส่วนพยายามดำเนินการเพื่อให้เกิดการแพร่กระจายอย่างเป็นรูปธรรม แต่การจะทำได้จริงและเห็นผลอย่างสมบูรณ์และเห็นผลอย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันทุกภาคส่วน การดำเนินงานดังกล่าวจะมั่นคงหนักแน่นต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประกอบกัน “นโยบายของรัฐบาล” จัดเป็นปัจจัยภายนอกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการปรับทัศนคติและพฤติกรรมมนุษย์รวมถึงการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วน เพราะนโยบายจะเป็นกรอบในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายการดำเนินงานและการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม จาก การสนทนากลุ่มพบว่าการกล่าวเชื่อมโยงถึงนโยบายรัฐบาลเพื่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งนี้ ข้อมูลที่ผู้เชี่ยวชาญกล่าวถึงปรากฏ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) นโยบายที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน และ 2) นโยบายแห่งชาติเพื่อการสืบทอดวิถีไทย

6.1.2.2.1 นโยบายที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน

การกล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลในประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ความเป็นจริงในสังคมไทยทุกวันนี้ไม่ค่อยมีการช่วยเหลือร่วมมือกันในแต่ละภาคส่วนโดยปราศจากเงื่อนไขและผลประโยชน์ การจะเกิดความร่วมมือระหว่างกันในแต่ละภาคส่วนมักจะต้องอ้างอิงและพิจารณาถึง

ผลประโยชน์เป็นสำคัญ “ความร่วมมือระหว่างรัฐกับราษฎร์บางครั้งประสบปัญหาในเรื่องระเบียบผลประโยชน์และสาธารณประโยชน์ควรมีการบริหารจัดการเพื่อให้เรื่องนี้หมดไป” (สุกัญญา สุจฉายา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) การร่วมมือกันระหว่างแต่ละภาคส่วนจึงประสบปัญหาในบางครั้ง ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่มีอยู่ ดังนั้นเพื่อเอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน

**นโยบายรัฐบาลควรเปิดกว้างให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอด
วิถีไทย โดยอาจแก้ไขข้อจำกัดบางประการ อาจแยกปลดปล่อยข้อจำกัด
บางอย่าง แล้วเน้นถึงประโยชน์ในการอนุรักษ์วิถีไทยจริง ๆ การดำเนินงานต้องเอื้อให้
ภาคเอกชนมีสิทธิ์และมีเสียงได้**

(สุกัญญา สุจฉายา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

ผลจากการสนทนากลุ่มได้มีการนำเสนอแนะนโยบายที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันในทุกภาคส่วน ทั้งนี้เพื่อจะได้ยังผลให้เกิดการปลดปล่อยในเรื่องเงื่อนไขและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีระหว่างกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือกันร่วมใจกันในทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการ สืบทอดวิถีไทย การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งควรดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง การนี้จะเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ที่มีร่วมกัน โดยเน้นประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ เป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเหมาะสมกับบริบทของคนไทย อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

CHULALONGKORN UNIVERSITY

6.1.3.2 นโยบายแห่งชาติเพื่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ปัจจุบันสังคมไทยอยู่ในบริบทแห่งยุคโลกาภิวัตน์ คนในสังคมไทยติดต่อกับคนในสังคมอื่นเกิดขึ้นได้โดยสะดวกและรวดเร็วอย่างไร้พรมแดน วัฒนธรรมของต่างชาติแพร่กระจายเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็วและง่ายดาย คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม มีการรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาอย่างหลากหลาย โดยไม่พิจารณาถึงความ "ควร" "ไม่ควร" เยาวชนไทยจำนวนไม่น้อยปฏิบัติวิถีไทยที่เป็นรากเหง้าของตน “**เยาวชนไทยไม่สนใจสืบทอดวัฒนธรรมไทย**” (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) ปรากฏการณ์เช่นนี้นับว่าเป็นผลเสียต่อชาติบ้านเมือง สถานการณ์ดังกล่าว “ส่งผลกระทบต่อวิถีคุณค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559:

12) หลายภาคส่วนให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคนในชาติให้กลับมาเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของวิถีไทยมาระยะหนึ่งแล้ว แต่น่าสังเกตว่าการนำแนวคิดเรื่องวิถีไทยมาปฏิบัติการอย่างมุ่งมั่นและจริงจังให้เป็นรูปธรรมยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดอย่างแพร่หลายนัก การจะสืบทอดวิถีไทยต่อไปได้ต้องอาศัยความร่วมมือกันอย่างจริงจังในทุกภาคส่วนโดยเฉพาะสถาบันการศึกษา แต่ปัจจุบันพบปัญหาว่า “ระบบการศึกษาไทยไม่ส่งเสริมให้มีการสืบทอดวิถีไทย” (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อันเกิดจากการไม่ส่งเสริมการสืบทอดวิถีไทยผ่านการศึกษา ดังนั้นรัฐควรสนใจและต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังโดย “ควรมีการสืบทอดเป็นแบบเชิงนโยบายแห่งชาติ” (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

แม้ว่าที่ผ่านมารัฐบาลและฝ่ายบริหารประเทศจะมีการปรับแนวคิดในแผนพัฒนาประเทศมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและส่งเสริมในเรื่องวัฒนธรรมอันเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย เพราะตระหนักว่าเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของตนเอง แม้ในปัจจุบันแนวความคิดนี้ยังมีปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) จากข้อความในส่วนของเป้าหมายมิติหลักว่า “คนไทยที่มีความเป็นไทยคือคุณลักษณะหนึ่งของการเป็นคนไทยที่สมบูรณ์” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 20) เห็นได้ชัดว่ารัฐบาลและหลายภาคส่วนให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคนในชาติให้กลับมาเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของวิถีไทย มาเนิ่นนานแล้ว แต่การนำแนวคิดเรื่องวิถีไทยมาปฏิบัติการให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดและแพร่หลายนัก ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่น่าศึกษาและหาคำตอบเพื่อจะได้ค้นพบวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน และทางหนึ่งที่มีผู้เชี่ยวชาญนำเสนอเพื่อเป็นแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คือการประกาศให้การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนมนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นนโยบายแห่งชาติ

6.2 รูปแบบการสืบทอด

จากข้อมูลปรากฏความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนมนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการศึกษาไทยอย่างครอบคลุมทุกระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

6.2.1 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษาในระบบ

6.2.1.1 อนุรักษ์ครูต้นแบบ

“ครูคือองค์ประกอบสำคัญในการสืบทอดวิถีไทย” (นันทพร วีรวัฒน์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) การสืบทอดวิถีไทยควรให้ความสำคัญในเรื่อง “การอนุรักษ์ตัวครูต้นแบบเป็นแนวทางการสืบทอดวิถีไทยแบบดั้งเดิม” (สุกัญญา สุจฉายา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) ปัจจุบันมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนครูเกี่ยวกับวิถีไทยในสถานศึกษามีปริมาณไม่เพียงพอ ทำให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษาในระบบ

บางครั้งมีเครื่องดนตรีไทยในโรงเรียนแต่ไม่มีผู้สอน ควรมีการแก้ไขปัญหา
นี้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชการ โดยอาจมีการนำหน่วยราชการรวมกัน
อนุรักษ์ตัวครูต้นแบบเพื่อให้เป็นแนวทางการสืบทอดวิถีไทยแบบดั้งเดิม อนุรักษ์
เหมือนศิลปินแห่งชาติ 1 คนต่อวิชา เช่น ภาษากับวัฒนธรรม ต้องอนุรักษ์รักษา
แบบเดิมไม่ต้องประยุกต์เพื่อให้มีการสืบทอดต่อไป เช่น โขนดั้งเดิม ช่างดั้งเดิม

(สุกัญญา สุจฉายา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

การขาดแคลนผู้สอนดนตรีไทยในโรงเรียนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาระยะหนึ่งแล้วและยังคงปรากฏอยู่ “ผู้สืบทอดเริ่มขาดแคลนเนื่องวัฒนธรรมไทยบางอย่างไม่เป็นที่นิยม” (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) ได้รายงานผลการสำรวจสภาพการณ์การส่งเสริมการเรียนการสอนดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานครจำนวน 50 เขต และโรงเรียนทั่วประเทศทั้ง 76 จังหวัด มีข้อมูลว่า “โรงเรียนต่างๆ มีครูจบการศึกษาด้านดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน ไม่เพียงพอ และมีครูจำนวนมาก มีความรู้และทักษะระดับพื้นฐานเบื้องต้นเท่านั้น” (กระทรวงวัฒนธรรม, “วธ.เผยผลสำรวจสภาพการณ์การสอนดนตรีไทย-ดนตรีพื้นบ้านทั่วประเทศ พบ วงเครื่องสาย ดนตรีไทยฮิตที่สุด รองลงมา วงปี่พาทย์ พบปัญหาขาดแคลนครู-ไม่มีทักษะการด้านดนตรีไทยสั่ง สวธ. ทำแผนช่วยพัฒนาครู-สนับสนุนเครื่องดนตรีให้โรงเรียนขาดแคลน” ใน http://www.thailand4.com/gen/2015-06-03/5343d78fb1833337_a050c12a32152_d8e/, 3 มิถุนายน 2558) การอนุรักษ์ตัวครูต้นแบบเพื่อให้เป็นแนวทางการสืบทอดวิถีไทยจึงเป็นเรื่องที่ทางรัฐต้องให้ความสนใจอย่างจริงจัง เพราะครูที่จะให้การสืบทอดวิถีไทยควรมีความรู้

ความเชี่ยวชาญในวิถีไทยด้านนั้นจริง ๆ มิใช่มีเพียงความรู้และทักษะระดับพื้นฐานเบื้องต้นเท่านั้น เพื่อให้การสืบทอดวิถีไทยนั้นยังคงดำรงต่อเนื่องสืบไป

6.2.1.2 เพิ่มทักษะครูผู้ให้การสืบทอดวิถีไทย

ด้วยครูเป็นผู้ที่มีบทบาทในการหล่อหลอมสมาชิกในสังคมผู้ที่จะเป็นอนาคตของชาติให้มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นทรัพยากรมนุษย์อันมีค่าพร้อมจะช่วยพัฒนาประเทศชาติต่อไป นับว่าครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนามนุษย์

เนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์และบริบทในสังคมไทยปัจจุบัน คนในสังคมไทยจำนวนมากที่อยู่ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม มิได้มีความเข้าใจในเรื่องการสืบทอดวิถีไทยที่ถูกต้อง การสื่อสารเรื่องวิถีไทยกับคนรอบข้างคือทักษะหนึ่งของครูที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะการสื่อสารกับผู้นับการสืบทอดวิถีไทยโดยตรงจากครูคือนักเรียน ประเด็นนี้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ด้านวิถีไทยแสดงทรรศนะว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า **“ที่สำคัญคือควรมีการอบรมครูเพื่อใช้วิธีสื่อสารเรื่องวิถีไทยกับคนรอบได้”** (บุษบง ต้นติววงศ์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.1.2.1 พัฒนาความรู้ความชำนาญด้านวิถีไทย

สืบเนื่องจากปัญหาครูจำนวนมากที่ให้การสืบทอดวิถีไทยมีความรู้และทักษะระดับพื้นฐานเบื้องต้น ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในวิถีไทยด้านนั้นจริง ๆ การแก้ปัญหาคูที่ยังพร่องทักษะในการให้การสืบทอดวิถีไทย **“ควรส่งเสริมให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพิ่มขึ้น”** (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) การพัฒนาครูให้มีรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทยมีหลากหลายวิธีการ อาทิ โครงการอบรมหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนดนตรีไทย โครงการเยาวชนต้นแบบด้านดนตรีไทย ซึ่ง กรมส่งเสริมวัฒนธรรมสนองพระราชดำริในการสืบทอดวัฒนธรรมไทยมาเป็นเวลายาวนานแล้ว (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.1.3 ไม่ลดรายวิชาเกี่ยวกับวิถีไทย

ปัญหาระบบการศึกษาไทยไม่ส่งเสริมให้มีการสืบทอดวิถีไทย ผลสืบเนื่องตามมาจากการไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสืบทอดวิถีไทยคือ **“ระบบการศึกษาถอดบางวิชาที่มีเนื้อเกี่ยวกับวิถีไทยออกไป”** (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) เพื่อให้วิถีไทยดำรงคงอยู่ได้และเพื่อเป็นแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเจ้า

พระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี จึง “**ไม่ควรลดรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิถีไทย**” (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) เนื่องด้วยการเรียนวิชาที่มีสาระความรู้เกี่ยวกับวิถีไทยเป็นการสืบทอดวิถีไทยให้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้เห็นได้จาก ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีข้อความปรากฏในส่วนของสาระวิชาเกี่ยวกับ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ว่า “เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ**ธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย** ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข” (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 1) **ข้อสรุปจากการสนทนากลุ่มจึงยืนยันว่า แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษาในระบบจึงต้องรักษาวิชารายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิถีไทยไว้**

นอกจากนี้รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิถีไทยควรมี “**อนุรักษ์ตัวครุต้นแบบเพื่อให้เป็นแนวทางการสืบทอดวิถีไทยแบบดั้งเดิม อนุรักษ์เหมือนศิลปินแห่งชาติ 1 คนต่อวิชา เช่น วิชาภาษา กับวัฒนธรรม**” (สุกัญญา สุจนายา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.1.4 พัฒนาสื่อที่ใช้ในการสืบทอดวิถีไทย

“สื่อ” นับว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อที่ใช้ในการสืบทอดวิถีไทย แนวทางส่งเสริมการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนว พระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี อีกทางหนึ่งคือ “**การใช้หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีไทย**” (นิจสุดา อภินันทภรณ์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561) เนื่องในโอกาสสมณเสด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี พระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 สพฐ. ได้มีการส่งเสริมการสืบทอดวิถีไทยทางหนึ่งไปสู่ตัวผู้เรียนโดย การทำหนังสือ “**เทพรัตนมณีกานท์**” เพื่อใช้ประกอบวิชาภาษาไทย มีเนื้อหาเป็นบทร้อยกรองวรรคทองจากพระราชนิพนธ์ในพระองค์ ซึ่งมีสาระสะท้อนความเป็นไทยในหลาย ๆ เรื่อง โดยส่งเผยแพร่ไปให้โรงเรียนต่าง ๆ นับว่าหนังสือเป็นสื่อหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทยผ่านการศึกษาในระบบ ขณะเดียวกันการใช้หนังสือเป็นสื่อก็ประสบปัญหา

หนังสือที่จัดทำโดยกระทรวงศึกษาธิการเพื่อไว้ที่ห้องสมุดโรงเรียน อาจจะติดขัดด้านงบประมาณทำให้หนังสือเผยแพร่ไปได้ไม่ทั่วถึง “**ต้องมีแนวทางในการ**

ส่งเสริมให้มีการนำข้อมูลลงเว็บไซต์ ซึ่งน่าจะเป็นช่องทางของคนรุ่นใหม่และผู้สนใจเข้าถึงเข้าถึงได้”

(ธเนศ เวศร์ภาดา, สนนทากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

ประเด็นการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้คนรุ่นใหม่สนใจ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการสืบทอดวิถีไทย กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า

ปัญหาคือแจกห้องสมุดโรงเรียนแล้วใครอ่าน ลักษณะสิ่งที่น่าอ่าน เนื้อหาสาระในเรื่องวิถีไทยจากที่เป็นหนังสือควรจะย้ายไปไว้ในสื่อออนไลน์ พยายามทำให้เป็น Digital Library

(สุกัญญา สุจฉายา, สนนทากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

ประเด็นการเลือกใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้สอดคล้องกับจริตของผู้รับสารซึ่งคือนักเรียนรุ่นใหม่นี้ ได้รับการยอมรับอย่างทั่วถึงในวงสนทนา แต่สื่อออนไลน์นี้ยังมีประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการสืบทอดวิถีไทยอยู่บ้างในเรื่องของฐานข้อมูลวิถีไทยที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยวัฒนธรรมและการสืบทอดวิถีไทย กล่าววว่า

เมืองไทยมีการทำฐานข้อมูลวิถีไทย แต่ไม่เคยมีฐานข้อมูลที่สามารถรวมกันได้ เช่น สภาพัฒนา กระทรวงวัฒนธรรม ต่างคนต่างทำ แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ยากแต่เมืองไทยควรมีการรวมฐานข้อมูลกัน

(กิตติพร ใจบุญ, สนนทากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มข้างต้นประมวลความได้ว่าแนวทางการสืบทอดวิถีไทย เพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต้องเลือกสื่อที่ใช้ในการสืบทอดวิถีไทยที่เหมาะสมกับจริตของนักเรียนยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการใช้ช่องทางผ่านสื่อออนไลน์และระบบ Digital สาระที่สืบทอดที่ต้องมีความน่าเชื่อถือมีฐานข้อมูลเดียว และมีความน่าสนใจเหมาะแก่ผู้เรียนยุคใหม่

6.2.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการศึกษานอกระบบ

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการศึกษานอกระบบที่มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่นเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยวัฒนธรรมและการสืบทอดวิถีไทย แสดงทรรศนะว่า

6.2.2.1 สร้างคนให้เป็นครูจากผู้เรียน

การสร้างคนให้มีความรู้ความชำนาญและเชี่ยวชาญพอที่จะนำไปสืบทอดให้แก่บุคคลอื่นได้อาจจะให้ความสำคัญกับผู้รับการสืบทอดวิถีไทยนั้น โดยเฉพาะการรับการสืบทอดผ่านการศึกษานอกระบบการศึกษา ส่วนหนึ่งผู้รับการสืบทอดนั้นมีเป็นทุนที่เอื้อต่อการเป็นผู้ให้การสืบทอดต่อไปคือมีความสนใจในวิถีไทยนั้น

โรงเรียนสอนช่าง 10 หมู่ ในไทย พระองค์ทรงสืบทอดวิถีไทย ในรูปแบบที่เหมือนแม่ไก่สอนลูกไก่ เป็นวิธีการสืบทอดวิถีการหนึ่ง โดยการสร้างคนให้เป็นครู และคนที่ได้เรียนนั้นสามารถไปสอนคนอื่นได้ต่อไป

(กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.2.2 อนุรักษ์ศิลปป็นต้นแบบ

ในเรื่องของการสืบทอดวิถีไทยไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบหรือการศึกษานอกระบบ ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบที่มักได้รับการกล่าวถึงและให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกคือ “ผู้ให้การสืบทอด” ประเด็นนี้ นอกจากผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยในการศึกษานอกระบบนอกจากจะเป็นครูแล้ว ยังมีศิลปินที่สามารถให้การสืบทอดได้ดั่งนั้น “แนวทางหนึ่งที่ต้องมีการอนุรักษ์ศิลปป็นต้นแบบ” (สุกัญญา สุจฉายา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.2.3 รัฐควรสนับสนุนผู้อาชีพเกี่ยวข้องกับวิถีไทย

ผู้ให้การสืบทอดมีความสำคัญยิ่งต่อการสืบทอดวิถีไทยแต่การจะสืบทอดวิถีไทยต่อไปได้นั้นต้องมีบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องอีกไม่โดยตรงก็โดยอ้อม อาทิ ผู้ขายเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีไทย ในเรื่องนี้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยวัฒนธรรมและการสืบทอดวิถีไทย ดั่งนั้น “รัฐควรสนับสนุน

ผู้ประกอบการหรือผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับวิถีไทยให้สามารถดำรงอยู่ได้สืบไป” (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตน ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยผ่านการศึกษานอกระบบมีความเกี่ยวข้องกับทุกองค์ประกอบของการ สืบทอดวิถีไทยเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ แต่อาจมีเพิ่มเติมในบางส่วน อาทิ ผู้ให้การสืบทอดนั้น อาจไม่ได้จำกัดสถานภาพและบทบาทเพียงแค่ผู้ที่เป็นครู แต่รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับในการดำเนินไป ได้ของวิถีไทย อาทิ ผู้ประกอบการวิถีไทย ผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับวิถีไทย

6.2.3 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษิตตามอัธยาศัย

การที่คนไทยได้เรียนรู้วิถีไทยด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส จากแหล่งความรู้อื่น ๆ นับเป็นการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษิตตามอัธยาศัย

6.2.3.1 ยกย่องผู้ให้การสืบทอด

ผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยมีความสำคัญต่อการศึกษิตทุกระบบ เพราะเป็นผู้ที่สามารถให้การ สืบทอดวิถีไทยแก่ผู้อื่นได้ ทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยต่อไปได้คือ “ยกย่องศิลปิน ทัศนศิลป์ ศิลปการแสดง เหล่านี้เป็นวิธีการสืบทอดทางหนึ่งที่ประชาชนไทยจะได้รับทราบ เกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทย” (กิตติพร ใจบุญ, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

6.2.3.2 ส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่านและการแพร่กระจายของหนังสือ โดยเฉพาะ พระราชนิพนธ์

การอ่านคือวิธีการสืบทอดวิถีไทยรูปแบบหนึ่งในส่วนของการศึกษิตตามอัธยาศัยนี้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษิตและการวิจารณ์วรรณกรรมแสดงทรรศนะไว้ว่า

ควรส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่านให้แก่คนไทย ปัญหาใหญ่อีกหนึ่งคือการ แพร่กระจายหนังสือของข้อมูลโดยเฉพาะพระราชนิพนธ์ พระราชนิพนธ์บางเรื่อง ไม่ พิมพ์ซ้ำ ไม่จำหน่าย เข้าถึงลำบาก ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ในวงกว้าง

(ธเนศ เวศร์ภาดา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.3.3 ส่งเสริมให้ครอบครัวสืบทอดวิถีไทย

การสืบทอดวิถีไทยตามอัยาศัยยังมีวิธีการอีกหลากหลายการสร้างและสั่งสมประสบการณ์ และการเข้าร่วมพิธีกรรม เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึง ดังพรรณนะของผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การศึกษาและการพัฒนามนุษย์ ที่กล่าวว่า “ควรส่งเสริมให้ครอบครัวสืบทอดวิถีไทย เพราะ ครอบครัวคือสถาบันแรกที่ทำให้ความรู้แก่เด็ก เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้วิถีไทยจากการประสบการณ์ตรง” (นิจสุตา อภินันท์ทวารณ์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.3.4 ส่งเสริมคนไปแหล่งเรียนรู้วิถีไทย

วิธีการสืบทอดโดยใช้การสร้างสั่งสมประสบการณ์ทางหนึ่งคือการไปเยี่ยมชมสถานที่ หาก สถานที่นั้นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่แสดงให้เห็นวิถีไทย ย่อมทำให้เกิดการสืบทอดวิถีไทยการศึกษา ตามอัยาศัย “พิพิธภัณฑ์สามารถสร้างความน่าสนใจได้...วิถีไทยบางครั้งเหมือนนามธรรมหาก สามารถสอนให้เห็นเป็นรูปธรรมได้จะเกิดความชัดเจนมากขึ้น” (นันทพร วีรวัฒน์, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

6.2.3.5 เลือกวิธีการและสื่อในการสืบทอดวิถีไทยให้สอดคล้องกับบริบท

ปัจจุบัน

ด้วยวิถีชีวิตและบริบททางสังคมปัจจุบันมีการแปรเปลี่ยน การสืบทอดวิถีไทยควรมีความ สอดคล้องกับยุคสมัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ควรประยุกต์วิถีไทยให้อยู่ร่วมกับความหลากหลายในสังคม ทำให้โดดเด่นท่ามกลางสังคม เช่น วงดนตรีไทย วงไทย ต้องส่งเสริมให้กว้างขวาง ต้องใช้ ระบบการปั้นศิลปินไทย ให้ไทยสร้าง Idol (ไทย) ให้เป็น mass เป็นกระแส สังคม ควรส่งเสริมให้ปั้น ให้นิยม อยู่แบบยั่งยืน ควรจะมีโครงการที่ดึงคนรุ่นใหม่มาให้มาสนใจวิถีไทย เราจะนำจะมีกระบวนการทำสื่อในเรื่องวิถีไทยให้ แพร่กระจายไปทั่ว มีการสืบต่อ สืบทอดไปให้ทั่ว เราควรทำการ ประชาสัมพันธ์แบบเข้าถึงได้ เช่น ศิลปวัฒนธรรม สินค้า OTOP

(ธเนศ เวศร์ภาดา, สนทนากลุ่ม, 30 ตุลาคม 2561)

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัย ปรากฏข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มที่เกี่ยวข้องโยงกับองค์ประกอบในการสืบทอดอย่างครบถ้วนทั้ง ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารระที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด

6.3 องค์ประกอบในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารระที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด โดยสรุปแนวทางการพัฒนาองค์ประกอบในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการศึกษาทั้งสามระบบได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีสารระสำคัญ ดังนี้

6.3.1 ผู้ให้การสืบทอด

ผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีหากมีการสืบทอดผ่านการศึกษาในระบบคือผู้ที่มีสถานภาพเป็น “ครู อาจารย์ หรือผู้สอนในชั้นเรียน” ในส่วนนี้จากการศึกษาพบว่านอกจากจะเป็นบุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่ในสถานศึกษาแล้ว อาจมีการอาศัยความร่วมมือกับชุมชนเพื่อให้ **คนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิถีไทย** โดยเฉพาะความรู้เฉพาะพื้นถิ่นเป็นผู้ให้การสืบทอดได้อีกทางหนึ่ง ส่วนการสืบทอดผ่านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ผู้ที่ให้การสืบทอดวิถีไทยจะเป็นใครไม่ได้มีการจำกัดสถานภาพและบทบาท **คนไทยทุกคนที่มีความรู้ในเรื่องวิถีไทยด้านนั้น ๆ** สามารถเป็นผู้ให้การสืบทอดได้ทั้งสิ้น โดยมากมักเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านวิถีไทยนั้น ๆ จนเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้รับการสืบทอด อาจเป็น **ศิลปินหรือปราชญ์ชาวบ้าน**ซึ่งอาจเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ตัวครุต้นแบบทางด้านวิถีไทย ขณะเดียวกันสำหรับการศึกษาในระบบควร **เสริมทักษะความรู้ความชำนาญในด้านการสืบทอดวิถีไทยให้ผู้สอนปัจจุบัน** ทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยภายใน โดยเฉพาะการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทยและปลูกฝังให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทย นอกจากนี้ต้องมีปัจจัยภายนอกเพื่อเอื้อให้เกิดความสะดวกในกระบวนการสืบทอด โดยเฉพาะ **เรื่องการทำความร่วมมือกันในทุกภาคส่วน** เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อต้องสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีโดยสรุปผู้ที่จะทำหน้าที่ให้การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริใน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากข้อมูลในการสนทนากลุ่มโดยสรุปผู้ให้การ สืบทอดสามารถเป็นได้ทุกบทบาทหน้าที่ตามแต่ศักยภาพและสถานภาพจะอำนวย แต่ผู้ให้การ สืบทอดที่วงสนทนาเน้นและให้ความสำคัญที่สุดคือ “ครู” ผู้ที่อยู่ในสถาบันการศึกษา แนว ทางการสืบทอดคือทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันโดยให้ความสำคัญแก่การสืบทอดวิถีไทยอย่าง จริงจังทั้งระดับปัจเจกและระดับองค์กร

6.3.2 วิธีการสืบทอด

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดผ่านการศึกษาในระบบใดทั้งสามระบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ต่างมีแนวทางในการใช้ วิธีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้อย่างหลากหลายไม่จำกัด ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยน ระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้างสิ่งสม ประสบการณ์ 6) การ ปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติनाเพื่อให้ทำตาม ซึ่งแนวทางการพัฒนา วิธีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีดังนี้

- 1) ควรทำให้วิธีการนั้นสอดคล้องกับจริตของผู้รับการสืบทอดโดยเฉพาะนักเรียนซึ่งเป็น คนรุ่นใหม่ควรนำเทคโนโลยีมาเป็นส่วนประกอบเพื่อสร้างให้เกิดความน่าสนใจแก่เยาวชนในยุคนี้
- 2) ควรเลือกใช้วิธีการสืบทอดโดยพยายามสร้างแรงจูงใจและทัศนคติด้านบวกให้แก่ผู้ ศึกษาการเรียนรู้นั้นเป็นการบังคับ
- 3) ควรมีการนำหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับวงการสื่อสารมวลชนเพื่อทำเรื่องวิถีไทย ให้เป็นเรื่องในระดับมวลชน ทั้งนี้จะได้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมและความสนใจของคนรุ่น ใหม่ในสังคมปัจจุบัน

6.3.3 สารที่สืบทอด

สาระการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการสืบทอดวิถีไทยผ่านการศึกษาทั้งสามระบบ ทั้งการศึกษา ในระบบที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร และการประเมินผลในการสืบทอดวิถีไทยไว้อย่างชัดเจน ซึ่งสารที่สืบทอดอาจปรากฏในรูปแบบการนำวิถีท้องถิ่นมาบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนใน ระบบ ส่วนการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น เอื้อให้ ผู้เรียนได้เลือกศึกษาตามความสนใจ เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของผู้เรียน

ดังนั้นการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ที่จะเกิดขึ้นในการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ควรจะมีการสร้างสรรค์ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และไม่ว่าการสืบทอดวิถีไทยจะผ่านการศึกษารูปแบบใดก็ตาม สารที่สืบทอดควรมีความครอบคลุมทุกประเภทของวิถีไทยทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ได้แก่ 1) วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต 2) วิถีไทยด้านความเชื่อ 3) วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี 4) วิถีไทยด้านค่านิยม และ 5) วิถีไทยด้านศิลปะ แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในส่วนของสาระการสืบทอดสรุปได้ดังนี้

1) ควรทำสาระวิถีไทยนั้นให้ผู้ที่ได้รับการสืบทอดเห็นคุณค่าและเห็นความสำคัญและเกิดความหวงแหนในวิถีไทยนั้น เพื่อจะได้หวงแหนและสืบทอดวิถีไทยนั้นต่อไป หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเน้นการสืบทอด “แก่น” ของวิถีไทย

2) ควรมีวิธีการในการสอนเรื่องวิถีไทยที่เป็นนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย

6.3.4 ผู้รับการสืบทอด

ผู้รับการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษาในระบบจะมีการจำกัดค่อนข้างชัดเจนตามสถานภาพและบทบาทในสถานศึกษานั้น ๆ โดยเฉพาะช่วงวัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา และระดับความรู้ความสามารถรวมถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ซึ่งแบ่งแยกออกอย่างชัดเจนทั้ง “นักเรียน” ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และ “นิสิต” นักศึกษา” ระดับอุดมศึกษา ส่วนการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จากข้อมูลในการสนทนากลุ่มบุคคลที่เป็นผู้รับการสืบทอดสามารถเป็น “ทุกคนในชาติ” ในเนื้อหาส่วนใหญ่จะปรากฏเป็นผู้เรียนหรือเยาวชนแต่ก็มีการกล่าวถึงคนไทยในภาพรวม แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในส่วนของผู้รับการสืบทอดโดยสรุป คือทำเรื่องการสืบทอดวิถีไทยให้เป็นนโยบายระดับชาติจะมีผลทำให้ผู้รับการสืบทอดส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องและเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทยพร้อมที่จะรับการสืบทอดมากกว่าปัจจุบัน

ข้อมูลทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ของการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จึงควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทย และทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทย การให้ร่วมมือกันทุกภาคส่วน และการกำหนดนโยบายรัฐบาลเพื่อการสืบทอดวิถีไทยเพื่อ

การพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การศึกษาไทยทุกระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อรรถาศัย มีความเกี่ยวข้องกับการ สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งอาจมีแนวทางในการสืบทอดต่างกัน เล็กน้อยตามแต่บริบทของการจัดรูปแบบการศึกษา ทั้งนี้การปรับวิธีการและสาระที่สืบทอดให้ เหมาะกับบริบท โดยเฉพาะกับผู้รับการสืบทอดเป็นเรื่องสำคัญ การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเกิดขึ้นได้และ ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยแนวทางการพัฒนาองค์ประกอบทั้ง 4 ได้แก่ ผู้ให้การสืบ ทอด วิธีการสืบทอด สาระที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด โดยต้องพิจารณาให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทในสังคมปัจจุบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปได้ดังนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

7.1.1 องค์ความรู้วิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากพระราชนิพนธ์ในพระองค์และการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-depth interview) ผลการศึกษาสามารถสรุปสาระสำคัญขององค์ความรู้วิถีไทยที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความหมายวิถีไทย 2) ประเภทวิถีไทย 3) คุณค่าและบทบาทวิถีไทย 4) การสืบทอดวิถีไทย และ 5) การพัฒนาคนุขยด้วยวิถีไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1.1.1 ความหมายของวิถีไทย

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า “วิถีไทย” หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดิงามแบบไทยโดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแสดงถึง ความเจริญ และความมีศักดิ์ศรีของคนไทย ีความเป็นอัตลักษณ์ปรากฏในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนศิลปะต่าง ๆ

7.1.1.2 ประเภทของวิถีไทย

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่า พระราชนิพนธ์จำนวนมากถึงร้อยละ 87.69 ปรากฏข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำรินสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทย ซึ่งปรากฏในพระราช

นิพนธ์จำนวนมากถึง 292 เรื่อง จากพระราชนิพนธ์ที่จำกัดอยู่ในขอบเขตของงานวิจัยนี้คือ 333 เรื่อง โดยพระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 292 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านค่านิยมปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือ ร้อยละ 66.43 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 194 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านความเชื่อปรากฏร้อยละ 52.73 จำนวน 154 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านศิลปะปรากฏร้อยละ 33.90 จำนวน 99 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณีปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 13.69 จำนวน 40 เรื่อง และลำดับที่ห้าซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านวิถีชีวิตปรากฏร้อยละ 6.16 จำนวน 18 เรื่อง จากข้อมูลที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นว่าการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนา มนุษย์พระองค์ทรงเน้นที่การพัฒนาทางด้านจิตใจมากกว่า ด้านวัตถุ

7.1.1.2.1 วิถีไทยด้านค่านิยม

แนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องค่านิยม ซึ่งมีอยู่ 7 ประการ โดยในพระราชนิพนธ์ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 347 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณาปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 23.34 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 81 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษาปรากฏร้อยละ 22.19 จำนวน 77 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที ปรากฏร้อยละ 18.44 จำนวน 64 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 13.54 จำนวน 47 จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความสามัคคีปรากฏเป็นลำดับที่ห้าปรากฏร้อยละ 9.79 จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องการมีกิจกรรมรยาทปรากฏเป็นลำดับที่หกปรากฏร้อยละ 8.06 จำนวน 28 เรื่อง เรื่อง และลำดับที่เจ็ดซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ปรากฏร้อยละ 4.61 จำนวน 16 เรื่อง

7.1.1.2.2 วิถีไทยด้านความเชื่อ

พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 233 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 58.79 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 137 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านความเชื่อเรื่องความเชื่อดั้งเดิมปรากฏร้อยละ 28.32 จำนวน 66 เรื่อง ลำดับ

สามได้แก่วิถีไทยด้านความเชื่อเรื่องศาสนาพราหมณ์ปรากฏร้อยละ 6.00 จำนวน 14 เรื่อง และลำดับที่เจ็ดซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านความเชื่อเรื่องศาสนาอื่น ๆ ปรากฏร้อยละ 2.51 จำนวน 6 เรื่อง

7.1.1.2.3 วิถีไทยด้านศิลปะ

พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 159 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านศิลปะด้านวรรณศิลป์ปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 30.81 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 49 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีไทยด้านศิลปะด้านดุริยศิลป์ปรากฏร้อยละ 26.41 จำนวน 42 เรื่อง ลำดับสามได้แก่วิถีไทยด้านศิลปะด้านสถาปัตยกรรมปรากฏร้อยละ 11.32 จำนวน 18 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านศิลปะด้านนาฏศิลป์ปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 10.06 จำนวน 16 จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านศิลปะด้านจิตรกรรมปรากฏเป็นลำดับที่ห้าปรากฏร้อยละ 7.54 จำนวน 12 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านศิลปะด้านประติมากรรมและวิถีไทยด้านศิลปะด้านทัศนศิลป์ ปรากฏเป็นลำดับที่หกปรากฏร้อยละ 6.91 จำนวน 11 เรื่อง

7.1.1.2.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏข้อความสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีทั้งสิ้น 126 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 วิถีไทยด้านวิถีชีวิตด้านอาชีพปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริวิถีไทยแต่ละด้านมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือร้อยละ 27.77 ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์จำนวนมากถึง 35 เรื่อง ลำดับรองลงมาคือวิถีชีวิตด้านภูมิปัญญาปรากฏร้อยละ 26.98 จำนวน 34 เรื่อง ลำดับสามได้แก่ด้านอาหารปรากฏร้อยละ 19.04 จำนวน 24 เรื่อง จากนั้นเป็นวิถีไทยด้านเครื่องนุ่งห่ม และ ด้านการรักษาโรคปรากฏเป็นลำดับที่สี่ปรากฏร้อยละ 9.52 จำนวน 12 เรื่อง และลำดับที่หกซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายคือวิถีไทยด้านด้านที่อยู่อาศัยปรากฏร้อยละ 7.14 จำนวน 9 เรื่อง

7.1.1.2.5 วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

ข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คนไทยปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากความเชื่อและความเลื่อมใสศรัทธา หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามวงจรชีวิตและวาระสำคัญต่าง ๆ ทั้งนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อซึ่งป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของขนบธรรมเนียมประเพณีประชาชนในชาติ

7.1.1.3 คุณค่าของวิถีไทย

คุณค่าที่ปรากฏพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยผู้วิจัยพบข้อความในพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าวิถีไทยทั้งสองประเภท ได้แก่ 1) คุณค่าทางจริยศาสตร์ คือศาสตร์ที่ศึกษาในเรื่องความดีของมนุษย์ และ 2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ศึกษาในเรื่องความงามทั้งศิลปะและธรรมชาติ พระราชนิพนธ์สะท้อนให้เห็นว่าวิถีไทยมีคุณค่าที่ประกอบด้วยจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในคุณค่าของความดีอันมีผลต่อวิถีปฏิบัติของคนไทย และความงามที่ทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของความมีเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย อันจะมีผลต่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีไทยที่ดำรงโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเป็นสำคัญ

7.1.1.3.1 คุณค่าของวิถีไทยด้านจริยศาสตร์

จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำรินี้ ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องคุณค่าวิถีไทยด้านจริยศาสตร์ที่มีบทบาทต่อการปลูกฝังจริยธรรม อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขอันจะนำมาซึ่งของคนในสังคม

7.1.1.3.2 คุณค่าของวิถีไทยด้านสุนทรียศาสตร์

จากการศึกษาพบข้อความที่ปรากฏใน พระราชนิพนธ์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ในวิถีไทยอันมีบทบาทในการสร้างความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่มีความงาม ความไพเราะ และความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของความงาม ซึ่งความสำคัญต่อการสืบทอดศิลปะวิถีไทยตามแนวพระราชดำริ ความซาบซึ้งในคุณค่าของความดีและความงามนี้ หากได้ผ่านการศึกษาบรมจนเป็นนิสัยจะกลายเป็นรสนิยมได้ การนี้มีความสำคัญต่อการสืบทอดวิถีไทยที่มีความดีและความงามเป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะหากคนไทยมีรสนิยมชื่นชมความดีความงามแบบไทย จะทำให้รสนิยมไทยนั้นแพร่กระจาย กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่อาจเพิ่มมูลค่าตามความนิยม ยังผลต่อพฤติกรรมของคนไทยโดย ลดการตามอย่าง ลดการพึ่งพา นำมาซึ่งการพัฒนาบนรากฐานตนด้วยภาคภูมิใจในความมีเอกลักษณ์ที่งดงาม เป็นการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะจะเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ในที่สุด

7.1.1.4 การสืบทอดวิถีไทย

จากการศึกษาพบว่า การจะเกิดการสืบทอดได้นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารการสืบทอด ผู้รับการสืบทอด ข้อมูลทั้งหมดสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำรินี้ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในส่วนของผู้ให้การสืบทอด พระองค์ทรงมี

พระราชดำริส่งเสริมให้ประชาชนไทยทุกช่วงวัย ครอบคลุมหลายบทบาทและสถานภาพ ได้มีส่วนร่วมในการรับช่วง เรียนรู้ และสืบทอดวิถีไทย ทั้งบรรพชิต ข้าราชการ เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ คนชรา นักเรียน ครู อาจารย์ ข้าราชการ ทหาร ชาวบ้าน หรือแม้แต่ผู้พิการทางด้านร่างกาย งานวิจัยนี้พบว่าวิถีการสืบทอดวิถีไทยที่หลากหลาย 9 รูปแบบ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สิ่งสม ประสบการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม สาธิตที่สืบทอดครอบคลุมวิถีไทยทั้ง 5 ประเภท ได้แก่ วิถีไทยด้านความเชื่อ วิถีไทยด้านค่านิยม วิถีไทยด้านศิลปะ วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต และวิถีไทยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และยังพบแนวพระราชดำรินี้ในสืบทอดวิถีไทยที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันโดย “การอนุรักษ์เพื่อการพัฒนา” เพราะ “ปรับเปลี่ยนได้แต่คงคุณค่าไว้” แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณอันล้ำเลิศ

7.1.1.5 แนวทางการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย

แนวทางการพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทย คือแนวคิดและวิธีการในการใช้วิถีไทยเพื่อทำให้เกิดความเจริญขึ้น การพัฒนามนุษย์นับเป็นพื้นฐานของการพัฒนา ดังนั้นการจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองต่อสังคมและประเทศชาติต้องเริ่มจากการพัฒนาระดับปัจเจก พระองค์ทรงมีพระราชดำรินำในการพัฒนาคนว่าการศึกษาคือประการสำคัญที่ทำให้ เกิดการพัฒนา ทรงมีพระราชดำรินำในการพัฒนาคนด้วยการศึกษาตามองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ อันได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา โดย พุทธิศึกษา คือ ความเป็นเลิศทางวิชาการ จริยศึกษา คือ มีคุณธรรมประพฤติตามท่านองคละงธรรมกัญหมายบ้านเมือง หัตถศึกษา คือ มีความสามารถปฏิบัติได้ พลศึกษา คือ มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง

7.1.2 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การวิเคราะห์การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษา (Case Study) กรณีศึกษาทั้งสิ้น 3 แห่งได้แก่ 1) โรงเรียนพระดาบส ถนนสามเสน แขวง วชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด. บำรุงที่ 1) ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และ 3) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวะศึกษาเชียงราย - พะเยา ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงประจักษ์มากมายที่สามารถนำมายืนยัน เพื่อสนับสนุนว่าโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการน้อมนำแนวพระราชดำรินี้วิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

มาใช้ในการพัฒนามนุษย์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง จนปรากฏชัดและเห็นเป็นรูปธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.1.2.1 การสืบทอดวิถีไทยในโรงเรียนกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษา (Case Study) โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนพระดาบส ลงพื้นที่ระหว่าง วันที่ 8-18 มกราคม 2561 เป็นเวลา 11 วัน 2) โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (โรงเรียน ตชด.บ่ารุงที่ 1) ลงพื้นที่ระหว่าง วันที่ 20-25 มกราคม 2561 เป็นเวลา 6 วัน และ 3) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงราย-พะเยา ลงพื้นที่ระหว่าง วันที่ 24 มกราคม 2561 และ 5-6 มีนาคม 2562 เป็นเวลา 3 วัน

จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงประจักษ์มากมายที่สามารถนำมายืนยัน เพื่อสนับสนุนว่าโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการน้อมนำแนวพระราชดำริวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาใช้ในการพัฒนามนุษย์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง จนปรากฏชัดและเห็นเป็นรูปธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.1.2.1.1 ผู้ให้การสืบทอด

โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (โรงเรียน ตชด.บ่ารุงที่ 1) และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชิงราย-พะเยา โรงเรียนกรณีศึกษาซึ่งมีการจัดการศึกษาทั้งแบบการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยโดยมีผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยหลักคือผู้ที่มีหน้าที่สอนในโรงเรียน ขณะเดียวกันโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ยังมีผู้ให้การสืบทอดนอกเวลาราชการด้วย แต่อาจแตกต่างกันในเรื่องของปริมาณความถี่ ในส่วนนี้โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบจะมีการสืบทอดวิถีไทยโดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องวิถีไทย ผู้ที่ให้การสืบทอดจะเป็นชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องวิถีไทยนั้น ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งไม่ปรากฏลักษณะนี้ในโรงเรียนพระดาบส นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการสืบทอดวิถีไทยในโรงเรียนกรณีศึกษาเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย ซึ่งผู้ให้การสืบทอดวิถีไทยเป็นคนในครอบครัวและเครือญาติ การลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งนี้ ผู้วิจัยพบข้อมูลที่แสดงให้เห็นการสืบทอดวิถีไทยตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีอย่างครอบคลุม

7.1.2.2.2 วิธีการสืบทอด

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษาผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง มีการสืบทอดแนวพระราชดำริการสืบทอดวิถีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวิธีการที่หลากหลาย สอดคล้องกับผลการศึกษาในบทที่ 4 ที่พบว่า วิธีการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยปรากฏ 9

วิธีการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สิ่งสม ประสบการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า กรณีศึกษามีการน้อมนำแนวพระราชดำริในการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ไปใช้พัฒนาผู้เรียนในสถาบันตนเองอย่างปรากฏผลสัมฤทธิ์อย่างชัดเจน ทั้งนี้วิธีการสืบทอดที่พบในแต่ละโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาอาจมีความแตกต่างในเรื่องของปริมาณการนำไปใช้บ้าง ซึ่งเป็นการนำไปใช้อย่างมีหลักการและเหตุผลรองรับ โดยเฉพาะเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษา ในที่นี้โรงเรียนพระดาบสเป็นการจัดการศึกษาแบบนอกระบบและมุ่งเน้นให้บุคคลที่จบการศึกษาสามารถประกอบอาชีพและทำงานเป็น ดังนั้นในการสืบทอดวิถีไทยผ่านการศึกษาของโรงเรียนพระดาบสจึงเน้นย้ำเรื่องการฝึกทักษะ และการฝึกทักษะที่สำคัญประกอบด้วย “การปฏิบัติจริง” และ “การปฏิบัติซ้ำ” หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “การผลิตซ้ำ” นั่นเอง นอกจากนี้วิธีการสืบทอดที่ผู้วิจัยคิดว่าโดดเด่นในโรงเรียนพระดาบสคือการสืบทอดวิถีไทยด้วยวิธี “การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม” เนื่องจากโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่ให้โอกาสคนทั่วประเทศที่มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนจริงแต่ขาดโอกาส ดังนั้นจึงมีนักเรียนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมมาศึกษามากมาย ประกอบกับรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระดาบสเป็นแบบให้นักเรียนดำรงชีวิตอยู่ประจำที่โรงเรียนมิใช่ให้นักเรียนไปกลับ ดังนั้นนักเรียนจึงมีโอกาสอยู่ร่วมกับผู้เรียนคนอื่นมากกว่าการศึกษาในระบบที่เป็นการเรียนการสอนแบบไปกลับ ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีผลทำให้การสืบทอดทางวิถีไทยด้วยวิธี “การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม” เกิดขึ้นโดยง่ายจากกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ส่วนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา มีการใช้วิธีการสืบทอดที่มีมักจะปรากฏในการศึกษาในระบบ โดยเฉพาะการเรียนการสอนในชั้นเป็นหลัก ได้แก่ “การฟัง” และ “การใช้ลายลักษณ์อักษร” โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสืบทอดวิถีไทยด้วย “การปฏิบัติเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม” ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นวิธีการที่สำคัญและจำเป็นสำหรับโรงเรียนกรณีศึกษาทั้งสองแห่งนี้ เนื่องจากกลุ่มผู้เรียนโรงเรียนทั้งสองแห่งยังเป็นนักเรียนวัยประถม ส่วนใหญ่ต้องการต้นแบบในการปฏิบัติหรือต้นแบบในการเรียนรู้ ผู้วิจัยพิจารณาข้อมูลทั้งหมดร่วมกับข้อมูลที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดวิถีไทยแล้ว โดยขออนุญาตเชื่อมโยงกับแนวคิดในเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ตามที่ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549) ได้กล่าวถึงว่าการสืบทอดจะเกิดขึ้นได้ต้องมีกระบวนการ โดยได้กล่าวเชื่อมโยงถึงองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารที่มี 4 ด้าน ได้แก่ ผู้ส่งสาร ตัวสาร ช่องทางหรือสื่อ และผู้รับสาร ซึ่งการสืบทอดจะเกิดขึ้นได้นั้นองค์ประกอบทั้ง 4 ต้องสมบูรณ์ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549) ซึ่งผู้รับการสืบทอดคือผู้รับสารในการสืบทอด วิธีการสืบทอดแต่ละวิธีมีความเหมาะสมกับผู้รับการสืบทอดแตกต่างกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ให้การสืบทอดจะต้องพิจารณาเลือกรูปวิธีการสืบทอดวิถีไทยให้เหมาะสมกับผู้รับการสืบทอดเป็นสำคัญ โดยต้องพิจารณาถึง ช่วงวัย จำนวนผู้รับการสืบทอด พื้นฐาน

ทางด้านวัฒนธรรม รวมถึงระดับการศึกษา หากสามารถพิจารณาและใช้วิธีการสืบทอดวิถีไทยให้เหมาะสมกับผู้รับการสืบทอดแล้ว การสืบทอดวิถีไทยนั้นน่าจะสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

7.1.2.2.3 สารที่สืบทอด

จากการศึกษาการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏสารที่สืบทอดวิถีไทย 5 ประเภท เรียงตามลำดับความถี่ในการปรากฏที่วิเคราะห์ได้จากบทที่ 4 ได้แก่ วิถีไทยด้านความเชื่อ วิถีไทยด้านค่านิยม วิถีไทยด้านศิลปะ วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต วิถีไทยด้านขนบธรรมเนียม

7.1.1.2.3.1 ค่านิยม

จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่กรณีศึกษาพบว่าโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ปรากฏการณ์สืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครบถ้วนทุกโรงเรียน และครอบคลุมค่านิยม 7 ประการ เรียงตามลำดับความถี่ในการปรากฏ ได้ดังนี้ ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณา ค่านิยมในเรื่องการเห็นความสำคัญของการศึกษา ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูกตเวที ค่านิยมในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องการมีกิริยามารยาท และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต

ในภาพรวมส่วนใหญ่สารที่สืบทอดเหมือนกันทุกโรงเรียน แต่อาจจะแตกต่างกันเมื่อนำไปสืบทอดแก่นักเรียนแต่ละโรงเรียน เนื่องด้วยโรงเรียนทั้ง 3 มิได้มีกลุ่มผู้เรียนที่มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ ประกอบกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีรายละเอียดบางประการที่เป็นสาระเหมาะสมเฉพาะกลุ่ม อาทิ การดูแลตนเองในฐานะหญิงไทย หรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเมื่อต้องไปประกอบอาชีพในชีวิตจริง สารเหล่านี้ปรากฏในโรงเรียนพระดาบส แต่มิได้ปรากฏในโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา

7.1.2.2.3.2 ความเชื่อ

ความเชื่อมีผลต่อการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อจะทำให้มนุษย์ยอมรับ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงหลักธรรมทางศาสนา ซึ่งหลักธรรมทางศาสนามักจะสอนให้คนประพฤติปฏิบัติดีความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ต่างมีการสืบทอดแนวพระราชดำรินวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ในเรื่องความเชื่ออย่างครบถ้วน

7.1.2.2.3.3 ศิลปะ

โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง คือ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย – พะเยา ปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทย ด้านศิลปะไทยประเภท ภาษาและวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ไม่ค่อยโดดเด่นนัก การสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยที่เป็นศิลปะไทย 6 ประเภทที่กล่าวมานี้ โดยมากจะอยู่ในรูปแบบกิจกรรม อาทิ การไปทัศนศึกษา การเรียนรู้เพียงบางส่วนจากเนื้อหาวิชา การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันในบางรายวิชา หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มเพื่อนฝูง แต่การสืบทอดวิถีไทยทางด้านศิลปะในเรื่องหัตถศิลป์มีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา เป็นการสืบทอดโดยครอบครัว โรงเรียน และชุมชน จากการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝึกปฏิบัติ การทำใหม่เพื่อผลิตซ้ำ

7.1.2.2.3.4 วิถีไทยด้านการดำรงชีวิต

ประเทศไทยมีประชากรที่มีการดำรงชีวิตที่หลากหลาย ทำให้ปรากฏความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม และศิลปะที่มีความแตกต่าง แต่ความต่างต่างนั้นมิได้สร้างปัญหา คนไทยอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างได้อย่างยอมรับและเคารพในอัตลักษณ์ของกันและกัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน มีการแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม วิถีไทยด้านการดำรงชีวิตประกอบด้วยรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมไทย ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค อาชีพ การลงพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 โรงเรียน พบว่าทุกโรงเรียนมีการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างครบถ้วนทุกด้าน ดังนี้

7.1.2.2.3.4.1 ที่อยู่อาศัย

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยพบว่าโรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ยังไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเฉพาะเรื่องที่อยู่อาศัย ณ ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่มีบริบทใดเอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยพบเพียงโรงเรียนพระดาบส ที่ว่ามีการสืบทอดพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของที่อยู่อาศัย

7.1.2.2.3.4.2 อาหาร

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษาชั้น 3 โรงเรียน ผู้วิจัยพบว่าปรากฏการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยอย่างครอบคลุม โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย – พะเยา ต่างมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องของอาหารไทยอย่างครอบคลุมแต่ปริมาณความถี่ในการสืบทอดอาจจะปรากฏแตกต่างกัน เนื่องด้วยการจัดการเรียนการสอนที่มีความแตกต่าง

7.1.2.2.3.4.3 เครื่องนุ่งห่ม

โรงเรียนทั้ง 3 แห่งมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของเครื่องนุ่งห่มครบทุกโรงเรียน สารที่สืบทอดแตกต่างกันในโรงเรียนพระดาบสจะเน้นย้ำที่พฤติกรรมและความเหมาะสมทางด้านการเลือกเสื้อผ้าให้เหมาะแก่สถานภาพตนในฐานะเป็นหญิงไทย ส่วนโรงเรียนบ้านดอนมหาวันมีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องเครื่องนุ่งห่มจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเด็กในชุมชน เด็กจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกายว่าแต่ละชุมชนมีความแตกต่าง ขณะที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงรายพะเยามีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในเรื่องเครื่องนุ่งห่มด้วยการเรียนรู้การผลิตเพื่อไว้ใช้เองตามขนบธรรมเนียมประเพณีของพื้นที่ ผ่านวิธีการสืบทอดแบบสอนสืบต่อกันมา โดยเรียนรู้จากทางโรงเรียนและจากครอบครัวทั้งวิธีการพูด การฝึกปฏิบัติ การทำตามตัวอย่าง การผลิตซ้ำ และการสร้าง สัมผัสประสบการณ์ ซึ่งอาจมีการลองผลิตลองถูกร่วมด้วย

7.1.2.2.3.4.4 ยารักษาโรค

ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนพระดาบสและโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ยังไม่ปรากฏการสืบทอดวิถีไทยในด้านการดำรงชีวิตเฉพาะเรื่องที่อยู่อาศัย ณ ช่วงเวลาขณะที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ศึกษา อาจเนื่องด้วยช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นไม่มีบริบทใดเอื้อให้มีการกล่าวถึงในเรื่องดังกล่าว หัวข้อนี้ผู้วิจัยพบเพียงโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อาชีวศึกษาเชียงราย – พะเยา มีการสืบทอดวิถีไทยด้านการดำรงชีวิตในส่วนของยารักษาโรค โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่น ผ่านวิธีสืบทอดโดยการฟัง การมีส่วนร่วมในพิธีกรรม การสร้าง สัมผัสประสบการณ์

7.1.2.2.3.4.5 อาชีพ

ผลการศึกษาพบว่าเนื่องด้วยรูปแบบการจัดการศึกษา และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาด้วยโรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษานอกระบบ สำหรับนักเรียนที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว จึงเน้น

พัฒนามนุษย์มีทักษะทางอาชีพออกไปประกอบอาชีพได้ คล้องกับวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษา ผู้เรียน ดังนั้นการสืบทอดวิถีไทยในเรื่องนี้ที่ปรากฏในโรงเรียนพระดาบสจึงโดดเด่น ขณะที่อีก 2 โรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบสำหรับเด็กอยู่ในช่วงวัยประถม การสืบทอดวิถีไทย ด้านการดำรงชีวิตในส่วนของอาชีพจะปรากฏในลักษณะการทำหัตถศิลป์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

7.1.2.2.3.5 ประเพณี

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย - พะเยา พบว่าทุกแห่งต่างมีการสืบทอดวิถีไทยด้านประเพณี อย่างครอบคลุม โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย - พะเยา ต่างปรากฏการสืบทอดแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องวิถีไทยด้านประเพณี อย่างครอบคลุม โดยทุกพื้นที่กรณีศึกษาพบลักษณะร่วม ในการสืบทอดวิถีไทยด้านนี้ได้แก่ ประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพของความเป็นผู้เรียนและผู้สอน โดยจะมีการจัดขึ้นเมื่อครบรอบเวลาของทุกปี คือ ประเพณีการไหว้ครู ซึ่งมีการประพฤติปฏิบัติกิจกรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ส่วนประเพณีอื่น ๆ ที่ปรากฏเป็นประเพณีเฉพาะสถาบัน เช่น โรงเรียนพระดาบสมิทธิสารบาณตนเป็นศิษย์ ที่ทำสืบทอดกันมา ในขณะที่โรงเรียนอีก 2 แห่งได้แก่โรงเรียนบ้านดอนมหาวันและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงรายพะเยาจะมีประเพณีพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนและความเชื่อของชุมชน อาทิ ประเพณีปีใหม่ม้งประเพณี ไหว้เจ้าภาพบัวละเป็ก

7.1.2.2.4 ผู้รับการสืบทอด

ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ทั้งโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (โรงเรียน ตชด.บ่ารุงที่ 1) และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ต่างเป็นสถาบันการศึกษาที่ต้องทำหน้าที่ให้การสืบทอดความรู้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้รับการสืบทอดวิถีไทยจากสถาบันทั้ง 3 คือนักเรียนในโรงเรียนนั่นเอง ไม่เพียงแค่นั้นการสืบทอดวิถีไทยนี้ ยังแพร่กระจายไปสู่ครอบครัวของนักเรียน และชุมชนที่นักเรียนอาศัยด้วย ดังนั้นผู้รับการสืบทอดในการแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีการขยายขอบเขตครอบคลุมคนในสังคมของชุมชนนั้น ๆ ด้วย

ข้อมูลที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีการสืบทอดวิถีไทยวิถีไทย เพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

อย่างครอบคลุม โดยปรากฏผู้รับการสืบทอดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นักเรียนจะเป็นผู้รับการสืบทอดโดยตรง ส่วนบุคคลในครอบครัวรวมถึงบุคคลในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่จะได้รับการสืบทอดโดยอ้อม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่าวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยา เน้นการพัฒนาในระดับปัจเจก ผ่านกระบวนการศึกษาไม่ว่าจะเป็นทั้งในระบบ นอก ระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่มีอย่างครอบคลุมรวมถึงปรากฏสาระของการสืบทอดวิถีไทยอย่างครบถ้วน

7.1.2.3 การสืบทอดวิถีไทยเพื่อพัฒนาคนุชย์ ณ โรงเรียนกรณีศึกษา

จากการลงพื้นที่กรณีศึกษา ณ โรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยพบการสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยมากมายที่ปรากฏชัดเจนและเป็นรูปธรรม เห็นได้จากข้อมูลและรายละเอียดที่ได้ นำเสนอไปแล้วข้างต้น การพัฒนาพัฒนาซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาสังคม และประเทศชาติต่อไป ซึ่งโรงเรียนกรณีศึกษาทุกแห่งได้น้อมนุชย์นับว่าเป็นพื้นฐานของการนำแนวพระราชดำริวิถีไทยมาใช้ในการพัฒนาคนุชย์ในทุกด้านตามแนวพระราชดำริของการพัฒนาคนุชย์อย่างครอบคลุม ได้แก่ การพัฒนาคนุชย์ทางด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา

จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย-พะเยา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการน้อมนำแนวพระราชดำริวิถีไทยไปใช้ในการพัฒนาคนุชย์ในสถาบันการศึกษาทั้ง 3 แห่ง ที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา ปรากฏหลากหลายวิธีการ เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาทุกระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในภาพรวมทุกสถาบันมีลักษณะร่วมกันคือมีวิธีการสืบทอดวิถีไทย ครอบคลุมทุกลักษณะ แต่อาจจะแตกต่างกันที่ปริมาณของแต่ละวิธีการที่นำไปใช้ในบริบทการสืบทอด ณ ขณะนั้น ซึ่งวิธีการสืบทอดวิถีไทยที่ปรากฏจากการลงพื้นที่กรณีศึกษาพบ 9 วิธีการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม 2) ลายลักษณ์อักษร 3) การเข้าร่วมพิธีกรรม 4) ลองผิดลองถูก 5) สร้าง สิ่งสม ประสบการณ์ 6) การปฏิบัติจริง 7) การผลิตซ้ำ 8) การฟัง และ 9) การปฏิบัติหน้าเพื่อให้ทำตามหรือการสาธิตให้ดูให้ทำตาม

โรงเรียนพระดาบส การจัดการศึกษาแบบนอกระบบ เป็นโรงเรียนประจำที่ผู้เรียนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนทั้งกลางวันและกลางคืน ครูอาจารย์จึงสามารถอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมได้ตั้งแต่เวลาตื่นนอนจนถึงเข้านอน ดังนั้นการสืบทอดวิถีไทยทั้งในและนอกชั้นเรียนจึงมีความสำคัญไม่น้อยกว่ากันโดยมีปริมาณไม่แตกต่างกัน และปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิธีข้างต้น

โรงเรียนบ้านดอนมหาวันเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบในระบบ เป็นโรงเรียนที่ผู้เรียนมาเรียนเฉพาะช่วงเวลาทำการ การอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในโรงเรียน แต่ก็มิได้ไม่มีการอบรมสั่งสอนและสืบทอดวิถีไทยนอกรั้วโรงเรียน เพราะโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี จึงมีการช่วยเหลือร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเรื่องการสืบทอดความรู้และวิถีปฏิบัติ ให้แก่นักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาและศิลปการแสดง ดังนั้นการหล่อหลอมทั้งในและนอกรั้วโรงเรียนจึงต่างมีความสำคัญ แต่ความถี่ของการเรียนรู้นอกรั้วเรียนอาจจะน้อยกว่าการเรียนรู้ในชั้นเรียน ซึ่งปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิถีข้างต้น แต่ปริมาณการเรียนรู้นอกรั้วเรียนจะปรากฏปริมาณน้อยกว่าโรงเรียนพระดาบส

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา เป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาแบบในระบบเหมือนโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน เป็นโรงเรียนที่ผู้เรียนมาเรียนเฉพาะช่วงเวลาทำการ การอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมให้ศิษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในโรงเรียน แต่ก็มิได้ไม่มีการอบรมสั่งสอนและสืบทอดวิถีไทยนอกรั้วโรงเรียน เพราะโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี จึงมีการช่วยเหลือร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเรื่องการสืบทอดความรู้และวิถีปฏิบัติ ให้แก่นักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา เช่นเดียวกันกับโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน ดังนั้นการหล่อหลอมทั้งในและนอกรั้วเรียนจึงมีความสำคัญเช่นกัน และปรากฏอย่างครบถ้วนทั้ง 9 วิถีข้างต้น แต่ปริมาณการเรียนรู้นอกรั้วเรียนจะปรากฏปริมาณน้อยกว่าโรงเรียนพระดาบสและโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน เนื่องด้วยโรงเรียนตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศแบบที่ราบสูง นักเรียนเป็นชนเผ่า 100 % ประกอบด้วยชนเผ่าละหู่และชนเผ่าม้ง ซึ่งบางครั้งมีอุปสรรคในเรื่องการสื่อสาร การเรียนรู้ และการเดินทาง ดังนั้นครูในโรงเรียนจึงหาทางแก้ไขปัญหานี้ โดยจะมีตัวแทนครูไปเรียนรู้ภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านแล้วนำความรู้ที่ได้รับกลับไปถ่ายทอดให้นักเรียน นับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ดีทางหนึ่งซึ่งยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นถิ่นและเยาวชนก็ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญานั้น ๆ โดยสรุปทุกโรงเรียนที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา ทั้งโรงเรียนพระดาบส โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา ต่างได้นำแนวทางพระราชดำริวิถีไทยมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ในทุกด้านตามแนวพระราชดำริของการพัฒนามนุษย์อย่างครอบคลุมทั้ง พุทธิศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษา และพลศึกษา

7.1.3 แนวทางการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

แนวทางการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประมวลจากการสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลได้จากการจัดสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561 เวลา 9.30–12.30 น. ณ ห้องประชุม 703 ชั้น 7 อาคารพระมิ่งขวัญการศึกษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผู้เชี่ยวชาญร่วมวงสนทนาจำนวน 8 ท่าน ผลการปรากฏการเสนอแนวทางการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนี้

7.1.3.1 ปัจจัยการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ของปัจจัยการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

7.1.3.1.1 ปัจจัยภายใน

หากบุคคลนั้นมีปัจจัยภายในที่เอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถึไทยตามแนวพระราชดำริน ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กระบวนการสืบทอดวิถึไทยย่อมเกิดขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะสัมฤทธิ์ผลได้โดยง่าย ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) การทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 2) การสร้างทัศนคติที่ดีในการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

7.1.3.1.2 ปัจจัยภายนอก

หากปัจจัยภายนอกเอื้อให้เกิดการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กระบวนการสืบทอดวิถึไทยย่อมเกิดขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะสัมฤทธิ์ผลได้โดยง่าย ปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การร่วมมือกันทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อสืบทอดวิถึไทยตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 2) นโยบายรัฐบาลเพื่อการสืบทอดวิถึไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

7.1.3.2 รูปแบบการสืบทอด

แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการศึกษาไทยอย่างครอบคลุมทุกระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

7.1.3.2.1 แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษานอกระบบ

แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนว พระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษานอกระบบควรทำดังนี้ 1) อนุรักษ์ครุต้นแบบ 2) เพิ่มทักษะครูผู้ให้การสืบทอดวิถีไทย โดย สร้างทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทย พัฒนาทักษะด้านการสื่อสารเรื่องวิถีไทย และพัฒนาความรู้ความชำนาญด้านวิถีไทย 3) ไม่ลดทอนวิชาเกี่ยวกับวิถีไทย 4) พัฒนาสื่อที่ใช้ในการสืบทอดวิถีไทย

7.1.3.2.2 แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษานอกระบบ

แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนว พระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษานอกระบบควรทำดังนี้ 1) สร้างคนให้เป็นครูจากผู้เรียน 2) อนุรักษ์ศิลปต้นแบบ 3) รัฐควรสนับสนุนผู้อาชีพเกี่ยวข้องกัวิถีไทย

7.1.3.2.3 แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษานอกระบบ

แนวทางการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนว พระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผ่านการศึกษานอกระบบควรทำดังนี้ 1) ยกย่องผู้ให้การสืบทอด 2) ส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่านและการแพร่กระจายของหนังสือโดยเฉพาะพระราชนิพนธ์ 3) ส่งเสริมให้ครอบครัวสืบทอดวิถีไทย 4) ส่งเสริมคนไปแหล่งเรียนรู้วิถีไทย 5) เลือกวิธีการและสื่อในการสืบทอดวิถีไทยให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

7.1.3.3 องค์ประกอบการสืบทอด

การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุขยตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ให้การสืบทอด วิธีการสืบทอด สารที่สืบทอด และผู้รับการสืบทอด

7.1.3.2.1 ผู้ให้การสืบทอด

ผู้ให้การสืบทอดสามารถเป็นได้ทุกบทบาทหน้าที่ตามแต่ศักยภาพและสถานภาพจะอำนวย แต่ผู้ให้การสืบทอดที่วางสนทนากันและให้ความสำคัญที่สุดคือ “ครู” ผู้ที่อยู่ในสถาบันการศึกษา แนวทางการสืบทอดคือทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันโดยให้ความสำคัญแก่การสืบทอดวิถีไทยอย่างจริงจังทั้งระดับปัจเจกและระดับองค์กร ทั้งนี้ควรมีการอนุรักษ์ตัวครุต้นแบบทางด้านวิถีไทย ขณะเดียวกัน สำหรับการศึกษาในระบบควรเสริมทักษะความรู้ความชำนาญในด้านการสืบทอดวิถีไทยให้ผู้สอน ปัจจุบัน ทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยภายในโดยเฉพาะการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการสืบทอดวิถีไทยและปลูกฝังให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทย นอกจากนี้ต้องมีปัจจัยภายนอกเพื่อเอื้อให้เกิดความสะดวกในกระบวนการสืบทอดโดยเฉพาะเรื่องการให้ความร่วมมือกันในทุกภาคส่วน

7.1.3.2.2 วิธีการสืบทอด

แนวทางการพัฒนาวิธีการสืบทอดสรุปได้ดังนี้ 1) ควรทำให้วิธีการนั้นสอดคล้องกับจริตของผู้รับการสืบทอดโดยเฉพาะนักเรียนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ควรนำเทคโนโลยีมาเป็นส่วนประกอบเพื่อสร้างให้เกิดความน่าสนใจแก่เยาวชนในยุคนี้ 2) ควรเลือกใช้วิธีการสืบทอดโดยพยายามสร้างแรงจูงใจและทัศนคติด้านบวกให้แก่ผู้ศึกษาการเรียนรู้นั้นเป็นการบังคับ 3) ควรมีการนำหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับวงการสื่อสารมวลชนเพื่อทำเรื่องวิถีไทยให้เป็นเรื่องในระดับมวลชน ทั้งนี้จะได้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมและความสนใจของคนรุ่นใหม่ในสังคมปัจจุบัน

7.1.3.2.3 สารที่สืบทอด

แนวทางการพัฒนาสาระการสืบทอดสรุปได้ดังนี้ 1) ควรทำสาระวิถีไทยนั้นให้ผู้ที่ได้รับการสืบทอดเห็นคุณค่าและเห็นความสำคัญและเกิดความหวงแหนในวิถีไทยนั้น เพื่อจะได้หวงแผนและสืบทอดวิถีไทยนั้นต่อไป หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเน้นการสืบทอด “แก่น” ของวิถีไทย 2) ควรมีวิธีการในการสอนเรื่องวิถีไทยที่เป็นนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย

7.1.3.2.4 ผู้รับการสืบทอด

แนวทางการพัฒนาผู้รับการสืบทอดสรุป คือทำเรื่องการสืบทอดวิถีไทยให้เป็นนโยบายระดับชาติจะมีผลทำให้ผู้รับการสืบทอดส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องและเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีไทยพร้อมที่จะรับผู้รับการสืบทอดมากกว่าปัจจุบัน

7.2 อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษยธรรมตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มีประเด็นการอภิปรายดังนี้

1. วิถีไทยท่ามกลางยุคโลกาภิวัตน์

หากจะกล่าวถึงเรื่องวิถีไทยในยุคโลกาภิวัตน์แล้ว เพียงแค่การพิจารณาความหมายตามรูปคำ อาจสะท้อนให้เห็นความแตกต่างบนเส้นขนานที่อยู่ตรงข้ามและไม่อาจจะบรรจบกันได้ แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้เห็นว่ามีการพยายามนำวิถีไทยมาเป็นส่วนประกอบหนึ่งของความเป็นไปในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยแนวคิดที่ว่าวิถีไทยวิถีแห่งความเป็นตัวตนของคนในชาติไทยเป็นรากฐานของการพัฒนาที่เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับสังคมไทย ด้วยหลายคนเริ่มเข้าใจว่าการก้าวไปสู่ความทันสมัยคือการเข้าใจผิดว่าเป็นการพัฒนา ดังคำกล่าวที่ว่า “คนยุคใหม่เริ่มตระหนักว่า ‘ความทันสมัย’ และ ‘การพัฒนา’ ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน” (ชนิตา รัชชพลเมือง, 2557: 216) ประเทศไทยดำเนินการพัฒนาเพื่อมุ่งไปสู่ความทันสมัยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นการพัฒนาที่มุ่งให้ความสำคัญกับวัตถุหลายสิ่งหลายอย่างที่เข้ามาในสังคมไทยเกิดจากการสร้างสรรค์ของคนต่างวิถี ด้วยคนไทยมิได้มีพื้นฐานในการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคในสิ่งที่เรียกว่าเป็นความทันสมัยมาก่อนกาล พฤติกรรมการนิยมวัตถุจากวิถีอื่น ทำให้คนไทย ต้องนำเข้า ต้องพึ่งพิง และต้องตามอย่าง แม้จะเห็นความเจริญทางวัตถุที่มีอยู่อย่างชัดเจน แต่ความเจริญทางจิตใจกลับความเสื่อมถอย “ความอ่อนแอของสังคมไทยตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม” (ปรัชญา เวสารัชช, 2556: 322) สังคมไทยอ่อนแอด้วยความไม่สามารถตัวของตัวเอง คนไทยตกอยู่ในฐานะพึ่งพิงมากกว่าพึ่งตน ความภูมิใจและศักดิ์ศรีที่เคยมี ถูกลดทอนด้วยการตามอย่าง ส่งผลให้เกิดวิกฤตทางด้านค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีผลทำให้เกิดการปรับวิถีการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นเป้าหมายสำคัญ และเริ่มส่งเสริมวิถีไทยให้มีบทบาทต่อการพัฒนา เพื่อความสอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นฐานความตัวเอง ขณะเดียวกันก็พยายามผสมผสานแนวคิดความเป็นอัตลักษณ์ให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน (คณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์”, 2541) แสดงทัศนะไว้ว่า การธำรงรักษาเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยคือรากฐานการศึกษาที่จะช่วยรักษาความงามของวิถีชีวิตแบบไทย แต่ทั้งนี้ต้องไม่ทอดทิ้งความเป็นจริงของการแข่งขันในประชาคมโลก สอดคล้องกับ (จรัญ โฆษณานันท์, บรรณาธิการ, 2543) ที่กล่าวว่า การศึกษาควรสร้างให้เด็กไทยมีคุณลักษณะ “วิถีชีวิตไทย ความคิดกว้างไกลเป็นสากล” แนวคิดการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มตนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกในยุคโลกาภิวัตน์ มิได้ปรากฏแต่ในสังคมไทย Matthias Fiedler (2008) ได้แสดงทรรศนะไว้ในบทความเรื่อง “Teaching and Learning about the World in the Classroom: Development Education in Culturally Diverse Settings” โดยนำเสนอแนวคิดเพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาว่าควรทำ

ให้เกิดกระบวนการผสมผสานแนวคิดระหว่างแนวคิดพื้นฐานทางตะวันตกและแนวคิดแห่งความเป็นอัตลักษณ์ (Matthias Fiedler, 2008) เช่นเดียวกับแนวคิดการศึกษาบนฐานของความแตกต่างในวัฒนธรรมของท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ ในบทความเรื่อง “Placed – Base Education in the Global Age : Local Diversity” ที่ประมวลความได้ว่า ทวีโลกกำลังตระหนักถึงผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและระบบนิเวศน์ในโลกยุคหลังสมัยใหม่ การศึกษาจะต้องมีบทบาทส่งเสริมความสำคัญของท้องถิ่นโดยต้องอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างสรรค์วิถีชีวิตของคนและท้องถิ่นเพื่อมิให้เสื่อมสลาย (David Gruenewald และ Gregory Smith, 2008 อ้างใน ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 2554) มาบัดนี้หลายคนในสังคมไทยเห็นคุณค่าของวิถีแห่งอัตลักษณ์ไทย เพื่อคนไทยจะได้ยืนหยัดอย่างมั่นคงและสามารถพัฒนาตนบนความเหมาะสมสอดคล้องกับการเป็นตัวของตัวเองได้ วิถีไทยจึงได้รับการกล่าวถึงมากขึ้นตามลำดับของเวลาที่กำลังจะเปลี่ยนผ่าน หลายหน่วยงานเริ่มให้ความสนใจและเริ่มเอาใจจริงเอาใจจนทำให้คนในยุคโลกาภิวัตน์หันกลับมามองวิถีไทยอย่างมีตัวตน สังคมปัจจุบันมีความพยายามนำวิถีไทยมาเป็นส่วนประกอบของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อทำให้วิถีแห่งตนแพร่กระจายและซึมซับความเป็นไทยท่ามกลางความทันสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ โครงการต่าง ๆ ในสังคมต่างเติมด้วยคำว่าวิถีไทย อาทิ การท่องเที่ยววิถีไทย ศูนย์สุขภาพวิถีไทย และแนวคิดธุรกิจวิถีไทย เห็นได้ว่าวิถีไทยเริ่มมีตัวตนบนเส้นทางแห่งความเป็นโลกาภิวัตน์ วิถีไทยกับโลกไร้พรมแดนกำลังจะอยู่ร่วมเส้นทางเดียวกันได้ มุมมองที่มีต่อวิถีไทยเริ่มเปลี่ยนไป เพื่อให้วิถีไทยยังคงดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสังคมดิจิทัล ณ ปัจจุบันขณะ จึงมีการตัดแปลงปรับเปลี่ยนวิถีไทยเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน ดังที่ ยศ สันติสมบัติ (2540) ได้แสดงแสดงทรรศนะไว้ว่า

วิถีไทยมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีสาเหตุหลายจากประการ เช่น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) โดยความคิดและค่านิยมที่มาจากสังคมอื่นมีอิทธิพลก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวิถีชีวิตของเรา หรือวิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปวิถีชีวิตก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งหากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็วไปจนกระทั่งวิถีชีวิตและ ประเพณีปฏิบัติเปลี่ยนแปลงตามไม่ทัน อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า” (Culture lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้น เกิดความรู้สึกแปลกแยก (alienation) หรืออาจมี ผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกสลายไป

(ยศ สันติสมบัติ, 2540)

ความเข้าใจเรื่องการรณรงค์และการอนุรักษ์วิถีไทยเริ่มมีภาพใหม่มาแทนที่ คนในสังคมเริ่มเข้าใจการอนุรักษ์วิถีไทยว่าเป็นการดำเนินชีวิตตามความเหมาะสมกับพื้นฐานของคนไทยที่มีความเป็น

เอกลักษณ์ และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน ดังพรรณนาที่ว่า “ให้พยายามรักษาสมดุลอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยปฏิบัติและสืบทอด เพื่อมุ่งไปสู่การผสมผสานเอกลักษณ์ทางวิถีไทยให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกทันสมัยที่เรียกกันว่ายุคโลกาภิวัตน์” (กรรณิการ์ สัจกุล, 2545) เมื่อคนไทยในสังคมเริ่มเข้าใจการนำวิถีไทยมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับความเป็นตัวเอง จึงทำให้วิถีไทยมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนยุคใหม่ท่ามกลางความเป็นไปในยุคโลกาภิวัตน์

2. คุณค่าของวิถีไทยที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม

วิถีไทยมีทั้งที่เป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ด้วยกายและนามธรรมที่สัมผัสได้ด้วยใจ วิถีไทยทำให้คนไทยมีความเป็นอัตลักษณ์ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศว่าเป็นเสน่ห์เฉพาะชนชาติ ผู้คนมากมายต่างเห็นคุณค่าของวิถีไทยซึ่งมีทั้งคุณค่าทางด้านจริยศาสตร์และคุณค่าทางด้านทางสุนทรียศาสตร์ คุณค่านี้เองที่สามารถจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้ ดังการแสดงพรรณนาของ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2548: 6-14) ที่ได้กล่าวพอสรุปได้ว่า คุณค่าสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้ใน 3 ประการ ได้แก่ 1) คุณค่าพัฒนาคนที่พัฒนาแล้วจะช่วยพัฒนาประเทศ กล่าวคือ คุณค่าทางจริยศาสตร์ที่มีบทบาทในการสร้างจริยธรรม เป็นการพัฒนาจิตใจซึ่งทำให้คนของประเทศไทยมีคุณภาพ 2) คุณค่าบางอย่างเป็นคุณค่าที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศ เป็นคุณค่าที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ อาทิ ความรักชาติ ความสามัคคี 3) คุณค่าเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นหน้าเป็นตาของประเทศ เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความงามในศิลปะแขนงต่างๆของไทย ซึ่งสร้างความประทับใจให้แก่ผู้คนที่ต่างวิถีเสมอมา คุณค่าที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมนี้สามารถสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมได้ สอดคล้องกับพรรณนาของ ประเวศ วะสี (2537) ที่ได้กล่าวพอสรุปได้ว่า หากกล่าวถึงเรื่องการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เพื่อการเอาชนะได้ง่ายต้องใช้จุดแข็งที่เรามีคือ “วิถีไทย” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้ ความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจกับวิถีไทยมีดังต่อไปนี้ 1) อาชีพของชาวบ้าน 2) ศิลปวัตถุและศิลปกรรม 3) อาหารไทย 4) สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย 5) ข้าวของเครื่องใช้แบบชาวบ้าน 6) การท่องเที่ยว 7) ความเป็นชุมชน โดยสรุป ถ้านิยมไทยจะก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนไทยอย่างมหาศาล การที่วิถีไทยเป็นทุนทางวัฒนธรรมซึ่งสามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสังคมไทยด้วยช่องทางต่าง ๆ มากมาย อาทิ การท่องเที่ยววิถีไทย การแพทย์วิถีไทย อาหารวิถีไทย หรือศิลปะวิถีไทย วิถีไทยมีทั้งความดีและความงามที่เป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าอย่างยิ่ง และหากคนไทยมีรสนิยมชื่นชมความดีความงามแบบไทย จะทำให้รสนิยมไทยนั้นแพร่กระจาย กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่อาจเพิ่มคุณค่าตามความนิยม “นิยมไทย” จะยังผลต่อพฤติกรรมของคนไทยในฐานะปัจเจกการตามอย่าง ลดการพึ่งพา ส่งผลให้เกิดคุณค่าซึ่งเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจ อันอาจจะทำให้คนไทยกลายเป็นชาติที่ยืนอยู่อย่างองอาจบนเวทีโลกอย่างภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของความเป็นคนไทย เนื่องด้วยคนไทยมีจุดแข็งคือวิถีไทย

การแข่งขันที่เราเอาชนะได้ง่ายคือ แข่งขันจากจุดแข็งของเราเอง ถ้า แข่งขันในจุดแข็งของคนอื่นก็ยากที่จะชนะ ทุนและเทคโนโลยี ไม่ใช่จุดแข็งของเรา จุดแข็งของเราที่คนอื่นไม่มีคือวิถีไทย ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจกับวิถีไทยให้เชื่อม ต่อกัน เรื่องกระจายรายได้พูดกันมานานแล้วแต่ไม่มีมาตรการ และถ้าคิดจากมุมมอง เศรษฐกิจ ก็คิดไม่ออก เพราะเศรษฐกิจรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจุกรายได้สูง วิถีไทยมีบทบาทสำคัญใน การกระจายรายได้ ความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจกับ วิถีไทย มีดังต่อไปนี้ 1) อาชีพของชาวบ้าน 2) ศิลปวัตถุและศิลปกรรม 3) อาหาร ไทย 4) สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย 5) ข้าวของเครื่องใช้แบบชาวบ้าน 6) การท่องเที่ยว 7) ความเป็นชุมชน โดยสรุปถ้านิยมไทยจะก่อให้เกิดมูลค่าทาง เศรษฐกิจแก่ประชาชนไทยอย่างมหาศาล นักเศรษฐศาสตร์น่าจะเข้ามาคำนวณ มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการ “นิยมไทย” เพื่อให้สาธารณะได้รับรู้และเกิด จิตสำนึก

ประเวศ วะสี (2537)

เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ชาติไม่อยู่ในภาวะของการเสียเปรียบ “การเรียนรู้และการ แสวงหา ‘ทุนทางวัฒนธรรม’ เพื่อกลับมาเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาให้เข้ากับอัตลักษณ์และบริบท ของตัวเองครั้งนี้เป็นไปในเชิงป้องกันตัวให้รอดพ้นจากการเอาเปรียบ (defensive) หลาย รูปแบบ” (เอกวิทย์ ณ ถกลาง, 2545: 37) นำมาซึ่งการพัฒนาบนรากฐานตนเองด้วยภาคภูมิใจใน ความมีเอกลักษณ์ที่งดงามอย่างมีศักดิ์ศรี ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะจะเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ในที่สุด

3. “อนุรักษ์เพื่อพัฒนา” พระอัจฉริยภาพล้ำเลิศแห่งองค์วิศิษฏศิลปิน

“อนุรักษ์” หมายถึง “รักษาให้คงเดิม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546: 1328) “พัฒนา” หมายถึง “ความเจริญ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546: 779) เมื่อพิจารณาถ้อยคำว่า “อนุรักษ์เพื่อ พัฒนา” ควรจะมีความหมายว่า “รักษาให้คงเดิมเพื่อความเจริญ” เมื่อพิจารณาความหมายประจำรูป คำของถ้อยคำว่า “อนุรักษ์เพื่อพัฒนา” แล้ว สามารถตีความได้ว่า “อนุรักษ์” ไม่ควรมีการ เปลี่ยนแปลงใด ๆ เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะทำให้ไม่เกิดความเจริญ ลักษณะการ อนุรักษ์ที่มีได้คงเดิมและมีการเปลี่ยนแปลงปรากฏอย่างชัดเจน ในพระราชนิพนธ์หลากหลายเรื่องใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาบางส่วนที่ต่างไป จากฉบับที่เคยมีโดยเปลี่ยนแปลงส่วนนั้นเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับเหตุผลและบริบทของสังคม ณ ขณะพระราชนิพนธ์ การนี้มีผู้กล่าวถึงมากมายถึงพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศในพระองค์ “พระราช

นิพนธ์เหล่านี้มีท่วงทำนองสง่างาม ภาษาปราณีตเรียบง่าย ชัดเจน อลังการด้วยความงามเชิงวรรณศิลป์ ผลงาน “ชนบเดิม” ของวรรณคดีไทยที่สั่งสมมาช้านาน และการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องลงตัว” (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2558: 24) คำกล่าวนี้สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “พระราชนิพนธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างความเป็น ‘นักอนุรักษ์’ และ ‘นักพัฒนา’ ของผู้ประพันธ์ จึงไม่เพียงแต่มีลีลาสง่างามด้วยศิลปะการประพันธ์ ยังแสดงถึงการผสมผสานอย่างลงตัวระหว่างการดำเนินตาม ‘ชนบโบราณ’ กับ ‘การปรับเปลี่ยนเนื้อหา’ ให้สอดคล้องสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน” (ญาดา อารัมภีร์, 2558: 164) นอกจากนี้ในบทเพลงพระราชนิพนธ์ “พระอาทิตย์ชิงดวง” (2529) พระองค์ได้ทรงมีความคิดริเริ่มที่ได้แหวกชนบเนื้อหาเพลงลาโดยกล่าวถึงชนมต่าง ๆ แทนที่จะกล่าวถึงดอกไม้ตามชนบดั้งเดิม แม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยดอกไม้และลงท้ายด้วยดอกไม้ (มณีพลอยร้อยแสง, 2533: 215) นับเป็นการอนุรักษ์เพื่อพัฒนาที่ปรากฏในงานพระราชนิพนธ์ในพระองค์ ไม่เพียงแค่นี้ วิธีการอนุรักษ์มรดกไทยของชาติของพระองค์เป็นอีกประการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นพระอัจฉริยภาพในพระองค์ด้านการอนุรักษ์เพื่อพัฒนา “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงตัดสินใจให้ทั้ง “การเปลี่ยนแปลง” และ “การอนุรักษ์” อย่างรอบคอบ” ในวาระที่พระองค์ทรงงานในฐานะประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมหาราชวัง เนื่องในโอกาสการเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี พระองค์ทรงแสดงพระอัจฉริยภาพในการอนุรักษ์อย่างนักพัฒนาให้ประจักษ์โดยการสงวนรักษาของเดิมและเพิ่มเติมส่วนที่ขาด และอาจปรับเปลี่ยนบางส่วนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน แต่แก่นแท้ของศิลปวัฒนธรรมยังคงอนุรักษ์ไว้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการอนุรักษ์อย่างรอบคอบและตั้งอยู่บนเงื่อนไขและพื้นฐานของความถูกต้องคงเดิม ดังข้อความที่ สุวิทย์ รัศมีภูติ (2532) กล่าวไว้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงตัดสินใจให้ทั้ง “การเปลี่ยนแปลง” ละ “การอนุรักษ์” อย่างรอบคอบว่า เมื่อลายชำรุดมาก จะเขียนใหม่ก็ควรอยู่ แต่ทรงเป็นห่วงด้วยเรื่องสีและมีมือในการเขียน จึงขอให้เขียนลายลงสีทดลองมาให้ทอดพระเนตรก่อน เมื่อตกลงเขียนลายใหม่แล้วไม่จำเป็นต้องปรับลาย ด้วยเป็นเรื่องการเขียนมีอิสระในตัวได้และไม่ทรงลิมที่จะมีพระราชบัญชาให้รักษาลายของเก่าส่วนใดส่วนหนึ่งซึ่งอยู่ด้านหลังไว้เพื่อศึกษาแบบอย่างด้วย...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชกระแสให้ทำกระดาษแม่แบบเป็น 2 ชุดสำหรับลายผนังส่วนล่างและส่วนที่อาคารสอบเข้า ไม่ทรงยินยอมให้ช่าง “ขยับลาย” เป็นอันขาด

(สุวิทย์ รัศมีภูติ, 2532: 125)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีแนวพระราชดำริที่เปี่ยมล้นด้วยพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศในเรื่องการอนุรักษ์วิถีไทยอย่างพัฒนา โดยเฉพาะด้านภาษาและวรรณศิลป์ที่ปรากฏหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ปรากฏในสารานุกรมมากมาย ได้แก่ ในหนังสือ “เทพรัตนบรรณศิลป์” (2558) ได้อ้างอิงพระราชนิพนธ์ทั้ง 3 เรื่อง หนังสือ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย” (2532) หนังสือ “วิศิษฎ์ศิลป์” (2549) และหนังสือ “รัตนศิลป์” (2558) อ้างอิงพระราชนิพนธ์ “คำฉันท์ดุชฎีสังเวศและกาพย์ขับไม้กล่อมช้าง” หนังสือ “เทิดส.ธ.” (2546) ได้อ้างอิงพระราชนิพนธ์ “คำฉันท์ดุชฎีขับไม้สมโภชพระพุทธรมหามณีรัตนปฏิมากร” พระราชนิพนธ์ที่ปรากฏตามรายชื่อหนังสือข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อดั้งเดิมของคนในสังคมไทยที่อาจแปรเปลี่ยนไปตามทรศนะ แนวคิด หรือสภาพบริบทของสังคม ขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นลักษณะของการรักษา “แก่น” ของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ในที่นี้คือ “ขนบโบราณ” ของการแต่งคำประพันธ์พระราชนิพนธ์ที่มีรายชื่อตามตัวอย่างข้างต้น แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดคล้องสภาพบริบทและสังคมปัจจุบัน ลักษณะนี้ผู้วิจัยนับว่าเป็น “การอนุรักษ์ที่พัฒนา” โดย “คงคุณค่าแม้ว่าจะปรับเปลี่ยน” ที่เกิดขึ้นในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย คือมีการรักษาแก่นแต่ปรับรายละเอียดบางส่วนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า

**พระราชนิพนธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่าง
ความเป็น ‘นักอนุรักษ์’ และ ‘นักพัฒนา’ ของผู้ประพันธ์ จึงไม่เพียงแต่จะมี
ลีลาสง่างามด้วยศิลปะการประพันธ์ ยังแสดงถึงการผสมผสานอย่างลงตัว
ระหว่างการดำเนินตาม ‘ขนบโบราณ’ กับ ‘การปรับเปลี่ยนเนื้อหา’ ให้
สอดคล้องสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน**

(ญาดา อารัมเษ อารัมภีร์, 2558 : 164)

การนำเสนอข้อมูลตามรายละเอียดข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างอันน้อยนิดที่ผู้วิจัยนำมาสนับสนุนข้อสรุปในประเด็นดังกล่าว ปัจจุบันมีข้อมูลจำนวนมากที่เกี่ยวข้อกับแนวพระราชดำริที่เปี่ยมล้นด้วยพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศนี้ เกินความสามารถที่ผู้วิจัยจะนำมาเสนอได้หมดสิ้นในงานวิจัยนี้ แต่ตามทรศนะของผู้วิจัยเชื่อว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอข้างต้นล้วนยืนยันได้ว่าองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นนักอนุรักษ์เพื่อพัฒนา” อย่างแท้จริง

7.3 ข้อเสนอแนะ

7.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำวิถีไทยไปใช้ในการพัฒนามนุษย์

การพัฒนามนุษย์ด้วยวิถีไทยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการศึกษา และรูปแบบการจัดการศึกษาไทยทุกระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งอาจมีแนวทางในการสืบทอดต่างกันตามบริบทของการจัดรูปแบบการศึกษา

7.3.1.1 การศึกษาในระบบ

การศึกษาในระบบนั้นเป็นการศึกษาแบบเป็นทางการ ผู้สอนและผู้เรียนสัมพันธ์กันด้วยหน้าที่และบทบาททางสังคม การนำวิถีไทยไปใช้ในการพัฒนาในการศึกษาในระบบ ผู้ให้การสืบทอดควรจะใช้ประโยชน์จากรูปแบบการจัดการศึกษา โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในการสืบทอดวิถีไทยให้ชัดเจนและแน่นอน อีกประการหนึ่งหากมีการสืบทอดเกิดขึ้นส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในชั้นเรียนซึ่งผู้ให้การสืบทอดสามารถควบคุมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามกรอบที่วางไว้ได้ ประกอบกับการศึกษารูปแบบนี้เอื้อให้มีการบรรจุเนื้อหาสาระที่สืบทอดในหลักสูตรได้อย่างชัดเจน ผู้ให้การสืบทอดควรพิจารณาสาระของการสืบทอดให้เหมาะสมกับช่วงวัยและความสนใจของผู้รับการสืบทอด นอกจากนี้ควรใช้ประโยชน์ในการกำหนดให้มีการวัดประเมินผลเพื่อดูสัมฤทธิ์ผลของการสืบทอดวิถีไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

7.3.1.2 การศึกษานอกระบบ

การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของผู้เรียน ดังนั้นการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาคนุชย์ที่จะเกิดขึ้นในการศึกษานอกระบบ ควรจะมีการสร้างสรรค์ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนด้วยทั้งในแง่ของหลักสูตร เนื้อหา วิธีการสืบทอด โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน แต่อย่างหนึ่งควรจะคงไว้คือควรมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการกระบวนการสืบทอดวิถีไทย

7.3.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและตรงตามความสนใจและความต้องการมากกว่าการศึกษาทุกประเภท ดังนั้นหากจะมีการสืบทอด

วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ในส่วนของการจัดการศึกษารูปแบบนี้ อาจจะต้องมีการพิจารณาความสนใจและจริตของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ เพื่อจะได้จัดกิจกรรมหรือสถานที่ให้เอื้อต่อการเรียนรู้วิถีไทย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหากมีสถานที่แหล่งที่ดึงดูดความน่าสนใจ อาทิ พิพิธภัณฑ์มีชีวิต หรือแหล่งเรียนรู้ที่มีการบูรณาการเทคโนโลยีปัจจุบันและวิทยาการสมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องวิถีไทยย่อมจะนำมาซึ่งการเรียนรู้วิถีไทยตามอัธยาศัยมากขึ้น

7.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นผลงานการประพันธ์ที่มีคุณค่ายิ่ง หากมีการศึกษาถึงองค์ความรู้ในเชิงการประพันธ์และคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ น่าจะปรากฏองค์ความรู้ที่ป็นประโยชน์ต่อแวดวงวรรณกรรมและการศึกษาอย่างยิ่ง นอกจากนี้ควรมีการศึกษาสภาพการณ์การสืบทอดวิถีไทยในสังคมไทยเป็นระยะ และศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการสืบทอดวิถีไทย ตลอดจนศึกษาผลการใช้วิถีไทยเป็นฐานในการพัฒนาคน สังคม ประเทศชาติ เพื่อให้คนในสังคมจะได้เห็นรายละเอียดและเห็นการสืบทอดวิถีไทยเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น อันจะนำมาซึ่งการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนาต่อไป และสุดท้ายควรมีการศึกษาแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาคนโดยเฉพาะแนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษาอย่างลุ่มลึก ทั้ง พุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา โดยเน้นการศึกษาในสภาวะการณ์และบริบทของสังคมปัจจุบัน เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาคนให้เหมาะสมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ.
- กรมศิลปากร. (2534). รายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงตรวจการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง. กรุงเทพฯ : โมเดิร์น เพรส.
- _____. (2532). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กวีศรีประชา. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- _____. 2534. ดุจดวงแก้วแจ่มจรัสวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2538). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กวีศรีประชา. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2547). หมื่นร้อยพันผสาน. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
- _____. (2558). สิบปัดซ์ : พระผู้เป็นธงชัยแห่งสรรพศิลป์ 104 ปี. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินทรงตรวจการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง. กรุงเทพฯ : โมเดิร์นเพรส.
- กรรณิการ์ สัจกุล. (2545). วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย . (เอกสารอัดสำเนา)
- กรรณิการ์ สัจกุล และ จินตนุช กุลทนนท์. (2537). การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ของบทบาทและความร่วมมือระหว่างวัดและวังในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทพศิรินทร์ (วิทยานิพนธ์ มหามบัณฑิต) สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษามัธยมศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 - 2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม
- _____. (2559). วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- _____. (2559). แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔).

ม.ป.ท.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2534). ดุจดวงแก้วแจ่มจรัสวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : คุรุสภา
- _____. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2552). บรรทัดฐานภาษาไทยเล่ม 4 วัฒนธรรม การใช้ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- _____. (2561). แนวทางการส่งเสริมการอ่านโดยใช้หนังสือพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ
- กาญจนา แก้วเทพ. (2560). เครื่องมือทำงานวัฒนธรรมชุมชนและสื่อพิธีกรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- กาญจนา คุมราชย์. (2540). หลักสูตรและการพัฒนา. นครปฐม: โครงการส่งเสริมการผลิต ตำรา และ เอกสารการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กรมการปกครอง. (5 กุมภาพันธ์ 2557). ประมวลสถิติงานการทะเบียน. เข้าถึงจาก <http://www.dopa.go.th>
- กิตติ ชันธุ์มิตร. (2557). โครงการเยาวชนคนดีรู้คุณแผ่นดิน ปี 2557. บรรยายพิเศษ, โรงแรม นารายณ์ 27 กันยายน 2557.
- เกศราพร มากจันทร์. (2548). การวิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีนพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย. CHULALONGKORN UNIVERSITY
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2544). เมื่อสมเด็จพระเทพฯ ทรงพระอักษรระดับปริญญาเอก. กรุงเทพฯ ฯ :
- พี. วาทีน พรินดีง
- _____. (2558). เทพรัตนอักษรา เจ้าฟ้าปริญญาเอก. กรุงเทพมหานคร: มติชน.คณะกรรมการ เฉพาะกิจจัดทำหนังสือเมืองไทยของเรา เล่ม 2. (2535). เมืองไทยของเรา ฉบับที่สอง. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี.
- คณะกรรมการดำเนินการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “วิศิษฏ์ศิลปินสรรพศิลป์สโมสร”. (2 เมษายน 2559). งานดนตรีไทย อุดมศึกษา ครั้งที่ 42 งานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา ครั้งที่ 16. เข้าถึงจาก

<http://wisitcu.chula.ac.th/history.php>

- คณะกรรมการบริหารวิชาบูรณาการ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป. (2545). ไทยศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2532). สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- _____. (2535). ความหมายและขอบข่ายของงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ศูรสภา.
- คณะศึกษาโครงการ “นวัตกรรมการศึกษาไทยยุคโลกาภิวัตน์”. (2541). ความจริงของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์.
- คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรื่องการเลี้ยงดูและอบรม. (2526). ประมวลผลงานวิจัยในประเทศไทย เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน. (2548). พระการุณย์อุ่นเกล้าชาวสยาม. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน.
- คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน. (2558). พระการุณย์อุ่นเกล้าชาวสยาม พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- ศีกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (2532). บทนำ. ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการอนุรักษ์มรดกไทย (หน้าบทนำ). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- _____. (2524). สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย. ใน สมบัติไทย (หน้า 8-16) . กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์ การพิมพ์.
- โครงการจัดงานฉลอง 100 ปี รัฐบาลอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์. (ม.ป.ป.). วิธีสังคมไทย สรรพนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก
- โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร. (2533). การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล
- โครงการ “ลักษณะไทย”. (2539). ลักษณะไทย พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

- โครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2560). แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
 ในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
 กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พรินท์ จำกัด
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2553). สาระไทย : รวมบทความเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ :
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2532). คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพ
 รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใน โอกาสที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทูลเกล้าฯ ถวาย
 ปริญญาศาสนาปริยัติธรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ใน ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิม
 พระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า 39). ม.ป.พ.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง. (2557). กระบวนทัศน์พัฒนศึกษา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชลธิรา สัตยาวัดานา. (2542). “แนวคิดการสืบสานประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์: ข้อเสนอทางทฤษฎี”.
 ใน สังคม และวัฒนธรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ชัยชาญ จารุกัลล์ . (ม.ป.ป.). วิชาสุนทรียภาพแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ : มปท.
- ชาย โพธิสิต. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:
 อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.
- ญาดา อารุณเวช อารัมภีร์. (2549). เทพรัตนทัศนา. กรุงเทพฯ : เพื่อนดี.
 _____ . (2558). รัตนศิลป์. กรุงเทพฯ : บั้วสรวง.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2541). มนุษย์กับสังคม พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- ณัฐปภัทร์ ชาญนนทวัฒน์. (2561). วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์ 8 (2) : พฤษภาคม - สิงหาคม 2561 หน้า 152-181. มปพ.
- दनัย เทียนพุด. (2543). การบริหารทรัพยากรบุคคลสู่ศตวรรษที่21. กรุงเทพฯ : ไทยเจริญการ
 ยนต์ชุมนุมจิต.
- ดวงกมล บางชวด. (2556). การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ .ในวารสารครุ
 ศาสตร์. ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2556) หน้า 42-55.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2544). ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนางานบุคคล (พิมพ์
 ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักกิจการโรงพิมพ์ทหารผ่านศึก.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2543). สุนทรียภาพในภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สยาม.
 ด้านวัฒนธรรมกับชาติตะวันตก. ม.ป.พ.
- ดาวรัตน์ ชูทรัพย์. (2547). หมื่นร้อยพันผสาน. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ดิชพงศ์ พงศ์ภัทรชัย. (2556). วิจัยเชิงกรณีศึกษา อีกทางเลือกของวิธีวิจัย. ใน วารสารวิชาชีพ
 บัญชี. ปีที่ 9 ฉบับที่ 24 เมษายน 2556.

- ทวีเดช จิวบาง. (2539). ศึกษาจิตรกรรม. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. (ม.ป.ป.). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับพระพุทธศาสนา. ใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 31 – 51).
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.)
- ทีศนา เขมมณี และคณะ. (2536). หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. ม.ป.ป. เฉลิมพระเกียรติและพระราชนิพนธ์
(พ.ศ. ๒๕๑๐ – ๒๕๒๐) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมา
คุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี. ม.ป.ท
_____. (2513). บทเพลงพระราชนิพนธ์สมเด็จฯ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- _____. (2514). โลกปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- _____. (2520). กษัตริยานุสรณ์. กรุงเทพฯ : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- _____. (2520). คำฉันท์ดุขฎิสังเวและกายัพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนราธิราชกิริณี. กรุงเทพฯ :
สายปัญญาสมาคมฯ.
- _____. (2521). ฉันชอบอ่านหนังสือ. ใน เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ.
2510 - 2520) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมาคุณากร
ปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพฯ.
- _____. (2521). เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. 2510-2520) สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี.
กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพมหานคร.
- _____. (2521). เมื่อข้าพเจ้าตามเสด็จเยี่ยมราษฎร. ใน เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราช
นิพนธ์ (พ.ศ. 2510 - 2520) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมา
คุณากรปิยชาติ สยาม บรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพฯ.
- _____. (2521). แม่. ใน เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. 2510 - 2520) สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยาม บรมราชกุมารี.
กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพฯ.
- _____. (2521). โรงเรียนพระดาบส. ใน เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. 2510
- 2520) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมาคุณากร ปิยชาติ สยามบรม
ราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพฯ.
- _____. (2521). เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย. ใน เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์
(พ.ศ. 2510 - 2520) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมา คุณากรปิย

- ชาติ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพฯ.
- _____. (2525). ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท. ทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ ประเทศไทย
- _____. (2529). เกาะในฝัน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์
- _____. (2533). มณีพลอยร้อยแสง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : อักษรศาสตร์บัณฑิต
รุ่นที่ 41 แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- _____. (2534). การพัฒนานวัตกรรมการเสริมทักษะการเรียนรู้การสอนภาษาไทย สำหรับ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
- _____. (2534). จิตลดาธรรมใจ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- _____. (2534). มณีพลอยร้อยแสง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อักษรศาสตร์บัณฑิตรุ่นที่ 41
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2535). สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทนต์มณี. กรุงเทพฯ : โรงเรียนจิตรลดา
- _____. (2536). ประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ : การปฏิรูปการปกครอง พิมพ์ครั้งที่สอง.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
- _____. (2537). สัปดาหส์บายๆ ไกล่ชายหาด. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
จำกัด
- _____. (2538). ข้าวไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์.
- _____. (2538). บุหงารำไป. กรุงเทพฯ : ธนาคารทหารไทย
- _____. (2542). แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า. ปาฐกถา
พิเศษ, ณ โรงแรม บีพี สมิทลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, วันที่ 23 กันยายน 2542.
- _____. (2542). รัตนพิณิจ นิเทศการศึกษา รวมปาฐกถาด้านการศึกษาในสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร.
- _____. (2543). ฝากฝันกลอนกานท์ : รวมพระราชนิพนธ์ร้อยกรองใน สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค
- _____. (2547). รวมปาฐกถาด้านการศึกษา ใน สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- _____. (2548). กษัตริยานุสรณ์. กรุงเทพฯ : ศรีสารา.
- _____. (2549). บันทึกเรื่องการปกครองของไทย สมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- _____. (2552). ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย. นครนายก : โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

- _____ . (2555). ดั่งดวงแก้ว (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- _____ . (2556). ดุจดวงตะวัน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- _____ . (2557). แก้วจอมแก่น (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- _____ . (2556). ดุจดวงตะวัน พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์
- _____ . (2557). แก้วจอมแก่น พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์
- _____ . (2557). แก้วจอมชน พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์
- _____ . (2559). รวมปาฐกถาพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การศึกษากับการพัฒนา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
- ไทยโพสต์, บรรณาธิการ. (3 กันยายน 2557). ปฏิรูปการศึกษายุครัฐบาล คสช. เข้าถึง
จาก <http://www.thaipost.net/news/030914/95649>.
- ธนชัย มะธิปไตย และ คณะ (2557). วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (หน้า 130-131). ขอนแก่น : มปท.
- นพวรรณ วงศ์วิชัยวัฒน์. (2547). การพัฒนาทักษะชีวิตในการปฏิบัติตนให้รอดพ้นจากปัญหาสังคม โดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต). ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- นพวัฒน์ สมพิน. 2532. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์งานช่างของไทย. ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 137-141). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- นฤมล หิฎฐิระนันท์. (2541). ประเมินสถานภาพทัศนศึกษา ความเชื่อและพิธีกรรม. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นรวัฒน์ เจริญรัชต์ภาคย์. (2558). คำนำ. ใน องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ พิมพ์ครั้งที่ 3 (หน้า คำนำ). กรุงเทพมหานคร: ยวพทุทธิสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- นิพิฏฐ์ อินทรสมบัติ. (27 กันยายน 2553). กระทรวงวัฒนธรรมจัดโครงการเข้าวัดวันอาทิตย์ 8,000 วัดทั่วประเทศ. เข้าถึงจาก <http://m.dmc.tv/dhamma/index.php?action=page&id=8327>
- บุษบง ดันติวังศ์. (2555). รูปแบบการศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บันเทิง พาพิจิตร , ผศ. (2549). ประเพณี วัฒนธรรมและคติความเชื่อ. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บำรุง คำเอก. (2558) . อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นฉบับ

ภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2558 หน้า 2399-2421 .

- บุญเยี่ยม แยมเมือง. (2537). สุนทรียะทางทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- เบญจมา ยอดคำเนิน-แอ๊ดติง, บุพผา ศิริรัศมี, และวาทีณี บุญชะลักซี่. (2533). ตำราประกอบการสอนและการวิจัยการศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปฏิรูปการศึกษา, สำนักงาน. (2545). สังคมได้อะไรจากการปฏิรูปการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ประพจน์ อัครวิรุฬหการ และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2549). รัตนเมธีด้านภาษาและวรรณคดี ใน เทพรัตนเมธี (หน้า 118-153). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ประพันธ์ ธรรมไชย. (2543). วิถีไทย. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2544). นโยบายการศึกษาไทย. ใน นโยบายและการวางแผนการศึกษา หน่วยที่ 1 – 5 (พิมพ์ครั้งที่ 3) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. _____ . (2549). แผนพัฒนาการศึกษาไทย. ใน นโยบายและการวางแผนการศึกษา หน่วยที่ 6 – 9 (พิมพ์ครั้งที่ 2) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประวิตร ชูศิลป์. (16 มิถุนายน 2552). ครู กับ การพัฒนาคน. กรุงเทพฯ : เติลินิวส์.
- ประเวศ วะสี. (2537). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คุรุสภา. _____ . (2543). จากโลกาภิวัตน์ด้วยพัฒนาสู่โลกาภิวัตน์อารยะ ใน วิถีสังคมไทย (หน้า 1-18). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเด็ก.
- ประสิทธิ์ กาศย์กลอน. (2518). ภาษาและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ประเสริฐ ศีลรัตน์. (2528). จิตรกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2556). ไทยกับสังคมโลก. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปราณี กุลละวณิชย์. (2547). ความเคลื่อนไหวของนักมนุษยศาสตร์เกี่ยวกับการวิจัยทางมนุษยศาสตร์. ใน การวิจัยทางมนุษยศาสตร์ (หน้า). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2547). ความรู้ของมนุษย์ : วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์. ใน การวิจัยทางมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- वलัทธิ สุรัสวดี. (2554). การสืบสานภูมิปัญญาของสายสกุลช่างปูนปั้น จังหวัดเพชรบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). ภาควิชานโยบายการจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.

- ปิ่นฉัตร สีนรุสอาด. (2556). แนวโน้มของไทยในสังคมโลกไทยกับสังคมโลก หน่วย ที่ 1 – 8 (พิมพ์ครั้งที่ 18). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เปรม ตินสุลานนท์. (26 ธันวาคม 2537). วัฒนธรรมไทย-สมบัติไทย. ปาฐกถาพิเศษ. ธนาคารกรุงเทพจำกัด (มหาชน).
- พรทิพย์ เกยุรานนท์. (2555). มารยาททางสังคม : สิ่งที่คุณเล็กน้อยแต่สำคัญ. จุลสารสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ. ฉบับที่ 3 ปี 2555. กรุงเทพฯ : สุโขทัยธรรมาธิราช.
- พรสวรรค์ สุวรรณศรี. (2547). การวิเคราะห์คุณค่า การดำรงอยู่ และการสืบทอดมรดกอีสาน (วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรีบัณฑิต). ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- พีระพงศ์ สุขแก้ว. (2548). เอกซ์ตติยานารีผู้เปรี๊ยะปราด ชาญฉลาดยิ่งใหญ่ไม่มีสอง. กรุงเทพฯ : ปราชญ์สยาม.
- พระดาบส, มูลนิธิ. (2554). รายงานประจำปี พุทธศักราช 2542-2554. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 7) . กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____. (2545). ธรรมบุญ : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2558). องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ยุพพุทธิสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์นิรวัฒน์ เจริญรัชต์ภาคย์.
- พระสุริยัญ ชูช่วย. (2545). การแสวงหาความสุขและคุณค่าของชีวิตกรณีศึกษาที่คนกลุ่มคนต่างวัย ในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2555). การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษา ด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์.
- _____. (2556). อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของพัฒนศึกษากับการพัฒนาประเทศและประชาคมโลก. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีระพงศ์ สุขแก้ว และธงชัย สมบูรณ์. (2548). เอกซ์ตติยานารีผู้เปรี๊ยะปราด. กรุงเทพฯ : ปราชญ์สยาม.
- พุทธทาสภิกขุ (2555). ประโยชน์ ของความกตัญญู. หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2532). เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้า พระบรมราชกุมารีทรงดนตรีไทย. ใน สมเด็จพระ

- พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 157 -166).
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรู๊ป.
- ไพโรจน์ แสงจันทร์. (2536). สถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัย. กรุงเทพฯ : หน่วยงานนิเทศกรรมการ
ฝึกหัดครู.
- พน ดอกบัว. (2542). พุทธศาสนากับคนไทย. กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.
- ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ และคณะ. (2555). ภูมิปัญญาไทยในการนำสมุนไพรมาใช้ในการดำเนิน
ชีวิตตามวิถีไทย : รายงานการวิจัย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2549). คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท
และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนการ
สร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์.
- _____. (ม.ป.ป.). พระบรมราโชวาท พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- _____. (12 ตุลาคม 2513). พระบรมราโชวาท พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญา
บัตร.มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- _____. (25 พฤศจิกายน 2514). พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะสมาชิกห้องสมุดทั่ว
ประเทศ. เข้าถึงจาก <https://protectingmonarchyclub.wordpress.com>
- มณี พะยอมยงค์. (2529). วัฒนธรรมล้านไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์
- มติชน. (2558). 60 พรรษา เจ้าฟ้าวิศิษฐศิลปิน. กรุงเทพฯ : มติชน.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2546). ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ใน ประมวลคำประกาศราชสดุดี
เฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า 187). ม.ป.ท.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2533). มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา 2549 ใน ประมวลคำ
ประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า
48-49). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2538). ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ใน ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระ
เกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า 96). ม.ป.ท.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2530). ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ม.ป.ท.

- _____. (2533). ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ใน ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า 57). ม.ป.ท.
- _____. (2549). คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศรีวิทยาการศาสตร์ 2530. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2549). ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศิลปากรทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (หน้า 33-34). ม.ป.ท.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2531). ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- _____. (2554). เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย. นนทบุรี : ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2556). เอกสารการสอนชุดวิชาไทยกับสังคมโลก. นนทบุรี : ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มูลนิธิมนตรี ตราโมท. (2546). เทิด ส.ธ ประมวลพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับดนตรีไทย ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และผลงานเทิด ส.ธ ของครูมนตรี ตราโมท. กรุงเทพฯพมหานคร : เท็กโปรโมชั่น แอนด์ แอดเวอร์ไทซิง).
- มูลนิธิศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ. (2557). สยามบรม ราชกุมารีตั้งดวงแก้ว ส่องสว่าง ทางสายงาม. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2559). รวมปาฐกถาพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การศึกษากับการพัฒนา เล่ม 1. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2549). คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า 9 – 10). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- _____. คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า 11-12). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- มูลนิธิเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (2558). วรรณศิลป์สุนทรีย์ ใน ศิลป์สิรินธร ศิลปินสยาม.

- กรุงเทพฯ: ไชเบอร์พริ้นท์กรุ๊ป
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ . (2533). ก้าวที่ก้าว...การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อเด็กไทย. ใน รายงานประจำปี 2533 ของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.). นนทบุรี : กรมสุขภาพจิต.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2544). การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ระพี สาคริก. (2546). เปิดโลกทัศน์ วิธีธรรม วิธีไทย. ม.ป.ท.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2551). ปรัชญาวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์ โวหาร และกลการประพันธ์. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2524). พจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งเรืองการพิมพ์จำกัด.
- _____. (2541). พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- _____. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
- _____. (2543). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- _____. (2546). พจนานุกรมไทย. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- _____. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- โรงเรียนจิตรลดา. (ม.ป.ป.). 3 รอบจิตรลดาภูมิใจ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. (2534). พระบารมีพิสุทธิ์ดุจเทียนทอง. ใน ทูลกระหม่อมอาจารย์ (หน้า 126-147). กรุงเทพฯ : โมเดิร์นอินเตอร์เพรส.
- _____. (2534). ทูลกระหม่อมอาจารย์ . กรุงเทพฯ : โมเดิร์นอินเตอร์เพรส.
- โรงเรียนพระดาบส. (2560). รายงานผลงานโรงเรียนพระดาบส 2554 – 2559. ม.ป.ท : (หน้า 100)
- _____. (2552). ประมวลพระราโชวาทด้านการศึกษา ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร พุทธศักราช 2525-2549. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- _____. (2552). สภากรรมการศึกษาไทยในเวทีโลก พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ : สกศ. เลขาธิการ.
- วรรณิ แกมเกต. (2551). วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิไลลักษณ์ น้อยพยัคฆ์. (2557). คุณค่าของประเทศไทยจากการรับรู้ของนักท่องเที่ยวสหราชอาณาจักร ใน TAT Review Magazine. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- วิจิตรวาทกา. (2507). นาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2547). ภูมิปัญญาไทย : วิถีไทย. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วิมล จิโรจพันธ์ ประชิต สกฤษะพัฒน์ และอุดม เขยกีวงศ์. (2548). ศิลปะและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ. (2548). วิถีไทย. กรุงเทพฯ : แสงดาว.
- วิมลมาศ ปฤชากุล. (ม.ป.ป.). พระปรีชาญาณด้านวรรณกรรมในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ใน ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักประพันธ์ (หน้า 128 – 139). กรุงเทพมหานคร : สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย.
- วิมลมาศ ปฤชากุล. 2558. “พระปรีชาญาณด้านวรรณกรรมในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ใน ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักประพันธ์ (หน้า 128 – 139). กรุงเทพมหานคร : สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย.
- วิรัตน์ จันทโก (ศรีคำมندی). (2550). การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะลายสัก (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- วิลาสวงศ์ พงศบุตร. (2532). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับวิชาประวัติศาสตร์. ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 83 – 101). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- แว่นแก้ว (นามแฝง). (2557). แก้วจอมแก่น (พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- _____. (2557). แก้วจอมขน (พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2535). การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลาง กระแสการเปลี่ยนแปลง. ใน รายงานสัมมนาทางวิชาการเรื่องการพัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีทักษิณ. กรุงเทพฯ : สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ
- ศศิวิมล ผลิตาภรณ์ . (2544). ลักษณะภาษาในพระราชนิพนธ์ประเภทสารคดีท่องเที่ยวใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขา ภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2552). เทคนิคการศึกษารายกรณี : การวิจัยเฉพาะกรณี ใน วารสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร, ปีที่ 1 , ฉบับที่ 2: กรกฎาคม - ธันวาคม.
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา, (2532) . สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์มรดกไทยด้าน

- ภาษาไทย. ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 54 – 56). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.)
- ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. (2558). เทพรัตนบรรณศิลป์ (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ศุภศิริ บุญประเวศ. (3 กันยายน 2557). แผนการศึกษาแห่งชาติจากอดีต จวบจนปัจจุบัน. เข้าถึงจาก <http://krufai-sabaidee.blogspot.com/2013/10/blog-post.htm>.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2533). ประมวลคำประกาศราชสดุติเฉลิมพระเกียรติคุณ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางพัฒนาสังคม ใน ประมวลคำประกาศราชสดุติเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (หน้า 67). ม.ป.พ.
- สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.). (2559). หนังสือหน้าที่พลเมือง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.
- สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2546). ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สมชาย วิริยะยุทธกร และคณะ. (2553). วิจัยและพัฒนากิจกรรมวิถีธรรม วิถีไทย ในโรงเรียนอนุบาลแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2543). สร้างคุณภาพเด็กไทยสู่สังคมโลกและชุมชน ใน วิถีสังคมไท. กรุงเทพฯ:มูลนิธิเด็ก.
- สมพร เทพสิทธา. (ม.ป.ป.). การปฏิรูปประเทศไทย. ม.ป.พ.
- สมพร เทพสิทธา. (2542). คุณธรรมและจริยธรรม. กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- สมภพ ภิรมย์. (2533). สถาปัตยกรรมไทย. ใน สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช ศิลปะกับสังคมไทย เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 1-5 (หน้า 62-82) . นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2553). เสริมสร้างโภชนาการที่ดี : พื้นฐานของการพัฒนา 30 ปี พระราชกรณียกิจการพัฒนาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย. (2556). 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม

- ราชกุมารี เจ้าฟ้านักประพันธ์. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนซ์
 สมिति ศิริภัทร์. (2532). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์ทางด้านโบราณคดี. ใน
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 103 –
 107).
 กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
 _____. (2532). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์ทางด้านโบราณคดี ใน สมเด็จพระ
 เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย. กรุงเทพฯ :
 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการ
 พัฒนา : งานวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ 32. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่
 งานวิจัย จุฬาลงกรณ์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). สมเด็จพระเทพฯ เจ้าฟ้า
 นักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 _____. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564).
 กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2532). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
 ราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย. ม.ป.ท.
 _____. (2532). สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง
 กรุ๊ป
 _____. (2549). วิชษุศิลป์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2549). เทพรัตนเมธี. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
 คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2554). ประมวลพระราช
 ดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนใน
 ถิ่นทุรกันดาร พุทธศักราช 2524 – 2553. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพ
 รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
 _____. (2560). ประมวลพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร พุทธศักราช 2554 – 2560. กรุงเทพฯ :
 สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- สำนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม. (2554). เด็กไทยในมิติวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ สิบเอ็ด. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). การวิจัยและการพัฒนากรอบคุณวุฒิแห่งชาติและวางแผน ผลิตและพัฒนากำลังคนตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สกศ.
- สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ. (2547). เทพรัตน์ ธ เกริกฟ้า ท้าวหล้าสรรเสริญ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- _____. (2554). สืบสานพระราชปณิธานสามทศวรรษจรุฬาลักษณ์ การพัฒนาเด็กและเยาวชน ในถิ่นทุรกันดาร. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- _____. (2555). สืบสานพระราชปณิธานสามทศวรรษจรุฬาลักษณ์ การพัฒนาเด็กและเยาวชนใน ถิ่นทุรกันดาร. กรุงเทพฯ:สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- สำนักสภาการศึกษา. (2556). บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมให้เด็กทุกคนได้เข้า เรียน. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา. (2557). บทวิเคราะห์การศึกษาไทยในโลกศตวรรษที่ 21. ใน วารสารวิจัยการศึกษา, ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2558). เทพรัตน์มณีกันท์ : รวมพระราชนิพนธ์บทร้อย กรองในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสสมมงคลฉลอง พระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2555). การพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนทางไกล เรื่อง พหุวัฒนธรรม สำหรับครูสังคมศึกษา, รายงานการวิจัย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุโขทัยธรรมาธิราช,มหาวิทยาลัย. (2554). คู่มือการศึกษาชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 8 – 15. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. (2549). รัตนวรรณศิลป์แห่งวิศิษฏศิลป์ ใน วิศิษฏศิลป์ (หน้า 23). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุจิตรา สุคนธ์ทรัพย์. (2540). การวิเคราะห์คุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอด ศิลปะ การต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย: กระบี่กระบอง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). ภาควิชาสารัตถะศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิการ์ สุขเกษม. (2551). วิถีวิทยาการวิจัยคุณภาพ: การวิจัย ปัญหาปัจจุบันและการวิจัยอนาคตกาล. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- สุชาติ สุทธิ . (2540). มองรู้ตัวออกทางศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ .

- สุดชญา สุทธิ . (2545). วิถีธรรมวิถีไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สุทธศรี วงษ์สมาน. (13 กรกฎาคม 2557). ศธ.รับลูกศสช.บรรจุ 12 ค่านิยมคนไทยลงแผนปฏิรูปการศึกษา 2557. เข้าถึงจาก <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9570000078827>
- สุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ. (13 กรกฎาคม 2557). ข้าแหวละวัฒนธรรมเด็กไทย ยุคกิน ต้ม ซอปป รวยลัด เช็กช้จัด. เข้าถึงจาก <https://www.eduzones.com/knowledge-2-14-2955.html>
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2545). วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ของคนไทย. ใน รวมบทความนำเสนอในการประชุมวิชาการ ประจำปี 2545 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. กรุงเทพฯ : พี.เอ. ลีฟวิ่งจำกัด.
- สุพัตรา สุภาพ. (2531). สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2536). สังคมและวัฒนธรรม ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2532). พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ดี ดี บุ๊คส์โตร์.
- สุภา ศรีสวัสดิ์, พระมหาบุญศรี ญาณวุฒโฒ และสุเชาว์ พลอยชุม. (2559). การจัดการความโกรธในชีวิตประจำวันตามแนวพุทธธรรม. ใน วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์. ปีที่ 35 (ฉบับที่ 2) : หน้า 205 – 220.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมณฑา พรหมบุญ. (2548). พระปรีชาด้านการศึกษา. ใน รัตนาคารยการศึกษา : พระปรีชาด้านการศึกษาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี . กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- _____. (25 มีนาคม 2558). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา. ใน ศิลป์สิรินธร ศิลปินสยาม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- สมน อมรวิวัฒน์, (2532). พระสืบสายวรรณศิลป์ตราบดินฟ้า. ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 65-76). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- สมน อมรวิวัฒน์ และคณะ. (2532). การศึกษาเชิงมานุษยวิทยา เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรดา ไชยสงคราม. (2555). กลยุทธ์การบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ประถมศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2544). "วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ." ในคู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2543). จากกบจักรเป็นดอกบัวพิเคราะห์กรณีที่ชื่อสยามกลายเป็นไทยแลนด์. ใน วิถี สังคมไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- สุวิชัย รัศมีภูติ. 2532. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย. ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ การอนุรักษ์มรดกไทย (หน้า 123 – 127). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรู๊ป.
- เสรี พงศ์พิศ. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินต์ติ้งกรู๊ป. (2538). ศาสนาและความเชื่อของไทย. ใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 20. กรุงเทพมหานคร: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน.
- โสรัจ หงส์ลดารมภ์. (2546). ลักษณะทั่วไป กำเนิด และกระบวนการทางมนุษยศาสตร์. วารสาร วิทยาการวิจัย. ฉบับที่ 16, 4. (ตุลาคม - ธันวาคม)
- หทัยรัตน์ ทับพร. (2549). ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นไทยของชาวไทยในประเทศ สหรัฐอเมริกา (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- _____. (2553). การศึกษาวิเคราะห์การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่พึงประสงค์แก่เยาวชนไทยในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2556). ภูมิปัญญาไทยในวิถีไทย : มิติแห่งการพัฒนาด้วยองค์ความรู้ไทย. ใน วารสารครุศาสตร์. ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2556)
- อคิน รพีพัฒน์ และคณะ. (2544). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.
- อนุমানราชธน. (2515). วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย. พระนคร : คลังวิทยา.
- อมรวิชช์ นาคทรพร. (24 ธันวาคม 2548). ข้าทะเลวัฒนธรรมเด็กไทย ยุคกิน ต้ม ซอปล รวยลัด เช็กซ์จัด. เข้าถึงจาก <https://www.eduzones.com/knowledge-2-14-2955>.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). สังคมและวัฒนธรรม : เอกสารประกอบการศึกษาวิชา 313-183. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธา.

- อรพินทร์ สันติชัยอนันต์. (2549). การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา
สถาบันอุดมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ปริญญาานิพนธ์กศ.ม.) บัณฑิต
วิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- อัศวิทย์ เรืองรอง. (2552). การวิเคราะห์แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศจากพระ
บรมราชาบาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (วิทยานิพนธ์ ปริญญา
ดุขฎิบัณฑิต) ภาควิชานโยบาย การจัดการและ ความเป็นผู้นำทางการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- อาทิตยา วงศ์สุวรรณ. (2555). คุณค่าและการสืบทอดโอสถิติไทย : วิถีแห่งการพัฒนาสุขภาพ
องค์กรวม (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎิบัณฑิต). ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำ
ทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- อารักษ์ สังหิตกุล. (2547). คำนำ. ใน หมิ่นร้อยพันผสาน. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- อำไพ สุจริตกุล และคณะ. (2531). การพัฒนาหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิต
ไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลรัตน์ราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี, ทูลกระหม่อมหญิง. (2557). World Travel Market.
พระราชดำรัส, ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร. วันที่ 6 พฤศจิกายน 2557.
- อุภาวัฒน์ นามศิริ. (2553). การวิเคราะห์พระบรมราชาบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร พ.ศ. 2493-2542 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)
สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2545). ศักยภาพในทวิถี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถิธรรมศาสตร์.
_____. (2553). ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ 22 เรื่อง การสืบทอดปัญญาไทย. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัมภาษณ์

- กระจำจ พิทักษ์องค์วิทยา, ดาบสอาสาโรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2561
- ก้องเกียรติ บุญอินทร์, อาจารย์โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2561
- กัญญาพัชร เลิศอารักษ์, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-
พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- กิตติคุณ ช่างเขียน, ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์,
5 มีนาคม 2562
- ศิริ. คนชม หลักสูตรวิชาชีพ รุ่น 41 โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์ , 12 มกราคม 2561

- จินตนา กุลวิริยะ. อาจารย์โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561
- จุกา แซ่ย่าง, นักเรียนชั้น ป.5 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- เจริญธรรม ลีรักข์อรกุล, นักเรียนชั้น ป.5 , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- เฉลิม แซ่ลี, นักเรียนชั้น ป.5 , โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- ชาญวิทย์ ทรัพย์เกรียงไกร. อาจารย์โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2561
- ชานนท์ เจริญขวัญ. หลักสูตรวิชาชีพช่าง รุ่น 4 โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561
- ณัฐชยา แพงสกุล. ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561
- ดวงพร บ่าหลง, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562
- นवल ชันทะจันท์. นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2561
- บัณฑิต ธิกันทา. อาจารย์โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2561
- ประติภา แซ่ย่าง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- ประภาพร พวีนนที, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- ผิว บาหลา, ศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562
- พรเพิ่ม บุญพารอด. ดาบสอาสาโรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561
- พรรณิษา รัตใจผิด. นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561
- พิมพ์พิชา จั๊บไวนาน, ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562
- พิมพ์พิชา จั๊บไวนาน, ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- มยุรา บาหลา, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2562
- มยุรา บาหลา, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2562
- ราชันย์ คำตัน. นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2561

- รังสรรค์ คำราชา, ผู้จัดการลั่นเจี๊ยะ ลอดจ์ (โฮมสเตย์บ้านกิ่งกาญจน์), สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562
- โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, รายงานการประเมินตนเองของ
 วรณัฐ ทองสุข. นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2561
- วาสนา ไผตรี. รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2562
- วีรศักดิ์ จงไกรจักร. อาจารย์โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561
- ศิษย์ปัจจุบัน หลักสูตรวิชาชีพเคหะบริบาล รุ่น 41 โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561
- ศิษย์เก่า หลักสูตรช่างอิเล็กทรอนิกส์ รุ่น 39 โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2561
- ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส, หลักสูตรวิชาชีพเคหะบริบาล รุ่น 38 โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 13
 สมยศ เจตน์เจริญรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระดาบส, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561
- สุรวัฒน์ นิยมกิจ. ช่างอิเล็กทรอนิกส์ รุ่น 41โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2561
- สังคม โสภิตกานต์. อาจารย์โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2561
- สะอาด สุวรรณทา. อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561
- สุนันทา นาแก้ว, นักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา,
 สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562
- สุนันทา นาแก้ว, นักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา,
 สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2562
- สุรินทร์ คุ่มพงษ์พันธ์. ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 25 มกราคม
 2561.
- โสภา ศรีสุข, ครูประจำชมรมขนมไทยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา,
 สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2562
- สาธิต ฉิมบันเทิง. ดาบสอาสา โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2561
- สิตาพร บาหลี, นักเรียนชั้น ป.4, โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา,
 สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2562
- สุนทร โพธิ. นักการภารโรง โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2561
- สุรวัฒน์ สาระนันท์. ครูโรงเรียนบ้านดอนมหาวัน. สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2561
- ไพนยาน ยังยืนวนิชกุล, ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 5
 มีนาคม 2562
- ไพนยาน ยังยืนวนิชกุล, ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา, สัมภาษณ์, 6
 มีนาคม 2562
- อัครเดช ชูจิตต์. รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2561
- อาจารย์โรงเรียนพระดาบส. หลักสูตรวิชาชีพช่างไฟฟ้า โรงเรียนพระดาบส. สัมภาษณ์, 8 มกราคม

2561

ภาษาอังกฤษ

Komin, S. Psychology of Thai people: Values and behavior patterns. Bangkok, Thailand: National Institute of Development Administration, 1990.

Matthias Fiedler. “Teaching and Learning about the World in the Classroom: Development Education in Culturally Diverse Settings” , 2008.

Victoria, Neufeldt, and David B. Guralnik. Webster's New World Dictionary. New York: prentice hall, 1994.

WHO. Health Education Unit. “Lifestyle and Health” Social Science and Medicine, 22(2),1986.

ภาคผนวก ก
หนังสือพระราชานุญาต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หนังสือพระราชอนุญาต (1/2)

งานหลักสูตรฯ คศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขรับที่: (2791.10)/2743 ลงวันที่: 14 พ.ย. 2559 เวลา 10:51	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขรับที่: 4435 ลงวันที่: 10 พ.ย. 2559 เวลา 09:53	10 พ.ย. 2559 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว.ค.อ. พ.ย. 2559 เวลา 9.57 ที่ 07479
ที่ รล ๐๐๑๐/๒๐๕๕๖		สำนักพระราชเลขานุการ สอนจิตจรดดา กทม. ๑๐๓๐๓
๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙		ภาควิชานโยบายฯ คศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่: 14 พฤศจิกายน 2559 เวลา 10:57 เลขรับที่: (2745)/2084
เรื่อง	พระราชทานพระราชอนุญาต	
เรียน	อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
อ้างถึง	หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ ศธ ๐๕๑๒.๖ (๒๗๙๑.๑๐)/๕๙-๕๘๕๐ ลงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙	
<p>ตามที่มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขอพระราชทานพระราชอนุญาตเชิญพระราชนิพนธ์ จำนวน ๖ ประเภท รวมพระราชนิพนธ์จำนวน ๙๙ เรื่อง และบทเพลงพระราชนิพนธ์ จำนวน ๔๕ บทเพลง ไปประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนางพรพรรณ สวัสดิ์สิงห์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "การสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี" โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์หทัยรัตน์ ทัฬหพร และผู้ช่วยศาสตราจารย์อัศวินัย เรืองรอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ดังนี้</p>		
<ol style="list-style-type: none"> ๑. ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ๒. พระราชนิพนธ์ทั่วไป ๓. พระราชนิพนธ์บทกวี ๔. พระราชนิพนธ์วิชาการ ๕. รวมพระราชนิพนธ์ ๖. บทเพลงพระราชนิพนธ์ 		
ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น		
พระราชทานพระราชอนุญาต ทั้งนี้ การเชิญพระราชนิพนธ์ไปประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ ขอให้เป็นไปตามแนวทางในการพิจารณาของนายประพนธ์ อัศววิรุฬหการ ดังนี้		
<ol style="list-style-type: none"> ๑. วิทยานิพนธ์เรื่องวิถีไทย และพระราชนิพนธ์ที่เชิญไปประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ดังกล่าว ควรแสดงให้เห็นว่าจะมีวิธีนำไปพัฒนาอย่างไร และวิเคราะห์ให้ตรงจุดในเรื่องการจะเชิญไปสืบทอดอย่างไร ไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์ตีความทุกด้านอย่างที่เสนอมา 		
/๒. การเชิญพระราชนิพนธ์...		

หนังสือพระราชบัญญัติ (2/2)

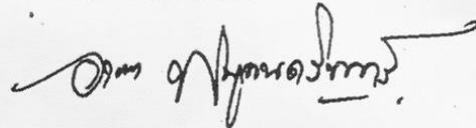
- ๒ -

๒. การเชิญพระราชนิพนธ์ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนามนุษย์ ไม่ควรตีความให้เกินเลยไป และควรทำวิจัยให้อยู่ในขอบเขตที่จะนำแนวพระราชดำริเรื่องวิถีไทย ไปใช้ให้ได้ผลทางการศึกษาอย่างไร

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

นางอ. ดุจดาว คุชฌาสัทธา
 เพื่อกทราบ
 เพื่อพิจารณา
 ๙ พ.ย. ๕๙
 ล
 อ.พ.ก

ขอแสดงความนับถือ

(คุณหญิงอารยา พิบูลนครินทร์)

ราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

กองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

โทร. ๐๒ ๒๕๐ ๑๖๔๐ - ๑ ต่อ ๑๑๔, ๑๒๖

โทรสาร. ๐๒ ๒๕๐ ๑๖๓๙

เว็บไซต์ : www.ohm.go.th

เรียนประธานสาขาวิชาพัฒนศึกษา

เรียนอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

วันที่ 14 พ.ย. 2559 เวลา 22:19

ที่	ชื่อ - สกุล / อันที่ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมายการสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การสร้างสรรค์	ความเชื่อ	ประเพณี/ขนบธรรมเนียม	ศิลปะ
1	คุณหญิงสุทราภย์ เกษมเมธกิจ / โด่งดังสุภาพ ...มรดกชาติคือดลย์ เห็นผู้เยาว์รักผู้สูง- พระทรงวิริยะสร้าง รักษาศาสนาไว้พร้อม จึงท้าว แทนคุณ... ดุสงศาสนาราชพิธี เสริมสิ่งสิ่งสิ่งไป ดนตรีอีกกวีชาวย วรรณกรรมล้ำหน้า ฐานเปรียบพระกรุณสม สรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์อ้าง โปรดเอื้อ อวยชัย	1. สร้างความมั่นคงจิตใจ 2. สร้างความรักชาติ 3. สร้างความศรัทธาในศาสนา 4. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. สร้างหลักในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 6. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 7. สร้างอัตลักษณ์คนไทย 8. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 9. สร้างสุนทรีย์รส	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. ขาดมีความมั่นคง 3. สิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 4. คนมีศรัทธารวมจิตใจ 5. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 6. คนมีความอ่อนน้อม 7. คนมีใจในศักดิ์ศรีของ 8. คนมีความเป็นคนไทย 9. คนมีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์	1. ฐานผู้ผู้นำ (องค์ประธาน, บริหาร) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี, ทรงอนุรักษ์, ทรงพระราชพิธี)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ไทยทั่วทั้งชาติ)	ศิลปะ ศิลปะ ศิลปะ ศิลปะ			
2	กั๊ธ จินดาหลวง / เพลงพ่อ ปวง...ข้าน้อยนิกรสยาม ทันเขตตามเอกร้อมเกล้า... เพลง "สัมพันธ์" ถูกฟังจิตใจ	1. สร้างความมั่นคงจิตใจ 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหาก	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีศรัทธารวมจิตใจ 3. คนมีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของ	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงอนุรักษ์, ทรงพระราชพิธี)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาวไทย)	ศิลปะ ศิลปะ ศิลปะ			

ตารางที่ 6 แสดงข้อความสะท้อนการปรากฏของวิถีไทยในหนังสือเรื่อง
 “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กวีศรีประชา”

ที่	ชื่อ - สกุล / อันที่ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมายการสืบทอด	การปรากฏของไทย			
						การสร้างสรรค์	ความเชื่อ	วัฒนธรรม/ประเพณี	กลุ่ม
3	ผลงานเจ้าท้าวศรีสุนทร สืบทอดธรรมสโมสร เป็นฉวีวรรณรงค์สร้าง ราชินีพันล้านงามอย่าง เป็นแนวทาง...น้ำไทย วัดระฆังระฆังสมเด็จ อนุรักษวี...แท้หอ... พระธาตุสูงทศกัณฐ์ครองท้าวเจ้า อย่าได้มีเศกศรี...บรมเบญจ พลกัณฐ์กรตงนอกใต้ ขอพระเทพา ใ้...อายุยืนนาน พระรัตนตรัยบัดบังบับบ้าน เกษเกล้าราย...ไฉโย วาหงเสง	กษัตริย์ 3. สร้างอัตลักษณ์ ของคนไทย 4. สร้างสำนึกในเรื่อง ความกตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกในเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างวิถีประเพณี ปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างกายยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	ความเป็นคนไทย 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีค่านิยมที่ดี ในสังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนอยู่รวมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม	1. ฐานะผู้นำ (ทรง นำทก, ทรงนำ แท้, ทรงดีทาง) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงส่งเสริม, ทรงพระราชทานพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชาชนไทย, คนรุ่นใหม่)				
	เกสิยว ธารพร / เพลอียดว ...ข้าพระพุทธเจ้าขอสนอง ทำนองเจ้านง...(เออ เออ)... มรดกของชาติไม่ขาดสูญ คนไทยหมายเขตแดนพระคุณมีไว้ ให้โดดเด่นเห็นชัดเรื่องวัฒนธรรม	1. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 4. สร้างอัตลักษณ์ของ	1. คนมีศรัทธาจริงใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีความภาคภูมิใจ ในศักดิ์ศรีของ	1. ฐานะผู้นำ (ทรง นำทก, ทรงนำ แท้, ทรงดีทาง) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงส่งเสริม, ทรงพระราชทานพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชาชนไทย, คนรุ่นใหม่)				

ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	การปรากฏของวิถีไทย			
							ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ
ชณะศรที่อนร้างดงไมสว เพงออยเพงอชิงแขวเพงอวเคำขอ จิกสำนปำนไอสิ่งทอของไทย มโนราห์รำดัดเร่งรัดที่นฟู หนังสือคองอยู่กำเคำได้ หมอดำหมอแคนแห่งแดนอีสาน การละเล่นพื้นบ้านอีสานต่อไป ท.ศ.สามเจ็ดรวมให้เสร็จสมบูรณ์...(เออเอ)... ไทยทั่วทิศคหิตุนวัฒนธรรมไทย...(เออเอ)... แก้ววีรย์ประธา ทรงมตด่าผู้ช...	คนไทย 5.สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมกับ 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	คุณค่า ความเป็นคนไทย 5. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ	สภาวะ	สภาวะ
4 เกหลง พานิช / ภาพยนตร์ 11 อนุรักษโบราณคดีศิลปวัฒนธรรม... ทรงจดพระอักษรทรงงานปกคองทรงพิศพราย แสงธรรมส่องพรพรรณราย ชีวประวัติที่ควรเดิน... ถวายชัยทรงพระเจริญ นรั้มกจากทวา...	1. สร้างความมั่นคงจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้ดุน	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีคุณร่วมจิตใจ 3. คนมีเสียสละช่วยเหลือทาง จิตใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู	1. ฐานะผู้บำ (ทรง และ; ทรงบำ) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงงานปกคอง, ทรงอนุรักษ ทรงพระราชนิทาน)	1. คนมีก่อน 2. คนมีปัจจุบัน 3. คนมีหลัง (ปวงประชา)						

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมายการสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						การสร้างสรรค์	อสังหาริมทรัพย์	วัฒนธรรมประเพณี	กฎหมาย	
5	ชรรค์ชัย บุญปาน / โคนงส์สุภาพ, กลอนสุภาพ ...ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท โยให้ขจรสิริกิติภูมิได้ คุณความดีจรัสแสงไสว ทั้งหมดประภคณาภิรมย์ ประทีปพระโศภิต์ระวีระดิษฐ์ รอกองบุญพรหมกันต์มิ่งมงคล... กระพือเสียงน่าน้อยตรึงร้อยพัน นวลแสงจันทร์ล้าดสายด้วยแดนตา...	5. สร้างสิ่งใหม่เรื่องกลางทะเล 6. สร้างสิ่งประเสริฐปฏิบัติ ที่งามะริศวาร 7. สร้างสุนทรีย์รส	5. ได้รับความอ่อนน้อม 6. ศึกษาคำนิยมที่สืบ สังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสิ่งใหม่เรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสิ่งใหม่เรื่องกลางทะเล 5. สร้างสิ่งประเสริฐปฏิบัติ ที่งามะริศวาร	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงคุณความดี ทรงอนุรักษ์, ทรงกอบกู้)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ไทยฟ้าชาติ)				
6	คุณเด่น พงษ์สุวรรณ / กลอนสุภาพ ...ที่ดมดั่งพระเทพาเหนือลม บุราณกาลก่อนแดงพักตร์ ให้ไทยคงเป็นไทยคือไทยแท้ ไม่ให้เห็นดินแดนเป็นทาสใคร...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความรักชาติ 3. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 4. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์	1. คนเชื่อมั่นตนเอง 2. ขยันความมั่นคง 3. ศึกษาคำนิยมที่สืบ สังคมไทย 4. ศึกษาคulture	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาวคนไทยทั้ง ประเทศ)					

ที่	ชื่อ - สกุล / วันพฤหัสบดี	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมายการสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การสร้างสรรค์	อนุรักษ์	ชุมชน	กลยุทธ์
8	จงจิต นิมนานรเทพ / กลอนสุภาพ ...พระศิวะรวมใจไทยทั้งชาติ รวมใจราษฎร์รุ่งเรืองกับดิน พระจริยะประภักดิ์จิตวิริวัตร สุดท้ายบรรจงความซึ่งงามกราบคุณ... การดลหรือของไปยออีร่าร้าง พระทรงสร้างเสริมถิ่นศิมาใหม่... นฤพิลปของโยยที่ไกลลับ อันคืนกลับมาแต่เป็นศักดิ์ศรี เพราะพระทรงส่งเสริมเข้มทวี งานศิลปะที่ได้คู่เคียงคุณสง... เอกถ้ำถนอกรชาติสยาม อ้างความเป็นไทยได้เหมาะสม ด้วยพระเอื้ออากรงานอุดม ถวายบันเทิงด้วยรักกับวิริวัตร	1. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูต่อบ 3. สร้างสำนึกเรื่องเกลาพระ คนไทย 4. สร้างยึดถือของ คนไทย 5. สร้างวิริยะประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส	1. คนมีผู้ร่วมจิตใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม ใจในศักดิ์ศรีของ ความเป็นคนไทย 4. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 5. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์	1. ฐานะผู้นำ (ทรงส่งเสริม, ทรง เป็นองค์ประธาน) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงร่วมบรรเลง, ครูสอนเชิงโศกเศร้า มีกำลังใจให้ความรู้)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ปวงประชา, ครู, เยาวชน)	กลยุทธ์ ๕๐๐๗๖๒	ชุมชน	กลยุทธ์	กลยุทธ์
9	จรัส มโนไพฑูรย์ / กลอนสุภาพ ...เป็นบุญแก่ทวี ทวยราษฎร์ไทยทั่วหน้า แต่ต้องสรนเสร็จ	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ	1. คนมีผู้ร่วมจิตใจ 2. คนมีสำนึกเห็นความ จิตใจ	1. ฐานะผู้นำ (ทรงก่อให้เกิด สยาม)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ทวยราษฎร์ไทย ถ้วนหน้า)	กลยุทธ์ ๕๐๐๗๖๒	ชุมชน	กลยุทธ์	กลยุทธ์

ที่	ชื่อ - สกุล / อีเมล	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การสร้างสรรค์	ความยั่งยืน	ชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย	กลยุทธ์
๑๖		สถาปนิกพระมหากษัตริย์ 3.สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้คุณ 4.สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5.สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรียรส	3. คมสันกับในเรื่อง ความกตัญญู 4. คมสันอ่อนน้อม 5. คมสันยิ้มที่ใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์						
10	จัญญู ดวงมณี / มลชัช ...ท่านก็ส่งเสริมหรือให้ท่านได้ผ่านสิ่งต่างๆ นั้นเป็นนัยๆคุณที่เห็นความ... ท่านได้ส่งเสริมเป็นประเพณีเดิม จะเอาสั้นสั้น... หื้ออนุรักษ์ของโบราณทุกอย่าง ที่เป็นบ้านล้านนา เป็นมรดกไทยอนุรักษ์รักษา... บำรุงรักษาของโบราณมีไว้ ควรมุ่งรักษาก็เป็นมรดกไทยหลายสิ่งก็มีหลายอย่าง	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ	1. คมสันกับเรื่อง 2. คมสันยิ้มจริงใจ 3. คมสันยิ้มที่มอง จิตใจ	1. ผู้นำผู้นำ (ชื่อผู้นำ)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชาชนไทย)				

ที่	ชื่อ - สกุล / อีเมล	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมายการสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						คุณธรรม	ความดี	คุณธรรม	คุณธรรม	
	แต่ละจังหวัดมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคู่บ้านไทยเขา ว่าสิ่งที่ดีคือคือให้คนได้... ...ทำงานได้อย่างดีในด้านการเกษตร ประชา ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ เข้าใจได้รู้จักเป็นวัฒนธรรมไทยไว้...	2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูผู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างสำนึกประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียะรส 8. สร้างการยอมรับวัฒนธรรมท้องถิ่น	4. คำนึงถึงในเรื่องความกตัญญู 5. ความอ่อนน้อม 6. คำนึงถึงที่ตนสังคมไทย 7. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 8. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม							
11	จันทร์สม สายธรา / พงษ์ก้องทองพะหลอ ...วัฒนธรรมไทยเดิมก่อนก็พร้อมทั้งที่ดำรงสืบมา ประสงค์ ถึงจะเห็นแต่เรื่องราวของบ้านที่ดำรงสืบมา ไว้ ภาคกลาง ภาคเหนือ พร้อมทั้งภาคใต้ ตะวันออก	1. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูผู้คุณ	1. คนดีมีธรรมจิตใจ 2. คำนึงถึงในเรื่องความกตัญญู 3. ความอ่อนน้อม	1. ฐานผู้นำ (ทรง เป็นขวัญกำลังใจ) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงทำทุกอย่าง)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมายการสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม	คุณหาญ	คุณเมตตา	คุณปัญญา
(ต่อ)		3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียส	3. คนสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์						
13	อีน ออมต / คอนทนต์ ...สรรเสริญสรรเสริญพระทรงศุข ลงมาโปรดโลกมนุษย์ผู้เจริญ ทางสุขุมหมู่ประชาชนาชาติ พระคุณสละบารุงไทยแผ่นดิน... ยามพระองค์ทรงเกษมราษฎร์บรมมีศรี ทรงดีดดีดดีดเสียงกลองเร่รับวง สุดประเสริฐเลิศศักดิ์อภัยศาสตร์ เขานิจิงปราชญ์ทันแก่นั่นมั่ง... ทรงเฝ้าอยู่ปฏิบัติคุณาสรวย	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีส่วนร่วมจิตใจ 3. คนมีเสียสละช่วยเหลือทางจิตใจ 4. คนสำนึกในเรื่องความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 7. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์	1. ฐานะอยู่ปฏิบัติ (ทรงทำนุบำรุง, ทรงเจริญผู้รัก, ทรงดีดดีดดีด, ทรงพระราชทาน)	1. คนรักก่อน 2. คนรักในปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (ชาวประชา มหาศาล)			/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม	คุณความดี	คุณลักษณะ	คุณวุฒิ
14	<p>ปราชญ์ชาวบ้านเรื่องหม้อเมืองไทย ทรงสันทัดประวัติศาสตร์มาตรฐาน ทั้งโบราณคดีที่ยังอยู่ ประจักษ์งัดคนทอดลั่นกลอน ทุกเรื่องไม่พยายา้อ้อหา... ทรงพระคุณล้ำฟ้าสาครศ ทรงพระเมตตาเติมเอื้อมศรี... ทรงคุณธรรมสัมพันธ์มิตร ผดุงวิถีดำรงราษฎร์ศานา...</p>	<p>7. สร้างสุขหรือรส 8. สร้างความตระหนักใน คุณค่าของภูมิปัญญา</p>	<p>8. คนเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญา</p>	<p>1. ฐานผู้นำ (พระองค์จึงเป็น ธรรมนำชีวิต) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)</p>	<p>1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาวประชา)</p>	คุณธรรม	คุณความดี	คุณลักษณะ	คุณวุฒิ
	<p>ฉ่อยพร แสภาระวัง / กลอนสุภาพ ...ให้ศีลธรรมนำชีวิตใจประจักษ์ ให้ชีวิตหลักศาสนาอย่าต่ำ... ทรงยกช่อพุทธธรรมอันล้ำเลิศ ธรรมประเสริฐยิ่งในหมู่ที่ ทรงพระองค์จึงเป็นธรรมนำชีวิต คำพระองค์จึงเสด็จแพร่ธรรมศิลป์ น้ำพระทัยเจิดจ้าเป็นแนวคิด ทุกสิ่งล้วนงามกับราชัน...</p>	<p>1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างสำนึกประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสม</p>	<p>1. คนมีส่วนร่วมจิตใจ 2. คนมีสำนึกเห็นความ จิตใจ 3. คนสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย</p>	<p>1. ฐานผู้นำ (พระองค์จึงเป็น ธรรมนำชีวิต) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)</p>	<p>1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาวประชา)</p>	คุณธรรม	คุณความดี	คุณลักษณะ	คุณวุฒิ

ที่	ชื่อ - สกุล / ต้นสกุล	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						พิพิธภัณฑ์	หอศิลป์	ศูนย์การเรียนรู้	ชุมชน
15	<p>ขยศรี ชาลี / กลอนสิภา ...“คิดสอนใจ” เลิศคำสารพัน “สมเด็จพระเทพฯ” พระสร้างสรรที่พระนิพนธ์... สัปดาห์หนึ่งหนังสือพิมพ์หนึ่งทรงกล่าวถึงความรักภักดีครมมาน...</p> <p>สัปดาห์ “กษัตริย์ยาสูบ” เทพพระเกียรติวีรบุรุษ...“อันสยามเป็นบ้านเกิดเมือง นอน” นั้น “จุดจบความทรงจำอันดีพระคุณ... เพื่อ “ไทย” เป็น “ไทย” สร้างคำต่อคำพระประยูรเบิกฟ้าราชบุรี เฮย...สัปดาห์ “ปิดเรศมารดร” นิพนธ์กลอนเดือนอมรมตามแม่เอง ท่านรักเสียงโง่งอผู้เฒ่าผู้แก่ ถูกควบปลงบนคงคนและจะเจือ ทรงนำขอยอดกัญชู่สู่ชาติ ด้วยวีรชาสามารถอย่างสิ้นเนื้อ... ข้าพระบาทที่น้องของแก้ว พร้อมใจกันยังอยู่...ก็ด้วย</p>	<p>6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างความรักใคร่ กลมเกลียว</p> <p>1. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 4. สร้างจิตสำนึกของ คนไทย 5. สร้างจิตประพฤติน่า ที่น่านะที่ควร 6. สร้างความรักใคร่ กลมเกลียว 7. สร้างความเอื้ออาทร ต่อกัน 8. สร้างสุนทรียรส</p>	<p>6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. ให้ความสำคัญกับ คุณค่า ในชุมชน</p> <p>1. ศึกษาร่วมใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีความภาคภูมิใจ ในชาติ 5. ความเป็นคนไทย 6. ให้ความสำคัญกับ สังคมไทย 7. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์</p>	<p>1. ฐานะผู้นำ (ท่านทรงรัก) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน) 3. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน) 4. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน) 5. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน) 6. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน) 7. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน) 8. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)</p>	<p>1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชมรมใหญ่ไทย ศึกษา)</p>	<p>พิพิธภัณฑ์</p>	<p>หอศิลป์</p>	<p>ศูนย์การเรียนรู้</p>	<p>ชุมชน</p>

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณูปการ	คุณูปการ	คุณูปการ	คุณูปการ
17	ดวงใจ วิชา / กลอนสีกวา สีกวายังจดจำในลำน้ำ ซึ่งรู้สึกอบอุ่นเป็นนัยหัว... ทรงเคารพคนเคร่งขจัดใหญ่ ทรงเตือนให้หัวรู้ได้คนเสมศักดิ์ศรี โดยสำนวนสิ่งบุญญาพระบารมี พระทวยแก่คุณครูใหญ่เราไซ้โดย... "เดี่ยวไม่ทันสานักัดพอมเอมอาหาร" ทรงค้นคว้าวิชาการทันสมัย... สีกวาแจ้งใจได้ประจักษ์ ทรงอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมสามารถสั่ง สอนพระทัยดีแล้วต่อพร้อมทั้งตั้ง ไม่ทรงทิ้งเมืองไทยให้ทุกถิ่น...	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส คุณค่าของภูมิปัญญา 8. สร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	1. คนมีความรักชาติ 2. คนมีเสียสละยอม 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. คนเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญา 8. คนมีจิตสำนึกใน การในการอยู่ร่วม กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	1. ฐานะผู้นำ (ทรง ส่งเสริม) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (สีกวาพระองค์ ทรงเจริญรอย)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ของไทย)	คุณูปการ คุณูปการ คุณูปการ คุณูปการ	สีกวา คุณูปการ		

ที่	ชื่อ - สกุล / ชั้นที่	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมายการสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	
(ต่อ)	"อยู่ยงเหวอเพื่อรักษาศิลาไม่หาย" ทรงบงกชถ้อยความในหัวใจเรา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๓ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๔ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๕ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๖ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๗ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๙ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๐ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๓ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๔ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๕ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๖ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๗ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๑๙ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๒๐	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความรักชาติ 3. สร้างความศรัทธาในศาสนา 4. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูคุณ 6. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 7. สร้างความรักใคร่กลมเกลียว 8. สร้างระเบียบประเพณีปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 9. สร้างสุนทรีย์รส	1. คนซื่อมั่นนอน 2. ขาดมีความมั่นคง 3. คนมีเสียเปรียบหัวทางจิตใจ 4. คนมีตัวร่วมจิตใจ 5. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 6. คนมีความอ่อนน้อม 7. คนอยู่ร่วมกับอย่างสงบสุขในสังคม 8. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 9. มีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์	2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)	1. คนก่อน 2. คนปัจจุบัน 3. คนหลัง (ประชา)					
18	ดุสิต ศรีสุข / โฉมสีสุภาพ "หมู่ทาบปราสาท" สวรรค์ "ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" อัน พระเทพฯ ทรงประดิษฐ์ร้อย พลาถักคำแก้ว...	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความรักชาติ 3. สร้างความศรัทธาในศาสนา 4. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูคุณ 6. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 7. สร้างความรักใคร่กลมเกลียว 8. สร้างระเบียบประเพณีปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 9. สร้างสุนทรีย์รส	1. คนซื่อมั่นนอน 2. ขาดมีความมั่นคง 3. คนมีเสียเปรียบหัวทางจิตใจ 4. คนมีตัวร่วมจิตใจ 5. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 6. คนมีความอ่อนน้อม 7. คนอยู่ร่วมกับอย่างสงบสุขในสังคม 8. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 9. มีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์	2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)	1. คนก่อน 2. คนปัจจุบัน 3. คนหลัง (ประชา)					

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	ศาสนา
22	พร้อมทั้งมีทุนที่จะพัฒนา วันมาฆะวันวิสาขะวันอาสาฬหบูชา สิ่งเสริมสูงสุดพุทธศาสนาทรงพระศรีอริยโสภา ได้ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมเทพเทวารักษ์ ถึงพุทธมณฑลสวนมณีไฉนมีขมิ้นชูใจขาว ไทยทั้งปวง ถวายพุทธะธัมมะสังฆะบูชาพระรัตนไตร์ตั้ง ประเสริฐเจริญดีพร้อมกันสามดวง นอบน้อมทูลพระรัตนตรัยด้วยศรัทธา นิชาวไทยนี้ทั้งโลกและไปสั่งสอนตามตมพรา พร้อมไปด้วยจิตใจจงรักภักดี...	3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีปฏิบัติที่ เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส	4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์	1. ฐานผู้นำ (ทรงบำราศ) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงบำราศ, นิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาวไทย)				
	ทองเจือ พงษ์สิทธิ์ ศิลป์ / กลอนเพลง ...กุศลยิ่งใหญ่มีนพมาขมู่มหาด ปรางพุทธศาสนไม่ขาดสิ้นสูญ อารีเอื้อเอื้อเอื้อเอื้อเอื้อเอื้อ	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์	1. คนมีสัจจะยืนยาวทาง จิตใจ 2. คนมีศรัทธาจริงใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู	1. ฐานผู้นำ (ทรงบำราศ) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงบำราศ, นิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาวไทย)				

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						๒๕๕๖-๒๕๕๗	๒๕๕๗-๒๕๕๘	พุทธศักราช ๒๕๕๙	สุภยุ
23	ทองเจือ สิงขมภู / วิทยาลัยกัมมันต์ 14 ...มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เลขาธิการระดับประธาน กิตติมศักดิ์ โลกเชิงธุรกิจวิสาหกิจ ภาว... อำนาจพระศาสนาและวัฒนธรรม สามมถกศิลป์เนื่อง ภาษาและวรรณคดี เสริมส่งเสริมงาน ... นบพรัตน์ ๗ ปี ...	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญู 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม 7. สร้างสุนทรีย์รส	1. คนเชื่อมั่นตนเอง 2. คนมีความรับผิดชอบ 3. คนมีสติสัมปชัญญะ 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีความซื่อสัตย์ 7. มีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์	1. ฐานผู้นำ (ทรงเสริมส่ง) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดำเนิน) 3. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (กว้างไกล)	๒๕๕๖-๒๕๕๗	๒๕๕๗-๒๕๕๘	พุทธศักราช ๒๕๕๙	สุภยุ
24	อัญญา วิเศษเทษ / เกษียณ 16 ทรงมีพระมหากรุณา พระหฤทัยเมตตา ทรงพระอนุชาจักรพรรดิ	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์	1. คนเชื่อมั่นตนเอง 2. คนมีความรับผิดชอบ 3. คนมีสติสัมปชัญญะ 4. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดำเนิน)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (มวลไมตรี)	๒๕๕๖-๒๕๕๗	๒๕๕๗-๒๕๕๘	พุทธศักราช ๒๕๕๙	สุภยุ

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / องค์กรต้นสังกัด	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	ภูมิปัญญา
	อันเป็นมรดกโบราณ... สรรพคุณจากหลากหลาย ไม้ยา และสมุนไพรไทย... เชิงประวัติศาสตร์ภาษา โบราณถึงถิ่น ภูเขาอันร่มรื่น...	4. สร้างเสริมในเรื่องความ กตัญญู 5. สร้างเสริมเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างเสริมประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างเสริมจริยธรรม	5. ภูมิใจในความเป็นไทย 6. ภูมิใจในความเป็นไทย 7. มีความรัก สุนทรีย์						
25	นคร หนองบัว / หนองบัว ประวัติศาสตร์วังศึกษา ทรงนำแนวคิดสู่โรงเรียน บันทึกเป็นสารคดีค่าประเทือง ให้เรื่องด้วยวิชาการ ทรงพัฒนาเสริมทักษะการศึกษา เขียนตำราภาษาไทยให้... ทรงเชี่ยวชาญกล่าวถ้อยคำ... อันถ้อยคำทุกถ้อยคำ... ทรงเป็นนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. สร้างเสริมวัฒนธรรม ศาสนา 2. สร้างเสริมเรื่อง สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างเสริมในเรื่อง กตัญญู 4. สร้างเสริมเรื่องกาลเทศะ ที่เหมาะสมที่ควร 5. สร้างเสริมจริยธรรม	1. ภูมิใจในความเป็นไทย 2. ภูมิใจในความเป็นไทย 3. มีความรัก สุนทรีย์	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงนำ)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ข้ามรุ่น)				

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	ภูมิปัญญา
26	ทรงพล หอทองคนใกล้ให้เหตุผล จรรยาบรรณเป็นพระราชพิธี แรกทศวรรษหนึ่งครั้งถึง... ทรงพระบูรพาภิรมย์ ถือเป็นภารกิจสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีอัน ไม่มองข้ามทรงคิดค้นพระทัย งานศิวะศิลป์ทุกถิ่นที่ ทรงได้ตั้งบ้านเสนาให้ อู่รักษ์แห่งหนึ่งบ้านสร้างใจ ได้ถือใกล้ในแบบอย่างทางตน...	คุณค่าของภูมิปัญญา 8. สร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 9. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	ผู้ปฏิบัติงาน 8. คนมีจิตสำนึกใน การเฝ้าระวังร่วม กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 9. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม	1. ฐานผู้นำ (องค์อุปถัมภ์) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (พระสงฆ์, พระ อุปัชฌาย์, พระ ราชบัณฑิต)	1. คนรุ่นใหม่ 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ไพศาล ราชบุรี)	การดำรงชีวิต	อาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	ภูมิปัญญา
	นรินทร์ ช่าง / กอนสภาพ วรรณกรรมบันทึกคือคุณค่า เคารพทศวรรษศิลปวัฒนธรรม มุขปุณณิศา ในสายงานวัฒนธรรมการ...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์	1. คนรุ่นใหม่คน 2. คนมีศรัทธา 3. คนมีจิตเพียรทาง จิตใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความดี	1. ฐานผู้นำ (องค์อุปถัมภ์) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (พระสงฆ์, พระ อุปัชฌาย์, พระ ราชบัณฑิต)	1. คนรุ่นใหม่ 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ไพศาล ราชบุรี)	การดำรงชีวิต	อาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	ภูมิปัญญา

ที่	ชื่อ - สกุล / วัตถุประสงค์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ภูมิปัญญาหรือศิลปกรรม	ผลิตภัณฑ์
(ต่อ)	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว... อนุรักษณ์คุณงามความดีของ ท้าวท้าวสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว... คุณธรรมสัมมาจริยวัตร ช่วยราษฎรผู้ยากไร้ในศาสนา เสด็จเยือนทั่วทุกหัวเมือง ทุกเวลาถึงหัวเมืองก่อนนั้น เกิดคุณความดีที่ราษฎรผู้ร่วม ทรงกองบุญสืบมาบรรพบุรุษ คำว่าไทยลือลือใจนี้รันดร ด้วยพระปัญญาคุณพระเจริญ ต่างสำนึกในพระคุณสมเด็จพระ	4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูคุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างวิสัยประพฤตินับถือ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรีย์รส	5. ความเป็นอันหนึ่งอัน 6. ความเป็นอันหนึ่งอัน สังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์			การดำรงชีวิต	อาชีพ	ภูมิปัญญาหรือศิลปกรรม	ผลิตภัณฑ์

ที่	ชื่อ - สกุล / ต้นสังกัด	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของไทย				
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ฐานะทางเศรษฐกิจ	ครอบครัว	
28	นอบ สัจทอง / กลอนนิมราห์ ...พระคุณล้ำค่าที่ไร้วันมี ทรงสร้างสรรชีวิตข้าก็ซึ้งการ... ทุกแขนงแห่งศิลปศาสตร์ ล้าลาพลกึ่งกึ่งทางอักษร จอมกวีศรีประชาสถาพร ทั้งภาพย์กลอนดีดัดสนธิไทย สิ่งสำคัญวรรณกรรมประจำชาติ ประวัตินครรัตนานันทังแก่ใหม่ อนุรักษ์ก็ศักดิ์เกียรติไทย อ้างไว้คู่หล้าคู่คนคร...	1. สร้างความรักชาติ 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างอัตลักษณ์ ของคนไทย 4. สร้างวินัยประพฤติ ปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร ยกย่อง 5. สร้างความรักใคร่ ต่อกัน 6. สร้างความเอื้ออาทร ต่อกัน 7. สร้างสุนทรีย์รส	1. ขาดมีความมั่นคง 2. ไม่มียึดเหนี่ยว ทางจิตใจ 3. ไม่มีความภาคภูมิใจ ในศักดิ์ศรีของ ความเป็นคนไทย 4. ไม่มีคำนิยมที่ดี ในสังคมไทย 5. ไม่มีความสัมพันธ์ ในชุมชน 6. สังคมมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน 7. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงคุณูปการ, ทรงสงเคราะห์, ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ทายาทผู้)	กลุ่มประชากรประเภทบุคคล	ครอบครัว	อาชีพ	ฐานะทางเศรษฐกิจ	ครอบครัว

ที่	ชื่อ - สกุล / ต้นสังกัด	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						ความรู้	คุณธรรม	คุณลักษณะ	ปฏิบัติ
29	นิภา ทองถาวร / ภาคนิสิตภาพ ขอสามสายเสนาะเพียงเสียงสุวรรณคี พระหัตถ์อันนิรมิตรังสีดีดิลป... ปลายปากกาจากพระหัตถ์เจ็ดอักษร ทรงกายกอลอนโค้งงอนท่อนแจ่มใส... มีพระหัตถ์เลิศล้ำเกินคำไข น้ำพระหทัยเย็นมีมธุรสพยอม... เสด็จพระราชกรณียกิจให้ลี้สุคนธ์ ทรงอารมณ์แผ่แผ่เอื้ออุทุม ราชกิจพระปิตุรงค์ทรงบำเพ็ญ ประสิทธิ์ผลประสาหลังมีขวัญไทย พิมพ์ที่พัฒน์วัฒนธรรมประจำชาติ เพราภิลาศพระจริยาอัธมลัย พร้อมบุณยพระประทีปพระนิลไกล เกินคำไขเขียนจานจดจากรลง	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกมลพระ 5. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างความสำนึกเรื่องการ ประพฤติปฏิบัติตาม แบบอย่างที่ดีงาม 8. สร้างความเอื้ออา ต่อกัน	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีริ้วดีเห็นด้วยทาง จิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. คนมีกิริยามารยาท ตามแบบอย่างที่ดีงาม 8. คนไม่สับสน ขมหรือถือถือถูกกัน	1. ฐานผู้นำ (ที่มีที่กิตติมศักดิ์) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (เทวฑีลาศจริยา อัธมลัย, ทรงดนตรี ทรงพระวรา นิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ปรังสน)				

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของไทย			
						การดำรงชีวิต	ความเชื่อ	วัฒนธรรมประเพณี	เทคโนโลยี
30	เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ / กลอนสุภาพ ขอสาสน์สายร้อยเรียงเสี้ยวรุ่งเรืองเสาย ยุยงดาตบระยิบระยับร้อยใจ ผลอมิ่งเมล็ดมณีเมืองแปริ่งประโคน มิให้ริ้วรโรนบรแสงหลง บันไดของเสนาจะห่มมทฤกษ์ ทุกวันเบิกบานละพระรังอุบงแปลง พระหัตถ์สัวยศันท์ข้า้ข้าวง สำลั้งสี่ที่ศรีนครนรทวยงโงม... ต้องถักคิดถักการกระทำตามตรงรอง ความถูกต้องทั้งตรงต่องตงคิม... ขออื้อตะอะอ้อมว่า "ประชาชน ประจวบพร้อมเื่องจะตงอย่างตาม" ขออื้อตงเสดงนำตามจิ่งทวะ จิ่งทวะผู้ลั้งจะดำชวาทนมน ที่โงนทับกับบั้งมั้งอยู่เื่องยาม ให้ลั้งจับับความอื้อเื่องจิ่ง...	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาปนาพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกตเว ที่นพระที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออา ต่อกัน	1. คมมีสิทธิ์เหนือยทาง จิตใจ 2. คมมีคุณร่วมจิตใจ 3. คมมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คมมีความอ่อนน้อม 5. คมมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. คมไม่สิ่งตม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	1. ฐานะผู้นำ (อ้อมเสด็จนำ) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงตนศรี)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชาชน)				

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	ความเชื่อ	วัฒนธรรมประเพณี	เทคโนโลยี	
31	บัวผัน จันทศิริ / เพลอใจเรา ...พระองค์เสด็จไปองค์ประธาน...เอย ทรงช่วยเหลือทุกด้านไม่เลือกกันวัดใด...ลง... ...ทรงนำสวดมนต์ด้วยสายเสียงอันเสนาะ จับใจไพเราะสนาะหัวใจ... ...ทรงมีบทขับและให้คำแนะนำ...เอย เกี่ยวกับศีลธรรมของคนไทย...ลง รวมประเพณีไว้ทุกภาค ทรงช่วยอนุรักษ์ถิ่นแพร่หลาย เป็นพระคุณอันล้ำค่าของชาวประชา...เอย ที่มีลมแดดเจ้าฟ้าทรงห่วงใย...ลง...	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูคุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกตเวทิตะ 5. สร้างวิริยะประพฤติปฏิบัติที่เฉพาะที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างการยอมรับและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนมีความซื่อสัตย์ 2. คนมียึดเหนี่ยวทางจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์ 7. คนในสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม	1.ฐานะผู้นำ (องค์ประธาน) 2.ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงนำเสด็จ, ทรงช่วยอนุรักษ์, ทรงพระราชทานน้ำ)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (คนไทย)	การดำรงชีวิต / / /	ความเชื่อ / / /	วัฒนธรรมประเพณี / / /	เทคโนโลยี / / /	กลุ่มผู้
32	บุญเดือน ศรีวรรณ / สัททลวิถีที่คิดค้นที่ 19 ข้าขออยู่สืบตราบเท่าพรสุดา ร่วมบุญระบายนาม... สืบสานเสริมวิถีศิลปวิถีพระเพ็ชร์	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมียึดเหนี่ยวทางจิตใจ							

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	จุดเด่น	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	ความเชื่อ	วัฒนธรรมประเพณี	เทคโนโลยี	ศิลปะ
ต่อ	แนวทันทันเจ้าเนียงบุล ศาสตร์อักษรวิเศษคงกระพรหมวิบุลย์ เนืองนิตย์วิจิตรคุณพิธาน อำนาจเทพพนมเฉกขบวนวิเศษมาลัย ขวัญเกล้าพระเอกภรณ์นิพนธ์...	3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความสำนึกเรื่องการ ประพฤติปฏิบัติตาม แบบอย่างที่ดีงาม 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน	3. คมมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คมมีความอ่อนน้อม 5. คมคำนึงถึงพิธีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. คมก็ริ่ยามกายาท ตามแบบอย่างที่ดีงาม 8. คมนับสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	1. ฐานข้อมูลวิถี (ทำนุเจ้าเนียงบุล)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (โพธิ์ท่าเตียน ประธา)					

ที่	ชื่อ - สกุล / ต้นสังกัด	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของไทย			
						การดำรงชีวิต	ความเชื่อ	วัฒนธรรม	ศิลปะ
33	บุญเล็ก เวียงเมืง / กลอนลำตัด ...ด้วยบุญญาบารมีที่ระอองค์มีมอบให้ ศิลาป็นของไทยต่างไปหว่ากรบการาน... ทรงสร้างพลทั้งที่นบ้านให้มีการรุ่งเรือง สงเสริมเพลงพื้นเมืองให้รุ่งเรืองตลอดกาล... ทรงที่นผู้วัฒนธรรมให้คงงามรุ่งเรืองนะ คู่กับเพลงพื้นเมืองให้รุ่งเรืองติดัน... ชาวไทยต่างเจ้าบั้งระอถึงถึงแต่ระคุณ ที่ทรงเมตตาการุณย์มีอันดิ่งบุญบ้นศาลา	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกตเวทิตะ 5. สร้างวิถีประชาธิปไตย ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างการยอมรับและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนเชื่อมั่นในตนเอง 2. คนมีคุณธรรมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีคำนิยมที่มีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์ 7. คนมีสังคม 8. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม	1. ฐานผู้เฒ่า (ทรงเสริมพลัง) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงฟื้นฟู, ทรงสร้างเสริม)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (ชาวไทย)	การดำรงชีวิต	ความเชื่อ	วัฒนธรรม	ศิลปะ
34	บุญสืบ ชิงหวาง / โคลงสี่สุภาพ ...มาคู่วัฒนธรรมอันล้ำมรดก ค่ามรดก ทำนุคุณคุณคิดสร้างสรรค์สถาบันไทย ปวงเป็นประจักษ์แจ้งใจจน ยิ่งอย่างพระรัตน	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ	1. คนเชื่อมั่นในตนเอง 2. คนมีคุณธรรมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม	1. ฐานผู้เฒ่า (มาคู่วัฒนธรรม) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (ราษฎร์)	การดำรงชีวิต	ความเชื่อ	วัฒนธรรม	ศิลปะ

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมายการสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การเข้าถึง	ความภาคภูมิใจ	การยอมรับ	สุขภาพ	
๓๐	ทงมิ่งพร ผลพระอริราชสงครามพระยา ก่อนกรีก้อยแก้วแห่งร้อยยกองกานท์... ต่างคดีเดือนสองเจ็ดห้า บ้างโคลงกาพย์กลอนร้องร้อยหลาก ลักขณณ์เมธ ...	4. สร้างเสริมเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวินัยประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น 9. สร้างหลักการประพฤติ ปฏิบัติที่ถูกต้องในการ ดำเนินชีวิต	5. คมคำนิยมที่ดื่ม ลิ้มคนไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม 9. คมดีธรรมในการ ดำเนินชีวิต							
35	ประทีป คุณสาย ณ อยุธยา / โด่งเสียดา ...ทุกข์ขจรกรองร้อยเพรีศรร้อยน้ำพระทัย... เผยแผ่ความรู้แก่ทั้งระย้อย... ราวทพพริศรัตนเมืองเขยดั่งรุ่งนิตย์	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างเจตคติประพฤติปฏิบัติ	1. คนเชื่อมั่นในคน 2. คนมีศรัทธาในจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงพระราชทานพรม) 3. คนรับฟัง (ไปงประชา)	1. คนรับก่อน 2. คนรับใจจับ 3. คนรับฟัง (ไปงประชา)					

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมายการสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การสร้างสรรค์	ความซื่อสัตย์	คุณธรรมประจำใจ	สุภาพ	
36	ประทีป สุทธิสา / 1. เหนงเหล่งบ้านองพรต 2. เหนงขอมทอน ทานองกรับ ...5 ทรงเป็นมหลัก อนุรักษ์ศาสตร์ศิลป์ คนไทยหัวถิ่นต้งอินดี พระทรงเงินจัด เล็งประวัติศาสตร์ หรงโยประเทศไทยทุกถิ่นที่ อนุรักษ์ธรรมชาติ บำรุงศาสนา เสริมสร้างคุณค่า ประเพณี เอกลักษณ์โดดเด่น ทรงเป็นศิลปิน พื้นฟูภูมิศิลป์ และดนตรี เชี่ยวชาญอักษร ภาพลักษณ์ของโลงอินท์	ที่นงมะทีศวร 6. สร้งสนทรมยรส 7. สร้งความเอออาร์ ดอ์กัน 1. สร้งความน้คงทง จิตใจ 2. สร้งควมศรัททอน ศสนา 3. สร้งควมศารท สถบ้นพระมหกษัตร์ 4. สร้งส้นบ้นเรื่องควม กตัญญู์คุณ 5. สร้งส้นบ้นกรอกลทหะ 6. สร้งร้งปีประพต ปฏิบติ ที่นงมะทีศวร	สุนทรียศาสตร์ 7. คนน้ส้งคม ช่งเทอ์อ์กอ์กัน	1. ฐนบ่ผู้นำ (ทรงเป็นผู้นำ กิจกรรมชวาทุช) 2. ฐนบ่ผู้ปฏิบติ (ทรงพระรช นินบ์)	1. คนรับก่อน 2. คนรับบ่จ่งบ้น 3. คนรับหลัง (คนนงยท้งถิ่น ไทยท้งชาติ)					

ที่	ชื่อ - สกุล / วนหลักางค์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	อุดมคติ	วัฒนธรรมประเพณี	เทคโนโลยี	
	ร้อยแก้วสารพัน สารคดี ปฏิภาณภาษา สักกกลอนเสด พระราชพิธีมหามงคลส บทกวี...	7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาเร ต่อกัน 9. สร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	ช่วยเหลือเกื้ออกัน 9. คมมีจิตสำนึกใน การในการอยู่รวม กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม							
37	ประพนธ์ เรืองรงค์ / พงษ์เอก เพลงออกซาร์ปิงได้น้อมบัคมให้กราบ เทิดทูนหาความกตัญญูระชาตุนารีไทย ฟังเสียงกบฏกัถลั้งมึงเกิดชวยหญิงร่วมใจ กับกลอนนำพอลั้งมึงไปด้อมดั่งพระเทพาหม คมวลีและคำวิจิตรงามความคิดและความหมาย งานสืบสายคติธรรมน้อมนำชี้ให้ฉิดฉิน ด้วยพระทัยไม่มิตตา เหมือนมหาศากยวรค์ ปลุกชีวินป็นชีวาเพื่อใช้สาคำของคน... สยามกวีไม่มีแล้งชั่งฉั่งแก้กวีพจน์ พระเจงเจประจักษ์เส้ากวีแก้วคู่ฟ้าไทย เสียงถึงกับขับก้องบลงบอกร้องเสียงใน วัฒนธรรมไทยวิถีโลกศรัทธาพระบารมีเสริมส่ง	1. สร้างความศรัททาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกตงพะ 5. สร้างจิตป้ะเทตดีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างความเอื้ออาเร ต่อกัน 8. สร้างหลักการประะตดี	1. คมมีสัจฉิตงหวิยวาทง จิตใจ 2. คมมีดูยร่วมจิตใจ 3. คมมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คมมีความอ่อนน้อม 5. คมมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาศตร์ 7. คนไม่ฉัดม ชวยเหลือเกื้ออกัน 8. คมมีคติธรรมในการ	1. ฐานะสู้งปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชา)			/	/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์กลางณ์	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	คุณค่า	ประเพณีและประเพณีที่บรรพบุรุษ	ศิลปะ	สุขภาพ
38	ประภาศรี สีหอำไพ / โอลงสีสุภาพ ...โดยแสดงตามรอยวิถีวัฒนธรรมย้อนยุค... บำรุงวัฒนธรรมประเพณีที่ประเพณีรุ่งเรือง อนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม... จัดเลี้ยงอาหาร โรงมโหรี... พระกษัตริย์กับกษัตริย์ เงินเราใช้แต่เงินกู เล่นสืบทอดวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา...	ปฏิบัติที่ดีที่ควรในการ ดำเนินชีวิต 9. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนเชื่อมั่นตนเองทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญู 5. สร้างสำนึกเรื่องกตเวทิตะ 6. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสม 7. สร้างสุนทรียรส	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงบรรจุ ทรงเจริญ)	1. คนมีเมตตา 2. คนมีใจบุญ 3. คนมีพลัง (เกื้อหนุนให้ทำ สยาม					

ที่	ชื่อ - สกุล / อักษรย่อ	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	คุณธรรม
39	ประยอม ของทอง / กลอนเล็ก ...ทรงพระมหากรุณาธิคุณแล้ว ทศศิราภรณ์อันยิ่งใหญ่ คือส่วนเล็กเล็กนั้นประทัย สะท้อนในบทกวีศรีชาติไทย... ประจักษ์พระปฏิภาณอันลึกซึ้ง มีเมตตา พระทัยกว้างไกลจาก วรรณศิลป์สู่คนไทยไปทุก คือ "กวีศรีประชา" ทั่วหน้า	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญู 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างความเอื้อเฟื้อ ต่อกัน	1. คำนึงถึงคนอื่นทางจิตใจ 2. คำนึงถึงเรื่อง ความกตัญญู 3. คำนึงถึงเรื่อง ความเอื้อเฟื้อ 4. คำนึงถึงเรื่อง กาลเทศะ 5. คำนึงถึงเรื่อง สังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 7. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงบทเล็ก)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชนบท)				
40	ประยูร วัฒนชัย / กลอนเล็ก ...ข้าพระพหุใจที่รักในชาตินี้ ได้บาทว่าผู้สร้างตั้งใจกับกล้า มีความสุจริตใจที่ดีทั้งใหญ่ พระกรุณาธิคุณเสมอมา... พระสืบสานงานเมืองให้รุ่งเรืองเล็ก	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญู 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ	1. คำนึงถึงคนอื่นทางจิตใจ 2. คำนึงถึงเรื่อง ความกตัญญู 3. คำนึงถึงเรื่อง ความเอื้อเฟื้อ 4. คำนึงถึงเรื่อง กาลเทศะ	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ศิลปวัฒนธรรม)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาวประชา)				

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของไทย			
						การดำรงชีพ	ความเชื่อ	คุณูปการ	ศรัทธา
ต่อ	ศิลปินร่วมสมัยที่มีพัฒนา ปฏิบัติจริงจังให้ดูเสมือนศตย ท่านได้ทรงชวนชาวที่อยู่ด้วยกัน... ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรื่องพูดถึงยลของ มาประชุมคุ้มครองเจ้าของบาท... องค์สมเด็จพระพรหมนันทิจะหัดให้เสด็จ นิพนธ์เพลง "สัมมา" ซึ่งคนทั่วไป เป็นอาหารที่เนื้อที่เนื้อเนื้อมานาน ผลิตภัณฑ์อาหารที่นานมีพัฒนา... เจ้าปู่เดิมนี้มีความพระนามพระนันทิจะ ชาวบ้านเขาเป็นมฤตยูการนันทิจะ ...มณารวมกันน้ำได้สดับปรุงแต่ง ยอดกัญชู่กึ่งหัวแดง ๆ ก็ต้องทำ... พระนิพนธ์เพลงให้บรรเลงร้องว่า ส่วนผสมสัมมาสัมมาสัมมาสัมมา...	5.สร้างมีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออา ต่อกัน 8. สร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม 9. สร้างความตระหนักใน คุณค่าของภูมิปัญญา	สังคมไทย 6. มีความรุ่มทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คนมีจิตสำนึกใน การในการอยู่รวม กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 9. คนหันคุณค่าของ ภูมิปัญญา	ทรงพระราช นิพนธ์)					

ที่	ชื่อ - สกุล / วนัถิติชอง	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีพ	ความเชื่อ	ภูมิประเพณีและขนบธรรมเนียม	ทัศนคติ	
41	ประสิทธิ์ ไรฑิตเสียร / โดงสี่งภาพ ...เพื่อกายเป็โดงสี่งนั้ทกเออนเ็ยร็อง เรียนบทพาทพธูฐานพศุ ผลเอย... รูปลัทธิชว่สอักขร้งร้งมาช ผู้เอดลอกเอ็อง-บาทั่วนบ่ลือ... โลกนั้เอ็องปราชญ์เอนมีสรวาง...	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนเตือนกันคน 2. คนมีศูนร่วมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานะผู้ปฏิบัติ (ทรงประพันธ์) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (หลาน) 	คนยุค	ทัศนคติ	ภูมิประเพณีและขนบธรรมเนียม	คนยุค	คนยุค
42	ประเสริฐ ณ นคร / ถอนสุภาพ แนวกร็วรับสร้างอยู่ถางทาว ตุงพชรพรทาวพรยปะดะบับเวทา สมเด็งพระพรรัตนวราศดา แถ้วกัฏญูการเ็ยเอนเ็ยเ็ยเอน...	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 4. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 5. สร้างสุนทรียรส 	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนมีศูนร่วมจิตใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 5. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชนิพนธ์) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (คนไทย) 	คนยุค	ทัศนคติ	ภูมิประเพณีและขนบธรรมเนียม	คนยุค	คนยุค

ที่	ชื่อ - สกุล / ชั้นปี	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม	ความซื่อสัตย์	ความซื่อสัตย์	ความซื่อสัตย์
	ห้องเขียว ศิลปะ ดนตรีที่สารคดี ทรงเล่นกลอนสดสักวา...	ที่หนงอี่ศวร 6. สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของประเพณี	สิ่งของไทย 6. คนตระหนักถึงคุณค่าของประเพณี			คุณธรรม	ความซื่อสัตย์	ความซื่อสัตย์	ความซื่อสัตย์
45	พรศักดิ์ จันทร์กษา / กอนฉ่า ...บุญพระเสด็จเสด็จล้อมที่บุญใหญ่ภาพ ...ร้านหน้า ประชาซอซังซัง... ของยี่คำกับธรรม ความตั้งใจดูคนคนตัว เดิมคำได้คำไปข้อยอยู่ พระพระหรือบ่อรับเอาไว้ทุกสถาน การจำที่อนัดสืบทุกภาค ทรงไม่ได้อ้อ พระทัยตั้งสงเสริม... จ้ำงไร กวีไทยเทศคำ แคววพัก คำมีข้อยอง ไซนานอ้อ ภาพซอซังซัง ของคำคำ ประทานให้แก่กร...	1. สร้างความตระหนักในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาปนาพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างการยอมรับ	1. คนมีจิตใจดี 2. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีสำนึกที่ดีในสิ่งของไทย	1. ฐานะผู้ว่า (ทรงไอเอม) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (พระพระราชนิพนธ์)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (นิกร)				

ที่	ชื่อ - สกุล / ชื่อนักขณ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						คำสั่งโรงเรียน	คำสั่ง	กฎระเบียบโรงเรียน	ครูผู้
47	<p>เอื้อคนพร้อมรักทุกภาคีค้ำบัม ไทยทั้งต่างชาติโอกาสเอื้อถึง พบพสัมพันธ์ที่สร้างเอื้อร้อยเรียง... กับเรื่องเมืองไทย กลอนใจรั่วไหลลง กาทย์อันที่จริงโผล่ถึงสืบสร้างเสริมสาม...</p> <p>พงษ์ศ มุคตา / กลอนสุภาพ ...ว่าได้ทรงพระนิพนธ์ด้านบทกลอน ตั้งแต่ตอนมัธยมคือ "สัมมา" นิพนธ์เสร็จทรงร้อง จำหน่ายเขตประทานแก่พระสหายให้ขึ้น ข้า... ...เป็นคำร่ายอาหารไทยทุกคนใครที่สนใจได้ทำ กิน... ก่อให้เกิดภูมิปัญญาคนต่างถิ่นหันมาแพร่ ขยายหลายคือสามารถทำให้อาณาได้ วิทยสถาน ทั้งกลอนกานที่ประทานให้เป็นเพลง...</p>	<p>ดำเนินชีวิต</p> <p>1. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 4. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 5. สร้างความตระหนักใน คุณค่าของภูมิปัญญา 6. สร้างการยอมรับและเห็น</p>	<p>1. คนมีคุณธรรมดีใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย 5. คนเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญา 6. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม</p>	<p>1. ฐานผู้นำ (ทรงเป็น เยื่ออย่าง) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงจนศรี ทรงพระราช นิพนธ์)</p>	<p>1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ไทย เขารชนไทย)</p>	<p>ครูผู้</p> <p>กฎระเบียบโรงเรียน</p> <p>คำสั่ง</p> <p>คำสั่งโรงเรียน</p>			

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / องค์กร	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีพ	ความเชื่อ	ภูมิปัญญา	คนไทย	คนไทย
48	<p>...ยกวชนคนไทยมีใจรักกันมีรักใคร่กันไม่ ที่ข้างอื่นสิ่งพระพรหมเจ้าองค์ เป็นเมืองอย่างวัฒนธรรมงามของไทย...</p> <p>พรทิมา สุวรรณภักดิ์ / พลพรภักดิ์ เอื้อเฟื้อช่วยเหลือญาติพี่น้อง กราบคุณครูบารุงจากจารีตปฏิบัติ กราบคุณครูบารุงจากจารีตปฏิบัติ ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดตั้งต้น ทวงเจ้าเอื้อเฟื้อช่วยเหลือญาติพี่น้อง ...</p> <p>อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วทิศไปรดประพาศ จุดธูปขอพรพระอริยสงฆ์ไทย พระราชเจ้าองค์พระอริยสงฆ์ วัฒนธรรมของชาติไทยสืบต่อไป รักษาศรัยปฏิบัติตนตามหลัก รักษาศรัยปฏิบัติตนตามหลัก ทวงเจ้าเอื้อเฟื้อ วัฒนธรรมที่นับว่ารุ่งเรืองแล้ว</p>	<p>คุณค่าของวัฒนธรรม ท้องถิ่น</p> <p>1. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญู 3. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 4. สร้างวิถีปฏิบัติ ที่เหมาะสม 5. สร้างการยอมรับ วัฒนธรรมท้องถิ่น</p>	<p>1. คนมีคุณธรรม 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีสำนึกเรื่องกาลเทศะ สังคมไทย 5. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม ที่วัฒนธรรม</p>	<p>1. ฐานปฏิบัติ (ทรงคนตรี ทรงพระราชนิพนธ์)</p>	<p>1. คนรัก 2. คนรัก 3. คนรัก (ประชา)</p>					

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / องค์กร	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม
49	พรหม พิภพสาร / กอนฉ่า สมเด็จพระเจ้าราชินีแห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ท่านได้ทรงนำ วัฒนธรรมของไทยไปเผยแพร่ให้ชาวโลกได้ชื่นชม ทุกยุคคนเตรียมไปพร้อมวัฒนธรรมไทย ให้ชาวโลกได้ชื่นชมให้ประเทศไทย...	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรืองความกตัญญู 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ 7. สร้างสำนึกเรื่องเกียรติยศ 8. สร้างความเอื้ออาทรกัน 9. สร้างการยอมรับและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีสติคนมีหัวใจ 3. คนมีศรัทธาในสิ่งดี 4. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีสำนึกที่ดีในสิ่งคนไทย 7. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 8. คนในสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมทุติยธรรม	1. ฐานะผู้นำ (ทรงเป็นผู้นำเริ่มต้นอนุรักษ์มรดก, ผู้วางยุทธศาสตร์) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทั้งทรงนำ, เผยแพร่จากชาวไทยหลายอาชีพที่ไปต่างประเทศเช่นครู, คุณนาย, กรรมการ)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม
50	พวง บุชารัตน์ / โกลบอล พุทธศาสนิกชนร้อยเรียงรอยโรค โกลบอล องค์กรต้นแก้ววิถีชีวิตแท้	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีสติคนมีหัวใจ	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / องค์กร	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						ความรู้	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	
51	พริษฐ์ วัชรประยูร / กลอนคำ ทำนองที่คล้อง สมนัดพระเทพรัตนสุทธานุชา ชาวประจวบคีรีขันธ์ที่ได้ออกมาสู้ในเสียด... ยามอื่น ได้แก่เอาใจสั่งตั้งเคียง เขากะสานเมือง เสียงกลอนเล่าบอกให้ชาวประจวบคีรีขันธ์... พระสงฆ์สร้างสรรค่างานคุณงามความดี พระราช	3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างมีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสม 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทรกัน 9. สร้างหลักการประพฤติ ปฏิบัติทุกที่ควรในการ ดำเนินชีวิต	3. คนมีสำนึกดี 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9. คนมีศีลธรรมในการ ดำเนินชีวิต	1. ฐานปฏิบัติ (ทรงพระราช นิพนธ์)	(สถานละมุน เฮง, ประชา)					
		1. สร้างความมั่นคงใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ	1. คนมีสำนึกดี 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความอ่อนน้อม 4. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย	1. ฐานปฏิบัติ (ทรงพระราช นิพนธ์)						

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม
	นิพนธ์แสดงให้วิดิทัศน์ พระมหา คุณมณีคุณสันปภกษณอมระมณฺญ...	6.สร้างวีดิทัศน์ประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8.สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน	7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน		(หลายชั้นคนใน โลก)	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม
52	ทิพย์ช บุษยะธมาส / กลอนสุภาพ ๖ คือคุณร่วมรักธรรมกถิต ๗ คือมีเมตตาในใจ... ทรงมุ่งเสียดสตรียศรับกรองกานท์ ทรงเป็นอมด้วยปฏิภาณการวี พระดีความภูมิใจไทยทั้งชาติ ทรงเปรียบโปรดเอกลักษณ์เป็นสักขี เสนาะเพลงเมืองพระองค์ทรงดนตรี หวนบารมีร้องรับใจสงบใจ เพลินฟังเพลง "สัมคำ" คำพริ้งเพราะ เสียงระนาดระฆังสมสมัย ปลุกวิญญาณส่นมกรุ่งเรืองไทย พลีที่มิให้ขียนยงศรศรธา ก็ร้อยคำบุษยะธมาสได้ ก็ร้อยใจจงเป็นหมั่นหมกหม...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างวีดิทัศน์ปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทรกัน 9. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนเชื่อมั่นตนเอง 2. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทาง จิตใจ 3. คนมีสุขุมร่วมจิตใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีสำนึกที่เห็น สังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม ทุกวัฒนธรรม	1. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงระวาง นิพนธ์)		คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	ศาสนา	ภูมิปัญญา	ศิลป	
53	พินิจ รักคุณศาสน์ / กลอนคำ ...ประเทศไทยเป็นเมืองธรรมแท้ ร้อยกัมนามต่างอยู่ ศาสนาพระพุทธเจ้าไทยถือเทือกถิ่นแก้ว พระแทมไทยถือพร้อมปะปนกันได้ปล่อย พระมหากษัตริย์มีไพร่ที่ทาษาอันเฝอธรรม... ศาสนประเพณีพร้อมธรรมเนืองทุกท้องถิ่น พระองค์ทรงอนุรักษ์บ้านแก้วที่มั่นคง... การกุศลพระองค์สร้างบุญมาเป็นเยี่ยงอย่าง กิริยาดีบุญดีเยี่ยมพร้อมบ้างที่อุทิศสร้างใส่พระองค์...	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบัน 3. สร้างสำนึกในเรื่องความพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องกตัญญูคุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างสมทบมิตร 9. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 10. สร้างการยอมรับและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น 11. สร้างหลักการประพฤติปฏิบัติที่ควรในการดำเนินชีวิต	1. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 2. คนมีคุณธรรมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 7. คนในสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม 9. คนมีศรัทธาในการดำเนินชีวิต	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (พลกษัตริย์ชาวไทยทั้งสอง)					

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ผลิตภัณฑ์
54	มณี ทอยมงคล / คำล้านนา ...พระเมตตา องค์พระเทพโฆสิตวิมลพุทธ... น้ำพระทัย ยิ้มใส ซอยคำ หนุนยอดเจ้า โอบน รับบาทพระรัก มากศรัทธาคนดี นับปีเดือนนาน รับใช้บาทเจ้า ทรงสนพระทัย ศิลปโศกศาสตร์เจ้า คนตรีไทยไปครัว... เจริญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาสถิตไว้ เป็นภาษาแก้ว ไม่สื พระปารเมศ อุดมเดชศรี พระราชาธิบดี งามมีเดชากล้า ปกคุ้มรักษา พระเทพเจ้าหลัก หัวใจหนา ยิ่งดี...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความศาวาท สถาบัน พระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรีย์รส 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน	1. คนเชื่อมั่นในคน 2. คนมีสัจธรรมเห็นวาง จิตใจ 3. คนมีศรัทธาจริงใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 8. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงสนพระทัย)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง	การดำรงชีวิต	อาชีพ	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ผลิตภัณฑ์

ที่	ชื่อ - สกุล / วิทยาลัย	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ความรู้	คุณธรรม	วิถีชีวิต	ศิลปะ
55	มณีรัตน์ เวชรัตน์ / โกลด์สตีปัท ...พระราชมัทย์ / วิทยาลัย - ธรรมเทอยู่... คุณค่า สิ่งดีที่ควรทำร่วมกัน คุณค่า แสงสว่างเจดีย์บนพระศาสนา คุณค่า อนุรักษ์บ้านร้างน้ำท่าเกวียน ถึง ยินประโยชน์ออกประชา อื่น...	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างวินัยระเบียบปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อ กัน 8. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คมมีสิ่งยึดเหนี่ยวทาง จิตใจ 2. คมมีศูนย์รวมจิตใจ 3. คมมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คมมีความอ่อนน้อม 5. คมมีความซื่อสัตย์ใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. คมไม่ล้าสมัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คมอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม ที่วัฒนธรรม	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชา)	ความรู้	คุณธรรม <td>วิถีชีวิต <td>ศิลปะ </td></td>	วิถีชีวิต <td>ศิลปะ </td>	ศิลปะ

ที่	ชื่อ - สกุล / อีเมล	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ	
56	มนตรี ตรีมาท / โด่งสีสุภาพ ...ประจำอยู่ประจำเรื่องเกี่ยวกับเรื่อง เรื่องของการส่งเสริมและ... ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเรื่อง... การสอนสภทักทายเรื่อง... น่านวลีคดีอันเจิดจ้า...	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสัมพันธ์ในเรื่องความ กตัญญูผู้ 3. สร้างสัมพันธ์เรื่อง ภาคทะเล 4. สร้างอัตลักษณ์ของ คนไทย 5. สร้างระเบียบปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส	1. คนมีคุณธรรม 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีความภาคภูมิใจ ในชาติ ศรี 5. สร้างวิถีปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระราช นิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					
57	มณเภา ยูเด็น / กอลน้ำดี อันเมืองไทยอันนี้ มีร่วมกัน ทั้งที่อยู่และที่ขาย จนต้องรู้ว่าตามหา บัณฑิต อาจารย์ดีเยี่ยม อยู่อย่างกับดีดิน จากผู้สั่งสอนกับทำ...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสัมพันธ์ในเรื่อง กตัญญูผู้ 4. สร้างสัมพันธ์เรื่องภาคทะเล 5. สร้างระเบียบปฏิบัติ ที่เหมาะสม	1. คนเชื่อมั่น 2. คนมีคุณธรรม 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความภาคภูมิใจ ในชาติ 6. มีความงามทาง	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระ นิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					

ที่	ชื่อ - สกุล / วิทยาลัย	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ศิลป	
58	ชก ชูบัว / กลอนใหม่ทะเลสูง ...ทิ้งรอยการงัดกลอนกลักรักเสียด ขบขุดจิตว่าแต่เป็นอนุสรณ์... ด้านภาวการวรรณกรรมทรงชำนาญ ข้างเชี่ยวชาญช่างของเชิงแก้ว...	ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส 1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส	สุนทรีย์ศาสตร์ 1. คนอื่นมีไม้มาน 2. คนมีคุณร่วมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					

ที่	ชื่อ - สกุล / วัตถุประสงค์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีพ	สุขภาพ	คุณธรรม	ปัญญา
60	ระพีร์ ปิยะจันทร์ / กลอนเพลงเรือ ...วัฒนธรรมเป็นสิ่งล้ำค่า คนศรีไทย หงไผ่สละนบ่า สี สี ศะระพรวชา องค์ผู้ล้ำค่า แห่งเมืองสยาม จิตวีรกรรมมิ่งพญา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์ผู้ทรงพระมหา เป็นศรีแห่งวรรณปราชญา ร้อยกรอง ร้อยแก้ว ก็แก้วพันทวี และทางประเสริฐวิญญู ซึ่งชาววรรณคดีนี้ ยอขึ้นกันทั่ว สักวาเข้าข้างเรา...	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้คุณ 3. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างอัตลักษณ์ของ คนไทย 5. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างหลักการประเพณี ปฏิบัติที่ถูกต้องในการ ดำเนินชีวิต 8. ศึกษาค้นคว้า ด้านประเพณี ปฏิบัติที่ถูกต้องที่ควร นำมาปฏิบัติ	1. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู 2. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู 3. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู 4. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู 5. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู 6. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู 7. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู 8. ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความกตัญญู	1. ฐานผู้นำ (องค์ผู้ล้ำค่า แห่งเมืองสยาม) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี, ทรงพระราชนิพนธ์, ทรงเป็นครู, จิตรกรรม)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชา)				

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์กลางณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีพ	อาชีพ	ผลิตภัณฑ์	กลยุทธ์
61	พระวัดโสมนัสราชวรวิหาร / กลอนเล่าเรื่อง... ...ชีวิตเก่าโบราณคดีทางดนตรีหรือเพลงเป่าปี่ ที่ระบอบคตินิยมทางวัฒนธรรมจีนไม่หลงเหลืออยู่ ฮือฮือเพลงเก่าลอมซังเอื่อยๆทั้งหมดกลางเขมรไพรไยโค ทุกประโยคทางนฤทิตสมถวิลมนารีนางน... ...พระนางเจ้าเอี่ยมศานตามันตราโบราณต่างต่าง ทั้งจอมสรวังพระราชวังให้คงลอมซังปี่มโหรี ศรีสร้างสมบัติของไทยตั้งไกลนานประเทศ...	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบัน 3. สร้างสำนึกในเรื่องความพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญู 5. สร้างสำนึกในเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน	1. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ 2. คนมีคุณธรรมจิตใจดี 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 7. คนไม่สิ่งจม 8. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม	1. ฐานปฏิบัติการ (ทรงดนตรี, พระอาจารย์สอนทหารพรททพระราชทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง	การดำรงชีพ	อาชีพ	ผลิตภัณฑ์	กลยุทธ์

ที่	ชื่อ - สกุล / อันที่กลาง	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย							
						ศูนย์วิจัยฯ	อุทยานฯ	พิพิธภัณฑ์	สภามหาวิทยาลัย				
62	เสียม ต้าเสียดุล / *ไม่มีสำเนา												
63	วราพร บำบัด / คำขอทำนองขอ พระขอ ...งานมีพระทัย บ่ได้หมั่นศรั้ง ทรงเป็นกำลังเริ่มคุ้มครอง สืบไว้วัฒนธรรมปกป้อง มรดกของชาติไว้วัฒนา พระจริยวัตรงามล้ำค่า สมสู่ขุนนางชาติดีดิดา ร้อยมรดกสง่างามอันเหล่า ด้อยมรดกจากฟ้าชุ่มใจชน... ...พระปรีชาเลิศสิ้นพระนิพนธ์ลลลลลล โกลง อันท์ บรรยาย ราช กลอน กายก็ได้...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาบัน 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ พระมหากษัตริย์ กตัญญูผู้ 4. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างหลักการประเพณี ปฏิบัติที่ควร ดำเนินชีวิต 8. สร้างความตระหนักใน คุณค่าของภูมิปัญญา	1. คนเอื้อเฟื้อ 2. คนมีศรัทธา 3. คนมีสติ 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีสำนึกที่ดี 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. สร้างหลักการ ประเพณี ปฏิบัติที่ควร ดำเนินชีวิต 8. คนที่เห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญา	1. ฐานผู้นำ (ทรง เป็นเจ้า* ต้นคำ ริเริ่มคุ้มครอง) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชา)								

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีพ	สุขภาพ	คุณธรรม	ปัญญา
64	วันนารี ภูตัน / กลอนสุภาพ ...เพื่อที่กันไปลูกให้เขารักชาติ ประวัติศาสตร์ศรีอยุธยาจึงได้ นั้นสำนึกเกียรติประวัติชาติไทย ทรงยกย่องสยามชน... ...หยดนมสดบ่าเย็นเย็นมี ฮารปรามซึ่งสงบระไรไม่... ...พระคุณเอื้อเฟื้อประทานแก่บ้านเย็น พระเกียรติเด่นเกริกก้องไปทั่วโลก...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาปพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างมีประเพณี ปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส ที่	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีผู้ชื่นชมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนคำนึงถึงใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรีย์คางคกร์	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชา)				
65	วันเพ็ญ เชื้อพระญาติ / สันตติกาฉันทน์ 14 ...เพ็ญเพ็ญกตัญญูต่อพระบิดาพร งานแก่เทพยพระสวดศุภชัยวันคง... ...ด้วยทรงสุจริตะไทยธานีคิดศิลปสวรรค์ เอกอัครมหาราชสุคติคุณานันต์... ...กับเกียรติคุณอันดีพระชนมกษัตริย์	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ	1. คนมีผู้ชื่นชมจิตใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีความภาคภูมิใจ ในศักดิ์ศรีของ	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงพระราชนิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง				

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศาสนา	วัฒนธรรม	วิถีชีวิต	สุขภาพ
	ข้าพเจ้านับถือพระพุทธศาสนาและมี วันทาแด่พระรัตนไตร์ทุกวัน ด้วยบทกวีประพันธ์ด้วยใจที่ซื่อสัตย์...	3. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างอัตลักษณ์ของ คนไทย 5. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียะรส 7. สร้างความตระหนัก ถึงความสำคัญของ ประเพณี	ความเป็นคนไทย 5. ค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. คนตระหนักถึงความ สำคัญของประเพณี						
66	วาสนา นุศลม / โคลงสี่สุภาพ ...พระเมตตาปราณี หัวหน้า แดนรอยราชจักรี องค์กษัตริย์ พวยราชย์มีเมตตาเอ็นมพระบารมี... ...ไทยเป็นเอกราชแพรวพราวทัน เพราะพระทรงสร้างสรรคัลสิ่งเอื้อ อักษรแก้วรวมนิเวศ คือสื่อสืบชาติเชื้อจิตไม่ไปตรอม... ...งานศิลปะจัดตั้งให้ดำรง	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทาง จิตใจ 3. คนมีคุณร่วมจิตใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีค่านิยมที่ดีใน	1. ฐานผู้นำ (ทรงสร้างสรรคัล) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชาติหน้า)			/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศสญ๑๒๓๔	ศสญ๑๒๓๕	ศสญ๑๒๓๖	ศสญ๑๒๓๗
	เรื่องเด่นครั้งหลังสุด มีขนาดห้องหวานจิต พระเกียรติพระกัท เทืองผู้สมัย	5.สร้างสิ่งใหม่เรื่อง กาลเทศะ 6.สร้างวีรประวัติปฏิบัติ ที่พระเกียรติ 7. สร้างเสน่ห์ 8.สร้างเสน่ห์อันดีต่อ กัน	สังคมไทย 7.มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนไม่สังคม ช่วยเหลือกัน						
67	วิเชียร คำเจริญ / หลง ...ร้อยกรองบทกลอน ซึ่งงดงามศิลปะของไทย และเป็นหลักชัย ของนักแปลสยาม เอาใจร่วม มารวมร้อย เป็นกลีบบทกล หอมเหม็นหอม ปู่ของชาติพระบาทสมเด็จพระ ...ด้วยแรงบุญญา ด้วยพรจากฟ้าเบื้องบน ไปวัดบันดาศกล ให้พระองค์ ทรงพระเจริญ	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 4. สร้างสิ่งใหม่เรื่องความ กตัญญูรู้คุณ	1. คนเชื่อมั่นตนเอง 2. คนมีนิสัยชอบช่วยทาง จิตใจ 3. คนมีตัวจริงใจดี 4. คนมีสิ่งใหม่เรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีความเมตตาใน สังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์	1. ฐานผู้นำ (ทรง เป็นหลักชัย) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน) 3. ฐานผู้รับ สั่งคนไทย	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (นับแหล่งสยาม นักแปลสยาม)				

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ	
68	วินัย กุระหงษ์ / โฉลกสีสุภาพ คนตรีวิทกล่าวที่ถลางใน... ...ขับกล่อมบ่าวเจ้าที่ทุกท้าวสุทธานต์ การองการที่อื่นกองประทิววรรณศิลป์... คือเอกที่ทักวีแน่ แห่งท้าวแสนสยาม... ...อีกจิตรกรรมพระสามมรดกแท้ การสังคีตดุจดอกไม้เขียน ใต้น้อ ทั้งกาพย์กลอนล้วนแล้วแต่ด้วยวรรณศิลป์...	5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างจิตสำนึกประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูต่อกัน 4. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร	8. คนมีลักษณะ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชพิธีทำ) 2. คนมีคุณสมบัติ ความกตัญญู 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความสามัคคี 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ปรมาจารย์)	เป้าหมาย การสังเกต	ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ

ที่	ชื่อ - สกุล / วนพลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						ศูนย์การเรียนรู้	อุทยานวัฒนธรรม	พิพิธภัณฑ์	ศูนย์วิจัย	
69	วีโรจน์ วีโรจน์วัฒนกุล / เพลงนอก ...คือเอกลักษณ์อันมีค่าที่ครั้งหนึ่งพระมเหษิต้า พระอารามอันเฝ้ายามเฝ้าพระบรมมหาราชวัง เสด็จเสด็จออกบวชเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร ด้านการศึกษาของพระมเหษิต้าต่างเสด็จ... พระมเหษิต้าบวชเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร... ...ร้อยรจนาศรีธรรม์เสด็จบวชเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร... พระเป็นศรีที่ร้อยรจนาศรีธรรม์บวชเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร...	6. สร้างศูนย์วิจัย 1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบัน พระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างศูนย์วิจัย 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างหลักการประพฤติปฏิบัติที่ควรในการดำเนินชีวิต	1. ความเป็นเลิศเหนือทางจิตใจ 2. ความเป็นผู้ร่วมใจ 3. ความเป็นกันเอง ความกตัญญู 4. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 5. ความเป็นมิตรที่ดีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 7. ความเป็นสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. ความเป็นธรรมในการดำเนินชีวิต	1. ฐานผู้นำ (องค์ประกอบ, แบบอย่างวิถี) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพรราชพิธี)	1. อนุรักษ์ก่อน 2. อนุรักษ์ปัจจุบัน 3. อนุรักษ์หลัง (แปลง)					

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ภูมิปัญญา	ศิลปวัฒนธรรม
70	วิวัฒน์ บัดจงเจริญ / กลอนคำตัด วรรณศิลป์ไทย เกียรติองค์เกรียงไกร สืบทอดต่อมา ชาติไทยยิ่งใหญ่ของ (เจ้า) เอกราชดำรง คงคู่โลก (เป็น พ่อ).... ...ถึง ลับ กับ โยม อีกทั้งจะโพยน้ำมรดก... อีกยศชาตินี้เรื่องรุ่ง ทรงดั่งออกกัณฑ์...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้คุณ กาลพงศ 5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลพงศ 6. สร้างจิตสำนึกเรื่อง ที่หมิ่นที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทร กัน 9. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีจิตใจเห็นตรง จิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีความซื่อสัตย์ 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9. คนอยู่ร่วมกับอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม	1. ฐานผู้นำ (ทรงเป็น แบบอย่าง) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงจนตรี ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ไทยทั้งต่อ, ลูก เมตนา พตนา)	สูญสิ้นไป สูญสิ้นไป สูญสิ้นไป สูญสิ้นไป			

ที่	ชื่อ - สกุล / อันที่กลาง	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศูนย์การเรียนรู้ ๒๕๖๑-๒๕๖๒	อุทยาน ๒๕๖๑-๒๕๖๒	พิพิธภัณฑ์ ๒๕๖๑-๒๕๖๒	สภามหา วิทยาลัย
71	วิลา ศัญญา / กลอนสุภาพ ...จะเป็นสิ่งไม่พอใจใครอื่น พระองค์ทรงชื่นชมกันฉันท์... เมื่อเขียนกลอนพระกัณฑ์เป็นกวี เมื่อพระทรงดนตรีที่เสด็จ คือเป็นแห่งที่แห่งทั้งโลก ที่ขียนมาหาใจดวงนา ใช้ท่านล้าเจ้าประคุณเป็นบุญญา บามีสรรพาทพระทรงธรรม ข้าพพระพุทธเจ้าไปชมธรรมดา สามัญนิกันหน้าต่อคำ...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาปพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อ กัน 9. สร้างความตระหนัก ถึงความสำคัญของ ประเพณี	1. คนเต็มไม้เต็ม ใจ 2. คนมีจิตใจเห็นตรง ใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ 6. คนมีความซื่อสัตย์ 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9. คนตระหนักถึงความ สำคัญของประเพณี	1. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 2. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 3. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 4. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 5. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 6. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 7. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 8. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า) 9. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระพระราชทานผ้า)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ศิษย์)	สภามหา วิทยาลัย	อุทยาน ๒๕๖๑-๒๕๖๒	พิพิธภัณฑ์ ๒๕๖๑-๒๕๖๒	ศูนย์การเรียนรู้ ๒๕๖๑-๒๕๖๒

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศูนย์การเรียนรู้	อุทยานวัฒนธรรม	พิพิธภัณฑ์	ศูนย์
72	วีรวัฒน์ วรธยางกูร / ภาพยนตร์ 11 ...คำโคลงคือคำพิศวงที่นิรมิตกันนั้นห์ เรียบง่ายคือความที่งามตรงที่ที่วัง... แวนแก้วคือเรื่องรัตน์ แวนแก้วคือปราง... ข้อคิดและคำเขียน ดั่งแสงสว่างสว่างฟ้า ...เห็นมีศรมทางไปยกจะแจ้งใจที่มีศรม ส่องแสงแก้วศรีประเทศไทยอยู่ใจทั่ว ผ่านผู้สอนมีศรมแล้วเสร็จด้วย	1. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้สูง 2. สร้างสุนทรีย์รส	1. คมมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 2. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์	1. ฐานปฏิบัติการ (ทรงพระราช นิทาน์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประเทศไทย)				
73	ศิวภรณ์ ปทุมสุติ / สันติพิสัย 14, กลอนสุภาพ, โคลงสี่สุภาพ ...งานสูงผู้สูงพระศวงค์ พระคือองค์เมื่อกี่ไทย อานอยยามพระราชทथा เห็นพระศมกรณาไม่ไว้ได้ ประโมขอบบ่อบ้องข้างราชย์ ประโมใจประสาให้ราชตุ... ...ครวมิ่งศวาลิขวิญญิตละวันวันศมทร ชาติผู้พิทักษ์กุล กตเวทนี้อมใจ ...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สดถัน พระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูผู้สูง	1. คนเต็มใจในตน 2. คมมีสิ่งยึดเหนี่ยวทาง จิตใจ 3. คมมีศรมร่วมจิตใจ 4. คมมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คมมีความอ่อนน้อม 6. คมมีความยึดมั่น สัจธรรม 7. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์	2. ฐานปฏิบัติการ (ทรงพระราช นิทาน์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง				

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศูนย์วิจัยฯ	อุทยานฯ	พิพิธภัณฑ์	กลุ่ม
74	ศุภกิจ นิรมานบรรเทา / กลอนสุภาพ ...เพื่อสืบต่อด้านธรรมให้ดำรง อยู่ยั่งยืนเป็นสร้างภาษาไทย สักวาไกลอมสวดจำพันต่อง จึงประเทืองคุณค่ากับภานใหม่ สืบสานต่อวรรณกรรมให้อำไท ด้วยแรงใจศรัทธาพระกาญ...	1. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ ดีงามผู้คน 3. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างจิตสำนึกของ คนไทย 5. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร	5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทร ต่อกัน 9. สร้างหลักการประพฤติ ปฏิบัติที่ควรในการ ดำเนินชีวิต	1. สร้างผู้นำ (ทรงมีวิสัยทัศน์) 2. สร้างผู้นำปฏิบัติ (ทรงเล็งเห็นเหตุการณ์) 3. สร้างผู้นำปฏิบัติ (ทรงเล็งเห็นเหตุการณ์) 4. สร้างผู้นำปฏิบัติ (ทรงเล็งเห็นเหตุการณ์)	1. อนุรักษ์ 2. อนุรักษ์ 3. อนุรักษ์ (ทุกฝ่ายของ ราชบัณฑิตยสถาน, ยูเนสโก)	ศูนย์วิจัยฯ	อุทยานฯ	พิพิธภัณฑ์	กลุ่ม

ที่	ชื่อ - สกุล / ชั้นกลางัน	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม
	...เป็นบุญแผ่นดินไทยนี้ มีกุลสตรีเป็นศรีแผ่นดิน สมเด็จพระเทพฯของไทยทั้งนั้น ทว่าที่ดิฉันรู้สึกถึงน้ำพระทัย... ...อึ้งอึ้งจะรังงัดและว้าวรรณคดี เป็นร่วมใจคือเป็น หัวแผ่นดินของพระองค์...	6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างการยอมรับและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น	สุนทรียศาสตร์ 7. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม						
75	สมนึก พงณา / พตง	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความเคารพสถาบัน พระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ	1. คนดีมีน้ำใจ 2. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 3. คนมีผู้ร่วมจิตใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีคำนิยมที่ดีในสังคมไทย 7. มีความงามทาง	1. ฐานผู้นำ (ทรงธงชัย) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร) 3. ฐานผู้ร่วมใจ (ทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (พลกัณฑ์)				

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์กำกับ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศูนย์การเรียนรู้	อุทยาน	พิพิธภัณฑ์	ศูนย์
76	สมมติ กิ่งกาญจนวงศ์ / กลอนสุภาพ ดนตรีไทยเอกลักษณ์เด่นชัดที่สุด เป็นสิ่งที่มีใจไปของ เคยดูบ้านคุณเองเรื่อง เกือบจะต่อสั้นไม่ได้ฟัง... ...ทรงขับร้องเพลงไทยได้เพราะ เสียงสนับทึบกับเสียงระนาด เขาวงกตที่ระดังกับเสียง ใต้อบรมเด็กที่วัดศรีไทย...	5.สร้างสำนักเรื่อง กาลเทศะ 6.สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียะ 8.สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน	สุนทรียศาสตร์ 8. คนไม่สังคม ชุมชนหรือท้องถิ่น	1.ฐานผู้นำ (อุปนายก, คืออัครราช)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (เขาวงกต ระดับ, ปวงประธา)				
		1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในความ กตัญญูรู้คุณ	1. คนเต็มในตน 2. คนมียึดเหนี่ยวทาง จิตใจ 3. คนมีความรับผิดชอบ 4. คนมีความในเรื่อง ความดี 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีความที่ดีใน สังคมไทย						

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	คุณธรรม	
	...คือ "เจ้าที่กับคนศรี" ที่ยิ่งใหญ่ เกียรติเกริกไกรก้องรัฐราษฎร์ ทรงตั้งตนตามรอยบาทพระอาทิตย์ ปางประจักษ์ชูชาติเทพพระนาม...	5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างจิตสำนึกประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียะ 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อ กัน	7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนไม่สิ้นชม ชมเหลือถือเกือกอกัน							
77	สมประสงค์ ปิ่นจินดา / กลอนสุภาพ ...หอมอบปิ่นแก้วมุกกานต์ ที่พระทรวงเงยเงยถึงพันผู้ ใน "ปิ่นแก้ว" งานพระราชพิธี ชมน์ว่าขอได้ตระหนักจักยก รู้ประโยชน์ซึ่งคุณค่าแห่งมาลี รักถิ่นที่รักแห่งนับนวลไม้ รักทะเลวิหคเหินมิรักธา สร้างสำนึกคร่ำคร่าแผ่นดิน...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ ศรัทธา 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีสติคิดเห็นยาวทาง จิตใจ 3. คนมีความมุ่งมั่นเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีความซื่อสัตย์ สังคมไทย	1. ฐานผู้นำ (ผู้ทรงคุณวุฒิ) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ชน)					

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม	สติปัญญา	ศิลปะวัฒนธรรม	สุขภาพ
	<p>ด้วยพลังเมตตาต่อสรรพสิ่ง พลังปัญญาเสริมความเจริญก้าวหน้าของ พระราชทานธรรมะไว้ให้คิดครอง พลังปัญญาต้องนำมาใช้ ขอถวายเป็นงานสืบสานศิลป์ โดยเสด็จฯ รักรักษ์แผ่นดินสยามใส ศีลธรรมชาติคู่ธรรมชาติให้ทั่วไทย สร้างสำนึกตระหนักในคำชีวิต ขอถวายพระสยามเทวาธิราช คุ้มครองพระองค์บาทสามารถ อธิปไตยของพระองค์บาทสามารถ อธิปไตยของพระองค์บาทสามารถ ขอพระทรงเกษมสุขอยู่มีวันตรา</p>	<p>5. สร้างเสริมในเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างวิถีประชาธิปไตยปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อ กัน 9. สร้างหลักการประพฤติ ปฏิบัติที่ถูกต้องในการ ดำเนินชีวิต 10. สร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม</p>	<p>7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9. คนมีศีลธรรมใน การดำเนินชีวิต 10. คนมีจิตสำนึกใน การไม่การอยู่ร่วม กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม</p>						

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ
78	สมภาร จีณสิทธิ์, สงวน สมภาย, สมศักดิ์ ศรีเอี่ยมกุล / กลอนสุภาพ ...สิ่งดีที่กล่อมเกลารุ่งเจ้าเจริญ จึงอัญเชิญพระพรขอไม่ใช้ชู้... ...บันทึกนี้ "ธรรมะประทีปแก้ว" ถ้าเลิกแล้วรอรถสงสามสี่ได้ เป็นศรัทธาใจ ทรงเลือกใช้โดยความทุกคำคม... ...ประทานพรประเทืองธรรมกลางลำเตี้ย พลากรประดับแก้วประดับความอาทร...	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 6. สร้างวินัยประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม 7. สร้างสุนทรีย์รส 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 9. สร้างหลักการประพฤติปฏิบัติที่ควรในการดำเนินชีวิต	1. คนเชื่อมั่นในตน 2. คนมีจริยธรรม 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์ 7. คนในสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คนมีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต	1. ฐานะปฏิบัติ (ทรงพระราชนิทาน)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (ราชบุรุษยาม)	ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	องค์ความรู้	คุณูปการ	ศุภผล	
79	สว่าง ชวีบุญ / โคลงสีสุภาพ ...ทรงเป็นปราชญ์อุทิศตัวศึกษา เลิศแล เสริมส่งการศึกษา ก่อเกิด ธรรมชาตริทัศน์ภพนาในพระ- พยอม ดับทุกข์ช่วยสุขเชื้อ แหล่งแห่งธรรมเจริญ	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกในเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างอัตลักษณ์ของ คนไทย 5. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	1. คนมีคุณธรรมจิตใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีความภาคภูมิใจ ในศักดิ์ศรีของ ความเป็นคนไทย 5. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. คนมีจิตสำนึกใน การในการอยู่ร่วม กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	1. ฐานะปฏิบัติ (ตรงร่วมนาน ปลูกป่าไม้)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีพ	อาชีพ	ผลิตภัณฑ์	กลยุทธ์
80	สายพร แจ่มจ้า / ภาพยนตร์คอลงเหนือ ...ศรีวิชัยวิถีอันต้องประจักษ์สร้างพระอิริยา ทุกบทพระทรงรับเสริมศรัทธาชาวไทย... "อาสาหนุชญา" วนท์ลักษณ์ ไขความสำคัญค่านิยมภาพแห่งแรงบันดาลใจ ทุกแง่มุมพลศึกษาอาสาพัฒนาตลอด ทรงนำสวดบทนี้ไว้สืบทอดกัน น้ำใจอันเต็มเปี่ยมโดยเสด็จพระบุญญา... ..ตามรอยพระ ยุคลบาทคือพระราชาเป็นมา... "พุทธศาสนสุภาษิต" ได้อนุสืบทอดให้ส่ง คุณงามเ็นที่ครองต่อมารุ่นละตามี...	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบัน 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ พระมหากษัตริย์ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างหลักการประพฤติปฏิบัติที่ดีที่ควรในการดำเนินชีวิต 9. คนตระหนักถึงความสำคัญองประเพณี	1. คนมีจิตเห็นคุณค่า จิตใจ 2. คนมีคุณธรรมดีใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. คนไม่ลืม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คนมีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต 9. สร้างความตระหนัก ถึงความสำคัญอง ประเพณี	1. ฐานะผู้นำ (ทรง เป็นแม่แบบ, ทรงนำ สอน) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ทั้งแผ่นดินไทย)				

ที่	ชื่อ - สกุล / วัฒนลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศูนย์วิจัย	อุทยานวัฒนธรรม	พิพิธภัณฑ์	อุทยาน
		9. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น 10. สร้างความสัมพันธ์ การ ประพฤติปฏิบัติตาม แบบอย่างที่ดีงาม 11. สร้างหลักการประพฤติ ปฏิบัติที่ถูกต้องใน การ ดำเนินชีวิต	9. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม 10. คนมีจริยธรรมตาม แบบอย่างที่ดีงาม (การให้, การแต่งกาย) 11. คนมีศีลธรรมใน การดำเนินชีวิต						
82	สำเนียง เวียนวิหะ / พลเยี่ยมใจไซ้ ...ทรงเสริมส่งเมืองปรดคองไทย... ...อุปถัมภ์ค้อมานห่างววรรณศิลป์... ...ทรงนำพันต้นศรีศาสนาทั่ว... ...“สิ่นวิ่นกัณเอนะทวกราเอย พนมไหว้ (อุทู่) เจียะ คำงูบเขี่ยมูชา พระเทพา แห่งทวารองไทยเอยเด็คย	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญู 3. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ	1. คนมีศรัทธาจริงใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย 5. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์	1. ฐานะผู้นำ (ทรงเสริมส่ง) 2. ฐานะอุฎฐิติ (ทรงดนตรี พระพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชา)			/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / อื่นที่กำกับ	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีพ	สุขภาพ	ภูมิปัญญาและประสบการณ์	ศิลปวัฒนธรรม
83	สิงแก้ว วุฒิมูล / ค่าว ...พระข่อยอ่อนนอน ไหวพริบไหวพริบหลอน บัดเดียว เดี๋ยวนี้ ชมเขางามของ จาริตีตอง ไนบ่อโค เอื้อ วัฒนธรรมของหลังเก่าก็ ของเก่าโบราณชาวเขื่อน ขอ อุปมา ถ้าเสียดใจเนื่อ ปุ่่งมีหม่นหม่นขอมแรม เขา วัฒนธรรมอื่นมาแถม... ...เรื่องราวและก็มีมี ผู้ได้กระทำ ย่อมว่าทันแจ้ง ทำได้ บัดนี้มาถึง ตามจ้ดละไว้ เป็นเล่าดังหลัง เสียตั้ง วางวน ตระกูลลูกเต้า มนุ่่งยี่ตึบมีมีคตั่ว มี	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 3. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ	1. คนเต็มไม้เต็ม ใจ 2. คนมีสติอดทนไม่ย่อ 3. คนมีผู้ร่วมจิตใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. คนไม่เสียม	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชพิธีพนม พรอบุรีเก่า)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ลูกหลาน, คนไทย)	/	/	/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						การวางตัว	การปฏิบัติ	การพูด	การแต่งกาย
	กศัญญาละ เบิงประเพณี มีคารวะ ทอเมเป็นเจ้าศุภวา... มือข้างขวา วันทกราบไหว้ ฝ่าละอองพระบาทให้ พระ พระมดดา การัญญาเอาไว้ มรดกแก่เชื้อโบราณ เพื่ออนุรักษ์ เพื่อลูกเพื่อหลาน จักเป็นค่านาม เล้าขาไปหน้า ม่อนขอ ถวาย พระพรตอล้า โนมระสุทธาโลกนี้ เทพยดา อินทา กล่าวชี้ ที่องค์เทพเจ้าขุนพรหม ทั้งคุณพระพุทธร พระ ธรม พระสงฆ์ธมกับนัตล ย้องคั่นหน้า พระมหากษัตริย์...	6.สร้างวีถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8.สร้างความเอื้ออาทรกัน 9. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น 10.สร้างความสำนึกเรื่อง การประพฤติปฏิบัติตาม แบบอย่างที่ดีงาม 11.สร้างหลักการ ประพฤติปฏิบัติที่ควร ในการดำเนินชีวิต 12.คนตระหนักความ สำคัญของประเพณี	ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9.คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม 10.คนมีจริยธรรมยา ตามแบบอย่างที่ดีงาม (การแต่งกาย) 11.คนมีศรัทธาใน การดำเนินชีวิต 12.สร้างความ ตระหนัก ถึงความสำคัญของ ประเพณี			ศุภย การพูด การวางตัว การปฏิบัติ			

ที่	ชื่อ - สกุล / ต้นสังกัด	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	ศาสนา	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ศิลปวัฒนธรรม	
		7.สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น	สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม							
85	สุพร ชัยรัตน์โชติ / เพลงหลังลับตาเห็น...พระองค์ท่านโปรดแปดแปดเรื่องวรรณกรรม ทรงเสริมสร้างวัฒนธรรมวิถี ถือประเพณีไว้ไทยไปนาน... ...ทรงแนะนำอนุรักษให้ลือลือ อันเป็นมรดกไทยให้ผู้ยง คงไว้ ไทยทั้งค่ายศรัทธาได้โล่งง่า โดยเน้นเรื่องภาษา และ วรรณกรรมไทย... ...ทรงพร้อมทุกอย่างทางด้านภาษา พลศึกษา พระจอมศัลย์ พุทธประวัติพระโพธิญาณ ธรรมคณาบาล กวีนิพนธ์ "พุทธศาสนสุภาษิต" ทรงดำริคิดคำโคลงคำไทย...	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรือความกตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างจิตวิญญาณปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 8. สร้างหลักกฏระเบียบที่ดี	1. คนมีสติคิดเห็นอย่างจิตใจ 2. คนมีคุณธรรมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 7. คนในสังคม ชื่นชอบถือถือกฎเกณฑ์ 8. คนมีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต	1. ฐานผู้นำ (ทรงแนะนำทางโพธิ์ที่ประเทศ) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนมีก่อน 2. คนมีปัจจุบัน 3. คนมีหลัง (โพธิ์ที่ประเทศ)			/	/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / ชั้นหลักฐาน	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศสญญา	ศสญญา	ศสญญา	ศสญญา
		ปฏิบัติหน้าที่ควรในการดำเนินชีวิต 9.คนตระหนักถึงความสำคัญของประเพณี 10.สร้างหลักการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องร่วมกันอย่างการ ดำเนินชีวิต 11.สร้างการยอมรับและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น	9.สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของประเพณี 10.คนมีศรัทธาในการดำเนินชีวิต 11.คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม						
86	สุปราณี นาคราช / เพลงหมอย ...ร้อยกรรจนาแว่นต่างเกร็ดต่างแปรเสียงเรียง... ทรงเป็นศูนย์มีวัฒนธรรมไทย ทรงการดนตรีกับเรื่องกับเรื่อง วรรณกรรมทรงคำประคาลับรัชญาหมอย	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์	1. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 2. คนมีศรัทธาจริงใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม	1. ฐานผู้นำ (ทรงเป็นขี้กาค) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (ประธาฯบุรี)				

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของจิตไทย			
						คุณธรรม	คุณงามความดี	คุณประโยชน์	คุณวิเศษ
						คุณธรรม	คุณงามความดี	คุณประโยชน์	คุณวิเศษ
						คุณธรรม	คุณงามความดี	คุณประโยชน์	คุณวิเศษ
						คุณธรรม	คุณงามความดี	คุณประโยชน์	คุณวิเศษ
	สืบมรดกชาติเมืองไทยมาจริงจังเลย... พระทรงเครื่องปราศประวัติศาสตร์ไทยเลย ทรงคุณพระศาในภูมิปัญญาไทยเลย...	3.สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูคุณ 4.สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5.สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7.สร้างความเอื้ออาทรต่อ กัน 8.สร้างหลักการประเพณี ปฏิบัติที่ถูกต้องที่ควรในการ ดำเนินชีวิต 9. สร้างความตระหนักใน คุณค่าของภูมิปัญญา	5. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. คนไม่ลืม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 8. คนมีศีลธรรมใน การดำเนินชีวิต 9. คนเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญา						

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	จุดค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม คุณงามความดี	คุณธรรม คุณงามความดี	คุณธรรม คุณงามความดี	คุณธรรม คุณงามความดี
87	สุนามภลย์ พงษ์ใหญ่ชัย / ภาตรงแพทย์ สภคิตรีเกียรติ พระที่ปรึกษาไทย ทรงของใส่จามเย...	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบัน 3. สร้างสำนึกในเรื่องความพระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรืองความกตัญญูผู้ตน 5. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติที่นมาจะที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออาทรกัน 8. สร้างการยอมรับและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 2. คนมีศรัทธามจริงใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรีย์ศาสตร์ 7. คนไม่เสีจคม 8. คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม	1. ฐานผู้นำ (ทรงเสริมส่ง) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงพระราชพิธีพนธ์)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (ข้ามเนติคนไทย)	คุณธรรม คุณงามความดี	คุณธรรม คุณงามความดี	คุณธรรม คุณงามความดี	คุณธรรม คุณงามความดี

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศูนย์การเรียนรู้	อุทยาน	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	กลยุทธ์
88	สุรัชย์ สุขจิตต์ / ภายนอก ...ภาษาศิลปะมาจากที่สถาพร สิ้นสุนทรภู่ยกของไทยให้คงทน เอกลักษณ์นอกคอกค้ำค้ำศรีที่สุ่ง ซึ่งพระองค์ทรงรังสรรค์บรรพเจตผล ภาษาที่ยิ่งสุดจนบรรพบันดาลผล แสนหมั่นตั้นตั้นกรวิวัฒน์... ...ประจักษ์ชัดวัฒนธรรมประจำชาติ คือเอกราชแห่งชาติที่นับประสาสมัย เก็บรักษาดีคืออีกอย่างกับใจไกล ภาษาใจผองจางกาลเวลา กระแจะจับมั่นวรรณคดีเป็นประทีปนำ แสนที่ค้ำไว้ทวารภาษา...	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกกตเวทิตะ 5. สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส	1. คนเชื่อมไม้เอน 2. คนมีผู้ร่วมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์	1. ฐานผู้นำ (ทรงจักรพรรดิ) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงอักษร)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง	ศูนย์การเรียนรู้ อุทยาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลยุทธ์	กลยุทธ์	กลยุทธ์	กลยุทธ์

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์กลางณ์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						การดำรงชีวิต	อาชีพ	ผลิตภัณฑ์	กลยุทธ์	
89	สุวาท โพนะฉานิก / กลอนสุภาพ อันบุปผาของหน้สือคือคำกวี ดาดดาเป็นวรรณคดีภาพยี่ดองฉันทน์ บานแบ่งบทสรรถจะร้อยเรียงกัน สร้างลีลาผันสายด้วยปัญญา เคยเรื่องรุ่งเรืองถึงเมืองนอก ภาษาบอกศักดิ์ศรีที่หน้าหน้า... ...พระนิพนธ์เจ้ามั่งเจ้าอำไพ สือดีในกลางใจบรรดากวี ธ ชูชกปฏิรูปให้พื้นดิน บรรณพิภพเช่นดินแดน ขอประนมก้นกราบด้วยภักดี เหมือนสุริยส่องฟ้าโลกกาลอน	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกในเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติ ที่น่านะที่ควร 5. สร้างสุนทรีย์รส	1. สำนึกถึงความงามของ วัฒนธรรมไทย 2. สำนึกถึงความงามของ วิถีชีวิต 3. สำนึกถึงความงามของ วิถีชีวิต 4. สำนึกถึงความงามของ วิถีชีวิต 5. สำนึกถึงความงามของ วิถีชีวิต	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					

ที่	ชื่อ - สกุล / ชั้นที่	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						การสร้างสรรค์	อุปนิสัย	คุณลักษณะ	คุณวุฒิ
90	เสวตร เป็นพงศสาณต์ / วิชชุมาภรณ์ 8 กรมธรรม์รักที่ทรงจรณา... ...คำโคลงกฤษฏา กวีตราสุนทร บรรจงกลกลอน ดอมนทรีศึกษา บทเพลง "สุนคำ" นี้คำเร้าใจ... อีกทั้งกลอนเสด กลอนบทเส้า... ...ทวยราษฎร์ร่วมใจ รักดีทรงธรรม...	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 5. สร้างสุนทรียรส 6. สร้างการยอมรับ และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	1. คนมีคุณธรรมดีใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย 5. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 6. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม พหุวัฒนธรรม	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิพนธ์)	1. คนรักก่อน 2. คนรักปัจจุบัน 3. คนรักหลัง (ทวยราษฎร์)	การสร้างสรรค์	อุปนิสัย	คุณลักษณะ	คุณวุฒิ

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						คุณธรรม คุณงามความดี	ความรู้ ภูมิปัญญา	ศิลปะ วัฒนธรรม	สุขภาพ จิต
91	อดุล จันทระสิทธิ์ / ภาคนิสิต แล้วพลองของแฉ่หม่อมราชวงศ์ชานฉับ หวานพลองของแฉ่หม่อมราชวงศ์ชานฉับ เป็นแม่หม่อมมาน ณ ภาคนิสิต... เสียงระนาดพิชิตต่อแฉ่หม่อมราชวงศ์ชานฉับ คือขยายตัวออกด้วยตัวภาษาไทย แต่ปฏิเสธอย่างแฉ่หม่อมราชวงศ์ชานฉับ ด้วยชั้นของในมหาวิทยาลัย... ว่าทรงเป็นดวงเมืองแผ่นดิน พระรังสรรค์คำกลอนให้สืบสาว จะถึงเพลงก็พระนันทราช คือจากประติมากรรมได้ไว้... เป็นเพียงหนึ่งต้นพันธุ์พระกรุณา ที่ทรงปลูกที่มหาวิทยาลัย...	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 3. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างจิตสำนึกเรื่อง ที่หม่อมราชวงศ์ชาน 5. สร้างสุนทรียรส	1. คนมีคุณธรรมใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 3. คนมีความอ่อนน้อม 4. คนมีความซื่อสัตย์ 5. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์	1. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนก่อน 2. คนมีปัจจุบัน 3. คนมีหลัง	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี
92	อดิธ สวัสดิ์มงคล / ใจสูงสุภาพ องค์กวีศรีชาติเชื้อชาวไทย...	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ	1. คนมีสำนึกใน ทางจิตใจ 2. คนมีคุณธรรมใจดี	1. ฐานผู้นำ (ทรงนำราษฎร พิธีเชิดชู)	1. คนก่อน 2. คนมีปัจจุบัน 3. คนมีหลัง	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี	คุณ คุณธรรม คุณงามความดี

ที่	ชื่อ - สกุล / անվանում	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีพ	ศาสนา	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ศิลปวัฒนธรรม
	พระนาม "เทพรัตน์" เจ้าแก้วรี เสริมส่งภรรยาจิตเจ้า ราชกิจสถิตศรีศรีมหาสาร เคารพครูปฏิบัติกล้า พริ้งพร้อมคุณธรรม "นิลนพทวยภชาติ" จากใจถ้อย... ...ทรงจอมวัดพระแก้วคู่บ้าน ครบรอบสองร้อยปีอย่างผิว นำราชบุรีร่วมพิธีใช้พุทธะ-เจ้าเอย พระมิ่งมนแก้วกอบปรือศาส์จัญ...	สถาปนาพระมหากษัตริย์ 3.สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 4.สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5.สร้างวิถีประเพณีปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส 7.สร้างความเอื้ออาทรต่อ กัน 9.สร้างหลักการประพัตติ ปฏิบัติที่ถูกต้องในการ ดำเนินชีวิต	3. คมมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 4. คมมีความอ่อนน้อม 5. คมมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์ 7. คมมีสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9.คมมีศีลธรรมใน การดำเนินชีวิต	2.ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระพรหม คุณธรรม ทรงพระราชทานยศ)	(ราชบุรี)				

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณ์	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ	
93	อนงค์ อินทร์ทรัพย์ / โคลงสีสุภาพ ...พระเลอพระตบเสด็จคืนมณฑล ประวิติศาสตร์เชี่ยวชาญ รุ่งบุรี... ...“กษัตริย์” ต่อสู้ “นุสรณ์” สมเด็จพระเอกอรรณงค์ไว้ คือสิ่งที่ยากจะปล่อย เงินศักดิ์ศรีไว้ให้เล็ดหล่นล้าลากร... ...เชิญทุกแถวกับเสนาสงครามจะหือ อภิรักษ์พระหมอน้อย โดดถึงพร้อมให้ รวยมทย...	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความเคารพสถาบัน พระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างถึงประเพณีปฏิบัติ ที่พระที่ควร 6. สร้างสุนทรีย์รส	1. คนเชื่อมั่นในตนเอง 2. คนมีผู้ร่วมจิตใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีค่านิยมที่ดีในสังคมไทย 6. มีความงามทางสุนทรีย์คางคกร	1. ฐานข้อมูลปฏิบัติ (ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					
94	หม่อมราชวงศ์อรชิตร์ ของทอง / สัททวิภาภักดีฉบับที่ 19, ภาพยนตร์ 16. ภาพยนตร์ 11 ฉันทศิลป์เดี่ยว นับหนึ่งพระนิพนธ์ สองอันที่ดูขงฎ้า สมโภชรัตนันต์	1. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2. สร้างความศรัทธาในศาสนา 3. สร้างความเคารพ	1. คนเชื่อมั่นในตนเอง 2. คนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 3. คนมีผู้ร่วมจิตใจ 4. คนมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู	1. ฐานข้อมูลปฏิบัติ (ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง					

ที่	ชื่อ - สกุล / วนท์ลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศูนย์การเรียนรู้	อุทยานวัฒนธรรม	พิพิธภัณฑ์	อุทยาน
	จากบทธรรมบรรยาย สถานีวัดสุทัศน์ ฉลองศรัทธาพระบรมศิวสถานเสด็จสวรรคต รวมสามพระชนนีบนฝั่งคลองเวหา ภาพอันนันทระพรพรรณนา สถิตศรีวิกรม	สถาบัน พระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างวิถีประพฤติปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 7. สร้างสุนทรียรส 8. สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน 9. คนตระหนักถึงความ สำคัญของประเทศ	5. ความเป็นอันหนึ่งอัน 6. ความเป็นอันหนึ่งอัน สิ่งของไทย 7. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 8. ความเป็นสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 9. สร้างความตระหนัก ถึงความสำคัญของ ประเพณี						
95	อรอนงค์ ตั้งกมลเกียรติ / กอนมณีภาพ ...เริ่มจับบทให้วีรกรรมอันยิ่งใหญ่ เพลง "ไหวพริบประสิทธิ์" ตลิ่งสุพรรณ	1. สร้างความมั่นคงทาง จิตใจ 2. สร้างความเคารพ	1. คนเชื่อมั่นในตนเอง 2. คนมีความร่วมใจ 3. คนมีสำนึกในเรื่อง	1. ฐานะผู้นำ (ทรงเกียรติคุณ) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง	/	/	/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / วัตถุประสงค์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						รูปธรรม	ผลรูปธรรม	รูปธรรมที่ปรากฏ	รูปธรรม
96	<p>สืบสายธารอารยธรรมประเพณี วิถีชีวิตคุณธรรมที่สืบทอดมา... ทรงส่งเสริมบรรพบุรุษคุณธรรมที่ดี สานคุณค่าความดีของไทยให้คงคุณค่า... เพลง - "ไทยดำนินาคอย" ตามรอยพ่อ มีมื่อชวาททวนความทุกข์เข็ญ... ทรงอนุรักษวัฒนธรรมล้านช้างอีสาน ปลูกสำนึกคนไทยให้รักบ้าน... ทรงเมตตาเหล่าก๊กมีทนต์ทั้ง พระศรีอโศกเจ้าของชาวไทย</p>	<p>สถาปนาพระมหากษัตริย์ 3.สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญูคุณ 4.สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างสำนึกประเพณี ปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7.คนตระหนักถึงความ สำคัญองประเพณี 8.สร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม</p>	<p>ความกตัญญู 4. ความอ่อนน้อม 5. ความกตัญญูที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7.สร้างความตระหนัก ถึงความสำคัญอง ประเพณี (ไหว้ครู) 8.สนใจจิตสำนึกใน การในการอยู่ร่วม กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม</p>	<p>(ทรงดนตรี พระราชทานนิพนธ์)</p>	<p>เข้ามามาย การสืบทอด (ชนทั้งแผ่นดิน)</p>	<p>รูปธรรมที่ปรากฏ</p>	<p>ผลรูปธรรม</p>	<p>รูปธรรม</p>	<p>รูปธรรม</p>
96	<p>ชีวิต มีสกุล / เพลงย่อย ครั้งจะพูดไปก็มีจะซักช้า</p>	<p>1. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์</p>	<p>1. คนมีคุณธรรมจิตใจ 2. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู</p>	<p>1.ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี พระราชทานนิพนธ์)</p>	<p>1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง</p>	<p>/</p>	<p>/</p>	<p>/</p>	<p>/</p>

ที่	ชื่อ - สกุล / องค์กร / หน่วยงาน	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย			
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	คุณธรรม
97	ดิฉันจะขอว่าเป็นคนไทย ด้วยสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ ท่านมีความปรารถนาอนุรักษวัฒนธรรมไทย และเป็นที่รักที่คิดถึง ท่านยังคิดถึงไทย ๆ ไว้ เพราะว่าเพลงของไทยเป็นของโบราณ ได้ร้องกับมานานสิบเชื้อสาย สุพรรณบุรี นครปฐม นิคมมาน เป็นเพลงที่บ้านที่ตากหลาย สามีก็ชอบฟังเพลงพระราชนิพนธ์ ท่านทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ศิลปะที่หลายได้ทำช่วย จึงกล้าแสดงออกที่ใจ ทั้งเรื่องวาทะปฎิภาณวี นาฏศิลป์โดยที่ท่านก็ได้...	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์	1. คำนึงถึงคุณค่าของ จิตใจ 2. คำนึงถึงความตั้งใจ 3. คำนึงถึงคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น	1. ฐานะปฏิบัติ (ทรงดนตรี ทรงพระราชนิพนธ์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ราชบุรี)	/	/	/	/

ที่	ชื่อ - สกุล / วัตถุประสงค์	บทบาท	คุณค่า	การสืบทอด	เป้าหมาย การสืบทอด	การปรากฏของวิถีไทย				
						ศาสนา	วัฒนธรรม	ภูมิปัญญา	ศิลปกรรม	
						อรรถรสบทกวีไหว้ มรดกงานช่างสร้าง เพลงแต่ง "สันติ" กินสื่อท้องถิ่น...	3.สร้างสำนึกในเรื่อง ความดีคุณผู้ร่วม 4.สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ	ความดีคุณ 4. คนมีความอ่อนน้อม 5. คนมีสำนึกที่ดีใน สังคมไทย 6. มีความงามทาง สุนทรียศาสตร์ 7. คนในสังคม ช่วยเหลือนักผู้ตก 8. คนมีศรัทธาใน การดำเนินชีวิต 9. สร้างความตระหนัก ถึงความสำคัญของ ประเพณี	10. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม ที่วัดนวมธรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น	ศปญษ ศคชษ ภูมิปัญญา ศิลปกรรม
						สืบสานวัฒนธรรม สืบสานประเพณี สืบสานวิถีชีวิต...	5.สร้างวิถีประเพณี ปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออา ต่อกัน 8. สร้างหลักการ ประเพณี ปฏิบัติที่ดีที่สุดใน ดำเนินชีวิต	10. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม ที่วัดนวมธรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น	ศปญษ ศคชษ ภูมิปัญญา ศิลปกรรม	
						สืบสานวัฒนธรรม สืบสานประเพณี สืบสานวิถีชีวิต...	5.สร้างวิถีประเพณี ปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออา ต่อกัน 8. สร้างหลักการ ประเพณี ปฏิบัติที่ดีที่สุดใน ดำเนินชีวิต	10. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม ที่วัดนวมธรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น	ศปญษ ศคชษ ภูมิปัญญา ศิลปกรรม	
สืบสานวัฒนธรรม สืบสานประเพณี สืบสานวิถีชีวิต...	5.สร้างวิถีประเพณี ปฏิบัติ ที่เหมาะสม 6. สร้างสุนทรีย์รส 7. สร้างความเอื้ออา ต่อกัน 8. สร้างหลักการ ประเพณี ปฏิบัติที่ดีที่สุดใน ดำเนินชีวิต	10. คนอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขในสังคม ที่วัดนวมธรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น	ศปญษ ศคชษ ภูมิปัญญา ศิลปกรรม							

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	สภาวะ	
98	อำไพท สิววรรณภาดา / โด่งสีสุภาพ รวมถอยนงนภมาภายัทธิโกลงนังห์... ยอฮังยอฮังให้ อังคัยพระนิพนธ์... ผลแห่งความคิด ประดับด้วยพระบารมี วิภาตริลลิตทั้ง พระอาจารย์ สัน เอย ครูบุญสืบเข้ามาญ หม่อมแก้ว มนตร์ ก็เขี่ยวชาญ ลังคิต ประทับพระทัยพระเทพแท้จริงได้สดดี...	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบัน 3. สร้างสำนึกในเรื่อง พระมหากษัตริย์ 4. สร้างสำนึกในเรื่อง ความ กตัญญูรู้คุณ 5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างวิถีประพฤติ ปฏิบัติ ที่เหมาะสมควร ที่พระเกียรติ 7. สร้างสุนทรีย์รส	1. คมสัน 2. คมสันร่วมใจ 3. คมสันไม่เียง 4. คมสันอ่อนน้อม 5. คมสันข่มขืน 6. มีความงามทาง สันทรีย์ศาสตร์	1. ฐานะผู้นำ (พระอุปัชฌาย์) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (กวีสยาม)					
99	อำไพพรรณ กัทธินันท์นามะย์ / กลอนสุภาพ ...พระมณฑกตบั้งเป็นเสาศาคราย... พระราชทานเลี้ยงเอ็งเอ็งเอ็ง ปวงประชาอยู่ชิวชิวชิว ในแควดวงวรรณกรรมล้ำเลิศค่า	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความรักชาติ 3. สร้างความเคารพ สถาบันพระมหากษัตริย์	1. คมสัน 2. คมสันร่วมใจ 3. คมสันไม่เียง 4. คมสันอ่อนน้อม 5. คมสันข่มขืน 6. มีความงามทาง สันทรีย์ศาสตร์	1. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (ประชา)					

ที่	ชื่อ - สกุล / ตำแหน่ง	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						ศุภชัย	ภคชัย	ภูมิวิมล	อติลา
						ศุภชัย	ภคชัย	ภูมิวิมล	อติลา
						ศุภชัย	ภคชัย	ภูมิวิมล	อติลา
						ศุภชัย	ภคชัย	ภูมิวิมล	อติลา
<p>๘ ทรงพระปรีชาญาณอีก... ทั้งโกลนนี้ภักทย์ลอสละสะท้อนเงา ก็องระดังเงาที่กักติดการ... เขียนถึงสุขทุกชาติได้โลกใบใหญ่ เขียนเพื่อไทยเพื่อชาติศาสน์จักรีศรี... เขียนเพื่อตั้งงามเพื่อสังคม พระมหากษัตริย์คุณคุณคุณ ร่วมมิตรรักสุขเนาได้ใจรวม รอยพระบาทยาวนานร้อยกกรอง ร่วมสิ่งสืบสืบสถานบ้านร้อยกกรอง เกื้อถ่วงเออถึงงนหลักไทยชาติ เพื่อประกาศเกียรติยศตั้งถิ่นของ เพื่อสร้างสรรค์วิถีมีนึ่ง เกื้อแห่งพระเกียรติคุณมีงนอยู่...</p>	<p>4. สร้างสำนึกในเรื่อง ความ กตัญญู 5. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 6. สร้างวิถีประพฤติ ปฏิบัติ ที่เหมาะสม 7. สร้างสุนทรีย์รส</p>	<p>4. คนมีสำนึกในเรื่อง ความกตัญญู 5. คนมีความอ่อนน้อม 6. คนมีความมีมที่ดีไม่ ลังคนไทย 7. มีความงามทาง สุนทรีย์ศาสตร์</p>	การสังเกต	อติลา	ภูมิวิมล	ภคชัย	ศุภชัย		

ที่	ชื่อ - สกุล / วนัถลักษณ์	บทบาท	จุดคำ	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีวิต	คุณค่า	คุณธรรม	ปัญญา
100	อินสม ชัยชนัญ / ศาว ...ประวัติตำนาน ผู้ช่วยแม่ทัพ ทั้งบทบาทพลียศกวี ทั้งสองอย่างมี ร้อยกรองร้อยแก้ว มีพระทัยงามใส่อง้าว สร้างปาว มีบั้ง ทรงสนพระทัย ไปด้วยรั้ง ที่อักษร และสร้าง คัมภีร์ อ้างของกานัน เต็มกานันนี่ คือประเพณี คนศรีท้าวบ้าน... เพื่อที่คนไปขอ อาศัยเกาะ ตั้งส่องแจ้งทางเดียว ลดเลี้ยว ทางไปทนมหา กลับมาเดินเดียวหนทางเสียกว้าง เพื่อที่อุศล ผลบุญเจ้าสร้าง พาหนะอุชบานที่องง...	1. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 2. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่อง ความ กตัญญูรู้คุณ 4. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 5. สร้างวิถีประพฤติ ปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 6. สร้างสุนทรียรส 7. สร้างความเอื้ออารี ต่อกัน 8. สร้างหลักการ ประพฤติ ปฏิบัติที่ควร น้อม 9. สร้างความศรัทธาใน ศาสนา 10. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 11. สร้างสำนึกในเรื่อง ความ กตัญญูรู้คุณ 12. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 13. สร้างวิถีประพฤติ ปฏิบัติ ที่เหมาะสมที่ควร 14. สร้างสุนทรียรส 15. สร้างความเอื้ออารี ต่อกัน 16. สร้างหลักการ ประพฤติ ปฏิบัติที่ควร น้อม	1. ฐานะผู้นำ (ที่ปรึกษาและ สร้าง) 2. ฐานะผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิทาน)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (คนไทย)					

ที่	ชื่อ - สกุล / อื่นลักษณะ	บทบาท	คุณค่า	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย				
						ความรู้	ทัศนคติ	พฤติกรรม	คุณธรรม	
101	อุบนิมภ์ จันทร์ภักดิ์ / โคลงสี่สุภาพ ...ชุดคันไถเก่ากรีดรอยสามแฉ่งจรจรแฉ่งแจกด้วยทรงคุณ นับบุญบั้งดอด้ง นมดคาตามนอย นำสวดพระธัมมคัมภ์เข้าเฮาสาหวิธา-อุภาฯ สุญา ปฏิบัติกรรมเจ้าเขตข้ามสังสาร... ทรงวายขาดอมเทาตอ้าง... บรรพทษัตริย์สร้างเกือกคู่ศทา... ศาสนภาจิตนั้ ทรมินทนี โคลงขอ แม่จืดระจากตน ปอดบ้อง นำทางเมถานรชนค่างเมือชีพ ชื่นมา...	1. สร้างความศรัทธาในศาสนา 2. สร้างความเคารพสถาบัน พระมหากษัตริย์ 3. สร้างสำนึกในเรื่องความ กตัญญู 4. สร้างสำนึกเรื่องกาลเทศะ 5. สร้างวิถีปฏิบัติ	1. คมมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 2. คมมีศูนร่วมจิตใจ 3. คมมีสำนึกในเรื่องความกตัญญู 4. คมมีความอ่อนน้อม 5. คมมีความซื่อสัตย์ 6. มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ 7. คนในสังคมช่วยเหลือง้อคู่กัน	1. ฐานผู้เฒ่า (แม่) 2. ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราชนิทาน์)	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นปัจจุบัน 3. คนรุ่นหลัง (จน)					

ที่	ชื่อ - สกุล / วนัถลักษณ์	บทบาท	จุดคำ	การสังเกต	เป้าหมาย การสังเกต	การปรากฏของวิถีไทย			
						การดำรงชีพ	อาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	ทศวรรษ
102	เอก แจ่มช้ำ / กลอนสักวา ...สักวาจกมีศรัทธาหมาย มีสิ้นสามสิ้นศักดิ์บนศอกษ เพราะสมเด็จพระรัตนจักรกลอน เอื้ออาทรธุภักดีแผ่นดิน เสด็จทรงสักวาถวายพระ ทรงเชิดศัลโลเขวรวรรณศิลป์ เป็น "กวีศรีประชา" ของเจ้านิพนธ์ คู่ชีวนวงกวีรัตนตรัย	1. สร้างความเคารพ สถาบัน พระมหากษัตริย์ 2. สร้างสำนึกในเรื่อง ความ กตัญญู 3. สร้างสำนึกเรื่อง กาลเทศะ 4. สร้างจิตสำนึกปฏิบัติ ที่เหมาะสม 5. สร้างสุนทรียรส	8. คมคิดริเริ่มในการ ดำเนินชีวิต	ฐานผู้ปฏิบัติ (ทรงพระราช นิพนธ์ ร่วมวงกลอน) ศุภภาษาไทยใน สถานศึกษา	1. คนรุ่นก่อน 2. คนรุ่นใหม่ 3. คนรุ่นหลัง (ประชา) เยาวชน เด็กไทย เด็กใหม่				/

ภาคผนวก ค
รายชื่อพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ที่อัญเชิญมาศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่	ประเภทพระราชบัญญัติ	เรื่อง	พ.ศ.พระราชบัญญัติ	ฉบับแก้ไข	ชื่อ	พ.ศ.พระราชบัญญัติ	ฉบับแก้ไข
51.	เรื่องประกอบ	คำวินิจฉัยในคดี "สภาพแวดล้อมสำหรับคดี" - คำวินิจฉัยเรื่อง "สภาพแวดล้อมสำหรับคดี" คดีวินิจฉัย	2520	✓	✓	✓	✓
52.	บทวิสามัญ	คดีวินิจฉัย	2510	✓	✓	✓	✓
53.	เรื่องประกอบ	จังหวัดตาก	2538				
54.	เรื่องประกอบ	จากทางผู้ควบคุมสำเร็จ	2526				
55.	วิธีการและเรื่องประกอบ	จากที่ปรึกษากรมที่ดิน	2540 2520	✓	✓	✓	✓
56.	บทวิสามัญ	จังหวัดตาก	2533				
57.	เรื่องประกอบ	เจ้าอาวาสวัด	2516				
58.	เรื่องประกอบ	คดีอุทธรณ์คดี	2510				
59.	บทวิสามัญ	คดีอุทธรณ์คดี	2525	✓	✓	✓	✓
60.	เรื่องประกอบ	ผู้ตาย	2515				

ที่	ประเภท พระราชบัญญัติ	เรื่อง	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	ฉบับแก้ไข	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	ฉบับแก้ไข	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	ฉบับแก้ไข
129	เรื่องประกอบ	บทพระราชบัญญัติพระราชทานบำนาญแก่ผู้ถึงวัยบรรลุนิติภาวะ "ผู้ทรงดี" เมื่อถึงวันครบอายุพระชนมายุครบ 6 รอบ	2531					
130	เรื่องประกอบ	บทพระราชบัญญัติพระราชทานบำนาญแก่ผู้ถึงวัยบรรลุนิติภาวะ "ผู้ทรงดี" เมื่อถึงวันครบอายุพระชนมายุครบ 5 รอบ "มาตรา ๕๖ วรรค ๒"	2530					
131	เรื่องประกอบ	บทพระราชบัญญัติพระราชทานบำนาญแก่ผู้ถึงวัยบรรลุนิติภาวะ "มาตรา ๕๖ วรรค ๒" "มาตรา ๕๖ วรรค ๓" "มาตรา ๕๖ วรรค ๔" "มาตรา ๕๖ วรรค ๕" "มาตรา ๕๖ วรรค ๖" "มาตรา ๕๖ วรรค ๗" "มาตรา ๕๖ วรรค ๘" "มาตรา ๕๖ วรรค ๙" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๐" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๑" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๒" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๓" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๔" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๕" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๖" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๗" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๘" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๙" "มาตรา ๕๖ วรรค ๒๐"	2530					
132	เรื่องประกอบ	บทพระราชบัญญัติพระราชทานบำนาญแก่ผู้ถึงวัยบรรลุนิติภาวะ "มาตรา ๕๖ วรรค ๒" "มาตรา ๕๖ วรรค ๓" "มาตรา ๕๖ วรรค ๔" "มาตรา ๕๖ วรรค ๕" "มาตรา ๕๖ วรรค ๖" "มาตรา ๕๖ วรรค ๗" "มาตรา ๕๖ วรรค ๘" "มาตรา ๕๖ วรรค ๙" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๐" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๑" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๒" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๓" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๔" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๕" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๖" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๗" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๘" "มาตรา ๕๖ วรรค ๑๙" "มาตรา ๕๖ วรรค ๒๐"	2530					

ที่	ประเภท พระราชบัญญัติ	เรื่อง	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	ฉบับแก้ไข	แก้ไข	แก้ไข	แก้ไข	แก้ไข	แก้ไข	แก้ไข
140	เรื่องประกอบ	บัตยชัยพรวิไลยาตราชูพระราชทาน ธรรมสถาน พุทธ (1)	2524							
141	เรื่องประกอบ	บัตยชัยพรวิไลยาตราชูพระราชทาน ธรรมสถาน พุทธ (2)	2524							
142	เรื่องประกอบ	บัตยชัยพรวิไลยาตราชูพระราชทาน ธรรมสถาน พุทธ (3)	2524							
143	เรื่องประกอบ	บัตยชัยพรวิไลยาตราชูพระราชทาน ธรรมสถาน พุทธ (4)	2524							
144	เรื่องประกอบ	บัตยชัยพรวิไลยาตราชูพระราชทาน มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน ภาลัย (1)	ม.ป.ป.							
145	เรื่องประกอบ	บัตยชัยพรวิไลยาตราชูพระราชทาน มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน ภาลัย (2)	ม.ป.ป.							
146	เรื่องประกอบ	บัตยชัยพรวิไลยาตราชูพระราชทาน มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน ภาลัย (3)	ม.ป.ป.							

ที่	ประเภท พระราชบัญญัติ	เรื่อง	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	ฉบับแก้ไข	ฉบับแก้ไข	ฉบับแก้ไข	ฉบับแก้ไข
147	เรื่องประกอบ	บัตรสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร ผู้สมัครและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาตรา 61	ม.ป.ป.				
148	เรื่องประกอบ	บัตรสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร ผู้สมัครและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาตรา 61	ม.ป.ป.				
149	เรื่องประกอบ	บัตรสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร ผู้สมัครและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาตรา 61 - ฝั่งฝั่งเฉพาะ	ม.ป.ป.				
150	เรื่องประกอบ	บัตรสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร ผู้สมัครและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาตรา 61 - จุดตัดท้าย	ม.ป.ป.				

ที่	ประเภท พระราชบัญญัติ	เรื่อง	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	ฉบับแก้ไข	ฉบับแก้ไข	ฉบับแก้ไข	ฉบับแก้ไข	ฉบับแก้ไข
151	เรื่องประกอบ	บัตยสมพรวิไลราชทูตพระราชทาน ผู้บังคับพระบรมราชทูต พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (8) - พิธีสถาปนา	ม.ป.ป.					
152	เรื่องประกอบ	บัตยสมพรวิไลราชทูตพระราชทาน ผู้บังคับพระบรมราชทูต พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (9) - พิธีสถาปนา	ม.ป.ป.					
153	เรื่องประกอบ	บัตยสมพรวิไลราชทูตพระราชทาน ผู้บังคับพระบรมราชทูตและ กององครักษ์มหาดเล็ก (1) - พิธีสถาปนา	2529					
154	เรื่องประกอบ	บัตยสมพรวิไลราชทูตพระราชทาน ผู้บังคับพระบรมราชทูตและ กององครักษ์มหาดเล็ก (2) บัตยสมพรวิไลราชทูตพระราชทาน กรมศิลปากร เพื่อจัดพิมพ์ 2530 และ 2531 - พิธีสถาปนา	2529					

ที่	ประเภท พระราชบัญญัติ	เรื่อง	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	ฉบับแก้ไข	แก้ไข เพิ่มเติม	แก้ไข เพิ่มเติม	แก้ไข เพิ่มเติม	แก้ไข เพิ่มเติม	แก้ไข เพิ่มเติม
155	เรื่องประกอบ	บังคับยอมทรัพย์สินทางพระราชทาน คุณวิไลวรรณแห่งประเทศไทย และ กษัตริย์ราชวงศ์ (3) บังคับยอมทรัพย์สินทางพระราชทาน กรมศิลปากร เพื่อจัดพิมพ์ปี 2531 - ควบคุมบัญชี	2529						
156	เรื่องประกอบ	บังคับยอมทรัพย์สินทางพระราชทาน คุณวิไลวรรณแห่งประเทศไทย และ กษัตริย์ราชวงศ์ (4) บังคับยอมทรัพย์สินทางพระราชทาน กรมศิลปากร เพื่อจัดพิมพ์ปี 2530 และ 2531 - ควบคุมบัญชี	2529						
157	กิจการ	บันทึกเรื่องการปกครองของสมัย อยุธยาและรัตนโกสินทร์	2516 2540 2510	✓					
158	บทวิไลวรรณแห่ง	บิดา	2510		✓	2510	2511		
159	ทั่วไป	บุตรทั่วไป	2528	✓					
160	เรื่องประกอบ	เบื้องต้นการตั้งเพลงสันทัดเจ้า	2518 2522		✓			แก้ไข	
161	เรื่องประกอบ	เบื้องต้นคดีแพ่ง	2522						✓

ที่	ประเภท พระราชบัญญัติ	ชื่อ	พ.ศ. พระราช บัญญัติ	✓	✓	✓
330	บทวิสามัญโทษ	อาชญากรรมคดี พ.ร.บ.วิสามัญโทษ เกี่ยวกับบทวิสามัญโทษผู้ต้องหา หรือจำเลย	2533			
331	เรื่องยาสูบ	อาชญากรรมคดี พ.ร.บ.วิสามัญโทษ เกี่ยวกับบทวิสามัญโทษผู้ต้องหา หรือจำเลย	2515	✓	✓	✓
332	เรื่องยาสูบ	อาชญากรรมคดี พ.ร.บ.วิสามัญโทษ เกี่ยวกับบทวิสามัญโทษผู้ต้องหา หรือจำเลย	2539			
333	บทวิสามัญโทษ	อาชญากรรมคดี พ.ร.บ.วิสามัญโทษ เกี่ยวกับบทวิสามัญโทษผู้ต้องหา หรือจำเลย	2528			

ภาคผนวก ง
ตัวอย่างข้อความสะท้อนการปรากฏของวิถีไทยจากพระราชนิพนธ์ใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 8 แสดงตัวอย่างข้อความสะท้อนการปรากฏของวิถีไทย จากพระราชวินิจฉัยใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่	ข้อความ	เรื่องปี	ความหมาย	ประเทศไทย				คุณค่าและบทบาท	การสังเกต				การพัฒนา			
				อึ้งแวน	เมย์บู	สไปซ์	ยูเอชเคยูเอ		ยูเอชเคยูเอ	ยูเอชเคยูเอ	ยูเอชเคยูเอ	ยูเอชเคยูเอ	ยูเอชเคยูเอ	ยูเอชเคยูเอ	ยูเอชเคยูเอ	ยูเอชเคยูเอ
1	เมื่อคืนนี้คุยกับภรรยาเรื่องการบน พยายามจะขอให้ครอบครัวที่สืบมาแม่ย่านางเรือ พระพุทธรูป พระทนต์ พระคชา ฯลฯ ไม่ใช่หมอก (ไม่เกิน 2 ตัว และพุทธรูปอมพอรพระพุทธรูปตามเขมรไปอยู่ด้วย) แทนหมอกจริงๆ บนมาประมาณ 10 หมแล้วสำหรับทุกที่ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอมา เปลี่ยนหมอกศักดิ์สิทธิ์จริงๆ นะ (หาว่าเราไม่ใช่) เราบอกว่าเราเชื่อ เพราะกับแม่ย่าเหมือนกัน ให้ขอใช้ขอยกเลย	เกาะในฝัน 2529	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
2	มีความโอบอ้อมอารี ออกช่วยเหลือน้อง มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อผู้อื่น มีการยกย่องในคุณงามความดี เป็นต้น เรื่องเหล่านี้ไม่ใช่ว่าถ้าทำผิดหรือไม่ดีแล้วจะคิดดีธรรมจนบรรณาการเพียงอย่างเดียว หากแต่จะทำให้เกิดความน่านาย อยู่ด้วยกันไม่ได้ ตักน้ำรั้งข้างแตก แล้วก็ไม่สบายเรื่องพวกนี้ที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นเรื่องที่อาจจะสอนกันยาก แต่ต้องพยายามอธิบายให้เห็นความสำคัญ ควรปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง	การศึกษากับการพัฒนาประเทศ 2538	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
3	จริยศึกษา หมายถึง การปลูกฝังกล่อมเกลาให้ผู้เรียนยึดมั่นในศีลธรรม จรรยาที่ดี ที่กล่าวนี้ไม่ใช่ว่าต้องปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาในด้านศาสนา นี่ ซึ่งเป็นเรื่องเสรีภาพส่วนตัวส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญ แต่หมายถึงระเบียบวินัยในชีวิตที่จะต้องอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น รู้จักเคารพ รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีทัศนคติที่ดีต่องาน	จริยศึกษา 2538	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
4	เลิกเสียมารยาท หรือของสูงมโหฬารไม่ขออนุญาตก่อน คุณแม่หันไปดูน้องเล็ก	แก้วจอมใจ 2526	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
5	พระนครใหญ่ (อันเป็นประจักษ์) เมืองเทพ เป็นที่รักษาพระแก้วอันอันเงิน (พระพุทธรูปตามเขมรรัตนปฏิมากร) เป็นเมืองใหญ่ อันไม่มีใครเอาชนะได้ เป็น	ทศบาลมีน พุทธศาสนา	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

ที่	ข้อความ	เรื่องปี	ความหมาย	ประเพณีไทย	คุณค่าและบทบาท	การสังเกต	การพัฒนา
	<p>ประเด็นที่ทำให้จิตใจเติบโตไม่ได้ มาถึงสมัยที่ความสำคัญของดนตรีมากขึ้นจนถึงเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงของชาติ นับว่าสำคัญมากทีเดียว ปัจจุบันก็ทำงานเกี่ยวข้องกับนักเรียน ได้ส่งเสริมการดนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีไทยตามโรงเรียนมาแล้ว จริงๆ แล้วคนไทยก็ใช้ดนตรีบำบัดกันมานานแล้ว เช่น เพลงกล่อมเด็กหรือการรักษาโรคแบบโบราณของพรหมอด้ ซึ่งข้าพเจ้าเคยเห็นมา</p> <p>ทั้งนี้เราน่าจะศึกษาการของฝรั่งเขาไว้แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพของเรา เพื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการบำบัดรักษาโรค เราก็ได้ประโยชน์เลย เพราะว่ามันไม่ใช่เรื่องของการบำบัดรักษาโรค เราก็ได้ประโยชน์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมช่างไทย (ทำเครื่องดนตรี) และได้รับความพอใจหลายอย่าง</p>			<p>ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับประเพณีไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย</p>	<p>ความรู้เกี่ยวกับประเพณีไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย</p>	<p>ความรู้เกี่ยวกับประเพณีไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย</p>	<p>ความรู้เกี่ยวกับประเพณีไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ</p> <p>ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย</p>
33	<p>ดนตรีไทยนี้ให้ประโยชน์ในทางจิตใจเป็นอันมาก เช่น เคยใช้เป็นเพลงปลุกใจได้อย่างเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเพลงสรรเสริญชาติวิบูลย์และทำให้เด็กเกิดความรักความอบอุ่นใจได้อย่างเพลงกล่อมลูกของแม่ ทำให้คลายความเครียดได้ เมื่อฟังเพลงที่ไพเราะถูกต้อง แม้แต่ความสวยงามของเครื่องดนตรีที่สร้างขึ้นด้วยฝีมืออันประณีตก็ทำให้จิตใจเพลิดเพลินได้ มาถึงสมัยนี้ความสำคัญของดนตรีมากขึ้นจนถึงเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงของชาติ นับว่าสำคัญมากทีเดียว ปัจจุบันก็ทำงานเกี่ยวข้องกับนักเรียน ได้ส่งเสริมการดนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีไทยตามโรงเรียนมาแล้ว จริงๆ แล้วคนไทยก็ใช้ดนตรีบำบัดกันมา</p>	<p>การใช้ดนตรีไทยช่วยรักษาโรค 2530</p>	/	/	/	/	/

ที่	ข้อความ	เรื่องปี	ความหมาย	ประเภทวิถีไทย				คุณค่าและบทบาท	การสังเกต				การพัฒนา			
				ความรู้	ทักษะ	คุณธรรม	จิตสำนึก		คุณลักษณะ	การปฏิบัติ	การสังเกต	การพัฒนา				
	<p>นานแล้ว เช่น เพลงล้อเด็กหรือการรำกระบองโบราณของพวกหมอผีซึ่งข้าพเจ้าเคยเห็นมา</p> <p>ทั้งนี้เราน่าจะศึกษาวิชาการของฝรั่งเขาไว้แล้วมีความประยุกต์ใช้เข้ากับสภาพของเรา เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสืบเนื่องอะไรเพิ่มขึ้นเลย เพราะข้าพเจ้ายังไม่สำเร็จผลทางการบำบัดรักษาโรค เราก็ได้ประโยชน์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมช่างไทย (ทำเครื่องดนตรี) และได้รับความพอใจหลายอย่าง</p>			ความรู้	ทักษะ	คุณธรรม	จิตสำนึก	คุณลักษณะ <td>การปฏิบัติ <td>การพัฒนา</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> </td>	การปฏิบัติ <td>การพัฒนา</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td>	การพัฒนา	เลขคู่	เลขคี่	เลขคู่	เลขคี่		
34	<p>อันนี้ก็เลยเป็นข้อยืนยันว่าคงจะต้องให้เรียนภาษาไทยสำหรับคนที่เขียนแล้วออกมาไม่ดี ภาษาไทยที่ควรจะสอนในระดับนี้ สำหรับคนที่ไม่ได้เอกภาษาไทยจริงๆ น่าจะเลือกเอาแต่การฝึกฝนให้เขียนได้เป็นภาษาที่สละสลวยพอสมควร ไม่ใช่ช่วยกันบังคับให้รู้คำประหลาดๆ หรือว่าเรียนวรรณคดีชั้นสูง เช่น มหาชาติ ยวนพ่าย อะโรย่างนี้ มาให้นักเรียนวิเศษหรือนักเรียนวิทยาศาสตร์เรียนก็ออกจะทุรมุ่งเกินไปภาษาไทยที่มีเราใช้เป็นภาษากลางสำหรับเข้าใจกันในประเทศ และเรื่องของภาษานี้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างที่ว่าไว้ คนไทยมีภาษาแบบมีใช้เชื่อมมาจากสิ่งแวดล้อมของเรา ไม่มีภาษาใดที่จะมาเขียนวรรณคดีไทยได้ดีไปกว่าภาษาไทย คือแสดงอารมณ์ของคนไทยได้ดีที่สุด</p>	ภาษาไทยกับคนไทย ม.ป.ป.	/	ความรู้	ทักษะ	คุณธรรม	จิตสำนึก	คุณลักษณะ <td>การปฏิบัติ <td>การพัฒนา</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> </td>	การปฏิบัติ <td>การพัฒนา</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td>	การพัฒนา	เลขคู่	เลขคี่	เลขคู่	เลขคี่		
35	<p>แต่ไทยเราเป็นเอกราช ไม่มีฝรั่งเป็นนาย โลกาสที่ฝรั่งจะเข้ามาศึกษาเรื่องดนตรีไทยอย่างละเอียดจึงมีน้อยกว่า เมื่อนำเครื่องดนตรีไทยไปแสดงในที่อื่นนั้นก็จำเป็นอยู่เองที่ไม่มีรายละเอียดยศจะบรรยายได้ ทำให้คิดได้ว่า</p>	ดนตรีไทยอุดมศึกษา 2531	/	ความรู้	ทักษะ	คุณธรรม	จิตสำนึก	คุณลักษณะ <td>การปฏิบัติ <td>การพัฒนา</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> </td>	การปฏิบัติ <td>การพัฒนา</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td> <td>เลขคู่</td> <td>เลขคี่</td>	การพัฒนา	เลขคู่	เลขคี่	เลขคู่	เลขคี่		

ที่	ข้อความ	เรื่องปี	ความหมาย	ประเภทวิไลไทย				คุณค่าและบทบาท	การสังเกต				การพัฒนา			
				อธิบาย	สรุป	ประเมิน	วิเคราะห์		ข้อสังเกต	ข้อดี	ข้อควรระวัง	ข้อเสนอแนะ	ข้อสังเกต	ข้อดี	ข้อควรระวัง	ข้อเสนอแนะ
38	<p>วิธีง่ายๆ คือจะต้องอ่านหนังสือภาษาไทยสำนวนดี เอาไม่มาก รู้สึกว่าจะมีใครเขียนได้สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ หรือใครที่อ่านเขียนเอาไว้ว่า วิธีการที่อยากจะเป็นคนแต่งหนังสือสำนวนดีนั้น ให้หาหนังสือไทยที่แต่งดี อ่านอ่านไม่มาก อ่านบ่อยๆ ทุกวันๆ ไม่ใช่ที่เราจะลอกเขียนสำนวนวิธีการแต่งของท่าน แต่ว่าสำนวนเหล่านี้จะซึมเข้ามาในตัวเรา ทำให้เราเขียนออกมาได้ดี แต่เป็นสำนวนของเราเอง นี่เป็นวิธีการเรียนภาษาไทยที่ดี</p> <p>ครูที่สอนภาษาไทย การเรียนการสอนควรจะทำอย่างไรถึงจะดีนั้น ก็เคยคิดอยู่เหมือนกันว่าภาษามจากวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมมีสำคัญ จะทำให้รู้ภาษาที่ดีต้องรู้สิ่งแวดล้อม ครูภาษาไทยนั้นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ใช้ภาษาไทยเขียนถึง ต้องรู้สิ่งแวดล้อมแล้วดล่อมให้มาก</p>	ถ้าข้าพเจ้ามีโอกาสไปศึกษาในมหาวิทยาลัย 2514	/	อธิบาย	สรุป	ประเมิน	วิเคราะห์	ข้อสังเกต <td>ข้อดี</td> <td>ข้อควรระวัง</td> <td>ข้อเสนอแนะ</td> <td>ข้อสังเกต</td> <td>ข้อดี</td> <td>ข้อควรระวัง</td> <td>ข้อเสนอแนะ</td>	ข้อดี	ข้อควรระวัง	ข้อเสนอแนะ	ข้อสังเกต	ข้อดี	ข้อควรระวัง	ข้อเสนอแนะ	
39	<p>ข้าพเจ้าเป็นอยู่ที่นั่นจนเวลาว่างข้าพเจ้าอ่านหนังสือ ทั้งที่เป็นสีแดงประดุกท้าวโลดของท่านนักรบไทยในอดีต บริเวณนี้แหละเป็นสมรภูมิ เป็นสถานที่ร่วมตายแห่งบรรพชน ผู้เคยต่อสู้เพื่ออารยธรรมความเป็นเอกราชของชาติโดยไม่คำนึงครั้นต่อมาพอมีเอกราชศัตรู ร่างของท่านทั้งหลายได้สูญสลายกันทั้งที่พันนาไปแล้ว เหลือเพียงแต่เศษกระดูกอยู่เป็นอนุสรณ์ เพื่อเตือนใจให้ลูกหลานสังวรถึงความสำคัญของสมรภูมิตั้งแต่</p>	ตอนเจดีย์ 2517	/	อธิบาย	สรุป	ประเมิน	วิเคราะห์	ข้อสังเกต <td>ข้อดี</td> <td>ข้อควรระวัง</td> <td>ข้อเสนอแนะ</td> <td>ข้อสังเกต</td> <td>ข้อดี</td> <td>ข้อควรระวัง</td> <td>ข้อเสนอแนะ</td>	ข้อดี	ข้อควรระวัง	ข้อเสนอแนะ	ข้อสังเกต	ข้อดี	ข้อควรระวัง	ข้อเสนอแนะ	

ที่	ข้อความ	เรื่องปี	ความหมาย	ประเภทวิชาไทย	คุณค่าและบทบาท	การสังเกต	การพัฒนา
	ศึกษา หน้าที่ศึกษา และหน้าที่ศึกษา จึงหมายความว่าความตั้งใจของกายวาจาใจ ความรู้ทางวิชาการ ความสมบูรณ์ของร่างกาย และความสามารถในการใช้มือสร้างสรรสิ่งต่างๆ ตามลำดับ ทั้งหมดนี้ท่านว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่เอ...ถ้าตอนนี้จะสาธยายองค์ประกอบทั้ง 4 นี้ต่อไปอีก เรื่องนี้จะกลายเป็นว่าความทนแรงสั่นตราดตกรหรือตำราวิชาการศึกษาเดือน ดังนั้น จึงขอเข้าสู่เป้าหมายดีกว่า คือจะว่ากันด้วยเรื่องหน้าที่ศึกษาหรือการมีมือ	2523		อภิมหาชน คำนิยม สกุาศ กาวิสารคดี งานประพันธ์ นิพนธ์ประพันธ์	จิตวิทยา จิตวิทยา	ผู้สอน วิธีการสังเกต สาระสังเกต นักเรียน	จิตวิทยา จิตวิทยา จิตวิทยา จิตวิทยา

ภาคผนวก จ
ชื่อเรื่องพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ที่ปรากฏข้อความสะท้อนวิถีไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่	ชื่อพระราชบัญญัติ	พ.ศ.	รัฐสภาไทย	ความเคลื่อนไหวไทย	ประเทศไทย	ศาลในไทย
			วุฒิสภาไทย สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมาธิการ กระทรวงยุติธรรม กฤษฎีกา ศาลปกครอง ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลอาญา ศาลทหาร	ไทย กฤษฎีกา ศาลปกครอง ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลอาญา ศาลทหาร	กระทรวงยุติธรรม กฤษฎีกา ศาลปกครอง ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลอาญา ศาลทหาร	ตุลาการไทย ตุลาการศาลปกครอง ตุลาการศาลเยาวชนและครอบครัว ตุลาการศาลอาญา ตุลาการศาลทหาร
205.	รับยกย่อง	2515				
206.	รับแก้ไข	2527				
207.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระธรรมนูญ - พระธรรมนูญ	2525				
208.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	2511				
209.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	2525				
210.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	ม.ป.ป.				
211.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	2516				
212.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	2529				
213.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	2531				
214.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	2530				
215.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	ม.ป.ป.				
216.	รับแก้ไขพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ	2533				

ภาคผนวก ฉ
ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบบันทึกการสัมภาษณ์

ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

.....

ความเชี่ยวชาญ

.....

ตำแหน่งการทำงาน ณ ปัจจุบัน

.....

ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

ตอนที่ 2. คำถามในการสัมภาษณ์

จากข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยานิพนธ์และประสบการณ์ของท่าน ท่านคิดว่า:

- 1) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อกล่าวว่า “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีบทบาทสำคัญต่อแนวคิดการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์”
- 2) “วิถีไทย” ในความหมายของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึงอะไร
- 3) วิถีไทยสามารถจำแนกได้อย่างไรบ้าง
- 4) วิถีไทยมีบทบาทและคุณค่าต่อคนไทยอย่างไร
- 5) วิถีไทยพัฒนามนุษย์และสังคมไทยได้อย่างไรบ้าง
- 6) สิ่งใดในวิถีไทยที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ท่านมีพระราชประสงค์ให้สืบทอด
- 7) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดวิถีไทยประกอบไปด้วยบุคคล หรือหน่วยงานใดบ้าง

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้สนทนากลุ่ม

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

.....

ความเชี่ยวชาญ

.....

ตำแหน่งการทำงาน ณ ปัจจุบัน

.....

ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

ตอนที่ 2. คำถามในการสนทนากลุ่ม

จากข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยานิพนธ์และประสบการณ์ของท่าน ท่านคิดว่า:

- 1) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อกล่าวว่า “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีบทบาทสำคัญ ต่อแนวคิดการสืบทอดวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์”
- 2) พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีบทบาทสำคัญต่อแนวคิดการสืบทอด วิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์อย่างไร
- 3) พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีคุณค่าอย่างไร
- 4) จำเป็นหรือไม่ อย่างไร ที่ควรมีการสืบทอดวิถีไทยในสังคมปัจจุบัน
- 5) อะไรคือปัญหาในการสืบทอดวิถีไทย
- 6) ปัญหาในการสืบทอดวิถีไทยควรแก้ไขอย่างไร
- 7) การสืบทอดวิถีไทยเกี่ยวข้องกับใครบ้าง
- 8) การสืบทอดวิถีไทยควรมีเนื้อหาสาระอะไร
- 9) การสืบทอดวิถีไทยมีรูปแบบอย่างไรบ้าง
- 10) การสืบทอดวิถีไทยมีองค์ประกอบใดบ้าง
- 11) บริบทในการสืบทอดวิถีไทยควรเป็นอย่างไร
- 12) การสืบทอดแนวพระราชดำริวิถีไทยเพื่อการพัฒนามนุษย์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทำได้อย่างไร

ภาคผนวก ซ
การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนพระดาบส

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 3 การลงพื้นที่ วันที่ 8 - 18 มกราคม 2561

ณ โรงเรียนพระดาบส ถ.สามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4 การลงพื้นที่ วันที่ 20 - 25 มกราคม 2561

ณ โรงเรียนบ้านดอนมหาวัน (ตชด.บำรุงที่ 1) อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ภาคผนวก ญ
การลงพื้นที่ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอาชีวศึกษา เชียงราย - พะเยา

ภาพที่ 5 การลงพื้นที่ วันที่ 24 มกราคม 2561 และ วันที่ 5 - 6 มีนาคม 2562
ณ โรงเรียน ตชด. อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ภาพที่ 6 การสนทนากลุ่ม ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ 30 ตุลาคม 2561

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พรพรรณ สวัสดิสิงห์
วัน เดือน ปี เกิด	19 มีนาคม 2515
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2542 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	พ.ศ. 2538 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยขอนแก่น 384/28 ซ.ลาดพร้าว 87 แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์ เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310
ผลงานตีพิมพ์	วิถีไทยเพื่อการพัฒนา: ภาพสะท้อนจากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี